

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

74128

KIZ JİBEK DESTANI
Metin – Tercüme – Dizin – İnceleme
(Doktora Tezi)

Hazırlayan
Fahrünnisa BİLECİK

T 74128

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İstanbul, 1998

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KIZ JİBEK DESTANI
Metin – Tercüme – Dizin – İnceleme
(Doktora Tezi)

Hazırlayan
Fahrünnisa BİLECİK

Danışman
Emine GÜRSOY-NASKALI

İstanbul, 1998

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda Kazak şifahi halk edebiyatının en güzel örneklerinden biri olan ve değerinden hiç bir şey kaybetmeden günümüze kadar gelen Kız Jibek Destanı'nı inceledik. Pek çok varyantı olan Kız Jibek Destanı'nı seçmemizde en büyük etken; Kazak halkının tarihi ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini tanımak ve tanıtmaktır. Destan ayrıca Kazak toplumunda kadının yeri, ailevi gelenek ve tabular hakkında bilgi vermesi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Destanın giriş bölümünde; Kazakların etnik yapısı, kısa bir tarihi bilgi, Kazak destanları hakkında genel bir değerlendirme, Kız Jibek destanının varyantları, özeti ve destanda yer alan motifler hakkında bilgi verilmektedir.

Metin bölümünde; basılmış ve derleme olmak üzere iki farklı varyant transkripsiyonlu olarak incelenmiştir. Bu varyantlar mahiyet açısından da birbirlerinden farklıdır. İndeks bölümünde; basılmış metinde yer alan kelimeler, alfabetik sırayla ve Arapça ve Farsça olanlar belirtilerek verilmiştir. İnceleme bölümünde ise Kazakçaya Arapça ve Farsçadan girmiş kelimeler fonetik bakımdan incelenmiş, ayrıca destanda bulunan Moğolca ve Çince kelimeler hakkında da kısa bir bilgi verilmiştir.

Bu çalışma sırasında yakın ilgilerini gördüğüm ve her fırsatta yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye ve aileme en derin saygı ve şükranlarımı sunarım.

KISALTMALAR

- A. Arapça
- bk. Bakınız
- F. Farsça
- K. Kazakça
- . İsim kökü
- Fiil kökü
- < Kelimenin menşei

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a	a
(kapalı e)	à
b	б
ç	ч
d	д
e	е
f	ф
g	г
ğ	ғ
h, ħ	х
h	h
ı	ы
i	і
iy	и
j	ж
k	к
ķ	к
l	л
m	м
n	н
o	о
ö	е
p	п
r	р
s	с
ş	ш
t	т
u	ү
ü	ұ
w (aw, uw, üw)	у
y	й
z	з

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	ii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
I. KAZAKLARIN ETNİK YAPISI	1
II. KAZAKLARIN KISA TARİHİ	2
III. KAZAK DESTANLARI	2
IV. KIZJİBEK DESTANININI VARYANLARI	3
V. DESTANIN ÖZETİ	4
VI. DESTANDA YER ALAN MOTİFLER	5
METİN	7
DERLEME METİN	88
TERCÜME	163
DİZİN	211
İNCELEME	342
ARAPÇA VE FARŞÇA KELİMELER TABLOSU	343
ARAPÇA SESLERİN KAZAKÇADAKİ DURUMU	359
FARŞÇA SESLERİN KAZAKÇADAKİ DURUMU	486
MOĞOLCA VE ÇİNCE KELİMELER	566
BİBLİYOGRAFYA	567

GİRİŞ

I. KAZAKLARIN ETNİK YAPISI

Kazaklar Orta Asya Türk boylarından biridir. Kazakistan'da ve dağınık olarak Özbekistan, Karakalpak, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Batı Sibirya Volga ırmağı boyu ülkelerinde, Çin, Moğolistan ve Türkiye'de yaşamaktadırlar. Rus kaynaklarına yanlışlıkla "Kırgız", "Kırgız-Kaysak", "Kaysak" gibi adlarla geçmiştir. Ancak Kazaklar hiç bir zaman kendilerini bu tabirlerle anmamışlardır. Kazak adı aslında "hür, serbest, mert, yiğit ve cesur" anlamına gelir.¹ Yine kavim adı olarak, Kumuk Türk şivesinde "silahşör, asker" anlamında kullanılmaktadır. Türkçe "Kazak" adının Rusça "Kozak" şeklinde yazılarak "Kazak" telaffuz edilen halkla hiç bir ilgisi yoktur.²

Kazaklar tarihi kaynaklarda daha çok Turanlı göçebe bir halk olarak gösterilir. Kazak kavim adı ile, savaşçı bir Kazak hanı adına, ilk defa Firdevsi'nin Şehnamesi'nde rastlanmaktadır.

Kazaklar üç bölüme ayrılırlar: Ulu Cüz, Orta Cüz ve Kişi Cüz. Doğuda Balkaş kıyılarıyla Çu, Talas ve İli ırmakları arasında Ulu Cüz (Büyük Yüz), batıda Hazar Denizi'nin kuzeyinde Ural ırmağına kadar olan yerlerde Orta Cüz (Orta Yüz), Sarısu, Tobol, İşim ve İrtiş ırmakları arasında da Kişi Cüz (Küçük Yüz) yerleşmiştir.³ Günümüzde de bu cüzler devam etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa Rusyasından gelen göçmenlerle nüfusu çok artmıştır. Günümüzde Kazakistan'da nüfusun yüzde kırkını oluşturan Kazakların yanısıra çok sayıda Rus, Alman, Tatar, Özbek, Yahudi Koreli, Azeri ve Uygur bulunmaktadır. Ayrıca Türkler de Kazakistan'ın bazı şehirlerinde yerleşmişlerdir ancak sayıları azdır.⁴

¹ Nadir Devlet, Çağdaş Türk Dünyası, İstanbul 1989

² Nevzat Özkan, Türk Dünyası, Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat, Kayseri 1997

³ Meydan Larousse Ansiklopedisi

⁴ Nadir Devlet, Çağdaş Türk Dünyası, İstanbul 1989

II. KAZAKLARIN KISA TARİHİ

Kazakistan, Rusya'nın Güneybatısında bulunmaktadır. Hazar Denizi'nden başlayarak batıda Aşağı Volga'ya, doğuda Çin'in Sinkiang eyaletine kadar uzanır.

Kazaklar. Orta Asya'da Cengiz Han'ın fetihleri zamanında ortaya çıktılar. Küçük Kazak beylerini XVI. yüzyılda Kasım Han (1511-1523) kendi hakimiyeti altında birleştirdi. Ölümünden sonra gevşeyen birliği, oğlu Haknazar Han bir süre için yeniden topladı ve Taşkent'i ele geçirdi. Kazaklar Taşkent'i Orta Asya'da yönetim merkezi yaparak, üç bölüme ayırdılar. Bunlar Ulu Cüz, Orta Cüz ve Kişi Cüz'dür. Fakat daha sonra Ulu ve Kişi Cüzler, Orta Cüz'ün hakimiyeti altına girdi. Komşu Cungarlar, özellikle XVII. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başlarında Kazaklarla savaştılar. Ulu ve Orta Cüzleri ellerine geçirerek Sayram ve Türkistan'a kadar ilerlediler. Kişi Cüz'ü de sıkıştırarak Kazak halkının bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir ettiler. Bunun üzerine Kazaklar büyük bir birlik toplayarak, Sarısu Irmağı'nın kollarından Bulantı Irmağı boyunca Cungarlarla savaşarak onları yendiler(1726). Balkaş gölü güneyinde yaptıkları savaşı (1729) kazandıysa da, Cungar hakimiyetinden tamamen kurtulamadılar. Kişi Cüz (1731) ve Orta Cüz (1740) hanları Rus hakimiyetine girdi. Fakat Cungarlar Kişi ve Orta Cüz topraklarına girerek, her tarafı yaktılar (1741). 1822'de Orta Cüz hanının daha sonra (1824) Kişi Cüz hanının hakimiyetine son verdiler. Hokand hakimiyetindeki Ulu Cüz de 1846'da Rus hakimiyetine girdi. Böylece Kazaklar, XIX. yüzyılda Rus hakimiyetini tanıdılar. Rus hakimiyeti altında çok zor günler yaşayan Kazaklar 1991 yılında bağımsızlık ilan ettiler.⁵

III. KAZAK DESTANLARI

Kazak halk edebiyatı, yüzyıllar boyunca oluşmuş halk şiir sanatıdır. Yazı, edebiyat ve edebi dilden çok daha önce meydana gelip, kendi şiir sistemini, ifade vasıtalarını yaratmıştır. Bunlar nesilden nesile aktarılmıştır. Kazak halk edebiyatı çok zengindir. Kahramanlık eserleri, lirik epik eserler, destan. tolğav, terme, ayin şarkısı, aytıs, masal, ata sözü, bilmece, nasihat ve hitabet Kazak halk edebiyatını oluşturur.⁶

Kazak halk edebiyatı dil ve konu açısından, Türk halklarının halk edebiyatı eserleriyle müştereklik gösterir. Bu yüzden de şifahi eserlerin Türk

⁵ Meydan Larousse Ansiklopedisi ve Nimet Minjanuli, Kazaktın Kısaça Tarihi, Şinciyang Halık Baspası, 1987

⁶ "Kazak Folklor Dili Üstüne", K.M. Musayev, Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988, Ankara 1996, s.345-349

halkları arasında pek çok varyantları vardır. Bilhassa destan varyantları çok yaygındır.⁷

Kazak halk edebiyatı eserlerinin bilhassa destanların incelenmesi, bu halkın tarihi ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini ortaya çıkaracaktır.

Kazak destanları konu bakımından kahramanlık ve lirik-epik olmak üzere ikiye ayrılır: Kahramanlık destanları; Alpamış, Edigey , Koblandı Batır⁸ vb. Lirik-epik destanlar ise; Kozi Körpeş-Bayan Sulu⁹, Kız Jibek vb.

Destanın Söylenişi:

Kazak destanlarında nazım bölümleri fazla, nesir bölümleri ise azdır. Hatta sadece nazımdan oluşan destanlar da vardır. Kız Jibek destanı hem nazım hem de nesir bölümlerinden oluşmuştur. Destanların nazım bölümleri, jırşı denilen hikayeciler tarafından dombra adındaki saz ile söylenmektedir. Bu tarz bir söyleyişle anlatım daha etkili olmaktadır. Destan zaman zaman iki farklı kişi tarafından da anlatılabilmektedir. Bu da tekrarı ve tekdüze bir anlatımı ortadan kaldırmak için tercih edilmektedir.

Destanı anlatan kişinin dil özellikleri de yazılı olan destanlarda bulunmaktadır. Hatta bir kelimenin farklı söylenişlerine dahi rastlanmaktadır. Quday, Taniri, Alla gibi.

IV. KIZ JİBEK DESTANININ VARYANTLARI

Destanı ilk defa Zeysanlı bir şair kaydetmiş, 1894 yılında Kazan'da yayımlatmıştır. Ancak bu ilk nüsha elimizde bulunmamaktadır. Destanın bu nüshası 1896, 1905, 1909 ve 1911 yıllarında Kazan'da Hüseyinovların yayınevinde bir kaç defa yayımlandı. 1925 yılında bu nüshayı Kazak ağız edebiyatı eserlerini toplayan Abubekir Divayev, Taşkent'te yayımlattı. Daha sonra destan, 1933 yılında Kızılorda'da, 1939 yılında da Almatı'da "Kahramanlık Destanı" serisiyle birlikte yayımlandı.¹⁰

Tezde incelediğimiz Kız Jibek Destanı 1963 yılında Almatı'da basılmıştır. Derleme metin ise, 1991 yılında Kazakistan'da bir düğünde teybe alınmıştır.

⁷ Kazak Olklornın Tipologiyası, Alma-Ata 1981

⁸ Koblandı Batır, Kazaxskiy Gerolçeskiy Zpos M., 1975

⁹ Kozi Körpeş-Bayan Sulu, Alma-Ata, 1959

¹⁰ Muhtar Avezov, Kız Jibek(önsöz), Alma-ata 1985

Destanın bunlardan başka Kırgızistan, Tataristan ve Özbekistan'da olan varyantları bulunmaktadır. Ancak bunların arasında muhteva açısından farklılıklar vardır. Bir varyantta Kız Jibek törelere uyarak nişanlısı Tölegen'in kardeşiyle evlenmekte diğer bir varyantta ise törelere uymak istemediğini belli ederek öldüğü sanılan ancak düğün günü geri dönen nişanlısı Tölegenle evlenmektedir.

V. DESTANIN ÖZETİ

Jağalbaylı'da yaşayan ve çok zengin olan Bazarbay, Tölegen ve Sansızbay isimli oğullarına başlık parası vermediği için, evlenme çağı gelen Tölegen kendi çabasıyla kız aramaya başlar ancak kimseyi beğenmez. O sırada memleketlerine gelen bir tüccarın tavsiyesiyle Jayık'a kız aramaya gider. Cayık'ta da hiç bir kızı beğenmez, memleketine döneceği zaman Sırlıbay Han'ın veziri Karşığa ona gelerek hanın kızını görmesini söyler. Bunun üzerine Karşığa ile yola çıkan Tölegen, pek çok kızı gördükten sonra hanın kızı Kız Jibekle karşılaşır. Ancak Jibek Tölegen'i tersler. Jibek'le evlenmeye karar veren Tölegen onu babasından ister. Sırlıbay Han, kızını iki yü elli at karşılığı Tölegen'e verir. Jibek de Tölegen'e aşık olur. Üç ay boyunca nişanlısıyla birlikte kalan Tölegen yaza geleceğini söyleyip, memleketine dönmeye karar verir. Jibek kötü bir rüya görür ve Tölegen'e yengesini göndererek gitmemesini rica eder. Ancak Tölegen dinlemez ve öldüğü takdirde kardeşinin ona sahip çıkacağını söyleyerek yola çıkar. Memleketine geldiği zaman, babasının bir yıl sonra nişanlısına gitmesini istemesi üzerine saklanır ve zamanı gelince Jibek'e kavuşmak için yola çıkar. Bu arada kendisine bir şey olursa yengesine sahip çıkmasını kardeşine söyler. Yolda Jibek'e aşık altmış adam onu öldürmek için beklemektedir. Bunların içinden Bekejan Tölegen'i öldürür. Aradan sekiz yıl geçer. Bekecan, Jibek'le evlenmek düşüncesiyle ona nişanlısını öldürdüğünü söyler. Jibek'in erkek kardeşleri onu öldürür. Bu arada Sansızbay ağabeyini aramak için arkadaşı Şege ile yola çıkar. Jibek'in memleketine gelir. Ağabeyinin öldüğünü öğrenir. Sansızbay'ın geldiği zaman Kalmuk Hanı Horen Jibek'le evlenebilmek için Sırlıbay Han'ın memleketini gaspetmiştir. Jibek Sansızbay'la kaçır. Horen onları takip eder. Sansızbay Horen'i öldürüp Jibek'le evlenir.

Teze aldığımız ikinci varyantta ise, Jibek Sansızbay'la evlenmeyi istemez ancak mecbur kalır. Düğün günü öldüğü sanılan Tölegen gelir ve Jibek onunla evlenir.

VI. DESTANDA YER ALAN MOTİFLER

1. Rüya Motifi:

Destanda Kız Jibek'in gördüğü iki önemli rüya vardır. Tölegen gitmeden evvel gördüğü rüyada, Jayık'ın etrafında buđđay gibi bitkiler vardır. Gökten hızla gelen bir bitki Jibek'in elinde tuttuğu atmacanın boynunu koparır. nnde yanan kandilini birisi üfleyip söndürür.

Ryadaki bitkiler altmış kötü niyetli yiğit, atmaca Tölegen, hızla gelen bitki ise Bekejan'dır. Tölegen Jibek'in rüyasına inanmadığı için ölür.

İkinci rüyada Jibek pek çok kargayı bir atmacanın öldürdüğünü görür. Atmaca Sansızbay, kargalar ise Kalmuk askerleridir. Sansızbay rüyaya inanır ve Kalmuk askerlerini öldürür.

Her iki rüyanın da gerçek olması ve destanda yer alması Kazakların rüya motifine verdikleri önemi gösterir.

2. Kahraman İsimleri:

Destandaki kahraman isimleri ile destandaki olaylar ve kahramanların şahsiyetleri arasında bağlantı vardır.

Tölegen: Kazakçada ödeyen demektir. Jibek'in rüyasına inanmamasının bedelini hayatıyla ödemiştir.

Kız Jibek: İpek kız anlamındadır. Jibek'in hanımlığını ve zarafetini vurgulamak için, İpek Kız değil de Kız İpek denilmiştir. Ayrıca ipek kelimesi Çince olduğu için, dile ait bir özellik de olabilir. İpek güzelliği ve yumuşaklığı sembolize eder. Günümüzde Kazakistan'da Kız Jibek adı ile güzellik yarişmaları düzenlenmektedir.

Sansızbay: Çok zengin anlamındadır. Bu anlam mecazi olarak da talihi açık olarak değerlendirilebilir. Gerçekten de destanda talih yüzüne glmştir.

3. Hitap Şekilleri:

Destanda samimiyet ve sevgi ifadesi olarak eke ve jan kelimeleri kullanılmaktadır. Eke ismin sonuna ya da ismin baş harfinden sonra gelmekte, jan ise ismin sonuna gelmektedir. Jeke, Jibekjan vb.

4. Kahramanların Tasvirlerinin Hayvan İsimleriyle Yapılması:

Kazaklar göçebe bir halk oldukları için hayvanlara büyük önem vermişler ve insanların tasvirinde onlardan yararlanmışlardır. Jibek'in boyunun hızlı koşan bir ata benzetilmesi, kendisinin taya, koyuna ve tavşana benzetilmesi, Tölegen'in hızlı koşan çevik bir ata benzetilmesi vb.

5. Evlenme Motifi:

Destanda büyük yer tutmaktadır. Hatta bu yüzden destanın farklı şekilleri ortaya çıkmıştır. Kazaklarda eski zamanlarda töre gereği ölen kişinin karısı, kocasının kardeşiyle evlenmiştir. Bunun sebebi alınan başlık parasının başka birine gitmemesi, malın bölünmemesi, aileden biri olan gelinin yabancıya verilmemesidir. Kız Jibek destanında da Jibek, Tölegen ölünce kardeşi Sansızbay'la evlenir. Teze aldığımız diğer varyantta ise Kız Jibek ve Sansızbay birbirleriyle evlenmeye mecbur kalırlar ama bunu istemezler. Bu törenin yanlış olduğunu düşünürler. Tölegen düğün günü gelince Jibek onunla evlenir. Kazakistan'da da bu destandaki evlenme motifi üzerinde farklı görüşler vardır. Bu törenin yanlış olduğunu söyleyenler ve doğru olduğunu ileri sürenler arasında tartışmalar olmuş, bunlar halka aksetmiştir. Halk ise evlenme üzerinde fazla durmamakta birbirini seven iki gençten birinin ölmesiyle daha çok ilgilenmektedir.

6. Dua ve Beddua Motifi:

Halk arasında baba bedduası ve duasının kabul olduğuna dair bir inanış vardır. Bunu destanda da görmekteyiz. Tölegen, babasının bedduasını aldığı için işleri rast gitmemiş ve ölmüştür. Sansızbay ise babasının hayır duasını alarak yola çıkar ve sonunda mutluluğu bulur.

METİN

QIZ JİBEK

0001. A xalayıq, jarandar!
Tıñdap qulaq salıñız,
Az àngime qozğayın
Kelgeninşe qalımız.
0005. Zeketsiz bolsa payda joq
Qasıqtap jiyğan malıñız.
Qız Jibekti tıñdañız,
Zamandas, erkek, urğası,
Aqsaqaldı şalıñız...
0010. Qız Jibektiñ sözine
Endi àbden qanıñız...
Al, tıñdañız, jarandar!
Özge sözdi qoyalıq,
Qız Jibekten söz qozğap,
0015. Qızığına toyalıq,
Sırı túsken jerlerin
Jañğırtıp qayta boyalıq,
Söz dükenin qurğan soñ,
Tamaq kerek àr kimgе
0020. Bir toqtını soyalıq,

Keşegi ötken zamanda,
Din, musulman amanda,
Kişi jüzdiñ işinde,
Jağalbaylı eli bar.
0025. Jağalbaylınıñ mekeni-
Aq teñiz degen köli bar.
Jaz jaylawın surasañ
Qara teñiz jağası
Ulan, Jàmbil beli bar,
0030. Jağalbaylı elinde
Bazarbay attı bayı bar.
Baylığın onıñ surasañ.
Ölşew qılıp aytuwğa
Esep jetpes jayı bar.
0035. Baylığında ölşew joq
Jeti jüz tüye jügi eken

- Dildàsi menen jambısı.
Miñ tüyege jük tağı da
Qant penen şayı bar.
0040. Ayaqtı malda esep joq,
Aydalıp bağıp jayılar.
- Sol bayda üş qatın bar, toğız uldı
Esepsiz tâñiri bergen sonşa puldı.
Eline oba kelgen bir keselden
0045. Biri qalmay toğız ul bàri de öldi.
- Toğız ul ajal jetip bàri de öldi,
Aşuwmen altı qatın tağı da aldı,
Bazarbay seksen jasqa kelgen şaqta
Tawıptı kişi qatın bir uğıldı.
0050. Onı tapqan qatını qırıq tört jasta,
Bala joq özgesinde munan basqa,
Perişte siypattı bir ul berdi quday
Jürgende közi tolıp qandı jasqa.
- Tölegen dep, qoyıptı uldıñ atın,
0055. Quday artıq jaratqan onıñ zatın,
Balanı siypat qılıp aytıp bolmas
Körgeñ jan aqılınan bir tanatın.
- Bazarbay balasına köñili toydı,
Qayğınıñ işindegi bàrin joydı,
0060. Toğız jıldı artınan bir ul tuwıp,
Jurt jiyıp Sansızbay dep atın qoydı.
- Jüripti ekewine qalıñ bermey,
Duspannıñ àr ne degen tiline ermey.
"Tiri jürse özderi alar bir qız,
0065. Ölip qalsa, küyigin tağı körmey"
- Alsa da patşa qızın malım jeter,
Menikin jaratpasa sànim keter,
Küyikti qattı tartıp jürgeñ basım,
Jazım bolsa küyermin onan beter.

0070. Tölegen sonda on eki jasqa keldi,
Qız izdep araladı tamam eldi,
On altı jasqa şeyin qız jaratpay
At jeter jerdi arılıp tamam qıldı.

0075. Eline bir sàwdeger keldi- deydi,
Bulardıñ àbden jayın bildi- deydi,
Düniyeqor Bazarbayday körmedim dep,
Sàwdeger mazaq qılıp küldi- deydi.

0080. Bul maldı beker jıyıp keregi ne?
Bermepti ulınıñ qalıñ birewine,
Köziniñ ağı menen qarasınday
Artında jañǵa miyras, malǵa iye tirew ne?

Sonda birew aytadı onıñ jayın:
-Baq, dàwlet bergen artıq bar qudayım,
El jurttan qız jaratpay jür Tölegen,
0085. Malın ayap jürgen joq Bazarbayıñ.

Sàwdeger munı esitip oyǵa qaldı,
Şaqırıp Tölegendi qasına aldı.
-Suluw qız tappay jürseñ aytalıq- dep,
Bulay dep Tölegenge aqıl saldı.

0090. -Qız jaqpay öz eliñnen jürse saǵan,
Tölegen süyinşi ber endi maǵan,
Eli bar Aqjayıqta Altı Şekti
Alasıñ jaqsı qızdı barsañ soǵan.

0095. Jayıqta qızı suluw artıq el bar,
Erinbey qız izdeseñ sen soǵan bar.
Şetinen-aq alasız bir suluwdı,
Bolmaǵan munda turıp qateriñ tar.

Tölegen qız izdewge köñili ketti,
Jolı bar neşe kündik onıñ dep-ti?
0100. Sàwdeger ayttı jolın jüz kündik dep,
Tölegen izdemekke talap etti.

Tölegen on jetige kelgen şaǵı,

0105. Az emes bir tãñiriniñ bergen bağı,
Şöli bar deydi sãwdeger qırıq künşilik
Töte jol jetpis künşilik bolsa dağı.

Onimen jüre almaysın barđanmenen,
Ölesin jolda şöldep armanmenen,
Jür dedi alıssınbay suw jağalap,
"Àr qaşan bardıñ isi pãrmenmenen."

0110. Tölegen Aqjayıqqa jürmek boldı,
Tãñiriniñ jazđan isin körmek boldı,
Basşı bolıp sol eldi tapqan janđa
Jüz jambı süyinşige bermek boldı.

0115. Jarattı bir qara kök tulpar attı,
Özi jorđa janwar qus qanattı,
Turmanınıñ barlığın altındatıp
Kümispenen tört ayağın tağalattı.

0120. Şam-şırağ, tas ornattı jügen, erge,
Basşı, qosşı jüz jigit aldı birge,
Toğız narđa altın men kumis artıp,
Bes jigit tağı aldı qızmetkerge.

0125. Erlerge jãrdem bolsın bir qudayı,
Qırıq tüye boldı azıq qant pen şayı,
Azıq-tülik barlığın dayarlap ap,
Jöneldi tuwđannan soñ Nawrız ayı.

0130. Alqiyssa, tıñdañızdar endigisin
Aldıña bir keremet keldi müsin.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Erte tuwđan köbegen,
Seksen jigit qosşı alıp,
On bes jigit basşı alıp,
Aqjayıqqa jönegen.

0135. Aydıñ ötken neşesi,
Ay qarañđı keşesi,
Padişadan kem emes,
Er Tölegen müşesi.
Àwliyege at aytıp,

0140. Qorasanğa qoy aytıp,
Şıbın janğa jan aytıp,
Artınan quwıp kelipti
Ölgende körgen şeşesi.
Şeşesi kelip söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Mingende atıñ alasin,
0145. Menen tuwğan balasin,
Xalel bala tastay ma?
Atası menen anasin.
Qal degende, qalasin!
Aytqan tildi alasin!
0150. Qal degende qalmasañ,
Aytqan tildi almasañ,
Qurttıñ ananıñ şarasın.
Ölgende körgen qarağım,
Ata-anañdı zarlatıp
0155. Qay jaqqa ketip barasin?
Anañ keldi zarlanıp,
Àkeñ otır sandalıp,
Köre almağan köp duspan
Sırtıñnan keler qamdanıp.
0160. Sen ketken soñ qarağım,
Öledi kempir, şalıñız,
Sansızbay bolsa jas edi
Jüremiz kimge aldanıp?
Tölegen sonda söyleydi:
0165. -Qoy, şeşe-eke, jılama,
Jılağanıñ bola ma?
Beker, bosqa şeşe eke-aw,
Köziñniñ jasın bulama.
Jıyırmağa kelgenşe,
0170. Mağan qalıñ bermegen,
Teñ qurbımday körmegen,
Qum quyılsın köziñe,
Osı eken sizge sibağa.
Şeşesi sonda söyleydi,
0175. Söylegende büy deydi:
-Kelgin, balam, qayt-sana,
Àkeñe sırıñ ayt-sana,
Patşa qızın alsañ da

0180. Öz eliñde jat-sana,
Birewdiñ tili tiymey me?
Qartayğan äkeñ Bazarbay
Seniñ üşin küymey me?
El işinde tentek köp,
Jiyhan kezip jürgende,
0185. Tentiregen demey me?
Ata-anasın zarlatıp
Bir qız üşin ketti dep,
Dos-duşpanıñ külmey me?
Tölegen sonda söyleydi:
0190. -Aynalaym şeşeke-aw.
Tay qunan qoy qanğırıp,
Buralqı bolar qorağa.
Bir suluw almay şeşeke-aw
Sirâda köñlim tına ma ?
0195. Talap qılğan isinen
At basın erler bura ma?
Jaman, jaqsı bolsa da
Allanıñ bolar àmiri,
Öz aytqanıñ bola ma?
0200. Tilimdi almay kettiñ dep,
Ğamkün¹ bolıp jılama!
Men Jayıqtan kelgenşe,
Jüziñdi aman körgenşe,
Tapsırdım ata-anamdı
0205. Jaratqan qadir Qudayğa.
Anası sonda söyleydi:
-"Ölkeniñ körki tal bolar,
Özenniñ körki jar bolar,
Jigittiñ körki mal bolar."
0210. Malıñ bolsa, qarağım,
Qara basıñ xan bolar,
Alwa aşap, iştiñ bal,
Jaya şaynap, jediñ jal,
Keter bolsañ, qarağım,
0215. Jılıqıdan tañdap qırıq jorğa al.
Sansızbay bolsa jas edi,
Sen ketken soñ, qarağım,

¹ Ğamkün (ğamgiyn, parsı sözl) - Qamköñil boluw

- Süyenip kimge kün elter
Artında qalğan kempir, şal?
0220. Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Mingende atım alamin,
Senen tuwğan balamın,
Köñilime tüsip bir xiyyal
0225. Sapar şegip baramın.
Alla nasıp aydasa,
Bir suluwdı alamin
Alla nasıp qılmasa,
Endigi sözdin qısqaşı
0230. Mekege taman baramın.

0231. Älqiyssa, onda anası oyladı, meniñ balam bul sapardan qaytpayın dep talap qılğan eken. Buğan riyzalıq batamdı berip jibereyin dep: Allağa, ekinşi änbıyya, äwliyelerge tapsırıp minäjat qılğanı:

0232. Anası ğarıp jılaydı,
Jılaydı da tolğaydı.
Qoy dese de balası
Oğan sirà bolmaydı.
Bir suluw qız almay Tölegen,
0237. Düniyege köñili tolmaydı.
Şeşesi sonda söyleydi:
Ah, dedim, Qudaya,
Darğahına² bas urdım,
Sözdi-sözge äpkelip,
0242. Küygenimnen japsırdım.
Keter bolsañ qarağım,
Äweli quday men seni,
Kâmil pirge tapsırdım.
Köl egesi, Qambar-aw,
0247. Şöl egesi, Qambar-aw,
Qarağıma köz sal-aw.
Raxım qılsañ qudaya
Senen özge kim bar-aw?
Ğaşıqtardıñ piri ediñ

² Darğahı (arapşa) - esiktiñ mañdayşası

0252. Lâyli-Mâjnün sarwar-aw.³
Ğaşıqtardıñ sarwarı
Zıliyxa-Jüsip payğambar,
Àyeldiñ piri Biybiy Pâtima
Balamdı sizge tapsırdım.
0257. Adassa jolğa salıp jür,
Sürinse qoldap alıp jür,
Päleket kelse qağıp jür,
Qosaqta qoyday bağıp jür.
Bir ğaşıqtıñ dertinen
0262. Qarağım meniñ nağıp jür?
Xaziret er Sultan
Raqım qılıp Siz tursañ
Baba tükti şaştı Àziyz
Balamdı sizge tapsırdım.

0267. Àlqiyssa, bul sözdi aytıp anası qaytıp ketti. Onda Tölegen qasındağı jigitterge ayttı:

0268. -Anamniñ mağan ne aytqanın bildiñizder me? - dedi. Jigitter ayttı:

0269. -Eşnârse bilmedik, - dep, jawap qaytardı. Tölegen ayttı:

0270. -Men kirekeş emespin, bolmasa köp jigitter ertip baratın jortuwılsı bolmasam, munım jaramaydı eken.

0271. "Jılqıdan jorğa al" - dedi ğoy, -dep, ol jerge toqta qaytıp kelip, jılqıdan eki jüz eluw jorğa alıp, birneşe kün jol jürüp, Şekti degen elge kelip, şatırdı tigip, jorğaların jayıp salıp, jurta jar saldı.

0272. -Àrkim jaqsı qızı bolsa àpkelip körsetsin, özi àpkelip körsetken adamğa qızın alsam da beremin bir jorğa, almasam da beremin bir jorğa, -degenin. Jurt esitip qızdarın jıyıp kelip körsetti. Bir jorğadan kelgen qızdar alıp qayta berdi. Eşbirin jaratpadı, birneşe künde eki jüz on qız kördi, eki jüz on jorğa berdi. Sonda qasındağı seksen jigit oylap kenesti:

0273. -Bul Tölegen maldı beker isarap qıldı, endigi kelgen qızdardı özimiz körelük, jahannan asqan suluw qız bolsa, Tölegenge körsetelik, bolmasa, Tölegendi bilmeymiz, - dep, jasırıp körsetpelik, qalğan qırıq jorğa bitken son Tölegen bizderdin astımızdağı atımızdı da berer, onan soñ jayaw qalıp, elden jügen alıp, at izdegenimiz jaramas, - dep, kelgen qızdardı daladan qaytardı.

0274. Onda Tölegen:

0275. -Bul eldiñ qızdarı suluw degen sâwdeger şal beker aytqan eken, - dedi.

0276. Sol waqıtta Altı Şekti eliniñ xanı Sırlıbay degen bar edi, ol hannıñ altı ulı bar edi, jâne hannıñ eñ kenjesi Jibek suluw degen jalğız qızı bar edi, jâne hannıñ

³ Sarwar (arapşa) başşısı

Qarşığa jırşı degen aqın - wàziri bar edi, ol Qarşığa sànimdi bolğan son hannıñ toğız mıñ jılqısı bar edi, jılqını otarğa şıǵarıp, Qarşıǵanı jılqıslardıñ bası qılıp qoyǵan edi. Sol Qarşığa Tölegendi esitip barmaq boldı, Qarşığa oyladı: - men Tölegendi köreyin, Tölegen maǵan jaqsı, Qız Jibek te jaqtırar, - deydi. Mını oylap bir bedew attı aldırıp minip, Tölegendi izdep keledi.

0277. Otarda jatqan Qarşıǵa
Bir bedewge minedi,
Alladan pàrmen tiledi,
Oypan jerden orǵıtıp,
Jarlaw jerden ırǵıtıp,
0282. Tegis jerden sıǵıtıp,
Ayandamay jeledi.
Seksen jigit elşige
Salıp jetip keledi,
Kelip söyley beredi:
0287. Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
Seksen jigit işinde,
Bazarbaydıñ balası
Tölegen mırza kim? - deydi.
0292. Basır basır basırdı,
Aqqa qulpı jasıldı,
Seksen jigit al sonda
Tölegendi jasırdı.
-Mingende atın dönendi,
0297. Kökke toyǵan köbendi,
Biz bilmeymiz Qarşıeke-aw
Tölegen mırza degendi.

0300. Sonda Qarşıǵa bulardan jol bolsın surap aytqanı:

0301. -Assalawmaǵaleyküm köp jigitter,
Saylanǵan bàrin birdey bek jigitter.
Saylanıp şıǵa qapsız tobınızben,
Söyley tur söziñ bolsa, ey, jigitter!
-Kelemiz elimizden biz jolawşı,
0306. Bet alıp şıqqan jerim Kökboyawşı,
Üyirin qısıraqtıñ jawǵa aldırıp,
Kelemiz suraw salıp biz surawşı.
-Kün körıp jürüwşi edim önermenen,
Tötelep keldim sizge kemermenen,

0311. Kördim de qaralarıñ janay şaptım,
Balası Bazarbaydın degenmenen.
-Kelipsiz bizdi körip qaramızğa,
Jawapqa jawap tappay qalamız ba?
Sırtınan Bazarbaydı estüwşi edik,
0316. Tölegen bizdin joq-tı aramızda.
Âr jerde, asıp tuwğan tälüm dep em,
Tölegen jurttan asqan begim dep em,
Surasam jolawşıdan sizder deydi,
Jasırdın Tölegenniñ nesin menen?
0321. Osınşa osı Tölegen jasırınıp,
Ol özi kimniñ urlap aqın jegen?

0323. Alqıyssa, sonda Tölegen şatırda jatır eken, Qarşığanın sözün esitip,
-bular meni nege jasırıp tur, - dep sıǵalap qarasa, Qarşığanın türi jaqsı adam
eken. Şatırdın esiginde turğan köp jigitterge bulay tur demey, şatırdın irgesin
köterip şıǵıp, Qarşıǵağa özin tanıtıp, bir söz dedi.

0324. -Assalawmaǵaleyküñ Qarşıǵa-eke!
Men edim Bazarbaydın Tölegeni,
Qozınıñ erte tuwğan köbegeni,
Qarşıekem araz ba edi, burın maǵan
Qasıma tanıp turıp kelmegeni?
0329. Men edim Bazarbaydın ülken ulı,
Allanıñ şınımenen süygen qulı,
Qarşıekem sàlem berse qaramaydı
Bar edi Tölegenniñ neden mini?
Osı kelgen Qarşıǵa
0334. Tobınan asqan er edi
Şette turgan Qarşıǵa
Tölegenge keledi,
Kelip söyley beredi:
-Awıl aldı bel deydi,
0339. Belden köşken el deydi,
Seksen jigit işinde,
Bazarbaydın balası,
Tölegen mırza sen - deydi.
Nesiliñe qarasam
0344. Qas patşamen teñ - deydi.
Men jayımdı aytayın,
Altı Şekti elinde

- Sırlıbay hannıñ wâziri,
Qarşığa jırşı men - deydi.
0349. Tölegen bolsañ sen - deydi,
Kel, soñımnan er - deydi.
Jurtqa bergen oljañnan
Bildirmey mağan ber - deydi.
Men bir suluw tabayın,
0354. Patşamızdın jalğızı
Atı Jibek surasañ,
Keremetim kör - deydi.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Qarşığaday aqınnıñ
0359. Bul sözün maqul köredi.
Aydap jürgen jorğadan
Eki jorğa beredi.
Seksen jigit elşiden
Bes jigitti böledi.
0364. Özgesin elge qaytarıp,
Qarşığamen ilesip,
Aqjayıqqa jönedi.
Neşe dürkin bel bolıp,
Oypandı jer qır bolıp,
0369. Tölegenniñ sözleri
Soñılarga jır bolıp.
Oyınğa bala şığadı
Aydın köldiñ şetine,
Adam qarap bolmaydı
0374. Er Tölegen betine,
Qamşı basıp kiş-kiş dep,
Kökjorğa atınıñ tenine.
Dâl segiz kün jol jürip,
Azğana emes, mol jürip,
0379. Sonda jetken sekildi
Aqjayıqtıñ şetine.
Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
Arada neşe qonıptı,
0384. Jetemin dep zorıqtı.
Sâske mahal⁴ bolğanda,

⁴ Maxal (türkiy) - mezigil

Qız izdegen Tölegen,
Köşken bir elge jolıqtı.

0388. Älqiyssa, onda Qarşığa ayttı: - Bizdiñ el jaylawğa qaray buzıla köşken eken, men endi Jibekti Tölegenge köş jönekey körseteyin, - deydi. Qasındağı bes jigitti sol jerge tastap ketti:

0389. -Sizder asıqpay, tüstenip, artımızdan jay keliñizder dep. Ekewi qalıñ köşti aralap, attarına qamşı basıp, "şuw", - dedi.

0390. Bazarbaydıñ Tölegen
Talay köşten ötedi,
Sonda bir köşke jetedi,
Köş aldına qarasa
Bir qız ketip baradı.

0395. Ştırma köylek etinde,
Nur sàwleti betinde,
Buralıp ketip baradı
Periniñ qızı sekildi.

0400. Özi on tört jasında,
Jarqıratıp mandayın
Ayırıp qoyğan kekildi.
Osı eken, dep, Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.

0405. Artınan kelip Qarşığa:
Jibek emes degen soñ,
Onan bir ötip jönegen.
Endi onan da ötedi,
Jàne bir köşke jetedi.

0410. Köş aldına qarasa,
Bir qız ketip baradı,
Tañ mezgili bolğanda
Şolpannıñ tuwğın juldızı,
Kiygeni Altay qırmızı,

0415. Beyiştan şığıp kelmese,
Bul jalğanda xor qızı,
Sonday-aq bolıp tuwar da
Adamzattıñ bir qızı.
Osı eken dep, Qız Jibek

0420. Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.

- Artınan kelip Qarşığa,
Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
0425. Qarşığamen ilesip,
Tölegen köñili tüzeldi,
Asıǵıp jürdi tez endi,
Bir körmekke Jibekti
Tölegen mırza kezendi.
0430. Qarşığa men Tölegen
Jaǵalay saldı özendi.
Sol waqıtta aldınan,
Bir köş sıqtı tübekten,
Köş aldına qarasa,
0435. Bir qız ketip baradı,
Otız tüye jetelep,
Sarı maya ülekten.
Murındıǵı sarı jez,
Buydasın esken jibekten.
0440. Tolǵan ayday tolıqsıp,
Aq sazanday bulıqsıp,
Buralıp ketip baradı,
Neşe alwan qılıqsıp.
Munı körip Tölegen,
0445. Atınıñ basın buradı,
Äñgime düken quradı;
-Osı ma, dep Qız Jibek
Qarşığadan suradı?
Äzil aytıp küledi:
0450. -Bul emes, dep, Qız Jibek,
Onan da ötip jönedi.
Onan ötip Tölegen
Atına qamşı basadı,
Tulpardan tuwǵan Kökjorǵa at
0455. Awzınan köbik şaşadı.
Jer tarpınıp janwar
Awızdıqtı basadı,
Aldındaǵı belesten,
Orǵıtıp kelip asadı;
0460. Belesten tüsip jeledi,
Oyǵa tüsip keledi,
Taǵı ayqastı bir köşke.

0465. Köş aldına qarasa,
Bir qız ketip baradı,
Janasalay suluwdıñ
Qasına jetip keledi,
Tölegen mırza köredi,
Köş aldında suluwdıñ
On qız nöker qasında,
0470. Özi on bes jasında.
Aq mandayı jaltıldap,
Tanaday közi jarqıldap,
Altın şaşbaw şaşında.
Qırıq narğa jük arttırğan,
0475. Qımqap zerli kilemdi
Jük üstine japtırğan.
Qazinelı qırıq narğa
Jibekten arqan tarttırğan.
0480. Äsemdiktiñ bärin de
Bul jiyhannan arttırğan.
Düriya beşpent belsenip,
Bul düniyeni keñ salıp,
Altındı qamşı qolğa alıp,
Abjılanday tolğanıp,
0485. Buralıp ketip baradı,
Jin soqqanday tenselip.
Osı eken, dep Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.
0490. Artınan keldi Qarşığa:
Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
Taw basında qarağay,
Tölegenniñ minezi
0495. Bolıp ketti baladay.
Osınday bolıp är jerden
On bir qız ötti sàwletpen
Beri de qaldı jaramay.
Tağı ayqastı bir köşke,
0500. Köş aldına qarasa,
Bir qız ketip baradı.
Orta boylı dembelşe,
Altındı kemzal jiydeşe,

0505. Siypatına qarasañ
Buringı qızdan özgeşe;
Altın şını kesedey
Eki köziniñ şarası.
Beyiştin janğan şamşıraq
Köziniñ gâwhar qarası.
0510. Tuwğan ayday iyilgen
Eki qastıñ arası.
Sımğa tartqan kümüzistey
On sawsaqtıñ salası.
Sonday-aq bolıp tuwar da
0515. Adamzattıñ balası.
Osı eken, dep, Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.
Artınan kelip Qarşığa:
0520. Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
Endi onan da ötedi,
Jâne bir köşke jetedi,
Köş aldına qarasa,
0525. Bir qız ketip baradı:
Qara jorğa mingeni,
Qara torqa kiygeni,
Eki közi sürmeli,
Bul siyaqtı periyzat,
0530. Qız izdegen Tölegen
Joq edi sirà körgeni.
Seksen tüye qomdağan,
Sekseni de bolmağan,
Seksen tüye üstinde
0535. Altındı jağdan⁵ ornağan,
Asfahani kilem bar⁶
Jibekten gülin torlağan.
Qız sipatın qarasa,
Aq betinde kirşik joq,
0540. Aydın köldiñ quwınday,
Eki közi jaltıldayd,

⁵ Jağdan - kestelep, altınmen şekken tüye qomı

⁶ Asfahani (arab) - İspahan qalasında toqılatın kilem

- Patşanıñ altın tonınday,
Söylegen sözi mazalı
Äpzemzemniñ suwınday,
0545. Awzınan şıqqan lebizi -
Sarı altınnıñ buwınday.
Osı eken, dep, Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.
0550. Artınan kelip Qarşığa:
Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
Onan ötip Tölegen
Atqa qamşı saladı,
0555. Tulpardan tuwğan Kökjorğa at,
Közi ottay janadı.
Sımğa tartqan kümisti
Sümbidey bolıp jaradı.
0560. Tağı ayqastı bir köşke,
Köş aldına qarasa,
Bir báybişe nur jüzdi
Köşti tartıp baradı.
Köş aldında báybişe,
Sarı altınnan jabdıǵı.
0565. Eki jüz tüye qazine
Qızıl altın sandıǵı.
Köş wuǵılı sultan qatını
Aǵa jünis peridey
0570. Körki rawşan baǵınday,
Jazıǵı qatın demesin,
Qartaysa da ilgeri
Älgi qızdan saldıǵı.
Aydın ötken neşesi,
Ay qarañǵı keşesi,
0575. Jazıǵı qatın demeseñ,
Qartaysa da ilgeri
Älgi qızdan müşesi.
Asılday bolıp esilip,
0580. Nurday bolıp şeşilip,
Aq mandayı jarqıldap,
Tanaday közi jaltıldap,
Altındı kebis sartıldap,

- Köşti tartıp baradı
Jibekti tapqan şeşesi.
0585. Berse Tãñiri jigitke
Ertesi men keşi ne?
Erteñgi kün besinde,
Zorga jetken sekildi,
Qız Jibektin köşine.
0590. Köş sàwletin qarasa,
Asfahannıñ jawhari,
Stambuwıldıñ gãwhari,
Tamaşa qılğan adamnıñ
Toyadı közinin baharı.⁷
0595. Esebi joq düniyeni
Eseptelik nesine,
Kelse Jibek joq eken
Sol sekildi köşinde.
0600. Munı körıp Qarşığa
Atınıñ basın buradı,
Àñgime düken quradı:
-Jibekjan, qayda ketken, - dep,
Àkki bolğan Qarşığa,
Şeşesinen sol jerde
0605. Sıltawratıp suradı.
-Jibekjan, erte ketken, - dep,
Boljaldı jerge jetken dep,
Köşpenen birge jürgende
Betime tozan tiyer dep,
0610. Kök pàweske küymemen
Azannan turıp ketken dep,
Şeşesinin sol jerde,
Bularğa bergen jawabı.

0614. Àlqiyssa, endi Tölegen menen Qarşığa Jibektiñ köşiniñ aldına sıqtı,
Jibektiñ arbasınıñ izi menen köş başşılarınıñ izinen basqa eşkimniñ izi joq eken,
onı körıp attarına qamşı basıp: "şuw", - dedi.

0615. Nayzası awmay qolınan,
Jeli turıp oñınan,
Ay müyizdi qoşqardıñ

⁷ Bahar (arab) - quwanış

- Böri tartar qonnan,
Tölegen sonda jöneldi
0620. Ketken Jibek soñınan.
Bazarbaydın Tölegen
Endi bilip tüyindi,
Asıl kiyim kiyindi,
Bağımdı Alla aşqın, - dep,
0625. Pirlerine siyındı.
Atqa saldı sândikke
Tögildirip kilemdi,
Endi oylanıp Tölegen
Kelgenine ökindi,
0630. Tulpardan tuwğan Kökjorğa at
Or qoyanday sekirdi.
Tölegen sındı eriñiz
Qarşığamenen ilesip
Atqa qıldı ökimdi.
0635. Ertengi kün besinde,
Qız Jibektiñ izimen
Kele jatqan sekildi.
Almas qılış sartıldap
Altındı jügen jarqıldap,
0640. Kökjorğa tulpar kerlendi.
Eki közi jaltıldap,
Ömildirik som altın
Omırawda alqıldap,
Solqıldaydı qara jer
0645. Kökjorğa at bassa bılqıldap.
Urşıqtay şanı bultıldap,
Quyınday şanı burqıldap,
Almas qılış belinde
Qolında nayza qıltıldap,
0650. Tört tuyaqtan şıqqan ot
Şaqpaq tastay jiltıldap.
Qulaq salsañ dabısı
Taw suwınday sinqıldap,
Qoltıǵınan aqqan ter
0655. Tögiledi sıqlıldap.
Şamniñ janǵan şıraǵı,
Jaqınnıñ bolmas jıraǵı,
Jeti qırdan asqanda,

0660. Güldirlegen qonırawdı
Esitti sonda qulağı.
Şapsa balta öter me,
Şağırlawdıñ tasına?
Neler kelip, ne ketpes
Er jigittin basına?
0665. Qonıraw dawısı kelgensin,
Tölegendey mirzaniñ
Kökjorga attı ağızıp
Jetip bir keldi qasına.

0669. Älqiyssa, Tölegen arbanıñ qasına kelip aldına bir şıqtı, artına bir şıqtı, Jibekti köre almadı, pàweskeniñ qaqpası jabuwlı. Üş qara jorğa attı kösemşi jegip bara jatır eken, qayterin bilmey, artına qarasa, Qarşığa közinin uşında qalğan eken. Taqat qılıp tura almadı, jàne köşirine otırğan kisi joq, Jibektiñ eşnersemenen isi joq, sonda Tölegen qızdı şaqırıp aytqanı:

0670. -Kim bar? - dep bul küymede dawıstadı,
Aqılın aşuwanıp tawıspadı.
Tölegen üş qaytara şaqırsa da
Qız Jibek söylesüwge namıstandı.
Tölegen sonda turıp qapa boldı,
0675. Öziniñ elin oylap işi toldı:
Qız tügil öz elimde erkek qorıqqan
Qayran basım bul jerde beker boldı.
Öz elimde teñ edim xan zatimen,
Aldıma kelmewşi edi jan atimen,
0680. Mınaw qız jawap bermey qapa qıldı
Jürgensip öz elinde sàwletimen.
Tölegen qapa bolıp, qaldı turıp,
Atının keyin qarap basın burıp,
Sol waqta Qarşığa da jetip keldi
0685. Söylespey Jibek ketti Quday urıp.
Qarşığa Tölegenge keldi jetip,
Atına qamşı basıp ekpindetip,
Tölegen Qarşığağa söz söyleydi:
Ketti, - dep, jawap bermey qapa etip.

0690. Älqiyssa, onda Tölegen ayttı:

0691. -Bul Jibek mağan şaqırsam jawap bermeydi, aqmaq adamdarğa uqsap, bul qalay? - deydi, onda Qarşığa ayttı:

0692. -Muniñ bektigi bar, eşkim burın buğan onday dawıstap söylesken emes,
endi men söyleyin dep Qarşığanıñ Jibekke kelip aytqanı:

0693. -Uyadan uşqan balapan
Qanattarın taraydı.
Asıl tuwğan anadan
Àrbir iske jaraydı.
Senin üşin... qarağım,
0698. Tigemin altın saraydı.
Danışpan adam dünüyenıñ
Parasatın qaraydı.
Aqı alıp qızmet qılğandı
Onı da iske sanaydı.
0703. Kötergiñ Jibek basıñdı,
Ertip keldim bir jigit
Tap öziñe layıq,
Jaqtırmap edim talaydı.
Basıñdı köter, Jibekjan!
0708. Qulağıñ salıp sözime,
Qasımda tur bir jigit
Tap layıq öziñe.
Nur jigittey jüzi bar,
Bal şekerdey sözi bar,
0713. Talay bekzat körip em,
Mıñın jiysañ osınıñ,
Jetpeydi basqan izine.
Qarşığa sındı kökeñdi
Qapa qılmay qarağım,
0718. Bir qaraşı jüzine.
Sonda Jibek söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Köke bolmay jerge kir
Salmaymın qulaq söziñe,
0723. Bay tawıp mağan àpkel dep
Qaşan aytım öziñe?
Jöndep baqqıñ malıñdı,
Bet aldına sandalmay,
Jolama meniñ izime.
0728. Eki tayğa uyalmay
Meni satıp sırtımnan,
Ne betiñmen söyleysiñ,

- Körinbey jönel közime.
Qarşığa sonda söyleydi:
0733. -Ras meniñ, Jibekjan,
Eki jorğa alğanım,
Nege aytayın sözimniñ
Rasın aytpay jalğanın,
Maqul ma eken, Jibekjan,
0738. Sözdñ jönin bayqamay,
Ötirik janjal salğanıñ?
Eki jorğa men aldım
Tölegenge dos bolıp,
Nan, qarağım, sözime
0743. Köñiliñ mağan qoş bolıp.
Joliña seniñ basımdı
Bâygige tigip men keldim
Segiz kün uday jol jürip,
Erte köşip, keş qonıp,
0748. Basıñdı köter, Jibekjan,
Qaytpasın enbegim eş bolıp.

0750. Älqiyssa, sonda Jibek oyladı; bul Qarşığa adamsınıp kelgen eken, buğan körinbesem uyat bolar jâne äbden betimdi aşıp otırsam tağı jaramas dep, betin bir aşıp, jarq etip körinip amandastı da, qaytadan betin jawıp pàweskeniñ qaqpаğın tüymelep jatıp qaldı. Qasında üş qız bar eken. Sol waqıtta Jibektiñ siypatı Tölegenge bul sıqıldı körindi.

0751. Älqiyssa, sondağı Jibektiñ formın bayan qılalıq:

0752. Qız Jibektiñ qurmeti,
Jiyhannan asqan sâwleti,
Lâyli-Mâjnün bolmasa,
Özgeden artıq kelbeti.
Üş qızı bar qasında-ay,
0757. Özi on tört jasında-ay,
Kebisiniñ ökşesi
Buxardiñ gâwhar tasında-ay,
Aq mandayı jaltıldap,
Tanaday közi jarqıldap,
0762. Altın şaşbaw şaşında-ay.
Qız Jibektiñ diydarı-
Qoğalı köldiñ qurağı,
Köz sipatın qarasañ-

0767. Nur qızınıñ şırağı,
Dür gàwhar sırğasın
Kötere almay tur qulağı,
Boy nusqasın qarasañ
Bekter mingen pırağı.
Qız Jibektiñ aqtıǵı
0772. Nawrızdıñ aqşa qarınday,
Aq betiniñ qızılı
Aq tawıqtıñ qanınday,
Eki bettiñ ajarı
Jazǵı túsken saǵımday,
0777. Bileginiñ şırayı
Ay baltanıñ sabınday.
Tösinde bar qos anar
Nar buwranıñ sanınday
Oymaq awız, qumar köz
0782. İzdegen erge tabıldı-ay.
Ötkirligin bayqasañ
Ustalar soqqan ketpendey.
Nur tuqımın ekkendey,
Eki awız söz söylesken
0787. Muratına jetkendey.
Tirisi tügil Jibektiñ
Öligine adam qayırılıp
Betinen kelip öpkendey.
Qız Jibekti Tölegen
0792. Aqılmenen tanıp tur,
Köz meyiri qanıp tur,
Beyiştan jañǵan şamşıraq
Közi jaynap janıp tur,
Beli nàzik talıp tur.
0797. Tartqan sımnan jinişke
Üzilip ketpey naǵıp tur?

0799. Àlqiyssa, endi Tölegen oyladı: Jiyhanda bul siypattı àyel körgenim joq edi, endi munı alayın deydi, oǵan şeyin bir-eki awız söz söylesip keteyin, beker ketkenim jaramas dep, jamandawga tal boyndan tarıday min taba almay, baylıǵınan jàne kemdik taba almay, kesirli ekensiñ, -dep Tölegenniñ aytqan jawabı:

0800. -Basır-basır, basır-aw,
Aqqa qulpı jasil-aw.
Basiñdı köter, ey, Jibek,
Tölegen keldi qasıña-aw!
Qız basiñmen alşaptap
0805. Büyte berme, ay, Jibek,
Jurtıña tiyer kesiri-aw.
Qız Jibek mingen küymesin,
Küymege tağıp tüymesin,
Qız basiñmen alşaptap
0810. Büyte berme, ay, Jibek,
Kesiriñ jurtqa tiymesin.
Jibek sonda söyleydi
Söylegende büy deydi:
-Olay bolsa, Tölegen
0815. Men jayımdı aytayın:
Ağınım suwday ağadı,
Xalqım malday bağadı,
Jurtım qoyday qağadı.
Meniñ qılğan kesirim,
0820. Sağan kesir bolsa da,
Özime mayday jağadı.
Jalğız attı jolawşı
Jaqındamay arman tur,
Üstimdegi kesirler
0825. Sağan taman baradı.
At baylağan şağır tas,
Arqama bitken qolan şaş,
Qaydan kelip kez boldıñ,
Qanğırıp ösken bir quw bas?
0830. Jalğız attı jolawşı,
Kesirim urıp ketpesin,
Qasıma kelmey awlaq qaş!
Tölegen sonda söyleydi
Söylegende büy deydi:
0835. -Qız Jibek mingen küymesin,
Küymege tağıp tüymesin,
Qaydan bildiñ, Jibek-aw,
İzdep kelgen Tölegen
Mal berip seni almasın,

0840. Al qoynıña enbesin,
Aq tösiñe minbesin?
Sonda Jibek söyleydi:
-Jaqsı aytasın, Tölegen,
Sizdey-sizdey ar jerden
0845. Neşe jigit kelmegen
Beri de aytqan, Jibek-aw,
Seni almasam demegen.
Köbisi kelmey şenime
Biydarxaq⁸ bolıp jönegen.
0850. Kelseñ kel şındap qasıma,
Şay mamıgım basıña,
Ap jatpas pa edim qasıma.
Alwa şeker beremin
İşetuğın asña.
0855. Kelseñ kelgiñ Tölegen
Qurmetim munday, mineki.
Kelmeseñ arman kete ber
Bar dambalım basına.

0859. Àlqiyssa, endi Tölegen ayttı:

0860. -Olay deseñ men sağan jengen jerde söyleseyin, -dep, atınıñ basın burıp alıp, qaytıp kelip, Qarşığanı başşı qılıp jürip, eki jüz eluw at satıp aldı. Osınıñ bärin bata ayaqqa bersem de, quda bolarımın, -dep, eki jüz eluw jılqını aldına salıp aydap, Sırlıbay xannıñ artınan quwalap kele jatır edi, aldınan on şaqtı jasawıl şığa keldi. Sàlem berisip, jol surastı. Onda jasawıdar ayttı:

0861. -Bizdiñ xanımız aşuw qılıp jatır, Qarşığanıñ qılıp jürgeni nemene? -dep.

0862. -Meniñ sırtımnan biylep, Jibegimdi bir qanğırğan jalğız attı jolawşığa körsetip jür, - deydi. Basın bazarğa salıp, bul qalay, uyalmay masqara qılıp, ol Qarşığanı qasındağı jigitimenen alıp kel, ekewin de jazasın bereyin dep, bizderdi jiberdi, - deydi. Sonda Qarşığa ayttı: Olay bolsa jürinder özimiz de kele jatırmız dep. Zawlap awılğa jaqın kelgen soñ qarasa, xan bekterimenen töbeniñ basına şığıp otır eken. Onı körip Qarşığa ayttı:

0863. -Bizder jasırınıp tasada turalıq, joldastarıñmenen öziñ bar, Tölegen ekeniñdi bilip, aşuwanbay, özi de jöndelip qalar dep jiberdi, bizdi körgen soñ, aşuwanıp otırğanda jaramas dep. Onda Tölegen jılqını awılınıñ üstine jaya salıp, töbenin basında otırğan xanga jäne bekterge kelip, sàlem berip, Tölegenniñ aytqan jawabı:

⁸ Darxaq (arab) - tabaldırıq, biydarxaq - tabaldırıqtı attay almay degeni

0864. -Bolğanda ayday àlem, kündeý külem,
Awzımdı aşsam kömeyden qaynaydı ölen.
Otırğan maslixat qıp aqsaqaldar,
Sizderge Tölegen kep berdi sàlem.

0868. Sonda olardıñ Tölegenge bergen jawabı:

0869. -Wağaleyküm assalam, janım balam,
Jürripsiz at jaratıp bàrin tamam.
Kelipsiz at sabılıp alıs jerden,
Söyley tur söziñ bolsa, şıraqqanam!

0873. Tölegen:

0874. -Oylaymın kele jatıp aqıl-ayla,
Oylağan aqıl-ayla jañğa payda,
At sabılıp kelemiz alıs jerden,
Jibek suluw degenniñ awılı qayda?

Xan: - Beriñiz bir-bir bedew minipsiñiz,
0879. Oyn külki sàwletpen jürripsiñiz.
Jibek suluw degenniñ awılı jaqın,
Bar edi, balam, qanday jumısıñız?

0882. Tölegen:

0883. -Körip em Qız Jibektiñ burın tüsin,
Bitpegen eş bendege onday pişin.
Qız Jibek Tölegenge tiymek bolğan,
Qarşiekem arasında jürmek bolğan,
Kelemin at şarşatıp sonıñ üşin.

0888. Xan :

0889. -Tikkeni sàwdegerdiñ qosı ma edi?
Ğayıp iyrın qırıq şiltin dosı ma edi?
Keşegi Tölegendi jamandağan
Köp duşpan köre almağan qasım ba edi?
Jibegim tiyse tiysin, öz teñi eken,

0894. Keşegi aytqan Tölegen osı ma eken?
Jibegim Tölegendi körgen eken,
Jibekjan endi ölmesin bilgen eken.
Riyzamin Qarşığa ne qılsa da,
Kemitpey teñ qurbıdan jürgen eken.

0899. Älqiyssa, endi Tölegen ayttı:

0900. -Xan, men köp sözdi bilmeymin, bata ayaqqa ne alasız? - deydi, onda xan ayttı:

0901. -Bata ayaqqa osı aydap jürgen jılqıñnıñ bärin alamın, - dedi, Tölegen ayttı:

0902. -Endi osınday jılqı qos dep aytadı eken dep edim, buğan razı bolsañız üyiñe bar, toyıñdı qıl, - dedi. Xan toy qılmaq bolıp üyine bardı, Tölegen jigitterimennen bir töbeniñ arğı jağına barıp túsip, şatırın tigip, qanşa önerli jigitterdi jiyip alıp, oyın-külki qızıqpenen jata berdi.

0903. Keşine qırıq qatın jiyilip:

0904. -Jibekti Tölegenge alıp baramız, -dep jengelik suradı. Tölegen qatın basına bir jambıdan berdi, bul iske qatındardıñ aqıldarı şıǵıp, Jibekti üş kün andıp qoldarına túsire almadı. Alpıs qatın Jibekti andıp jata bersin.

0905. Ol el Altı arıs Şekti degen el edi, Altı arıs Şektiden alpıs jigit kenes qılıp ayttı:

0906. -Ay, jigitter, Jibekti şınımennen jiberip beker qalğanımız ba? -deydi. Endi birewi aytadı:

0907. -Jibek bizge tiymeydi, Tölegen tiri turğanda, - deydi. Onda alpıs jigit ayttı: -Olay bolsa, Tölegendi öltirelik, - deydi. Onda:

0908. -Qayıp öltiremez, kündiz-tüni qasınan duwman tarqamaydı, - deydi. Sonda qalğandarı turıp:

0909. -Jibektiñ qasına alıp barganıñ andıp turalıq, sol waqıtta qızbenen ekewi onaşa boladı ğoy, sonda öltirelik, -dep, wàde qılıstı.

0910. Onda olardıñ bul maslixatın bir müsàpir esitip kelip Tölegenge bayan qıldı. Tölegen munı esitip, derew Qarşıǵanı şaqırttı. Qarşığa kelip ayttı:

0911. -Meni bir jumısqa şaqırdıñız ba? -dep, onda Tölegen munayıp tömen qaradı:

0912. Sonda Qarşığa söyleydi:

-Kölge bitken qurağım,
Suwırılıp ozğan pırağım.
Aq orda boldı kirgeniñ,
Qızıq dâwren sürgeniñ.

0917. Eşbir bende körgen joq
Bul künde seniñ körgeniñ.

Nege qapa bolasın,
Birewdin tili tiydi me,
Esitsin aytşı qulağım?

0922. Erteli-keş arwaqtı
Jad etemin pirimdi,
Qorqıp qaldım Tölegen
Körgen soñ seniñ türiñdi,
Tiri bolsam tabamın

0927. Köniliñdegi kiriñdi.
Nege mağan munaydıñ,
Aytsañşı, janım, sırıñdı?
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:

0932. -Ay, Qarşieke-aw, Qarşieke-aw,
Men sırımdı aytayın,
Quday basqa salğan soñ
Sizge aytpay qayteyin?

0937. Jibekke ğaşıq köp eken,
Edirendegen neme eken,
Elinde qanşa jigit bar
İşi tolğan kir eken,
Tölegen sendey mırzanı
Öltiremin der eken.

0942. Jalğız jatqan jerimde
Jazım bop ketsem qaytemin?
Qarşığa sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:

-Asuwda asuw bel - deydi,
0947. Asa bir soqqan jel - deydi,
Tölegen bolsañ sen - deydi,
Kel soñımnan er - deydi.

- Öltiretin kim eken?
Keremetim kör - deydi.
0952. Bazarbaydın Tölegen
Qarşığaday aqınnıñ
Bul sözün maqul köredi,
Aldırıp atın minedi,
Qarşığamen ilesip
0957. Şanqay tüste awılğa
Şatırdan şığa jönedi.
Altı Şekti elinde
Qarşığağa senedi,
İyilmey, tipti bügilmey
0962. Awılğa jetip keledi.
Sırlıbaydın altı ulı
Altawı birdey böri edi,
Eñ kenjesi Jiyrenbay,
Sol jılı tüsken otawı,
0967. Sonda kelip enedi,
Başı bolğan Qarşığa
Keremetin körgizdi,
Tölegendi atımen
Şanqay tüste awılğa
0972. İrkilmesten jürgizdi.
Jiyrenbay mırza üyine,
Jana tüsken otawğa,
Ertip kelip kirgizdi.

0976. Älqiysa, bulardı şettegi otawğa kirgizip, tösekti jaylap salıp berip, endi men sizderge qızmet qılayın, -dep, şığıp bara jatır edi, Tölegen Qarşığanıñ eteginen ustay tura kelip aytqanı:

0977. -Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
Anıqtap bugün köreyin
Jibekti ertip kel deydi.
0982. Keşe berdim qos jorğa,
Bereyin bugün üş jorğa-
Besew qılıp min deydi.
Osı şanqay taltüste
Ertip kelgiñ Jibekti
Aynalayın Qarşeke-aw,

0987. Jigit bolsañ şın deydi.
Kelgen osı Qarşeke
Epti tuwgan er edi,
Eptiliktin belgisi
Jibekke jetip keledi,
0992. Kelip söyley beredi:
-Aynalayın, Jibegim,
Şınıdan appaq süyegiñ,
Osı emes pe edi Qudaydan
Qarağım, senin tilegiñ?
0997. Basır basır basırdı,
Aqqa qulpı jasıldı,
Qarşığa kökeñ kelgende
Kötergiñ, şıraq, basıñdı.
At baylağan aqırdı,
1002. Kök túsken jer taqırdı,
Şettegi otaw işinde,
Jana túsken jeneşeñ,
Qarağım seni şaqırdı.
Sonda Jibek söyleydi:
1007. -Aw, Qarşeke-aw, Qarşeke-aw,
Öziñ şeşen batırsıñ,
Şeşendikpenen aytasın,
Keşe aldıñ qos jorğa,
Bügin aldıñ üş jorğa-
1012. Beri boldı bes jorğa.
Siyğıza almay Qudayğa
Jazıp bir kelgen kâpirsin.
-Aw, Qarşeke-aw, Qarşeke-aw,
Mingen de atın qarager,
1017. Barayın özim, bara ber.
Şaqırğanda barmasam,
Qarşekem tilin almasam
Aqır bir kün bolarımın,
Sol jigitke nâwbetker.
1022. Qarşığa sözün esitip
Jibek endi tüyindi,
Asıl kiyim kiyindi,
Şaqırğanda barmasam,
Qarşekem tilin almasam,
1027. Aqırı bir kün bolarımın

- Sol jigitke süyindi.
Abiyır alsın Qarşekem
Barımay qalsam qiyındı.
Qarşığadan özgege
1032. Jibekten jawap almağı
Qiyın qıstaw is edi.
Jibektiñ jayın surasañ
Asıp tuwğan anadan
Şahizada kisi edi,
1037. Kisi boyı kirewet
Altın taqtıñ üstinen
Qoyanday qarğıp tüsedı.
Aq mandayı jarqıldap,
Tanaday közi jaltıldap,
1042. Altındı kebis şırtıldap,
Jüyrik attay oyqastap,
Qunan qoyday boy tastap,
Qalmayın dep uyalıp,
Jan-jağın qarap bayqastap,
1047. Ker maralday kerilip,
Sarı mayday erilip,
Tañiri bergen eki ayaq,
Bir basarğa erinip,
Üyden şıqtı Qız Jibek.
1052. Köringen közge dünüyenıñ
Barşasınan jiyrenip.
Awıl aldı bel edi,
Belden köşken el edi.
Atqan oqtay jılısıp,
1057. Or qoyanday ırğısıp,
Qılan etip qılt etip,
Sılan etip sılt etip,
Mıqındarı bılqıldap,
Taw suwınday qultıldap,
1062. Sümbiledey⁹ jiltıldap,
Buwındarı bultıldap,
Aybındı tuwğan Qız Jibek
Otawğa qarap jönedı.
Ğaşıq jarın körmekke,

⁹ Sümbile - şöptiñ basına tüsetin säwkeleli ışık

1067. Qızmet qılıp bermekke,
Şahizada Qız Jibek
Jalt-jult etip keledi.
Sol waqıtta qarasañ
Qız Jibektiñ diydarı
1072. Nur işinde piskendey.
Qız Jibektiñ ekpini
Beyişten samal eskendey.
Qız Jibekti bir körgen
Şıbın jannan keşkendey.
1077. Sıldırlap Jibek jöneldi,
Neşe türli sàwletpen
İnirde şaytan köşkendey
Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
1082. Bir körmekke ıntıq bop
Tölegen mırza şondıqtı.
Talma tüstiñ şağında,
Aq otawdıñ işinde,
Aydındı tuwğan Qız Jibek
1087. Tölegenge jolıqtı.
Mollalar bası qosılsa,
Màsele kitap oqırdı,
Nasixattı jaqsılar
Aqılmenen toqırdı,
1092. Aydındı tuwğan Qız Jibek,
Tölegenniñ moynına
Asıla barıp otırdı.
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
1097. -Keldiñ, Jibek, qasına,
Otıra kettiñ asıla,
Keşegi sàldeñ qay jaqta
Toy boldı salsañ basıma.
Jibek sonda söyleydi:
1102. -Qınama beşpet qınadım,
Àzilmen sizdi sınıdım,
Sınamaqqa bir sözdi,
Àzil qılıp aytıp em,
Àli umıtpay jür me edin
1107. Tölegen, mırza, şırağım?

- Eki ğaşıq qosılıp
Ângime düken quradı,
Ekewiniñ suwreti
Lâyli-Mâjnündey boladı.
1112. Eki bekzat qosılıp
Kündey balqıp toladı,
Ekewiniñ nurına
Körgeñ janniñ bari de
Tamaşa qayran qaladı.
1117. Oyun-külki sâwletpen,
Jezdeñizdiñ qasında,
Keş batqanşa otırdı,
Keş batqan soñ apañız
Küyewge tösek saladı,
1122. Tösekti jaylap salğan soñ,
Jatar mezig bolğan soñ,
Jezdeñizdiñ moynına
Asıla barıp quladı...
Endigi sözdin qısqaşı,
1127. Aytuwşı erdin ustası,
Biz de sonı aytamız
Buringilardin nusqası.
Sıgalap atqan aqberen,
Qalağan jerden uradı,
1132. Qarşığa ilgen üyrektey
Jumarlap moynın buradı.
Tebeteyin sındırıp,
Köñilderi tınadı.
Mergender atqan bökendey,
1137. Müşelep jayıp saladı.

1138. Âlqiyssa, Tölegen üş ay qalıñdıq oynap, bir küni eline qaytpaq bolıp, attarın baylap qoyıp, tañnan jüremiz dep otırğan küni, Jibek tüs köredi. Tüsinen şoşıp oyanıp, kişi jengesin şaqırıp alıp bir söz dedi:

1139. Şaqırıp aldı Qız Jibek,
Öziniñ jaqın jengesin.
Sırlasatın jerinde
Keltirmeydi öngesin.
"Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
1144. Tölegenge barıp kel,

- ❁
- Tilimdi alsa jürmesin.
Ata-anası bar ma eken,
Jal-quyrığı say ma eken,
Ya bolmasa Quday-ay,
1149. Qanğırıp ösken quw ma eken?
Atasınıñ atı kim bolar,
Anasınıñ atı kim bolar,
Surap kelgiñ, jeneşe-aw,
Qanday zaman kün bolar.
1154. Men bugün bir tüs kördim,
Tüsimde jaman is kördim,
Tölegen mingen Kökjorğa at
Er-toqımsız bos kördim.
El jaylağan Aqjayıq,
1159. Jağalay bitken biydayıq,
Aldımda jañğan şırağım
Birew ürlep öşirip,
Közimnen boldı sol ğayıp.
1164. Qolımdağı tuyğınñıñ,
Zawlap kelip aspannan,
Jelkesin qıydı biydayıq.
Bendem deseñ, Qudaya,
Bul tüs emes edi ğoy
Körüwge mağan layıq.
1169. Aynalayın, jeneşe-aw,
Tölegenniñ men bildim
Bir ketken soñ kelmesin,
Jarıq duniye opasın
Bildim közge ilmesin.
1174. Munan ketse Tölegen,
Bilgizdi Quday men quwğa
Bul jerdi qayıp körmesin.
Munday qorlıq, jeneşe-aw,
Tirliginde Qudayım,
1179. Eş bendege bermesin.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Erte tuwğan köbegen,
Jengesi kelse alqınıp
Nağıp jürsin demegen.
1184. Jengesi sonda söyleydi:
-Aynalayın, Tölegen,

- Biykeşjan bugün tüs kördi,
Tilimdi alsam jürmegin.
Atannıñ atı kim bolar?
1189. Anannıñ atı kim bolar?
Aytıp ketkiñ, şırağım,
Qanday zaman kün bolar?
Biykeşjan bugün tüs kördi,
Tüsinde jaman is kördi,
1194. Astındağı Kökjorğa at
Er-toqımsız bos kördi.
El jaylağan Aqjayıq,
Jağalay bitken biydayıq,
Aldında janğan şırağın
1199. Birew ürlep öşirip
Közinen boldı sol ğayıp.
Tilimdi alsan jürmegin,
Aynalayın, küyewjan,
Qudayğa biz de jılayıq.
1204. Tölegen sonda söyleydi:
-Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
"Tüs tülkiniñ boğı" edi,
Ärneme dep kelmeşi-aw.
Jaratqan meni bir Quday,
1209. Ölim dese köñilim jay,
Atamnıñ atın aytayın
Xalqınan asqan Bazarbay.
Qoy işinde marqaday
Omırawda dildà alqaday.
1214. Şeşem atın aytayın
Alpıs jasar Qamqaday.
Ölip ketsem artımda
Sansızbay attı inim bar
Jibegim nege qorqadı-ay?
1219. Jaman-jaqsı bolsa da
Allanıñ bolar àmiri,
Jalğız ağaş kesilse,
Quwarıp qalar tamırı,
Olay-bulay bop ketsem
1224. Toğız jasar artımda
Jetkinşegim bar edi.
Qaraşa bolıp jawdı qar,

- Duspandardıñ peyili tar,
Sàlem de Jibek qorıqpasın
1229. Ölip ketsem artımda
Jibekti eş jamañğa qor qılmas
Sansızbay attı inim bar.
Şın tilese bendege
Tâñirim tilek beredi,
1234. Köktemde munda kelip em
Endi qıs bop keledi.
Elimniñ aqın kösemi
Batur Şege der edi,
1239. Aqılğa diyqan keñ edi,
Olay-bulay bop ketsem,
Sansızbayğa basşı bop
Eliñizge keledi.
Tiri tursa janımız,
Esen bolsa tenimiz,
1244. Köktem şağı bolğanda
Qazbenen birge kelem dep,
Ne salsa da Qudayım,
Jibek üşin körem dep,
Jibekke duğay sàlem -dep,
1249. Endi atına minedi.
Jengesi menen Tölegen
Qol ustasıp qoştasıp
Qoş alla dep jönedi.

1253. Àlqiyssa, endi Tölegen neşe millet¹⁰ jol jürip, aman-esen eline keldi. Atası menen anası quwanıp toy qıldı, toydıñ üstinde jurt jiyılıp otırğanda Bazarbay balasınan jawap suradı. Tölegen bàrin bayan qıldı, Bazarbay ayttı:

1254. -Şırağım, qaynıña qaşan barasın, -deydi. Tölegen ayttı:

1255. -Jazğiturım baram dep. Atası ayttı:

1256. -Şırağım men bir tilek tileyin, beresiñ be? -deydi, Tölegen bayqamay:

1257. -Bereyin, -deydi. Onda Bazarbay ayttı:

¹⁰ Millet (arab) - el-eldi aralap degen mağnada

1258. -Berseñ, qarağım, jolıñda janım qurban -deydi. Endigi jılı osı waqıtqa şeyin ol jaqqa barmagın, jıl ötkizip bar, tilegim osı edi, berseñ wàde qıl, -deydi. Onda Tölegen ayttı:

1259. -Ay, ata, sizden qorqıp aytıp edim, eş kimniñ qızın körgenim joq, el-elden artıq bolmaydı eken, qız jaratpay keldim, deydi, - barma deseñiz eşqayda barmay-aq qoyayın, qaynım joq baratuğın, -dep, üyden şıǵıp ketti...

1260. Onda Bazarbay köp jurtına arız qılıp ayttı:

1261. -Ay, jarandar, menin mınaw balam tilegimdi bermey ketti, qaynına baratınan bilgeniñ mağan ustap ber, -deydi. Egerde birewin qoşemet qılıp erseñ men tuzıma salıp, teris batamdı beremin, -dedi.

1262. Jurt qariyanıñ bul sözinen qorqıp, eşkim Tölegenge ermeytuğın boldı. Em, körse, ustap bermekşi boldı. Onda Tölegen er-toqımın dalağa saqtap, Kökjorğa attı dalada baǵıp jürdi. Künderde bir kün Tölegen qolına tuyğın alıp, qusqa salıp jür edi, aspannan qanqıldap eki qaz öte berdi, qarasa jaz bolıp qalğan eken, Kökjorğa attı dayarlap, dalağa saqtap jürgen jüz mın dilda, segiz put kümisi bar eken, onı qorjınǵa salıp alıp, jalğız inisi qasınan qalмай, birge jür eken, onı elge xabar qıladı dep, atınan jerge alıp tastap, özi Kökjorğa attı minip alıp, Jayıqqa qarap jöneldi.

1263. Asıp tuwğan Tölegen
Jaǵalbaylı xalqınan
Jabdıqtap atın minedi
Gàwhar, laǵıl, altınnan.

Joldas ermey elinen,
1268. Jalğız özi jöneldi
Bir ğaşıqtıñ zarpınan
Qazdıñ dawsın esitip
Sabır qılıp turmadı,
Düniyege moyın burmadı,

1273. Ketip bara jatqanda,
Sansızbay jılap jügirdi
Tölegenniñ artınan.
Raqımı tüsti basına,
Közden aqqan jasına,

1278. Quw bawırdı qiya almay,
Qayrılıp keldi qasına.
Sansızbaydıñ Tölegen

- Pärwana¹¹ boldı basına.
Bala keldi jügirip,
1283. Aş küzendey bügilip,
Tölegen turdı kete almay
Közinen jası tögilip.
Közinen ağıp qandı jas,
Qanday qiyın bawırlas,
1288. Tölegenniñ süyegi
Borday bolıp ügilip,
Artınan jılap kelgen soñ
At üstinen Tölegen
Köterip aldı aldına
1293. Qabırğası sögilip.
1294. Àlqiyssa, sol qalde Tölegen ayttı, Sansızbaydı bawırına qısıp turıp:
1295. -Qarağım, nege jılaysıñ, jılama, jeneşeñdi àkelip beremin, - deydi.
1296. Sansızbay sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Jılamaymın, kökejan,
Öziñ de endi jılamay
Közinniñ jasın tiy deydi,
1301. Jılap otır, ata-anan
Saparıñdı qiy deydi,
Köp joldaspen barsañşı
El jurtıñdı jiy deydi.
Jalğızdın isi qiyın-dı,
1306. Jalğız qaytıp barasın?
Menin jayım, minekey,
Tanımaymın eşkimdi.
Siz ketken soñ kökejan
Kempir-şaldıñ qasında
1311. Özim jalğız, özim jas
Bolamın kimge sıy deydi.
Bul barğannan kelmeseñ,
Qayğımeneñ qan jutıp,
Qobız alıp qolıma

¹¹ Pärwana (perwene, parsı) - köbelekter usıp qonıp qamqorşı boluw

1316. Tartamın sonda küy, - deydi.
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Aynalayın, qarağım,
Jawğa barsam jarağım,
1321. Qabırğamda qanatım,
Artımdağı quyırığım,
Jetegimde jan atım,
Aynalayın jılama,
Jibek sindi jengeñdi
1326. Äpkelmekke baramın.
Bendesin Quday qarğasa,
Qabıl bolmas tobası,
Basıma meniñ tüsip tur
Ğaşıqtıqtıñ sawdası
1331. Aytıp ketken Jibekke
Jaqındap qaldı wâdesi.
Üyde, tüzde bolsa da,
Neden qaşıp qutılar,
Bası jumır bendesi?
1336. Qudiretine Allanıñ
Bendeniñ joq dür könbesi.
Qay iske talap qılmaydı
Jer besikke kirgenşe,
Adamzattıñ janbası.
1341. Aynalayın, Sansızbay,
Qol qanatım quyırığım
Suwdan şıqqan süyrigim,
Suwırıp ozğan jüyrigim
Körmey bende qoymaydı
1346. Jaratqan qadir Allanıñ
Tağdırdı jazğan buyırığın.
Tiri bolsam qarağım
Jeti ayda kelemın,
Ajal kelse Alladan
1351. Üyde bolsam da ölemin.
Amandıq ber dep jolına
Qudaydan sen de tilegin.
Keşirgey Alla bendeñniñ
Asılıq etken qatasın,
1356. Tilimdi almay kettiñ dep,

- Bermedi eken batasın,
Basıma Quday salğan soñ ,
Toqtata almadım işime
Çaşıqtıqtın qapasın.
1361. Qız Jibektiñ dertinen
Köreyin dep baramın
Mixnattı joldıñ japasın.
Men ketken soñ qarağım
Kempir-şalğa iye bop,
1366. Ğinayat¹² tile Qudaydan,
Mâdet¹³ tile pirlerden.
Aqılmen oylap is qılğıl
Köziñdi kimge satasın?
Tilimdi almay kettiñ dep,
1371. Riyzalıq âkem bermedi.
Âkemnen qorqıp elimnen
Jalğız joldas ermedi.
Sözimdi tında, qarağım,
Öziñdi Quday jetkizse,
1376. Alıp qoydım bårin de
At-turman sawıt jaragıñ.
Olay-bulay bop ketsem
Senen özge kimim bar?
Aldı-artıña qarağın.
1381. Muradıña jetkizsin
Qarağım, sizdi bir Quday,
Kökbuyralı tulpar bar
Biyıl qunan, bılır tay,
Qas qılmasa Qudayım
1386. Minetuğın bas atıñ
Şırağım, sağan sayma-say.
At bolğanda mingeysiñ,
Altın baldaq, aq semser
Sağan arnap soqtırıp,
1391. Saldırıp qoydım qınapqa,
Aş beline ilgeysiñ,
Talap qılıp âr iske
Teñinmen oynap külgeysiñ.

¹² Ğinayat (arab) - qayrımdılıq

¹³ Madet (arab) - jardem, kömek

1396. Bul sözimdi tıñdagn,
Jetkinşegim, Sansızbay,
Jaqsımnen janasıp
Jurt qadirin bilgeysiñ.
Badana közdi kirewke,
Toğız qabat kök sawıt,
1401. Sağan arnap soqtırıp,
Buwdırıp kettim kilemge,
Onı üstine kiygeysiñ.
Olay-bulay bop ketsem
Asıl tuwğan Jibekti,
1406. Eş jamañğa qor qılmay,
Öziñ bir alıp süygeysiñ,
Şağna Quday jetkizse,
Üstine basa kiyip al
Altındı sawıt köbeñi,¹⁴
1411. Jaw degende jaynatıp
Tolğamalap qoliña al
Qozı jawırın jebeñi,
Sapar şegip jol jürseñ,
Joldasın jawğa aldırmas,
1416. Basşı qılğıl Şegeni.
Aytqanı bolmas adamnıñ
Allanıñ bolar degeni.
Bul sözdi aytıp Tölegen
Sansızbaydıñ betinen
1421. Üş qaytara süyedi,
Jerge alıp qoyıp inisin
Qol ustasıp, qoştasıp,
Xoş, alla dep, jönedi.
Bekter miner sur qasqa,
1426. Şaba almasa ur basqa,
Batırılıq, baylıq kimde joq?
Ğaşıqtıq jöni bir basqa.
İnisimnen qoştasıp,
Bazarbaydıñ Tölegen
1431. Belin buwdı turmasqa.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Jayıqqa qarap jol tartıp,

¹⁴ Köbe - sawıt

- Alladan pàrmen tilegen.
Jayıq penen Teñiz arası
1436. Üş ayşılıq jol eken,
Üş ayşılıq jerlerdiñ,
Qırıq bes kündik ortası,
Atırabı şöl eken.
Şöl jàziyra işinde
1441. Qosoba degen köl eken,
Urı, kezep, qaraqşısı -
Meken qılğan jer eken.
Tölegen sındı mırzaniñ,
Şalıǵıp kelgen waqtında
1446. Soǵıp bir keter kezi eken.
Atana laǵnat Bekejan
Qız Jibektiñ sırtınan
Köp ğaşıqtıñ biri eken,
Bayaǵı alpıs jigit qasında,
1451. Tölegen endi keler dep,
Qosobaniñ kölinde
Jolın tosıp jür eken,
Tölegen tap sol küni kelmese,
Aızıqtarı tawsılıp,
1456. Qayıp bir keter küni eken.
Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
Arada neşe qonıptı,
Tulpardan tuwǵan Kökjorǵa at
1461. Jüz kündik alıs jolınan,
Qırıq bes kündik şölinen,
On jeti kün-tün suw işpey
Şöldewmenen zoriqtı.
Şöldegen soñ Tölegen
1466. Atınan köñili torıqtı.
Jaqındap suwǵa kelgende,
Besin maxal bolǵanda,
Bazarbaydıñ Tölegen
Bir şubalǵan şańǵa jolıqtı.
1471. Şańǵa taman saladı,
Qasına jetip baradı,
Aldınan şıǵıp alpıs jaw
Tölegendi qamadı.

1476. Bazarbaydın Tölegen
Aldı-artına qaradı.
Besinde jawmen atısıp,
Namazdiger bolganşa,
Aldırmay ketip baradı.
Erkimen atı jetken soñ
1481. Jaw ortağa aladı.
Sol waqıttar bolğanda,
Jamandatqır Kökjorğa at,
Şöldewmenen zoriğip
Basın jerge saladı.
1486. Jaw qamalap jetken soñ,
Atınan qayrat ketken soñ,
Bazarbaydın Tölegen
Tañirine qıldı nalını.
Qudireti küşti Qudaya,
1491. Batar künmen batayın,
Özinen burın atayın.
Tım bolmasa, Qudaya,
Bekejandı öltirip,
Jastığımdı ala jatayın.
1496. Musılman bolsa, bul jawlar
Jaqındap jawap qatayın.
Atım şarşap bul jerde
Qayratım menin jasiydi.
Ot bolıp jañğan köñilim,
1501. Suw sepkendey basıldı.
Jügirmek ölim qılmaqqa,
On segiz jasta almaqqa
Jazıp pa ediñ Täñiri jasımdı?
Qudireti küşti Qudaya,
1506. Alistan jarğa ğaşıq qıp,
Àwrege saldıñ basımdı.
Bul sözdi aytıp Tölegen
Qoramsaqqa qol saldı,
Bir salğanda mol saldı,
1511. Sadaqtı qolğa aladı,
Tolğap tartıp qaladı,
Kiresten oğı ketedi,
Top Arğınğa jetedi,
Seldirlegen şetinen

1516. Jetewinen ötedi.
Endi oğın alğanşa,
Qoramğa qolın salğanşa,
Atañı lağnat Bekejan,
Arğınnan şıqqan quw eken,
1521. Àkki bolğan sum eken,
Tölegenniñ artında
Alpıs qadam jaqındap,
Bir quwraydı panalap,
Jetken eken jağalap,
1526. Tölegendi atqalı
Jaqındap kelip tur eken.
Miltıqqa bilte basadı,
Arwağı onın asadı,
Tölegen sındı mirzaniñ
1531. Qanın suwday şaşadı.
Qoy boğınday qorğasın
Ajal bolıp jabıstı.
Atañı lağnat Bekejan
Jibermedi namıstı.
1536. Bazarbaydıñ Tölegen
Tolıqsıp atta turğanda,
Qoltıǵınan süyeytin
Taba almadı tanıstı.
Bekejan atqan jalğız oq
1541. Mandaydan kelip uradı,
Altındı süyek Tölegen,
Allanıñ salğan qorlıǵı-ay,
İtterdiñ qılğan zorlıǵı-ay,
Tolıqsıp attan quladı.
1546. Jalğızdıq túsip basına
Qamıǵıp sonda jladı,
Atañı lağnat alpıs it,
Janın özi bersin dep,
Qorlıqpenen ölsin dep,
1551. Antalap kelip turadı.

1552. Àlqiyssa, sol qalde Tölegen esin jiyıp alıp, közin aşıp qaradı, kördi, özi şalqasınan jatır eken, barlıq kiyimderin tonap alıp qoyıptı. Sonda tım bolmasa kömip ketseñşi dep, Bekejanğa qarap:

1553. -Zamandas emespisiñ dep, bir söz, -deydi.

1554. Pul jiberdiñ qalağa,
Bisağat¹⁵ kün, Qudaya,
Men şığıp pa em dalağa?
Şığıp edim jolıqtım
Bul sıqıldı pàlege.

1559. Qarğa, quzğın jemesin
Jasıra ketkin jüzimdi
Zamandas ediñ, jaqsı ağa
Pul jiberdim baqşağa,
Qızıl til endi qaqsama,

1564. Qarğa-quzğın jemesin
Jasıra ketkin jüzimdi
Zamandas ediñ, jaqsı ağa.
Tölegenniñ tilderi
Osı sözge keledi,

1569. Ekinşi sözge kelmedi,
Atañı lağnat alpıs it
Ne ayttıñ sirà demedi.
Bir balanıñ oljasın
Alpıs adam böledi.

1574. Mal opasız degen sol
Tölegen mingen Kökjorğa at,
Suw işip àbden qanğan soñ,
Bir qaraqşı astında
Oynaqtay basıp jönedi.

1579. Àlqiyssa, sol qalde Tölegenmenen jerinen birge şıqqan altı qaz bar eken, sol suwğa Tölegen qazbenen birge kelgen eken, qazdar suwğa qonayın dese, qaraqşılar miltıq alıp atayın dep, qondırmadı, aynalıp uşıp jürgende, Tölegen körıp, qaywan da bolsa elinen birge kelgen joldası: Ah dariyğa, dep qoştasıp qazdarğa qarap bir söz deydi:

1580. Àwelep uşqan altı qaz,
Etiñ şeker, sorpañ baz.
Atayın desem oğım az
Qonar bolsañ, janwar
Mine maydan, mine saz.

¹⁵ Bisağat - setsiz

1585. Ölmegen qulğa Qudaya
Bolıp qaptı endi jaz.
Àkemdi aytıp qayteyin,
Şeşemdi aytıp qayteyin,
Men ketken soñ, dariyğa,
1590. Kökeşim dep, Sansızbay,
Erkelep kimge qılar naz?
Àwelep uşqan altı qaz,
Jerge nege qonbaysıñ,
Sizder tiri, men öli
1595. Jatırsıñ nağıp demeysiñ?
Qasiret, qayğı qalimdi
Nege kelip bilmeysiñ?
Tilsiz maqulıq janwar,
Birge kelgen joldasım
1600. Qasıma nege kelmeysiñ?
Munan bılay ketkende,
Teñizge taman jetkende,
Töbege şıqsa belim dep,
Oyğa tüsse tizem dep,
1605. Qartayğan àkem Bazarbay
Aldıñnan şıǵıp janwar
-Qaraǵım, meniñ, Tölegen,
Kördiñ be? -dese, ne deysiñ?
Onan àrmen ötkende,
1610. Üyge taman jetkende,
Jaya dese, jal bergen,
Şeker dese, bal bergen,
Mayǵa salıp nan bergen,
Àr alban dem bergen,
1615. Alaqandap ösirgen,
Erkelik qılsam keşirgen
Alpıs jasar sorlı şeşem,
Aldıñnan şıǵıp janwar,
Qulınım, meniñ, Tölegen,
1620. Kördiñ be dese, ne deysiñ?
Onan àrmen ötkende
Malǵa taman jetkende,
Qarǵa jüнди qattasım,
Üyrek jüнди ottasım,
1625. Talasıp emşek emisken,

- Tay qunanday tebisken
Bir tösekte jatisqan,
Köp qızıqqa batisqan,
Asıq oynap alısqan,
1630. Ölgenin ağa köre almay,
Qolınan suwsın bere almay,
Arızdaspay, qoştaspay,
Ajalım jetti alıstan.
Jalğız inim, bawırım,
1635. Qanatımda qiyağım,
Tabanımda tuyağım,
Jılımas jerden awırım,
Aldıñnan şığıp Sansızbay,
Kökeşim, meniñ, Tölegen
1640. Kördiñ be dese, ne deysiñ?
Sawıtınıñ közi setilip
Sınbay ketti degeysiñ,
Baratuğın jerine
Jetpey ketti degeysiñ.
1645. Altındı sawıt, şöje köz
Tüymeden ketti degeysiñ.
Öli ekenin bilmeymiz,
Tiri ekenin bilmeymiz,
Qosobanıñ jonında
1650. Qosa ketti degeysiñ,
Mandayınan aqqan qan
Josa ketti degeysiñ.
Altındı jabdıq Kökjorğa at,
Bir qaraqşısı qolında,
1655. Bosqa ketti degeysiñ.
Qosobanıñ jonında
Qus qonbas qula japanda
Jılay-jılay bir jalğız
Düniyeden ötti degeysiñ.
1660. Tölegenniñ tilderi
Osı sözge keledi,
Endigi sözge kelmedi.
Batqan künmen qarayıp
-O dariyğa Quday -dep,
1665. Là İylaha İyl-alla dep,
Juldız şığa Tölegen

- Axiret sapar jönedi.
Mandaydan tiygen jalğız oq
Jelkeden ağıp ötipti,
1670. Allanıñ jazğan pàrmeni
Ajalı bugün jetipti,
Aytıp-aytpay nemene
Sol sekildi asıldar,
Kebini joq, köri joq,
1675. İt penen qusqa jem bolıp,
Mandaydan tiygen jalğız oq
Jelkeden ağıp ötipti,
Allanıñ jazgan pàrmeni
Ajalı bugün jetipti,
1680. Aytıp-aytpay nemene
Sol sekildi asıldar,
Kebini joq, köri joq,
İt penen qusqa jem bolıp,
Muratına jete almay,
1685. Armanda bolıp ketipti.

1686. Àlqiyssa, bular Tölegendi öltirip, atın-tonın alıp, elderine kelip, eş adamğa sezdirmeý jata berdi. Segizinşi jıl bolğanda bir kün Bekejan oyladı, Jibekti endi özim alayın, -dep. Àweli Jibekke Tölegendi öltirgenimdi estirteyin, onan soñ Jibek mağan tiymey kimge tiyedi, -dep oyladı.

1687. -Ölgenin estimese mağan times,
Küder üzse özgeni sirà süymes,
Bilgen soñ anıq menin erligimdi
Özi de Tölegenge qattı küymes.
Buğan men beker jerde estirtpeyin,
1692. Jay jerde aytıp şoşıtıp keştirmeyin,
Bir toyda aytısuwmen esitip qalsın
Adamğa oğan şeyin sezdirmeýin.

- Bekejan munı oylap toy qıladı,
Jibekti alayın dep oy qıladı,
1697. Kökjorğa attı sıdırtıp jetip kelip,
Tusına kep Jibekten söz suradı.
Kökjorğa at ertewli tur altın jastıq,
Köp jigit jenilgen son ketti qanğıp,
Bekejan tün bolğanda aytıspaqqa

1702. Tusına Qız Jibektiñ keldi añdıp.
1703. Älqiyssa, Bekejanniñ Qız Jibekke aytqan öleni:
1704. -Aytamın ayt degennen arma, Jibek,
Botası ölgen tüyedey zarla, Jibek.
Ketekli jaman jariñ köp jil boldı,
Xabarı sol jezdemniñ bar ma, Jibek?
1709. -Arası eki awıldıñ bürgem şıǵar,
Etegin tünde jürgen türgen şıǵar,
Artımda jetkinşegim jas dewşi edi,
Aynalıp sum dünüyege jürgen şıǵar.
1714. -Qız Jibek, tarıltarmın zamanıñdı,
Bilmey jürsiñ ayırılıp qalǵanıñdı,
At izin segiz jılday bir salmaǵan,
Mırza dep maqtay berme jamanıñdı.
1719. -Qazaqtıñ nesin alıp, ne bermeymin?
Dünyede tiri jürsem ne körmeymin?
Arǵında Altı Şekti alpıs mırza
İzine basıp ketken tengermeymin.
- Aytamın ayt degennen äwelim-jar,
Qız Jibek, äli-aq bolar piǵılın tar,
Ölip qalǵan nemendi sonşa maqtap,
Kökjorǵa at astımdaǵı köziñdi sal.
1724. -Joq eken, ay, Bekejan, aqıl aylañ,
Qaniki, qurbı bolıp tiygen paydañ?
Ataña altı laǵnet it qaraqşı,
Kökjorǵa astındaǵı aldın qaydan?
1729. -Jol tosıp Qosobada jatıp aldım,
Birewdi mergendikpen atıp aldım.
Özim batır bolǵan son kimdi ayayın?
Öltirip Tölegendi atın aldım.
1732. Qız Jibektiñ jılaǵanı:

1733. Bekejanniñ bul sözi,
Muñdı bolğan Jibektiñ,
Ökpesinen uradı
Öksip-öksip jıladı,
Ğaşıq bolsañ sonday bol,
1738. -O, dariyğa, Quday, -dep,
Keregeni quşaqtap,
Etbetinen quladı.
Qız Jibektiñ betterin
Kerege kögi jıradı,
1743. Ilajın tappay Qız Jibek
İşinen suwday tınadı
Birewdiñ quwanış toyı edi,
Adıra-talqan qıladı,
Bekejañğa söyleydi:
1748. -Ataña lağnet, Bekejan,
Körsetpe mağan tüsiñdi,
Bitiripsiñ isiñdi,
Qaytıp köziñ qiydı eken,
Öltirüwge Qudaya,
1753. Sol sıqıldı müsindi?
Aldıña Quday keltirsin
Mağan qılğan osiñdi.
Ataña lağnet, qaraqşı,
Qudayım seni qarğasın!
1758. Täñiri meni jaratsa,
Qatın, balañ zarlasın!
Basiña qıyın is tüsse
Qasıña dosiñ barmasın!
Qız Jibektiñ aylasın -
1763. Aylasınıñ men kördim,
Osı jerde paydasın,
-Tuwıspay ketkir, altı ağa,
Bar mısıñ toyda qaydasın?
Sırlıbaydıñ altı ulı
1768. Altawı birdey böri edi,
Oturğan jılap Jibektiñ
Tusına jetip keledi.
Qız Jibektiñ tusında
Bekejandı köredi.
1773. Kökjorğa attı taniydi,

Bir sumdıqtıñ bolğanın
Sonda bular biledi.
Bekejanday batırdı
Endi ortağa aladı,
1778. Moynına arqan saladı,
Süyretip barıp altawı
Tölegenniñ jolına -
Qurbandıq qılıp şaladı.

1782. Älqiyssa, bular munda tursın, endigi sözdi Sansızbaydan esitiñiz. Sol qalde Sansızbay on jetti jasqa keldi, Tölegendi sağıñıp, bir künderi qaruw-jarağın kiyip, Tölegendi izdemekşi bolıp oylaydı: Atamnan bata alıp keteyin, -dep, atasına kelip, arız qılıp aytqanı:

1783. On jasına kelgen soñ
Sansızbay atqa minedi,
Batasın alıp ketkeli
Atasına keledi,
Kelip söyley beredi:
1788. -Aynalayın, jan ata,
Botanniñ aytqan sözine
Qulağñdı sal, ata,
Arızğa keldi balañız
Ruqsat bata ber, ata?!
1793. Aynalayın, jan ata,
Kötergin bermen basıñdı
Tölegendi sağıñıp,
Qayğımnenen qan jutıp
İşe almadım asımdı.
1798. Tölegendi izdeyin
Jetkizdi Quday jasımdı,
Tölegendi izdeyin,
Jer şarşısın kezeyin,
Joqtawsız ketken layıq pa?
1803. Tuwğan son ini bizdeyin,
Razılıq berseñ, jan ata,
Eşkimge közim süzbeyin.
Batañdı bergin, jan ata,
Tiri - ölisin bilgenşe,
1808. Küderimdi üzbeyin.

1809. Dep atasınan ruqsat suradı.

1810. Sol künde atasınıñ közi kör bolıp, köñili jer bolıp, Tölegenniñ qasiretinen sanamenen sarğayıp, qayğımnen qarayıp jatadı eken. Sonda atası basın köterip, Sansızbayğa:

1811. -Balam, ağandı izdeyin dep pe edin? Qoliñdı jay, batamdı bereyin, -deydi. -Äweli Alla tağala ekinşi änbıyya - äwliyelerge amanat dep tapsırıp, zarar jılap, aytqanı:

1812. Balasına qol jayıp,
Batasın berdi Bazarbay,
Tura kelip qol jaydı
Äwmin dep Sansızbay,
-Baqtın aşqıl balamniñ,

1817. Jaratqan Alla bir Quday,
Patşasıñ, Qudaya,
On segiz miñ ğalamniñ,
Ğarış penen Kürsiniñ
Lawıx penen Ğalamniñ.

1822. Jaratqan Alla jar bolıp,
Baqtın aşqıl balamniñ.
Balama meniñ raxım qıl,
Qadır Alla Qudayım.
Qurmeti üşin Kâlâmniñ¹⁶

1827. Qızır-İliyas, qırıq şilten
Balama meniñ nàzir¹⁷ sal
Adassa joldan janılıp
Tuwra bastap jolğa sal.
Jazatayım sūrınse,

1832. Ğawas, Ğayas äwliye
Bahawiddin qoliña al.
Waranlar màdet qıla kör
Sizdersiz men de joq dūr xal.
Bir öziñe amanat

1837. Tapsırdım mınaw balamdı
Jaratqan Tàñirim Zuljàlel.
Razılıq bermey jiberip

¹⁶ Kâlâm - Kuran

¹⁷ Nazir - nazariñdi, köz qırñdı sal

- Tölegennen ayrıldım.
Qalınğa soqqan qıranday
1842. Qanatımnan qayrıldım.
Tasqa tiyip tuyağım
Tabanımnan mayrıldım.
Jol jürüwge qiymağan,
Bir sağattay körmesem
1847. Diydarına toymağan,
Tölegen sındı balamdı
Aqırında, Qudaya,
Bir körüwge zar qıldıñ.
Jumlà¹⁸ ğayıp iyrınlar
1852. Mâdetker bolğıl balama.
Üyde, tüzde bolsa da
Buyırıqtan adam qala ma?
Joliñ bolsın bar balam,
Tapsırdım seni Allağa.
1857. İzdep kelgil agañdı
Ekinşi jâne tapsırdım,
Şarafattı¹⁹ ötken babama.-
Bulayşa dep ulına
Batasın berdi Bazarbay,
1862. Atası ruqsat bergen soñ
Batasın alıp Sansızbay,
Raqım qıl dep bir Quday
Tölegen aytqan Kökbuwrıl
At bolğan eken on jasar,
1867. Firenkimenen²⁰ beldiktep,
Şuğamenen jeldiktep,
Maqbalmenen terliktep
Ayılın jubtap saladı,
Jel tiymeytin bawırğa
1872. Oray tartıp qaladı.
Er Şegeni bassı qıp,
Ekew ara üş tulpar
Qos atqa birin aladı.
Amandasıp ayrılıp

¹⁸ Jumlà - barşa

¹⁹ Şarafattı (şarafat, parsı) - qamqor bolatın, jebep jelyetin babam degen mağnada

²⁰ Frenk - juqa jibektiñ bir türü

1877. Qoştasıp jurtı qaladı,
Tölegendi izdep Sansızbay
Saparğa basın saladı,
Jol körmegen jas bala:
-Tàwekel, Alla, Quday -dep,
1882. -Àrkinge Tãñiri pana -dep,
Jayıqqa ketip baradı.

1884. Àlqiyssa, bular birneşe kün jol jürip Jayıqqa keledi. Xanmñ awılın surap kele jatıp bir belge şıqsa, xannıñ awılınıñ üstinde jürgen attı adamnıñ köptigine esep etip bola almastay.

1885. -Endi munı körip mánisin bileyik, -dep, bir qoyşığa kelip, - bul jiyılğan attı qalay? -dep suradı. Qoyşı ayttı:

1886. -Xanımız Sırlıbaydın Jibek degen qızı bar edi, özi jiyhannan asqan suluw edi, sonıñ atağın esitip qalmaqtan Xoren degen xan şıgıp izdep keldi, toğızmñ àskermenen kelip Jibekti mağan berinder, bermeseñ eliñdi şabamın dep, soğan xanımızdın xali kelmestey bolğan soñ qızın bermek boldı.

1887. Endi Jibek atasına arız qıldı, meni şınımenen kàpirge bermek bolsañız, tım bolmasa qırıq kün toy qılıp, otız kün oyun qılıp, uzatıñız deydi. Endi uşbuw künde toy bitip, oyun bastalğalı üş kün boldı, -deydi. Onda bular ayttı:

1888. -Ol Jibekti küyewge bergen be edi? -deydi. Qoyşı ayttı:

1889. -Tölegen degen jiyhannan asqan küyewi bar edi, Qosobanıñ köli degen jerde Bekejan qaraqşı degen atıp öltiripti -deydi. Munı esitip Sansızbay köz jası atınıñ jalına tizilip, julap jürip ketti. Şege artınan kelse, Sansızbay jer bawırlap julap jatır eken. Sonda aytqanı:

1890. Sansızbay sonday juladı,
Köziniñ jasın buladı,
"Bawırın öldi" -degen soñ,
Neşe mıqtı bolsa da
Qaytıp şıdap turadı.
1895. -Ekewmiz birdey jılasaq
Jubatatuğın kim bar? -dep,
Şege aqın sabır qıladı.
Bir jerlerge kelgende
Sansızbay attan quladı.

1900. Qubılağa qaray bas qoyıp
Minàjat aytıp Allağa,
Sàjdege basın saladı.
Sonda jatıp jılaydı,
Jılaydı da tolğaydı,
1905. Padişa²¹ tuwğan kökeşim
Bu dūniyeden ötipsin,
Şın dūniyege jetipsin.
Men müsâpir iniñdi
Hasiretke tastap ketipsin.
1910. Jolbarıs qaşar qalıñmen
Ayqaylağan dabıstan,
Basına Quday salğan soñ,
Kökeşimniñ işine,
Ğaşıqtıq otı jabisqan.
1915. Jiyhan kezip jürgende,
Qız Jibekti tawıpsız
Osınşa qiyın alıstan.
Tapqanınmen ne kördiñ?
Kebiniñ joq, köriñ joq
1920. Japanda jatıp jan berdiñ.
Qayran da meniñ, kökeşim,
İt penen qusqa jem bolıp,
Ölgende jawdan ölmediñ
Tuw baylasıp şabisqan.
1925. Batırlar jawğa şabadı
Qolına jasıl tuw alıp,
Tölegendi tabam dep,
Minip em atqa quwanıp.
Bul jerlerge kelgende,
1930. Dariya şalqar kölimiz,
Jer bolıp qalğan suwalıp.
Qayran da, meniñ kökeşin,
Kebiniñ joq, köriñ joq
İt penen qusqa jem bolıp,
1935. Japanda qapsız quwarıp.
Aynalayın, kökeşim,
Jürerinde qiymadım
Toqtatıp alıp qalam, -dep,

²¹ Padişa - artıq

1940. Şıbın janın qıynadım.
Altındı süyek, kökeşim,
Atam menen anamnıñ
Mandayına siymadıñ.
Ölgeniñdi esitip
Közimniñ jasın tiymadım.
1945. Asılıq qılmay söyleyin,
Raqıman attı, Qudaya,
Tölegen sındı bendeñniñ
Joldas qılgın iymanıñ.

1949. Àlqıyssa, sol qalde Şege kelip, atınan Sansızbaydıñ qasına tüsip, basın süyep turğızıp alıp: "Ötkenge ökiniş qılma", -dep nasixat qılıp aytqanı:

1950. Aynalayn, Sansızbay,
Kölge bitken qurağım,
Suwırılıp ozğan pırağım,
Jasıñ tiygın köziñniñ
Jılamagın, şırağım.
1955. Ras bolsa ölgeni,
Tölegen sındı ağañniñ,
Ujmaxtan jazsın turağın.
"Noqtalı basqa bir ölüm".
Ökiniş qılma ölümge
1960. Öz tilegiñ surağın.
Beri de ölgen oylasañ
Jüz jıyırma tört miñ payğambar.
Buringı jannan birew joq,
Ölmey tiri kim qalar?
1965. Qazağa razı bolmağan,
Tañiri aldına barğanda
Raxmetten nàwmed²² qur qalar.
Ölümge qattı nalıdı
Ĝafildikpen²³ bendeler.
1970. Şaytanğa, sirà, ölüm joq,
Jaqsılıq tağı körüw joq,
Ölmesek şaytan bolamız.
Raxmetten qurı qalamız,

²² Nàwmed (arab) - Qudaydıñ sıylığı degen mağnada

²³ Ĝafildik (parsı) - jenildikpen

1975. Qarğısı tiygen Allanıñ
Odan bende ne tabar?
Qanatı bütin sunqar joq,
Tuyağı bütin tulpar joq,
Alladan ükim kelgen soñ
Öteşek ömir, suraw joq.
1980. Quday isi bolğan soñ
Qanşa aytsaq ta buruw joq.
Ayı bitken ayında,
Küni bitken küninde,
Dem tawsılsa jürüw joq.
1985. Aynalayın Sansızbay,
Qulaq salğın sözime!
Tañiri özi aydadı,
Ata-ana menen inisin
Körsetpedi közine.
1990. Jiyılğan qalıñ dünüyeniñ
Tört tülük maldıñ birisin.
Aydap barıp Qudayım
Buyırğan jeri topıraq,
Keltiripti kezine.
1995. Quday isi amal joq
Zar bolıp qaldıq minekey,
Keşegi jürgen Tölegen
Basıp bir ketken izine.
Ökiniş qılma ötkenge,
2000. Müsàpir jolda jürgende,
Quwat bersin öziñe.

2002. Àlqiyssa, Şege budan keyin, Sansızbaydı atqa mingizip, turıp bulay deydi.

2003. -Endi şırağım elge qaytalıq, köp eldiñ qalı kelmegeñ kàpir qalmaqqa bizdiñ de qalimiz kelmes, Tölegenniñ ölgenin esittik, endi Jibekti ala almaspız, nemiz bar? -deydi. Onda Sansızbay ayttı:

2004. -Jeke, ol ne degeñiñ? Quday tağala nàsip qılsa Jibekti alıp ketelik, bolmasa jüzin körip ketelik, -deydi. - Barıñız Jibekti tawıp, qanday jayda, qanday küyde otır eken köriñiz, onan keyin meni şaqırñız men de köreyin, -dedi. Muni aytıp kele jatıp özi oyladı: Bul Şege meni ayap jürgen şığar, ne de bolsa àweli kàpir-musılman aralasqan toyı qanday eken, men özim barıp körip keleyin,

-deydi. Atın Şegege berip özi jügirip toyğa keldi, kelse qalmaq-qazaq aralasıp oyun, tamaşa qılıp jatır, àr jerlerge kelip qarap tursa, bir ülken üyden zarlağan dawıs şığadı, ol adamnıñ dawısın tıñdasa Jibektiñ dawısı eken, sol waqıtta Jibektiñ aytıp otırğan zarı uşbuw dür:

2005. Jayıqtıñ suwı ılay-ay,
Kör boldı közim jılay-ay,
Tölegen sindı mirzadan
Ayrıdıñ öziñ, Quday-ay.
Körgennen-aq qorqıp em
2010. Körinbegir túsimdi,
Tölegennen ayırıp
Oñdamagan ekensiñ,
Qadir Alla, Qudaya,
Basınan-aq isimdi.
2015. Qudireti küşti jan Alla
Jaratsañ meni bende qıp
Osı qalmaq alıp-aq
Qurta ma meniñ misimdi?
Jayıqtan köşken köp Şekti
2020. Qonadı barıp Tarbaqqa,
Ne piğilmen, Quday-ay,
İlindim munday qarmaqqa,
Jaratqan iyem Jappar-ay
Bendeñ emes pe edim men?
2025. Şınıñmen nàsip qıldıñ ba?
Nàsili jaman qalmaqqa-ay.

2027. Àlqiyssa, bul sözdi esitip, Sansızbaydıñ tap-taqaı qalmadı. Qaytadan jügirip Şegege kelip, Jibekten bir jawap alıp kelgin dep aytqan sözi:

2028. -Aynalayın, Şege ağa,
Artıq tuwğan, er ağa,
Jibek sindı jengeme
Jumsadım sizdi men, ağa,
Derew barıp kel, ağa!
2033. Jalğız-aq arız sözim bar,
Qız Jibektey jengemnen
Bir jawap àpkep ber, ağa!
Jaw jağadan alğanda,
Kriptâr qılıp bàlege

2038. Ketpeyin tastap seni, ağa.
Jalğız-aq awız sözim sol:
Şermende bolıp Qudayğa
Ötirik aytıp kelme, ağa.
Batır tuwğan Şege aqın
2043. O da bir asqan er edi,
Qolındağı tulpardı
Sansızbayğa beredi.
Jayaw basıp Şege aqın
Elge taman jönedi.
2048. Ölen aytqan aq üydiñ
Tusına taman keledi.
Toydiñ işin aralap,
Qalmaqtıñ qalıñ àskerin
Tamaşa etip köredi.

2053. Àlqiyssa, Şegeniñ kelgen waqıtında Jibektiñ aytıp otırğan sözi bul eken,
Şege tındap tura qaldı:

2054. -Àweli bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı,
Ölgeni Tölegenniñ ras bolsa,
Qudayım Qız Jibekti nege almaydı?
2059. Tağı da bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı,
Sol elde seri jigit joq pa Tãñiri-ay,
Jesirin izdep kelip nege almaydı?
2064. Tağı da bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı.
Sol eldi özim izdep keter edim,
Jinişke àyel jolı taba almaydı.
2069. Munı esitip al sonnda
Jibekti Şege bileği,
Alladan pàrmen tiledi.
Umtıla basıp Şege aqın
Jibekke taman jüredi.
Qalıñ qoldı qaç jarıp,
Arıq qoyday tırısıp,

2074. Baz birewmen urısıp,
Baz birewmen julısıp,
Öldim-taldım degende
Qız Jibektin tusına
Şege de jetip keledi.
2078. Älqiyssa, sonda Şege Jibektiñ tusına kelip, ölen aytadı, qızdıñ tusına
ölen aytqan jigitterdey bolıp. Burın Jibekke eşkim ölen aytpaydı eken, aytayın
dese de batpaydı eken, özi qayğılı bolıp otırğan soñ. Endi Şegeniñ aytqanı:
2079. Şege:
2080. -Jibekjan, eşkimnen tuwa bermes sizdey perzent,
Bitipti xor qızınday sağan kelbet.
Tàwir sıylap ölen, jarqın, aytqıl mağan
Adamğa o da bolsa bir ğanimat.²⁴
2084. Jibek:
2085. -Bası eken öleniniñ ayım-qayım,
Bitedi qiya tawğa tal men qayın,
Qaşan öleñ adıra qalğan menen,
Bilmeytin qanday jansız meniñ jayım?
2089. Şege:
2090. -Kördim de şıray jüziñ köñilim toldı,
Beyištegi köredi saray joldı,
Esitip em osı toydı sizdiki dep,
Jarqınım ne sebepten boldın muñdı?
2094. Jibek:
2095. -Körgendey jol beynetin jüziñ jariq,
Tusıma qalıñ toptı keldiñ jarıp,
Torğa túsken tuyğınday bende bolıp,
Ayrılğan el jurtınan men bir ğarıp.
Ay, Jeke, men körmegen jan ekensiz
2100. Otırmin forımıña qayran qalıp.
Nàsiliñ alıs jerdiñ adamısız,
Qay jaqtan kelip tursız arıp-talıp?
2103. Şege:

²⁴ Ğanimat (parsı) - olja

2104. -Bitipti xor qızınday sağan körik,
Süyegim er sözine baradı erip,
Jarqınım, qalayşa bop tüstiñ torğa
Mànisin aytıñızşı esitelik?
2108. Jibek:
2109. -Allanıñ ükimine jürmin könip,
Zar boldım jaqqan şıraq otım söñip,
Qudayım, ayırğan son qosağımnan,
Otırmin jaw qalmaqqa bende bolıp.
2113. Şege:
2114 -Sarı ağaş qiyğan sayın qum boladı,
Zamana jıldan-jılğa sum boladı;
Qayın ata, qayın anañ qay ruwdan
Attarı küyewiñniñ kim boladı?
2118. Jibek:
2119. -Jaqsınıñ bal tamadı til jağınan,
Ölimniñ kim qutılar qarmağınan?
Aldında jürip qızmet qılğanım joq
Qorqamın at atawğa ata-anam arwağınan.
2123. Şege:
2124. -Jaqsığa jaman adam sir jetpes,
Jamandar jaqsılardı basıp ötpes,
Suradım zâruwratpen²⁵ bilmek üşin
Bir jolğa atay qalsañ eşteme etpes.
2128. Jibek:
2129. -Qız-bozbala jiyılıp,
Ertendi keş tamaşa
Âñgime düken quruwı,
Bilgenimdi men aytsam
Sözimniñ bolmas buruwı,
2134. Qayın atam atı Bazarbay
Jağalbaylı ruwı.
Tölegen oniñ balası,
İgeri edi patşadan,

²⁵ Zâruwrat - Zâruwlik, muqtajdıq degeni

- Aqılınıñ danası.
2139. Qayran da Tãñirim qayteyin
Bolmadı az kün jürüwi.
Tölegennen ayrılıp,
Qurıdı, Quday qılğan soñ,
Eki de jurttıñ şarası.
2144. At izin birde salmadı,
Joq pa eken dep oylaymın,
Sansızbay erdiñ sanası.
Qoy işinde marqadı-ay,
Omırawda dildâ alqadı-ay,
2149. Qayın enem atın aytayın
Alpıs jasar Qamqadı-ay.
Quwantar ma eken Qudayım
Bizdey garip bendesin,
Qabağım nege tartadı-ay?
2154. Tiri bolsa Sansızbay
Er jeter waqıtı bop edi,
Bizdey garip miskindi
Nege bir izdep kelmeydi-ay?
Keşegi ötken Tölegen
2159. Aqılğa diyqan keñ edi,
Elimniñ aqın kösemi
Batır Şege dep edi,
Qayteyin, qayteyin,
Qaysı birin aytayın,
2164. Keşegi ötken Tölegen
Aytqan bir sözi köp edi.
Sonda Şege söyleydi
Söylegende büy deydi:
-Asuwda asuw bel deydi,
2169. Asa bir soqqan jel deydi,
Moynıñdı sozıp Jibekjan
Beri taman kel deydi.
Men bir jawap aytayın,
Bul sözimdi bil deydi.
2174. Sansızbayğa başı bop
İzdep kelgen öziñdi
Aqın Şegeñ men deydi.
Äkki bolğan Qız Jibek
Aldap jürgen birew dep,

2179. Bul sözine senbeydi.
Şege tağı söyleydi:
Şın aytqan sözge nanbasañ,
Jarqınım sağan ne deyin.
Beker dep bilseñ şın sözdi
2184. Qasıña qaytip kelmeyin.
Duşpan dep bilseñ dosıñdı
Qapalıqpen öleyin.
Musılmandı qas körip,
Jaw qalmaqtı dos körseñ,
2189. Rasıñdı aytşı, Jibekjan,
İzimşe qaytip jöneyin,
Sonda Jibek oylaydı:
-Şın aytqan bolsañ ay, Jekel!
Sonıñda jürip öleyin
2194. Aqılım tağan waqıtımda,
Kim ekeniñ bileyin.
Sansızbay qayda körsetşi,
Aynalayın, Jekejan,
Söziñe sonda seneyin.
2199. At baylağan aqırdı,
Kök túsken jer taqırdı,
Köp duşpanıñ işinde
Atın aytsam biler dep,
"At qosşım kel" -dep şaqırdı.
2204. Sansızbaydıñ turğanı
Bir şaqırım jer edi,
Er Şegeniñ dawısın
Esitip, tanıp biledi.
Asıgıp turğan er sabaz
2209. Alla dep atqa minedi,
Eki tulpar jetelep,
Er Şegeniñ qasına
İrkilmey jetip keledi.
"Jalgız qaynıñ keldi" -dep,
2214. Batır tuwğan Şege aqın,
Jibekke xabar beredi.
Jarıq alıp Qız Jibek
Sansızbaydı köredi,
Körip sonda söyleydi:
2219. -Altınnan soqqan qiyağım,

- Kümisten soqqan tuyağım,
 Quday qaydan uqsatqan
 Kökesine siyağın.
 Jaratqan Alla jar bolıp
2224. Jandı ma ötken şırağım?
 Aşılsañşı qabağım,
 Öngenim tirilip kelip tur
 Jarılsañşı jüregim!
 Jaratqan iyem jar bolıp,
2229. Bergey de meniñ tilegim.
 Sansızbaydı körgen soñ
 Jibektiñ köñili toyadı,
 Basındağı isterin umıtıp
 Qayğısın işten joyadı,
2234. Köp duşpannıñ işinde,
 Körisüwge jer qıyın,
 Amandasıp qoyadı,
 Bir-birine ekewi
 Köñili äbden toyadı.
2239. Alqiyssa, bular sonda amandastı,
 Köñili ğarıptardıñ suwday tastı,
 Sansızbaydı Şegemen qurmet etip,
 Aldırıp bir tabaqpen qoydı astı.
 -As işip son attarıña mingil, -deydi.
2244. İziñmen keyin qayta jürgil, -deydi.
 Meni alğalı kep jatqan jaw qalmaqtıñ
 Eki tulpar atı bar bilgil, -deydi.
 Qarağaş kezeninen jol asadı,
 Sol jolda meni tosıp turğıl -deydi.
2249. Quday oñdap tulpardıñ minsem birin
 Erten tüste sol jerde körgil -deydi.
 Bizdiñ el erten tuwra köşer -deymin,
 Tünnen-aq üydiñ bawın şeşer -deymin,
 Quday bizdiñ tilekti berse eger
2254. Şırağı jaw qalmaqtıñ öşer -deymin.
 Ekewin jönelteydi wâğada qılıp,
 Köşedi xannıñ eli tünnen turıp.
 -Bügin köşke mineyin bir tulparın
 Jüreyin dep qızdarmen oynap, külip, -
2259. Jumsadı jeneşesin alıp kel -dep,

Xorengə bizden xabar salıp kel -dep,
Könilimdi kötereyin tulparmenen
2262. Jengesin jiberedi barıp kel -dep.

2263. Älqiyssa, jengesi Xoren qalmaqqa kelip: - "Biykeş sälem deydi,
tulparınıñ birin bersin, köşke minemin", -dep suratıp edi, degende qalmaq: -
Biykeş mağan tiymeymin dep aytadı, atımdı bermeymin -deydi. Onda jengesi
qalmaqtı aldap aytqan jawabı:

2264. -Aw, küyewjan, küyewjan,
Erkelikpen qıladı,
Biykeştin sırıñ bilesiñ,
Bile turıp duşpanniñ
Tiline nege eresiñ.

2269. Bügin köşke minedi
Sandalkökti beresiñ,
Bügin künniñ batısı
Aq otawga kiresiñ,
Oyin külki tamaşa

2274. Köp qızıqtı köresiñ!
Nur siypattı biykeştin
Kewdesine minesin.
Şırası altın köylegin
Basına taman türesiñ.

2279. Sonda Xoren söyleydi:
-Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
Mingende atıñ qılama,
Altınnan jüzik burama,
Birew jarlı, birew bay

2284. Bärin de Quday qıla ma?
Tiymese Jibek tiymesin
Sandalkökti surama!
Tiymese Jibek tiymesin,
Sandaldı surap küymesin,

2289. Erler miner tulpardı
Äyelder miner bola ma?

2291. Älqiyssa, qalmaq atın bermegen soñ, jengesi ıza bolıp, Jibekke jılap
keldi. Sonda Jibek oyladı, endi özim barayın, özim barsam tulpardı alıp
minermin -dep, qasına on bes qızdı ertip alıp, Xoren qalmaqqa jügirip keldi, kele

jatıp özi oyladı Quday tağala tilegimdi berer, qalmaqtın kewdesin bastırar -dep
ırım qıldı jâne qızdarğa ayttı:

2292. -Sizder jezdeñmenen oynasañdarşı -deydi. Sol qalde Jibek Xorengge jetip
keldi, Xoren Jibekti körüp, esi şığıp balqıp ketti, mas boldı. Sonda Jibek ayttı:

2293. -Atıñdı men surağanda nege bermediñ? Xoren ayttı:

2294. -Men senen at ayayın ba, munda kelgeli eki ay jarım boldı sonan beri
mağan bir körinbegenine ökpelep bermep edim, endi qaysısın alasıñ? -dedi.
Jibek ayttı:

2295. -Sandalkökti minemin -deydi.

2296. Qalmaqtıñ eki tulparınıñ eki er toqımı bar eken, öz er toqımı bolmasa
özge er toqım tulparğa turmaydı, -dep, öz erin erttep berdi. Qalmaq tulpardı
erttep jatqanda Xorenniñ töseginiñ janında tiğuwlı on bes qulaş aq semseri bar
eken, Jibek işinen beline baylap aldı, attı qalmaq erttep bolğanda, jıldam atqa
minip alıp, tizgin şılıbrın qolına alğanda, köñili tasıp ketip, qalmaqqa qarap
aytqanı:

2297. -Ataña lağnet, xan Xoren
Xandığın seniñ qayda bar?
Aldawmen berdiñ attı ären.

Tañiri berse qolma
Jerge bir seni taptar em,
2302. Sandal sındı tulparın,
Qınabı altın qırqarın
Ya seniki, ya meniki.
Tuzımdı Quday köterse,
Munda joq seniñ teñ pariñ.

2307. Ataña lağnet, xan Xoren
Uğıp turğıl sözimdi,
Ulıq bilip sen tursıñ
Osı künde öziñdi,
Erdiñ bağıñ Täñiri aşısa,

2312. Qarğa, quzğın, şıbıñğa
Şuqıtarımın köziñdi,
Ataña lağnet, quw qalmaq,
Turmayın seniñ qasıñda,
Alamın dep kelip eñ

2317. Adırayıp basında,
Tàwbe ettim, Qudaya,
Künàkerşilik asığa,
Àweline amalsız
Ükimine köngen em,
2322. Tilewdi Quday bergeni
Sandalkökti mingenim,
İt qalmaq köziñ ağardı
Aqımaqtıqpen bilmeysiñ
Ajalñınıñ kelgenin.

2327. Àlqiyssa, munı aytqannan keyin köñiline túsip, asılıq söylep, jiberdim be? -dep tawbe qılıp, bir söz deydi:

2328. -Tàwbe qıldım, Qudaya,
Asılıq sözüm keşirgil,
Jüziñe lağnet kâpirdiñ
Şıraç otın öşirgil.
Tàwbe qıldım jan Alla,
2333. Tàwekel qıldım öziñe
Ne qılsañ da öziñ bil.

2335. Àlqiyssa, Jibek bul sözdi aytıp Alla tağalağa siyınıp, atınıñ basın burıp jürüp ketti. Tulparınıñ etin qızdırıp alayın dep, olay-bulay orgıtıp şaptı. Sonda Xoren qalmaq Jibekti körip, tulparınıñ eti qızğan soñ alıp qaşıp jığıp keter me eken? -dep Qazmoyındı qara tulpardı erttep minip, Jibekke kele jatır. Semserimdi alayın dep kele jatıp Xoren qalmaqtıñ aytqanı:

2336. -Yapırım-aw, yapırım,
Bayqadıñ ba bozbala
Qız Jibektiñ ğafılın?²⁶
Köksandaldı jügirter
Qız Jibek meniñ qatınım.
2341. Bası qattı Sandalkök
Tastap ketip jürmesin,
Aynalayın Jibek-aw,
Aqırın şapşı, aqırın.

²⁶ Ğafıl (parsı) - jeñiltektik

2345. Əlqiyssa, sonda Jibek kele jatqan qalmaqtı körüp oyladı, bul qalmaqtıñ mağan qılayın dep kele jatqan isi bolsa, onı umıttırıp jibereyin, -dep, aldınan şığıp, Xorenge qarısı kelip ayttı:

2346. -Ay, taqsır, siz neşe atañızdan beri xansız, xan bolğan öz basıñız ba, argı atañnañ beri xansız ba? -deydi. Onda Xoren ayttı:

2347. -Men jeti atamnan beri xanmın, -deydi. Onda Jibek ayttı:

2348. -Sen xan bolmay, jerge kir, -deydi, xan kisi sizdey bola ma, boyında bittey biylik joq, şın bekzat xan bolsañ, men sizdiñ qatınıñız bolsam, köş jönekey, qul-qoyşığa uqsap, nege menin qasıma kelesiz, -deydi. - Bul jerde turmañız, ilgeri barıp şatırındı tigip jatıñız, biz köşpenen baramız -deydi. Onda Xoren ayttı:

2349. -Men seniñ qasıñda jürmeymin, ànşeyin mına tulpardıñ eti qızsa alıp qaşıp ketedi, sonı aytayın dep keldim, semserimdi özime ber, -deydi. Onda Jibek ayttı:

2350. -Mine seniñ aqmaqtıñ men mına eldiñ köñilin seskendireyin dep qılıp jürmin, bizdi keşiktirmey jöneltsin dep. Tünewgiden beri öz aqlıñmen jürdiñ ğoy, endi jüre ber, -deydi. Onda qalmaq iylanıp:

2351. -Endeşe men ilgeri barayın, namazdigerden keyin qaldırmay atımdı özime ber, -dep jürüp ketti.

2352. Jibek atınıñ basın burıp, artına qarasa, Jibektiñ sàwkelesin kişi jengesi kiyip bara jatqanın körüp, "Qızdıñ közi qızılta" degen düniyelik qanday, sàwkelesin ala keteyin dep jengesine kelip, Jibek sàwkelesin suradı:

2353. -Asuwda asuw bel dedi,
Asa bir soqqan jel dedi,
Aynalayın jeneşe-aw,
Beri taman kel, dedi.
Men bir jawap aytayın

2358. Bul sözimdi bil dedi.
Basındağı sàwkele
Alıp mağan ber dedi.
Aqır erten kiyemin,
Bügin keşke kiyeyin.

2363. Jarasar ma eken jeneşe-aw,

- Öz közinmen kör dedi.
 Qız Jibektiñ bul sözün
 Jengesi maqul köredi,
 Basındağı sàwkele
 2368. Jibekke alıp beredi.
 Qolına Jibek aladı,
 Asıl gâwher tastarın
 Bitirlatıp üzip ap,
 Janqaltağa saladı.
 2373. Atınıñ basın buradı,
 Qaşığıraq turadı.
 Aytuwğa barmay awızı
 Sonda bir Jibek jiladı.
 Jılap turıp söyleydi:
 2378. -Aynalayın, jeneşe-aw,
 Mineziñ edi özgeşe-aw,
 Sapar tartım alısqa
 Barasın qayda demeşi-aw.
 Jaratqan berimizdi Alla tağalam,
 2383. Qolında moldalardıñ dâwit qalam,
 Pirwardiger²⁷ jar bolsa, alıs jolğa baramın
 Aytıñız ata-anama duğay sàlem.
 Tuzımdı Quday köterse,
 Niyet qıldım alıs jol.
 2388. Munday isti qılmas em,
 Xoren qalmaq alğalı
 Qamap jatır qalıñ qol.
 Köp keşikpey keteyin
 El jurıtqa duğay sàlem de,
 2393. Jeneşe-aw, öziñ aman bol.
 Jengesi sonda söyleydi:
 -Aynalayın, biykeşjan,
 Mingende atın pırağın,
 Qalay talap qılsañ da
 2398. Aşılıñ senin muradıñ.
 Bağındı Quday aşqay dep,
 Kâpirdiñ köñilin basqay dep,
 Musılmanğa qosqay dep,
 Ertendi, keş Qudaydan

²⁷ Pirwardiger, perwana - piriler- dini uğım boyınşa közge körinbey qamqorşı bolatın küş

2403. Zar qılıp men de suradım.
Men-jayıñdı ayta ket,
Barasın qayda, şırağım?
Jibek sonda söyleydi:
Tulpar minip astıma,
2408. Asındım almas belime,
Tulpardıñ qalğan tuyağı
Sansızbay izdep kelipti,
Tilekti berse Qudayım,
Qosılayın dep men turmın
2413. Basında qosqan teñime.
Barayın dep men turmın,
Jeneşe-aw qayıp könemin
Quw kâpirdiñ kemine?
Jetkizse Quday muratqa,
2418. Qalmaqtıñ közi ağarsın,
Nan pisip turğan demine
Talap qıldım jeneşe-aw,
Osılay qiyal qılmaqqa.
Tulpar minip jol tarttım,
2423. Basımdı jolğa salmaqqa.
Tâwekel qıldım Allağa,
Qayıp qatın bolarımın,
Qudayımniñ duşpanı,
Näsili jaman qalmaqqa?
2428. Dinsiz jawdı kez qılıp
Basıma saldı ğalamat²⁸
Basında Jibek atanıp
Kâpirge qatın bolğanım
Esitken jurtqa mâlîm ed.
2433. Aq sütün keşsin anamız,
Razı bolsın atamız,
El jurtqa duğay sâlem de,
Jeneşe bolgıl sâlemet.
Munan keyin Qız Jibek
2438. Basqa sözder demedi,
Atınıñ basın buradı,
Wâde qılğan Qara ağaş
Bet qoya soğan jönedi.

²⁸ Ğalamat - tañqalarlıq is

2443. Keterin anıq bilgen soñ,
Atınıñ basın burğan soñ,
"Sansızbayğa sàlem dep,
Qoş, aman bol, Biykeş" -dep,
Jengesi turıp jıladı.
Jönedi, Jibek, jönedi,
2448. Şege menen Sansızbay,
Ağaşqa şıǵıp ekewi,
Qarawıdap tur edi.
Keletin Jibek qarasın
Sansızbay, Şege köredi.
2453. Taban jolmen tartısıp,
Awızdıqpen alısıp,
Uşqan quspen jarısıp,
Mayaday moynın sozadı.
Tarta-tarta Jibektiñ
2458. Alaqanı tozadı.
Tomaşa jerden sırgıtıp
Oypan jerden ırǵıtıp
Àne-mine degenşe
2463. Aşıp közdi jumǵanşa,
Sansızbay men Şegege
Uytqıp, bir sawlap keledi.
Jomarttıqpen bas kesken
Bir Allanıñ dosı dep,
Buringı jolı osı dep,
2468. Attan tüsip Qız Jibek
Şegege sàlem qıladı.
-Aşılısın, balam, baǵıñ -dep
Tañiri bolsın panañ -dep,
Er Şege bata beredi.
2473. Jetelep atın, jayawlap,
Maypandap, qazday bayawlap
Qasına Jibek keledi.
Birin-biri körgen soñ,
Şükir qılıp Allağa
2478. Endi atına minedi.
Ekew edi, üşew bop
Alla dep elge jönedi.
Elge qarap -şuw -dedi.
Önkey tulpar mingeni,

2483. Soqan jeldey güwledi,
Şapqanda Jibek ozadı,
Sansızbayğa jür deydi.
"Jete almasa öz atıñ
Sandalkökti min" -deydi.
2488. Ar körip bala boyına
Jibektiñ atın minbedi.
-Jüre ber, Jibek, jüre ber,
Minetin jerge Qudayım,
Jеткиize bizdey ğarıptı,
2493. Minermin sonda şın, -dedi.
2494. Älqiyyssa, bular bara tursın, endigi sözdi Xoren qalmaqtan esitiñiz.
Namazşam bolğan soñ:
2495. -Atımdı berip jibersin, -dep kisi jiberdi. Bular ayttı:
2496. -Atıñdı bilmeymiz, qayda ekenin? -deydi. Qalmaq ayttı:
2497. -Jibek mingen, -dep. Bular qarasa, atı tügili Jibek joq. Endi bular oyladı,
Jibekti atımenen eline jibergen eken, endi bizden nesine suraydı? -deydi. - Şının
aytsa da biz ne qılamız, -deydi. Bul sözge qalmaq aşuwanıp, àskerin şaqırıp,
elin şappaq bolıp, xannıñ ordasına keldi.
2498. Keş bolğan soñ xan Xoren
-Qayda dep atın suradı?
Bular solay degen soñ:
-Atımdı şapşan tapqın -dep,
Tawıp bersen atımdı
2503. Tınış uyıqtap jatqın -dep,
Atım menen Jibekti
Qazir tawıp bermeseñ
Qayratıma baqqın -dep.
Jiyıp alıp àskerin
2508. Qaharlanıp quw qalmaq
Ayğay salıp aqırıp,
Qorağa kelip turadı.
Zàherinen qorqıp qalmaqtıñ
Qatın menen balası
2513. El jurtı şuwlap jıladı.

2514. Àlqiysa, Sırlıbay xan sonda özi barıp aytuwğa ar qılıp Qarşığağa ayttı:

2515. -Siz barıp qalmaqqa jönin aytıñız dep:

2516. Osı jürgen Qarşığa
Jawapqa şeşen er edi,
Erliginiñ belgisi
Qaharlanğan qalmaqqa
İrkilmey jetip keledi,
2521. Jan batpağan kâpirge
Sürinbey jawap beredi:
-Men aytayın bir jawap
Sözimdi, taqsır, tındañız!
Àytewir elim keled -dep
2526. Qısıñız qahar qılmañız,
Jasırğan bolsaq Jibekti
Sonan soñ taqsır şındañız.
Aşuwıñdı basañız
Qosına barıp tüsiñiz,
2531. Alıp-qaşıp ketkendi,
Tulpar izi joğalmas
Daladan izin kesifiz.
Jasıratuğın Jibekti
Bar ma edi elde qasıñız?
2536. Mıñ kisige barabar,
Bir öziñniñ basañız.
Xandığında miniñ joq
Öziñiz, taqsır, oylaşı,
Durıs pa qılğan osıñız?
2541. Xan bolsañ da, taqsır, aytayın
Àyelge tulpar mingizgen
Öziñiz iyttiñ nasiñız.
Jibektiñ atı urğası
Tulpardıñ sırıñ bilesin,
2546. Bile turıp àyelge
Tulpardı nege beresin,
Öziñ berip atıñdı
Elden nege köresin?
Qattı aytuwğa batpaymız
2551. El biylegen töresin.
Öz miniñdi oylamay

Tentektik qılıp, küyewjan,
Almagıl eldiñ zàresin.

2555. Àlqiyssa, sonda qalmaq ayttı:

2556. -Mağan bağana nege osılay dep aytpaysızdar, Jibekti eline özi jöneltip jiberген eken, bizden nege suraydı degeniñe aşuwanıp edim. Ras qayda barsa da, meniñ Sandalkögimniñ izi jeroşaqтай bolıp qazılıp qaladı, özim izin taniymın, -dep qosına qayıp barıp jattı. Tañ atqanşa şıday almay jatıp, tañ sarğaya atına minip qalmaqtar iz qaradı. Jurtqa barğanda izin tawıp aldı. Moyın asuwğa barğanda tulpardıñ izi törtew boldı, onda qalmaq Xoren àskerdi bölđi, eki miñ jeti jüz kisimennen quwa jöneldi, özgesin: Biz kelgenşe osında tosıp jatıñızdar, -dep qoyıp ketti. Qarşıғanı basşı qılıp, jıyırma kisi qazaqtan aldı. Altı kün quwıp, jete almağan soñ Xoren özi jalğız quwdı.

2557. -Men barıp jawdı öltirgen soñ aldınнан qayıтп şıғarmın. Eline barganşa jetkizbese, sizder kelgenşe men tosıp jatayın, elin "burqım, baqışı" bolsa da şawıp qaytarmız, -dep, -şuw -deydi.

2558. Jönedi, qalmaq, jönedi
Şenber urıp keledi,
Kök qabanday arsilđap,
Tebingisi tarsıldap,
Quyısқanı sartıldap,
2563. Awzınan aqqan aq köbik
Omırawda balşıldap,
Qazmoyın qara tulpardı
Sawırğa siypay qamşılap.
Sawırınan aqqan ter,
2568. Kökten quyğan tamşıday,
Borbayınan tamşılap.
-Şuw dese, qalmaq dawısı
Tas tülek qustay şanqıldap
Kàpir qalmaq jönedi,
2573. Qaharlanıp keledi,
Dàl on bir kün bolğanda
Sansızbaydıñ qarasın
Xoren qalmaq köredi.
Keletin kàpir qalmaqtıñ,
2578. Kündik jerden qarasın,
Jibek bir boljap bileği.

- Kàpir qalmaq jetti dep,
 Basımnan dâwren ötti dep,
 Sansızbay men Şegege
2583. Jibek bir xabar beredi.
 Tolğana moynın buradı,
 Alladan dârmən suradı,
 Jibek penen Şegeni
 İlgeri qaray jöneltip,
2588. Keletin kàpir qalmaqtıñ
 Jolın tosıp Sansızbay,
 Köldenen tartıp turadı.
 Özi ilgeri barğan soñ,
 Jaw betinde jas bala
2593. Jalğız turıp qalğan soñ,
 Muñlı bolğan Qız Jibek
 Bir töbege baradı,
 Qubıla jaqqa qaradı,
 Köksandaldıñ şılıbırın
2598. Moynına orap saladı.
 Bir Qudayğa zar aytıp,
 Minàjat²⁹ qılıp sol jerde
 Qız Jibek qıldı nalanı:
 -Qudireti küşti, Qudaya,
2603. Basımnan ketti sàwletim,
 Jüzimnen ketti nuratım.³⁰
 Saqtağan Quday, köp eken
 Mağan degen dâwletin.
 Ajalım jaqın tayanıp,
2608. Jetti me ndi nàwbetim.³¹
 Bir sayqaldıñ jolında,
 Qurta mısın, Qudaya,
 Bir bişara jannıñ àwletin
 Àweli qolda, Qudaya,
2613. Raxmetiñnen qutıldım,
 Aqırında, Qudaya,
 Ne piğilmenen tutıldım.
 Qaytadan qolğa tus bolsam,

²⁹ Minàjat (arab) - Qudaydan tilek tilew

³⁰ Nuratım (parsı) - nur-slypat

³¹ Nàwbet (narbat) - kezek

2618. Ne bolar minin sığınım
Bir sayqaldıñ jolında,
Qurita mısıñ, Qudaya,
Bir bişara jannıñ tuqımın.
Bulayşa, -dep Qız Jibek
Zarlanıp qattı jıladı,
2623. Köziniñ jasın buladı,
Muñlı bolğan Jibektiñ
Tawbesin qabil qıladı.
Qılğanı qabil emes pe?
Az kidirseñ qızıǵı
2628. Art jaǵında boladı.
Sol waqıttar bolǵanda
Ane, mine degenşe,
Aytıp awız jiyǵanşa,
Sansızbaydıñ qasına
2633. Xoren jetip keledi.
Kelip söyley beredi:
-Qarsı aldıñnan qarasam
Jasıñ kişi balasıñ,
Ottay qawlap janasıñ,
2638. Menin atım xan Xoren
Neden ümit qılasıñ?
Men jayımdı söylesem
Aqlıñdı tanasın,
Jibek menin qatınım
2643. Qay jaqqa alıp barasın?
Jibekti ilgeri jiberip
Moynıñdı maǵan burasın,
Soǵısatın kisidey
Köldenen, tartıp turasın.
2648. Meniñmenen soǵıssañ
Qudayıña barasın.
Soǵısar bolsañ jöniñdi ayt
Naǵılıp jürgen balasın?
Sansızbay sonda söyleydi:
2653. -Xoren qalmaq sen bolsañ,
Sansızbay bala men edim,
Men de özindey keñ edim.
Jibek sındı jengemdi
Elimnen izdep kep edim,

2658. Jengemdi tawıp alğan soñ,
Màjet tilep Alladan,
Elime alıp jönedim.
Artımnan kele jatqan soñ,
Nağılıp jürgen adam dep,
2663. Bileyin seni dep edim.
Musılman bolsañ sağan men
Bolayın joldas dep edim.
Nàsiliñ kàpir jaw bolsañ,
Alla tizginiñdi oñdasa,
2668. Jehennemdegi ornıña
Jibereyin dep edim.
Sonda qalmaq söyleydi:
-Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
2673. Àwelgi kezek meniki,
Soñğı kezek seniki,
Bul sözimdi bil deydi.
Qarsı aldıñnan qarasam
Jasıñ kişi jas ulsıñ
2678. Kezegimdi ber deydi.
Sansızbay attı jas beren
Tolğana moynın buradı,
Alladan pàrmen suradı,
Qaşatuğın qatın ba?
2683. Kezeğin berip qalmaqtıñ
Qasqayıp qarap turadı.
Ataña lağnat quw qalmaq
Qormsaqqa qol saldı,
Bir salğanda mol saldı.
2688. Sadaqtı qolğa aladı,
Tolıqsıp turğan balanı
Tolğap tartıp qaladı.
Kiresten oğı ketedi,
Sansızbayğa jetedi.
2693. Toğız qabat sawıttıñ
Segizinen ötedi.
Jırtıla jazdı sawıttıñ
Qatarlanğan jağası,
Sansızbaydıñ jasınan
2698. Qabil edi tobası,

- Öter edi munan da,
Jibermedi bul oqtı,
Ĝawas-Ĝayas, Qırıq şilten
Bolĝan eken panası.
2703. Burın jawdı körmegen
Sansızbay sonda jılaydı;
-Qor qılma -dep, - kàpirge.
Alladan pàrmen suraydı.
Raqım qılsa bir Quday
2708. Bendeniñ nesi quriydi.
Qudireti küşti Qudayım,
Bir öziñe jılayın,
Raqım qılĝıl Qudaya
Körgenim jawdı osı edi
2713. Qayratımdı sınayın.
Qudireti küşti Qudaya,
Batar künmen batayın,
Qalmaqtı men de atayın.
2718. Raqım etseñ, ya, Alla,
Quw qalmaqtı öltirip
Qızığına batayın.
Men qulıñnıñ keşirgil
Pazılıñmenen, ya, Alla,
Gasılıq ötken Qudayım.
2723. Bulayşa tolĝap Sansızbay
Qoramsaqqa qol saldı,
Bir salĝanda mol saldı,
Sadaqtı qolĝa aladı,
Tolıqsıp turĝan kàpirdi
2728. Tolĝap tartıp qaladı.
Zırqırap oĝı ketedi,
Qalmaqqa taman jetedi,
Kökirek qısqa köbeden,
Qarmawlı qabil jebeden,
2733. Zırlawmenen ötedi.
Munan da ötip ketedi,
Bir töbege jetedi,
Üy ornınday bir jerdi
Tönkere tastap ketedi.
2738. Oq toqtaĝan kezinde
Xoren attan quladı,

- Tuwi qoldan suladı.
La-Lay-lama-loq, -dep
Bàlem qalmaq suladı.
2743. Jiğilğan soñ qalmaqtıñ
Qasına jetip baradı,
At üstinen qılışpen,
Denesinen juda qıp,
Basın kesip saladı.
2748. Qazmoyın qara tulpardı
Jetegine aladı.
-Toqtağın, Jibek, toqta -dep,
Mende köñiliñ joq pa? -dep,
Ayğay salıp Sansızbay
2753. Jibekke atoy beredi.
Atoy berip jürgende
Şege men Jibek köredi.
Quwanış qılıp turğanda
Sansızbay jetip keledi.
2758. Şükir qılıp Allağa,
Kàpir jawdan qutılıp,
Birneşe kün jol jürip
Eline aman keledi.
Ata, anasın quwantıp,
2763. Qırıq kün uday toy qılıp,
Sansızbay Jibekti aladı.
Siypatın körip Jibektiñ
El jurtı qayran qaladı.
Bir Quday er bendeñdi özin oñda,
2768. Aynaldı juldızdarı endi oñğa.
Tüs kördi Jibek tünde uyıqtap jatıp
Aytadı Sansızbayğa turıp sonda.
Tüsimde bir top qarğa kördim, -deydi,
Soñınan bir tuyğınniñ erdim, -deydi.
2773. Tuyğın qırıp, sap qıldı köp qarğanı
Qızığın tamaşa qıp turdım, -deydi.
2775. Sonda Sansızbay tüsin jorıdı:
2776. Qalmaqtıñ köp àskeri keledi eken,
Quday bizdiñ tilekti beredi eken.
Qarğa qırğan tuyğınniñ men ekenmin,

Kelgen qalmaq bari de öledi eken.

2781. Muni aytıp Sansızbay jurtın jıydı
Ğızatqa Quday üşin janın qıydı,
Sansızbay jurtın jıyıp alğan şaqta
Köp asker keldi degen xabar tiydi.
Sansızbay sol qalmaqtıñ bari qırıp
Ölgin jota, jota qılıp üydi.
2786. Musılmannan bar eken jıyırma adam
Olarğa iyngam, iyxsan qıldı sıydı.

2791. Qarşığa eken bassısı musılmannıñ,
Panası patşa Quday qısılgannıñ,
Qıdır darıp baq qondı Sansızbayğa,
Eşbirin jibermedi usıngannıñ.

2796. "Xanımız quwıp ketip baradı" -dep,
Qarşığa qalmaqtı aldap urğan eken.
Eline Bazarbaydıñ alıp barıp,
Aqlımen osılay qıp qırğan eken.

2800. Alqıyssa, Sansızbay Qarşığanı birneşe kün sıylap jàne Sansızbay eki
mıñ asker alıp, Qarşığanı aldına salıp, elindegi qamap jatqan köp qalmaqtı,
xabarsız jatqanda tünde barıp tiyip, köbin atına mingizbey, tañ atqanşa qırıp,
tañ atqan soñ urısınıñ amalın qılatuğın xanı joq, qalğan qalmaq eline qaşıp jürip
beredi.

2801. Sansızbay artınan quwıp berdi.
Qolğa tiygen qalmaqtı qıyıp berdi.
Qalmaqtıñ bes mıñ qolın bari qırıp,
Qızıl qanğa boyadı qara jerdi.

2806. Musılmandı duspunnan ayırıp alğan
Jigitter tamaşa qıl munday erdi.
Baq berdi jas balağa patşa Quday,
Musılmannıñ bolıp tur köñili jay.

Qalmaqtı àbden qırıp bitkennen soñ
Qaynına keldi qayıp er Sansızbay.
2811. Başsısı Sırlıbay xan özi bolıp,
Aldınan şıqtı eli bari şubay,

Onaşa bir otawdı salıp berip,
Qızmet qıp sıylap turdı eki ayday.
Eline eki ay jatıp jürdi deydi,
2816. Qızmetin qayın jurtınıñ kördi deydi.

Seksen nardı toltırıp jasaw artıp
Bes jetim, altın otaw berdi deydi.
Toğız jorğa at jabdıqtap Jibek üşin
Qayın enesi qasına erdi deydi.

2821. Jibekti jana uzatıp bergendey bop,
Eline üş ay jürip keldi deydi.
Eline aman-esen kelgennen soñ,
Qaytadan qırq kün toy qıldı, -deydi.

DERLEME METİN

QIZ JİBEK

0001. A jarandar! Tıñdañız,
Tıñdap qulaq salıñız,
Bir àñgime qozğayın
Kelgeninşe qalimiz.
0005. Qız Jibekti tıñdañız,
Zamandas, erkek, urğası,
Aqsaqaldı şalıñız...
Qız Jibektiñ sözine
Endi àbden qanıñız...
0010. Al, tıñdañız, jarandar!
Özge sözdi qoyalıq,
Qız Jibekten söz qozğap,
Qızıǵına toyalıq.
0015. Keşegi ötken zamanda,
Din, musulman amanda,
Kişi jüzdiñ işinde,
Jaǵalbaylı eli bar.
Jaǵalbaylınıñ mekeni
Aq teñiz degen köli bar.
0020. Jaz jaylawın surasañ
Qara teñiz jaǵası
Ulan, Jàmbil beli bar,
Jaǵalbaylı elinde
Bazarbay attı bayı bar.
0025. Baylıǵın onıñ surasañ.
Ölşew qılıp aytuwǵa
Esep jetpes jayı bar.
Baylıǵında ölşew joq
Jeti jüz tüye jügi eken
0030. Dildàsi menen jambısı.
Mıñ tüyege jük taǵı da
Qant penen şayı bar.
Ayaqtı malda esep joq,
Aydalıp baǵıp jayılar.
0035. Sol bayda üş qatın bar, toǵız uldı

Esepsiz tãñiri bergen sonşa puldı.
Eline oba kelgen bir keselden
Biri qalmay toğız ul bari de öldi.

0040. Toğız ul ajal jetip bari de öldi,
Aşuwmen altı qatın tağı da aldı,
Bazarbay seksen jasqa kelgen şaqta
Tawıptı kişi qatın bir uğıldı.

0045. Onı tapqan qatını qırıq tört jasta,
Bala joq özgesinde munan basqa,
Perişte siypattı bir ul berdi quday
Jürgende közi tolıp qandı jasqa.

0050. Tölegen dep, qoyıptı uldıñ atın,
Quday artıq jaratqan onıñ zatın,
Balanı siypat qılıp aytıp bolmas
Körgeñ jan aqılınan bir tanatın.

Bazarbay balasına köñili toydı,
Qayğınıñ işindegi bariñ joydı,
Toğız jılda artınan bir ul tuwıp,
Jurt jiyip Sansızbay dep atın qoydı.

0055. Jürıpti ekewine qalıñ bermey,
Duspannıñ ar ne degen tiline ermey.
"Tiri jürse özderi alar bir qız,
Ölip qalsa, küyigin tağı körmey"

0060. Alsa da patşa qızın malım jeter,
Menikin jaratpasa sänim keter,
Küyikti qattı tartıp jürgen basım,
Jazım bolsa küyermin onan beter.

0065. Tölegen sonda on eki jasqa keldi,
Qız izdep araladı tamam eldi,
On altı jasqa şeyin qız jaratpay
At jeter jerdi arılıp tamam qıldı.

Eline bir sãwdeger keldi- deydi,
Bulardıñ äbden jayın bildi- deydi,

0070. Dünıyeqor Bazarbayday körmedim dep,
Sàwdeger mazaq qılıp küldi- deydi.
- Bul maldı beker jıyıp keregi ne?
Bermepti ulınıñ qalıñ birewine,
Köziniñ ağı menen qarasınday
Artında jańǵa miyras, malǵa iye tirew ne?
0075. Sonda birew aytadı onıñ jayın:
-Baq, dàwlet bergen artıq bar qudayım,
El jurttan qız jaratpay jür Tölegen,
Malın ayap jürgen joq Bazarbayıñ.
0080. Sàwdeger munı esitip oyǵa qaldı,
Şaqırıp Tölegendi qasına aldı.
-Suluw qız tappay jürseñ aytalıq- dep,
Bulay dep Tölegenge aqıl saldı.
0085. -Qız jaqpay öz eliñnen jürse saǵan,
Tölegen süyinşi ber endi maǵan,
Eli bar Aqjayıqta Altı Şekti
Alasıñ jaqsı qızdı barsañ soǵan.
0090. Jayıqta qızı suluw artıq el bar,
Erinbey qız izdeseñ sen soǵan bar.
Şetinen-aq alasız bir suluwdı,
Bolmaǵan munda turıp qateriñ tar.
- Tölegen qız izdewge köñili ketti,
Jolı bar neşe kündıq onıñ dep-ti?
Sàwdeger ayttı jolın jüz kündik dep,
Tölegen izdemekke talap etti.
0095. Tölegen on jetige kelgen şaǵı,
Az emes bir tãñiriniñ bergen baǵı,
Şöli bar deydi sàwdeger qırıq künşilik
Töte jol jetpis künşilik bolsa daǵı.
0100. Onımen jüre almaysın barǵanmenen,
Ölesin jolda şöldep armanmenen,
Jür dedi alıssınbay suw jaǵalap,

"Är qaşan bardıñ isi pàrmenmenen."

0105. Tölegen Aqjayıqqa jürmek boldı,
Tañiriniñ jazğan isin körmek boldı,
Başsı bolıp sol eldi tapqan jañğa
Jüz jambı süyinşige bermek boldı.

0110. Jarattı bir qara kök tulpar attı,
Özi jorğa janwar qus qanattı,
Turmanınıñ barlığın altındatıp
Kümispenen tört ayağın tağalattı.

0115. Şam-şıraq, tas ornattı jügen, erge,
Başsı, qosşı jüz jigit aldı birge,
Toğız narğa altın men kumis artıp,
Bes jigit tağı aldı qızmetkerge.

0115. Erlerge jàrdem bolsın bir qudayı,
Qırıq tüye boldı azıq qant pen şayı,
Azıq-tülik barlığın dayarlap ap,
Jöneldi tuwğannan soñ Nawrız ayı.

0120. Alqiyssa, tıñdañızdar endigisin
Aldıña bir keremet keldi müsin.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Erte tuwğan köbegen,
Seksen jigit qosşı alıp,
On bes jigit başsı alıp,

0125. Aqjayıqqa jönegen.
Aydıñ ötken neşesi,
Ay qarañğı keşesi,
Padişadan kem emes,
Er Tölegen müşesi.

0130. Äwliyeye at aytıp,
Qorasañğa qoy aytıp,
Şıbın jañğa jan aytıp,
Artınan quwıp kelipti
Ölgende körgen şeşesi.

0135. Şeşesi kelip söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Mingende atıñ alasin,

- Menen tuwǵan balasın,
Xalel bala tastay ma?
0140. Atası menen anasın.
Qal degende, qalasın!
Aytqan tildi alasın!
Qal degende qalmasañ,
Aytqan tildi almasañ,
0145. Qurttiñ ananıñ şarasın.
Ölgende körgeñ qaraǵım,
Ata-anañdı zarlatıp
Qay jaqqa ketip barasın?
Anañ keldi zarlanıp,
0150. Àkeñ otır sandalıp,
Köre almaǵan köp duspan
Sırtıñnan keler qamdanıp.
Sen ketken soñ qaraǵım,
Öledi kempir, şalıñız,
0155. Sansızbay bolsa jas edi
Jüremiz kimge aldanıp?
Tölegen sonda söyleydi:
-Qoy, şeşe-eke, jılama,
Jılaǵanıñ bola ma?
0160. Beker, bosqa şeşe eke-aw,
Köziñniñ jasın bulama.
Jıyırmaǵa kelgenşe,
Maǵan qalıñ bermegen,
Teñ qurbımday körmegen,
0165. Qum quyılsın köziñe,
Osı eken sizge sıbaǵa.
Şeşesi sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Kelgin, balam, qayt-sana,
0170. Àkeñe sırıñ ayt-sana,
Patşa qızın alsañ da
Öz eliñde jat-sana,
Birewdiñ tili tiymey me?
Qartayǵan àkeñ Bazarbay
0175. Seniñ üşin küymey me?
El işinde tentek köp,
Jiyhan kezip jürgende,
Tentiregen demey me?

0180. Ata-anasın zarlatıp
Bir qız üşin ketti dep,
Dos-duşpanıñ külmey me?
Tölegen sonda söyleydi:
-Aynalayın şeşeke-aw.
Tay qunan qoy qanğırıp,
0185. Buralqı bolar qorağa.
Bir suluw almay şeşeke-aw
Sirada köñlim tına ma ?
Talap qılğan isinen
At basın erler bura ma?
0190. Jaman, jaqsı bolsa da
Allanıñ bolar amiri,
Öz aytqanıñ bola ma?
Tilimdi almay kettiñ dep,
Ğamkün bolıp jılama!
0195. Men Jayıqtan kelgenşe,
Jüzin di aman körgenşe,
Tapsırdım ata-anamdı
Jaratqan qadir Qudayğa.
Anası sonda söyleydi:
0200. -"Ölkeniñ körki tal bolar,
Özenniñ körki jar bolar,
Jigittiñ körki mal bolar."
Maliñ bolsa, qarağım,
Qara basıñ xan bolar,
0205. Alwa aşap, iştiñ bal,
Jaya şaynap, jediñ jal,
Keter bolsañ, qarağım,
Jılqıdan tañdap qırıq jorğa al.
Sansızbay bolsa jas edi,
0210. Sen ketken soñ, qarağım,
Süyenip kimge kün elter
Artında qalğan kempir, şal?
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
0215. -Mingende atım alamın,
Senen tuwğan balamın,
Köñilime tüsip bir xiyyal
Sapar şegip baramın.
Alla nasıp aydasa,

0220. Bir suluwdı alamın
Alla nasıp qılmasa,
Endigi sözdiñ qısqası
Mekege taman baramın.

0224. Àlqiyssa, onda anası oyladı, meniñ balam bul sapardan qaytpayın dep
talap qılğan eken. Buğan riyzalıq batamdı berip jibereyin dep: Allağa, ekinşi
ànbiyya, àwliyelerge tapsırıp minàjat qılğanı:

0225. Anası ğarıp jılaydı,
Jılaydı da tolğaydı.
Qoy dese de balası
Oğan sirà bolmaydı.
Bir suluw qız almay Tölegen,
0230. Düniyege köñili tolmaydı.
Şeşesi sonda söyleydi:
Ah, dedim, Qudaya,
Darğahına bas urdım,
Sözdi-sözge àpkelip,
0235. Küygenimnen japsırdım.
Keter bolsañ qarağım,
Àweli quday men seni,
Kàmil pirge tapsırdım.
Köl egesi, Qambar-aw,
0240. Şöl egesi, Qambar-aw,
Qarağıma köz sal-aw.
Raxım qılsañ qudaya
Senen özge kim bar-aw?
Ĝaşıqtardıñ piri ediñ
0245. Lâyli-Màjnün sarwar-aw.
Ĝaşıqtardıñ sarwarı
Zıliyxa-Jüsip payğambar,
Àyeldiñ piri Biybiy Pàtima
Balamdı sizge tapsırdım.
0250. Adassa jolğa salıp jür,
Sürinse qoldap alıp jür,
Pàleket kelse qağıp jür,
Qosaqtap qoyday bağıp jür.
Bir Ĝaşıqtıñ dertinen
0255. Qarağım meniñ nağıp jür?
Xaziret er Sultan

Raqım qılıp Siz tursañ
Baba tükti şaştı Aziyz
Balamdı sizge tapsırdım.

0260. Àlqiyssa, bul sözdi aytıp anası qaytıp ketti. Onda Tölegen qasındağı jigitterge ayttı:

0261. -Anamniñ mağan ne aytqanın bildiñizder me? - dedi. Jigitter ayttı:

0262. -Eşnàrse bilmedik, - dep, jawap qaytardı. Tölegen ayttı:

0263. -Men kirekeş emespin, bolmasa köp jigitter ertip baratın jortuwılışı bolmasam, munım jaramaydı eken.

0264. "Jılqıdan jorğa al" - dedi ğoy, -dep, ol jerge toqtap qaytıp kelip, jılqıdan eki jüz eluw jorğa alıp, birneşe kün jol jürip, Şekti degen elge kelip, şatırdı tigip, jorğaların jayıp salıp, jurtqa jar saldı.

0265. -Àrkim jaqsı qızı bolsa àpkelip körsetsin, özi àpkelip körsetken adamğa qızın alsam da beremin bir jorğa, almasam da beremin bir jorğa, -degenin. Jurt esitip qızdarın jıyıp kelip körsetti. Bir jorğadan kelgen qızdar alıp qayta berdi. Eşbirin jaratpadı, birneşe künde eki jüz on qız kördi, eki jüz on jorğa berdi. Sonda qasındağı seksen jigit oylap kenesti:

0266. -Bul Tölegen maldı beker ısarap qıldı, endigi kelgen qızdardı özimiz körelik, jahannan asqan suluw qız bolsa, Tölegenge körsetelik, bolmasa, Tölegendi bilmeymiz, - dep, jasırıp körsetpelik, qalğan qırıq jorğa bitken son Tölegen bizderdin astımızdağı atımızdı da berer, onan soñ jayaw qalıp, elden jügen alıp, at izdegenimiz jaramas, - dep, kelgen qızdardı daladan qaytardı.

0267. Onda Tölegen:

0268. -Bul eldiñ qızdarı suluw degen sàwdeger şal beker aytqan eken, - dedi.

0269. Sol waqıtta Altı Şekti eliniñ xanı Sırlıbay degen bar edi, ol hannıñ altı ulı bar edi, jàne hannıñ eñ kenjesi Jibek suluw degen jalğız qızı bar edi, jàne hannıñ Qarşığa jırşı degen aqın - wàziri bar edi, ol Qarşığa sànimdi bolğan son hannıñ toğız mıñ jılqısı bar edi, jılqını otarğa şıǵarıp, Qarşığanı jılqısilardıñ bası qılıp qoyğan edi. Sol Qarşığa Tölegendi esitip barmaq boldı, Qarşığa oyladı: - men Tölegendi köreyin, Tölegen mağan jaqsa, Qız Jibek te jaqtırar, - deydi. Muni oylap bir bedew attı aldırıp minip, Tölegendi izdep keledi.

0270. Otarda jatqan Qarşığa
Bir bedewge minedi,
Alladan pàrmen tiledi,
Oypan jerden orğıtıp,
Jarlaw jerden ırğıtıp,

0275. Tegis jerden sırğıtıp,
Ayandamay jeledi.
Seksen jigit elşige
Salıp jetip keledi,

- Kelip söyley beredi:
0280. Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
Seksən jigit işinde,
Bazarbaydın balası
Tölegen mırza kim? - deydi.
0285. Basır basır basırdı,
Aqqa qulpı jasıldı,
Seksən jigit al sonda
Tölegendi jasırdı.
-Mingende atın dönendi,
0290. Kökke toyğan köbendi,
Biz bilmeymiz Qarşıeke-aw
Tölegen mırza degendi.
0293. Sonda Qarşığa bulardan jol bolsın surap aytqanı:
0294. -Assalawmağaleyküm köp jigitter,
Saylanğan bärin birdey bek jigitter.
Saylanıp şığa qapsız tobınızben,
Söyley tur söziñ bolsa, ey, jigitter!
-Kelemiz elimizden biz jolawşı,
0299. Bet alıp şıqqan jerim Kökboyawşı,
Üyirin qısıraqtıñ jawğa aldırıp,
Kelemiz suraw salıp biz surawşı.
-Kün körip jürüwşi edim önermenen,
Tötelep keldim sizge kemermenen,
0304. Kördim de qaralarıñ janay şaptım,
Balası Bazarbaydın degenmenen.
-Kelipsiz bizdi körip qaramızğa,
Jawapqa jawap tappay qalamız ba?
Sırtınan Bazarbaydı estüwşi edik,
0309. Tölegen bizdin joq-tı aramızda.
-Ar jerde, asıp tuwğan tälüm dep em,
Tölegen jurttan asqan begim dep em,
Surasam jolawşıdan sizder deydi,
Jasırdın Tölegenniñ nesin menen?
0314. Osınşa osı Tölegen jasırınıp,
Ol özi kimniñ urlap aqın jegen?

0316. Alqiyssa, sonda Tölegen şatırda jatır eken, Qarşığanın sözün esitip, -bular meni nege jasırıp tur, - dep sıǵalap qarasa, Qarşığanın türi jaqsı adam eken. Şatırdañ esiginde turǵan köp jigitterge bulay tur demey, şatırdañ irgesin köterip şıǵıp, Qarşıǵaǵa özin tanıtıp, bir söz dedi.

0317. -Assalawmaǵaleyküñ Qarşıǵa-eke!
Men edim Bazarbaydañ Tölegeni,
Qozınıñ erte tuwǵan köbegeni,
Qarşıekem araz ba edi, burın maǵan
Qasıma tanıp turıp kelmegeni?

0322. Men edim Bazarbaydañ ülken ulı,
Allanıñ şınımenen süygen qulı,
Qarşıekem sàlem berse qaramaydı
Bar edi Tölegenniñ neden mini?
Osı kelgen Qarşıǵa

0327. Tobınan asqan er edi
Şette turgan Qarşıǵa
Tölegenge keledi,
Kelip söyley beredi:

0332. -Awıl aldı bel deydi,
Belden köşken el deydi,
Seksen jigit işinde,
Bazarbaydañ balası,
Tölegen mirza sen - deydi.
Nesiliñe qarasam

0337. Qas patşamen teñ - deydi.
Men jayımdı aytayın,
Altı Şekti elinde
Sırlıbay hannıñ wàziri,
Qarşıǵa jırşı men - deydi.

0342. Tölegen bolsañ sen - deydi,
Kel, soñımnan er - deydi.
Jurtqa bergen oljañnan
Bildirmey maǵan ber - deydi.
Men bir suluw tabayın,

0347. Patşamızdın jalǵızı
Atı Jibek surasañ,
Keremetim kör - deydi.
Bazarbaydañ Tölegen,
Qarşıǵaday aqınıñ

0352. Bul sözün maqul köredi.

- Aydap jürgen jorğadan
Eki jorğa beredi.
Seksen jigiti elşiden
Bes jigitti böledi.
0357. Özgesin elge qaytarıp,
Qarşığamen ilesip,
Aqjayıqqa jönedi.
Neşe dürkin bel bolıp,
Oypandı jer qır bolıp,
0362. Tölegenniñ sözleri
Soñılarga jır bolıp.
Oyınğa bala şığadı
Aydın köldiñ şetine,
Adam qarap bolmaydı
0367. Er Tölegen betine,
Qamşı basıp kiş-kiş dep,
Kökjorğa atınıñ tenine.
Dâl segiz kün jol jürip,
Azğana emes, mol jürip,
0372. Sonda jetken sekildi
Aqjayıqtıñ şetine.
Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
Arada neşe qonıptı,
0377. Jetemin dep zorıqtı.
Säske mahal bolğanda,
Qız izdegen Tölegen,
Köşken bir elge jolıqtı.

0381. Älqiyssa, onda Qarşığa ayttı: - Bizdiñ el jaylawğa qaray buzıla köşken eken, men endi Jibekti Tölegenge köş jönekey körseteyin, - deydi. Qasındağı bes jigitti sol jerge tastap ketti:

0382. -Sizder asıqpay, tüstenip, artımızdan jay keliñizder dep. Ekewi qalıñ köşti aralap, attarına qamşı basıp, "şuw", - dedi.

0383. Qarşığamen ilesip
Tölegen köñili tüzeldi
Bir körmekke Jibekti
Tölegen mırza kezendi.
Bolıp ketti baladay
0388. Tölegenniñ minezi.

- Tulpardan tuwǵan Kókjorǵa at
Awzınan köbik şaşadı.
Jer tarpınıp janwar
Awızdıqtı basadı,
0393. Aldındaǵı belesten,
Orǵıtıp kelip asadı;
Talay köşten ötedi.
- Osınday bolıp ar jerden
On bir qız ötti sawletpen
0398. Beri de qaldı jaramay.
Taǵı ayqastı bir köşke,
Köş aldına qarasa,
Bir qız ketip baradı.
Orta boylı dembelşe,
0403. Altındı kemzal jiydeşe
Altın şını kesedey
Eki köziniñ şarası.
Beyiştin jańǵan şamşıraq
Köziniñ gawhar qarası.
0408. Tuwǵan ayday iyilgen
Eki qastıñ arası.
Sımǵa tartqan kümüzistey
On sawsaqtıñ salası.
0413. Sonday-aq bolıp tuwar da
Adamzattıñ balası.
Osı eken, dep, Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.
Artınan kelip Qarşıǵa:
0418. Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
Endi onan da ötedi,
Jane bir köşke jetedi,
Köş aldına qarasa,
0423. Bir qız ketip baradı:
Qara jorǵa mingeni,
Qara torqa kiygeni,

0428. Eki közi sürmeli,
Bul siyaqtı periyzat,
Qız izdegen Tölegen
Jaq edi sirà körgeñi.
Seksen tüye qomdağan,
Sekseni de bolmağan,
Seksen tüye üstinde
0433. Altındı jağdan ornağan,
Asfahani kilem bar
Jibekten gülin torlağan.
Qız sipatın qarasa,
Aq betinde kirşik joq,
0438. Aydın köldiñ quwınday,
Eki közi jaltıldayd,
Patşanıñ altın tonınday,
Söylegen sözi mazalı
Apzemzemniñ suwınday,
0443. Awzınan şıqqan lebizi -
Sarı altınnıñ buwınday.
Osı eken, dep, Qız Jibek,
Jetip keldi qasına,
Bazarbaydıñ Tölegen.
0448. Artınan kelip Qarşığa:
Jibek emes degen soñ,
Onan da ötip jönegen.
Onan ötip Tölegen
Atqa qamşı saladı,
0453. Tulpardan tuwğan Kökjorğa at
Közi ottay janadı.
Sımğa tartqan kümisti
Sümbidey bolıp jaradı.
Tağı ayqastı bir köşke,
0458. Köş aldına qarasa,
Bir báybişe nur jüzdi
Köşti tartıp baradı.
Köş aldında báybişe,
Sarı altınnan jabdığı.
0463. Eki jüz tüye qazine
Qızıl altın sandığı.
Köş wuğılı sultan qatını
Ağa jünis peridey

0468. Körki rawşan bağınday,
Jazıǵı qatın demesin,
Qartaysa da ilgeri
Àlgi qızdan saldıǵı.
Aydın ötken neşesi,
Ay qarañǵı keşesi,
0473. Jazıǵı qatın demeseñ,
Qartaysa da ilgeri
Àlgi qızdan müşesi.
Asılday bolıp esilip,
Nurday bolıp şeşilip,
0478. Aq mandayı jarqıldap,
Tanaday közi jaltıldap,
Altındı kebis sartıldap,
Köşti tartıp baradı
Jibekti tapqan şeşesi.
0483. Berse Tãñiri jigitke
Ertesi men keşi ne?
Erteñgi kün besinde,
Zorga jetken sekildi,
Qız Jibektin köşine.
0488. Köş sàwletin qarasa,
Asfahanniñ jawhari,
Stambuwıldıñ gàwhari,
Tamaşa qılğan adamnıñ
Toyadı közinin baharı.
0493. Esebi joq düniyeni
Eseptelik nesine,
Kelse Jibek joq eken
Sol sekildi köşinde.
Munı körip Qarşıǵa
0498. Atınıñ basın buradı,
Àñgime düken quradı:
-Jibekjan, qayda ketken, - dep,
Àkki bolǵan Qarşıǵa,
Şeşesinen sol jerde
0503. Siltawratıp suradı.
-Jibekjan, erte ketken, - dep,
Boljaldı jerge jetken dep,
Köşpenen birge jürgende
Betime tozan tiyer dep,

0508. Kök pàweske küymemen
Azannan turıp ketken dep,
Şeşesinin sol jerde,
Bularğa bergen jawabı.

0512. Àlqiyssa, endi Tölegen menen Qarşığa Jibektiñ köşiniñ aldına şıqtı,
Jibektiñ arbasınıñ izi menen köş başlılarınıñ izinen basqa eşkimniñ izi joq eken,
onı körip attarına qamşı basıp: "şuw", - dedi.

0513. Nayzası awmay qolınan,
Jeli turıp oñınan,
Ay müyizdi qoşqardıñ
Böri tartar qonınan,
Tölegen sonda jöneldi

0518. Ketken Jibek soñınan.
Bazarbaydıñ Tölegen
Endi bilip tüyindi,
Asıl kiyim kiyindi,
Bağımdı Alla aşqın, - dep,

0523. Pirlerine siyindi.
Atqa saldı sàndikke
Tögildirip kilemdi,
Endi oylanıp Tölegen
Kelgenine ökindi,

0528. Tulpardan tuwğan Kökjorğa at
Or qoyanday sekirdi.

Ertengi kün besinde,
Qız Jibektiñ izimen
Kele jatqan sekildi.

0533. Almas qılış sartıldap
Altındı jügen jarqıldap,
Kökjorğa tulpar kerlendi.
Eki közi jaltıldap,
Ömildirik som altın

0538. Omırawda alqıldap,
Solqıldaydı qara jer
Kökjorğa at bassa bılqıldap.
Urşıqtay sanı bultıldap,
Quyınday şanı burqıldap,

0543. Almas qılış belinde

- Qolında nayza qılıldap,
Tört tuyaqtan şıqqan ot
Şaqpaq tastay jiltıldap.
Qulaq salsañ dabısı
0548. Taw suwınday sinqıldap,
Qoltıǵınan aqqan ter
Tögiledi sıqlıldap.
Şamniñ janǵan şıraǵı,
Jaqınnıñ bolmas jıraǵı,
0553. Jeti qırdan asqanda,
Güldirlegen qonırawdı
Esitti sonda qulaǵı.
Şapsa balta öter me,
Şaǵırlawdıñ tasına?
0558. Neler kelip, ne ketpes
Er jigittin basına?
Qonıraw dawısı kelgensin,
Tölegendey mırzaniñ
Kökjorga attı aǵızıp
0563. Jetip bir keldi qasına.

0564. Álqiyssa, Tölegen arbanıñ qasına kelip aldına bir şıqtı, artına bir şıqtı, Jibekti köre almadı, pàweskeniñ qaqpıǵı jabuwlı. Üş qara jorǵa attı kösemşi jegip bara jatır eken, qayterin bilmey, artına qarasa, Qarşıǵa közinin uşında qalğan eken. Taqat qılıp tura almadı, jàne köşirine otırǵan kisi joq, Jibektiñ eşnersemenen isi joq, sonda Tölegen qızdı şaqırıp aytqanı:

0565. -Kim bar? - dep bul küymede dawıstadı,
Aqılın aşuwanıp tawıspadı.
Tölegen üş qaytara şaqırsa da
Qız Jibek söylesüwge namıstandı.
Tölegen sonda turıp qapa boldı,
0570. Öziniñ elin oylap işi toldı:
Qız tügil öz elimde erkek qorıqqan
Qayran basım bul jerde beker boldı.
Öz elimde teñ edim xan zatımen,
Aldıma kelmewşi edi jan atımen,
0575. Mınaw qız jawap bermey qapa qıldı
Jürgensip öz elinde sàwletimen.
Tölegen qapa bolıp, qaldı turıp,
Atının keyin qarap basın burıp,

0580. Sol waqta Qarşığa da jetip keldi
Söylespey Jibek ketti Quday urıp.
Qarşığa Tölegenge keldi jetip,
Atına qamşı basıp ekpindetip,
Tölegen Qarşığağa söz söyleydi:
Ketti, - dep, jawap bermey qapa etip.
0585. Àlqiyssa, onda Tölegen ayttı:
0586. -Bul Jibek mağan şacırsam jawap bermeydi, aqmaq adamdarğa uqsap,
bul qalay? - deydi, onda Qarşığa ayttı:
0587. -Muniñ bektigi bar, eşkim burın buğan onday dawıstap söylesken emes,
endi men söyleyin dep Qarşığanıñ Jibekke kelip aytqanı:
0588. -Uyadan uşqan balapan
Qanattarın taraydı.
Asıl tuwğan anadan
Àrbir iske jaraydı.
Senin üşin... qarağım,
0593. Tigemin altın saraydı.
Danışpan adam duniyeniñ
Parasatın qaraydı.
Aqı alıp qızmet qılğandı
Onı da iske sanaydı.
0598. Kötergiñ Jibek basıñdı,
Ertip keldim bir jigit
Tap öziñe layıq,
Jaqtırmap edim talaydı.
Basıñdı köter, Jibekjan!
0603. Qulağıñ salıp sözime,
Qasımda tur bir jigit
Tap layıq öziñe.
Nur jigittey jüzi bar,
Bal şekerdey sözi bar,
0608. Talay bekzat körip em,
Mıñın jiysañ osınıñ,
Jetpeydi basqan izine.
Qarşığa sındı kökeñdi
Qapa qılmay qarağım,
0613. Bir qaraşı jüzine.
Sonda Jibek söyleydi,
Söylegende büy deydi:

0618. -Köke bolmay jerge kir
Salmaymın qulaq söziñe,
Bay tawıp mağan äpkel dep
Qaşan aytım öziñe?
Eki tayğa uyalmay
Meni satıp sırtımnan,
Ne betiñmen söyleysiñ,
0623. Körinbey jönel közime.
Qarşığa sonda söyleydi:
-Ras meniñ, Jibekjan,
Eki jorğa alğanım,
Nege aytayın sözimniñ
0628. Rasın aytpay jalğanın,
Maqul ma eken, Jibekjan,
Sözdiñ jönin bayqamay,
Ötirik janjal salğanıñ?
Eki jorğa men aldım
0633. Tölegenge dos bolıp,
Nan, qarağım, sözime
Köñiliñ mağan qoş bolıp.
Joliña seniñ basımdı
Bâygige tigip men keldim
0638. Segiz kün uday jol jürüp,
Erte köşip, keş qonıp,
Basıñdı köter, Jibekjan,
Qaytpasın enbegim eş bolıp.

0642. Älqiyssa, sonda Jibek oyladı; bul Qarşığa adamsınıp kelgen eken, buğan körinbesem uyat bolar jäne äbden betimdi aşıp otırsam tağı jaramas dep, betin bir aşıp, jarq etip körinip amandastı da, qaytadan betin jawıp pàweskeniñ qaçpağın tüymelep jatıp qaldı. Qasında üş qız bar eken. Sol waqıtta Jibektiñ siypatı Tölegenge bul sıqıldı körindi.

0643. Älqiyssa, sondağı Jibektiñ formın bayan qılalıq:

0644. Qız Jibektiñ qurmeti,
Jiyhannan asqan sàwleti,
Lâyli-Màjnün bolmasa,
Özgeden artıq kelbeti.
Üş qızı bar qasında-ay,
0649. Özi on tört jasında-ay,
Kebisiniñ ökşesi

- Buxardıñ gâwhar tasında-ay,
Aq mandayı jaltıldap,
Tanaday közi jarqıldap,
0654. Altın şaşbaw şaşında-ay.
Qız Jibektiñ diydarı-
Qoğalı köldiñ qurağı,
Köz sipatın qarasañ-
Nur qızınıñ şırağı,
0659. Dür gâwhar sırğasın
Kötere almay tur qulağı,
Boy nusqasın qarasañ
Bekter mingen pırağı.
Qız Jibektiñ aqtığı
0664. Nawrızdıñ aqşa qarınday,
Aq betiniñ qızılı
Aq tawıqtıñ qanıday,
Eki bettiñ ajarı
Jazğı tüsken sağımday,
0669. Bileginiñ şırayı
Ay baltanıñ sabınday.
Tösinde bar qos anar
Nar buwranıñ sanınday
Oymaq awız, qumar köz
0674. İzdegen erge tabıldı-ay.
Ötkirligin bayqasañ
Ustalar soqqan ketpendey.
Nur tuqımın ekkendey,
Eki awız söz söylesken
0679. Muratına jetkendey.
Tirisi tügil Jibektiñ
Öligine adam qayırılıp
Betinen kelip öpkendey.
Qız Jibekti Tölegen
0684. Aqılmenen tanıp tur,
Köz meyiri qanıp tur,
Beyşten jañğan şamsıraq
Közi jaynap janıp tur,
Beli nâzik talıp tur.
0689. Tartqan sımnan jinişke
Üzilip ketpey nağıp tur?

0691. Àlqiyssa, endi Tölegen oyladı: Jiyhanda bul siypattı àyel körgenim joq edi, endi munı alayın deydi, oğan şeyin bir-eki awız söz söylesip keteyin, beker ketkenim jaramas dep, jamandawga tal boyınan tarıday min taba almay, baylıǵınan jàne kemdik taba almay, kesirli ekensiñ, -dep Tölegenniñ aytqan jawabı:

0692. -Basır-basır, basır-aw,
Aqqa qulpı jasil-aw.
Basiñdı köter, ey, Jibek,
Tölegen keldi qasıña-aw!
Qız basiñmen alşaptap
0697. Büyte berme, ay, Jibek,
Jurtaña tiyer kesiri-aw.
Qız Jibek mingen küymesin,
Küymege taǵıp tüymesin,
Qız basiñmen alşaptap
0702. Büyte berme, ay, Jibek,
Kesiriñ jurtqa tiymesin.
Jibek sonda söyleydi
Söylegende büy deydi:
-Olay bolsa, Tölegen
0707. Men jayımdı aytayın:
Aǵınım suwday aǵadı,
Xalqım malday baǵadı,
Jurtım qoyday qaǵadı.
Meniñ qılǵan kesirim,
0712. Saǵan kesir bolsa da,
Özime mayday jaǵadı.
Jalǵız attı jolawşı
Jaqındamay arman tur,
Üstimdegi kesirler
0717. Saǵan taman baradı.
At baylaǵan şaǵır tas,
Arqama bitken qolan şaş,
Qaydan kelip kez boldıñ,
Qanǵırıp ösken bir quw bas?
0722. Jalǵız attı jolawşı,
Kesirim urıp ketpesin,
Qasıma kelmey awlaq qaş!

- Tölegen sonda söyleydi
Söylegende büy deydi:
0727. -Qız Jibek mingen küymesin,
Küymege tağıp tüymesin,
Qaydan bildiñ, Jibek-aw,
İzdep kelgen Tölegen
Mal berip seni almasın,
0732. Al qoynıña enbesin,
Aq tösiñe minbesin?
Sonda Jibek söyleydi:
-Jaqsı aytasın, Tölegen,
Sizdey-sizdey ar jerden
0737. Neşe jigit kelmegen
Beri de aytqan, Jibek-aw,
Seni almasam demegen.
Kelseñ kel şındap qasıma,
Şay mamıgım basıña,
0742. Ap jatpas pa edim qasıma.
Alwa şeker beremin
İşetuğın asıña.
Kelseñ kelgiñ Tölegen
Qurmetim munday, mineki.
0747. Kelmeseñ arman kete ber
Bar dambalım basına.
0749. Älqiyssa, endi Tölegen ayttı:
0750. -Olay deseñ men sağan jengen jerde söyleseyin, -dep, atınıñ basın burıp
alıp, qaytıp kelip, Qarşığanı başı qılıp jürip, eki jüz eluw at satıp aldı. Osınıñ
bàrin bata ayaqqa bersem de, quda bolarımın, -dep, eki jüz eluw jılqını aldına
salıp aydap, Sırlıbay xannıñ artınan quwalap kele jatır edi, aldınan on şaqtı
jasawıl şığa keldi. Sàlem berisip, jol surastı. Onda jasawıldar ayttı:
0751. -Bizdiñ xanımız aşuw qılıp jatır, Qarşığanıñ qılıp jürgeni nemene? -dep.
0752. -Meniñ sırtımnan biylep, Jibegimdi bir qanğırğan jalğız attı jolawşığa
körsetip jür, - deydi. Basın bazarğa salıp, bul qalay, uyalmay masqara qılıp, ol
Qarşığanı qasındağı jigitimennen alıp kel, ekewin de jazasın bereyin dep, bizderdi
jiberdi, - deydi. Sonda Qarşığa ayttı: Olay bolsa jürin der özimiz de kele jatırmız
dep. Zawlap awılğa jaqın kelgen soñ qarasa, xan bekterimennen töbeniñ basına
şığıp otır eken. Onı körip Qarşığa ayttı:
0753. -Bizder jasırınıp tasada turalıq, joldastarıñmennen öziñ bar, Tölegen
ekeniñdi bilip, aşuwanbay, özi de jöndelip qalar dep jiberdi, bizdi körgen soñ,
aşuwanıp otırğanda jaramas dep. Onda Tölegen jılqını awılıñ üstine jaya salıp,

töbenin basında otırğan xanga jâne bekterge kelip, sàlem berip, Tölegenniñ aytqan jawabı:

0754. -Bolğanda ayday àlem, kündey külem,
Awzımdı aşsam kömeyden qaynaydı ölen.
Otırğan maslixat qıp aqsaqaldar,
Sizderge Tölegen kep berdi sàlem.

0758. Sonda olardıñ Tölegenge bergen jawabı:

0759. -Wağaleyküm assalam, janım balam,
Jürripsiz at jaratıp bàrin tamam.
Kelipsiz at sabıtıp alıs jerden,
Söyley tur söziñ bolsa, şıraqqanam!

0763. Tölegen:

0764. -Oylaymın kele jatıp aqıl-ayla,
Oylağan aqıl-ayla jañğa payda,
At sabıtıp kelemiz alıs jerden,
Jibek suluw degenniñ awılı qayda?

Xan: - Beriñiz bir-bir bedew minipsiñiz,
0769. Oyun külki sàwletpen jürripsiñiz.
Jibek suluw degenniñ awılı jaqın,
Bar edi, balam, qanday jumısıñız?

0772. Tölegen:

0773. -Körıp em Qız Jibektiñ burın tüsin,
Bitpegen eş bendege onday pişin.
Qız Jibek Tölegenge tiymek bolğan,
Qarşiekem arasında jürmek bolğan,
Kelemin at şarşatıp sonıñ üşin.

0778. Xan :

0779. -Tikkeni sàwdegerdiñ qosı ma edi?
Ğayıp iyrın qırıq şiltin dosı ma edi?
Keşegi Tölegendi jamandağan

- Köp duşpan köre almağan qasım ba edi?
Jibegim tiyse tiysin, öz teñi eken,
0784. Keşegi aytqan Tölegen osı ma eken?
Jibegim Tölegendi körgegen eken,
Jibekjan endi ölmesin bilgen eken.
Riyzamanın Qarşığağa ne qılsa da,
Kemitpey teñ qurbıdan jürgegen eken.
0789. Älqiyssa, endi Tölegen ayttı:
0790. -Xan, men köp sözdi bilmeymin, bata ayaqqa ne alasız? - deydi, onda xan ayttı:
0791. -Bata ayaqqa osı aydap jürgegen jılqıñnıñ bärin alamın, - dedi, Tölegen ayttı:
0792. -Endi osınday jılqı qos dep ayttı eken dep edim, buğan razı bolsañız üyiñe bar, toyıñdı qıl, - dedi. Xan toy qılmaq bolıp üyine bardı, Tölegen jigitterimenen bir töbeniñ arğı jaǵına barıp tüsip, şatırın tigip, qanşa önerli jigitterdi jıyıp alıp, oyın-külki qızıqpenen jata berdi.
0793. Keşine qırıq qatın jıyılıp:
0794. -Jibekti Tölegenge alıp baramız, -dep jengelik suradı. Tölegen qatın basına bir jambıdan berdi, bul iske qatındardıñ aqıldarı şıǵıp, Jibekti üş kün andıp qoldarına tüsire almadı. Alpıs qatın Jibekti andıp jata bersin.
0795. Ol el Altı arıs Şekti degen el edi, Altı arıs Şektiden alpıs jigiti kenes qılıp ayttı:
0796. -Ay, jigitter, Jibekti şınımenen jiberip beker qalǵanımız ba? -deydi. Endi birewi ayttı:
0797. -Jibek bizge tiymeydi, Tölegen tiri turǵanda, - deydi. Onda alpıs jigiti ayttı: -Olay bolsa, Tölegendi öltirelik, - deydi. Onda:
0798. -Qayıp öltiremez, kündiz-tüni qasınan duwman tarqamaydı, - deydi. Sonda qalǵandarı turıp:
0799. -Jibektiñ qasına alıp barganıñ andıp turalıq, sol waqıtta qızbenen ekewi onaşa boladı ğoy, sonda öltirelik, -dep, wàde qılıstı.

0800. Onda olardıñ bul maslixatın bir müsâpir esitip kelip Tölegenge bayan qıldı. Tölegen munı esitip, derew Qarşığanı şaqırttı. Qarşığa kelip ayttı:

0801. -Meni bir jumısqa şaqırdıñız ba? -dep, onda Tölegen munayıp tömen qaradı:

0802. Sonda Qarşığa söyleydi:
-Kölge bitken qurağım,
Suwırılıp ozğan pırağım.
Aq orda boldı kirgeniñ,
Qızıq dâwren sürgeniñ.
0807. Eşbir bende körgen joq
Bul künde seniñ körgeniñ.
Nege qapa bolasın,
Birewdin tili tiydi me,
Esitsin aytşı qulağım?
0812. Erteli-keş arwaqtı
Jad etemin pirimdi,
Qorqıp qaldım Tölegen
Körgen soñ seniñ türiñdi,
Tiri bolsam tabamın
0817. Köñiliñdegi kiriñdi.
Nege mağan munaydıñ,
Aytsañşı, janım, sırıñdı?
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
0822. -Ay, Qarşıeke-aw, Qarşıeke-aw,
Men sırımdı aytayın,
Quday basqa salğan soñ
Sizge aytpay qayteyin?
Jibekke ğaşıq köp eken,
0827. Edirendegen neme eken,
Elinde qanşa jigit bar
İşi tolğan kir eken,
Tölegen sendey mırzanı
Öltiremin der eken.
0832. Jalğız jatqan jerimde
Jazım bop ketsem qaytemin?
Qarşığa sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Asuwda asuw bel - deydi,

0837. Asa bir soqqan jel - deydi,
Tölegen bolsañ sen - deydi,
Kel soñımnan er - deydi.
Öltiretin kim eken?
Keremetim kör - deydi.
0842. Bazarbaydıñ Tölegen
Qarşığaday aqınnıñ
Bul sözün maqul köredi,
Aldırıp atın minedi,
Qarşığamen ilesip
0847. Şanqay tüste awılğa
Şatırdan şığa jönedi.
Altı Şekti elinde
Qarşığağa senedi,
İyilmey, tipti бүгilmey
0852. Awılğa jetip keledi.
Sırlıbaydıñ altı ulı
Altawı birdey böri edi,
Eñ kenjesi Jiyrenbay,
Sol jılı túsken otawı,
0857. Sonda kelip enedi,
Basşı bolğan Qarşığa
Keremetin körgizdi,
Tölegendi atımen
Şanqay tüste awılğa
0862. İrkilmesten жүrgizdi.
Jiyrenbay mirza üyine,
Jana túsken otawğa,
Ertip kelip kergizdi.

0866. Älqiyssa, bulardı şettegi otawğa kergizip, tösekti jaylap salıp berip, endi men sizderge qızmet qılayın, -dep, şığıp bara jatır edi, Tölegen Qarşığanıñ eteginen ustay tura kelip aytqanı:

0867. -Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
Anıqtap bugün köreyin
Jibekti ertip kel deydi.
Keşe berdim qos jorğa,
0872. Bereyin bugün üş jorğa-
Besew qılıp min deydi.

- Osı şanqay taltüste
Ertip kelgiñ Jibekti
Aynalayın Qarşeke-aw,
0877. Jigit bolsañ şın deydi.
Kelgen osı Qarşıeke
Epti tuwgan er edi,
Eptiliktin belgisi
Jibekke jetip keledi,
0882. Kelip söyley beredi:
-Aynalayın, Jibegim,
Şınıdan appaq süyegiñ,
Osı emes pe edi Qudaydan
Qarağım, senin tilegiñ?
0887. Basır basır basırdı,
Aqqa qulı jasıldı,
Qarşığa kökeñ kelgende
Kötergiñ, şıraç, basiñdı.
At baylağan aqırdı,
0892. Kök tüsken jer taqırdı,
Şettegi otaw işinde,
Jana tüsken jeneşeñ,
Qarağım seni şaqırdı.
Sonda Jibek söyleydi:
0897. -Aw, Qarşeke-aw, Qarşeke-aw,
Öziñ şeşen batırsıñ,
Şeşendikpenen aytasın,
Keşe aldıñ qos jorğa,
Bügin aldıñ üş jorğa-
0902. Beri boldı bes jorğa.
Siyğıza almay Qudayğa
Jazıp bir kelgen kâpirsin.
-Aw, Qarşeke-aw, Qarşeke-aw,
Mingen de atın qarager,
0907. Barayın özim, bara ber.
Şaqırğanda barmasam,
Qarşekem tilin almasam
Aqır bir kün bolarımın,
Sol jigitke nâwbetker.
0912. Qarşığa sözün esitip
Jibek endi tüyindi,
Asıl kiyim kiyindi,

0917. Şaqırğanda barماسam,
Qarşekem tilin alماسam,
Aqırı bir kün bolarمın
Sol jigitke süyindi.
Abiyır alsın Qarşekem
Barmay qalsam qiyindi.
Qarşığadan özgege
0922. Jibekten jawap almağı
Qiyın qıstaw is edi.
Jibektiñ jayın surasañ
Asıp tuwğan anadan
Şahizada kisi edi,
0927. Kisi boyı kirewet
Altın taqtıñ üstinen
Qoyanday qarğıp tüsedı.
Aq mandayı jarqıldap,
Tanaday közi jaltıldap,
0932. Altındı kebis şırtıldap,
Jüyrik attay oyqastap,
Qunan qoyday boy tastap,
Qalmayın dep uyalıp,
Jan-jağın qarap bayqastap,
0937. Ker maralday kerilip,
Sarı mayday erilip,
Tañiri bergen eki ayaq,
Bir basarğa erinip,
Üyden şıqtı Qız Jibek.
0942. Köringen közge dünüyenıñ
Barşasınan jiyrenip.
- Awıl aldı bel edi,
Belden köşken el edi.
Aybındı tuwğan Qız Jibek
0947. Otawğa qarap jönedı.
Ğaşıq jarın körmekke,
Qızmet qılıp bermekke,
Şahizada Qız Jibek
Jalt-jult etip keledi.
0952. Sol waqıtta qarasañ
Qız Jibektiñ diydarı
Nur işinde piskendey.

- Qız Jibektiñ ekpini
Beyişten samal eskendey.
0957. Qız Jibekti bir körgen
Şıbın jannan keşkendey.
Sıldırlap Jibek jöneldi,
Neşe türli sâwletpen
İnirde şaytan köşkendey
0962. Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
Bir körmekke intıq bop
Tölegen mırza şondıqtı.
Talma tüstiñ şağında,
0967. Aq otawdıñ işinde,
Aydındı tuwğan Qız Jibek
Tölegenge jolıqtı.
Aydındı tuwğan Qız Jibek,
Tölegenniñ moynına
0972. Asıla barıp otırdı.
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
- Keldiñ, Jibek, qasıma,
Otıra kettiñ asıla,
0977. Keşegi sâldeñ qay jaqta
Toy boldı salsañ basıma.
Jibek sonda söyleydi:
-Qınama beşpet qınadım,
Àzilmen sizdi sınıdım,
0982. Sınamaqqa bir sözdi,
Àzil qılıp aytıp em,
Àli umıtpay jür me edin
Tölegen, mırza, şırağım?
Eki ğaşıq qosılıp
0987. Àñgime düken quradı,
Ekewiniñ suwreti
Lâyli-Mâjnündey boladı.
Eki bekzat qosılıp
Kündey balqıp toladı,
0992. Ekewiniñ nurına
Körgen janniñ bari de
Tamaşa qayran qaladı.

- Oyın-külki sàwletpen,
Tölegenniñ qasında,
0997. Keş batqanşa otırdı,
Keş batqan soñ Qız Jibek
Küyewge tösek saladı,
Tösekti jaylap salğan soñ,
1002. Jatar mezigil bolğan soñ,
Tölegenniñ moynına
Asıla barıp quladı...
Endigi sözdiñ qısqası,
Aytuwşı erdiñ ustası,
Biz de sonı aytamız
1007. Buringıldıñ nusqası.

1008. Älqiyssa, Tölegen üş ay qalıñdıq oynap, bir küni eline qaytpaq bolıp, attarın baylap qoyıp, tañnan jüremiz dep otırğan küni, Jibek tüs köredi. Tüsinen şoşıp oyanıp, kişi jengesin şaqırıp alıp bir söz dedi:

1009. Şaqırıp aldı Qız Jibek,
Öziniñ jaqın jengesin.
Sırlasatın jerinde
Keltirmeydi öngesin.
"Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
1014. Tölegenge barıp kel,
Tilimdi alsa jürmesin.
Ata-anası bar ma eken,
Jal-quyrığı say ma eken,
Ya bolmasa Quday-ay,
1019. Qanğırıp ösken quw ma eken?
Atasınıñ atı kim bolar,
Anasınıñ atı kim bolar,
Surap kelgiñ, jeneşe-aw,
Qanday zaman kün bolar.
1024. Men bugün bir tüs kördim,
Tüsimde jaman is kördim,
Tölegen mingen Kökjorğa at
Er-toqımsız bos kördim.
El jaylağan Aqjayıq,
1029. Jağalay bitken biydayıq,
Aldımda jañğan şırağım
Birew ürlep öşirip,

- Közimnen boldı sol ğayıp.
Qolımdağı tuyğınñıñ,
1034. Zawlap kelip aspannan,
Jelkesin qıydı biydayıq.
Bendem deseñ, Qudaya,
Bul tös emes edi ğoy
Körüwge mağan layıq.
1039. Aynalayın, jeneşe-aw,
Tölegenniñ men bildim
Bir ketken soñ kelmesin,
Jarıq dñniye opasın
Bildim közge ilmesin.
1044. Munan ketse Tölegen,
Bilgizdi Quday men quwğa
Bul jerdi qayıp körmesin.
Munday qorlıq, jeneşe-aw,
Tirliginde Qudayım,
1049. Eş bendege bermesin.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Erte tuwğan köbegen,
Jengesi kelse alqınıp
Nağıp jürsin demegen.
1054. Jengesi sonda söyleydi:
-Aynalayın, Tölegen,
Biykeşjan bugün tös kördi,
Tilimdi alsam jürmegin.
Atannıñ atı kim bolar?
1059. Anannıñ atı kim bolar?
Aytıp ketkiñ, sırağım,
Qanday zaman kün bolar?
Biykeşjan bugün tös kördi,
Tüsinde jaman is kördi,
1064. Astındağı Kökjorğa at
Er-toqımsız bos kördi.
El jaylağan Aqjayıq,
Jağalay bitken biydayıq,
Aldında jañğan sırağın
1069. Birew ürlep öşirip
Közinen boldı sol ğayıp.
Tilimdi alsan jürmegin,
Aynalayın, küyewjan,

- Qudayğa biz de jılayıq.
1074. Tölegen sonda söyleydi:
-Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
"Tüs tülkiniñ boğı" edi,
Àrneme dep kelmeşi-aw.
Jaratqan meni bir Quday,
1079. Ölim dese köñilim jay,
Atamniñ atın aytayın
Xalqınan asqan Bazarbay.
Qoy işinde marqaday
Omırawda dildà alqaday.
1084. Şeşem atın aytayın
Alpıs jasar Qamqaday.
Ölip ketsem artımda
Sansızbay attı inim bar
Jibegim nege qorqadı-ay?
1089. Jaman-jaqsı bolsa da
Allanıñ bolar àmiri,
Jalgız ağaş kesilse,
Quwarıp qalar tamırı,
Olay-bulay bop ketsem
1094. Toğız jasar artımda
Jetkinşegim bar edi.
Qaraşa bolıp jawdı qar,
Duspandardıñ peyili tar,
Sàlem de Jibek qorıqpasın
1099. Ölip ketsem artımda
Jibekti eş jamañğa qor qılmas
Sansızbay attı inim bar.
Şın tilese bendege
Tañirim tilek beredi,
1104. Köktemde munda kelip em
Endi qıs bop keledi.
Elimniñ aqın kösemi
Batır Şege der edi,
Aqılğa diyqan keñ edi,
1109. Olay-bulay bop ketsem,
Sansızbayğa başşı bop
Eliñizge keledi.
Tiri tursa janımız,
Esen bolsa tenimiz,

1114. Köktem şağı bolğanda
Qazbenen birge kelem dep,
Ne salsa da Qudayım,
Jibek üşin körem dep,
Jibekke duğay sàlem -dep,
1119. Endi atına minedi.
Jengesi menen Tölegen
Qol ustasıp qoştasıp
Qoş alla dep jönedi.
1123. Àlqiyssa, endi Tölegen neşe millet jol jürüp, aman-esen eline keldi. Atası menen anası quwanıp toy qıldı, toydın üstinde jurt jiyılıp otırğanda Bazarbay balasınan jawap suradı. Tölegen bàrin bayan qıldı, Bazarbay ayttı:
1124. -Şırağım, qaynıña qaşan barasın, -deydi. Tölegen ayttı:
1125. -Jazğiturım baram dep. Atası ayttı:
1126. -Şırağım men bir tilek tileyin, beresiñ be? -deydi, Tölegen bayqamay:
1127. -Bereyin, -deydi. Onda Bazarbay ayttı:
1128. -Berseñ, qarağım, jolında janım qurban -deydi. Endigi jılı osı waqıtqa şeyin ol jaqqa barmagın, jıl ötkizip bar, tilegim osı edi, berseñ wàde qıl, -deydi. Onda Tölegen ayttı:
1129. -Ay, ata, sizden qorqıp aytıp edim, eş kimniñ qızın körgenim joq, el-elden artıq bolmaydı eken, qız jaratpay keldim, deydi, - barma deseñiz eşqayda barmay-aq qoyayın, qaynım joq baratuğın, -dep, üyden şıǵıp ketti...
1130. Onda Bazarbay köp jurtına arız qılıp ayttı:
1131. -Ay, jarandar, menin mınaw balam tilegimdi bermey ketti, qaynına baratının bilgeniñ mağan ustap ber, -deydi. Egerde birewin qoşemet qılıp erseñ men tuzıma salıp, teris batamdı beremin, -dedi.
1132. Jurt qariyanıñ bul sözinen qorqıp, eşkim Tölegenge ermeytuğın boldı. Körse de ustap bermekşi boldı. Onda Tölegen er-toqımın dalağa saqtap, Kökjorğa attı dalada bağıp jürdi. Kunderde bir kün Tölegen qolna tuyğın alıp, qusqa salıp jür edi, aspannan qanqıldap eki qaz öte berdi, qarasa jaz bolıp qalğan eken, Kökjorğa attı dayarlap, dalağa saqtap jürgen jüz mın dilda, segiz

put kümisi bar eken, onı qorjıñğa salıp alıp, jalğız inisi qasınan qalmay, birge jür eken, onı elge xabar qıladı dep, atınan jerge alıp tastap, özi Kökjorğa attı minip alıp, Jayıqqa qarap jöneldi.

1133. Asıp tuwğan Tölegen
Jağalbaylı xalqınan
Jabdıqtap atın minedi
Gàwhar, lağıl, altınnan.
Joldas ermey elinen,
1138. Jalğız özi jöneldi
Bir ğaşıqtıñ zarpınan
Qazdıñ dawsın esitip
Sabır qılıp turmadı,
Düniyege moyın burmadı,
1143. Ketip bara jatqanda,
Sansızbay jılap jügirdi
Tölegenniñ artınan.
Raqımı tüsti basına,
Közden aqqan jasına,
1148. Quw bawırdı qiya almay,
Qayrılıp keldi qasına.
Sansızbaydıñ Tölegen
Pàrwana boldı basına.
Bala keldi jügirip,
1153. Aş küzendey bügilip,
Tölegen turdı kete almay
Közinen jası tögilip.
Közinen ağıp qandı jas,
Qanday qıyın bawırlas,
1158. Tölegenniñ süyegi
Borday bolıp ügilip,
Artınan jılap kelgen soñ
At üstinen Tölegen
Köterip aldı aldına
1163. Qabırğası sögilip.

1164. Àlqiyssa, sol qalde Tölegen ayttı, Sansızbaydı bawırına qısıp turıp:

1165. -Qarağım, nege jılaysıñ, jılama, jeneşeñdi àkelip beremin, - deydi.

1166. Sansızbay sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Jılamaymın, kökejan,
Öziñ de endi jılamay
Közinniñ jasın tiy deydi,
1171. Jılap otur, ata-anañ
Saparıñdı qiy deydi,
Köp joldaspen barsañşı
El jurtıñdı jiy deydi.
Jalğızdın isi qiyın-dı,
1176. Jalğız qayıp barasın?
Menin jayım, minekey,
Tanımaymın eşkimdi.
Siz ketken soñ kökejan
Kempir-şaldıñ qasında
1181. Özim jalğız, özim jas
Bolamın kimge sıy deydi.
Bul barğannan kelmeseñ,
Qayğımnenen qan jutıp,
Qobız alıp qolıma
1186. Tartamın sonda küy, - deydi.
Tölegen sonda söyleydi,
Söylegende büy deydi:
-Aynalayın, qarağım,
Jawğa barsam jarağım,
1191. Qabırğamda qanatım,
Artımdağı quyırğım,
Jetegimde jan atım,
Aynalayın jılama,
Jibek sındı jengeñdi
1196. Àpkelmekke baramın.
Bendesin Quday qarğasa,
Qabıl bolmas tobası,
Basıma meniñ tüsip tur
Ğaşıqtıqtıñ sawdası
1201. Aytıp ketken Jibekke
Jaqındap qaldı wàdesi.
Üyde, tüzde bolsa da,
Neden qaşıp qutılar,
Bası jumır bendesi?
1206. Qudiretine Allanıñ

- Bendeniñ joq dür könbesi.
Qay iske talap qılmaıdı
Jer besikke kirgenşe,
Adamzattıñ janbası.
1211. Aynalayın, Sansızbay,
Qol qanatım quyırğım
Suwdan şıqqan süyriğim,
Suwırıp ozğan jüyriğim
Körmey bende qoymadı
1216. Jaratqan qadir Allanıñ
Tağdırdı jazğan buyırğın.
Tiri bolsam qarağım
Jeti ayda kelemin,
Ajal kelse Alladan
1221. Üyde bolsam da ölemin.
Amandıq ber dep jolına
Qudaydan sen de tilegin.
Keşirgey Alla bendeñniñ
Asılıq etken qatasın,
1226. Tilimdi almay kettiñ dep,
Bermedi eken batasın,
Basıma Quday salğan soñ ,
Toqtata almadım işime
Ğaşıqtıqtın qapasın.
1231. Qız Jibektiñ dertinen
Köreyin dep baramın
Mixnattı joldıñ japasın.
Men ketken soñ qarağım
Kempir-şalğa iye bop,
1236. Ğınayat tile Qudaydan,
Màdet tile pirlerden.
Aqılmen oylap is qılğıl
Köziñdi kimge satasın?
Tilimdi almay kettiñ dep,
1241. Riyzalıq àkem bermedi.
Àkemnen qorqıp elimnen
Jalğız joldas ermedi.
Sözimdi tuñda, qarağım,
Öziñdi Quday jetkizse,
1246. Alıp qoydım bàrin de
At-turman sawıt jaragıñ.

- Olay-bulay bop ketsem
Senen özge kimim bar?
Aldı-artıña qarağın.
1251. Muradıña jetkizsin
Qarağım, sizdi bir Quday,
Kökbuyralı tulpar bar
Biyıl qunan, bılır tay,
Qas qılmasa Qudayım
1256. Minetuğın bas atıñ
Şırağım, sağan sayma-say.
At bolğanda mingeysiñ,
Altın baldaq, aq semser
Sağan arnap soqtırıp,
1261. Saldırıp qoydım qınapqa,
Aş beline ilgeysiñ,
Talap qılıp àr iske
Teñinmen oynap külgeysiñ.
1266. Bul sözimdi tıñdagın,
Jetkinşegim, Sansızbay,
Jaqsimenen janasıp
Jurt qadirin bilgeysiñ.
Badana közdi kirewke,
1271. Toğız qabat kök sawıt,
Sağan arnap soqtırıp,
Buwdırıp kettim kilemge,
Onı üstine kiygeysiñ.
Olay-bulay bop ketsem
Asıl tuwğan Jibekti,
1276. Eş jamañğa qor qılmay,
Öziñ bir alıp süygeysiñ,
Şağına Quday jetkizse,
Üstine basa kiyip al
Altındı sawıt köbeñi,
1281. Jaw degende jaynatıp
Tolğamalap qoliña al
Qozı jawırın jebeñi,
Sapar şegip jol jürseñ,
Joldasın jawğa aldırmas,
1286. Basşı qılğıl Şegeni.
Aytqanı bolmas adamnıñ
Allanıñ bolar degeni.

- Bul sözdi aytıp Tölegen
Sansızbaydıñ betinen
1291. Üş qaytara süyedi,
Jerge alıp qoyıp inisin
Qol ustasıp, qoştasıp,
Xoş, alla dep, jönedi.
Bekter miner sur qasqa,
1296. Şaba almasa ur basqa,
Batırlıq, baylıq kimde joq?
Ğaşıqtıq jöni bir basqa.
İnisimenen qoştasıp,
Bazarbaydıñ Tölegen
1301. Belin buwdı turmasqa.
Bazarbaydıñ Tölegen,
Jayıqqa qarap jol tartıp,
Alladan pàrmen tilegen.
Jayıq penen Teñiz arası
1306. Üş ayşılıq jol eken,
Üş ayşılıq jerlerdiñ,
Qırıq bes kündik ortası,
Atırabı şöl eken.
Şöl jàziyra işinde
1311. Qosoba degen köl eken,
Urı, kezep, qaraqşı -
Meken qılğan jer eken.
Tölegen sındı mirzaniñ,
Şalıǵıp kelgen waqıtında
1316. Soǵıp bir keter kezi eken.
Atana laǵnat Bekejan
Qız Jibektiñ sırtınan
Köp ğaşıqtıñ biri eken,
Bayaǵı alpıs jigit qasında,
1321. Tölegen endi keler dep,
Qosobanıñ kölinde
Jolın tosıp jür eken,
Tölegen tap sol küni kelmese,
Azıqtarı tawsılıp,
1326. Qaytıp bir keter küni eken.
Qulannan attı qodıqtı,
Kölden tarttı borıqtı,
Arada neşe qonıptı,

1331. Tulpardan tuwğan Kökjorğa at
Jüz kündik alıs jolınan,
Qırıq bes kündik şölinen,
On jeti kün-tün suw işpey
Şöldewmenen zoriqtı.
Şöldegen soñ Tölegen
1336. Atınan köñili torıqtı.
Jaqındap suwğa kelgende,
Besin maxal bolğanda,
Bazarbaydın Tölegen
Bir şubalğan şanğa jolıqtı.
1341. Şanğa taman saladı,
Qasına jetip baradı,
Aldınan şığıp alpıs jaw
Tölegendi qamadı.
Bazarbaydın Tölegen
1346. Aldı-artına qaradı.
Besinde jawmen atısıp,
Namazdiger bolganşa,
Aldırmay ketip baradı.
Erkimen atı jetken soñ
1351. Jaw ortağa aladı.
Sol waqıttar bolğanda,
Jamandatqır Kökjorğa at,
Şöldewmenen zoriğıp
Basın jerge saladı.
1356. Jaw qamalap jetken soñ,
Atınan qayrat ketken soñ,
Bazarbaydın Tölegen
Tañirine qıldı nalanı.
Qudireti küşti Qudaya,
1361. Batar künmen batayın,
Özinen burın atayın.
Tım bolmasa, Qudaya,
Bekejandı öltirip,
Jastığımdı ala jatayın.
1366. Musılman bolsa, bul jawlar
Jaqındap jawap qatayın.
Atım şarşap bul jerde
Qayratım menin jasiydi.
Ot bolıp janğan köñilim,

1371. Suw sepkendey basıldı.
Jügirmek ölim qılmaqqa,
On segiz jasta almaqqa
Jazıp pa ediñ Tãñiri jasımdı?
Qudireti küşti Qudaya,
1376. Alıstan jarğa ğaşıq qıp,
Àwrege saldıñ basımdı.
Bul sözdi aytıp Tölegen
Qoramsaqqa qol saldı,
Bir salğanda mol saldı,
1381. Sadaqtı qolğa aladı,
Tolğap tartıp qaladı,
Kiresten oğı ketedi,
Top Arğınğa jetedi,
Seldirlegen şetinen
1386. Jetewinen ötedi.
Endi oğın alğanşa,
Qoramğa qolin salğanşa,
Ataña lağnat Bekejan,
Arğınnan şıqqan quw eken,
1391. Àkki bolğan sum eken,
Tölegenniñ artında
Alpıs qadam jaqındap,
Bir quwraydı panalap,
Jetken eken jağalap,
1396. Tölegendi atqalı
Jaqındap kelip tur eken.
Mıltıqqa bilte basadı,
Tölegen sındı mırzaniñ
Qanın suwday şaşadı.
1401. Ataña lağnat Bekejan
Jibermedi namıstı.
Bazarbaydıñ Tölegen
Toliqsıp atta turğanda,
Qoltıǵınan süyeytin
1406. Taba almadı tanıstı.

Altındı süyek Tölegen,
Allanıñ salğan qorlıǵı-ay,
İtterdiñ qılğan zorlıǵı-ay,
Toliqsıp attan quladı.

1411. Jalğızdıq tüşip basına
Qamıǵıp sonda juladı

Atañı laǵnat alpıs it,
Bir balanıñ oljasın

Alpıs adam böledi.
1416. Mal opasız degen sol
Tölegen mingen Kökjorǵa at,
Suw işip äbden qanǵan soñ,
Bir qaraqşısı astında
Oynaqtay basıp jönedi.

1421. Älqiyssa, sol qalde Tölegen esin jıyıp alıp, közin aşıp qaradı, kördi, özi jer bawırlap jatır eken. Sol qalde Tölegenmenen jerinen birge şıqqan altı qaz bar eken, sol suwǵa Tölegen qazbenen birge kelgen eken, qazdar suwǵa qonayın dese, qaraqşılar mıltıq alıp atayın dep, qondırmadı, aynalıp uşıp jürgende, Tölegen körip, qaywan da bolsa elinen birge kelgen joldası: Ah dariyǵa, dep qoştasıp qazdarǵa qarap bir söz deydi:

1422. Äwelep uşqan altı qaz,
Etiñ şeker, sorpañ baz.
Atayın desem oǵım az
Qonar bolsañ, janwar
Mine maydan, mine saz.

1427. Ölmegen qulǵa Qudaya
Bolıp qaptı endi jaz.
Äkemdi aytıp qayteyin,
Şeşemdi aytıp qayteyin,
Men ketken soñ, dariyǵa,

1432. Kökeşim dep, Sansızbay,
Erkelep kimge qılar naz?
Äwelep uşqan altı qaz,
Jerge nege qonbaysıñ,
Qasiret, qayǵı qalimdi

1437. Nege kelip bilmeysiñ?
Tilsiz maqulıq janwar,
Birge kelgen joldasım
Qasıma nege kelmeysiñ?
Munan bılay ketkende,

1442. Teñizge taman jetkende,

- Töbege şıqsa belim dep,
Oyğa tüsse tizem dep,
Qartayğan àkem Bazarbay
Aldıñnan şığıp janwar
1447. -Qarağım, meniñ, Tölegen,
Kördiñ be? -dese, ne deysiñ?
Onan àrmen ötkende,
Üyge taman jetkende,
Jaya dese, jal bergen,
1452. Şeker dese, bal bergen,
Mayğa salıp nan bergen,
Àr alban dem bergen,
Alaqandap ösirgen,
Erkelik qılsam keşirgen
1457. Alpıs jasar sorlı şeşem,
Aldıñnan şığıp janwar,
Qulınım, meniñ, Tölegen,
Kördiñ be dese, ne deysiñ?
Onan àrmen ötkende
1462. Malğa taman jetkende,
Qarğa jüнди qattasım,
Üyrek jüнди ottasım,
Talasıp emşek emisken,
Tay qunanday tebisken
1467. Bir tösekte jatisqan,
Köp qızıqqa batisqan,
Asıq oynap alısqan,
Jalgız inim, bawırım,
Qanatımda qiyağım,
1472. Tabanımda tuyağım,
Jıljımas jerden awırım,
Aldıñnan şığıp Sansızbay,
Kökeşim, meniñ, Tölegen
Kördiñ be dese, ne deysiñ?
1477. Öli ekenin bilmeymiz,
Tiri ekenin bilmeymiz,
Qosobanıñ jonında
Qosa ketti degeysiñ,
Altındı jabdıq Kökjorğa at,
1482. Bir qaraqşı qolında,

Bosqa ketti degeysiñ.

1483. Àlqiyssa, bular Tölegendi öltirdik dep oylap, atun-oljasın alıp, elderine kelip, eş adamga sezdimy jata berdi. Segizinşi jıl bolğanda bir kün Bekejan oyladı, Jibekti endi özim alayın, -dep. Àweli Jibekke Tölegendi öltirgenimdi estirteyin, onan soñ Jibek mağan tiymey kimge tiyedi, -dep oyladı.

1484. -Ölgenin estimese mağan times,
Küder üzse özgeni sirà süymes,
Bilgen soñ anıq menin erligimdi
Özi de Tölegenge qattı küymes.
Buğan men beker jerde estirtpeyin,
1489. Jay jerde aytıp şoşıtıp keştirmeyin,
Bir toyda aytısuwmen esitip qalsın
Adamğa oğan şeyin sezdimy.

- Bekejan munı oylap toy qıladı,
Jibekti alayın dep oy qıladı,
1494. Kökjoğğa attı sıdırtıp jetip kelip,
Tusına kep Jibekten söz suradı.
Kökjoğğa at ertewli tur altın jastıq,
Köp jigit jenilgen son ketti qanğıp,
Bekejan tün bolğanda aytıspaqqa
1499. Tusına Qız Jibektiñ keldi añdıp.

1500. Àlqiyssa, Bekejanniñ Qız Jibekke aytqan öleni:

1501. -Aytamın ayt degennen arma, Jibek,
Botası ölgen tüyedey zarla, Jibek.
Ketekli jaman jarıñ köp jıl boldı,
Xabarı sol jezdemniñ bar ma, Jibek?

- Arası eki awıldıñ bürgem şığar,
1506. Etegin tünde jürgen türgen şığar,
Artımda jetkinşegim jas dewşi edi,
Aynalıp sum dünyeyege jürgen şığar.

- Qız Jibek, tarıltarımın zamanıñdı,
Bilmey jürsiñ ayırılıp qalğaniñdı,
1511. At izin segiz jılday bir salmağan,
Mırza dep maqtay berme jamaniñdı.

- Qazaqtıñ nesin alıp, ne bermeymin?
Düniyede tiri jürsem ne körmeymen?
Arğında Altı Şekti alpıs mırza
1516. İzine basıp ketken tengermeymin.
- Aytamın ayt degennen àwelim-jar,
Qız Jibek, àli-aq bolar piğılın tar,
Ölip qalğan nemendi sonşa maqtap,
Kökjorğa at astındağı köziñdi sal.
1521. -Jaq eken, ay, Bekejan, aqıl aylañ,
Qaniki, qurbı bolıp tiygen paydañ?
Ataña altı lağnet it qaraqşı,
Kökjorğa astındağı aldın qaydan?
- Jol tosıp Qosobada jatıp aldım,
1526. Birewdi mergendikpen atıp aldım.
Özim batır bolğan son kimdi ayayın?
Öltirip Tölegendi atın aldım.
1529. Qız Jibektiñ jılağanı:
1530. Bekejanniñ bul sözi,
Muñdı bolğan Jibektiñ,
Ökpesinen uradı
Öksip-öksip jıladı,
Ğaşıq bolsañ sonday bol,
1535. -O, dariyğa, Quday, -dep,
Keregeni quşaqtap,
Etbetinen quladı.
Qız Jibektiñ betterin
Kerege kögi jıradı,
1540. Ilajın tappay Qız Jibek
İşinen suwday tınadı
Birewdiñ quwanış toyı edi,
Adıra-talqan qıladı,
Bekejanğa söyleydi:
1545. -Ataña lağnet, Bekejan,
Körsetpe mağan tüsiñdi,
Bitiripsiñ isiñdi,

- Qayıp köziñ qıydı eken,
Öltirüwge Qudaya,
1550. Sol sıqıldı müsindi?
Aldıña Quday keltirsin
Mağan qılğan osıñdı.
Ataña lağnet, qaraqşı,
Qudayım seni qarğasın!
1555. Tãñiri meni jaratsa,
Qatın, balañ zarlasın!
Basıña qıyın is tüsse
Qasıña dosıñ barماسın!
Qız Jibektiñ aylasın -
1560. Aylasınıñ men kördim,
Osı jerde paydasın,
-Tuwıspay ketkir, altı ağa,
Bar mısıñ toyda qaydasın?
Sırlıbaydıñ altı ulı
1565. Altawı birdey böri edi,
Otırğan jılap Jibektiñ
Tusına jetip keledi.
Qız Jibektiñ tusında
Bekejandı köredi.
1570. Kökjorğa attı taniydi,
Bir sumdıqtıñ bolğanın
Sonda bular bileledi.
Bekejanday batırdı
Endi ortağa aladı,
1575. Moynına arqan saladı,
Süyretip barıp altawı
Tölegenniñ jolına -
Qurbandıq qılıp şaladı.

1579. Älqıyssa, bular munda tursın, endigi sözdi Sansızbaydan esitelik. Sol qalde Sansızbay on jeti jasqa keldi, Tölegendi sağınıp, bir künderi qaruw-jarağın kiyip, Tölegendi izdemekşi bolıp oylaydı: Atamnan bata alıp keteyin, -dep, atasına kelip, arız qılıp aytqanı:

1580. On jasına kelgen soñ
Sansızbay atqa minedi,
Batasın alıp ketkeli
Atasına keledi,

- Kelip söyley beredi:
1585. -Aynalayın, jan ata,
Botannıñ aytqan sözine
Qulağınđı sal, ata,
Arızğa keldi balañız
Ruqsat bata ber, ata?!
1590. Aynalayın, jan ata,
Kötergin bermen basınđı
Tölegendi sağınıp,
Qayğımeneñ qan jutıp
İşe almadım asımdı.
1595. Tölegendi izdeyin
Jatkızdı Quday jasımdı,
Tölegendi izdeyin,
Jer şarşısın kezeyin,
Joqtawsız ketken layıq pa?
1600. Tuwğan son ini bizdeyin,
Razılıq berseñ, jan ata,
Eşkimge közim süzbeyin.
Batañdı bergin, jan ata,
Tiri - ölisin bilgenşe,
1605. Küderimdi üzbeysin.
1606. Dep atasınan ruqsat suradı.
1607. Sol künde atasınıñ közi kör bolıp, köñili jer bolıp, Tölegenniñ qasiretinen sanameneñ sarğayıp, qayğımeneñ qarayıp jatadı eken. Sonda atası basın köterip, Sansızbayğa:
1608. -Balam, ağandı izdeyin dep pe edin? Qolınđı jay, batamdı bereyin,
-deydi. - Äweli Alla tağala ekinşi äñbiyya - äwliyelerge amanat dep tapsırıp, zarzar jılap, aytqanı:
1609. Balasına qol jayıp,
Batasın berdi Bazarbay,
Tura kelip qol jaydı
Äwmin dep Sansızbay,
-Baqıtın aşqıl balamnıñ,
1614. Jaratqan Alla bir Quday,
Patşasısın, Qudaya,
On segiz mıñ ğalamnıñ,

- Ĝariş penen Kürsiniñ
Lawıx penen Ĝalamniñ.
1619. Jaratqan Alla jar bolıp,
Baqıtın aşqıl balamniñ.
Balama meniñ raxım qıl,
Qadır Alla Qudayım.
Qurmeti üşin Kâlâmniñ
1624. Quzır-İliyas, qırıq şilten
Balama meniñ nâzir sal
Adassa joldan janılıp
Tuwra bastap jolğa sal.
Jazatayım sürinse,
1629. Ĝawas, Ĝayas âwliye
Bahawiddin qolıña al.
Waranlar mâdet qıla kör
Sizdersiz men de joq dür xal.
Bir öziñe amanat
1634. Tapsırdım mınaw balamdı
Jaratqan Tâñirim Zuljâlel.
Razılıq bermey jiberip
Tölegennen ayrıldım.
Qalıñğa soqqan qıranday
1639. Qanatımnan qayrıldım.
Tasqa tiyip tuyağım
Tabanımnan mayrıldım.
Jol jürüwge qiymağan,
Bir sağattay körmesem
1644. Diydarına toymağan,
Tölegen sındı balamdı
Aqırında, Qudaya,
Bir körüwge zar qıldıñ.
Jumlâ ĝayıp iyanlar
1649. Mâdetker bolğıl balama.
Üyde, tüzde bolsa da
Buyırıqtan adam qala ma?
Jolñ bolsın bar balam,
Tapsırdım seni Allağa.
1654. İzdep kelgil agañdı
Ekinşi jâne tapsırdım,
Şarafattı ötken babama.-
Bulayşa dep ulına

1659. Batasın berdi Bazarbay,
Atası ruqsat bergen soñ
Batasın alıp Sansızbay,
Raqım qıl dep bir Quday
Tölegen aytqan Kökbuwrıl
At bolğan eken on jasar,
1664. Firenkimenen beldiktep,
Şuğamenen jeldiktep,
Maqbalmenen terliktep
Aylın jubtap saladı,
Jel tiymeytin bawırğa
1669. Oray tartıp qaladı.
Er Şegeni basşı qıp,
Ekew ara üş tulpar
Qos atqa birin aladı.
Amandasıp ayrılıp
1674. Qoştasıp jurtı qaladı,
Tölegendi izdep Sansızbay
Saparğa basın saladı,
Jol körmegen jas bala:
-Täwekel, Alla, Quday -dep,
1679. -Ärkinge Täñiri pana -dep,
Jayıqqa ketip baradı.

1681. Älqiyyssa, bular birneşe kün jol jürip Jayıqqa keledi. Xanniñ awılın surap kele jatıp bir belge şıqsa, xanniñ awılınıñ üstinde jürgen attı adamnıñ köptigine esep etip bola almastay.

1682. -Endi munı körip mänisin bileyik, -dep, bir qoyşığa kelip, - bul jiyılğan attı qalay? -dep suradı. Qoyşı ayttı:

1683. -Xanımız Sırlıbaydıñ Jibek degen qızı bar edi, özi jiyhannan asqan suluw edi, sonıñ atağın esitip qalmaqtan Xoren degen xan şığıp izdep keldi, toğızmıñ äskermenen kelip Jibekti mağan beriñder, bermeseñ eliñdi şabamın dep, soğan xanımızdıñ xali kelmestey bolğan soñ qızın bermek boldı.

1684. Endi Jibek atasına arız qıldı, meni şınımenen kàpirge bermek bolsañız, tım bolmasa qırıq kün toy qılıp, otız kün oyn qılıp, uzatıñız deydi. Endi uşbuw künde toy bitip, oyn bastalğalı üş kün boldı, -deydi. Onda bular ayttı:

1685. -Ol Jibekti küyewge bergin be edi? -deydi. Qoyşı ayttı:

1686. -Tölegen degen jiyhannan asqan küyewi bar edi, Qosobanıñ köli degen jerde Bekejan qaraqşı degen atıp öltiripti -deydi. Muni esitip Sansızbay köz jası atınıñ jalına tizilip, jılap jürip ketti. Şege artınan kelse, Sansızbay jer bawırlap jılap jatır eken. Sonda aytqanı:

1687. Sansızbay sonday jıladı,
Köziniñ jasın buladı,
"Bawırın öldi" -degen soñ,
Neşe mıqtı bolsa da
Qayıp şıdap turadı.
1692. -Ekewmiz birdey jılasaq
Jubatatuğın kim bar? -dep,
Şege aqın sabır qıladı.
Bir jerlerge kelgende
Sansızbay attan quladı.
1697. Qubılağa qaray bas qoyıp
Minàjat aytıp Allağa,
Sàjdege basın saladı.
Sonda jatıp jılaydı,
Jılaydı da tolğaydı,
1702. Padişa tuwğan kökeşim
Bu dünyeden ötipsin,
Şın dünyeye jetipsin.
Men müsàpir iniñdi
Hasiretke tastap ketipsin.
1707. Jolbarıs qaşar qalıñmen
Ayqaylağan dabıstan,
Basına Quday salğan soñ,
Kökeşimniñ işine,
Ğaşıqtıq otı jabısқан.
1712. Jiyhan kezip jürgende,
Qız Jibekti tawıpsız
Osınşa qiyın alıstan.
Tapqanınmen ne kördiñ?
Kebiniñ joq, köriñ joq
1717. Japanda jatıp jan berdiñ.
Qayran da meniñ, kökeşim,
İt penen qusqa jem bolıp,
Ölgende jawdan ölmediñ
Tuw baylasıp şabısқан.

1722. Batırlar jawğa şabadı
Qolına jasıl tuw alıp,
Tölegendi tabam dep,
Minip em atqa quwanıp.
Bul jerlerge kelgende,
1727. Dariya şalqar kölimiz,
Jer bolıp qalğan suwalıp.
Qayran da, meniñ kökeşin,
Kebiniñ joq, körin joq
İt penen qusqa jem bolıp,
1732. Japanda qapsız quwarıp.
Aynalayın, kökeşim,
Jürerinde qiymadım
Toqtatıp alıp qalam, -dep,
Şıbın janın qiynadım.
1737. Altındı süyek, kökeşim,
Atam menen anamniñ
Mandayına siymadiñ.
Ölgeniñdi esitip
Közimniñ jasın tiymadım.
1742. Asılıq qılmay söyleyin,
Raqıman attı, Qudaya,
Tölegen sındı bendeñniñ
Joldas qılğın iymanıñ.

1746. Älqiyssa, sol qalde Şege kelip, atınan Sansızbaydıñ qasına tüşip, basın süyep turğızıp alıp: "Ötkenge ökiniş qılma", -dep nasixat qılıp aytqanı:

1747. Aynalayın, Sansızbay,
Kölge bitken qurağım,
Suwırılıp ozğan pırağım,
Jasıñ tiygın köziñniñ
Jilamagın, şırağım.
1752. Öli ekenin bilmeymiz,
Tiri ekenin bilmeymiz,
Ras bolsa ölgeni,
Tölegen sındı ağanıñ,
Ujmaxtan jazsın turağın.
1757. "Noqталı basqa bir ölüm".
Ökiniş qılma ölimge
Öz tilegiñ surağın.

- Beri de ölgen oylasañ
Jüz jiyırma tört miñ payğambar.
1762. Burıñı jannan birew joq,
Ölmey tiri kim qalar?
Qazağa razı bolmağan,
Tañiri aldına barğanda
Raxmetten nàwmed qur qalar.
1767. Ölimge qattı nalıdı
Ğafildikpen bendeler.
Şaytanğa, sirà, ölim joq,
Jaqsılıq tağı körüw joq,
Ölmesek şaytan bolamız.
1772. Raxmetten qurı qalamız,
Qarğısı tiygen Allanıñ
Odan bende ne tabar?
Qanatı bütin sunqar joq,
Tuyağı bütin tulpar joq,
1777. Alladan ükim kelgen soñ
Öteşek ömir, suraw joq.
Quday isi bolğan soñ
Qanşa aytsaq ta buruw joq.
Ayı bitken ayında,
1782. Küni bitken küninde,
Dem tawsılsa jürüw joq.
Aynalayın Sansızbay,
Qulaq salğın sözime!
Tañiri özi aydadı,
1787. Ata-ana menen inisin
Körsetpedi közine.
Jiyılğan qalıñ dünüyeniñ
Tört tülük maldıñ birisin.
Aydap barıp Qudayım
1792. Buyırğan jeri topıraq,
Keltiripti kezine.
Quday isi amal joq
Zar bolıp qaldıq minekey,
Keşegi jürgen Tölegen
1797. Basıp bir ketken izine.
Ökiniş qılma ötkenge,
Müsàpir jolda jürgende,
Quwat bersin öziñe.

1801. Àlqiyssa, Şege budan keyin, Sansızbaydı atqa mingizip, turıp bulay deydi.

1802. -Endi şırağım elge qaytalıq, köp eldiñ qali kelmegen kâpir qalmaqqa bizdiñ de qalimiz kelmes, Tölegenniñ ölgenin esittik, endi Jibekti ala almaspız, nemiz bar? -deydi. Onda Sansızbay ayttı:

1803. -Jeke, ol ne degeniñ? Quday tağala nâsip qılsa Jibekti alıp ketelik, bolmasa jüzin körip ketelik, -deydi. - Barıñız Jibekti tawıp, qanday jayda, qanday küyde otır eken köriñiz, onan keyin meni şaqırıñız men de köreyin, -dedi. Munı aytıp kele jatıp özi oyladı: Bul Şege meni ayap jürgen şıǵar, ne de bolsa âweli kâpir-musılman aralasqan toyı qanday eken, men özim barıp körip keleyin, -deydi. Atın Şegege berip özi jügirip toyǵa keldi, kelse qalmaq-qazaq aralasıp oyn, tamaşa qılıp jatır, âr jerlerge kelip qarap tursa, bir ülken üyden zarlağan dawıs şıǵadı, ol adamniñ dawısın tuñdasa Jibektiñ dawısı eken, sol waqıtta Jibektiñ aytıp otırǵan zarı uşbuw dūr:

1804. Jayıqtıñ suwı ılay-ay,
Kör boldı közim jılay-ay,
Tölegen sindi mirzadan
Ayırdıñ öziñ, Quday-ay.
Körgennen-aq qorqıp em
1809. Körinbegir tüsimdi,
Tölegennen ayırıp
Oñdamagan ekensiñ,
Qadir Alla, Qudaya,
Basıman-aq isimdi.
1814. Qudireti küşti jan Alla
Jaratsañ meni bende qıp
Osı qalmaq alıp-aq
Qurta ma meniñ misimdi?
Jayıqtan köşken köp Şekti
1819. Qonadı barıp Tarbaqqa,
Ne piǵılmen, Quday-ay,
İlindim munday qarmaqqa,
Jaratqan iyem Jappar-ay
Bendeñ emes pe edim men?
1824. Şınıñmen nâsip qıldıñ ba?
Nâsili jaman qalmaqqa-ay.

1826. Àlqiyssa, bul sözdi esitip, Sansızbaydıñ tap-taqtı qalmadı. Qaytadan jügirip Şegege kelip, Jibekten bir jawap alıp kelgin dep aytqan sözi:

1827. -Aynalayın, Şege ağa,
Artıq tuwğan, er ağa,
Jibek sindi jengeme
Jumsadım sizdi men, ağa,
Derew barıp kel, ağa!

1832. Jalğız-aq arız sözim bar,
Qız Jibektey jengemnen
Bir jawap âpkep ber, ağa!
Jaw jağadan alğanda,
Kriptâr qılıp bälege

1837. Ketpeyin tastap seni, ağa.
Jalğız-aq awız sözim sol:
Şermende bolıp Qudayğa
Ötirik aytıp kelme, ağa.
Batır tuwğan Şege aqın

1842. O da bir asqan er edi,
Qolındağı tulpardı
Sansızbayğa beredi.
Jayaw basıp Şege aqın
Elge taman jönedi.

1847. Ölen aytqan aq üydiñ
Tusına taman keledi.
Toydıñ işin aralap,
Qalmaqtıñ qalıñ âskerin
Tamaşa etip köredi.

1852. Àlqiyssa, Şegeniñ kelgen waqtında Jibektiñ aytıp otırğan sözi bul eken, Şege tındap tura qaldı:

1853. -Àweli bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı,
Ölgeni Tölegenniñ ras bolsa,
Qudayım Qız Jibekti nege almaydı?

1858. Tağı da bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı,
Sol elde seri jigit joq pa Tāñiri-ay,
Jesirin izdep kelip nege almaydı?

1863. Tağı da bas qosqanım Jağalbaylı,
Jılqısın köptiginen bağa almaydı.
Sol eldi özüm izdep keter edim,
Jinişke àyel jolı taba almaydı.

1868. Mımı esitip al sonnda
Jibekti Şege bileği,
Alladan pàrmen tileği.
Umtıla basıp Şege aqın
Jibekke taman jüredi.

1873. Qalıñ qoldı qaq jarıp,
Arıq qoyday tırısıp,
Baz birewmen urısıp,
Baz birewmen julısıp,
Öldim-taldım degende,
Qız Jibektin tusına
Şege de jetip keledi.

1877. Àlqiyssa, sonnda Şege Jibektiñ tusına kelip, ölen aytadı, qızdıñ tusına
ölen aytqan jigitterdey bolıp. Burın Jibekke eşkim ölen aytpaydı eken, aytayın
dese de batpaydı eken, özi qayğılı bolıp otırğan soñ. Endi Şegeniñ aytqanı:

1878. Şege:

1879. -Jibekjan, eşkimnen tuwa bermes sizdey perzent,
Bitipti xor qızınday sağan kelbet.
Tàwir sıylap ölen, jarqın, aytqıl mağan
Adamđa o da bolsa bir ğanimat.

1883. Jibek:

1884. -Bası eken öleniniñ ayım-qayım,
Bitedi qiya tawđa tal men qayın,
Qaşan öleñ adıra qalğan menen,
Bilmeytin qanday jansız meniñ jayım?

1888. Şege:

1889. -Kördim de şıray jüziñ köñilim toldı,
Beyištegi köredi saray joldı,
Esitip em osı toydı sizdiki dep,
Jarqınım ne sebepten boldın muñdı?

1893. Jibek:
1894. -Körgendey jol beynetin jüziñ jariq,
Tusıma qalıñ toptı keldiñ jarıp,
Torğa túsken tuyğınday bende bolıp,
Ayrılgan el jurtınan men bir ğarıp.
Ay, Jeke, men körmegen jan ekensiz
1899. Otırmın forımıña qayran qalıp.
Näsiliñ alıs jerdin adamısız,
Qay jaqtan kelip tursız arıp-talıp?
1902. Şege:
1903. -Bitipti xor qızınday sağan körik,
Süyegim er sözine baradı erip,
Jarqınım, qalayşa bop tüstiñ torğa
Mänisin aytıñızşı esitelik?
1907. Jibek:
1908. -Allanıñ ükimine jürmin könip,
Zar boldım jaqqan şıraq otım sönip,
Qudayım, ayırğan son qosagımnan,
Otırmın jaw qalmaqqa bende bolıp.
1912. Şege:
1913. -Sarı ağaş qiyğan sayın qum boladı,
Zamana jıldan-jılğa sum boladı;
Qayın ata, qayın anañ qay ruwdan
Attarı küyewiñniñ kim boladı?
1917. Jibek:
1918. Jaqsınıñ bal tamadı til jağınan,
Ölimniñ kim qutılar qarmağınan?
Aldında jürip qızmet qılğanım joq
Qorqamın at atawğa ata-anam arwağınan.
1922. Şege:
1923. -Jaqsığa jaman adam sirà jetpes,
Jamandar jaqsılardı basıp ötpes,
Suradım zàruwratpen bilmek üşin
Bir jolga atay qalsañ eşteme etpes.
1927. Jibek:

1928. -Qız-bozbala jiyılıp,
Ertendi keş tamaşa
Ângime düken quruwı,
Bilgenimdi men aytsam
Sözimniñ bolmas buruwı,
1933. Qayın atam atı Bazarbay
Jağalbaylı ruwı.
Tölegen onıñ balası,
İlgeri edi patşadan,
Aqılınıñ danası.
1938. Qayran da Tâñirim qayteyin
Bolmadı az kün jürüwi.
Tölegennen ayrılıp,
Qurıdı, Quday qılğan soñ,
Eki de jurttiñ şarası.
1943. At izin birde salmadı,
Joq pa eken dep oylaymın,
Sansızbay erdiñ sanası.
Qoy işinde marqadı-ay,
Omırawda dildà alqadı-ay,
1948. Qayın enem atın aytayın
Alpıs jasar Qamqadı-ay.
Quwantar ma eken Qudayım
Bizdey garip bendesin,
Qabağım nege tartadı-ay?
1953. Tiri bolsa Sansızbay
Er jeter waqıtı bop edi,
Bizdey garip miskindi
Nege bir izdep kelmeydi-ay?
Keşegi ötken Tölegen
1958. Aqılğa diyqan keñ edi,
Elimniñ aqın kösemi
Batır Şege dep edi,
Qayteyin, qayteyin,
Qaysı birin aytayın,
1963. Keşegi ötken Tölegen
Aytqan bir sözi köp edi.
Sonda Şege söyleydi
Söylegende büy deydi:

-Asuwda asuw bel deydi,

1968. Asa bir soqqan jel deydi,
Moynıñdı sozıp Jibekjan
Beri taman kel deydi.
Men bir jawap aytayın,
Bul sözimdi bil deydi.
1973. Sansızbayğa başı bop
İzdep kelgen öziñdi
Aqın Şegeñ men deydi.
Àkki bolğan Qız Jibek
Aldap jürgen birew dep,
1978. Bul sözine senbeydi.
Şege tağı söyleydi:
Şın aytqan sözge nanbasañ,
Jarqınım sağan ne deyin.
Beker dep bilseñ şın sözdi
1983. Qasıña qaytip kelmeyin.
Duşpan dep bilseñ dosıñdı
Qapalıqpen öleyin.
Musılmandı qas körıp,
Jaw qalmaqtı dos körseñ,
1988. Rasıñdı aytşı, Jibekjan,
İzimşe qaytip jöneyin,
Sonda Jibek oylaydı:
-Şın aytqan bolsañ ay, Jeke!
Sonıñda jürıp öleyin
1993. Aqılım tañan waqıtında,
Kim ekeniñ bileyin.
Sansızbay qayda körsetşi,
Aynalayn, Jekejan,
Söziñe sonda seneyin.
1998. At baylağan aqırdı,
Kök túsken jer taqırdı,
Köp duşpanıñ işinde
Atın aytsam biler dep,
"At qosşım kel" -dep şaqırdı.
2003. Sansızbaydıñ turğanı
Bir şaqırım jer edi,
Er Şegeniñ dawısın
Esitip, tanıp biledi.
Asıǵıp turğan er sabaz
2008. Alla dep atqa minedi,

- Eki tulpar jetelep,
Er Şegeniñ qasına
İrkilmey jetip keledi.
Jalğız qaynıñ keldi dep,
2013. Batır tuwğan Şege aqın,
Jibekke xabar beredi.
Jarıq alıp Qız Jibek
Sansızbaydı köredi,
Körip sonda söyleydi:
2018 -Altınnan soqqan qiyağım,
Kümisten soqqan tuyağım,
Quday qaydan uqsatqan
Kökesine siyağın.

2022. Alqiyssa, bulay dep, Tölegendi oylap zar-zar jiladı. Kâpirge katın bolğanım qanday qorlıq eken bar Qudayım! Şınımnen Sansızbayğa jar bolsam bul da durus emes. Qayteyin?

2023. Tölegen, artımda jetkinşegim jas deydi aw!
Jibegimdi eş jamañğa qor qılmas deydi aw!
Sansızbayğa qatın bolğanım durıs pa aw!

2026. Alqiyssa Jibek qayğımnenen jılap tursın; bular sonda amandastı.

2027. Sansızbaydı Şegemen qurmet etip,
Aldırıp bir tabaqpen qoydı astı.
-As işip son attarıña mingil, -deydi.
İziñmen keyin qayta jürgil, -deydi.
Meni alğalı kep jatqan jaw qalmaqtıñ
2032. Eki tulpar atı bar bilgil, -deydi.
Qarağaş kezeninen jol asadı,
Sol jolda meni tosıp turğıl -deydi.
Quday oñdap tulpardıñ minsem birin
Erten tüste sol jerde körgil -deydi.
2037. Bizdiñ el erten tuwra köşer -deymin,
Tünnen-aq üydiñ bawın şeşer -deymin,
Quday bizdiñ tilekti berse eger
Şırağı jaw qalmaqtıñ öşer -deymin.
Ekewin jöneltedi wāğada qılıp,
2042. Köşedi xanniñ eli tünnen turıp.

- Bügin köşke mineyin bir tulparın
Jüreyin dep qızdarmen oynap, külip, -
Jumsadı jeneşesin alıp kel -dep,
Xoreng bizden xabar salıp kel -dep,
2047. Köñilimdi kötereyin tulparmenen
Jengessin jiberedi barıp kel -dep.

2049. Älqiyyssa, jengesi Xoren qalmaqqa kelip: - "Biykeş sälem deydi,
tulparınıñ birin bersin, köşke minemin", -dep suratıp edi, degende qalmaq: -
Biykeş mağan tiymeymin dep aytadı, atımdı bermeymin -deydi. Onda jengesi
qalmaqtı aldap aytqan jawabı:

2050. -Aw, küyewjan, küyewjan,
Erkelikpen qıladı,
Biykeştin sırıñ bilesiñ,
Bile turıp duşpanıñ
Tiline nege eresiñ.
2055. Bügin köşke minedi
Sandalkökti beresiñ,
Bügin künniñ batısı
Aq otawga kiresiñ,
Oyin külki tamaşa
2060. Köp qızıqtı köresiñ!
Nur siypattı biykeştiñ
Kewdesine minesiñ.
Şıtırası altın köylegin
Basına taman türesiñ.
2065. Sonda Xoren söyleydi:
-Aw, jeneşe-aw, jeneşe-aw,
Mingende atıñ qulama,
Altınnan jüzik burama,
Birew jarlı, birew bay
2070. Bârin de Quday qıla ma?
Tiymese Jibek tiymesin
Sandalkökti surama!
Tiymese Jibek tiymesin,
Sandaldı surap küymesin,
2075. Erler miner tulpardı
Äyelder miner bola ma?

2077. Àlqiyssa, qalmaq atın bermegen soñ, jengesi ıza bolıp, Jibekke jılap keldi. Sonda Jibek oyladı, endi özim barayın, özim barsam tulpardı alıp minermin -dep, qasına on bes qızdı ertip alıp, Xoren qalmaqqa jügirip keldi, kele jatıp özi oyladı Quday tağala tilegimdi berer, qalmaqtın kewdesin bastırar -dep ırım qıldı jàne qızdarğa ayttı:

2078. -Sizder jezdeñmenen oynasañdarşı -deydi. Sol qalde Jibek Xorenge jetip keldi, Xoren Jibekti körip, esi şığıp balqıp ketti, mas boldı. Sonda Jibek ayttı:

2079. -Atıñdı men surağanda nege bermediñ? Xoren ayttı:

2080. -Men senen at ayayın ba, munda kelgeli eki ay jarım boldı sonan beri mağan bir körinbegenine ökpelep bermep edim, endi qaysısın alasıñ? -dedi. Jibek ayttı:

2081. -Sandalkökti minemin -deydi.

2082. Qalmaqtıñ eki tulparınıñ eki er toqımı bar eken, öz er toqımı bolmasa özge er toqım tulparğa turmaydı, -dep, öz erin erttep berdi. Qalmaq tulpardı erttep jatqanda Xorenniñ töseginiñ janında tıguwlı on bes qulaş aq semseri bar eken, Jibek işinen beline baylap aldı, attı qalmaq erttep bolğanda, jıldam atqa minip alıp, tizgin şılıbırın qolına alğanda, köñili tasıp ketip, qalmaqqa qarap aytqanı:

2083. -Ataña lağnet, xan Xoren
Xandığın seniñ qayda bar?
Aldawmen berdiñ attı àren.

Tañiri berse qolıma
Jerge bir seni taptar em,
2088. Sandal sındı tulparın
Qınabı altın qırqarın
Ya seniki, ya meniki.
Tuzımdı Quday köterse,
Munda joq seniñ teñ pariñ.

2093. Ataña lağnet, xan Xoren
Uğıp turğıl sözimdi,
Ulıq bilip sen tursıñ
Osı künde öziñdi,
Erdiñ bağıñ Täñiri aşısa,

2098. Qarğa, quzğın, şıbıñğa
Şuqıtarımın köziñdi,

- Ataňa lağnet, quw qalmaq,
Turmayın seniñ qasında,
Alamın dep kelip eñ
2103. Adırayıp basında,
Tàwbe ettim, Qudaya,
Künàkerşilik asığa,
Àwelinde amalsız
Ükimine köngen em,
2108. Tilewdi Quday bergeni
Sandalkökti mingenim,
İt qalmaq köziñ ağırdı
Aqımaqtıqpen bilmeysiñ
Ajalıñnıñ kelgenin.

2113. Àlqiyssa, munı aytqannan keyin köñiline túsip, asılıq söylep, jiberdim be? -dep tawbe qılıp, bir söz deydi:

2114. -Tàwbe qıldım, Qudaya,
Asılıq sözim keşirgil,
Jüziñe lağnet kàpirdiñ
Şıraq otın oşirgil.
Tàwbe qıldım jan Alla,
2119. Tàwekel qıldım öziñe
Ne qılsañ da öziñ bil.

2121. Àlqiyssa, Jibek bul sözdi aytıp Alla tağalağa siyınıp, atınıñ basın burıp jürip ketti. Tulparınıñ etin qızdırıp alayın dep, olay-bulay orğıtıp şaptı. Sonda Xoren qalmaq Jibekti körüp, tulparınıñ eti qızğan soñ alıp qaşıp jıgıp keter me eken? -dep Qazmoyındı qara tulpardı erttep minip, Jibekke kele jatır. Semserimdi alayın dep kele jatıp Xoren qalmaqtıñ aytqanı:

2122. -Yapırım-aw, yapırım,
Bayqadıñ ba bozbala
Qız Jibektiñ ğafılın?
Köksandaldı jügirter
Qız Jibek meniñ qatınım.
2127. Bası qattı Sandalkök
Tastap ketip jürmesin,
Aynalayın Jibek-aw,
Aqırın şapşı, aqırın.

2131. Àlqiyssa, sonda Jibek kele jatqan qalmaqtı körip oyladı, bul qalmaqtıñ mağan qılayın dep kele jatqan isi bolsa, onı umıttırıp jibereyin, -dep, aldınan şıǵıp, Xorenge qarsı kelip ayttı:

2132. -Ay, taqsır, siz neşe atańızdan beri xansız, xan bolǵan öz basıńız ba, argı atańnań beri xansız ba? -deydi. Onda Xoren ayttı:

2133. -Men jeti atamnan beri xanmın, -deydi. Onda Jibek ayttı:

2134. -Sen xan bolmay, jerge kir, -deydi, xan kisi sizdey bola ma, boyında bittey biylik joq, şın bekzat xan bolsań, men sizdiń qatınıńız bolsam, köş jönekey, qul-qoyşıǵa uqsap, nege menin qasıma kelesiz, -deydi. - Bul jerde turmańız, ilgeri barıp şatırıńdı tigip jatıńız, biz köşpenen baramız -deydi. Onda Xoren ayttı:

2135. -Men seniń qasıńda jürmeymin, ańşeyin mına tulpardıń eti qızsa alıp qaşıp ketedi, sonı aytayın dep keldim, semserimdi özime ber, -deydi. Onda Jibek ayttı:

2136. -Mine seniń aqmaqtıǵıń men mına eldiń köñilin seskendireyin dep qılıp jürmin, bizdi keşiktirmey jöneltsin dep. Tünewgiden beri öz aqlıńmen jürdiń ğoy, endi jüre ber, -deydi. Onda qalmaq iylanıp:

2137. -Endeşe men ilgeri barayın, namazdigerden keyin qaldırmay atımdı özime ber, -dep jürip ketti.

2138. Jibek atınıń basın burıp, artına qarasa, Jibektiń sàwkelesin kişi jengesi kiyip bara jatqanın körip, "Qızdıń közi qızılta" degen dünüyelik qanday, sàwkelesin ala keteyin dep jengesine kelip, Jibek sàwkelesin suradı:

2139. -Asuwda asuw bel dedi,
Asa bir soqqan jel dedi,
Aynalayın jeneşe-aw,
Beri taman kel, dedi.
Men bir jawap aytayın

2144. Bul sözimdi bil dedi.
Basındaǵı sàwkele
Alıp mağan ber dedi.
Aqır erten kiyemin,
Bügin keşke kiyeyin.

2149. Jarasar ma eken jeneşe-aw,

- Öz közinmen kör dedi.
Qız Jibektiñ bul sözün
Jengesi maqul köredi,
Basındağı sàwkele
2154. Jibekke alıp beredi.
Qolına Jibek aladı,
Asıl gàwher tastarın
Bıtırlatıp üzip ap,
Janqaltağa saladı.
2159. Atınıñ basın buradı,
Qaşığıraq turadı.
Aytuwğa barmay awızı
Sonda bir Jibek jıladı.
Jılap turıp söyleydi:
2164. -Aynalayın, jeneşe-aw,
Mineziñ edi özgeşe-aw,
Sapar tartım alısqa
Barasın qayda demeşi-aw.
Jaratqan berimizdi Alla tağalam,
2169. Qolında moldalardıñ dâwit qalam,
Pirwardiger jar bolsa, alıs jolğa baramın
Aytıñız ata-anama duğay sàlem,
Tuzımdı Quday köterse,
Niyet qıldım alıs jol.
2174. Munday isti qılmas em,
Xoren qalmaq alğalı
Qamap jatır qalıñ qol.
Köp keşikpey keteyin
El jurıtqa duğay sàlem de,
2179. Jeneşe-aw, öziñ aman bol.
Jengesi sonda söyleydi:
-Aynalayın, biykeşjan,
Mingende atın pırağın,
Qalay talap qılsañ da
2184. Aşılısıñ senin muradıñ.
Bağıñdı Quday aşqay dep,
Kâpirdiñ köñilin basqay dep,
Musılmañğa qosqay dep,
Ertendi, keş Qudaydan
2189. Zar qılıp men de suradım.
Men-jayıñdı ayta ket,

- Barasın qayda, şırağım?
Jibek sonda söyleydi:
Tulpar minip astıma,
2194. Asındım almas belime,
Tulpardıñ qalğan tuyağı
Sansızbay izdep kelipti,
Jeneşe-aw qayıp könemin
Quw kâpirdiñ kemine?
2199. Jetkizse Quday muratqa,
Qalmaqtıñ közi ağarsın,
Nan pisip turğan demine
Talap qıldım jeneşe-aw,
Osılay qiyal qılmaqqa.
2204. Tulpar minip jol tarttım,
Basımdı jolğa salmaqqa.
Tâwekel qıldım Allağa,
Qayıp qatın bolarımın,
Qudayımniñ duşpanı,
2209. Nâsili jaman qılmaqqa?
Dinsiz jawdı kez qılıp
Basıma saldı ğalamat
Basında Jibek atanıp
Kâpirge qatın bolğanım
2214. Esitken jurtqa mâlim ed.
Aq sütün keşsin anamız,
Razı bolsın atamız,
El jurtqa dugay sâlem de,
Jeneşe bolgıl sâlemet.
2219. Munan keyin Qız Jibek
Basqa sözder demedi,
Atınıñ basın buradı,
Wâde qılğan Qara ağaş
Bet qoya soğan jönedi.
2224. Keterin anıq bilgen soñ,
Atınıñ basın burğan soñ,
"Sansızbayğa sâlem dep,
Qoş, aman bol, Biykeş" -dep,
Jengesi turıp jıladı.
2229. Jönedi, Jibek, jönedi,
Şege menen Sansızbay,
Ağaşqa şığıp ekewi,

- Qarawıldap tur edi,
Keletin Jibek qarasın
2234. Sansızbay, Şege köredi.
Taban jolmen tartısıp,
Awızdıqpen alısıp,
Uşqan quspen jarısıp,
Mayaday moynın sozadı.
2239. Tarta-tarta Jibektiñ
Alaqanı tozadı.
Tomaşa jerden sırğıtıp
Oypan jerden ırğıtıp
Àne-mine degenşe
2244. Aşıp közdi jumğanşa,
Sansızbay men Şegege
Uytqıp, bir sawlap keledi.
Jomarttıqpen bas kesken
Bir Allanıñ dosı dep,
2249. Buringı jolı osı dep,
Attan tüsip Qız Jibek
Şegege sälem qıladı.
-Aşılın, balam, bağıñ -dep
Tañiri bolsın panañ -dep,
2254. Er Şege bata beredi.
Jetelep atın, jayawlap,
Maypandap, qazday bayawlap
Qasına Jibek keledi.
Birin-biri körgen soñ,
2259. Şükir qılıp Allağa
Endi atına minedi.
Ekew edi, üşew bop
Alla dep elge jönedi.
Elge qarap -şuw- dedi
2264. Önkey tulpar mingeni,
Soqan jeldey güwledi,
Şapqanda Jibek ozadı,
Sansızbayğa jür deydi.
"Jete almasa öz atıñ
2269. Sandalkökti min" -deydi.
Ar körip bala boyına
Jibektiñ atın minbedi.
-Jüre ber, Jibek, jüre ber,

- Minetin jerge Qudayım,
2274. Jetkizse bizdey ğarıptı,
Minermin sonda şın, -dedi.
2276. Àlqiyssa, bular bara tursın, endigi sözdi Xoren qalmaqtan esitelik.
Namazşam bolğan soñ:
2277. -Atımdı berip jibersin, -dep kisi jiberdi. Bular ayttı:
2278. -Atıñdı bilmeymiz, qayda ekenin? -deydi. Qalmaq ayttı:
2279. -Jibek mingen, -dep. Bular qarasa, atı tügili Jibek joq. Endi bular oyladı,
Jibekti atimennen eline jibergen eken, endi bizden nesine suraydı? -deydi. - Şının
aytsa da biz ne qılamız, -deydi. Bul sözge qalmaq aşuwanıp, àskerin şaqırıp,
elin şappaq bolıp, xanniñ ordasına keldi.
2280. Keş bolğan soñ xan Xoren
-Qayda dep atın suradı?
Bular solay degen soñ:
-Atımdı şapşan tapqın -dep,
Tawıp bersen atımdı
2285. Tınış uyıqtap jatqın -dep,
Atım menen Jibekti
Qazir tawıp bermeseñ
Qayratıma baqqın -dep.
Jiyıp alıp àskerin
2290. Qaharlanıp quw qalmaq
Ayğay salıp aqırıp,
Qorağa kelip turadı.
Zàherinen qorqıp qalmaqtıñ
Qatın menen balası
2295. El jurtı şuwlap jiladı.
2296. Àlqiyssa, Sırlıbay xan sonda özi barıp aytuwğa ar qılıp Qarşığağa ayttı:
2297. -Siz barıp qalmaqqa jöñin aytıñız dep:
2298. Osi jürgen Qarşığa
Jawapqa şeşen er edi,
Erliginiñ belgisi
Qaharlanğan qalmaqqa

2303. İrkilmey jetip keledi,
Jan batpağan kàpirge
Sürinbey jawap beredi:
-Men aytayın bir jawap
Sözimdi, taqsır, tındañız!
Àytewir elim keled -dep
2308. Qısıñız qahar qılmañız,
Jasırğan bolsaq Jibekti
Sonan soñ taqsır şındañız.
Aşuwıñdı basıñız
Qosına barıp tüsiñiz,
2313. Alıp-qaşıp ketkendi,
Tulpar izi joğalmas
Daladan izin kesıñiz.
Jasıratuğın Jibekti
Bar ma edi elde qasıñız?
2318. Mıñ kisige barabar,
Bir öziñniñ basıñız.
Xandığında miniñ joq
Öziñiz, taqsır, oylaşı,
Durıs pa qılğan osıñız?
2323. Xan bolsañ da, taqsır, aytayın
Àyelge tulpar mingizgen
Öziñiz iyttiñ nasıñız.
Jibektiñ atı urğaşı
Tulpardıñ sırtıñ bilesin,
2328. Bile turıp àyelge
Tulpardı nege beresin,
Öziñ berip atıñdı
Elden nege köresin?
Qattı aytuwğa batpaymız
2333. El biylegen töresin.
Öz miniñdi oylamay
Tentektik qılıp, küyewjan,
Almagıl eldiñ zàresin.

2337. Àlqiyssa, sonda qalmaq ayttı:

2338. -Mağan bağana nege osılay dep aytpaysızdar, Jibekti eline özi jöneltip jiberген eken, bizden nege suraydı degeniñe aşuwanıp edim. Ras qayda barsa da, meniñ Sandalkögimniñ izi jeroşaqtay bolıp qazılıp qaladı, özim izin taniymın,

-dep qosına qaytıp barıp jattı. Tañ atqanşa şıday almay jatıp, tañ sarğaya atına minip qalmaqtar iz qaradı. Jurtqa barğanda izin tawıp aldı. Moyın asuwğa barğanda tulpardıñ izi törtew boldı, onda qalmaq Xoren àskerdi böldi, eki mñ jeti jüz kisimenen quwa jöneldi, özgesin: Biz kelgenşe osında tosıp jatñızdar, -dep qoyıp ketti. Qarşıǵanı basşı qılıp, jiyırma kisi qazaqtan aldı. Altı kün quwıp, jete almaǵan soñ Xoren özi jalǵız quwdı.

2339. -Men barıp jawdı óltirgen soñ aldınnan qaytıp şıǵarmın. Eline barganşa jetkizbese, sizder kelgenşe men tosıp jatayın, elin "burqım, baqışı" bolsa da şawıp qaytarmız, -dep, -şuw -deydi.

2340. Jönedi, qalmaq, jönedi
Şenber urıp keledi,
Kök qabanday arsıldap,
Tebingisi tarsıldap,
Quyısqañı sartıldap,
2345. Awzınan aqqan aq köbik
Omırawda balşıldap,
Qazmoyın qara tulpardı
Sawırǵa siypay qamşılap.
Sawırınan aqqan ter,
2350. Kökten quyǵan tamşıday,
Borbaynan tamşılap.
-Şuw dese, qalmaq dawısı
Tas tülek qustay şanqıldap
Kâpir qalmaq jönedi,
2355. Qaharlanıp keledi,
Dâl on bir kün bolğanda
Sansızbaydıñ qarasın
Xoren qalmaq köredi.
Keletin kâpir qalmaqtıñ,
2360. Kündik jerden qarasın,
Jibek bir boljap biledi.
Kâpir qalmaq jetti dep,
Basımnan dâwren ötti dep,
Sansızbay men Şegege
2365. Jibek bir xabar beredi.
Tolğana moynın buradı,
Alladan dârmen suradı,
Jibek penen Şegeni
İlgeri qaray jöneltip,

2370. Keletin kàpir qalmaqtıñ
Jolın tosıp Sansızbay,
Köldenen tartıp turadı.
Özi ilgeri barğan soñ,
Jaw betinde jas bala
2375. Jalğız turıp qalğan soñ,
Muñlı bolğan Qız Jibek
Bir töbege baradı,
Qubıla jaqqa qaradı,
Köksandaldıñ şılıbırın
2380. Moynına orap saladı.
Bir Qudayğa zar aytıp,
Minàjat qılıp sol jerde
Qız Jibek qıldı nalanı:
-Qudireti küşti, Qudaya,
2385. Basımnan ketti sàwletim,
Jüzimnen ketti nuratım.
Saқтаğan Quday, köp eken
Mağan degen dàwletin.
Ajalım jaqın tayanıp,
2390. Jetti me ndi nàwbetim.
Bir sayqaldıñ jolında,
Qurta mısın, Qudaya,
Bir bişara jannıñ àwletin
Àweli qolda, Qudaya,
2395. Raxmetiñnen qutıldım,
Aqırında, Qudaya,
Ne piğilmenen tutıldım.
Qaytadan qolğa tus bolsam,
Ne bolar minin sıqınım
2400. Bir sayqaldıñ jolında,
Qurita mısıñ, Qudaya,
Bir bişara jannıñ tuqımın.
Bulayşa, -dep Qız Jibek
Zarlanıp qattı jiladı,
2405. Köziniñ jasın buladı,
Muñlı bolğan Jibektiñ
Tàwbesin qabil qıladı.
Qılğanı qabil emes pe?
Az kidirseñ qızıǵı
2410. Art jaǵında boladı.

- Sol waqıttar bolğanda
Àne, mine degeñşe,
Aytıp awız jiyğanşa,
Sansızbaydıñ qasına
2415. Xoren jetip keledi.
Kelip söyley beredi:
-Qarsı aldıñnan qarasam
Jasıñ kişi balasıñ,
Ottay qawlap janasıñ,
2420. Menin atım xan Xoren
Neden ümit qılasıñ?
Men jayımdı söylesem
Aqılıñdı tanasın,
Jibek menin qatınım
2425. Qay jaqqa alıp barasın?
Jibekti ilgeri jiberip
Moynıñdı mağan burasın,
Soğısatın kisidey
Köldenen, tartıp turasın.
2430. Meniñmenen soğıssañ
Qudayıña barasın.
Soğısar bolsañ jöniñdi ayt
Nağılıp jürgen balasın?
Sansızbay sonda söyleydi:
2435. -Xoren qalmaq sen bolsañ,
Sansızbay bala men edim,
Men de özindey keñ edim.
Jibek sındı jengemdi
Elimnen izdep kep edim,
2440. Jengemdi tawıp alğan soñ,
Mâjet tilep Alladan,
Elime alıp jönedim.
Artımnan kele jatqan soñ,
Nağılıp jürgen adam dep,
2445. Bileyin seni dep edim.
Musılman bolsañ sağan men
Bolayın joldas dep edim.
Näsiliñ kâpir jaw bolsañ,
Alla tizginiñdi oñdasa,
2450. Jehennemdegi ornıña
Jibereyin dep edim.

- Sonda qalmaq söyleydi:
-Asuwda asuw bel deydi,
Asa bir soqqan jel deydi,
2455. Àwelgi kezek meniki,
Soñgi kezek seniki,
Bul sözimdi bil deydi.
Qarsı aldıñnan qarasam
Jasıñ kişi jas ulsıñ
2460. Kezegimdi ber deydi.
Sansızbay attı jas beren
Tolğana moynın buradı,
Alladan pàrmen suradı,
Qaşatuğın qatın ba?
2465. Kezeğin berip qalmaqtıñ
Qasqayıp qarap turadı.
Atañı lağnat quw qalmaq
Qormsaqqa qol saldı,
Bir salğanda mol saldı.
2470. Sadaqtı qolğa aladı,
Tolıqsıp turğan balanı
Tolğap tartıp qaladı.
Kiresten oğı ketedi,
Sansızbayğa jetedi.
2475. Toğız qabat sawıttıñ
Segizinen ötedi.
Jırtıla jazdı sawıttıñ
Qatarlanğan jağası,
Sansızbaydıñ jasınan
2480. Qabil edi tobası,
Öter edi munan da,
Jibermedi bul oqtı,
Ğawas-Ğayas, Qırıq şilten
Bolğan eken panası.
2485. Burın jawdı körmegen
Sansızbay sonda jılaydı;
-Qor qılma -dep, - kâpirge.
Alladan pàrmen suraydı.
Raqım qılsa bir Quday
2490. Bendeniñ nesi quriydi.
Qudireti küşti Qudayım,
Bir öziñe jılayın,

- Raqım qılğıl Qudaya
Körgenim jawdı osı edi
2495. Qayratımdı sınavın.
Qudireti küşti Qudaya,
Batar künmen batayın,
Qalmaqtı men de atayın.
Raqım etseñ, ya, Alla,
2500. Quw qalmaqtı öltirip
Qızıgına batayın.
Men qulñınıñ keşirgil
Pazılıñmenen, ya, Alla,
Gasılıq ötken Qudayım.
2505. Bulayşa tolğap Sansızbay
Qoramsaqqa qol saldı,
Bir salğanda mol saldı,
Sadaqtı qolğa aladı,
Tolıqsıp turğan kâpirdi
2510. Tolğap tartıp qaladı.
Zırqırap oğı ketedi,
Qalmaqqa taman jetedi,
Kökirek qısқан köbeden,
Qarmawlı qabil jebeden,
2515. Zırlawmenen ötedi.
Munan da ötip ketedi,
Bir töbege jetedi,
Üy ornınday bir jerdi
Tönkere tastap ketedi.
2520. Oq toqtağan kezinde
Xoren attan quladı,
Tuwı qoldan suladı.
La-Lay-lama-loq, -dep
Bàlem qalmaq suladı.
2525. Jıgılğan soñ qalmaqtıñ
Qasına jetip baradı,
At üstinen qılışpen,
Denesinen juda qıp,
Basın kesip saladı.
2530. Qazmoyın qara tulpardı
Jetegine aladı.
-Toqtağın, Jibek, toqta -dep,
Ayğay salıp Sansızbay

- Jibekke atoy beredi.
2535. Atoy berip jürgende
Şege men Jibek köredi.
Quwanış qılıp turğanda
Sansızbay jetip keledi.
Şükir qılıp Allağa,
2540. Kâpir jawdan qutılıp,
Birneşe kün jol jürip
Eline aman keledi.

- Sıypatın körip Jibektiñ
El jurtı qayran qaladı.
2545. Bir Quday er bendeñdi özin oñda,
Aynaldı juldızdarı endi oñğa.
Tüs kördi Jibek tünde uyıqtap jatıp
Aytadı Sansızbayğa turıp sonda.
Tüsimde bir top qarğa kördim, -deydi,
2550. Soñınan bir tuyğınniñ erdim, -deydi.
Tuyğın qırıp, sap qıldı köp qarğanı
Qızığın tamaşa qıp turdım, -deydi.

2553. Sonda Sansızbay tüsin jorıdı:

2554. Qalmaqtıñ köp âskeri keledi eken,
Quday bizdiñ tilekti beredi eken.
Qarğa qırğan tuyğınıñ men ekenmin,
Kelgen qalmaq bari de öledi eken.

- Munı aytıp Sansızbay jurttın jıydı
2559. Ğizatqa Quday üşin janın qıydı,
Sansızbay jurttın jıyıp alğan şaqta
Köp âsker keldi degen xabar tiydi.
Sansızbay sol qalmaqtıñ bari qırıp
Öligin jota, jota qılıp üydi.
2564. Musımannan bar eken jıyırma adam
Olarğa iyngam, iyxsan qıldı sıydı.

Qarşığa eken bassısı musımannıñ,
Panası patşa Quday qısılğannıñ,

2569. Qıdır darıp baq qonđı Sansızbayğa,
Eşbirin jibermedi usıñanniñ.

Àskerden Qarşığa ozıp jürgen eken,
Xorenniñ sonđa ölgenin körgen eken,
Özimdi öltirip kete me? -dep,
Körsetpey qalmaqtardı burğan eken.

2574. "Xanımız quwıp ketip baradı" -dep,
Qarşığa qalmaqtı aldap urğan eken.
Eline Bazarbaydıñ alıp barıp,
Aqılmen osılay qıp qırğan eken.

2578. Àlqiyssa, Sansızbay Qarşığanı birneşe kün sıylap jäne Sansızbay eki
mıñ àsker alıp, Qarşığanı aldına salıp, elindegi qamap jatqan köp qalmaqtı,
xabarsız jatqanda tünde barıp tiyip, köbin atına mingizbey, tañ atqanşa qırıp,
tañ atqan soñ urısınıñ amalın qılatuğın xanı joq, qalğan qalmaq eline qaşıp jürüp
beredi.

2579. Sansızbay artınan quwıp berdi.
Qolğa tiygen qalmaqtı qıyıp berdi.
Qalmaqtıñ bes mıñ qolın bàrin qırıp,
Qızıl qanğa boyadı qara jerdi.

2584. Musılmandı duspunnan ayırıp alğan
Jigitter tamaşa qıl munday erdi.
Baq berdi jas balağa patşa Quday,
Musılmannıñ bolıp tur köñili jay.

2587. Àlqiyssa, Sansızbay Qalmaqtı àbden qırıp bitkennen soñ, qırıq kün
uday toy qılıp Jibekti alamin dep oylaydı. Jengemge qayıp küyew bolarım?
Qayran da aғam Tölegen, ölip qalsam, Jibekti eş jamanğa qor qılma deydi. Aғam
solay aytğannan soñ qayteyin? deydi.

2588. El-jurtı toy qılğan küni,
Sansızbay Jibekti alğan küni,
Tölegen şığıp keledi-aw.
Quday tilekti beredi-aw!

2592. Àlqiyssa, endigi sözdi Tölegen'den esitelik. Dàl segiz jıl Qosobanıñ
şölinde urlarmen jürgen eken. Àweli, kelgenine uyalıp, Sansızbaydıñ Jibekti

alğanıñ esitip şığıp kelgen kezi eken. Ata-anası, el-jurtı quwanıp qaladı. Qaytadan qırq kün toy qılıp, Tölegen Jibekti aladı. Alğanın soñ, qayıp qaynına baradı. Sırlıbay xan, eli-jurtı aldınan şığıadı.

2593. Onaşa bir otawdı salıp berip,
Qızmet qıp sıylap turdı eki ayday.
Eline eki ay jatıp jürdi deydi,
Qızmetin qayın jurtınıñ kördi deydi.

2598. Seksen nardı toltırıp jasaw artıp
Bes jetim, altın otaw berdi deydi.
Toğız jorğa at jabdıqtap Jibek üşin
Qayın enesi qasına erdi deydi.

2603. Jibekti jana uzatıp bergendey bop,
Eline üş ay jürip keldi deydi.
Eline aman-esen kelgennen soñ,
Qaytadan qırq kün toy qıldı, -deydi.

TERCÜME

KIZ JİBEK(İPEK KIZ)

(0001) Ey insanlar! Dinleyiniz, (sözüme) kulak veriniz. Dilimin döndüğü kadarıyla (size) küçük bir hikaye anlatayım. (0005) Toplayıp yığdığınız malın zekatını vermezseniz (size) faydası olmaz. Kız Jibek hikayesini dinleyiniz. Akranınız, erkeğiniz, kızınız, ak sakallı ihtiyarınız! Kız Jibek hikayesine şimdi hepimiz kulak verin. Haydi, dinleyin dostlar!

(0013) Başka sözleri (bir kenara) bırakalım. Kız Jibek hikayesini anlatıp güzelliğine doyalım. (0016) Sırı dökülen yerleri yenileyip tekrar boyayalım. (Unutulmuş kısımlarını tekrar hatırlayalım.) Söz dükkanını kurduktan sonra, herkes (bu dükkandan) yemek ister. Bir kuzuyu keselim. (Anlatmaya niyetlenince, herkes dinlemek ister. Hikayemize başlayalım.)

(0021) Çok eski zamanda, dinin serbest(çe yaşanabilir ve), müslümanların huzur içinde olduğu (bir dönemde), Kişi Cüz¹'ün içinde Jağalbaylı memleketi vardı. (0025) Jağalbaylı'nın mekanı (anlatılacak olursa), Ak Deniz adında (bir) gölü vardı. Yazlık yaylası ise Kara Deniz kıyısında idi. Ulan (ve) Jambıl dağları vardı.

(0030) Jağalbaylı memleketinde Bazarbay adlı bir zengin yaşardı. Onun zenginliğini sorarsan, ölçüp söylemeye hesap yetmezdi. Zenginliğine ölçü yoktu. Altını ile gümüşü yedi yüz deve yükü idi. Bin deve yükü de şeker ile çayı vardı. Hayvanlarının (ise) hesabı yoktu. Güdülüp, bakılıp, çoğalırlardı. (Güdülüp,bakılarak,çoğalan hayvanlarının ise hesabı yoktu.)

(0042) Bu kişinin (zengin) üç karısı, dokuz oğlu vardı. Tanrı (ona) hesap edilemeyecek kadar çok para vermişti. Memleketindeki veba salgınında dokuz oğlu da öldü.

(0046) Eceli gelip dokuz oğlu da öldü. (Buna) öfkelenip, altı kadın daha aldı. Bazarbay seksen yaşına geldiği zaman, en küçük hanımı hamile kaldı. (0050) Hamile kalan kadını, kırk dört yaşındaydı. Diğer hanımlarının çocuğu olmadı. Allah (ona) melek yüzlü bir oğul verdi. Yürüdüğü zaman sevincinden ağladı. (0054) Oğlunun adını Tölegen koydu. Allah, bu çocuğu üstün yaratmıştı.

¹ Kişi Cüz: Kazaklar, uzun zaman önce kendilerini ve memleketlerini üç bölüme ayırmışlardır Bunlar; Ulu Cüz, Orta Cüz ve Kişi Cüzdür.

Onu sözle anlatabilmek mümkün değildi. Çocuğu görenin aklı başından giderdi. (0058) Bazarbay, bu doğumla çok mutlu oldu. İçindeki sıkıntılardan kurtuldu. Dokuz yıl sonra, bir oğlu daha oldu. Halkı toplayıp (oğlunun) adını Sansızbay koydu.

(0062) İki oğluna da başlık parası vermiyor, düşmanlarının sözüne aldırış etmiyordu. "Yaşarlarsa kendileri bir kız alır. Ölürlerse de acılarını yaşamam." (Yanımda olmayacakları için, ölseler bile haberim olmaz, sıkıntı çekmem, diyordu.) (0066) Padişah kızını alsa(lar) bile malım yeter. (Ama oğullarım) Yakışıklılarım malımı beğenmezse, layık görmezse, gider, adım kötüye çıkar. Çok üzülürüm, mahvolurum. Ancak, zamansız ölecek olsalar, bundan beter yanarım, (diyordu.)

(0070) Tölegen böylece on iki yaşına geldi. Memleketin her yerini gezip kız aradı. On altı yaşına kadar atla gidebileceği her yere gitti (ama) kız beğenmedi.

(0074) (O sırada) memleketine bir tüccar geldi, derler. Bunların (olanların) hepsini öğrendi, derler. Bazarbay gibi dünya malına düşkün kimse görmedim, diye alay edip, güldü, derler.

(0078) Tüccar:

—Oğullarından birine dahi başlık parası vermedi. Bunca malı boş yere toplamanın ne gereği var? Gözünün akı ile karası gibi olan oğullarına bırakacağı miras ne? Malına sahip çıkacak nerede? (diyordu.) (0082) Sonra orada (bulunan) birisi Tölegen'in durumunu anlattı:

—Allahım (ona) bol bol baht, devlet vermiş.(O zaten üstün bir kişi) Tölegen memleketten, halktan kız beğenmiyor. Bazarbay'ın malına kıymet vermiyor, (dedi.) (0086) Tüccar bunu işitince düşünmeğe başladı.(Sonra) Tölegen'i çağırıp karşısına aldı:

—Güzel kız bulamıyorsan, konuşalım, dedi ve şunları söyleyip, Tölegen'e akıl verdi:

(0090) —Tölegen! Müjdemo isterim. Kendi memleketindeki kızları beğenmiyorsan, Akjayık'ta Altı Şekti memleketi var. Oraya gidersen, güzel (bir) kız bulursun, (dedi.) (0094) Jayık'ta kızı güzel olan çok memleket var. Üşenmeyip, kız ararsan, sen oraya git. O civardan bir güzel kız alırsın. Burada dengini bulmak zor (olur, dedi.) (0098) Tölegen'in kız aramak düşüncesine aklı

yattı. (Bu fikir hoşuna gitti.) Oranın (Jayık'ın) kaç günlük yolu var, dedi. Tüccar, yüz günlük yolu olduğunu söyledi. Tölegen, (Jayık'a) gitmeğe niyetlendi..

(0102) Tölegen, on yedi yaşına gelmişti. Tanrı'nın (ona) verdiği özellikler az değildi. Tüccar, (Jayık'ın) düz yolu yetmiş günlük olsa da kırk günlük de çölü (çöl yolu) var, dedi. (0106) Bu yüzden oraya (çöle) varsan bile yoluna devam edemezsin. Maksadına ulaşmadan, susuzluktan ölürsün. Dayanabilmek için su kenarından uzaklaşma. "Her zaman insanların işi zorlukla." (Hiç bir şey kolay elde edilmez.) (dedi.)

(0110) Tölegen, Akcayık'a gitmeğe karar verdi. Başına gelebileceklere (kaderine) razı oldu. Kılavuzluk yapıp, bu yeri bulacak kişiye müjdesine karşılık, yüz gümüş parça verecekti. (0114) Çok hızlı koşan bir kır at hazırladı. At, rahvan yürüyüşlü ve (aynı zamanda) bir kuş kadar hızlı idi. Eğerinin süslenecek kısımlarını altınla kaplatıp, dört ayağını gümüş ile nallattı. (0118) Atın yularına ve eğerine mücevher yerleştirdi. Yanına kılavuz ve hizmetçi olmak üzere yüz yiğit aldı. Dokuz deveye altın ile gümüş yükletip, hizmetine beş yiğit daha aldı.

(0122) (Bu) erlere Allah yardım etsin! Yiyecek, şeker ve çay kırk deve (yükü) oldu. Yiyecek ve içecek ne varsa hazırlayıp, Nevruz ayı başladıktan sonra yola çıktı.

(0126) Evet! Devamını dinleyiniz! Karşınıza çok güzel giyimli (görünürlü) biri geldi. (Bu kişi) Bazarbay'ın oğlu Tölegen'dir. (Kuzunun) erken doğup dayanıklı olanıdır. (0130) Seksen tane hizmetçi, on beş tane kılavuz alıp, Akcayık'a doğru yola çıktı.

(0133) Bu gün ayın nicesi! Ayın karanlık gecesi! Padişahınkinden az değil, Er Tölegen'in yiğitleri!

(0137) Ağlamaktan.perişan olan annesi, evliyaların adını anarak (onlardan yardım dileyerek), (hayır olması için) Horasan'a koyun ve Şıbın can²'a can adayarak(ömrünü yoluna adayarak) ardından gelmişti. (Ona) şunları söyledi:

(0144) —Bineceğin zaman atını alırsın. Benden doğan oğlansın. Öz çocuğu annesi ile babasını bırakır da (gider mi?) (0148) Kal denildiğinde kalasın! Söylenen sözü dinleyesin! Kal dendiğinde kalmazsan, söz dinlemezsen, anneni çaresiz bırakırsın. (0153) Ağlaya ağlaya ardından gelip gördüğüm sevgili oğlum! Anneni, babanı üzüp, ağlatıp nereye gidiyorsun? (0156) Annen ağlayarak

² Ömür, hayat anlamında kullanılır.

peşinden geldi. Baban ise ne yapacağını şaşırıldı. Senin gittiğini duyan pek çok düşman, hazırlanıp, ardından gelecek. (0160) Sevgili oğlum! Sen gittikten sonra ihtiyar annen ve baban ölür. Sansızbay ise daha küçük. Biz kiminle avunacağız?

(0164) Tölegen şunları söyledi:

—Dur! Anne, ağlama! (Böyle bir durumda) ağlanır mı? Gözünün yaşını boş yere akıtma. Yirmi yaşına kadar bana başlık parası vermediniz. Yaşıtlarımla bir tutmadınız. Gözünüz kör olsun! Sizin hak ettiğiniz budur.

(0174) (Bunun üzerine) annesi şunları söyledi:

—Gel, oğlum! Eve dönsene. Babana düşündüklerini söylesene!.Padişah kızını alsan bile kendi memleketinde kalsana! (0180) Sonra başkaları ne der? Bazarbay yaşlandı. Senin için üzülmez mi? Memlekette bozguncu, kötü insan çok. Sen memleket memleket dolaşırsan, sana da kötü oldu, bozuldu, demezler mi? Annesini, babasını ağlatıp, bir kız için gitti deyip, dostun, düşmanın gülmez mi?

(0189) Tölegen şöyle dedi:

—Sevgili anneciğim! İki yaşındaki tay, koyun maksatsız dolaşırsa, ahıra yabancı olur.(Eğer insan amacına ulaşamazsa, her yer ona sıkıcı gelir.) Anneciğim! Eğer bir güzel kız alamazsam, gönlüm rahatlamaz, (sizlere) yabancılaşır. (0195) Yiğitler niyetlendikleri işten dönerler mi? Kötü de olsa, iyi de olsa bu Allah'ın emridir. Söylediğin hiç olacak şey mi? (0200) Sözümü dinlemeyip gittin, diye kederli olup, ağlama! Jayık'tan döndüğüm zaman, sağ salim bulmak için sizleri, yüce Allah'a emanet ettim.

(0206) (Bunun üzerine) annesi şöyle dedi:

—"Ülkenin süsü söğüt ağacıdır.(ağaçtır.) Nehirin süsü şelaledir. Yiğidin süsü maldır." Malın olursa canım oğlum, han olursun. (0212) Helva yiyip, bal içtin. Et çiğneyip, yağ yedin.(En iyi şekilde beslenip büyütüldün.) Sevgili oğlum! Gideceksen, at sürüsünden seçerek, kırk rahvan yürüyüştü at al. Sansızbay daha küçük. Canım oğlum! Sen gittikten sonra, ardında kalan yaşlı annen ve baban kime dayanıp yaşar?

(0220) Tölegen şöyle dedi:

—Gideceğim zaman atımı alırım. Senden doğan oğlanım. Gönlüme bir hayal düştü. Yola çıkıp giderim. (0226) Allah nasip ederse, bir güzeli alırım. Allah nasip etmezse, bunca sözün kısası, Mekke'ye de giderim.

(0231) Velhasıl o zaman annesi düşündü. Benim oğlum bu seferden dönmemeye niyet etmiş. Buna razı olup, duamı edip, göndereyim diyerek, önce Allah'a, daha sonra enbiya ve evliyalara emanet edip, dua edişi:

(0232) Zavallı annesi ağlıyordu. Hıçkırarak ağlarken bir taraftan da düşünüyordu. Oğlu, ağlama, dese de faydası olmuyordu. Bir güzel kız almadan, Tölegen huzur bulamayacaktı.

(0238) Annesi şöyle dedi:

—Ah, dedim Allah'a, huzuruna baş koydum. Derdimle, üzüntümle sözü, söze ekledim. Canım oğlum! Gideceksen, ben seni önce Allah'a, sonra Kamil pir³'e emanet ettim. Göl sahibi Kambar⁴! Çöl sahibi Kambar! Oğluma göz kulak ol. Eğer Allah'a sığınırsan, sana kim karşı koyabilir? (0252) Ey! Leyla ile Mecnun! Aşıkların piri idiniz. Aşıkların serveri Zeliha ve Yusuf Peygamber! Kadınların piri Bibi Fatıma (Hazreti Fatma)⁵! Oğlumu size emanet ediyorum. Yolunu şaşırırsa, yol göster. Ayağı kayarsa, elini tut. Felaket gelirse, uzaklaştır. Kuzu gibi kucaklayıp bak. Canım oğlum, bir aşığın derdiyle, sıkıntısıyla nasıl başa çıkar? Er Sultan Hazretleri⁶! Ona yardım edin. Baba tüküti şaştı Aziz⁷ (Saçlı, sakallı Baba Aziz)! Oğlumu size emanet ediyorum.

(0267) Velhasıl, annesi bunları söyleyip, dönüp gitti. O zaman Tölegen, karşısındaki yiğitlere şöyle dedi:

—Annemin bana ne söylediğini anladınız mı? Yiğitler:

(0269) —Hiç bir şey anlamadık, diye cevap verdiler. Tölegen:

(0270) —Ben nakliyatçı değilim. (Bir yerden başka bir yere mal veya insan taşımıyorum.) O yüzden, yiğitlerim çok olmasa ve ben onları yanıma alıp,

³ Kazak Türklerinin inandıkları, hürmet ettikleri bir evliya.

⁴ Kazak Türklerinde göllerin ve çöllerin sahibi olduğuna inanılan bir evliya.

⁵ Hazreti Muhammed'in kızı.

⁶ Hazreti Muhammet.

⁷ Kanatlı, uçabilen ve müslümanları koruyan bir evliya.

sefere götürmesem, derdimi kimse dinlemez ve anlamaz. Bana kimse kıymet vermez. (Yani, beni sadece mal taşımacılığı yapan biri olarak düşünürler.)

(0271) (Bunun için, annem, daha varlıklı gözükmem gerektiğini düşünerek), "Yanına at al." dedi. Tölegen, böyle söyleyip, o yerde konakladı. Geri dönüp, atlardan iki yüz elli rahvan yürüyüşlü at alıp, bir kaç gün yol gitti. Şekti denilen memlekete gelip, çadır kurdu. Atlarını başı boş bırakıp, memlekete haber saldı.

(0272) Kimin güzel kızı varsa, getirip göstereyim. Kızını kendisi getirip, bana gösteren kişiye, kızını alsam da almasam da bir rahvan yürüyüşlü at vereceğim, dedi. Halk, bunu işitince, kızlarını toplayıp, gelip, Tölegen'e gösterdi. Gelen kızlar, bir atı alıp, geri döndüler. Hiç birini beğenmedi. Bir kaç günde iki yüz on kız gördü, iki yüz on at verdi. O zaman yanındaki seksen yiğit, düşünüp, kendi aralarında konuştular:

(0273) —Bu Tölegen hayvanları boş yere israf etti, bundan sonra gelecek olan kızları kendimiz görelim. Dünya güzeli bir kız olursa, Tölegen'e gösterelim. Olmazsa, Tölegen'i tanımıyoruz, deyip, saklayıp, göstermeyelim. Kalan kırk rahvan yürüyüşlü at bittikten sonra, Tölegen bizim altımızdaki atlarımızı da verir. Ondan sonra yaya kalıp, elimize eğer takımlarını alarak, at aramamız bir işe yaramaz, deyip, gelen kızları ovidan geri gönderdiler.

(0274) Bu sırada Tölegen:

—Bu memleketin kızları güzel diyen ihtiyar tüccar, boş konuşmuş, diyordu.

(0276) O zamanda, Altı Şekti memleketinin Sırlıbay adında bir hanı vardı. Bu hanın altı oğlu ve, güzel Jibek adını taşıyan bir kızı vardı. Jibek, en küçükleriydi. Hanın, Hikayeci Karşığa adında şair bir veziri vardı. Han, dokuz bin ata sahipti. Karşığa, güvenilir bir insan olduğu için, atlarını uzak bir yere otlağa gönderen han, onu, atçılarının başı yapmıştı. Bu Karşığa, Tölegen'i duyup, yanına gitmek istedi, düşündü:

—Tölegen'i göreyim, ben beğenirsem, Kız Cibek de beğenir, dedi. Böyle düşünerek, hızlı koşan bir ata binip, Tölegen'i aramağa başladı.

(0277) Otlakta yaşayan Karşığa, hızlı bir ata bindi. Allah'tan güç, kuvvet diledi. Vadide hızını kesip, uçurumdan atlatıp, düz yerde hafifçe sürükleyip, yavaşlamadan, orta hızla atını sürdü. (0284) Seksen yiğit elçiye ulaştı. Şunları

söyledi: Dağ geçidinde geçit veren dağın sırtıdır. Onu sert bir rüzgar aşar(İnsan gayret ederse her güçlüğü yener), dedi. Seksen yiğit içinde, Bazarbay'ın oğlu Tölegen kim? dedi.

(0292) Ey basır çiçeği! Kendisi akça, yaprağı yeşilli⁸ ! Seksen yiğit, o zaman Tölegen'i gizledi. Yiğitler:

—Bindiğiniz at, üç yaşındadır. Karnı tok, iyi beslenmiş ve dayanıklıdır. Sevgili Karşığa! Biz tanımıyoruz Tölegen'i, dediler.

(0300) Bu söz üzerine, Karşığa'nın bu yiğitlere nereye gittiklerini sorması ve onlara söyledikleri:

(0301) —Esselamunaleyküm! Sayısı çok yiğitler! Hepsi birbirine denk, kuvvetli yiğitler! Hepiniz seçilip, sefere çıkmışsınız. Sözüünüz varsa söyleyin, ey yiğitler!

(0305) Yiğitler:

—Biz, memleketimizden yolcu olup, geldik. Rastgele yola çıktığımız yer, Kökboyacı'dır. Yılık sürümüzü düşman çaldı. Biz de onu aramaya geldik, dediler.

(0309) Karşığa:

—Sanat ile meşgul olup, yaşar idim. (Sizi görünce) kestirme olsun diye, nehrin kenarından geldim. Hayvanlarınızı görüp, bu gelen Bazarbay'ın oğludur, diye size yetişmek için, atımı koşturdum, dedi.

(0313) Yiğitler:

—Hayvanlarımızı (atlarımızı) görüp, geldiniz. Size verecek cevap bulamıyoruz. Gıyabında Bazarbay'ı iştmiştik. Ancak, bizim aramızda Tölegen yoktu, dediler. Karşığa:

(0317) Her yerde ortaya çıkan, her şeyi aşan, bilgi, derdim. Tölegen, üstünlükte memleket sınırlarını aşmış beyim, derdim. Onu size sorduğumda, Tölegen'in nesini benden sakladınız? Neden Tölegen böyle saklanıyor? Yoksa o, birinin hakkını mı yedi?, dedi.

⁸ Bu söz, söylenen kişinin diğerlerinden üstün olduğunu belirtir.

(0323) Velhasıl, o sırada Tölegen çadırda idi. Karşığa'nın sözünü işitip, bunlar, beni niye saklıyorlar, deyip, gizlice dışarı bakınca, Karşığa'nın iyi görünüşlü bir adam olduğunu gördü. Çadırın kapısında duran yiğitlere, şöyle durun, demeden, çadırın perdesini kaldırıp, çıktı. Karşığa'ya kendisini tanıtıp, şöyle dedi:

(0324) —Esselamunaleyküm sevgili Karşığa! Ben, Bazarbay'ın Tölegeniyim. Kuzunun erken doğup, dayanıklı olanıyım. Karşı-eke⁹ m, niçin daha önce yanıma gelmedi? Yoksa, bana küs mü idi? (0329) Ben, Bazarbay'ın büyük oğlu idim. Allah'ın gerçekten sevdiği kulu idim. Karşı-ekem, selam versem de, bana bakmıyor. Tölegen'in ne hatası var?

(0333) Bu Karşığa, çok üstün bir kişi idi. Durduğu yerden Tölegen'in yanına geldi. Şunları söyledi: —Köyün önü dağ, dağdan göçen halk(Diğerlerinin içinde belli ki üstün olan sensin) dedi. Seksen yiğit içinde, Bazarbay'ın oğlu Tölegen mirza sensin. Neslini düşünecek olsam, pek çok padişah ile denk, aynı seviyede, dedi.

(0345) Ben, kendimden bahsedeyim. Altı Şekti memleketinde, Sırlıbay hanın veziri, Hikayeci Karşığa'yım ben, dedi. (0349) Sen Tölegen isen, benimle gel (benim ardımdan gel), dedi. Halka verdiği ganimetten gizlice bana da ver, dedi. (0353) Ben, bir güzel bulayım. Padişahımızın tek kızı, bir tanesidir. Adını sorarsan, Jibek'tir. Çok güzeldir, bir gör, dedi.

(0357) Bazarbay'ın oğlu Tölegen'e, Karşığa gibi bir şairin bu sözü makul geldi. Atlardan iki rahvan yürüyüşlü at verdi. Seksen yiğit elçiden beş yiğidi ayırdı. Diğerlerini memlekete geri gönderip, Karşığa ile buluşup, Akjayık'a yöneldi.

(0367) Bir çok dağ aştilar. Vadiler, tepe oldu. (Çok yol gittiler.) Tölegen'in başına gelenler, kendisinden sonrakilere hikaye oldu. Oyun oynamak için çocuklar, parlak gölün kenarına gelirler. (Sudaki akislerini seyredeler.) Er Tölegen'in gölden daha parlak olan yüzüne ise, kimse bakamaz. (0375) Tölegen, Kökcorğa atına kamçı vurdu, kiş-kiş dedi, tam sekiz gün yol gittiler. Az değil, çok yol gittiler. Sonunda, Akjayık sınırına ulaşıp gibi oldular.

⁹ Kazak Türkçesinde eke kelimesi, isimlerin sonuna veya baş harflerinden sonra eklendiği zaman sevgi ve samimiyet belirtir.

(0381) At, yavrusunu düşürdü. Tölegen, yemek için, gölden kamyş çıkardı. Yol boyunca kaç kere durdu. (Akjayık'a) varalım diye, yoruldu. Sabah güneşi henüz yükseldiğinde, kız arayan Tölegen, göçebe bir halkla karşılaştı.

(0388) Velhasıl, o sırada Karşığa şöyle düşündü: Bizim halk, yaylaya doğru gidiyor, ben şimdi Jibek'i Tölegen'e göç sırasında göstereyim. Böylece, yanlarındaki beş yiğidi oraya bırakıp, gittiler.

(0389) Karşığa:

—Sizler acele etmeden, yemek yeyip, ardımızdan yavaş yavaş gelin, dedi. İki önlerindeki kalabalığı aralayıp, atlarına kamçı vurup, "Deh!" dedi.

(0390) Bazarbay'ın oğlu Tölegen, pek çok göçebeyi ardında bıraktı. Sonunda, bir göçebe topluluğuna ulaştı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Karışık desenli bir gömlek giymişti. Yüzünde nur vardı. Salına salına yürüyordu. Peri kızı gibiydi. On dört yaşındaydı. Alnını ortada bırakıp, kahkülünü yana ayırmıştı. (0402) Kız Jibek bu deyip, Bazarbay'ın oğlu Tölegen, kızın yanına gitti. Karşığa, arkasından gidip, onun Jibek olmadığını söyleyince, o kız da geçip, gitti.

(0408) Şimdi onu da geçti. Yine bir göçebe topluluğuna ulaştı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Tan vakti olduğunda görünen parlak yıldız (Çolpan yıldızı) gibiydi. Kırmızı Altay elbisesi giymişti. (Eğer) cennetten çıkıp gelmediyse, bu dünyada huri kızı gibi idi. Bir Adem kızı da ancak böyle olabilirdi. (0419) Kız Jibek bu, deyip, Bazarbay'ın oğlu Tölegen, yanına gitti. Karşığa (da) arkasından gidip, onun Jibek olmadığını söyleyince, o kız da geçip, gitti.

(0425) Karşığa ile konuşunca, Tölegen'in içi rahatladı. Acele ederek, atını sürdü. Jibek'i bir defa görebilmek için, daha çok heveslendi. (0430) Karşığa ile Tölegen, dere kenarından gittiler. O sırada, yarımadaadan önlerine bir göçebe topluluğu çıktı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Sarı, tek hörgüçlü devenin yavrularından yanına otuz deve almıştı. Develerin burunluğu, sarı kurşundandı. İpleri elle, ipekten örülmüştü. Kız, dolunay gibi dolgundu. Ak sazan balığı gibi iki tarafa sallanıyordu. Binbir türlü kırılarak, salına salına yürüyordu. (0444) Bunu görünce Tölegen, atının başını çevirdi. Karşığa ile konuşmaya başladı:

—Kız Jibek bu mu? dedi. Asil Karşığa:

—Kız Jibek bu değil, deyip, güldü. (Böylece) o kızı da geçip, gitti.

(0452) Tölegen, kızı geçip, atına kamçı vurdu. Tulpar (en hızlı koşan at) dan doğan Kökjoğra at, ağzından köpük saçıyordu. Hayvan, yere kuvvetlice basıp, ağızlığını asılıyordu. Önündeki tepeyi kah durup, kah koşarak geçti. Tepeden inip geldi.

(0461) Tölegen düşünceliydi. Yine bir göçebe topluluğuna yaklaştı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Güzelin yanına yaklaşarak, karşısına geldiğinde şunları farketti: (0468) Topluluğun önünde, güzelin yanında on tane kız hizmetçi vardı. Kız, on beş yaşındaydı. Ak alnı ve iri gözleri parlıyordu. Saçında, altından saç bağı vardı. Kırk deveye yük yükletilmişti. İpekle nakışlanmış bir halıyı, kıvrıp yükün üstüne koymuşlardı. Hazine taşıyan kırk deveye, ipek ip bağlamışlardı. (İpek ipe çekiliyorlardı.) Eşyaların hepsi de çok değerliydi. Kız, kıymetli bir kumaştan yelek giymişti. Güçlü, gayretli olup, bu dünyada rahatlık içinde yaşadığı, fakirlik çekmediği belliydi. Su yılanı gibi kıvrılıp, salınarak yürüyordu. Cin çarpmış gibi sallanıyordu. (0487) Kız Jibek bu, diyerek, Bazarbay'ın oğlu Tölegen, onun yanına gitti. Karşığa, arkasından gidip, onun Jibek olmadığını söyleyince, o kızı da geçip gitti.

(0493) Dağ başındaki çam ağacı gibi sağlam ve güçlü olan Tölegen'in mizacı, çocuk gibi oldu. Böyle olunca, geçtiği yerlerde, on bir kızı gönül rızasıyla ardında bıraktı. Hiç birini beğenmedi. (0499) Daha sonra, yoluna devam ederken, yine bir göçebe topluluğuna yaklaştı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Orta boylu, şişmanca idi. Altın işlemeli Kırgız paltosu ile iğde gibi idi. Yüzüne bakarsan, bir önceki kızıdan başkacaydı. İki gözünün çevresi, altınlı cam çay kasesi gibiydi. Gözünün mücevher gibi parlayan karası, cennetten yanan ışığa benziyordu. İki kaşının arası, yeni doğan ay gibi eğilmişti. On parmağın her biri de tele geçirilmiş gümüş gibi birbirine yakındı. Bir Adem kızı da ancak böyle olabilirdi. (0516) Kız Jibek bu, deyip, Bazarbay'ın oğlu Tölegen, onun yanına gitti. Karşığa, arkasından gidip, onun Jibek olmadığını söyleyince, o kızı da geçip, gitti.

(0522) Şimdi onu da geçti. Yeni bir göçebe topluluğuna ulaştı. Topluluğun önüne baktığında, bir kızın gitmekte olduğunu gördü. Kara bir ata binmişti. Siyah renkli bir ipek (elbise) giymişti. İki gözü sürmeliydi. Kız arayan Tölegen, böyle bir peri kızından fayda görmemişti. (0532) Seksen deve hazırlanıyordu. Sekseni de daha hazır değildi. Develerin üstünde, altın nakışla işlenmiş, ipekle güller resmedilmiş, İsfahan halısı vardı. Kızın yüzüne baksa, ak yüzünde leke yok. Parlak gölün kuğusu gibi, iki gözü parlıyordu. Söylediği söz,

padişahın altın elbisesi gibi, dinlendirici ve yumuşaktı. Ağzından çıkan nefesi, zemzem suyu gibi rahatlatıcı idi. Sarı altının buğusu gibiydi.(Yaldızlı gibi parlıyordu.) (0547) Kız Jibek bu olsa gerek, diyerek, Bazarbay'ın oğlu Tölegen, yanına gitti. Karşığa, arkasından gidip, onun Jibek olmadığını söyleyince, o kızı da geçip, gitti.

(0553) Tölegen, onu da geçip, ata kamçı vurdu. Tulpar (en hızlı koşan at) dan doğan Kökjoğ'a atın gözü ateş gibi yanıyordu. Tele geçirilmiş gümüşlü demir bir çubuk gibi formundaydı.

(0559) Tölegen, yine bir göçebe topluluğuna yaklaştı. Topluluğun önüne baktığında, nur yüzlü, orta yaşlı bir hanım gördü. Göçü idare ediyor ve topluluğa iştirak ediyordu. Eşyaları, sarı altındandı. İki yüz deve (yükü) hazine, kızıl altından sandıklar içindeydi. Topluluğun akıllısı, sultan kadını idi. Akıllı, soylu peri gibi idi, güzelliği gül bahçesi gibiydi. Herhangi bir kadın demeyin! Yaşlanmış olsa bile, deminki kızdan daha çok süse meraklıydı (daha bakımlıydı.) (0573) Bu gün ayın nicesi? Ayın karanlık gecesi! Herhangi bir kadın demeyin! Vücudu, deminki kızın vücudundan daha güzeldi. Yaşlanmış olsa bile, onlardan üstündü. Asil biri gibi (saçı) örülüyor, nur gibi olup çözülüyordu. Ak alını ve iri gözleri parlıyordu. Altın ayakkabısı (yürürken) ses çıkarıyordu.

(0583) Cibek'i doğuran annesi, göçü idare ediyordu. Tanrı onu bir yiğide verse, yiğit, daha ne ister? Ertesi gün, ayın beşinde, büyük ve kuvvetli olacak şekilde, Kız Jibek'e yetişebilmek için hazırlık yapıyordu. Tölegen, göç malzemelerine baktı. Bunlar; İsfahan'ın cevheri, İstanbul'un mücevheri idi. Seyreden kişinin gözü, gönlü dolardı. Hesap edilemeyecek hazineyi niye hesaplayalım!

(0597) Tölegen geldiğinde, burada Jibek yoktu. Karşığa, bunu görüp, atının başını çevirdi:

—Jibek, nereye gitti?, dedi. Tölegen'le birlikte iki kişi olan Karşığa, Jibek'in annesine bahaneyle bunu sordu. (0606) Annesi:

—Jibek, erken gitti. Tahmin edilen yere varmıştır, dedi. Toplulukla birlikte gidersem, (kalabalıktan dolayı kalkan) toz yüzüme gelir, zarar verir, dedi. Bu yüzden, mavi renkli, üstü kapalı faytonla, erkenden kalkıp, gitti, diye cevap verdi.

(0614) Velhasıl, şimdi Tölegen ile Karşığa, Jibek'in göçebe topluluğunun önüne doğru at sürdüler. Toprakta, Jibek'in arabasının izi ile göçe öncülük

edenlerin izinden başka, hiç kimsenin izi yoktu. Bunu görüp, atlarına kamçı vurdular. "Deh!", dediler.

(0615) Süngüsü, elinden kaymadı. (İşleri rast gitti.) İş düzeldi. Kurt, ay gibi boynuzlu koçu semizliği için yakalar. Tölegen, o zaman Jibek'in ardından yola çıktı. (0621) Bazarbay'ın oğlu Tölegen, şimdi gerçekten hazırlandı. Güzelce giyindi. (Asillere yakışır şekilde giyindi.):

—Allahım! Talihimi, bahtımı aç, deyip, pirlere sığındı. Bir halıyı yayıp, atının üstündeki sandığa koydu. Şimdi Tölegen, düşünüp, geldiğine üzüldü, pişman oldu. (0630) Tulpar (en hızlı koşan at) dan doğan Kökjoğğa at, kahverengi tavşan gibi sekmeye başladı. Tölegen yiğidiniz, Karşığa ile buluşup, atına hükmetti. (atını sürdü).

(0635) Ertesi gün, ayın beşinde Kız Jibek'in izinden gitti. Elmas kılıç ses çıkarttı. Altınlı eğer takımları ve iki gözü parlayıp, Kökjoğğa at gerindi. Eğerinin kayışı som altındandı. Gövdesine bol gelmişti. Kökjoğğa at bastığı zaman, kara toprak ses çıkartıp, titriyordu.

(0646) Dizinden beline kadar olan kısmı, iğ gibi sallanıyordu. Rüzgar gibi tozu dumana katıyordu. Tölegen'in belinde elmas kılıcı, elindeki süngüsü bir görünüp, bir kayboluyordu. Atın dört ayağından (nalından) çıkan ateş, çakmak taşı gibi ışıldıyordu. Sesine kulak verecek olsanız, dağ suyu gibi nazla çıkıyordu. Koltuğundan akan ter, damla damla dökülüyordu.

(0656) Kandilin yanan ışığı, yakının olmaz ırağı! Tölegen, yedi tepeden aştığı zaman, (çınlayan) çan sesini duydu. Taşlık yere balta vursan keser mi? Er yiğidin başına türlü şeyler gelmez mi? Yiğit Tölegen'in atı, çan sesini işitince, hızla koşup, arabanın yanına geldi.

(0669) Velhasıl, Tölegen arabanın yanına gelip, bir önüne, bir arkasına gitti. Jibek'i göremedi. Faytonun penceresi kapalı idi. Üç kara rahvan yürüyüşlü at, arabayı çekiyordu. Ne yapacağını bilemedi. Ardına baktığında, Karşığa'nın geride kaldığını gördü. Takati kalmadı, (bu esnada) atları kimsenin idare etmediğini farkettiler. Jibek'ten bir iz yoktu. Nihayet, Tölegen'in (kıza seslenip) söyledikleri:

(0670) — Bu arabada kim var? diye seslendi. Bunu söylerken öfkelenip aklını yitirmedi. Tölegen, üç defa seslendi ama Kız Jibek konuşmaya utandı. O zaman Tölegen öfkelenildi. Kendi memleketini düşünüp üzüldü. Memleketimde erkekleri korkutacak kızlar bir tarafa dursun, kıymetli başım bu yerde yalnız

kaldı. Memleketimde han ile denktim. Bu kız ise karşıma bile çıkmıyor. Ülkesinde güzelliği ile ün salan Jibek, cevap vermeyince Tölegen öfkeleni (0682) Tölegen öfkelenip olduğu yerde kalakaldı. Ardına bakıp, atının başını çevirdi. Bu sırada Karşığa da ona ulaşmak üzereydi. Jibek ise aksilik edip, konuşmadan gitti. Karşığa atına kamçı vurup hızlandırarak, Tölegen'e yetişti. Tölegen öfkeyle, Jibek'in cevap vermeden gittiğini söyledi.

(0690) Velhasıl, Tölegen şöyle dedi:

—Bu Jibek, seslensem de ahmak adamlar gibi cevap vermiyor. Bu nasıl iş? dedi. O zaman Karşığa, şunları söyledi:

—Bunun bir sebebi var, hiç kimse bundan önce Kız Jibek'le bu şekilde konuşmadı. Şimdi ben konuşayım deyip, Karşığa'nın Jibek'e söyledikleri:

(0693) Yuvadan uçan kuş yavrusu, kanatlarını tarar. (Artık kendi başına yaşayabilir). Anadan asil doğan kişi her bir işe uygundur, yarar. Senin için kıymetlim! Altın saray dilerim. Alim, bilge kişi dünyadaki bütün fikirlere değer verir, onları bilir. (Ancak) hizmet ederek hak ettiğini almayı iş sayar. Ey Jibek! Başını kaldır! Yanımda tam sana layık bir yiğit getirdim. Diğerlerini beğenmemiştim. (0707) Başını kaldır Jibekjan¹⁰! Sözüme kulak ver! Yanımda tam sana layık bir yiğit duruyor. Nur yiğit gibi (nurlu) yüzü var. Bal, şeker gibi sözü var. Ne kadar bey varsa, bin tanesini bir araya getirsen, onun ayağının izi olamaz. (0716) Kıymetlim! Karşığa amcanı öfkelenendirme, üzme! Yüzüne bir baksana! Sonunda Jibek şunları söyledi:

—Amca olmaz ol! Yerin dibine gir! Sözüne kulak vermem. Bana adam bulup gel diye, ne zaman söyledim? Bana göstermeden getirdiğin malına kendin bak, eksiklerini düzelt. Bana yaklaşma! (Şu) iki attan bile utanmıyorsun. Beni haberim olmadan arkamdan satıp, ne yüzle konuşuyorsun? Git, gözüme görünme! (0732) Karşığa şöyle dedi:

—Jibekciğim! İki at aldığım doğrudur. Neden doğru söylemek varken, yalan söyleyeyim? Sözümü anlamadan, dikkat etmeden, yalandan hikaye uydurman hiç olacak şey mi? (0740) Tölegen'le dost olup, iki tane at aldım. Kıymetlim! Sözüme inan! Gönlünü hoş tut. Yoluna başımı koyup geldim. Sekiz gün devamlı yol gittim, erken yola çıkıp, geç konakladım. Başını kaldır, Jibekciğim! Emeklerim boşa gitmesin.

¹⁰ Kazak Türkçesinde isimlerin sonuna eklenen jan kelimesi sevgi ve samimiyet bildirir.

(0750) Velhasıl, (o zaman) Jibek düşündü; bu Karşığa, adam gibi geldi. Buna görünmezsem ayıp olur. Ama hepten yüzümü açacak olsam, bu da uygun düşmez deyip, yüzünü bir açıp, hızlıca görünüp, selamlaştı. Sonra, tekrar yüzünü örtüp, arabanın perdesini kapattı. O zaman, Tölegen Jibek'in karşısında üç kız gördü. Jibek, ona şu şekilde göründü:

(0751) Velhasıl, oradaki Jibek'in tasvirini yapalım:

(0752) Kız Jibek'in asaleti, güzelliği dünyayı aşardı. Leyla-Mecnun(hikayesinin Leylası) kadar olmasa da, diğer kızlardan daha güzeldi. Karşısında üç hizmetçisi oturuyordu. On dört yaşında idi. (0758) Ayakkabısının topuğu, Buhara'nın mücevheri gibiydi. Ak alnı ve iri gözleri parlıyordu. Saçında altın saç bağı vardı. Kız Jibek'in yüzü, kamışlı gölün yeni, taze kamışı gibiydi. (0765) Gözüne bakacak olursan, nur kızının ışığına benziyordu. Çok kıymetli mücevherden (yapılmış) küpesini, kulağı taşıyamıyordu. Boyuna bakacak olursan, beylerin bindiği hızlı at gibi idi.(Uzun boylu idi.) Kız Jibek'in beyazlığını tasvir etmek gerekirse, Nevruz'un bembeyaz karı gibiydi. (0773) Ak yüzünün kızıllığı, ak tavuğun kanına benziyordu. İki yanağının görünüşü, yaz güneşi gibiydi. Bileği, savaş baltasının sapına benziyordu. (0779) Göğsünde iki tane nar var. Dizinden beline kadar olan kısmı, devenin yavrusuna benziyordu. Ağzı, yüksük gibi, bakışları hevesli idi. Arayan yiğide kız bulundu.

(0783) Cesareti söylenecek olursa, nur tohumunu ekmek için, ustaların kullandığı kazma gibiydi. (Atılğan ama temkinliydi.) Onunla iki kelime konuşan, muradına ererdi. Dirisi şöyle dursun, ölüsünün bile yanağından öpen dirilirdi. (0791) Tölegen, Kız Jibek'i düşünüyordu. Düşündükçe hoşnut oluyordu. Cennetten yanan ışık gibi, Jibek'in gözü parlıyordu. Beli, nazıkçe sallanıyordu. İncecik beli taktığı sim kemerle nasıl kopmuyordu?

(0799) Velhasıl, şimdi Tölegen düşündü: Dünyada bunun kadar güzel bir kız görmemiştim. (Ben) onu alayım, dedi. O zamana kadar da (hiç değilse) bir, iki söz söyleyip, gideyim. Böyle çekip gitmem uygun olmaz, dedi. Kötüleyebilmek için, vücudunda darı tanesi kadar bir kusur bile olmadığından, zenginliğinde, servetinde eksiklik bulunmadığından dolayı huysuzsun, aksisin, deyip Tölegen'in söyledikleri:

(0800) —Ey basır çiçeği! Kendisi akça, yaprağı yeşilli!(Diğerlerinden üstün olan kişi!) Ey Jibek! Başını kaldır! Tölegen karşına geldi. Kız! Başınla uzaktan böyle reddetme! Zararı memleketine olur. Kız Jibek'in arabası! Kapalıdır kapısı! Kız! Başınla uzaktan reddetme! Yurduna zararın olmasın. Jibek, bunun üzerine şunları söyledi:

(0814)— Öyle ise Tölegen, ben düşündüğümü söyleyeyim. Akarsuyum engel tanımadan akar. Halkım hayvanlarına baktığı gibi (herkese) bakar. Yurdum (seni) koyun gibi güder, uzaklaştırır. Benim inadım sana zararlı olsa da, benim hoşuma gidiyor. (0822) Ey tek atlı yolcu! Yaklaşma, uzak dur! Bendeki aksilikler, sana doğru geliyor. Atını bağladığın kamış gibi ince taş! Arkamdaki kolan saç! (Ey) beni kandıran açığöz! Nereden gelip, karşıma çıktın? Ey tek atlı yolcu! Sana zararım dokunmasın. Karşıma gelme, uzak dur! Tölegen (bunları duyunca) şöyle dedi:

(0835) — Kız Jibek'in arabası! Kapalıdır kapısı! Ey Jibek! (Buraya kadar) kız arayıp gelen Tölegen'in mal verip, seni alamayacağını, al koynuna, ak göğsüne giremeyeceğini nereden biliyorsun? Sonra Jibek şöyle dedi:

— Güzel konuşuyorsun Tölegen. Sizin gibi, her yerden pek çok yiğit geldi. Hepsi de beni almak istedi. Çoğu, yanıma (bile) gelemeyip, eşikten döndü. (0850) Kendine güveniyorsan, evime gel. Çay ikram edeyim. Kuş tüyünden başına yastık vereyim. Seni misafir etmez miyim? Helva, şeker veririm. Gelirsen gel, Tölegen! Bil ki, (sana) hürmetim böyle olur. (Şayet) gelmezsen, uzaklaşıp gidiver. Umurumda değil, dedi.

(0859) Velhasıl, şimdi Tölegen söyledi:

— Öyleyse ben seninle mekanında konuşayım, dedi. Atının başını çevirip, geri döndü. Karşığa'yı kılavuz yapıp, iki yüz elli at satın aldı. Bu atları dönürlük için verirsem, dönür olabilirim, dedi. İki yüz elli atı önüne alıp sürdü. Sırlıbay hanı aramağa başladı. (Bu sırada) karşısına on asker çıktı. Tölegen selam verip, yol sordu. O zaman askerler şöyle dedi:

(0861) — Bizim hanımız çok öfkeleni. Karşığa ne yapmak istiyor? Benim arkamdan iş çevirmiş. Jibeğimi bir atlıya göstermiş, diyor. Beni aleme rezil etti. Bu nasıl iş? Utanmıyor mu? O Karşığa'yı yanındaki yiğit ile alıp getirin, ikisinin de cezasını vereyim deyip, bizleri gönderdi, dediler. O zaman Karşığa, (şöyle) dedi:

— Öyleyse yürüyün. Biz de geliyoruz. Hızlıca (at sürüp) köye yaklaştıkları sırada Karşığa, hanın beyleri ile tepenin başında durduğunu gördü. Tölegen'e şunları söyledi:

(0863) Bizler bir yerde saklanalım, sen arkadaşlarınla git. Tölegen olduğunu anlayıp öfkelenmez, senden hoşlanır. Bizi görürse, öfkelenir, iyi

olmaz, dedi. O zaman Tölegen atları köye (doğru) salıp, tepenin başında oturan hana ve beylerine gelip, selam verdi. Tölegen'in söyledikleri:

(0864) Büyük ve güzel bir eğlence olduğu zaman, ağzımı açsam, (içimden) şiirler taşar. İhtiyarlar (burada) müşavere edip, otururlar. Tölegen sizlere gelip, selam verdi.

(0868) Sonra onların Tölegen'e verdikleri cevap (şudur):

— Vealeykümselam, sevgili oğlum! Hepsi de en iyilerden seçilmiş atlarla geliyorsunuz. At sürüp, uzak yerden geliyorsunuz. Sözü varsa, açıkça söyle!

(0873) Tölegen:

— Bir şey düşünerek geldim. Düşündüğüm şey insan için faydalıdır. At sürüp, uzak yerden geliyoruz. Güzel Jibek'in köyü nerede? (dedi.)

(0878) Han:

— Hepiniz de birer hızlı koşan ata binmişsiniz. Oyunla, gülüp eğlenerek, güzellikle geldiniz. Güzel Jibek'in köyü yakındır. Oğlum! (onunla) nasıl bir işiniz vardı?

(0882) Tölegen:

— Önceden, Kız Jibek'in yüzünü (kendisini) görmüştüm. Hiç kimsede böyle güzellik yoktur. Kız Jibek, Tölegen'le evlenmek istiyor. Karşığa amcam aracı olmuştu. Ben onun için atımı yorup, geldim.

(0888) Han:

— Tüccarın yaptığı iş bu muydu? (Sizi birbirinize bağlamak mıydı?) Gayıp iyran, kırık Şiltan (göze görünmeyen kutsal varlıklar) onun dostu muydu? Dün, Tölegen'i kötüleyen, çok düşman gördüğü için, onu düşmanla karıştıran, (benim) düşmanım mıydı? (0893) Jibeğim (seninle) evlenirse evlensin. Bu, kendi kararıdır. (Han düşündü.) Dün söylediği (bahsettiği) Tölegen, bu demek! Jibeğim, Tölegen'i görmüş. Jibekciğim şimdi, sevmenin ne demek olduğunu biliyor. Karşığa ne yapsa da kabulümdür. (Jibek'in) değerini azaltmadan, ona layık, onunla eşit, akran birini bulmuş.

(0899) Velhasıl, şimdi Tölegen (şöyle) dedi:

— Ey han! Ben fazla söz bilmem, dünürlüğe ne istiyorsunuz? O zaman han:

— Ayak bastı (dünürlük) için, şurada gezinen atların hepsini alırım, dedi. Tölegen (şöyle) dedi:

(0902) — Şimdi bunlar kadar daha at ilave et, diyeceksiniz diye düşünüyordum. Buna razı iseniz, evinize gidin, düğün hazırlıklarına başlayın. Han, hazırlık yapmak için evine gitti. Tölegen yiğitleri ile, tepenin yan tarafına gitti. Çadırını kurdu, pek çok marifetli yiğitleri topladı. Oyun, eğlence düzenledi.

(0903) Akşama (çadıra) kırk kadın gelip, (biz) Jibek'i Tölegen'e getirelim, dediler. Yengelik yapmak istediler. Tölegen, kadın başına bir gümüş verdi. Kadınlar bu işe çok şaşırıldılar, akılları başlarından gitti. Jibek'i üç gün takip ettiler (ama ona) ulaşamadılar. Altmış kadın, Jibek'i takip ededursun.

(0905) (Bu arada) o memleket, Altı arıs Şekti denilen yerdi. Bu yerden altmış yiğit toplandılar, (aralarında) konuştuılar:

— Ey yiğitler! Jibek'i gerçekten gönderip (bekar mı) kalalım? (İçlerinden) biri (şöyle) dedi:

(0907) — Tölegen diri olduğu müddetçe, Jibek bizimle evlenmez. O zaman altmış yiğit:

— Öyleyse, Tölegen'i öldürelim, dediler. (Yine aynı kişi):

— Nasıl öldürelim, gece-gündüz devamlı eğlence var, dedi. Sonra, diğerleri ayağa kalkıp; Jibek'in yanına gideceği zamanı kollayalım, o vakit kız ile ikisi yalnız kalırlar, (orada) öldürelim, diye anlaştılar.

(0910) Onların bu sözlerini bir fakir işitip geldi, Tölegen'e anlattı. Tölegen, bunu duyunca, hemen Karşığa'yı çağırttı. Karşığa, gelip (şöyle) dedi:

— Beni bir iş için mi çağırdınız? O zaman Tölegen, üzüntüyle başını yere eğdi.

(0912) Karşığa (şöyle) dedi:

— Gölde biten taze kamışım! Koşup öne geçen hızlı tayım! Girdiğin yer, Ak Orda oldu. Güzel devran sürdürdün. Senin gördüğünü, hiç kimse görmedi. Neden üzülüyorsun? Birinin sözü mü incitti? Söylesene, kulağım işitsin. (0922) Sabah, akşam (her zaman) ruhları, pirimi yad ederim Tölegen! Senin bu halini görünce korktum. Eğer ölmez, sağ kalırsam, gönlündeki sıkıntıyı bulurum. Niye üzüntülüsün? Bana sırrını söylesene, canım! O zaman Tölegen, (şunları) söyledi:

(0932) — Ey Karşığa amca! Ben sırrımı (derdimi) söyleyeyim. Allah (bu derdi) başıma verdi. Size söylemeyip, ne yapayım? Jibek'e aşık çok imiş, (Bana) kötülük yapmak istiyorlar. Memleketinde kaç yiğit varsa, hepsinin de içi kir ile dolmuş.

(0940) Tölegen, seni öldüreceğiz, diyorlar. Tek başıma olduğum bu yerde aniden ölürsem, ne yaparım? Karşığa, (bunun üzerine) şunları söyledi:

(0946) — Dağ geçidinde geçit (veren) dağın sırtıdır. (Onu) sert bir rüzgar aşar (Eğer insan kuvvetli olursa, her zorluğu yenebilir.), dedi Sen Tölegen isen, ardımdan gel, dedi. Seni öldürecek olan kim? (Nasıl öldüreceklermiş bakalım!) Bana güven, maharetimi göreceksin, dedi.

(0952) Bazarbay'ın (oğlu) Tölegen, Karşığa gibi bir şairin bu sözünü makul karşıladı. (Getirtip) atına bindi. Karşığa ile anlaşıp, tam öğle vakti, köye gitmek üzere çadırdan çıktı.

(0959) (Tölegen) Altı Şekti memleketinde Karşığa'ya inandı, güvendi. Eğilmeden, bükülmeden köye geldi. Sırlıbay'ın altı oğlunun altısı da, kurt gibi cesurdu. En küçüğü Jiyrenbay, o yıl evlenip, köye yerleşmişti. (0968) Kılavuz olan Karşığa, maharetini gösterdi. Tölegen'i atı ile, tam öğle vakti köye, korkmadan ulaştırdı. Yeni evli Jiyrenbay'ın evine getirdi.

(0976) Velhasıl, bunları (Tölegen'i atı ile) kenardaki odaya sokup, yatak yaptı. Şimdi, ben sizlere hizmet edeyim, dedi. Giderken, Tölegen'in Karşığa'nın eteğini tutup söyledikleri:

(0977) — Dağ geçidinde geçit (veren) dağın sırtıdır. (Onu) sert bir rüzgar aşar (Eğer insan kuvvetli olursa, her zorluğu yenebilir.), dedi. Bu gün iyice göreyim. Jibek'i alıp gel, dedi. Akşam iki at verdim. Bu gün üç at (daha) vereyim. Beş olsun, (onlara) bin, dedi. Bu (gün) tam öğle üzeri Jibek'i getir. Sevgili Karşığa amca! Gerçekten yiğit isen (Jibek'i getir), dedi.

(0988) Bu Karşığa, hünerli yiğit idi. Jibek'e gitti. Hünerini gösterip, şöyle dedi:

— Sevgili Jibeğim! Kemiklerin camdan daha beyazdır. Kıymetlim! Senin Allah'tan dileğin bu değil miydi? (Senin Allahtan dileğin evlenmek değil miydi?) (0997) Ey basır çiçeği! Kendisi akça, yaprağı yeşilli! (Diğerlerinden üstün olan kişi!) Karşığa amcan geldiği zaman, başını kaldır. At bağlanılan yeşil yer bomboş kaldı. (Kimse yeni evlilerin evine gitmiyor) Kenardaki evde, yeni yengen seni çağırdı. Sonra Jibek, şöyle dedi:

(1007) — Ey Karşığa amca! Sen iyi konuşan bir yiğitsin. Güzel konuşursun. Akşam, çift at aldın. Bu gün üç at (daha) aldın. Hepsi beş at oldu. (Günahlarını bir yere sığdıramayan) Allah'a karşı mahçup bir kafirsin. (1015) Sevgili Karşığa! Karşığa! Bindığın at, koyu kahverengidir. Ben gelirim, sen gidiver (dedi. Sonra düşündü.) Çağırdığında gitmezsem, Karşığa'nın sözünü dinlemezsem, (belli mi olur?) sonra bir gün (o yiğide) muhtaç olabilirim. Karşığa'nın sözünü dinleyip, Jibek şimdi hazırlandı. Asil kıyafetlerini giyindi. (1025) Çağırdığında gitmezsem, Karşığa'nın sözünü dinlemezsem, (belli mi olur?) belki bir gün o yiğide sevgili olurum. Eğer gitmezsem, (kötü olur) Karşığa amcam utanmasın (dedi.)

(1031) Karşığa'dan başkaları için, Jibek'ten cevap almak, çok zor işti. Jibek'i soracak olursan; anadan şehzade doğmuş kişi idi. Boyu uzundu. Altın tahtın üstünden tavşan gibi sıçrayarak inerdi. (Soyu çok asildi. Altın tahtta otururdu) (1040) Ak alını ve iri gözleri parlıyordu. Altınlı ayakkabısı ses çıkarıyordu. Hızlı koşan bir at gibi hareket ediyor, iki yaşındaki tay ve koyuna benziyordu. (Yetişkin bir genç kızdı.) Geç kalmayayım diyerek, utanıp, etrafına dikkatle bakınarak gururlu ceylan gibi gerilip, eriyen tereyağı gibi yumuşak hareket edip, Allah'ın verdiği iki ayağı (yere) bir kere basmaya üşenerek, Kız Jibek evden çıktı.

(1052) Dünyada neyi gördüyse, hepsine tepeden bakarak (evden çıktı.) Köyün önünde dağ vardı. Dağdan göçen memleket idi. (Diğerlerinden farklı olduğu belliydi.) Atılan ok gibi hızla hareket edip, kızıl tavşan gibi sıçrayıp, bir görünüp bir kayboluyordu. Nazla, eda ile yürüyordu. Kalçası sallanıyor, dağ suyu gibi coşuyordu. (1062) Parlak ışık gibi ışıldıyor, eklemeleri oynuyordu. Heybetli doğan Kız Jibek, eve doğru yöneldi. Aşık yarını görmek için, (ona) hizmet etmek için, şehzade (doğan) Kız Jibek, salına salına geliyordu.

(1070) O vakit, Kız Jibek'in yüzüne bakacak olsan, nur içindeydi. Hızı, cennetten esen hafif yel gibiydi. Kız Jibek'i bir gören, (kendi) canından geçirdi. Salınarak Jibek (eve) yöneldi. (1078) Nice türlü güzellikle, akşam vakti şeytan yok olmuş gibi (kötülükler, çirkinlikler yok olmuş, sadece iyilikler ve güzellikler

kalmışcasına) eve doğru y6neldi. Kulandan yavruyu doğurttu. G6lden şeker kamışı 7ekti. T6legen'i bir defa g6rmek i7in hasret 7ekti.

(1084) Tam 6đle vakti, ak evin i7inde, heybetli doğmuş Kız Jibek, T6legen'le buluştu. Mollalar bir araya gelse, (oradaki) mesele, a7ıklığa kavuşurdu. İyi insanlar nasihati akıl ile birleştirirler. Heybetli, g6sterişli Kız Jibek, T6legen'in boynuna sarılıp, oturdu. T6legen, o zaman (ř6yle) dedi:

(1097) — Jibek, yanıma geldin. Boynuma dolanıverdın. 6nceki g6r6şmemizde giydiğin şapkan nerede? (6nceki sertliğin nerede?) Sanki d6đ6n6m6z oldu. Onu başıma giydir. Jibek (ř6yle) cevap verdi:

— Beli ince olan elbiseme, kısa kollu yelek yapıp belimi bağladım. şaka ile sizi sınadım. Sizi sınamak i7in, şaka yaptım. Memleketini unutamamıştın T6legen! Işığım!

(1108) İki aşık birlikte konuştular. İkisinin g6r6n6ř6, Leyla ile Mecnun gibiydi. İki asil kişi birlikte g6neş gibi sıcaaktılar. İkisinin nurunu g6ren herkes hayran kalırdı. (1117) Oyun, g6lmece, g6zellik ile Jibek, (T6legen) ağabeyinizin yanında akşam sona erene kadar oturdu. Gece olunca, ablanız (Jibek) g6veye yatak yaptı. Yatağı yaptıktan sonra, yatılacak vakit geldiğinde, (T6legen) ağabeyinizin boynuna sarılıp, yatağa d6řt6...

(1126) Velhasıl, bunca s6z6n kıtası, anlatan kişinin ustası! Biz de 6ncekilerden (ne duyduysak) onu anlatıyoruz.

(1130) Gizlice atılan ak han7er, (T6legen'i tam) istenilen yerden vurdu. (T6legen) Karşığa'nın yakaladığı 6rdek gibi yuvarlanıp boynunu b6kt6. Kız Jibek'in kalpağını indirdi, g6n6lleri rahatladı. Avcıların vurduğu karaca gibi etleri kemiklerinden ayrıldı, yayıldı.

(1138) Velhasıl, T6legen 67 ay (boyunca) nişanlısı ile oyalanıp bir g6n memleketine d6nmeye karar verdi. Atlarını bağlayıp, sabahleyin şafakla yola 7ıkarız dediği g6n, Jibek bir d6ř g6rd6. D6ř6n6n tesiriyle korkuyla uyanıp, k676k yengesini 7ağırdı, ř6yle dedi:

(1139) Kız Jibek, kendisine yakın g6rd6đu yengesini 7ağırdı. Sırrını anlatacağı yere başkasını almadı. "— Sevgili yengeciğim! T6legen'e gidip gel. S6z6m6 dinleyip gitmesin. (Beni dinlerse gitmesin.) Ana-babası var mı? Kardeşleri, ağabeyleri var mı? Ey Allahım! Ya yoksa? Aldatıp ka7an bir yalancı

mı? (1150) Babasının adı nedir? Annesinin adı nedir? Yengeciğim! sorup gel. (Bu yolculuk) kaç gün sürecek?

(1154) Ben bu gün bir düş gördüm. Düşümde kötü (şeyler) gördüm. Tölegen'in bindiği Kökjorğa atı; eğersiz, örtüsüz, boş gördüm. Halkın yerleştiği Akjayık'ın çevresinde, buğday gibi bitkiler vardı. Önümde yanan kandilimi (ışığımı) birisi üfleyip, söndürdü. (O zaman) ışık kayboldu. Buğdaya benzeyen bitki, gökyüzünden hızlıca düşüp, elimde (tuttuğum) atmacanın ensesine vurdu. (boynunu kopardı.) (1166) Eğer Allah'a inanıyorsan, bu, bana layık bir düş değildi. Sevgili yengeciğim? Gittiği takdirde Tölegen'in dönmeyeceğini anladım. Dünyanın vefasız olduğunu, yaramayacağını anladım. Ben zavallıya Allah bildirdi (hissettirdi.) Tölegen buradan giderse, geri dönemeyecek. (1177) Ey yengeciğim! Böyle bir sıkıntıyı, üzüntüyü, sağlığında Allah kimseye vermesin!"

(1180) Bazarbay'ın oğlu Tölegen! Erken doğup dayanıklı olan! Jibek'in yengesi, (hızlı yürüyüp) nefes nefese kalmıştı. (Tölegen) niye geldin, diye sormadı. Jibek'in yengesi şöyle dedi:

(1185) — Sevgili Tölegen! Gelin kız bugün düş gördü Sözümü dinlersen, gitme! Babanın adı nedir? Annenin adı nedir? Söylesene, ışığım! (Bu yolculuk) kaç gün sürer? (1192) Gelin kız bu gün düş gördü. Düşünde kötü (şeyler) gördü. Altındaki Kökjorğa atını, eğer takımsız, boş gördü. Halkın yerleştiği Akjayık'ın çevresinde, buğday gibi bitkiler yetişmiş. Önünde yanan kandilini (ışığını), birisi üfleyip söndürmüştü. (O) gözünün önünden kaybolmuş.

(1201) Sevgili güveyciğim! Sözümü dinlersen gitme! Biz de Allah'a (yalvaralım) ağlayalım, (dedi.) Tölegen:

— Ey yengeciğim! "Düş, tilkinin pisliği imiş." (Düş lüzumsuz, önemsiz bir şeydir.) Böyle söyleyip, buraya gelmesene. (1208) Beni Allah yarattı. Öl dese, gönlüm rahat. Babamın adını söyleyeyim: Halkından büyük Bazarbay. Koyunlar içinde, yeni büyüyen kuzu gibi, göğüste altın gerdanlık gibi olan anamın adını söyleyeyim: Altmış yaşında olan Kamkaday'dır. (1216) Ölüp gitsem ardımda Sansızbay adında kardeşim var. Jibeğim niye korkuyor? İyi de olsa, kötü de olsa, Allah'ın emridir. (Herkes ölümlüdür.) Yalnız ağaç kesilse, kökü kurur. Bana bir şey olsa, (başıma bir şey gelse) ardımda dokuz yaşında, genç (kardeşim) var.

(1226) Ekim oldu, kar yağdı. Düşmanların niyeti kötü, onlar kiskanıyorlar. Jibek'e selam söyle, korkmasın. Ölüp gitsem, ardımda Jibek'i kötülere yar etmeyecek Sansızbay adında kardeşim var. Tanrım, gerçekten isteyen kuluna dileğini verir. İlkbaharda buraya geleceğim. Şimdi, kış geldi. (1236) Halkımın en

büyük şairi Yiğit Şege (şöyle) derdi: "Akla diken boldur." (Akıllı kişi her şeyi hesaplar.) Bana birşey olursa, Sansızbay'a kılavuzluk edip, memleketinize gelir. (1242) Canımız sağ olsa, esenlikte olsa, ilkbahar geldiğinde kazlarla birlikte geleyim, dedi. Ne yazsa da Allahım, Jibek için göreyim dedi. Jibek'e çok çok selam, dedi. (1249) Şimdi atına bindi. Tölegen, yengesi ile el sıkışıp, vedalaştı. Hoşçakal deyip, yola çıktı.

(1253) Velhasıl, uzun lafın kısası, şimdi Tölegen pek çok memleketi geçip, sağ-salim yurduna geldi. Babası ile annesi, sevinip eğlence düzenledi (ziyafet verdi.) Eğlence yerinde (ziyafet sofrasında) halk toplandığı zaman, Bazarbay oğluna (neler yaptığını) sordu. Tölegen herşeyi anlattı. Bazarbay (şöyle) dedi:

(1254) — Işığım! Gelinin akrabalarına ne zaman gideceksin? Tölegen, (şöyle) cevap verdi:

— İlkbaharda, yaza doğru gideceğim. Babası:

— Işığım! Ben bir şey istesem, yapar mısın? (dedi.) Tölegen, dikkatsizce: — Yaparım, dedi. O zaman Bazarbay (şöyle) söyledi:

— Kıymetlim! Eğer yaparsan, yoluna canım kurban! Gelecek yıl bu vakte kadar o tarafa gitme, (bu) yılı geçirip git, dileğim bu idi. Kabul edersen, yemin et, söz ver, dedi. O zaman Tölegen:

(1259) — Ey babacığım! Sizden korktuğum için öyle söyledim. Hiç kimsenin kızını görmedim. Memleket, memlekettten üstün olmuyormuş. Kız beğenmeyip geldim. Gitme deseniz, hiç bir zaman gitmeyeyim, gidecek akrabalarım yok, dedi. Evden çıkıp gitti...

(1260) O zaman Bazarbay, halkına rica edip (şöyle) dedi:

— Ey halk(ım)! Benim bu oğlum, dileğimi kabul etmeyip, gitti. Akrabalarına gittiğini anlarsanız (onu) yakalayıp bana getirin. Eğer, biriniz hürmet edip, yanında giderse, ben elimden geleni yapıp, beddua ederim.

(1262) Halk, ihtiyarın bu sözünden korktu. Hiç kimse Tölegen'in yanında yer almadı. Gideceğini anladığı takdirde, yakalayıp vermeye niyetlendi. O sırada Tölegen eğer takımlarını ovada saklayıp, Kökçorğa atını ovada beslemişti. Günlerden bir gün Tölegen, eline atmaca almış, kuş avlıyordu. Gökyüzünden bağırarak iki yaban kazı geçiverdi. (Tölegen) yazın geldiğini anladı. Kökçorğa atı hazırlayıp, ovada sakladığı yüzbin altın para ve sekiz külçe gümüşü heybesine

doldurdu. Sadece kardeşi, onu bir başına bırakmamıştı. (Onunla) beraberdi. (Kardeşinin) halka haber vereceğini düşünüp, onu atından yere düşürdü. Kendisi Kökjorğa ata binip Jayık'a doğru yola çıktı.

(1263) Jağalbaylı halkından üstün doğan Tölegen, mücevher, kıymetli taş (ve) altını atına yükleyip, onu hazırladıktan sonra, kendisi de bindi. Memleketinden yoldaş almadan, yalnız yola çıktı. Bir aşkın derdiyle (yola çıktı.) Yaban kazının sesini işitince, sabrı kalmadı. Dünyaya boyun eğmedi. (1273) Tölegen giderken, Sansızbay ağlayarak ardından koştu (Kardeşinin) gözünden akan yaşları görünce ona acıdı. Zavallı kardeşine kıyamayıp, geri döndü,. yanına geldi. (1280) Sansızbay'ın ağabeyi Tölegen, onu yalnız bırakmadı. (Onu teselli etmeye çalıştı.) Çocuk koşarak, aç fare gibi bükülerek ona yaklaştı. Tölegen, gidemedi. Gözlerinden yaşlar döküldü.

(1286) Gözünden kanlı yaş aktı. Kardeşlik ne zor (şeydir). Onun arkasından ağlayarak, geldiğini görünce Tölegen, kemiklerinin tebeşir tozu gibi ufalandığını hissetti. (İç parçalandı.) (1291) Tölegen atından eğilip (kardeşini) kaldırdı, içi yanarak onu önüne oturttu.

(1294) Velhasıl, böylece Tölegen, Sansızbay'ı bağına basıp şöyle dedi:

— Canım neden ağlıyorsun? Ağlama! Yengeni alıp geleceğim.

(1296) Sansızbay şöyle söyledi:

— Ağlamıyorum, ağabey. Artık sen de ağlama! Gözünün yaşını sil. Anan baban (ardından) ağlayıp duruyor. Seferini (yolculuğunu) ertele(sen olmaz mı?) Yanına pek çok adam alıp, gitsene. Halkını topla, dedi. Yalnız kişinin işi zor olur. Tek başına nasıl gideceksin? Benim fikrim bu (Ben böyle düşünüyorum), dedi.

(1308) Ben kimseyi tanımıyorum, bilmiyorum. Ağabey; sen gittikten sonra, yaşlıların (annemin, babamın) yanında gencecik ve bir başıma kime hürmet edeyim, dedi. Bu yolculuktan dönmezsen, kaygı ile kahrolup, elime kopuz alır, ağıt yakarım, dedi.

(1317) O zaman Tölegen:

— Canım kardeşim; düşmanla savaştığım silahım, sırtımdaki kanadım (sevdiğim) arkamdaki kuyruğum, yedeğimde güçlü atım! Ağlama! Jibek ismindeki yengeni getirmek için gidiyorum. Allah kulunu lanetlerse, onun (kulun) tövbesi kabul olmaz. Aşıklık derdi başıma düştü. Jibek'e verdiğim sözü

tutmanın zamanı geldi. Başa gelecek bir şey varsa, evde de olsa, dışarıda da olsa ondan kurtulmak mümkün değildir.

(1336) Allah'ın kudretine kulun inanmaması imkansızdır. İnsanoğlu mezara girinceye kadar türlü türlü şeyleri talep eder. Canım Sansızbay! Kolum, kanadım, kuyruğum! (Kıymetlim!) Sudan çıkan şeker kamışım! Anında hızla büyüyenim! Allah'ın kendisi için takdir ettiğini (yazdığını) görmeyen kul yoktur. Eğer, sağ kalırsam, yedi ayda gelirim. Ecel geldiyse, evde olsam da ölürüm. Yolumun açık olmasını Allah'tan sen de dile, dedi.

(1354) Allah kulunun asiliğini, hatasını affetsin. Babam, sözünü dinlemediğim için, bana hayır dua etmedi. Allah başıma aşk derdini verince, bunun sıkıntısını içime sığdıramadım. Kız Jibek'in derdiyle, mihnetli yolun cefasını çekeyim diye gidiyorum.

(1364) Kardeşim! Ben gittikten sonra yaşlılara (anama, babama) sahip ol. Allah'tan yardım dile. Pirlerden medet dile. Niye gözünü dikip bakıyorsun? Aklınla, düşünerek hareket et, dedi. (1371) Babam, sözünü dinlemediğim için, bana hayır dua etmedi. Ondan korktukları için, memleketimden hiç kimse benimle gelmedi. Sözümü dinle, canım! Allah sana ömür verirse, eğer takımını, zırhını ve silahını, hepsini hazırladım. Başıma bir şey gelirse, senden başka kimim var? Beni takip et, peşimi bırakma, dedi.

(1381) Canım! Allah seni muradına eriştirsin. Bu yıl iki yaşını bitirmiş, geçen sene ise henüz tay olan Kökbuylalı at var. Eğer, sana düşman olmazsa, bineceğin tek at odur. Kardeşim! O sana çok uygun, (dedi). Atın olduğunda binersin. Senin için altın kılıç halkası ve ak topuz yaptırıp, kılıfa sakladım. Onu beline tak. Her işi(şeyi) talep edip, yaşlılarla oynayıp, eğlen. Kardeşim Sansızbay! Bu sözümü dinle! İyilerle arkadaş olup, memleket kıymetini bil!

(1399) Senin için, yuvarlak delikli zırh ve dokuz katlı mavi zırh yaptırıp halıya sarıp sakladım. Onu üstüne giy. Bana bir şey olursa, asil doğan Jibek'i kötülere yar etmeyip, kendin alıp seversin. Allah sana ömür verirse, büyüdüğün zaman, altınlı zırhını üstüne giy. Düşmanla karşılaşırsan, kuzunun kürek kemiğinden yapılmış olan silahını (okunu) parlatıp, sallamadan eline al. (1414) Yola çıkacak olursan, Şege'yi kılavuz yap. O, dostunu düşmana yakalatmaz. Adamın söylediği olmaz. Allah'ın söylediği olur. Tölegen, bu sözü söyleyip, Sansızbay'ın yüzünü üç defa öptü. Kardeşini (atından) yere indirip, vedalaşarak hoşçakal deyip, yola çıktı.

(1425) Beyler biner boz ata. At koşmazsa, onu kamçıla. Kahramanlık, zenginlik kimde yok? Aşıklık derdi bir başka. Bazarbay'ın oğlu Tölegen, kardeşi ile vedalaşıp yola çıkmaya karar verdi. Jayık'a doğru yola koyulup, Allah'tan yardım diledi.

(1435) Jayık ile Deniz arası üç aylık yol idi. Üç aylık yerlerin ortasına kırk beş günde varılabilir. Etrafı çöl idi. Çölün içinde Kosoba isimli göl vardı. Burası; hırsız, dolandırıcı ve haydutların mekanı idi. (O sırada)Tölegen yorulduğunda bir müddet durup dinlenerek gidiyordu.

(1447) Atana lanet Bekejan! Bekejan, Kız Jibek'e aşık olanlardan birisi idi. Önceki (Tölegen'i öldürmeyi isteyen) altmış yiğitle beraber, Tölegen şimdi gelir deyip, Kosoba gölünde bekliyordu. Tölegen o gün gelmezse, azıkları bittiği için döneceklerdi. (dönmek zorundaydılar).

(1457) Kulandan (katırdan) yavruyu doğurttu. Gölden kamışı çekti. Yolda ne kadar konakladı. Tulpar(en hızlı koşan at)dan doğan Kökjorğa at, yüz günlük uzak yoldan, kırk beş günlük çölden on yedi gündüz ve gece su içmeden geldiği için, halsiz düştü. Tölegen, atından ümidini kesti.

(1467) Suya yaklaştığı zaman, öğleyi biraz geçiyordu. Bazarbay'ın oğlu Tölegen, bir toz bulutuna rastladı. Toz bulutuna doğru yöneldi. Bu sırada (toz bulutunun içinden) altmış düşman karşısına çıktı ve Tölegen'i sardı. Tölegen, önüne arkasına (düşmanlara) baktı. Öğleden sonra düşmanla savaşıp, ikinci vakti olduğunda onlara aldırmadan yola devam etti. (1480) (Ancak) düşmanlar at koşturup ona yetiştiler ve Tölegen'i ortalarına aldılar. Bu sırada hastalanan Kökjorğa at, susuzluktan halsiz düşüp, başını yere eğdi. Düşman etrafını sarıp, atı da halsiz düşünce Bazarbay'ın oğlu Tölegen, Allah'a yalvarmaya başladı.

(1490) Ey kudretli Rabbim! Batan günle batayım. Gün doğmadan doğayım. Ey Rabbim! Düşmanlarım çok olmasa, Bekejan'ı öldürüp, yastığımı alıp yatayım. (1496) Bu düşmanlar müslüman olsa, yaklaşıp, konuşayım. Atım yoruldu, gayretim tükendi. Ateş gibi yanan gönlüm, su serpilmiş gibi söndü. Ey Rabbim! Canımı on sekiz yaşında almayı mı alnıma yazdın? Ey kudretli Rabbim! Uzaklardan bir yare beni aşık edip, başımı neticesiz işe saldın. Tölegen bu sözü söyleyip, sadağına el attı. Bol bol ok attı.

(1511) Sadağı eline aldı. (Oku) döndürüp, hızla çekti. Yayından çıkan oku ta Arđın'a ulaştı. Seyrekleşen taraftan düşmanların yedisinden de geçti.

(1517) Şimdi okunu alınca, geniş bir alana ulaşabiliyordu. Atana lanet Bekejan! Bekejan, Arğın'da büyümüş bir açıkgöz idi. Tecrübeli ve merhametsizdi. Tölegen'in arkasına altmış adam yaklaştı. Bir çalılığa gizlenip, onu vuracak şekilde yakınlaştı. (1528) Tüfeği ateşledi. Tölegen'in gücü kalmadı. Kanı su gibi aktı. Koyun pisliği gibi kurşunu, ecel olup Tölegen'e yapıştı.

(1534) Atana lanet Bekejan! Namus bırakmadı. (Namuslu iş yapmadı.) Bazarbay'ın Tölegen, atının üstünde doğrulunca kolundan tutacak, destek olacak birini bulamadı. Bekejan'ın attığı bir tek ok, Tölegen'i alnından vurdu. Altın kemikli Tölegen, - Allah'ın verdiği sıkıntı bu, itlerin yaptığı işkence bu - yuvarlanıp attan düştü. Yalnızlığın derdiyle üzüldü, ağladı. (1548) Atana lanet altmış it! Canını yalnız başına versin diye, eziyet çekerek ölsün diye etrafına yığılıp baktı.

(1552) Velhasıl, bu sırada Tölegen aklını başını toplayıp, gözünü açıp baktı. Kendisinin sırt üstü yattığını, üzerindeki her şeyin alınmış olduğunu gördü. O zaman, hiç değilse beni gömüp öyle gidin diye Bekejan'a bakıp: —Akran değil misin deyip, bir şeyler söylemek istedi.

(1554) Şehire para gönderdim. (Bu ne) hayırsız gün, ey Rabbim! Ben hiç yolculuğa çıkar mıydım? Çıktım da bu belaya rastladım. Ey güzel ağa! Akranımsın. Yüzümü sakla ki (beni göm ki) karga, kuzgun yiyemesin. (1562) Para gönderdim bahçeye. Zararlı kişi şimdi öfkelenme! Ey güzel ağa! Akranımsın. Yüzümü sakla ki (beni göm ki) karga, kuzgun yiyemesin. Tölegen, ancak bunları söyledi, başka bir söz söylemeye gücü yetmedi. Atana lanet altmış it! Tölegen'in söylediğine kulak asmadı. Bir kişinin ganimetini altmış adam paylaştı. Hayvan vefasız olur, derler. Tölegen'in bindiği Kökjoğğa at, su içip iyice suya kandıktan sonra, bir haydutun altında, oyun oynar gibi gitti.

(1579) Velhasıl, uzun lafın kısası, Tölegen'le birlikte yola çıkan altı yaban kazı vardı. Bu suya (göle) Tölegen, kazlarla birlikte gelmişti. Kazlar suya konmak istedilerse de haydutlar tüfekte onları kovalamıştı. Tölegen, bu kazların (etrafında) uçtuğunu görünce - hayvan da olsa memleketinden birlikte geldiği yoldaşı - kazlara bakıp, eyvah dedi. Onlarla vedalaşıp, şunları söyledi:

(1580) — Havalanıp uçan altı kaz! Etin şeker gibi, çorban çok besleyici. Sizi vurmaya kalksam, okum az. Ey kazlar! Konarsanız işte meydan, işte sazlık, Ey Rabbim! Ölmeyen, sağ olan kullar için şimdi yaz geldi. Babamı anıp neyleyim? Anamı anıp neyleyim? Eyvahlar olsun! Ben öldükten sonra, kardeşim Sansızbay, ağabeyim deyip kime nazlanır?

(1592) Havalanıp uçan altı kaz! Niye yere konmazsın? Sizler diri ben ölü. Niye yatıyorsun, demezsin? Hasretimi, kaygımı, bu halimi nasıl bilmezsin? Ey dilsiz mahluklar! Birlikte geldiğim yoldaşlarım! Niye karşıma gelmezsin?

(1601) Buradan gittiğiniz zaman, Deniz'e ulaştığınızda, - tepeye çıksa ah belim, deyip, aklına gelse ah dizim, deyip - yaşlanan babam Bazarbay, karşınıza çıkıp — Tölegen oğlumu gördün mü? derse, ne diyeceksiniz?

(1609) Daha da uzağa gittiğiniz zaman, eve ulaştığınızda, - et dese en kıymetli eti veren, şeker dese bal veren, yağa batırıp ekmek veren, her türlü yemek veren, kucaklayıp büyüten, nazlansam affeden (nazımı çeken) - altmış yaşındaki talihsiz anam, önünüze çıkıp, tayım Tölegen'i gördün mü? derse, ne diyeceksiniz?

(1621) Oradan daha uzaklara gittiğiniz zaman, hayvanlara ulaştığınızda, - karga yünlü (sevdiğim) kardeşim, ördek yünlü kardeşim (canım) kapışarak meme emdiğim, tay ile kardeşi gibi oyun oynadığım, bir yatakta yattığım, her zaman şakalaştığım, asık oynayıp güreştığım, - ağabeyinin öldüğünü göremeden, ona eliyle suyunu veremeden, helalleşmeden, vedalaşamadan, ecelim uzak yerde geldi - tek kardeşim, canım, en çok sevdiğim, ayağımda tırnağım, ağır yerden daha ağırım önünüze çıkıp Sansızbay, ağabeyim Tölegen'i gördün mü? derse ne diyeceksiniz?

(1641) Zırhının düğmesi koptu, ama (zırhı) parçalanmadı, deyin. Gideceği yere ulaşamadı, deyin. Altınlı zırh(ının) civciv gözü gibi düğmesi koptu, deyin. Ölü mü, diri mi bilmiyoruz. Kosoba'nın dağlık, yüksek yerine karışıp gitti, deyin. (1651) Alnından akan kanı coşup gitti, deyin. Altınla süslü Kökjorğa at, bir haydutun elinde boşa gitti, deyin. Kosoba'nın dağlık yerinde, kuş konmaz (kervan geçmez) terkedilmiş bir yerde, ağlaya ağlaya, yalnız başına bir kişi bu dünyadan gitti, deyin. Tölegen, ancak bunları söyleyebildi, başka bir söz söylemeye gücü yetmedi. Batan güneşe bakıp - Ah, Rabbim! - dedi.

(1665) Tölegen, La İlahe İllallah deyip, yıldızların çıkmaya başladığı vakitte ahirete göçtü. Alnından giren ok, ensesinden çıkmıştı. Allah'ın takdiri bu, eceli bugün gelmişti. Ne oldum, ne olacağım dememeli! (1673) Böyle asil kişiler bile, kefeni ve mezarı dahi olmadan, köpeklerle kuşlara yem olup, alnından giren ok, ensesinden çıkarak ölmüştü. Allah'ın takdiri bu, eceli bugün gelmişti. Ne oldum, ne olacağım dememeli! (1681) Böyle asil kişiler bile, kefeni ve mezarı dahi olmadan, köpeklerle kuşlara yem olup, muradına eremeden, arzu ettiğine ulaşmadan ölmüştü.

(1686) Velhasıl, bunlar Tölegen'i öldürüp, atını, elbiselerini alıp, memleketlerine geldiler. Kimseye bir şey belli etmediler. Aradan sekiz yıl geçtikten sonra (Tölegen'in ölümünden sekiz yıl sonra), bir gün Bekejan düşündü, Jibek'i şimdi ben alayım, dedi. Ama önce, Jibek'e Tölegen'i öldürdüğümü duyurayım, ondan sonra Jibek bana varmayıp kime varacak, dedi.

(1687) Öldüğünü duymazsa bana varmaz, (Tölegen'den) ümidini keserse, herhalde (benden) başkasını sevemez (dedi). Benim yiğitliğimi öğrendikten sonra, da şüphesiz Tölegen'e fazla üzülmez. Bu haberi Kız Jibek'e boş bir yerde vermeyeyim. Ama kalabalık yerde de söyleyip, korkutup benden vazgeçirtmeyeyim. En iyisi, bir düğünde söyleyeyim de öyle, duysun. Herkese de fazla sezdirmeyeyim, diye düşündü.

(1695) Bekejan, bunları düşünüp, Jibek'i alacağım diye seviniyordu. Kökjorğa ata bindi ve Jibek'in karşısına geldi. Kökjorğa atın eğerinde altın bir yastık vardı. (Şüphesiz değerli bir at olduğu belliydi.) Ancak pek çok yiğidin yenildiğini gördüğü için, maksatsız, gayesiz dolaşıp duruyordu. Gece olunca Bekejan, Jibek'i takip edip, karşısına çıktı.

(1703) Velhasıl, uzun lafın kısası, Bekejan'ın Kız Jibek'e söylediği şarkı (şöyleydi):

(1704) — Eğer söyle dersen, söyleyeyim (ama) bitkin düşme, ey Jibek! Yavrusu ölen deve gibi ağla, ey Jibek! Güzel yarin gideli çok yıl oldu. Eniştemden bir haber var mı, Jibek!

(1708) — İki köyün (memleketin) arası galiba dikenli çalı dolu. Bunun için de eteklerini toplayıp gece gidiyor, olmalı. Ardımdaki kardeşim genç diyordu. Herhalde (onu bırakıp) cehenneme gitti.

(1712) — Ey Kız Jibek! Zamanını daraltıyorum. Tölegen'in seni bırakıp bırakmadığını bile bilmiyorsun. Sekiz yıldır bir defa bile gelmedi. Onun için Tölegen'i bey diye methetme.

(1716) — Kazak'ın bu güne kadar neyini aldım da neyini vermedim. Sağ kalacak olsam dünyada (kimbilir) daha neler göreceğim? Arğın'da Altı Şektili altmış yiğitle beraberdim ama kendimi onlarla aynı ayarda (onlarla bir) tutmam.

(1720) — Söyle dersen, sana halimi söyleyeyim, ey yar! Senin maksadına, hedefine ulaşman zordur. Ölen sevdiğini böyle methetme. Bak, altımdaki (onun atı) Kökjorğa at.

(1724) — Ey Bekejan! Senin hiç aklın yok. Yaşıtın, akranın olan kişiye faydan yok. Atana altı defa lanet olsun ey uğursuz (Bekejan)! Altındaki Kökçorğa atı nereden aldın?

(1728) — Kosoba'da yol bekleyip, aldım. Birini (iyi nişancı olduğum için) vurup aldım. Ben kahraman isem, başkasına niye acıyayım? Tölegen'i öldürüp atını aldım. (dedi).

(1732) — Kız Jibek'in ağlaması (ve söyledikleri):

Bekejan'ın bu sözü, dertli olan Jibek'i yüreğinden vurdu. İçini çekerek, hıçkırığa hıçkırığa ağladı. Aşık olursan, benim gibi ol, (dedi). (1738) Ah, Rabbim! diyerek, çadırın yan tarafındaki direğe tutundu ve sonra yüz üstü düştü. Direğin kıymıkları, Kız Jibek'in yüzünü çizdi. Kız Jibek, derdine çare bulamadı. Yüreği su gibi aktı, gitti. O sırada birinin düğünü olmaktadır. Jibek, Bekejan'a beddua edip, şunları söyledi:

(1748) — Atana lanet Bekejan! Bana yüzünü gösterme. İşini bitirmişsin. Ey Rabbim! Tölegen gibi bir beye nasıl kıydın? Allah bana yaptığın kötülüğü sana da göstereyim. Atana lanet ey haydut! Allahım seni lanetlesin. Rabbim duamı kabul ederse, kadının , çocukların ağlasın. Başına kötü şeyler gelsin, yanında hiç dostun kalmasın. (1762) Kız Jibek'in bedduasının kabul olduğunu ben o yerde gözlerimle gördüm. (Destanı anlatan kişi konuşuyor.) Kız Jibek şöyle dedi:

— Keşke akraba olmasaydık altı ağabeyim! (Doğmaz olsaydınız altı ağabeyim!) Burada mısınız? Nerdesiniz? (1767) Sırlıbay'ın altı oğlunun altısı da kurt gibiydi. Ağlayan Jibek'in hemen yanına geldiler. Kız Jibek'in karşısında Bekejan'ı gördüler. Kökçorğa atı tanıdılar. Bir uğursuzluk olduğunu anladılar. Bekejan yiğidi hemen ortalarına aldılar. Boynuna ip bağlayıp, sürüklediler. Tölegen'in yoluna kurban edip, onu öldürdüler.

(1782) Uzun lafın kısası, bu sözü burada bitirelim, şimdi Sansızbay'ın ne yaptığını dinleyelim. O sırada Sansızbay, on yedi yaşına gelmişti. Tölegen'i özlüyordu. Bir gün, zırhını giyinip, silahlarını kuşanıp, Tölegen'i aramak istedi. Kendi kendine düşündü: Babamın duasını alıp gideyim, dedi. Babasına gidip, söyledikleri:

(1783) On yaşına geldiği zaman, Sansızbay ata binmeye başladı. Dua alıp yola çıkacağı zaman, babasına geldi. Şunları söyledi:

— Canım babam! Yavrunun sözüne kulak ver. Oğlun, duanı almaya geldi, gitmeme izin ver. (1793) Canım babam! Başını kaldır. Tölegen'i özleyip, kaygı ile kan yutup, yemez içmez oldum. Tölegen'i arayayım. Artık bunu yapabilecek yaşa geldim. Allah beni bu yaşa getirdi. Tölegen'i arayayım. Yer küreyi (dünyayı) gezeyim. Hiç onu aramadan olur mu? Bu, ona layık mı? (1803) O benim ağabeyim, bizim ailemizden biri. Babacığım, izin ver de gideyim. Hiç kimseye bakmayacağım, kimseyle oyalanmayacağım. Babacığım, izin ver. Ölü mü diri mi olduğunu bilene kadar, ümidimi kesmeyeyim, deyip babasından izin istedi.

(1810) Bu sırada, babasının gözü kör olmuş, yüreği yanmış, Tölegen'in hasretiyle sararmış, kaygı ile yaşıyordu. Bunları duyunca, başını kaldırıp, Sansızbay'a:

(1811) — Oğlum, ağabeyini aramak mı istiyorsun? Ellerini kaldır (amin demek için), duamı edeyim, dedi. - Önce Allah'a, ikinci olarak enbiya - evliyalara emanet deyip, ağlayarak söyledikleri:

(1812) Bazarbay, oğlu için ellerini kaldırıp dua etti. Sansızbay da ellerini kaldırıp, amin dedi. Bazarbay:

— Oğlumun bahtını, talihini açık eyle. Ey bizleri yaratan Allahım! Sen on sekiz bin alemin padişahısın. Arş¹¹ ve Kürsi¹²'nin, Levh¹³ ile Alem'in padişahısın. Ey yaratan Rabbim! Ona yardım edip, talihini açık eyle.

(1824) Ey her şeye kadir Rabbim! Oğluma merhamet et, rahmet et. Kur'an'ın hürmetine (yüzü suyu hürmetine) oğluma rahmet et. Hızır-İlyas¹⁴ peygamberler ve Kırık Şilten¹⁵ (göze görünmeyen kutsal varlıklar) oğluma göz kulak olun. (1829) Yanılıp, yolunu şaşırarak olsa, doğru yolu göster. Aniden zor bir durumla karşılaşacak olursa Gavas ve Gayas¹⁶ evliyalar ve Bahaviddin¹⁷ evliya ona yardım edin. Göze görünmeyen dostlar! Siz sahip çıkın, benim halim, gücüm yok.

¹¹ Dokuzuncu gök.

¹² Arş-ı azamın altında bir düzlükte olan levh-i mahfuzun bulunduğu yer.

¹³ Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı olduğu manevi levha.

¹⁴ Kardeş olduklarına ve senede bir defa buluştuklarına inanılan peygamberler.

¹⁵ Göze görünmeyen, kutsal varlıklar.

¹⁶ Kazak Türklerinin müslümanları koruduklarına inandıkları iki evliya.

¹⁷ Müslümanları koruyan bir evliya.

(1836) Bu oğlumunu sana emanet ettim. Ey bizi yaratan Zülcelal (Allahım)! İzin vermeden (rızam olmadan) gönderip, Tölegen'den ayrıldım. Sert bir yere çarpan kartal gibi kanadım koptu. Tırnağım taşa çarptı. Ayağımın acısıyla eğildim. Yürüyüp yorulmasına kıyamadığım, bir saat görmesem yüzüne doyamadığım Tölegen oğlumunu şimdi bir defa olsun görmeye hasret bıraktın ey Rabbim! (1851) Bütün gayıp iyranlar! (Görünmeyen dostlar) oğluma yardımcı olun. İster evde, ister dışarda olsun, Allah'ın takdirinin ulaşmadığı adam var mı? Yolun açık olsun, oğlum! Seni Allah'a emanet ettim. (1857) Ağabeyini arayıp, bul. İkinci olarak yine kıymetli, soylu babama emanet ettim. Bazarbay bunları söyleyip, oğluna izin verdi, dua etti. Sansızbay, babasının iznini ve duasını alıp, ey Allahım! Yardım et, (dedi.)

(1865) Tölegen'in tavsiye ettiği Kökbuwrıl at on yaşındaydı. Onu ince ipek kemer ile sarıp, yumuşak kumaş ile eğerledi. Sık dokunmuş bir kumaşla atı örtüp, sıkı sıkı bağladı. Çifte çifte düğüm attı. Atın terleyip, soğuyarak ciğerlerini üşütmesini istemiyordu. (Yola çıkmak için) uygun zamanı bekliyordu. Er Şege'yi kılavuz yaptı. İki de üçer at aldılar. Çift atlarına birer tane daha at eklediler. (1876) Vedalaşarak herşeyi ardında bıraktı. Sansızbay, Tölegen'i aramak için yola çıktı. (Bu yola baş koydu.) Memleketinden başka yer bilmeyen genç çocuk:

(1881) — Sana emanet Allahım, esirgeyen, koruyan sensin (sana sığınıyorum) dedi. Jayık'a doğru yola çıktı.

(1884) Velhasıl, uzun lafın kısası, bunlar bir müddet yol gidip, Jayık'a vardılar. Hanın (Jibek'in babasının) köyünü ararken bir dağa çıktılar. Köyde çok fazla atlı adam olduğunu gördüler. (Köy çok kalabalıktı.)

(1885) — Şimdi burada ne olduğunu anlayalım, deyip, bir çobana bu kadar atlının niye toplandığını sordular. Çoban şöyle dedi:

(1886) — Hanımız Sırlıbay'ın Jibek adında bir kızı var. Kendisi güzelliği ile meşhurdur. Onun namını işiten Kalmak hanı Horen dokuz bin askerle gelip Jibek'i (babasından) istedi. Eğer onu bana vermezsen, memleketini yerle bir ederim, gasp ederim, dedi. Böylece hanımız kızını Horen'e vermek zorunda kaldı.

(1887) — O zaman Jibek babasına gelip, şöyle söyledi:

— Eğer beni gerçekten bu kafire verecekseniz, sizin için fazla olmazsa, kırk gün eğlence, otuz gün oyun düzenleyip, süreyi uzatınız, dedi. İşte, şimdi eğlence bitip, oyun başlayalı üç gün oldu. Sansızbay ile Şege:

(1888) — Cibek'i daha önce birisine vermiş miydi? diye sordular. Çoban:

— Tölegen adında herkesten üstün bir damadı vardı. Kosoba'nın gölünde haydut Bekejan onu öldürdü, dedi. Sansızbay bunu duyunca, gözyaşları atının yelesini ıslattı, dönüp gitti. Şege ardından gittiği zaman, Sansızbay'ın yere yüz üstü yatıp ağladığını gördü. Sansızbay'ın bu durumda söyledikleri şunlardı:

(1890) Sansızbay çok ağladı. Gözünün yaşını akıttı. "Kardeşin öldü" sözünü duyduktan sonra, ne kadar güçlü olursa olsun, nasıl dayanabilirdi. (1895) Şege ise, ikimiz de ağlarsak bizi kim teselli edecek, deyip sabrediyordu (ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.) Böyle giderlerken Sansızbay birden attan düştü. Başını kibleye çevirdi. Allah'a yalvarıp, secde etti. Çok ağladı. Ağlayarak Tölegen'e ağıt yaktı:

(1905) Herkesten üstün olan ağabeyim! Bu dünyadan göçüp gittin. Gerçek dünyaya (ahirete) ulaştın. Muhtaç kardeşini kendine hasret bıraktın. Aslanları bile korkutan görünüşün, haykırışın (vardı.) Allah başına bir aşıklık derdi verdi.

(1913) Ağabeyimin yüreğine aşk ateşi düştü. Bütün dünyayı gezip, dolaştın da, bu kadar uzak bir yerde (memlekette) Kız Jibek'i buldun. Buldun da ne oldu? Bir kefenin, bir mezarın (bile) yok. Issız yerde can verdin. Sevgili ağabeyim! Düşman yüzünden ölmeyip, köpeklerle kuşlara yem oldun.

(1924) Ey sorguç takıp at koşturan ağabeyim. Yiğitler ellerine yeşil bayrak alıp, düşmanlara saldırırlar. Ben de Tölegen'i bulayım diye, sevinerek ata bindim. Bu yerlere gelince gördüm ki, deniz gibi büyük ve geniş gölümüz kurumuş.

(1932) Ey sevgili ağabeyim! Bir kefenin, bir mezarın bile yok. Köpeklerle kuşlara yem olup, ıssız yerde kaldın. Canım ağabeyim! Gitmeni engelleyip, seni durdurmak istedim. Seni zorladım, eziyet ettim. (1940) Altın kemikli (kıymetli) ağabeyim! Annem ile babama (da) seni yolundan çevirmek nasip olmadı. Öldüğünü işitince, gözümün yaşını durduramadım. Ey rahman olan Rabbim! Sana isyan etmeyeyim. Tölegen kulundan rahmetini esirgememeni dileyeyim.

(1949) Velhasıl, uzun lafın kısası, Sansızbay bu haldeyken Şege geldi. Atından inip, onun başını okşadı. "Olmuş bitmiş şeyler için üzülüp, pişman olma" diye nasihat edip, şunları söyledi:

(1950) Canım Sansızbay! Gölde yetişen kamışım! Hızlı koşan atım! Gözünün yaşını sil. Artık ağlama ışığım! Eğer Tölegen ağabeyinin öldüğü doğruysa, mekanı cennet olsun. (1958) "Ölüm herkes için vardır." Ölüme isyan etme, dedi. Ne istediğini (bir) düşünsene, ölüme isyan etme, dedi Eğer, düşünürsen, yüz yirmi dört bin peygamberin hepsi de öldü. Bizden önce yaşayanlardan hangisi hayatta? Kim ölmeyip sağ kalmış? Ölüme razı olmayan kişi, Allah'ın huzuruna ulaştığında, rahmetten mahrum kalır.

(1968) Gafil olan kullar, ölüme çok üzülürler. Sadece şeytana ölüm yok. Ama iyilik, güzellik de görmeyecek. Ölmezsek biz de şeytan oluruz. Rahmetten mahrum kalırız. (1974) Allah'ın lanetlediği kul ne yapar? Kanadı tamamen sağlam kuş var mı? Tırnaklarının hepsi tamam olan at var mı? Allah ne zaman isterse, ömrümüz o zaman bitecek. Buna şüphe yok. (1980) Biz ne söylersek söyleyelim. Allah'ın hükmünü değiştiremeyiz. Ayı biten ayında, günü biten gününde (ölecek). Rızkı bitince çare yok.

(1985) Canım Sansızbay! Sözüme kulak ver! Tanrı onu (Tölegen'i) annesi ve babasından, kardeşinden kendisi ayırdı. Bir daha sizleri göremeyecek. Senin başına gelen şey, dünyadaki herkesin başına gelebilir. (1992) Allah Tölegen'in sizlerden ayrılıp toprak olmasını (ölmesini) istedi. Başka çare yok. İşte, burada çaresiz, ne yapacağımızı bilemeden kalakaldık. (1997) Daha dün sağ olan Tölegen ise bugün göçüp gitti. Olmuş bitmiş şeyler için üzülme! Ölenlerin ardından pişmanlık duyma! Senin gibi muhtaç olanlara Allah kuvvet versin!

(2002) Velhasıl, uzun lafın kısası, Şege, Sansızbay'ı atına bindirip, sözüne devam etti:

(2003) — Haydi canım, memleketimize dönelim. Bu kadar insanın çaresiz kaldığı kafir Kalmak'a bizim hiç gücümüz yetmez, dedi. Tölegen'in öldüğünü öğrendik. Şimdi Jibek'i alacak neyimiz var, Cibek'i almamız mümkün değil, dedi. O zaman Sansızbay:

(2004) — Şegeciğim, ne diyorsun? Allah nasip ederse, Jibek'i alıp gideriz. Nasip etmezse, hiç değilse yüzünü görüp gidelim, dedi. Gidip, Jibek'i bulun. Nerede ve ne halde olduğunu öğrenin. Ondan sonra beni çağırın. Ben de göreyim, dedi. Bunu söyleyip giderken bir taraftan da düşünüyordu: Bu Şege belki bana kıyamaz. Acaba kafirlerle müslümanların kaynaştığı bu eğlence nasıl bir şey? Kendim gidip göreyim. Atını Şege'ye verip, kendisi yürüyerek eğlence yerine geldi. Kalmaklarla Kazakların birlikte oynayıp eğlendiklerini gördü. Etrafa göz atıp her yeri dolaştıktan sonra, büyük bir evden ağlama sesi geldiğini işitti.

Bu sesi dikkatle dinleyince, Jibek'in sesi olduğunu anladı. İşte, bu sırada Jibek'in ağlayarak söyledikleri şunlardır:

(2005) Jayık'ın suyu ılıktır, hey! Gözlerim ağlamaktan kör oldu, hey! Beni Tölegen'den ayırdın, Tanrım hey! Kendime baktığım zaman görünüşümden korkuyorum. Bana kendimi gösterme! Ey Rabbim! Beni Tölegen'den ayırdın. Başından beri benim bu işimi oldurmadın. (Tölegen'e kavuşmamı istemedin.)

(2015) Ey kudretli Tanrım! Beni bu Kalmak'ın alması için mi yarattın? Ne yapacağımı şaşırđım. (Bu iş beni şaşkına çevirdi.) Jayık'tan göçen pek çok Şektili (Şekti ilinden olan), Tarbak'a varıp, oraya yerleşir. Ey Tanrım! Ne yaptım da böyle bir oltaya yakalandım. (Kimse böyle bir felaketle karşılaşmadı. Neden bu iş benim başıma geldi?) (2023) Ey beni yaratan, sahibim Jabbar (esirgeyen Tanrım)! Ben senin kulun değil miydim? Beni gerçekten soyu kötü olan Kalmak'a mı nasip ettin?

(2027) Uzun lafın kısası, velhasıl bu sözleri işitince, Sansızbay'ın hiç takati kalmadı. Tekrar koşarak Şege'nin yanına gelmesi ve Jibek'ten bir cevap alıp, gel diyerek söyledikleri:

(2028) Ey sevgili Şege! Üstün doğan yiğit! Sizi Jibek yengeme adadım. Derhal Cibek'e gidip, gel. Senden tek bir ricam var. Bana Kız Jibek yengemden bir cevap getir. Ben de düşman yakana yapıştığında, bir belayla karşılaştığım zaman, seni bırakıp gitmeyeyim. Sana söyleyeceğim budur: Bana yalan söyleyip Tanrı huzurunda mahçup olma!

(2042) Yiğit doğan Şege bir büyük kişi idi. Atını Sansızbay'a verdi. Yayan yürüyüp, Jibek'in memleketine doğru yöneldi. Şarkının (ağıtın) duyulduğu beyaz evin karşısına geldi. Eğlence yerini dolaşp, Kalmak'ın askerlerini seyretti.

(2053) Uzun lafın kısası, velhasıl, Şege'nin geldiği vakit Jibek'in söyledikleri şunlardı. Şege dinleyerek olduğu yerde kalakaldı:

(2054) — Önceleri yoluna baş koyduğum Jağalbaylı idi. Atları o kadar çoktu ki hesap edilemezdi. Eğer Tölegen'in öldüğü doğruysa Tanrım Kız Jibek'i niye yanına almadı?

(2058) Şimdi de yoluna baş koyduğum Jağalbaylı. Atları o kadar çoktu ki hesap edilemezdi. Ey Tanrım, o memlekette yiğit yok mu? Neden esirini(dulunu) arayp, gelip almıyor?

(2062) Şimdi de yoluna baş koyduğum Jağalbaylı. Atları o kadar çoktu ki hesap edilemezdi. O memleketi kendi başıma bulup giderdim ama benim gibi güçsüz bir kadın yolu bulamaz.

(2066) Bunları duyan Şege Jibek'in niyetini anladı. Allah'tan yardım istedi. İleri atılıp, Jibek'e doğru yürüdü. Askerleri ortadan bölüp (ortalarından yürüyüp) zayıf koyun gibi mücadele edip, bazıları ile dövüşüp, bazılarıyla çekişerek, öldüm bittim dediği zaman Kız Jibek'in karşısına gelebildi.

(2078) Uzun lafın kısası, nihayet Şege Jibek'in karşısına gelip, serenat yapan yiğitler gibi şarkı söylemeye başladı. Daha önce Jibek'e hiç kimse şarkı söylememişti, söylemek isteyenleri de o beğenmemişti. Çünkü çok üzgündü. Şimdi Şege'nin söyledikleri:

(2079) Şege:

— Sevgili Jibek, sizin gibi bir peri kızını kimse doğuramaz. Sizin yüzünüz huri kızlarının yüzüne benziyor. Hürmet edip, güler yüzle bana şarkı söyle. Bu da şüphesiz bir ganimettir.

(2084) Jibek:

— Senin şarkının baş tarafı şöyle böyle (lüzumsuz sözler). Dağın tepesinde söğüt ile kayın ağacı biter. Ben uzun zamandır şarkı söylemiyorum. Benim ne kadar halsiz ve üzgün olduğumu biliyorsun.

(2089) Şege:

— Güzel yüzünü görünce gönlüm doldu. Cennette olan güzel şeyleri görebilir. Ben bu eğlencenin sizin için yapıldığını duymuştum. Güler yüzlüm, neden üzgünsün?

(2094) Jibek:

— Yüzün çok şey görmüş, yaşamış gibi aydınlık. Pek çok askerle mücadele edip, karşıma geldin. Ağa takılan atmaca gibi kul olup, memleketimden ayrı düştüm, garip kaldım. Ey beyim, ben sizi daha önce hiç görmemişim. Size hayran oldum. Belli ki uzaklardan geliyorsunuz. Böyle yorgun argın nereden geldiniz?

(2103) Şeşe:

— Allah sana huri kızlarının güzelliğini vermiş. Sözlerinle içim eriyor. Güzel yüzlüm bu ağa nasıl tutuldun? Söyle de bilelim.

(2108) Jibek:

— Ben Allah'ın takdirine razı oldum. Işığım, kandilim söndü, mahvoldum. Tanrım beni eşimden ayırdı. Ben de düşman Kalmak'a esir oldum.

(2113) Şeşe:

— Sarı ağaç kesilince kum gibi ufalanır. Her devirde bir merhametsiz olur. Kayınpederin, kaynanan hangi kabiledendir? Sevdiğinin adı neydi?

(2118) Jibek:

— İyi insanın ağzından bal damlar. Ölümün oltasından kim kurtulabilir? Huzurlarına çıkıp hizmet etmedim. Bu yüzden onların adlarını söylemeye çekiniyorum.

(2123) Şeşe:

— Kötü insan, iyi insana yetişemez. Kötüler, iyilerin önüne geçemez. Meraktan sormuştum. Bir defa söyleyen hiç bir şey olmaz.

(2128) Jibek:

— Delikanlı ile kız bir araya gelip sabah akşam gülüp eğlenir. Bildiklerimi söylersem, sözümünden dönemem. (Delikanlı ile kızın bir araya geldikleri zaman gülüp eğlenmeleri gece ve gündüzü farketmemeleri nasıl herkesçe malumdur. Ben de bildiklerimi söylersem sözümü geri alamam.) (2134) Kayınpederimin adı Bazarbay. Jağalbaylı kabilesindedir. Tölegen, onun oğludur. Akı, zekası padişahdan da üstündür. Yüce Tanrım ne yapayım? Gideli az zaman olmadı. Tanrı böyle istemiş. Tölegen'den ayrılınca iki memleketin de çaresi tükendi. Bir defa olsun aramaya gelmedi. Sansızbay adlı kardeşinin hiç duygusu yok mu diye düşünüyorum.

(2147) Koyunların içinde kuzuydu, hey! Gerdanda altın gerdanlıktı, hey! Kaynananın adını söyleyeyim. Altmış yaşındaki Kamkadı, hey! Tanrım benim gibi garip bir kulunu sevindirir mi acaba? Gözüm niye seğiriyor, hey!

(2154) Sansızbay diri ise, vakit geldi. Benim gibi bir garibi neden aramadı, niye gelmedi? Göçüp giden Tölegen, "Akla diken boldur." (Akıllı kişi herşeyi hesaplar) diyen memleketimin en büyük şairi kahraman Şege var, derdi.

(2162) Ne yapayım, ne edeyim? Hangi birini söyleyeyim. Göçüp giden Tölegen çok şey söylemişti. Nihayet Şege şunları söyledi:

— Dağ geçidinde geçit (veren) dağın sırtıdır. (Onu) sert bir rüzgar aşar. (Eğer insan kuvvetli olursa, her zorluğu yenebilir.) Sevgili Jibek, boynunu uzatıp, bu tarafa gel, dedi. Ben sana bir cevap vereyim, bu sözümü anla, dedi. Sansızbay'a kılavuz olup, seni arayıp buralara gelen şair Şegen benim, dedi.

(2177) Tecrübeli Kız Jibek, beni aldatıyor deyip, bu sözüne inanmadı. Şege devam etti: Doğru söze inanmazsan, güler yüzlüm sana daha ne söyleyeyim? Söylediklerime boş derssen, bir daha karşına çıkmayayım. Dostunu düşman gibi görürsen, üzüntüden öleyim. Müslümanı düşman görüp, Kalmak'ı dost tutarsan, ey Jibek şunun doğrusunu söyle de ben de yoluma gideyim.

(2191) Jibek düşündü:

— Ey beyim, doğru söylüyorsan yolunda öleyim. Aklım var iken kim olduğunu bileyim. Ey sevgili beyim, Sansızbay nerde? Göstersene! Ben de sözüne inanayım.

(2199) At bağlanan ahır, yeşilliği kalmayan bomboş yeri, pek çok düşmanın içinde adını, söylesem bilir, diyerek "At arkadaşım, gel" diye bağırdı. Sansızbay, yakın bir yerde duruyordu. Er Şege'nin sesini tanıdı. Acele eden yiğit kişi, Allah deyip, atına bindi. İki atı da yedeğine alıp, hiç durmadan at sürüp Er Şege'nin karşısına geldi.

(2213) "Biricik kaynın geldi" deyip, kahraman doğan Şege, Jibek'e haber verdi. Kız Jibek eline kandil alıp Sansızbay'ı gördü. Şunları söyledi:

— Altından yapılmış kıymetlim! Gümüşten yapılmış tırnağım! Tanrım onu ağabeyine ne kadar benzetmiş. Yaratan sahibim yardım etti. Dileğimi kabul etti. (2230) Sansızbay'ı görünce, Cibek'in gönlü (içi) rahatladı. Başına gelenleri unutup, kaygısını içinden attı. Düşmanların içinde görüşmek tehlikeliydi. Bu yüzden hemen hal hatır sordular. İkisi (Kız Cibek'le Sansızbay) de birbirlerine ısındılar.

(2239) Uzun lafın kıyası, bunlar birbirlerine hal hatır sordular. Gariplerin gönülleri su gibi doldu, taştı. Sansızbay ile Şege'ye hürmet edip onlar için bir koyun pişirdi. Jibek:

— Yemek yedikten sonra atlarınıza binin, dedi. Gideceğiniz yere gidin, dedi. Beni almak isteyen Kalmak'ın iki tane hızlı koşan atı var, bunu bilin, dedi. Karağaç tepesinden yol geçer. Bu yolda beni bekleyin, dedi.

(2249) Allah nasip ederse, o hızlı koşan atlardan birine binersem, yarın öğle vakti söylediğim yerde beni görürsünüz, dedi. Bizim halkımız yarın göç etmeye başlar, geceleyin çadırlarını söker, eğer Tanrım bizim dileğimizi kabul ederse, Kalmak'ın kandili (artık) söner, dedi. (2255) İkişile anlaşıp onları gönderdi. Hanın halkı gece kalkıp göç etmeye başladı. Jibek:

— Bu gün göç ederken Kalmak'ın hızlı koşan atlarından birine bineyim, kızlarla oynayıp, gülüp gideyim deyip, yengesine atı alıp gelmesini söyledi. Horen'e bizden haber ver. Atıyla gönlümü eğlendireyim, dedi. Yengesini gönderdi.

(2263) Uzun lafın kıyası, yengesi Horen'e gelip şöyle dedi:

— Evlenecek kız selam gönderdi, hızlı koşan atlarından birisini versin, göç ederken bineyim, diyordu. Kalmak:

— Evlenecek kız sana yar olmam demişti, atımı vermiyorum, dedi. O zaman yengesi, Kalmak'ı kandırmak için şunları söyledi:

(2264) — Ey damat! Naz yapıyor. Evlenecek kızın nasıl nazlandığını bilirsin. Bildiğin halde neden düşmanların sözüne inanırsın? Jibek bugün göçte binecek. Sandalkök'ü ver, (dedi.) Gün batarken beyaz eve gireceksin. Oyunla, eğlenceyle pek çok güzelliği göreceksin. Nur yüzlü kızın bedenini tanıyacaksın. Dört köşesi altın (işlemeli) gömleğini (eteğinden başlayıp) başına doğru katlayacaksın.

(2279) O zaman Horen şöyle dedi:

— Ey yenge! Bindiğin atından düşme. Altından yüzük takma. Birisi fakir, birisi zengin (söylediğin olacak, inanılacak gibi değil.) Tanrı bunların hepsini nasip eder mi? (2287) Jibek bana varmazsa, varmasın. Sandalkök'ü isteme! Jibek bana varmazsa, varmasın. Sandal'ı isteyip, üzülmesin. Erkeklerin bindiği hızlı koşan ata hiç kadınlar binebilir mi?

(2291) Uzun lafın kısası, Kalmak atını vermeyince, yengesi sinirlenip, ağlayarak Jibek'e geldi. O zaman Jibek düşündü. Şimdi kendim gideyim, kendim gidersem atı alıp binerim, dedi. Yanına on beş kız alıp, koşarak Horen'e geldi. Bu sırada Tanrı dileğimi kabul eder, Kalmak'ı susturur, diye düşünüyordu. Yanındaki kızlara şöyle dedi:

(2292) Sizler eniştenizle oynasanıza! Bu sırada Jibek Horen'in karşısına geldi. Horen, Jibek'i görünce aklı başından gitti, mest oldu. O zaman Jibek şöyle dedi:

(2293) — Ben istediğim zaman atını niye vermedin? Horen:

(2294) — Ben senden at mı esirgeyeceğim. Buraya geleli iki buçuk ay oldu. O zamandan beri bana bir defa bile görünmeyişine kızıp, vermedim. Şimdi hangisini istediğini söyle, dedi. Jibek:

— Sandalkök'e bineceğim, dedi.

(2296) Kalmak'ın iki hızlı koşan atının, iki eğer takımı vardı. Kendi eğer takımı olmazsa, başka eğer takımı bu atlara uymaz, deyip kendi eğerini verdi. Kalmak atı eğerlerken Jibek, Horen'in yatağının yanında saklı olan on beş kulaç yüksekliğindeki ak kılıcı gördü. Jibek onu beline bağladı. Kalmak atı eğerleyince çabucak ata binip, dizgin ipini eline aldığı anda, gönlü dolup taşı. Kalmak'a bakıp ona duyurmadan söyledikleri:

(2297) — Atana lanet han Horen! Senin hanlığın nerede? Atını aldanıp zorla verdin. Tanrı seni elime düşürse, yerle bir ederim, ezerim. Sandal adındaki atın, kılıfı altın kılıcın ya seninki ya benimki, Tanrı bana güç verse, senin hiç şansın olmaz.

(2307) Atana lanet, han Horen! Bu sözümü iyi düşün. Sen kendini han sanıyorsun. Eğer Tanrı bahtımı açarsa, (baht verirse) gözünü karga, kuzgun ve sineklere oydururum.

(2314) Atana lanet sinsi Kalmak! Senin karşında durmayayım. Her şeyini alayım diye düşünerek sana bakmayayım. Tanrıya günahkar olmak için acele etmeyeyim. Bunun için tövbe ettim. (2320) Öncelikle takdirine razıyım, çaresizim. Tanrı dileğimi kabul etti. Sandalkök'e bindim. İt Kalmak, gözlerin belerdi. Ahmaklığından ecelinin geldiğini bile bilmiyorsun.

(2327) Uzun lafın kısası, bunları söyledikten sonra, içine şüphe düşüp, asilik mi ettim, diyerek tövbe edip, şunları söyledi:

(2328) — Tövbe ettim ey Tanrım! Asiliğimi affet. Yüzüne lanet olası kafirin yanan ateşini söndür (o ölsün). Ey Allahım! Tövbe ettim. Her şeyi sana bıraktım. Ne yapmak istersen onu yap.

(2335) Uzun lafın kısası, velhasıl, Jibek bunları söyleyip, Allah'a sığınıp, atının başını çevirerek gitti. Atı hızlı koşması için hazırlayayım diyerek, bir kaç defa zıplatıp koşturdu. Bu sırada Horen, Jibek'i görüp, atı hızlandırıp kaçıp gider mi? diye düşünüp Kazmoyındı (Kazboyunlu) kara atı eğerleyip bindi. Jibek'e doğru yöneldi. Kılıcımı (da) alayım diyerek at koşturan Horen'in söyledikleri:

(2336) — Ya pirim hey, ya pirim! Delikanlı! Kız Jibek'in yaptığını gördün mü? Kız Jibek, benim kadını, Köksandal'ı koşturuyor. Hızlı koşan Sandalkök beni bırakıp gitmesin. Sevgili Jibek! Yavaş yavaş koştursana!

(2345) Uzun lafın kısası, velhasıl, o sırada Jibek gelen Kalmak'ı görüp düşündü. Bu Kalmak bana bir şey yapma niyetindeyse, bunu ona unutturayım, onu geri göndereyim, diyerek önüne çıkıp, Horen'e şöyle dedi:

(2346) Ey efendim! Siz kaç nesildir hansınız? Han olan siz misiniz, yoksa sizden önceki atanız da han mıydı? Horen:

— Ben yedi nesildir hanım, dedi. O zaman Jibek:

(2348) — Han olmaz ol! Han senin gibi olur mu? Senin kadınınsam, göç boyunca çobanlar gibi neden beni takip ediyorsun? dedi. Burada durmayın, önden gidip çadırınızı dakin, biz göç edenlerle birlikte geliriz, dedi. Bunun üzerine Horen:

(2349) — Ben seninle gelmiyorum. Bu at hızlı koşarsa, kaçıp gider. Onu söylemek için geldim. Kılıcımı bana ver, dedi. Jibek:

(2350) — İşte senin akılsızlığın! Ben bu memleketi korkutayım (yanıma kimseyi yaklaştırmayayım), diye uğraşyorum. Bizi geciktirmeden, yolumuza yöneltsin (birlikte rahat rahat buradan gidelim) diye böyle yapıyorum. Daha önce kendi aklınla hareket ediyordun,. şimdi de öyle yap (beni rahat bırak), dedi. O zaman Kalmak inanıp:

(2351) — Öyleyse ben ileri gideyim. İkinci namazından sonra atımı bana ver, deyip gitti.

(2352) Jibek atının başını çevirip, ardına bakınca şapkasını küçük yengesinin giydiğini gördü. "Kızın gözü kırmızıda" sözünü doğrularcasına, şapkamı da alıp öyle gideyim, diyerek yengesinin yanına geldi, şapkasını istemek için söze başladı:

(2353) — Dağ geçidinde geçit (veren) dağın sırtıdır. (Onu) sert bir rüzgar aşar (İnsan kuvvetli olursa, her zorluğu yenebilir) dedi. Canım yengeciğim! Bu tarafa gel. Ben bir şeyler söyleyeyim, sen söylediklerimi dinle.

(2359) Başındaki şapkayı alıp bana ver, dedi. Onu yarın giyeyim. Bu gün göç ederken (de) giyerim. Yengeciğim, bana yakışıp yakışmadığını kendi gözünle gör, dedi. (2365) Kız Jibek'in söylediklerini yengesi makul karşıladı. Başındaki şapkayı Jibek'e verdi. Jibek şapkayı eline aldı. Üzerindeki mücevherleri kopararak cebine koydu. Atının başını çevirdi. (Biraz) uzaklaştıktan sonra durdu. Bir şeyler söylemeye dili varmadı. Ağlamaya başladı. (Bir müddet sonra) şunları söyledi:

(2378) — Sevgili yengeciğim! Senin huyların, karakterin diğerlerinden farklıdır. Uzaklara gidiyorum. Bana nereye gittiğimi sorma, dedi. Mollaların divitleri ve kalemleri vardır. Hepimizi yaratan Allah'tır. O yardım ederse uzaklara gideceğim. (2385) Anneme babama çok selam söyle. Allah nasip ederse, uzaklara gitmeye niyetliyim. Bunu yapmak istemezdim (ama) Horen geldikten sonra, askerleri etrafımızı sardı. Çok gecikmeden gideyim. Memlekete, yurda çok selam söyle. Yengeciğim, sağlıcakla kal, dedi.

(2394) Yengesi:

— Sevgili gelin kız! Atın hızlısına binmişsin. Nasıl istiyorsan, öyle olsun. Allah bahtını açsın, kafir kendi gönlünü kendisi avutsun diye, seni müslümana yar etsin diye gece gündüz ben de dua ettim. Bana doğruyu söyle. Nereye gidiyorsun, kıymetlim? Jibek şöyle dedi:

(2407) — Hızlı koşan bir ata bindim. Belime elmas (kılıç) taktım. Atının bıraktığı izleri Sansızbay takip edip geldi. (Beni aramaya gelmiş.) Tanrı dileğimi kabul ederse, beni ilk nasip ettiğine kavuşturursun diye uğraşıyorum. Gitmek istiyorum. Yengeciğim, alçak kafirin sözüne nasıl inanayım?

(2417) Tanrı muradımı verirse, Kalmak'ın gözleri belersin. Nefesinin ateşinde ekmek pişsin. Yengeciğim, bunu talep ettim, hayal ettim. Yola çıkmak için hızlı koşan ata bindim. Bu yola baş koydum. Her şeyi Allah'a bıraktım. (2425) Rabbimin düşmanı, soyu kötülerle dolu Kalmak'a nasıl kadın olurum? Dinsiz, zamanını kollayıp başıma bir bela sardı. Jibek adıyla (bir müslüman olarak) benim kafire kadın olacağımı bütün halk biliyordu. (2433) Annemiz ak sütünü helal etsin. Babamız razı olsun. Memleketime çok selam söyle. Yengeciğim, sağlıcakla kal?

(2437) Bundan sonra Kız Jibek başka bir şey söylemedi. Atının başını çevirdi. Buluşacakları (Karaağaç) Kara Ağaç'a, bahtının açılacağı yere doğru yöneldi. Yengesi onun gideceğini anladı. Kız Jibek atının başını çevirdikten sonra Sansızbay'a çok selam, güle güle git, deyip ağlamaya başladı. Jibek atını sürdü, sürdü...

(2448) Bu sırada Şege ile Sansızbay bir ağaca çıkmış, etrafı gözetliyorlardı. Jibek'in gölgesini gördüler. Yolla mücadele ederek, atının gemini çekiştirerek, uçan kuşlarla yarışarak, kısa boylu deve gibi boynunu uzatarak geliyordu. Atın gemini çekmekten avucunun içi nasır tutmuştu.

(2459) Düz yerlerden sürükleyip, çukurlardan atlatarak, öyle böyle deyinceye, göz yumup açincaya kadar Sansızbay ile Şege'nin yanına uçarak geldi. Her şeyden önce Allah dostu, O'na tabi olmuş diyerek, atından inip (Allah dostu olduğu için, önceki yolum buydu diyerek tabi olup) Şege'ye selam verdi. Şege: — Bahtın açılsın, yavrum! Sığınacağın Tanrı olsun deyip dua etti.

(2473) Jibek atını yedeğine alıp yayan yürüdü. Hürmetle kaz gibi yavaş hareket ederek Şege'nin karşısına geldi. Üçü de birbirlerine bakıp, Allah'a şükrettiler. Jibek tekrar atına bindi. İkiydiler, üç oldular. Allah deyip, memlekete doğru yöneldiler.

(2481) Jibek, Jağalbaylı yönüne bakıp atına kamçı bastı. Bindiği at, esen yel gibi hızla öne geçti. (Bunu gören Jibek) Sansızbay'a öne sen geç. Kendi atın hızlı değilse, Sandalkök'e bin, dedi. (2488) Sansızbay boyunun kısalığından utanıp, Jibek'in atına binmedi. Sen git. Eğer Tanrım beni binilecek yere (eğere) ulaştırırsa (bir gün boyum o kadar uzarsa) o zaman binerim, dedi.

(2494) Velhasıl, bunlar gidedursun, biz Horen'den bahsedelim. Akşam namazı vakti olunca Horen:

— Atımı göndersin, diye birilerini yollamak istedi. Bunlar:

(2496) — Atının nerede olduğunu bilmiyoruz, dediler. Kalmak:

(2497) — Jibek binmişti, dedi. Adamlar gidip baktılar. Gördüler ki at olmadığı gibi, Jibek de yok. Jibek'i (herhalde) atı ile kendi memleketine gönderdi, şimdi niye bize soruyor, dediler. Gerçekten (Jibek'in nerede olduğunu) bilmiyorsa, biz ne yapabiliriz, diye düşündüler. Horen bunlara öfkeleni. Askerlerini toplayıp, memleketi ele geçirmek niyetiyle hanın (Sırlıbay'ın) evine geldi.

(2498) Geç vakit olunca han Horen atının nerede olduğunu sordu. Adamlar da bilinen cevabı verince, atımı çabuk bulun, dedi. Eğer atımı bulursanız, rahat uyuyabilirsiniz. Şayet Jibek'le atımı bulamazsanız, yapacağım şeyleri görün, dedi. (2507) Kafir Kalmak, askerlerini toplayıp, öfkelenip, bağırıp, herkesi azarlayarak evin avlusuna kadar geldi. Kadınlar, çocuklar bütün halk Kalmak'ın bu halinden korkup bir ağızdan ağlamaya başladılar.

(2514) Velhasıl, (bu arada) Sırlıbay han Kalmak'ın yanına gidip konuşmaktan utandığı için Karşığa'ya şöyle dedi:

— Siz gidip Kalmak'a durumu anlatın.

(2516) Bu Karşığa, iyi konuşan bir kimseydi. Yiğit bir kişi olduğu için öfkeli Kalmak'ın yanına korkmadan gitti. Hoşlanmadığı kafire kekelemeden, teklemekten cevap verdi:

(2523) — Ben size bir cevap vereyim. Ey efendi! Sözümü dinleyin. Nihayet durumu açıklayabilecek biri geldi diye düşünün, artık öfkelenmeyin. Şayet Jibek'i bizim sakladığımızı anlarsanız, öyle kızın. Öfkenizi yenin, dedi. Jibek'i kim kaçırdıysa onu takip edin. Tulpar (hızlı koşan at) izi kaybolmaz. Bu izleri görün, dedi.

(2534) Jibek'i kaçırabilecek düşmanınız var mıydı? Bin kişiyle birlikte kendinize de sahipsiniz. Hanlığınızda kusur yok. Ey efendi! Düşünsenize! Yaptığınız şey doğru mu? (2541) Han olsanız da ben söyleyeceğimi söyleyeyim, dedi. Bir kadını tulpar (hızlı koşan at)a bindirmekle hatalı davrandınız. Jibek'in atı dışı. Tulparın sırrını (çok hızlı koştuğunu) bile bile neden bir kadına bu atı verdin? Hem atını kendin veriyorsun. Hem de halka öfkeleniyorsun. (2550) Daha fazla konuşmaya gerek yok. Çünkü sen hansın. Kendi hatanı düşünmeden, haksızlık edip, halkın günahını alma, dedi.

(2555) Velhasıl, o zaman Kalmak şöyle dedi:

(2556) — Bana neden böyle açık açık söylemiyorlar. Jibek'i kendisi memleketine gönderdi. Şimdi niye bize soruyor, demelerine öfkelenim. Evet, doğru! Nereye giderse gitsin, benim Sandalkökümün izi yer ocağı gibi toprağa kazılıp kalır. Ben izini tanırım, deyip geri dönüp yatağına yattı. Gün ağarınca kadar Kalmaklar zorla yatıp, ağardığı vakit atlarına binip iz aramaya başladılar. Çadır yerine geldiklerinde izi buldular. Moyın (Boyun) geçidine vardıkları zaman, izlerin çoğaldığını gördüler. O zaman Kalmak Horen askerlerini böldü. İki bin yedi yüz kişi ile iz sürmeye devam etti. Diğerlerine de, biz gelene kadar burada bekleyin, dedi. Karşığa'yı kılavuz yapıp, yirmi kişi de Kazaklardan yanına aldı. Altı gün iz sürüp, yakalayamayınca, Horen yalnız başına takip etmeye başladı.

(2557) Ben düşmanları öldürdükten sonra, sizin yanınıza gelirim, dedi. Memleketlerine kadar onlara yetişemezsem, durup sizin gelmenizi beklerim. (Bu arada) onlara Allah güç verse bile, memleketlerini gaspeder, geri döneriz dedi.

(2558) Kalmak atını sürdü. Onları çembere almayı düşünüyordu. Domuz gibi ses çıkarıyor, ayağıyla üzengi arasındaki örtü hareket ediyor, eğer kayışı sallanıyor, ağzından akan köpükler göğsüne damlıyor, Kazmoyın kara tulpar (hızlı koşan at)ın sağrısını okşar gibi kamçılıyor, atın sağrısından akan ter, yağmur damlaları gibi baldırından dökülüyordu. Kalmak atına deh dese, sesi çok öten kuşlar gibi çıkıyordu.

(2572) Kafir Kalmak öfkeli öfkeli yoluna devam etti. Tamamı tamamına on bir gün sonra, Sansızbay'ın gölgesini gördü. Jibek, kafir Kalmak'ın geldiğini (aralarında) bir günlük mesafe olmasına rağmen sezmişti. Kafir Kalmak bize yetişti. Bahtım karardı diyerek, Sansızbay ile Şege'ye haber verdi. Düşünceli bir halde boynunu büktü. Allah'tan yardım diledi.

(2586) Sansızbay, Jibek ile Şege'yi gönderip, Kalmak'ın yolunu ummadığı bir anda kesip, önüne çıkmak için beklemeye başladı. Jibek ise, kendisi önden gidip, düşmanın karşısında genç bir çocuğu tek başına bıraktığı için sıkıntılıydı. Bu haldeyken bir tepeye ulaştı. Kible tarafına doğru baktı. Köksandal'ın yularının ipini boynuna sardı. Allah'a yalvardı, dua etti:

(2602) — Ey kudretli Rabbim! Güzelliğim, heybetim kalmadı. Yüzümden nurum gitti. Bizleri koruyan Rabbim! Bana pek çok saadet, mutluluk verdin. Şimdi ecelim mi geldi? Çaresiz bir han evladını bir riyakar eliyle mi yok

edeceksin? Ey Rabbim! Önce rahmetinle (ondan) kurtulmuştum, şimdi ise ne yaptım da yakalandım?

(2616) Tekrar onun eline düşersem, benim erkek geyiğim (Sansızbay) ne olur? Çaresiz bir han evladını bir riyakar için kurban mı edeceksin? Kız Jibek bunları söyleyip, hıçkırma hıçkırma ağladı. Göz yaşları sel gibi aktı. (2624) Tanrı, çok üzgün olan Jibek'in dileğini kabul etti. Hiç kabul etmez olur mu? Nitekim, mutluluk biraz gecikse de er geç ortaya çıkar. Bu sırada, biz bunları söylerken, Horen Sansızbay'ın beklediği yere geldi. Şunları söyledi:

(2635) Yüzüne bakacak olsam, daha çocuksun. Ateş gibi yanmaktasın. Benim adım han Horen. İstedığın, ümit ettiğin nedir? Ben halimi anlatayım da, sen de aklını başına topla, dedi. Jibek benim kadını, onu nereye götürüyorsun? Jibek'i geri getirip, benim önümde baş eğsin, dedi. Benimle savaştırmış gibi, karşıma çıkacak zamanı kolluyorsun. Şayet savaşırsan, Rabbine kavuşursun. Vazgeçmiyorsan, ne yapmak istediğini söyle, dedi.

(2652) Sansızbay şöyle dedi:

— Sen Horen isen, ben de Sansızbayım. Ben de senin kadar güçlüyüm. Jibek adlı yengemi bulmak için buraya gelmişim, dedi. Yengemi bulunca, Allah'tan yardım dileyip, onunla memleketime geri dönmek istedim. Bizi takip ettiğini görünce, bu adam kim, neden ardımızdan geliyor diye, öğrenmeye karar verdim, dedi.

(2664) Müslüman, seninle dost olayım, Nesli uğursuz kafir isen, Allah nasip ederse, cehennemdeki yerine göndereyim, diyordum. Kalmak şöyle cevap verdi:

(2671) — Dağ geçidinde geçit (veren) dağın sırtıdır. Onu sert bir rüzgar aşar (Eğer insan kuvvetli olursa her zorluğu yenebilir), dedi. Sırada önce ben varım, sonra sen varsın, bu sözümü iyi anla. Yüzüne bakacak olsam, yaşın küçük, çok gençsin. Bu yüzden ilk sırayı bana ver, dedi.

(2679) Sansızbay adlı cesur genç, düşünceli bir halde boynunu büktü. Allah'tan yardım diledi. Düşmanın karşısından kaçacak kadın mıydı (Kadın mıydı ki düşmanın karşısından kaçsın)? Sırayı Kalmak'a verip, çekinmeden, korkusuzca bekledi. (2685) Atana lanet sinsi Kalmak! Sadağına el attı. Bir ok aldı. Karşısında korkusuzca duran çocuğu hedefleyerek yayından oku attı. Ok, Sansızbay'a ulaştı. Dokuz katlı zırhının sekizinden geçti. Az daha delinen zırhı tamamen yırtıyordu.

(2697) Sansızbay'ın yaşı küçük olduğu için, dileği kabul olmuştu. Dokuzuncu kattan da geçirdi ama Tanrı bu oku sekizincide tuttu. Gavas-Gayas evliyalar ve görünmeyen dostlar (Kırık Şiltan) onu korumuşlardı.(2703) Daha önce hiç düşman görmemiş olan Sansızbay, ağlamaya başladı. Beni kafire rezil etme, diye Tanrıya yalvardı.

(2707) Tanrı istemezse, kuluna kimse zarar veremez. Ey kudretli Tanrım! Sana yalvarıyorum. Merhamet et! İlk defa düşmanla karşılaşıyorum. Gücümü deneyeyim. Kudretli Tanrım! Batan günle batayım. Ben de Kalmak'a ok atayım. Merhamet et ya Allah! Sinsi Kalmak'ı öldürüp rahatlayayım, dedi. Lütfunla benim asiliğimi affet.

(2723) Sansızbay bunları düşünerek, sadağına el attı. Bir ok aldı. Kendinden emin bir şekilde karşısında duran kafiri hedefleyerek okunu attı. Ok hızla ilerledi, Kalmak'a ulaştı. Göğsünü sıkıştıran zırhından, tutmaya çalışan engelden çabucak geçti. Kafirden de geçerek bir tepeye ulaştı. Ev kurulabilecek büyüklükteki bir yerin altını üstüne getirdi. (2738) Ok durduğu zaman, Horen attan yere düştü. Elinden tuğu (da) düştü. La-Lay-lama-lok (Ah Tanrım!) diyerek dişlerini bileyip yere uzandı. Kalmak düşünce, Sansızbay onun yanına geldi. Atının üzerindeyken kılıcı ile başını gövdesinden ayırdı.

(2748) Kazmoyın (adlı) kara atı, yedeğine aldı. Jibek dursana, beklesene! Yoksa bende gönlün yok mu? diye bağırarak zaferini ilan etti. Şege ile Jibek onu gördüler. Şükrederlerken Sansızbay onlara yetişti. (2758) Allah'a şükredip, kafir düşmandan kurtularak, bir kaç gün daha yol gidip, memleketine vardı. Annesi ile babasını sevindirip, kırk gün hiç durmadan eğlence düzenledi. Sansızbay Jibek'i aldı. Jibek'in yüzünü gören halk, ona hayran oldu.

(2767) Ey Rabbim! Her kul için hayırlısını ver. Onların da bahtları açıldı. İyiye, güzele ulaştılar. Jibek bir gece düş gördü. Kalkınca düşünüy Sansızbay'a anlattı. Düşümde pek çok karga gördüm, bir atmacanın peşinden gittim, atmaca kargaları öldürdü, ben de çok sevindim, dedi.

(2775) Sansızbay, Jibek'in düşünüy şöyle yordu:

Kalmak askerleri buraya gelecek. Tanrı bizim dileğimizi kabul edecek, dedi. Kargaları öldüren atmacan benim. Gelen Kalmakların hepsi ölecek, dedi.

(2780) Sansızbay bunları söyleyip, halkını topladı. Allah yoluna başını koydu. Halkı topladığı zaman, bir çok asker geliyor, diye haber ulaştı. Sansızbay

bunların hepsini öldürüp, cesetlerini tepeler halinde yığı. Kalmakların arasında yirmi tane müslüman vardı. Onlara hürmet etti.

(2788) Müslümanların başı Karşığa idi. Allah, darda kalanların sığınağıdır. Hızır yetişip, Sansızbay'ın bahtını açtı. Kendisine boyun eğenlerin hiç birini geri göndermedi.

(2792) Karşığa, askerlerin önünde gidiyordu. Horen'in öldüğünü görmüştü. Belki beni de öldürürler, diyerek Kalmaklara (Horen'in öldüğünü) sezdirmeden onların yönlerini değiştirmişti.

(2796) "Hanımız onları takip ediyor" diye Karşığa askerleri aldattı. Bazarbay'ın memleketine onları getirip, aklıyla hareket edip, ölmelerini sağladı.

(2800) Velhasıl, Sansızbay, Karşığa'yı bir kaç gün ağırladı. Sonra yanına iki bin asker alıp, Karşığa'yı da kılavuz yapıp, Jibek'in memleketindeki diğer Kalmakları, gece vakti, uyudukları zaman bastı. Atlarına binmelerine fırsat vermeden, gün ağaruncaya kadar savaştı. Bir çoğunu öldürdü. Gün ağardığında, başlarında kendilerine akıl verecek hanları olmayan diğer Kalmaklar, kaçıp gittiler.

(2801) Sansızbay onları takip etti. Yakaladığını öldürdü. Kalmakların beş bin askerini öldürerek toprağı kızıl kanla boyadı.

(2805) Ey yiğitler! Müslümanı düşmandan kurtaran bu kahramana bakın! Tahri ona (bu genç çocuğa) baht verdi. (Artık) müslümanların gönlü rahatladı.

(2809) Sansızbay, Kalmakların tamamını öldürdükten sonra, kayınbabasına geldi. Başta Sırlıbay han olmak üzere, bütün halk peşpeşe önüne çıktı.

(2813) Ayrı bir çadır kurdular. İki ay kadar ona hürmet ettiler. İki aydan sonra memleketine döndü, derler. Kayınbabasının memleketine hizmet etti, derler.

(2817) Seksen deveye çehiz yükletip, beş tane yetim ve altın çadır verdi, derler. Jibek için dokuz tane iyi atı eksiksiz hazırlatıp, kaynanası da yanında geldi, derler.

(2821) Jibek'le yeniden evleniyormuş gibi hazırlıklar yapıp, memleketine üç ay sonra geldi, derler. Sağ-selamet yurduna varınca tekrar kırk gün düğün eğlencesi düzenledi, derler.

DİZİN

A

abiyır < A.+F. fayda, şeref
a.+al- faydalanmak 1029

abjılan < A.+T. su yılanı
a.+day 0484

adam < A. kişi, adam, insan
a. 0323, 0373, 0699, 0789, 1573,
1854, 2124, 2662, 2786
a.+darğa 0691
a.+ğa 0272, 1686, 1694, 2083
a.+ısız 2101
a.+niñ 0593, 1417, 1884, 2004

adamsın- (adamsınuw) adam yerine
koymak
a.-ıp 0750

adamzat < A. insanoğlu
a.+tıñ 0418, 0515, 1340

adas-(adasuw) yolunu kaybetmek,
şaşırmak
a.-sa 0257, 1829

adıra mahrum
a.+(adıra-talqan qıl-) beddua
etmek 1746
a.+qıl- 2087

adıra-talqan mahrum etme,
mahvetme anlamında beddua
sözü
a.+qıl- 1746

adıray-(adırayuw) gözünü büyüterek
sinirli şekilde bakmak
a.-ıp 2317

ağa akıllı, yol gösterici
a. 0568

ağaş ağaç
a.+qa 2449

ağın akarsu
a.+ım 0816

ah < A.ve F. (üzüntü belirten ünlem)
ah!
a. 0239, 1579

axiret < A. ahiret, müslümanların
öldükten sonra gideceklerine
inandıkları yer, öbür dünya
a. 1667

ağ- (ağuw) 1. akmak
a.-adı 0816
a.-ıp 1286, 1669, 1677
2. hızla girmek
a.-ıp 1669, 1677

ağa 1. ağabey
a. 1561, 1566, 1630, 1765, 2028,
2029, 2031, 2032, 2035, 2038,
2041
a.+ñdı 1811, 1857
a.+ñniñ 1956
2.yaşça büyük er kişi
a. 2029, 2030

ağar-(ağaruw) göze ak düşüp görmez
olmak
a.-dı(közi ağar-) 2324
a.-sın(közi ağar-) 2418

ağaş ağaç
a.1221, 2114, 2440

ağız-(ağızuw) çok hızlı gitmek
a.-ıp 0667

ajal < A. ecel
a. 1350
a.+bol- 1533
a.+ı(ajalı jet-) eceli gelmek 1671,
1679
a.+ım(ajalı jet-) 1633
a.+ım(ajalı jaqın tayan-) eceli
gelmek 2607
a.+ıñniñ 2326

ajar görünüş, renk
a.+ı 0775

aq I ak, beyaz

- a.** 0471, 0539, 0580, 0760, 0773, 0774, 0841, 1040, 1085, 1389, 2048, 2272, 2296, 2563
a.+sazan balık ismi 0441
a.+sütün keş- hakkını helal etmek 2433
a.+ı(ağ) 0080
- aq II** < A. hak
a.+ı(aq al-) 0701
a.+ın 0322
- aq III** (anlamı kuvvetlendirmek için isim veya fiillerin sonuna getirilen ek)
a.+(alıp-aq) 2017
a.+(âli-aq) 1721
a.+(barmay-aq qoy-) 1259
a.+(basınan-aq) 2014
a.+(körgennen-aq) 2009
a.+(sonday-aq) 0417, 0514
a.+(şetinen-aq) 0096
a.+(tünnen-aq) 2252
- aq-(aquw)** çıkmak, sızmak
a.-qan 0654, 1277, 1651, 2567
- aqberen(aqperen)** eski zamandaki tüfeğin bir çeşidi
a. 1130
- Aqjayıq** (yer adı) Altı Şekti kabilesinin yaşadığı yer
A. 1158, 1196
A.+qa 0110, 0132, 0366
A.+ta 0092
A.+tūn 0380
bk. Jayıq
- aqıl** < A. akıl
a.+sal- akıl vermek 0089
a.+darı(aqıldarı şığ-) akli başından gitmek 0904
a.+ğa 1238, 2159
- a.+ım(aqıldıñ tañan waqıtı)**
akıl yerinde olduğu zaman 2194
a.+ın(aqılın aşuwanıp tawıs-)
öfkesinden aklını kaybetmek 0671
a.+ınan 0057
a.+ındı(aqılındı tanaw) aklını kaybetmek 2641
a.+ınmen 2350
a.+ınıñ 2138
a.+men 2799
a.+men(aqılmen oylap is qıl-)
düşünerek hareket etmek 1368
a.+menen(nasixattı aqılmenen toqı-) 1091
a.+menen(aqılmenen tanuw)
akıl ile bilmek 0792
- aqıl-ayla** < A.+A. 1. akıl
a.+ñ 1724
2. çare, çözüm
a. 0874, 0875
- aqımaqtıq** < A.+T. ahmaklık
a.+pen 2325
bk. aqmaqtıq
- aqın** şair, ozan
a. 2176
a.+kösem 1236, 2160
a.+(aqın-wàzir) 0276
a.+nıñ 0358, 0953
- aqır I** ahır
a.+dı(at baylağan aqır) 1001, 2199
- aqır II** < A. sonunda, nihayetinde, sonra
a. 1020, 2361
a.+ı 1027
a.+ında 1849
- aqırın** yavaş
a. 2344
- aqır-(aqıruw)** bağırarak
a.-ıp 2509

- aqmaq** < A. aklı az, ahmak
a. 0691
- aqmaqtıq** < A.+T. ahmaklık
a.+ıñ 2350
bk. aqımaqtıq
- Aq Orda** yer adı
A. 0915
- aqqa** bembeyaz
a.+qulpı jasil kendisi beyaz,
yaprağı yeşil olan çiçektir aynı
zamanda bir kimsenin
diğerlerinden daha üstün
olduğunu belirten tabir 0293,
0801, 0998
- aqsaqal** yaşlı, ihtiyar, saygıdeğer
kimse
a.+dar 0866
- aqsaqaldı** beyaz sakal
a. 0009
- aqşa** beyaz
a.+(Nawrızdın aqşa qarı) 0772
- Aqteñiz** bir göl adı
A. 0026
- aqtuq** kar gibi beyaz renk
a.+ı(aqtıǵı) 0771
- al I işte**
a. 0294, 2066
- al II al, kızıl**
a. 0840
- al-(aluw) I. almak**
a.- 0012, 0215, 0271, 1409, 1412,
1833
a.-adı 1481, 1511, 1777, 1875,
2369, 2688, 2726, 2749
a.-amın 0222, 0901, 2316
a.-asıñ 0093, 0144, 2294
a.-asıñ(til al-) 0149
a.-asız 0900
a.-ayın 2335
a.-dı 2556
a.-dım 0740, 1731
- a.-dın 1010, 1011, 1727
a.-ǵalı 2389
a.-ǵan 2658
a.-ǵanda 2036, 2296
a.-ǵanım 0734
a.-ǵanşa 1517
a.-ıp 0130, 0131, 0271, 0273, 0483,
1262, 1315, 1686, 1716, 1926,
2216, 2291, 2660, 2800
a.-maǵıl 2554
a.-masam 0272
a.-masam(til al-) 1019, 1026
a.-masañ(til al-) 0151
a.-may(til al-) 0200, 1356, 1370
a.-sa 0066
a.-sa(til al-) 1145
a.-sam 0272
a.-sam(til al-) 1187
a.-sañ(til al-) 1201
a.-ıp(bet al-) 0306
2. evlenmek
a.-adı 2764
a.-amın 0227
a.-ar 0064
a.-asız 0096
a.-ayın 0799, 1686, 1696
a.-dı 0047
a.-ıp 1407
a.-masam 0847
a.-masın 0839
a.-may 0193, 0236
a.-sañ 0178
3. (canını) almak
a.-maydı 2057, 2061
4. (-a/-e zarf-fiil eki alarak,
kendisinden sonra gelen
yardımcı fiille birlikte iktidari
anlam bildirir)
a.-a(ala al-) 2003
a.-a(ala jat-) 1495
a.-a(ala ket-) 2352

5. (-p, -y zarf-fiil eki almış fiillerden sonra kullanılan kolaylık, tezlik bildiren yardımcı fiil)

a.-ayın(qızdırıp al-) 2335
a.-dı(baylap al-) 2296
a.-dı(köterip al-) 1292
a.-dı(satıp al-) 0860
a.-dı(şacırpıp al-) 1139
a.-dı(tawıp al-) 2556
a.-dım(atıp al-) 1729
a.-dım(jatıp al-) 1728
a.-ğan(ayırıp al-) 2805
a.-ğan(jiyip al-) 2782
a.-ıp(burıp al-) 0860
a.-ıp(ertip al-) 2291

a.-ıp(jiyip al-) 0902, 1552, 2507
a.-ıp(minip al-) 1262, 2296
a.-ıp(salıp al-) 1262
a.-ıp(şacırpıp al-) 1138
a.-ıp(turgızıp al-) 1949
a.-may(şıday al-) 2556

6. (bazı isimlerle birleşen yardımcı fiil)

a.-dı(birge al-) 0119
a.-dı(qasına al-) 0087
a.-dı(qızmetkerge al-) 0121
a.-ıp(batasın al-) 1785, 1863
a.-ıp(jawap al-) 2027
a.-mağı(jawap al-) 1032
a.-sın(abiyr al-) 1029

7. (-ğalı/-geli zarf-fiil eki alarak yardımcı fiillerle birlikte kullanıldığı zaman -mak için, -mak niyetiyle anlamlarını ifade eder)

a.-ğalı(alğalı kep jat-) 2245

8. (-p, -may/-mey zarf-fiil eki alarak yardımcı fiillerle birlikte kullanıldığı zaman tezlik anlamı verir)

a.-ıp(alıp at-) 1579
a.-ıp(alıp bar-) 0904, 0909, 2643, 2798

a.-ıp(alıp ber-) 2360, 2368
a.-ıp(alıp jür-) 0258
a.-ıp(alıp kel-) 0862, 2027, 2259
a.-ıp(alıp ket-) 1782, 1785, 2004
a.-ıp(alıp qal-) 1938
a.-ıp(alıp qaş-) 2335

a.-ıp(alıp qaş-)(alıp-qaşıp) 2531
a.-ıp(alıp qaşıp ket-) 2349

a.-ı(alıp qayta ber-) 0272
a.-ıp(alıp qoy-) 1376, 1422, 1552
a.-ıp(alıp tasta-) 1262

a.-may(almay ket-) 1356, 1370

9. (-a,-e zarf-fiil eki alan fiillerden sonra kullanılarak iktidari anlam bildiren yardımcı fiil)

a.-madı(köre al-) 0669
a.-madı(taba al-) 1539
a.-madı(tura al-) 0669
a.-madı(tüsire al-) 0904
a.-madım(işe al-) 1797
a.-madım(toqtata al-) 1359
a.-mağan(jete al-) 2556
a.-mağan(köre al-) 0892, 0158

a.-masa(jete al-) 2486
a.-masa(şaba al-) 1426
a.-maspız(ala al-) 2003
a.-mastay(bola al-) 1884

a.-may(bere al-) 1631
a.-may(jete al-) 1684
a.-may(kete al-) 1284
a.-may(köre al-) 1630
a.-may(kötere al-) 0768
a.-may(qiya al-) 1278

a.-may(siyğıza al-) 1013
a.-may(taba al-) 0799

a.-maydı(bağa al-) 2055, 2059, 2063

a.-maydı(taba al-) 2065

- a.-maysın(jüre al-)** 0106
10. (al- fiilinin -p gerundium eki almasıyla meydana gelen alıp, metinde telaffuzdan dolayı ap şeklinde de görülmektedir)
a-ıp(bıtrlatıp üzip ap) 2371
a-ıp(dayarlap ap) 0124
- alaqan** avuç içi
a.+ı 2458
- alaqanda-(alaqandaw)** avuç içine almak, muhafaza etmek
a.-p 1615
- alban** < A. çeşitli
a. 1614
bk. alwan
- alda-(aldaw)** 1. aldatmak, kandırmak
a.-p 2263, 2797
2. (-p zarf fiil eki olarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
a.-p(aldap jür-) 2178
- aldan-(aldanuw)** oyalanmak
2. (-p zarf-fiil eki olarak qal-, jür-gibi yardımcı fiillerle anlamı kuvvetlendirir)
a-ıp(aldanıp jür-) 0163
- aldaw** kandırma, aldatma
a.+men 2299
- aldı** 1. bir şeyin ön tarafı
a. 0338, 1054, 0047, 0087, 0119, 0121, 0860, 1139, 1292, 2296, 2556, 2556
a.+(aldı-artı) 1380, 1476
a.+ma 0679
a.+mda 1160
a.+ña 0127
a.+ña(aldına keltir-) başına getirmek 1754
- a.+na** 1292, 0393, 0410, 0434, 0463, 0500, 0524, 0560, 0614, 0669, 0860, 0434
a.+na(aldına sal-) 2800
a.+na(bet aldı) 0726
a.+nan 0432, 0860, 1473, 2345, 2812
a.+nda 0468, 0563, 1198, 2121
a.+ndağı 0458
a.+nnan 1606, 1618, 1638, 2557
2. huzur
a.+na 1966
3.baş
a.+na 2800
4. (qarsı kelimesiyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
a.+nnan(qarsı aldı) 2635, 2676
- aldır-(aldıruw)** 1. aldırmaq
a.-ıp 0276, 0955, 2242
2. kaptırmak
a.-ıp 0307
a.-mas 1415
a.-may 1479
- alıp** çok büyük, çok kuvvetli
a.+(alıp-aq) 2017
- alış** uzak
a.+(alış jer) 0871, 0876, 2101
a.+(alış jol) 1461, 2384, 2387
a.+qa 2380
a.+tan 1506, 1633, 1917
- alış-(alışuw)** 1. çekişmek, güreşmek
a.-ıp 2454
a.-qan 1629
- alışsın-(alışsınuw)** (bir şeyin) uzaklığına aldırış etmek, uzaklığını düşünmek
a.-bay 0108
- alqiyssa** < A. velhasıl, sözün kısası
a. 0126, 0323, 0899, 2239
bk. alqiyssa

Alla < A. Allah

A. 0226, 0228, 0624, 1354, 1881,
2209, 2480, 2717, 2721

A.+tağala 1811, 2335, 2382

A.+tizginindi oñda- hayırlısını
vermek 2667

A.+(xoş alla) 1424

A.+(jan alla) 2332

A.+(jaratqan Alla) 1817, 1822,
2223

A.+(qadır alla) 1825

A.+(qadir alla) 2013

A.+(qoş alla) 1252

A.+(qudireti küşti can alla)
2015

A.+dan 0279, 1350, 1434, 1978,
2068, 2585, 2659, 2681, 2706

A.+ğa 0231, 1856, 1901, 2424,
2477, 2758

A.+niñ 0198, 0330, 1220, 1336,
1418, 1543, 1670, 1678, 1974,
2109

A.+niñ(bir alla) 2466

A.+niñ(qadir alla) 1346

almaq (canını) almak

a.+qa 1503

almas elmas (kılıç veya silah)

a. 0638, 0648, 2408

alpıs altmış

a. 0904, 0905, 0907, 1215, 1450,
1473, 1523, 1548, 1570, 1573,
1617, 1718, 2150

alqa < A. halka, hanımların boynuna
taktığı gerdanlık

a.+day 1213

a.+dı(alqadı-ay) 2148

alqıl-da(alqıldaw) bol gelmek

a.-p 0643

alqın-(alqınuw) koştuktan sonra
çabuk çabuk nefes almak

a.-ıp 1182

alşaqta-(alşaqtaw) uzaklaşmak, araya
mesafe koymak

a.-p 0804, 0809

altaw altışar, altısı

a.+ı 0964, 1768, 1779

Altay (yer adı) Altay

A. 0414

altı altı, altı tane

a. 0047, 0072, 0276, 0963, 1579,
1580, 1592, 1718, 1726, 1765,
1767, 2556

Altı arıs Şekti (yer adı) Kız Jibek'in
memleketi

A. 0905

A.+den 0905

bk. Altı Şekti

altın altın

a. 0120, 0473, 0506, 0542, 0566,
0642, 0698, 0762, 1038, 1389,
1699, 2277, 2303, 2818

a.+nan 0564, 1266, 2219, 2282

a.+niñ 0546

altındat-(altındatuw) altınlatmak,
altınla kaplatmak

a.-ıp 0116

altındı altın işlemeli

a. 0503, 0535, 0582, 0639, 1042,
1410, 1645, 1653

a.+qamşı qolğa al- fakirlik
çekmemek 0483

a.+süyek kıymetli 1542, 1940

Altı Şekti (yer adı) Kız Jibek'in
memleketi

A. 0092, 0276, 0346

bk. Altı arıs Şekti

alwa < A. helva, tatlı

a. 0853

a.+aş- helva, tatlı yemek 0212

alwan < A. çeşitli, türlü

a. 0443

bk. alban

amal < A. 1. çare

a. 1995

2. taktik

a.+ın(amalın qıl-) taktik vermek,
çözüm bulmak 2800

amalsız < A.+T. çaresiz

a.+sız 2320

aman sağ salim, sıhhatli, iyi

a. 0203

a.+bol- sıhhatli olmak, iyi olmak
2393

a.+ kel- sağ salim gelmek 2761

a.+(qoş aman bol) 2445

a.+da 0022

amanat < A. emanet

a. 1811, 1836

amandas-(amandasuw) 1. hal hatır

sormak

a.-ıp 1876

a.-tı 0750, 2239

2. (-p zarf fiil eki alarak qoy-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

a.-ıp(amandasıp qoy-) 2236

amandıq iyilik, sağlık, esenlik

a.+ber- 1352

aman-esen sağ salim

a.+kel- 1253, 2823

ana anne

a. 0156

a.+dan 0695, 1035

a.+mız 2433

a.+mniñ 0268, 1941

a.+ñ(qayın ana) 2116

a.+niñ 0152

a.+ñniñ 1189

a.+sı 0206, 0231, 0232, 0267, 1253

a.+sın 0147, 2762

a.+sınıñ 1151

anar < F. nar

a. 0779

and-(anduw) 1. takip etmek

a.-ıp 0904, 1702

2. (-p zarf-fiil eki alıp jat-, tur-
yardımcı fiilleriyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir).

a.-ıp(alıp jata ber-) 0904

a.-ıp(alıp tur-) 0909

anıq 1. şüphesiz

a. 1689

2. kesin olarak

a. 2442

anıqta-(anıqtaw) araştırmak

a.-p 0979

antala-(antalaw) bir şeyin etrafında
toplanmak, çevirmek, sarmak

a.-p 1551

ap bk. alıp (aluw)

a.+jat- 0852

apa abla

a.+ñız 1120

appaq bembeyaz

a. 0994

ar < A. utanma

a.+kör- gururuna yedirememek
2488

a.+qıl- 2514

ar-(aruw) halsizleşmek, bitkin

düşmek

a.-ma 1704

ara iki şeyin ortası

a. 1874

a.+da 0383, 1459

a.+mızda 0316

a.+sı 0511, 1435, 1708

a.+sında 0886

arala-(aralaw) 1. dolaşmak, gezmek

a.-dı 0071

2. bir şeyin arasında dolaşmak

a.-p 0389, 2050

- aralas-(aralasuw)** karışmak, birbirine katılmak
a.-ıp 2004
a.-qan 2004
- araz** < A. birisine küs, kırgın olan
a. 0327
- arba** araba
a.+nuñ 0669
a.+sınıñ 0614
- arǵı** 1. bir şeyin öte tarafı, arkası
a. 0902
 2. daha evvelki
a. 2346
- Arǵın** (yer adı) Tölegen'i öldüren Bekejan'ın memleketi
A.+da 1718
A.+ğa 1514
A.+nan 1520
- arıq** zayıf
a.+qoyday tırısuw güçsüz koyun gibi mücadele etmek 2072
- arılt-(arıltuw)** bitirmek, tamamlamak
a.-ıp 0073
- arıp-tal-(arıp-taluw)** yorulmak, halsiz düşmek
a.-ıp 2102
- arıs** eski zamandaki kabile, aşiret
a.+(Altı Arıs Şekti) 0905
 bk. Altı arıs Şekti
- arız** < A. 1. rica
a.+qıl- rica etmek 1260, 1887
a.+sözi rica 2033
a.+ğa(arızğa kel-) 1791
 2. şikayet
a.+qıl- şikayet etmek 1782
- arızdas-(arızdasuw)** < A.+T. ölüm esnasında helalleşmek
a.-pay 1632
- arqa** bir şeyin arkası, bir adamın arkası
a.+ma 0827
- arqan** ip, halat
a.+sal- ip geçirmek 1778
a.+tartır- bağlamak 0478
- arman I** uzak
a. 0823, 0857
- arman II** < F. arzu, emel
a.+menen 0107
- armanda** < F.+T. pişman, kaygılı, arzusu yerine gelmeden
a. 1685
- arna-(arnaw)** ayırmak, birisi için saklamak
a.-p 1390, 1401
- arsılda-(arsıldaw)** ses çıkarmak, bağırarak
a.-p 2560
- art** bir şeyin yüzünün arka tarafı, ardı
a. 2628
a.+ımda 1216, 1224, 1229, 1710
a.+ımdaǵı 1322
a.+ımızdan 0389
a.+ımnan 2661
a.+ına 0669, 2352
a.+ınan 0860, 1275, 1889, 2801, 0140, 0405, 0422, 0490, 0519, 0550, 1290
a.+ında 0081, 0219, 1522
 2. sonunda, sonra
a.+ınan 0060
- art-(artuw)** yüklemek
a.-ıp 0120
a.-ıp(jasaw art-) 2817
- artıq** 1. üstün
a. 0755
a.+bol- 1259
a.+jarat- 0055
a.+tuw- 2029
 2. fazla, çok
a. 0083, 0094
- arttır-(arttırıw)** 1. yükletmek
a.-ğan(jük arttır-) 0474

2. arttırmak, fazlalaştırmak
a-ğan 0480
arwaq < A. ruh
a.+ı(arwağı)(arwağı as-) 1529
a.+ınan(arwağınan) 2122
bk. erwaq
as aş, yemek
a.+ış- 2243
a.+ımdı 1797
a.+ına 0854
a.+tı 2242
as-(asuw) 1. aşmak
a.-a 0288, 0947, 0978, 2169, 2354, 2672
a.-adı 0459
a.-adı(jol as-) 2247
2. (-p zarf-fiil ekini alarak tuw-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman, anlamı kuvvetlendirir ve üstünlük bildirir)
a.-ıp(asıp tuw-) 0317, 1035, 1263
3. (ruh) uçmak
a.-adı 1529
Asfahan < F. (yer adı) Isfahan şehri
A.+nıñ 0591
Asfahani < F.+A. Isfahan şehrinde yapılmış
A. 0536
asığ-(asığuw) 1. acele etmek
a.-a 2319
a.-pay(asıqpay) 0389
2. (-p zarf-fiil ekini alarak cür-, tur-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
a.-ıp(asığıp jür-) 0427
a.-ıp(asığıp tur-) 2208
asıq aşık oyununda kullanılan taşın adı
a.+oyna- 1629

asıl < A. 1. asil, soylu
a. 0695, 1405
a.+dar 1673, 1681
a.+day 0578
2. kıymetli
a. 0623, 1024, 2370
asıl-(asılıw) asılmak, sarılmak
(-a zarf-fiil ekini alarak ket-, bar-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığında tezlik, devamlılık bildirir)
a.-a(asıla ket-) 1098
a.-a(asıla bar-) 1094, 1125
asılıq < A.+T. asilik, isyan etmek
a. 2329
a.+et- 1355
a.+qıl- 1945
a.+söyle- 2327
asın-(asınuw) takınmak
a.-dım 2408
asqan 1. pek ileri
a. 0334, 1211, 2043
a.+(jahannan asqan) 0273
a.+(jıyhannan asqan) 0753, 1886, 1889
a.+(jurttan asqan) 0318
a.+da 0658
aspan < gök, hava, gökyüzü
a.+nan 1164, 1262
assalam < A. essalam (selam sözü)
a.+(wağaleyküm assalam) 0869
assalawmağaleyküm < A. essalamü aleyküm, Allah'ın selamı üzerinize olsun! (selam sözü)
a. 0301, 0324
astı altı, bir şeyin altı
a.+dağı 1723
a.+ma 2407
a.+mızdağı 0273
a.+nda 1577
a.+ndağı 1727, 1194

asuw dağ geçidi, geçit, bel
a.+(asuwda asuw bel) (aynı anlamda olan kelimelerin yanyana getirilmesiyle anlam daha da kuvvetlendirilmiş ve şiir ifadesi verilmiştir) 0287, 0946, 0977, 2168, 2353, 2671
a.+ğa(Moyın Asuw) 2556

aş 1. karnı aç
a. 1392
a.+küzendey bügil- aç fare gibi kıvrılmak 1283

aş-(aşuw) 1. açmak
a.-ıp(bet aş-) 0750
a.-ıp(köz aş-) 1552
a.-ıp(köz aşıp jumğanşa) 2462
a.-qay(bağındı aş-) 2399
a.-qıl(bağıtın aş-) 1816, 1823
a.-quñ(bağındı aş-) 0624
a.-sa(bağın aş-) 2311
a.-sam(awız aş-) 0865
2. (helva) yapmak
a.-ap(alwa aş-) 0212

aşıl- (aşılıw) açılmak
a.-sanşı(qabağı aşıl-) 2225
a.-sın(bağı aşıl-) 2470
a.-sın(muradı aşıl-) 2398

aşuw öfke
a.+qıl- 0861
a.+ıñdı 2529
a.+men 0047

aşuvlan-(aşuwlanuw) sinirlenmek, kızmak
a.-bay 0863
a.-ıp 0671,0863, 2497, 2556
a.-ıp(aqılın aşuvlanıp tawıs-) 0671

at I 1. at
a. 1291

a.+(Kökcorğa at) 0454,0555, 0630, 0645, 1156, 1194, 1460, 1483, 1575, 1653, 1699, 1723
a.+aya- 2294
a.+bayla- 0826
a.+baylağan aqır at bağlanan ahır 1001, 2199
a.+izde- 0273
a.+izin sal- (bir yere) gitmek, haberleşmek 1714, 2144
a.+jabdıqta- 2819
a.+jarat- 0870
a.+jeter jer atla gidilebilecek her yer 0073
a.+qosşı at arkadaşı 2203
a.+sabılt- atı yormak 0871, 0876
a.+satıp al- 0860
a.+şarşat- 0887
a.+ı 1480, 2246, 2497, 2544
a.+ım 0222, 1498, 2504
a.+ım(jan atım) 1323
a.+ımdı 2263, 2351, 2502, 2495, 2501
a.+ımen 0970
a.+ımenen 2497
a.+ımızdı 0273
a.+ıñ 0296, 1016, 1386, 2281, 2486, 0144
a.+ın 0955, 1265, 1731, 2004, 2149, 2291, 2396, 2473, 2489, 2499
a.+ın(atın-tonın) 1686
a.+ına 1249, 2478, 2556, 2800, 0453, 0687
a.+ınan 1262, 1949, 1466, 1487
a.+ıñdı 2548, 2293, 2496
a.+ınıñ 0376
a.+ının 0445, 0600, 0683, 0860, 1889, 2335, 2352, 2373, 2439, 2443

a.+ının(atının basın bur-) atı gidilen istikamete yöneltmek 0445, 0600, 0683, 2373, 2439, 2443
a.+qa 0554, 0626, 0634, 1784, 1875, 1928, 2002, 2209, 2296
a.+qa(atqa kamşı sal-) atı kamçulamak 0554
a.+qa(atqa ökim qıl-) ata hükmetmek 0634
a.+ta 1537
a.+tan 1545, 1899, 2739, 2648
a.+tarın 1138
a.+tarına 0389, 0614, 2243
a.+tay 1043
a.+tı 0114, 0276, 0381, 0667, 0669, 0822, 0830, 0862, 1080, 1262, 1457, 1697, 1773, 1884, 1885, 2296, 2299

at II 1. ad, isim
a.+ı 0355, 1150, 1151, 1188, 1189, 2134
a.+ım 2638
a.+ımen(jan atı) 0679
a.+ın 0054, 2202
a.+tarı 2117
a.+tı 0031, 1217, 1231, 1946, 2679

2. (ayt-, ataw, qoy- yardımcı fiilleri ile deyim yapar)
a.+ataw bir kimsenin adından bahsetmek 2122
a.+ayt- adını anmak 0137
a.+ın(at ayt-) 1210, 1214
a.+ın(at qoy-) ad vermek 0061

at(atuw) 1. atmak, ok atmak, kurşun sıkılmak
a.-ayın 1492, 1579, 2716, 1582
a.-qalı 1526
a.-qan 1130, 1136, 1540, 1056
a.-qan(atqan oqtay jılıs-) atılmış ok gibi hareket etmek 1056

a.-qan(tan at-) 2800
a.-qanşa(tan at-) 2556, 2800
2. (-p zarf-fiil ekini alarak al-, öltir- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
a.-ıp(atıp al-) 1729
a.-ıp(atıp öltir-) 1889

ata 1. baba, ata
a. 1259, 1790, 1792, 2762
a.+(jan ata) 1788, 1793, 1804, 1806
a.+m 1941
a.+mız 2434
a.+mnan 1782, 2347
a.+mniñ 1210
a.+ña 1447, 1519, 1534, 1548, 1570, 1726, 1748, 1756, 2297, 2307, 2314, 2685
a.+ña(ataña lağnat) (beddua olarak kullanılır) 1447, 1519, 1534, 1548, 1570, 2685
a.+ña(ataña lağnet) 1726, 1748, 1756, 2297, 2307, 2314
a.+ñızdan 2346
a.+ñnan 2346
a.+ñnın 1188
a.+sı 1810, 0147, 1253, 1255, 1862
a.+sına 1782, 1887, 1786
a.+sınan 1809
a.+sınıñ 1810, 1150
2. karı kocanın kayın babası
a.+(qayın ata) 2116
a.+m(qayın ata) 2134

ata-ana ata-ana, baba-anne
a. 1988
a.+m 2122
a.+ma 2385
a.+mdı 0204
a.+ñ 1301
a.+ñdı 0154
a.+sı 1146

a.+sın 0186
ata-(ataw) bir kimsenin veya bir şeyin adından bahsetmek
(-y zarf fiil eki alarak qal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
a.-y(atay qal-) 2127
ataq isim, nam
a.+ın(atağın) 1886
atan-(atanuw) bahsedilmek, adlandırılmak
a.-ıp 2430
ataw bir kimsenin veya bir şeyin adından bahsetmek
a.+ğa(at ataw) 2122
aturab < A. etraf
a.+ı 1439
atis-(atusuw) savaşmak, dövüşmek
a.-ıp 1477
atoy yüksek ses çıkarma
a.+ber- 2753, 2754
at-turman atın eyer takımı
a. 1377
aw (kendisine söz söylenen kimsenin dikkati çekilmek istendiğinde adın veya kelimenin başına ve sonuna getirilen ünlem)
a. 0167, 0190, 0193, 0246, 0247, 0248, 0250, 0252, 0298, 0801, 0803, 0806, 0837, 0846, 0932, 0986, 1007, 1015, 1143, 1205, 2264, 2280, 1152, 1169, 1177, 1207, 2336, 2343, 2355, 2363, 2378, 2379, 2420
aw-(awuw) bir şeyin kayması
a.-may 0615
awıl köy, göçebelik devrindeki bir kaç çadırdan oluşan topluluk
a. 0338, 1054
a.+dın 1708

a.+ğa 0862, 0957, 0962, 0971
a.+ı 0877, 0880
a.+ın 1884
a.+nın 0863, 1884
awır ağır
a.+ım 1637
awız ağız, insanın ağzı
a.+sözi söylenen şey 2039
a.+(aytıp awız jiyğança) söz söyleyene kadar 2631
a.+(bir-eki awız söz) bir-iki çift laf 0799
a.+(eki awız söz) bir çift laf 0786
a.+(oymaq awız) yüksük büyüklüğünde ağız 0781
a.+ı(awızı aytuwğa barmay) söyleyecek gücü yok 2375
a.+ınan 0545, 2563
a.+ımdı(awzımdı)(awzındı aş-) ağızını açmak, bir şey söylemek 0865
a.+ınan(awzınan köbik şaş-) ağızından köpükler saçmak (yorulma belirtisidir) 0455
awızdıq binilen atın ağızına konulan demir, gem
a.+pen 2454
a.+tı(awızdıqtı bas-) gemini asılmak 0457
awlaq biribirinden uzak, bölek
a.+qaş biribirinden uzak kaşlı olan kimse 0832
ay I < A.ve F. (kendisine söz söylenen kimsenin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına ve sonuna getirilen ünlemdir, ayrıca anlamını kuvvetlendirmek için fiillerin sonuna da getirilir)
a. 0756, 0757, 0759, 0762, 0782, 0805, 0810, 0906, 0932, 1148,

- 1218, 1259, 1261, 1544, 2005, 2006, 2008, 2021, 2023, 2026, 2060, 2099, 2147, 2150, 2153, 2157
- ay II** yılın on iki bölümünden her biri
a. 0134, 0574, 1138, 2294, 2815, 2822
a.+da 1349
a.+day 2814
a.+dün 0133, 0573
a.+ı(Nawrız ayı) 0125
a.+ı(ayı bitken ayında) ay sonunda 1982
a.+ında 1982
- ay III** dünyanın uydusu olan gök cismi
a.+balta ağzı yarım daire biçiminde olan balta, teber 0778
a.+müyizdi qoşqar hilal şeklinde boynuzları olan koç 0617
a.+day 0510
a.+day(tolğan ay) 0440
a.+day(ayday àlem, kündeý külem) ay gibi alem, güneş gibi eğlence, büyük bir eğlence 0864
- aya-(ayaw)** 1. bir şeyi birisine vermeye kıyamamak
a.-yın 2294
 2. birisine acımak
a.-yın 1730
 3. (-p zarf-fiil ekini alarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
a.-p(ayap jür-) kıyamamak 0085
a.-p(ayap jür-) acımak 2004
- ayaq** 1. ayak, bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan kısmı
a. 1049
- a.+ın(ayağın)** 0117
 2. (bata ve mal kelimeleriyle birlikte kullanıldığı zaman deyim yapar)
a.+qa(bata ayaq) görücü olarak bir kızı istemeye gidileceği zaman hediye olarak götürülen mal, hayvan 0860, 0900, 0901
a.+tı(ayaqtı mal) hayvanlar 0040
- ayanda-(ayandaw)** yavaşça yürümek
a.-may 0283
- aybındı** heybetli
a. 1064
 bk. aydındı
- ayda-(aydaw)** 1. sürgün etmek, ayırmak
a.-dı 1987
 2. sürmek, gütmek
a.-p 0860
 3. (-p zarf-fiil ekini alarak jür-, bar- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
a.-p(aydap bar-) ayırmak 1992
a.-p(aydap jür-) gütmek 0360, 0901
 4. (nasıp kelimesi ile birlikte kullanıldığı zaman deyim yapar)
a.-sa(Alla nasıp ayda-) 0226
- aydal-(aydaluw)** güdülmek
a.-ıp 0041
- aydın** parlak
a.+köl 0372, 0540
- aydındı** heybetli, güçlü kuvvetli
a.+tuw- 1086, 1092
 bk. aybındı
- ayıl** kolan
a.+ın 1870
- ayım-qayım** falan filan manasında bir tekrar sözü
a. 2085

- ayır-(ayırw)** 1. ayırmak
a.-dın 2008
a.-ğan 2111
a.-ip 2011
a.-ip(kekil ayır-) 0401
 2. (-p zarf-fiil ekini alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
a.-ip(ayırıp al-) 2805
- ayırıl-(ayırılıw)** ayrılmak
 (-p zarf-fiil ekini alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
a.-ip(ayırılıp qal-) 1713
- ayqas-(ayqasuw)** yaklaşmak
a.-tı 0462, 0499, 0559
- ayqay** nara, haykırma, bağırma
a.+sal- bağırma 2509, 2752
- ayqayla-(ayqaylaw)** yüksek sesle konuşmak, bağırma
a.-ğan 1911
- ayla** < A. çare, çözüm
a.+(aql-ayla) 0874, 0875
a.+n̄(aql-ayla) 1724
a.+sın 1762
a.+sının̄ 1763
- aynal-(aynaluw)** 1. belirli bir şeyin etrafını dolaşmak, etrafında dönmek
a.-dı(julduzdarı oñga aynal-) 2768
a.-ip 1579
 2. ölmek
a.-ip 1711
- aynalayın** (sevgi ve samimiyet sözü)
 canım, kıymetlim
a. 0190, 0986, 0993, 1185, 1202, 1319, 1324, 1341, 1788, 1793, 1936, 1950, 1985, 2028, 2197, 2343, 2355, 2378, 2395
- ayrıl-(ayrılıw)** ayrılmak
a.-dım 1840
a.-ğan 2098
a.-ip 1876, 2141
- ayşılıq** aylık
a. 1436, 1437
- ayt-(aytuw)** 1. söylemek, demek, fikrini bildirmek
a. 1704, 1720, 2650
a.-adı 0082, 0902, 0906, 2263, 2770
a.-adı(ölen ayt-) 2078
a.-alıq 0088
a.-amın 1704, 1720
a.-amız 1128
a.-asın̄ 1009
a.-sın̄(jaqısı ayt-) 0843
a.-ayın 0735, 0815, 2078, 2163, 2349, 2172, 2349, 2541
a.-ayın(atın ayt-) 1210, 1214, 2149
a.-ayın(jawap ayt-) 2172, 2357, 2523
a.-ayın(jayındı ayt-) 0345
a.-ayın(sırındı ayt-) 0933
a.-ıñız(jönin ayt-) 2515
a.-ıñız(sâlem ayt-) 2385
a.-ıñızşı(mânisin ayt-) 2107
a.-ip 1105, 1259, 1587, 1588, 1692, 2004, 2780, 2631
a.-ip(at ayt-) adını anmak 0137
a.-ip(aytıp-aytpay) ne oldum, ne olacağım dememeli 1672, 1680
a.-ip(âzil ayt-) şaka yapmak 0449
a.-ip(jan ayt-) 0139
a.-ip(qoy ayt-) 0138
a.-ip(minâjet ayt-) 1901
a.-ip(söz ayt-) 0267, 1419, 1508, 2335

a.-ip(zar ayt-) 2599
a.-qan 0799, 0846, 0863, 0894,
1703, 1789, 1865, 2263
a.-qan(aytqan tildi al-) söz
dinlemek 0149, 0151
a.-qan(beker ayt-) 1275
a.-qan(ölen ayt-) 2048, 2078
a.-qan(söz ayt-) 2165, 2181, 2027
a.-qan(şın ayt-) 2181, 2192
a.-qanı 0300, 0669, 0692, 0976,
1417, 1782, 1811, 1889, 1949,
2078, 2296, 2335
a.-qanıñ 0199
a.-qanın 0268
a.-qannan 2327
a.-qıl 2082
a.-pay 0935
a.-pay(rasın ayt-) 0736
a.-paydı(ölen ayt-) 2078
a.-paysızdar 2556
a.-sa(şın ayt-) 2497
a.-saq 1981
a.-sam 2132, 2202
a.-sana(sırın ayt-) 0177
a.-şı 0921, 2189
a.-tı 0100, 0267, 0268, 0269, 0388,
0690, 0691, 0859, 0860, 0862,
0899, 0900, 0901, 0905, 0907,
0910, 1253, 1254, 1255, 1257,
1258, 1260, 1294, 1885, 1887,
1888, 2003, 2291, 2292, 2293,
2294, 2345, 2346, 2347, 2348,
2349, 2495, 2496, 2514, 2555
a.-tım 0724
a.-tın 1571
 2. (-a zarf-fiil eki alarak ket-
 yardımcı fiiliyle birlikte
 kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
a.-a(ayta ket-) 2404
 3. (-p zarf-fiil eki alarak bol-
 yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle

birlikte kullanıldığı zaman
 iktidari anlamın olumsuzunu
 ifade eder)
a.-ip(aytıp bolmas) 0056
 4. (-p zarf-fiil eki alarak otır-, kel-
 yardımcı fiilleriyle birlikte
 kullanıldığı zaman devamlılık,
 tezlik bildirir)
a.-ip(aytıp kel-) 2041
a.-ip(aytıp ket-) 1190, 1331
a.-ip(aytıp otır-) 2004, 2053
aytıspaq iki şahıs veya iki topluluk
arasında karşılıklı fikir bildirme
a.+qa 1701
aytısuw iki şahıs veya iki topluluk
arasında karşılıklı fikir bildirme
a.+men 1693
aytuw söyleme, deme, fikrini bildirme
a.+ğa 0033, 2514, 2550
a.+ğa(aytuwğa awızı barma-)
söylemeye dili varmamak 2375
aytuwşı hatip
a. 1127
az 1. az, çok olmayan
a. 0003, 0103, 1582, 2140, 2627
azan < A. sabah vakti, ezan vakti
a.+nan 0611
azğana azıcık
a. 0378
azıq yiyecek, gıda, yemek
a. 0123
a.+tarı 1455
azıq-tülik gıda olacak şeyler
a. 0124

À

à < A.ve F. (kendisine söz söylenen
 kimsenin dikkati çekilmek

istendiğinde adın başına
getirilen ünlem) ey!
à. 0001
àbden hepten, tamamiyle, tamamen
à. 0011, 0075, 0750, 1576, 2238,
2809
àke baba
à.+(àke-aw) 0167
à.+m 1371, 1605
à.+mdi 1587
à.+mnen 1372
à.+ñ 0157, 0181
à.+ñe 0177
àkel(àkelüw) getirmek
à.-ip 1295
àkki görmüş geçirmiş, tecrübeli
à. 0603, 1521, 2177
àlem < A. alem, eğlence
à. 0864
àli < A. hala, şimdiye kadar
à. 1106
à.+(àli-aq) 1721
àligi < A.+T. deminki
à. 0572, 0577
àlqiyssa < A. velhasıl, sözün kısası
à. 0231, 0267, 0388, 0614, 0669,
0690, 0750, 0751, 0799, 0859,
0976, 1138, 1253, 1294, 1552,
1579, 1686, 1703, 1782, 1884,
1949, 2002, 2027, 2053, 2078,
2263, 2291, 2327, 2335, 2345,
2494, 2514, 2555, 2800
bk. alqiyssa
àm < F. hem
à. 1262
àmir < A. emir, buyruk
à.+i 0198, 1220
ànbiyya < A. enbiya
à. 0231
à.+(ànbiyya-àwliye) 1811
àne-mine öyle böyle

à. 2630, 2461
àñgime hikaye
à.+ **düken qur-** söze başlamak
0446, 0601, 1109, 2131
à.+ **qozğa-** hikaye anlatmak 0003
àñseyin önemi yok ama, farketmez
ama
à. 2349
àpkel(àpkelüw) eklemek
à. 0723
à.-ip 0272
à.-ip(sözdi-sözge àpkel-) 0241
àpkelmek alıp gelmek
à.+ke 1326
àpkep (àpkelmek fiilinin -p zarf fiil eki
almış şekli olan àpkelip'in
kısaltılmış biçimidir)
à. 2035
àpzemzem < A. zemzem kuyusunun
suyu
à.+niñ 0544
àr < F. her
à. 0317, 0496, 0844, 1393, 2004,
2767
à.+alban dem ber- çok iyi
beslemek 1614
àrbir < F.+T. her bir
à. 0696
àren zorla
à. 2299
àrkim < F.+T. her kim, herkes
à. 0272
à.+ge 0019, 1882
àrqaşan < F.+T. her zaman, devamlı
à. 0109
àrmen uzak
à. 1609, 1621
àrne < F.+T. her ne, ne olursa
à. 0063
àrneme < F.+T. her ne
à. 1207

àsemidik süs
à.+tiñ 0479
àsker < A. asker
à. 2783, 2800
à.+den 2792
à.+di 2556
à.+i 2776
à.+in 2051, 2497, 2507
à.+menen 1886
àwele-(àwelew) < A.+T. havalanmak
à.-p 1580, 1592
àwelgi < A.+T. önceki
à. 2673
àweli < A. evvela, ilk önce
à. 0244, 1686, 1811, 2004, 2054,
2612
à.+m 1720
à.+nde 2320
àwlet < A. evlat
à.+in 2611
àwliye < A. evliya
à. 1832
à.+ge(àwliyege at ayt-)
evliyalardan yardım istemek
0137
à.+lerge 0231
à.+lerge(ànbiyya-àwliye) 1811
àwmin < A. (dua sözü) amin, öyleyse
olsun!
à. 1815
àwre neticesiz iş
à.+ge 1507
àyel < A. hanım, hanımlar
à. 0799
à.+jinışke àyel) 2065
à.+der 2290
à.+dın 0255
à.+ge 2542, 2546
àytwir nihayet
à. 2525
àzil < A. şaka, nükte

à.+ayt- şaka yapmak 0449

à.+qıl- şaka yapmak 1105

à.+men 1103

Àziyz < A. (özel isim) kanatları olan
bir evliya
À.+(Baba Tükti Şaştı Àziyz)
0265

B

ba (sözün, cümlelerin sonuna getirilen
soru ekidir)

b. 0314, 0327, 0892, 0906, 0911,
2025, 2294, 2337, 2346, 2682

Baba (özel isim) kanatları olan bir
evliya

B.+(Baba Tükti Şaştı Àziyz)
0265

baba baba, babanın babası
b.+ma 1859

badana patates gibi yuvarlak bir
sebze

b.+ közdi kirewke yuvarlak
gözlü, yuvarlak delikli zırh 1399

bağ-(bağuw) 1. bakmak, (hayvanı)
gütmek

b.-adı 0817

b.-ıp 0041

2. (-a zarf-fiil eki alıp al-yardımcı
fiilinin olumsuz şekliyle birlikte
kullanıldığı zaman iktidari
anlamın olumsuzunu belirtir)
b.-a(bağa almay) 2055, 2059,
2063

3. (-p zarf-fiil eki alıp jür-
yardımcı fiili ile birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)

b.-ıp(bağıp jür-) 0260, 1262

bağana < F. açık açık, doğrudan

b. 2556

bahar < F.

b.+ı(köziniñ baharı toy-) 0594

Bahawiddin < A. (özel isim) bir

evliya, Bahailik mezhebi

kurucusu.

B. 1833

baq I < F. 1. baht, talih

b.+ber- baht vermek, talihli

yapmak 2807

b.+qon- talihi açılmak 2790

b.+ı(bağı) 0103

b.+ımdı(bağımdı)(bağındı aş-)

0624

b.+ın(bağın)(bağın aş-) 2311

b.+ın(bağın)(bağı aşı-) bahtı

açılmak 2470

b.+ıñdı(bağıñdı aş-) 2399

bk. baqıt

baq II < F. bağ, bağ-bahçe

b.+ımday(bağımday) 0569

baq-(baquw) 1. bakmak, (hayvanı)

gütmek

b.-qıñ 0725

2. görmek

b.-qıñ 2506

baqıt < F. bk. baq

b.+ın(baqıtın aş-) talihinden

güldürmek 1816, 1823

baqşa < F. bahçe

b.+ğa 1562

bal 1. bal

b.+ış- 0212

b.+şekerdey söz tatlı söz 0712

b.+(şeker dese bal ber-) 1612

b.+(til yağnan bal tam-) 2119

bala 1. çocuk, evlat

b. 0051, 0371, 1282, 2488

b.+(xalel bala) öz evlat 0146

b.+(jas bala) genç, küçük çocuk

1880, 2592

b.+(Sansızbay bala) 2654

b.+day(baladay bol-)

çocuklaşmak 0495

b.+ğa(jas bala) 2807

b.+m 0176, 0231, 0869, 0881,

1261, 1811, 1855, 2470

b.+ma 1824, 1828, 1852

b.+mdı 0256, 0266, 1837, 1848

b.+mın 0223

b.+mıñ 1816, 1823

b.+ñ 1759

b.+nı 0056, 2689

b.+nıñ 1572

b.+ñız 1791

b.+sı 0234, 0290, 0312, 0341,

2136, 2512

b.+sı(adamzattıñ balası)

insanoğlu 0515

b.+sıñ 0145, 2636, 2651

b.+sına 0058, 1812

b.+sınan 1253

balapan kuşun yavrusu

b. 0693

baldaq kılıç halkası

b. 1389

balq-(balquw) ısınmak, duygulanmak

(-p zarf-fiil eki alarak ket-, tol-

yardımcı fiilleriyle birlikte

kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

b.-ıp(balqıp ket-) 2292

b.-ıp(balqıp tol-) (güneş gibi)

sıcak olmak 1113

balşıl-da-(balşıldaw) dökülmek,

damlamak

b.-p 2564

balta balta

b.+öt- balta kesmek 0661

b.+nıñ(ay balta) ucu yarım daire

şeklinde olan balta 0778

bar var, yok karşıtı

b. 0024, 0026, 0029, 0031, 0034, 0039, 0042, 0092, 0094, 0099, 0104, 0276, 0276, 0332, 0536, 0670, 0692, 0711, 0712, 0750, 0756, 0779, 0881, 0938, 1146, 1217, 1225, 1231, 1262, 1379, 1383, 1579, 1707, 1886, 1889, 1896, 2003, 2033, 2246, 2296, 2296, 2298, 2786

b.+ dambalı basıña bol-

(kızgınlık, öfke anında söylenen bir söz) umrunda olmamak 0858

b.+ Quday var olan Allah 0083

b.+(bar-aw) 0250

b.+(bar ma) 2535

b.+(bar mısıñ) 1766

b.+dıñ 0109

bar-(baruw) 1. varmak, ulaşmak

b.-adı 0562, 0583, 0825, 2595

b.-am 1255

b.-amın 0230, 1362, 2384

b.-amın 1326

b.-amız 0904, 2348

b.-asıñ 1254, 2381, 2405

b.-asıñ(Qudayına bar-) 2649

b.-atının 1261

b.-ayın 1017, 2291, 2351, 2414

b.-dı 0902

b.-ğan 2591

b.-ğanda 2556

b.-ğanda(Tañiri aldına bar-) 1966

b.-ğanmenen 0106

b.-ğannan 1313

b.-ğanşa 2557

b.-iñiz 2004

b.-ıp 2004, 2020, 2348, 2514, 2515, 2557

b.-ma 1259

b.-mağın 1258

b.-masam 1018, 1025

b.-masıñ(qasıña dosıñ barmasıñ!) 1761

b.-may(awızı aytuwğa barma-) 2375

b.-sa 2556

b.-sam 1320, 2291

b.-sañ 0093

b.-sañşı 1303

2. gitmek

b.- 0095, 0863, 0902, 1258, 1855

3. (yardımcı fiil olarak bar-, devamlılık ve tezlik bildirir)

b.-adı(erip bar-)(süyegi er sözine erip bar-) 2105

b.-adı(jetip bar-) ulaşmak 1472, 2744

b.-adı(ketip bar-) 0394, 0397, 0411, 0435, 0442, 0464, 0485, 0501, 0525, 1479, 1883, 2796

b.-amın(sapar şeğip bar-) 0225

b.-asıñ(alıp bar-) 0909, 2643, 2798

b.-asıñ(ketip bar-) 0155

b.-asıñ(qayıp bar-) 1395

b.-atın(ertip bar-) 0270

b.-ıp(asıla bar-) 1094, 1125

b.-ıp(aydap bar-) 1992

b.-ıp(süyretip bar-) 1779

4. (-a zarf-fiil eki alarak jat-, tur-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

b.-a(bara ber-) 1017

b.-a(bara jat-) 0669, 0976, 1259, 1273, 2352

b.-a(bara tur-)(bara tuğın) 1259, 1643

b.-a(bara tur-) 2494

5. (-p zarf-fiil eki alarak tös-, kel-, jat-, tiy- yardımcı fiilleriyle

- birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
- b.-ıp(barıp jat-)** 2556
- b.-ıp(barıp kel-)** 1144, 2032, 2262
- b.-ıp(barıp tiy-)** 2800
- b.-ıp(barıp tüs-)** 0902, 2530
6. (-may zarf-fiil eki alıp yardımcı fiile bağlanabilmek ve anlamı kuvvetlendirebilmek amacıyla -aq ekiyle birlikte qoy- yardımcı fiiline bağlandığı zaman tezlik bildirir)
- b.-may(barmay-aq qoy-)** 1259
8. (-may zarf-fiil eki alarak qal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu bildirir)
- b.-may(barmay qal-)** 1030
- barabar** < F. beraber, birlikte
b. 2536
- barlıq** tamamı, hepsi, bütünü, ne varsa
b.+ın(barlığın) 0116, 0124, 1552
- barmaq** gitme, varma, ulaşma
b.+bol- gitmeye niyetlenmek
0276
- barşa** hepsi, bütün
b.+sınan 1053
- bas** 1. baş
bas kes- boyun eğmek 2465
bas qos- yoluna baş koymak
2054, 2058, 2062
bas qoy- secde etmek 1900
bas ur- sığınmak 0240
b.+(quw bas) 0829
b.+ı 0276, 2085
b.+ı(bası jumur bende) kul,
Allah'ın kulu 1335
b.+ı(bası qattı) huysuz, vahşi,
sert 2341
- b.+ı(bası qosıl-)** birleşmek, bir araya gelmek 1088
b.+ım 0068
b.+ım(qayran bas) 0677
b.+ıma 1100
b.+ıma(basına sal-) başına vermek 1358, 2429
b.+ıma(basına tüs-) aklına gelmek 1329
b.+ımdı(basındı àwrege sal-) sonu olmayan bir işe başlamak
1507
b.+ımdı(basındı jolğa sal-) yola çıkmak 2423
b.+ımdı(basındı jolına tig-) ömrünü adamak 0744
b.+ımnan(basınnan dàwren öt-) başına neler gelmek 2581
b.+ımnan(basınnan sàwleti ket-) bahtı kararmak 2603
b.+ın 0211
b.+ın 0445, 0600, 0683, 0860, 2335, 2352, 2373, 2439, 2443
b.+ın(at basın bur-) 0196
b.+ın(basın bazarğa sal-) satılığa çıkarmak 0862
b.+ın(basın jerge sal-) (yorgunluktan) bitkin düşmek
1485
b.+ın(basın köter-) 1810
b.+ın(basın süy-) başını okşamak 1949
b.+ın(saparğa basın salmak)
1879
b.+ın(sàjdege basın sal-) 1902
b.+ına 0851, 2278
b.+ına 0664, 0862
b.+ına(bar dambalı basına bol-)
0858
b.+ına(basına qiyyın is tüs-) bir felaketle karşılaşmak 1760

- b.+ına(basına raqımı tūs-)**
acımak, merhamet etmek 1276
- b.+ına(basına tūs-)** aklına gelmek 1546
- b.+ına(qatın basına)** 0904
- b.+ına(basına perwana bol-)**
başında pervane olmak 1281
- b.+ına(basına sal-)** başına vermek 1912
- b.+ında** 2317
- b.+ında** 0493, 0863
- b.+ındağı** 2232, 2359, 2367
- b.+ında** 0703, 1000, 1794
- b.+ında(basında köter-)** 0707, 0748, 0802
- b.+ımız** 2346, 2537
- b.+ından** 0804, 0809
- b.+qa(basqa sal-)** başına vermek 0934
- b.+qa(basqa ur-)** dövünmek, pişman olmak 1426
- b.+qa(noqtalı bas)** 1958
- b.+qay(könilin bas-)** 2400
2. önde gelen, ilk, (bir şeyin) başlangıcı
- b.+at** önde gelen at 1386
- b.+ınan(basınan-aq)** 2014
- b.+ında** 2413, 2430
- bas-(basuw)** 1. basmak, bastırmak
- b.-adı(awızdıqtı bas-)** 0457
- b.-adı(qamşı bas-)** 0453
- b.-ımız(aşuwındı bas-)** 2529
- b.-ıp(izine basıp ket-)** 1719, 1998
- b.-ıp(jayaw bas-)** 2046
- b.-ıp(qamşı bas-)** 0375, 0389, 9614, 0687
- b.-ıp(oynaqtay bas-)** 1578
- b.-ıp(umtıla bas-)** 2069
- b.-qan** 0715
- b.-sa** 0645
2. koymak
- b.-adı(bilte bas-)** 1528
3. (-a zarf-fiil eki olarak qiy-yardımcı fiiliyle beraber kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
- b.-a(basa qiy-)** 1409
4. (-p zarf-fiil eki olarak ötyardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlam değişikliğine uğrar)
- b.-ıp(basıp öt-)** önüne geçmek 2125
- basar** adım
- b.+ğa(basarğa erin-)** 1050
- basıl-(basıluw)**
- b.-dı(suw sepkendey basıl-)** 1501
- basır** bir çiçek adı (tekerleme olarak kullanılmaktadır)
- b.+(basır basır basırdı)** 0292, 0292, 0997, 0997
- b.+aw(basır-basır basır-aw)** 0800
- b.+dı(basır basır basırdı)** 0292, 0997
- basqa** başka
- b.** 0051, 0614, 1428, 2438
- başşı** yol gösterici
- b.** 0119
- b.+al-** 0131
- b.+bol-** 0112, 0968, 1240, 2174
- b.+qıl-** 0860, 1416, 1873, 2556
- b.+larınıñ** 0614
- b.+sı** 2788, 2811
- basta-(bastaw)** bir şeyi göstermek
- b.-p(tuwra basta-)** 1830
- bastal-(bastaluw)** başlanmak
- b.-ğalı** 1887
- bastır-(bastıruw)**
- b.-ar(kewdesin bastır-)** 2291
- bat-(batuw)** 1. batmak, yok olmak, gözden kaybolmak

- b.-ar(batar künmen bat-)** hızlı hareket etmek 1491, 2715
- b.-ayın(batar künmen bat-)** 1491, 2715
- b.-ayın(qızıǵına bat-)** 2719
- b.-qan(keş bat-)** 1120
- b.-qan(batqan kün)** batan güneş 1663
- b.-qanşa(keş bat-)** 1119
- b.-paymız(qattı aytuwǵa bat-)** 2550
2. beğenmek, hoşla gitmek
- b.-paǵan(jan bat-)** 2521
- b.-paydı** 2078
- bata** dua, iyi dilek
- b.+al-** dua almak 1782
- b.+ber-** dua etmek 1792, 2472
- b.+mdı(riyzalıq batası)** 0231
- b.+mdı(teris bata)** 1261
- b.+mdı(bata ber-)** 1811
- b.+ñdı(bata ber-)** 1806
- b.+sın(bata ber-)** 1357, 1813, 1861
- b.+sın(bata al-)** 1785, 1863
- bata ayaq görücü** olarak bir kızı istemeye gidileceği zaman hediye götürülen mal veya hayvan
- b.+qa** 0901
- b.+qa(bata ayaqqa al-)** 0900
- b.+qa(bata ayaqqa ber-)** 0860
- batır** < F. bahadır, cesur, kahraman
- b.** 1237, 2161
- b.+bol-** 1730
- b.+tuw-** 2042, 2214
- b.+dı** 1776
- b.+lar** 1925
- b.+sıñ(şeşen batır)** iyi konuşan kahraman kişi 1008
- batırlıq** < F.+T. kahramanlık, gayretlilik
- b.** 1427
- batis** batmak
- b.+ı(künniñ batisı)** 2271
- batis-(batusuw)** (bir şeyi) birlikte yapmak
- b.-qan(qızıqqa batis-)** 1628
- baw** Kazak Türklerinde çadırın içinde ve dışında kullanılan özel ip
- b.+ın(bawın şeş-)** 2252
- bawır I** kardeş, kişi
- b.+dı(quw bawır)** bitkin, halsiz kişi 1278
- b.+ım** 1634
- b.+ıñ** 1892
- bawır II** bağır, karın tarafı
- b.+ǵa** 1871
- b.+ına(bawırına qısıp tur-)** kucaklaşmak 1294
- bawırla-(bawırlaw)** insanın karnı üstüne yere yatması
- b.-p(jer bawırla-)** 1889
- bawırlas** kardeşlik
- b.** 1287
- bay** zengin kişi
- b.** 0723, 2283
- b.+da** 0042
- b.+ı** 0031
- bayǵı** evvelki, önceki, bilinen
- b.** 1450
- bayan** < A. beyan
- b.+qıl-** anlatmak 0751, 0910, 1253
- bayawla-(bayawlaw)** yavaşlamak
- b.-p(qazday bayawla-)** 2474
- bayla-(baylaw)** 1. bağlamak
- b.-ǵan(at bayla-)** 0826
- b.-ǵan(at baylağan aqır)** 1001, 2199
2. (-p zarf-fiil eki alarak qoy-, al-fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
- b.-p(baylap al-)** 2296

b.-p(baylap qoy-) 1138
baylas-(baylasuw) takmak
b.-ıp(tuw baylas-) 1924
baylıq zenginlik
b. 1427
b.+ın 0032
b.+ınan(baylığınan) 0799
b.+ında 0035
bayqa-(bayqaw) dikkat etmek,
anlamak, takip etmek
b.-dın 2337
b.-may 1256
b.-may(sözün jönin bayqa-) ne
söylenildiğini anlamak 0738
b.-sañ 0783
bayqasta-(bayqastaw) dikkat etmek
b.-p 1046
baz 1. besleyici, besin deposu
b. 1581
2. bazı kimse
b.+birew 2073, 2074
bazar < F. pazar, alım satım yeri
b.+ğa(basın bazarğa sal-) 0862
Bazarbay < F.+T. (özel isim)
Tölegen'in babası
B. 0031, 0048, 0058, 0181, 1211,
1253, 1257, 1260, 1605, 1813,
1861, 2134
B.+day 0076
B.+dı 0315
B.+dın 0128, 0290, 0312, 0325,
0329, 0341, 0357, 0390, 0404,
0421, 0489, 0518, 0549, 0621,
0952, 1180, 1430, 1432, 1469,
1475, 1488, 1536, 2798
B.+ın 0085
bále < F. bela, aksilik, talihsizlik
b.+ge(bálege kiripter qıl-)
belaya düşürmek 2037
bálem ah edip diş bilemek
b. 2472

bàri hepsi, tamamı
b. 0045, 0046, 0498, 0846, 1012,
1115, 1961, 2779, 2812
b.+mizdi 2382
b.+n 0059, 0302, 0479, 0860,
0870, 0901, 1253, 1376, 2284,
2784, 2803
b.+ñiz 0878
báybişe orta yaşlı hanımlara saygı
belirtisi olarak söylenir
b. 0561, 0563
báygi hediye
b.+ge 0745
be (sözün, cümlelerin sonuna getirilen
soru eki ba'nın ince şekli)
b. 1256, 1608, 1620, 1640, 1888,
2327
bedew hızlı koşan at
b. 0878
b.+at (anlamı kuvvetlendirmek
için tekrar yapılmıştır) 0276
b.+ge 0278
bek I beğ, bey
b.+im(beğim) 0318
b.+ter 0770, 1425
b.+terge 0863
b.+terimenen 0862
bek II sağlam
b.+jigit 0302
Bekejan < T.+F. (özel isim) Tölegen'i
öldüren kişi
B. 1447, 1519, 1534, 1540, 1686,
1695, 1701, 1724, 1748, 1889
B.+day 1776
B.+dı 1494, 1772
B.+ğa 1552, 1747
B.+nuñ 1703, 1733
beker < F. boş, boşu boşuna
b. 0273, 2183
b.+ayt- 0275
b.+bol- harcanmak 0677

- b.+bos** 0167
b.+jer 1691
b.+jiy- 0078
b.+ket- 0799
b.+qal- 0906
bektik beylik, asalet
b.+i(bektigi) 0692
bekzat < F.+A. beyzade, aristokrat
b. 0713, 1112, 2348
bel I dağın sırtı, dağın kıvrımı
b. 0287, 0367, 0338, 0946, 0977,
1054, 2168, 2353, 2671
b.+den 0339, 1055
b.+ge 1384
b.+i 0029
bel II bel
b.+i 0796
b.+im 1603
b.+ime 2408
b.+in(bel buw-) bir şeyi
yapmaya karar vermek 1431
b.+inde 0648
b.+ine 2296
b.+ine(aş bel) 1392
beldikte-(beldiktew) bir şeyin etrafını
bağlamak
b.-p 1867
beles tepe, yüksekçe yer
b.+ten 0458
b.+ten(belesten tüs-) 0460
belgi işaret, belirti
b.+si 0990, 2518
belsen-(belsenüw) güç, gayret, arzu,
istek göstermek
b.-ip(düriya beşpent belsen-)
0481
bende < F. bende, kul
b. 0917, 1345, 1975
b.+bol- kul olmak 2097, 2112
b.+qıl- 2016
b.+ge 0884, 1179, 1232
b.+ler 1969
b.+m 1166
b.+ñ 2024
b.+ñdi 2767
b.+niñ 1354, 1947
b.+nin 1337, 2708
b.+si(bası cumur bende) 1335
b.+sin 1327, 2152
ber-(berüw) 1. vermek
b.- 0352, 2349, 2351, 2360
b.-(bata ber-) 1792
b.-(jawap ber-) 2035
b.-(jolına amandıq ber-) 1352
b.-(kezegindi ber-) 2678
b.-(ruqsat ber-) 1792
b.-(süyinşi ber-) 0091
b.-di 0272, 0904, 2818
b.-di(baq ber-) 2807
b.-di(batasın ber-) 1813, 1861
b.-di(sálem ber-) 0867
b.-di(ul ber-) 0052
b.-dim 0981
b.-diñ(aldawmen ber-) 2299
b.-diñ(jan ber-) 1920
b.-edi 0361, 2045
b.-edi(atoy ber-) 2753
b.-edi(bata ber-) 2472
b.-edi(xabar ber-) 2215, 2583
b.-edi(jawap ber-) 2522
b.-edi(tilek ber-) 1283, 2777
b.-emin 0272, 0853
b.-emin(teris bata ber-) 1261
b.-er 0273
b.-er(tilek ber-) 2291
b.-esin 2270, 2547
b.-esin(beresin be?) 1256
b.-eyin 0982, 1257
b.-eyin(bata ber-) 1811
b.-eyin(jaza ber-) 0862
b.-gen 0043, 1049, 1862
b.-gen(ár alban dem ber-) 1614

b.-gen(baq ber-) 0103
b.-gen(baq, dáwlet ber-) 0083
b.-gen(jawap ber-) 0613, 0868
b.-gen(jaya dese jol ber-) 1611
b.-gen(mayğa salıp nan ber-) 1613
b.-gen(olja ber-) 0351
b.-gen(şeker dese bal ber-) 1612
b.-geni(tilew ber-) 2322
b.-gey(tilek ber-) 2229
b.-giñ(bata ber-) 1806
b.-ip 2004, 2495, 2548
b.-ip(atoy ber-) 2754
b.-ip(kezeğin ber-) 2683
b.-ip(mal ber-) 0839
b.-ip(sálem ber-) 0863
b.-ip(rizyalıq batası ber-) 0231
b.-medi(bata ber-) 1357
b.-medi(rızalıq ber-) 1371
b.-mediñ 2293
b.-megen 2291
b.-megen(qalıñ ber-) 0170
b.-mep 2294
b.-mepti(qalıñ ber-) 0079
b.-mesin 1179
b.-mey(jawap ber-) 0680, 0689
b.-mey (qalıñ ber-) 0062
b.-mey(razılıq ber-) 1839
b.-mey(tilek ber-) 1261
b.-meydi(jawap ber-) 0691
b.-meymin 1716, 2263
b.-se 2300
b.-se(sálem ber-) 0331
b.-se(tilek ber-) 2253, 2411
b.-sem(bata ayaqqa ber-) 0860
b.-señ(razılıq ber-) 1804
b.-señ(tilek ber-) 1258
b.-señ(tilek ber-) 1258
b.-sin 2263
b.-sin(jan ber-) 1549
b.-sin(quwat ber-) 2001

2. evlendirmek
b.-gen(küyewge ber-) 1888
b.-iñder 1886
b.-meseñ 1886
b.-se 0585
 3. (-e ve -y zarf-fiil eki almış fiillerle birlikte yardımcı fiil olarak kullanıldığında tezlik bildirir)
b.- (bara ber-) 1017
b.- (jüre ber-) 2350, 2490
b.- (kete ber-) 0857
b.-di(jata ber-) 0902, 1686
b.-di(qayta ber-) 0272
b.-di(öte ber-) 1262
b.-edi(söyley ber-) 0286, 0337, 0992, 1787, 2634
b.-me(büyte ber-) 0805, 0810
b.-me(maqtay ber-) 1715
b.-mes(tuwa ber-) 2080
b.-sin(jata ber-) 0904
 4. (-p zarf-fiil eki almış usta-fiiliyle birlikte yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman getirmek anlamında kullanılır, ertte-, quw-, qiy-, al-, ákel-, uzat-, sal-, taw-fiilleriyle kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
b.- (ustap ber-) 1261
b.-di(erttep ber-) 2296
b.-di(qıyıp ber-) 2802
b.-di(quwıp ber-) 2801
b.-edi(alıp ber-) 2368
b.-edi(jürip ber-) 2800
b.-emin(ákelip ber-) 1295
b.-gendey(uzatıp ber-)(uzatıp bergendey bol-) 2821
b.-ip(salıp ber-) 0976, 2813
b.-meseñ(tawıp ber-) 2505
b.-señ(tawıp ber-) 2502

5. (-e zarf-fiil eki alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlam verir)
b.-e(bere al-) 1631
beren cesur, atılğan kişi
b. 2679
beri bu yana
b. 2294, 2346, 2347, 2350
b.+tamam 2171, 2356
beris-(berisüw) karşılıklı bir şey alıp vermek
b.-ip(sálem ber-) 0860
bermek 1. vermek
b.+bol- 0113
b.+ke(qızmet qılıp ber-) hizmet etmek 1067
b.+şi(bermekşi bol-) 1262
2. evlendirmek
b.+bol- 1886, 1887
bermen yakın, bu tarafa
b. 1794
bes (sayı) beş
b. 0121, 0363, 0388, 1012, 2803, 2818
b.+(qırıq bes) 1438, 1462
b.+(on bes) 0131, 0470, 2291, 2296
b.+inde 0587, 0635, 1477
besew beş (sayının sonuna -aw, -ew eki getirilerek de kullanılır)
b.+ qıl- 0983
besin öğle namazı vakti, öğle vaktinden biraz sonrası
b.+mahal 1468
besik
b.+ke(fer besik) mezar, toprak 1339
beşpent < F.
b.+(düriya beşpent belsen-) 0481

beşpet < F. yelek, kısa kollu yelek
b. 1102
bet 1. yüz
b.+al- rastgele, tesadüfen 0306
b.+aldına sandal- ortaya çıkarmak, göz önüne getirmek 0726
b.+ qoy- bahtı açılmak 2441
b.+imdi(betindi aş-) 0750
b.+ime 0609
b.+in(betin aş-) 0750
b.+in(betin jaw-) 0750
b.+inde 0396, 0539
b.+ine 0374
b.+inen 1420
b.+inen(betinen öp-) 0790
b.+iniñ 0773
b.+inmen 0730
2. karşı, bir şeyin karşıtı
b.+inde 2592
3. yanak
b.+terin 1741
b.+tin 0775
beter < F. beter
b. 0069
beyiş < F. cennet
b.+tegi 2091
b.+ten 0415, 0508, 0794, 1074
beynet azap, meşakkat, zorluk
b.+in 2095
bılay böyle, bunun gibi
b. 1601
bılqılda-(bılqıldaw) bir şeyin yumuşaması, bu yüzden sallanması
b.-p 0645, 1060
bıltır geçen sene
b. 1384
bıtırlat-(bıtırlatuw) pıtır pıtır ettirmek
b.-ıp 2371

bil-(bilüw) 1. bilmek, anlamak, sezmek
b.- 2173, 2334, 2358, 2675
b.-di(jayın bil-) 0075
b.-dim 1170, 1173
b.-diñ 0837
b.-diñizder 0268
b.-dirmey 0352
b.-edi 1775, 2067, 2207, 2579
b.-egen 2551
b.-er 2202
b.-esiñ(sırın bil-) 2266, 2545
b.-eyik(mánisin bil-) 1885
b.-eyin 2195, 2663
b.-gen 0896, 1689, 2442
b.-genimdi 2132
b.-geniñ 1261
b.-genşe 1807
b.-geysiñ(qadirin bil-) 1398
b.-gil 2246
b.-ip 0622, 0863, 2309
b.-medik 0269
b.-mey 0669
b.-meymin 0900
b.-meymiz 0273, 0298, 1647, 1648, 2496
b.-meysiñ 1597, 2325
b.-meytin 2088
b.-sen 2183, 2185
 2. (-e zarf-fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir, -y zarf-fiil eki alarak jür-yardımcı fiiliyle kullanıldığı zaman ise anlamı kuvvetlendirir)
b.-e(bile tur-) 2267, 2546
b.-mey(bilmey jür-) 1713
bilek bilek
b.+iniñ(bileginiñ) 0777
bilgiz-(bilgizüw) bildirmek
b.-di 1175

bilmek bilmek
b. 2126
bilte eskiden bazı tüfekleri ateşlemek için kullanılan nesne, fitil
b.+(mıltıqqa bilte bas-) 1528
bir 1. (sayı) tek, bir, bir defa
b. 0020, 0044, 0049, 0052, 0060, 0064, 0074, 0096, 0114, 0127, 0187, 0193, 0224, 0227, 0236, 0261, 0272, 0276, 0278, 0288, 0353, 0387, 0392, 0394, 0409, 0411, 0418, 0428, 0433, 0435, 0462, 0464, 0499, 0501, 0523, 0525, 0559, 0561, 0669, 0704, 0709, 0718, 0750, 0829, 0862, 0902, 0904, 0910, 0911, 0947, 0978, 1020, 1027, 1050, 1075, 1082, 1138, 1154, 1171, 1256, 1269, 1428, 1470, 1510, 1524, 1572, 1577, 1627, 1654, 1658, 1686, 1693, 1774, 1782, 1846, 1850, 1884, 1885, 1898, 1958, 2004, 2027, 2035, 2043, 2083, 2098, 2157, 2169, 2172, 2242, 2257, 2294, 2354, 2357, 2376, 2523, 2583, 2595, 2609, 2611, 2618, 2620, 2672, 2687, 2725, 2735, 2736, 2772, 2813
b.+Alla bir olan Allah 2466
b.+Quday 0122, 1208, 1382, 2537, 2710
b.+özi kendisi 1836, 2537, 2710
b.+söz ayt- bir şeyler söylemek 1104, 2165
b.+söz de- bir şeyler söylemek 0323, 1138, 1553, 1579, 2327
b.+şaqırım jer yakın yer 2205
b.+Tániri bir olan Allah 0103
b.+top 2771
b.+(bir-bir) 0878
b.+(bir-birine) 2237

b.+(bir-eki) 0799
b.+(jerge bir tapta-) 2301
b.+jolğa bir defa 2127
b.+(künderde bir kün) 1262
b.+(on bir) 0497, 2574
b.+i 0045, 1449
b.+in 1875, 2163, 2249, 2263
b.+in(birin biri) 2476
b.+isin 1991
 2. (kendisinden sonra gelen fiilin anlamını kuvvetlendirir)
b. 0057, 0407, 0668, 1014, 1407, 1446, 1456, 1714, 1998, 2464, 2579
birde bir defa
b. 2144
birdey aynen, benzer, aynı, eşit
b. 0302, 0964, 1768, 1895
birew sayı, yalnız bir, bir tane, biri
b. 0082, 1161, 1199, 1963, 2178, 2283
b.+di 1729
b.+diñ 0180, 0920, 1745
b.+i 0906
b.+iñ 1261
b.+ine 0079
b.+men 2073, 2074
birge beraber
b. 0119, 0608, 1245, 1262, 1579, 1599
birneşe bir kaç
b. 0271, 0272, 1884, 2760, 2800
bisağat < F.+A. saatsiz, hesapsız
b. 1555
bişara < F. çaresiz, biçare
b. 2611, 2620
bit-(bitüw) 1. bitmek, tükenmek
b.-ip(toy bit-) 1887
b.-iripsiñ 1750
b.-ken 0273, 1982, 1983
b.-kennen 2809

2. yetişmek, büyümek
b.-edi 2086
b.-ken 0827, 0913, 1159, 1197, 1951
 3. olmak, var olmak
b.-ipti 2081, 2104
b.-pegen 0884
Biybiy < F. (özel isim) Biybiy Pátima (Kazak Türkçesi'nde bibi hala anlamındadır. Biybiy Pátima, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma'dır)
B.+ Pátima 0255
biydarhaq < F.+F. eşikten giremeyen, eşikten dönen
b.+bol- 0849
biydayıq buğday gibi bir bitki
b. 1159, 1165, 1197
biyıl bu yıl
b. 1384
biykeş evlenme çağındaki kız
b. 2263, 2445
b.+(biykeşjan) 1186, 1192, 2395
b.+tiñ 2266, 2275
biyle-(biylew) idare etmek, yönetmek
b.-p(sırtınnan biyle-) 0862
biylik beylik
b. 2348
biyt bit
b.+tey 2348
biz biz
b. 0298, 0305, 0308, 1128, 1203, 2348, 2497, 2556
b.+den 2260, 2497, 2556
b.+der 0863
b.+derdi 0862
b.+derdiñ 0273
b.+dey 2152, 2156, 2492
b.+deyin 1803
b.+di 0313, 0863, 2350
b.+diñ 0316, 0388, 0861, 2003, 2251, 2253, 2777

- b.+ge** 0907
- boq** çöp, pislik, lüzumsuz eşya
- b.+ı(boğı)(tüs tilkiniñ boğı)**
"rüya tilkinin pislığıdır" rüya
lüzumsuz bir şeydir, anlamında
bir halk sözü 1206
- b.+ınday(boğınday)** 1532
- bol-** (boluw) 1. olmak
- b.-** 1737
- b.-(aman bol-)** 2393
- b.-(qoş, aman bol-)** 2445
- b.-a(bola ma)** 0166, 0199, 2290,
2348
- b.-adı** 1111, 2114, 2115, 2117,
2628
- b.-adı(oñaşa bol-)** 0909
- b.-amın(sıy bol-)** 1312
- b.-amız(şaytan bol-)** 1972
- b.-ar** 0192, 0198, 0207, 0208,
0209, 1150, 1151, 1153, 1188,
1189, 1191, 1220, 1418, 1721,
2617
- b.-ar(xan bol-)** 0211
- b.-ar(uyat bol-)** 0750
- b.-armın** 1020, 1027
- b.-armın(qatın bol-)** 2425
- b.-armın(quda bol-)** 0860
- b.-asın(qapa bol-)** 0919
- b.-ayın** 2665
- b.-dı** 0123, 0915, 1012, 1262,
1706, 1887, 2294, 2556
- b.-dı(başı beker bol-)** 0677
- b.-dı(kör bol-)** 2006
- b.-dı(közinnen qayıp bol-)** 1162,
1200
- b.-dı(qapa bol-)** 0674
- b.-dı(mas bol-)** 2292
- b.-dı(pervana bol-)** 1281
- b.-dı(toy bol-)** 1100
- b.-dım(zar bol-)** 2110
- b.-dıñ(kez bol-)** 0828
- b.-dıñ(mundı bol-)** 2093
- b.-ğan** 1866, 2702
- b.-ğan(ákki bol-)** 0603, 1521,
2177
- b.-ğan(bassı bol-)** 0968
- b.-ğan(batır bol-)** 1730
- b.-ğan(xali kelmestey bol-)** 1866
- b.-ğan(xan bol-)** 2346
- b.-ğan(jata mezigil bol-)** 1123
- b.-ğan(keş bol-)** 2498
- b.-ğan(Quday isi bol-)** 1980
- b.-ğan(mundı bol-)** 2498
- b.-ğan(munlı bol-)** 2594, 2624
- b.-ğan(namazşam bol-)** 2494
- b.-ğan(senimdi bol-)** 0276
- b.-ğan(tiyemek bol-)** 0885
- b.-ğanda(besin mahal bol-)** 1468
- b.-ğanda(sáske mahal bol-)** 0385
- b.-ğanda(tan mezigili bol-)** 0412
- b.-ğanda(tün bol-)** 1701
- b.-ğanım(qatın bol-)** 2431
- b.-ğanım(sumdıq bol-)** 1774
- b.-ğanşa(namazdiğer bol-)** 1478
- b.-ğıl(mádetkerbol-)** 1852
- b.-ğıl(sálemet bol-)** 2436
- b.-ıp** 0367, 0368, 0496, 0514,
0558, 0578, 0579, 1226, 1262,
1289, 1500, 1931, 2078, 2556,
2811
- b.-ıp(ajal bol-)** 1533
- b.-ıp(armanda bol-)** 1685
- b.-ıp(bende bol-)** 2097, 2112
- b.-ıp(biydarhaq bol-)** 0849
- b.-ıp(bolıp tur)(köñili jay bol-)**
2808
- b.-ıp(dos bol-)** 0741
- b.-ıp(enbegi eş bol-)** zahmetleri
boşa gitmek 0749
- b.-ıp(ıza bol-)** sinirlenmek 2291
- b.-ıp(it penen qusqa jem bol-)**
kıymeti bilinmemek, hayvanlara

yem olmak 1675, 1683, 1922,
1934
b.-ip(jaratqan Alla jar bol-) Allah
yardım etmək 1822, 2223
b.-ip(jaratqan iye jar bol-) 2228
b.-ip(jır bol-) 0370
b.-ip(köñili qoş bol-)
hoşlanmaq, sevmək 0743
b.-ip(kör bol-) 1810
b.-ip(qapa bol-) 0682
b.-ip(qayğılı bol-) 2078
b.-ip(Qudayğa şermende bol-)
2040
b.-ip(qurbı bol-) 1725
b.-ip(zar bol-) 1996
b.-madı 2140
b.-mağan 0097, 0533
b.-mağan(qazağa razı bol-) 1965
b.-mas 1417
b.-mas(jaqınnıñ jırağı bolmas)
0657
b.-mas(qabıl bol-) 1328
b.-mas(sözinniñ buruwı bol-)
2133
b.-masa 0270, 0273, 0754, 1148,
1493, 1552, 1887, 2004, 2296
b.-masam 0271
b.-may 0721, 2348
b.-maydı 0235, 1259
b.-sa 0005, 0069, 0105, 0162,
0197, 0210, 0216, 0272, 0273,
0304, 0814, 0820, 0862, 0872,
0907, 1219, 1243, 1333, 1496,
1579, 1853, 1893, 1955, 2004,
2056, 2083, 2154, 2345, 2384,
2557
b.-sam 0926, 1348, 1351, 2348,
2616
b.-sañ 0349, 0948, 0987, 1583,
2348, 2541, 2653, 2664, 2666
b.-sañ(ğaşıq bol-) 1737

b.-sañız 0902
b.-saq 2527
b.-sın(járdem bol-) 0122
b.-sın(jol bol-) 1855
b.-sın(jol bolsın sura-) 0300
b.-sın(pana bol-) 2471
b.-sın(razı bol-) 2434
2. (-a zarf-fiil eki alarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman iktidari anlam
verir)
b.-a(bola al-) 1884
3. (-p zarf-fiil eki alarak ket-, qap-
yardımcı fiilleriyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
b.-ip(bolıp ket-) 0495
b.-ip(bolıp qap-) 1586
4. (-p zarf-fiil eki almış bir fiille
birlikte ve yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman fiilin anlamını
kuvvetlendirir, bol- fiili olumsuz
şekliyle kullanılırsa iktidari
anlamın olumsuzunu verir)
b.-ğanda(erttep bol-) 2296
b.-mas(aytıp bol-) 0056
b.-maydı(qarap bol-) 0373
5. (-ğan, -ar isim fiil eki almış bir
fiille birlikte ve yardımcı fiil eki
olarak kullanıldığı zaman fiilin
anlamını kuvvetlendirir ve
gelecek zaman ifadesi verir)
b.-sañ(aytqan bol-) 2192
b.-sañ(keter bol-) 0373
b.-sañ(sogısar bol-) 2650
6. (jürmek, körmek, bermek,
barmaq, qaytpaq, şappaq,
qılmaq gibi isimleşmiş fiillerle ve
bermekşi, izdemekşi gibi
isimlerle birlikte yardımcı fiil
olarak kullanıldığı zaman bir
şeye niyetlenmek anlamını verir)

b.-dı(barmaq bol-) 0276
b.-dı(bermek bol-) 0113, 1886
b.-dı(bermekşi bol-) 1262
b.-dı(jürmek bol-) 0110
b.-dı(körmək bol-) 0111
b.-ğan(jürmek bol-) 0886
b.-ıp(izdeməkşi bol-) 1782
b.-ıp(qaytpaq bol-) 1138
b.-ıp(qılmaq bol-) 0902
b.-ıp(şappaq bol-) 2497
b.-sañız(bermek bol-) 1887
boljaladı tahmin edilen, düşünülən
b. 0607
bop 1. (bol-(boluw) fiilinin -p zarf-fiil
 eki almış şeklidir, l ve ı sesleri
 önce telaffuzda sonra da yazıda
 düşürülmüştür)
b.+(bassı bop) 1240, 2174
b.+(bergendey bop) 2821
b.+(ıntıq bop) 1082
b.+(ıye bop) 1365
b.+(qalayşa bop) 2106
b.+(üşew bop) 2479
b.+(waqıtı bop) 2155
 2. (ket-, kel- yardımcı fiilleriyle
 birlikte kullanıldığı zaman anlamı
 kuvvetlendirir)
b.+(jazım bop ket-) 0943
b.+(qıs bop kel-) 1235
b.+(olay-bulay bop ket-) 1223,
 1239, 1378, 1404
bor tebeşir
b.+day 1289
borbay ayağın dizden yukarı tarafı
b.+man 2569
borıq kamyşın bir çeşidi
b.+tı 0382, 1081, 1458
bos boş
b. 1157, 1195
b.+qa 0167, 1655
bota devenin yavrusu

b.+ñınıñ 1789
b.+sı 1705
boy 1. bir nesnenin boyu
b.+ı 1037
b.+ına 2488
b.+ında 2348
 2. (deyim olarak kullanılmıştır)
b.+nusqası boy 0769
b.+tasta- benzemek 1044
b.+ıman(tal boyı) 0799
boya-(boyaw) boyamak
b.-adı 2804
b.-alıq 0017
boylı boylu
b.+(orta boylı) 0502
bozbala delikanlı
b. 2337
böken bir nevi karaca
b.+dey 1136
böl-(bölüw) bölmek
b.-di 2556
b.-edi 0363, 1573
böri kurt
b. 0618, 0964, 1768
bu bu
b. 1906
b.+dan(budan keyin) 2002
b.+ğan 0231, 0692, 0750, 0902,
 1691
b.+lar 1686, 1775, 1782, 1884,
 1887, 2239, 2494, 2495, 2497,
 2506
b.+lardan 0300
b.+lardı 0976
b.+lardıñ 0075
b.+larğa 0613
Buxar < F. (yer adı) Buhara
B.+dıñ 0759
bul bu, şu
b. 0078, 0231, 0267, 0273, 0275,
 0359, 0416, 0450, 0480, 0482,

0529, 0670, 0677, 0691, 0750,
0799, 0862, 0904, 0910, 0918,
0954, 1167, 1176, 1262, 1313,
1395, 1419, 1496, 1498, 1508,
1558, 1733, 1885, 1929, 2004,
2027, 2053, 2173, 2179, 2335,
2345, 2348, 2358, 2365, 2497,
2675, 2700

bula-(bulaw) akıtmak, dökmek, bol
bol ağlamak
b.-adı 1891, 2623
b.-ama 0168

bulay bk. bilay
b. 0089, 0323, 2002
b.+şa 1860, 2621, 2723

bulıqsı-(bulıqsuw) iki tarafına
sallanmak
b.-sıp 0441

bultılda-(bultıldaw) (yuvarlak) bir
şeyin yerinden oynaması
b.-p 0646, 1063

bur-(buruw) 1. burmak, yönünü
değiştirmek
b.-a(bura ma) 0196
b.-adı 0445, 0600, 1133, 2373,
2439, 2584, 2680
b.-asın(moynındı bur-) 2645
b.-ğan 2443, 2795
b.-ıp 0683, 2335, 2352
b.-madı(moyın bur-) 1272
2. (-p zarf-fiil eki alarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
b.-ıp(burıp al-) 0860

bura-(buraw) sarmak
b.-ma 2282

bural-(buraluw) burulmak
b.-ıp 0397, 0442, 0485

buralqı yabancı
b. 0192

burın evvelce, önce, eskiden

b.0327, 0692, 0883, 1492, 2078,
2703

burıñı evvelki, önceki
b. 0505, 1963, 2467
b.+lardıñ 1129

burqılda-(burqıldaw) tozu dumana
katmak
b.-p 0647

burqın-baqış (Kalmakça) Allah
tarafından güç verilmiş
b.+ı 2557

buruw dönmek, yönünü değiştirmek
b. 1981
b.+ı(buruwı bol-) 2133

buw yaldız
b.+ınday(sarı altınnıñ buwı)
0546

buw- (buwuw)
b.-dı(bel buw-) 1431

buwdır-(buwdıruw) sarmak,
saklamak
b.-ıp 1402

buwin eklem, boğum
b.+darı 1063

buwra buğra, erkek deve
b.+nıñ 0780

buyda deveyi burnundaki delikten
bağlayarak göstermeye mahsus
ip
b.+sın 0439

buyır-(buyıruw) buyurmak
b.-ğan 1993

buyırq emir
b.+ın(buyırqın) 1347
b.+tan 1854

buzıl-(buzıluw) bozulmak
(-a zarf-fiil eki alarak köş-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
b.-a(buzıla köş-) 0388

bügil-(bügilüw) bükülmek

b.-ip(aş küzendey bügil-) 1283
b.-mey 0961
bügin bugün
b. 0979, 0982, 1011, 1154, 1186,
1192, 1671, 1679, 2257, 2269,
2271, 2362
bürgem dikenli çalılar
b. 1708
bütün bütün, sağlam
b. 1976, 1977
büy böyle, şöyle
b. 0143, 0175, 0221, 0720, 0813,
0834, 0931, 0945, 1096, 1297,
1318, 2167
büyt-(büytüw) böyle yapmak, böyle
demek
(-e zarf-fiil eki olarak ber-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlük bildirir)
b.-e(büyte ber-) böyle yapmak
0805, 0810

D

da (dahi anlamında olan bağlaç)
d. 0038, 0047, 0066, 0178, 0197,
0233, 0272, 0273, 0408, 0417,
0424, 0451, 0492, 0514, 0521,
0522, 0552, 0571, 0576, 0672,
0684, 0702, 0750, 0820, 0897,
1219, 1246, 1333, 1351, 1579,
1853, 1893, 1904, 1921, 2043,
2058, 2062, 2083, 2334, 2497,
2541, 2556, 2557, 2734
dabıs ses
d.+ı 0652
d.+tan 1911
bk. dawıs

dağı dahi (söz arasında kullanılan
bağlaç)
d. 0105
dala düz ova, bozkır
d.+da 1262
d.+dan 0273
d.+ğa 1262, 1556
dambal
d.+(bar dambalım başına) 0858
dana < F. bilgi, düşünce
d.+sı 2138
danışpan danışman, akıllı, bilgili
d. 0699
dar-(daruw)
d.-ip(Qıdır dar-) 2790
darğah < F. huzur
d.+ma 0240
dariyğa < F. (pişmanlık, üzüntü
belirtisi) yazık! eyvahlar olsun!
d.+(ah dariyğa) 1579, 1589, 1664,
1738
dawıs ses
d. 2004
d.+ı 0665, 2004, 2570
d.+ın 2004, 2206
d.+ın(dawsın) 1270
bk. dabıs
dawısta-(dawıstaw) yüksek sesle
bağırarak
d.-dı 0670
d.-p 0692
dayarla-(dayarlaw) 1. hazırlamak
d.-p 1262
2. (-p zarf-fiil eki olarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir)
d.-p(dayarlap al-) 0124
dál tam
d. 0377, 2574
dáriya < F. derya, deniz

d. 1930
dármen < F. güç, kuvvet
d. 2585
dáwit < F. mürekkep kutusu
d. 2383
dàwlet < A. baht, talih, saadet, güç,
kuvvet
d.+(baq, dáwlet ber-) 0083
dáwren < A. devir, çağ
d. 0916, 2581
de (dahi anlamında olan bağlaç)
d. 0045, 0046, 0234, 0311, 0479,
0498, 0533, 0846, 0860, 0862,
0863, 1016, 1115, 1128, 1203,
1228, 1299, 1353, 1376, 1690,
1835, 1961, 2003, 2004, 2077,
2078, 2090, 2143, 2229, 2284,
2403, 2655, 2716, 2779
de-(dew) demek, söylemek
d.-(sálem de-) 2392, 2435
d.-di 0108, 0268, 0271, 0275,
0323, 0389, 0614, 0901, 0902,
1138, 2353, 2354, 2356, 2358,
2360, 2364
d.-dim 0239
d.-gen 0026, 0063, 0271, 0275,
0276, 0406, 0423, 0491, 0520,
0551, 0905, 1441, 1574, 1886,
1889, 2352, 2500, 2606, 2783
d.-gende 0148, 0150, 1411, 2075,
2263
d.-gendi 0299
d.-geni 1418
d.-geniñ 2004
d.-geniñe 2556
d.-genmenen 0312
d.-gennen 1704, 1720
d.-genniñ 0877, 0880
d.-genşe 2461, 2630
d.-geysin 1642, 1644, 1646, 1650,
1652, 1655, 1659

d.-medi 1571, 2438
d.-megen 0847, 1183
d.-meseñ 0575
d.-mesin 0570
d.-meşi(demeşi-aw) 2381
d.-mey 0323
d.-mey(demey me) 0185
d.-meysin 1595
d.-p 0054, 0061, 0076, 0088, 0089,
0100, 0187, 0200, 0231, 0269,
0273, 0317, 0318, 0323, 0375,
0384, 0389, 0402, 0419, 0447,
0450, 0487, 0516, 0547, 0602,
0606, 0607, 0609, 0611, 0624,
0670, 0689, 0692, 0723, 0750,
0799, 0862, 0863, 0902, 1045,
1138, 1207, 1245, 1247, 1252,
1255, 1262, 1352, 1356, 1362,
1370, 1424, 1451, 1549, 1550,
1552, 1553, 1579, 1590, 1603,
1604, 1665, 1696, 1715, 1809,
1811, 1815, 1860, 1864, 1886,
1927, 2027, 2092, 2145, 2161,
2178, 2183, 2185, 2202, 2209,
2258, 2263, 2316, 2335, 2345,
2349, 2350, 2352, 2399, 2400,
2401, 2412, 2414, 2444, 2466,
2467, 2480, 2499, 2515, 2556,
2580, 2581, 2662, 2663, 2665,
2669
d.-p(dep-ti) 0099
d.-r 0941, 1237
d.-se 0234, 1209, 1579, 1620,
1640, 2078, 2570
d.-se(jaya dese jal ber-) 1611
d.-se(şeker dese bal ber-) 1612
d.-sem 1582
d.-señ 0860, 1166
d.-señiz 1259
d.-ydi 0074, 0075, 0077, 0104,
0143, 0175, 0221, 0276, 0287,

- 0288, 0291, 0319, 0338, 0339,
0342, 0344, 0348, 0349, 0350,
0352, 0356, 0388, 0691, 0720,
0799, 0813, 0834, 0862, 0900,
0907, 0908, 0931, 0945, 0946,
0947, 0948, 0949, 0951, 0977,
0978, 0980, 0983, 0987, 1096,
1259, 1295, 1297, 1300, 1302,
1304, 1312, 1316, 1318, 1579,
1887, 2002, 2167, 2168, 2169,
2171, 2173, 2176, 2263, 2327,
2485, 2671, 2672, 2675, 2678,
2815, 2816, 2818, 2820, 2822
d.-yin 2182
d.-ysin 1608, 1620, 1640
- dem** < F. nefes
d.+tawsıl- nefesi kesilmek 1984
d.+(âr alban dem ber-) 1614
d.+ine(nan pisip turğan dem)
sıcak nefes 2419
- dembelşe** kısa boylu, şişmanca kimse
d. 0502
- dene** insan vücudu
d.+sinen 2746
- derew** derhal, hemen, çabuk
d. 0910, 2032
- dert** < F. dert, sıkıntı
d.+inen 0261, 1361
- dewşi** diyen, söyleyen
d. 1710
- dıldá** < F. altın para
d. 1262
d+si 0037
bk. dilde
- dilde** < F. bk. dıldá
d. 1213, 2148
- din** < A. din
d. 0022
- dinsiz** < A.+T. kafir, inanmayan
d. 2428
- diydar** < F. yüz, görünüş
d.+ı 0763, 1071
d.+ına 1847
- dos** < F. dost, arkadaş
d.+bol- 0741
d.+kör- 2188
d.+(dos-duşpan) 0188
d.+ı 0890, 2466
d.+ıñ(qasına dosı barma-) 1761
d.+ıñdı 2185
- dönen** beygirin üç yaşındaki erkeği
d.+di 0296
- duğay** (eskiden çok çok selam yerine
kullanılırdı)
d.+sálem 1248, 2385, 2392, 2435
- durıs** < F. doğru, dürüst
d.+(durıs pa) 2540
- duspan** < F. düşman
d. 0158
d.+dardıñ 1227
d.+nan 2805
d.+nuñ 0063
- duşpan** < F. bk. duspan
d. 0892, 2185
d.+ı 2426
d.+nuñ 2201, 2234, 2267
- duwman** oyun, eğlence
d. 0908
- düken** < A.
d.+(âñgime düken qur-) 0446,
0601, 1109, 2131
d.+iñ(söz dükeni qur-) 0018
- düniye** < A. dünya
d. 1172
d.+de 1717
d.+den 1906
d.+den(düniyeden öt-) ölmek
1659
d.+ge 0237, 1272
d.+ge(sum düniye) 1711
d.+ge(sın düniyege jet-) 1907

d.+ni(düniyeni keñ sal-) rahat yaşamak 0482
d.+ni(esebi joq düniye) 0595
d.+niñ 1052
d.+niñ(düniyeniñ parasatın qara-) dünyadaki bütün fikirlere dağar vermek, bilmek 0699
d.+niñ(qalın düniye) 1990
düniyeqor < A.+F. dünya malını çok seven kimse
d. 0076
düniyelik < A.+T. durum
d. 2352
dür < A. çok kıymetli taş, inci
d. 0767
dür (tur- fiilinin geniş zaman eki almış şekli olan ve yardımcı fiil olarak kullanılan turur zaman içinde ekleşerek tur ve daha sonra Kazak Türkçesi'nde dür olmuştur)
d.+(joq dür) 1337, 1835
d.+(uşbuw dür) 2004
dürriya
d.+beşpent belsen- güç, gayret göstermek 0481
dürkin bir kaç defa, devamlı olarak tekrarlanan bir şey
d. 0367

E

ed (e- "i-" fiilinin görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi çekimidir, edi şekli daha çok kullanılır) idi
e. 2432
edi (e- "i-" fiilinin görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi çekimidir) idi

e. 0162, 0216, 0276, 0327, 0332, 0334, 0531, 0679, 0799, 0860, 0881, 0889, 0890, 0892, 0905, 0964, 0976, 0989, 0995, 1033, 1036, 1054, 1055, 1167, 1206, 1225, 1237, 1238, 1258, 1262, 1710, 1745, 1768, 1886, 1888, 1889, 2043, 2137, 2155, 2159, 2161, 2165, 2205, 2263, 2379, 2450, 2479, 2517, 2535, 2698, 2699, 2712

edik (e- "i-" fiilinin görülen geçmiş zaman 1. çokluk kişi çekimidir) idik
e. 0315

edim (e- "i-" fiilinin görülen geçmiş zaman 1. teklik kişi çekimidir) idim
e. 0309, 0325, 0329, 0678, 0706, 0852, 0902, 1259, 1557, 2024, 2064, 2294, 2556, 2654, 2655, 2657, 2663, 2665, 2669

ediñ (e- "i-" fiilinin görülen geçmiş zaman 2. teklik kişi çekimidir) idin
e. 0251, 1106, 1504, 1561, 1566, 1811

edirende-(edirendew) yersiz, kaba huy belli etmek, sert ve kötü davranmak
e.-gen 0937

ege sahip
e.+si(köl egesi Qambar) 0246
e.+si(şöl egesi Qambar) 0247

eger < F. eğer
e. 2253
e.+de 1261

ek-(eküw) ekmek, serpmek
e.-kendey 0785

eke (sevgi ve samimiyet ifadesi olarak isimlerin sonuna veya isimlerin baş harfinin sonuna eklenir)

e. 0167, 0165, 0190, 0193, 0298, 0932, 0986, 0988, 1007, 1015

eken (e- "i-" fiilinin belirsiz geçmiş zaman 3. teklik kişi çekimidir, söz arasında kullanılan bir ektir, anlamı kuvvetlendirir)

e. 0036, 0173, 0231, 0271, 0275, 0323, 0388, 0402, 0419, 0487, 0516, 0547, 0597, 0614, 0669, 0737, 0750, 0862, 0893, 0894, 0895, 0896, 0898, 0902, 0936, 0937, 0939, 0941, 0950, 1146, 1147, 1149, 1259, 1262, 1357, 1436, 1439, 1441, 1443, 1446, 1449, 1453, 1456, 1520, 1521, 1525, 1527, 1552, 1579, 1724, 1751, 1810, 1866, 1889, 2004, 2053, 2078, 2085, 2145, 2151, 2296, 2335, 2363, 2497, 2556, 2605, 2702, 2776, 2777, 2779, 2786, 2788, 2792, 2793, 2795, 2797, 2799

e.+in 1647, 1648, 2195, 2496

e.+iñdi 0863

e.+min 2778

e.+siñ 0799, 2012

e.+siz 2099

ekew (sayı) iki tane, iki

e. 1874, 2479

e.+i 0389, 0909, 2237, 2449

e.+iñ 0862

e.+in 2255

e.+ine 0062

e.+iniñ 1110, 1114

e.+miz 1895

eki (sayı) iki

e. 0361, 0507, 0511, 0528, 0541, 0565, 0641, 0728, 0734, 0740,

0775, 0786, 1049, 1108, 1112, 1262, 1708, 2143, 2210, 2246, 2296, 2814, 2815

e.+ay jarım iki buçuk ay 2294

e.+jüz eluw 0271, 0860

e.+jüz on 0272

e.+mıñ 2800

e.+mıñ jetti jüz 2556

e.+(on eki) 0070

ekinşi (sayı) ikinci

e. 0231, 1569, 1811, 1858

ekpin hız

e.+i 1073

ekpindet-(ekpindetüw) hızlandırmak,

hızını arttırmak

e.-ip 0687

el I 1. halk, millet

e. 0183, 0339, 0388, 1055, 1158, 1196, 2251, 2549

e.+(el-elden üstün bol-) 1259

e.+diñ 2350, 2554

e.+ge 0387, 1262, 2047

e.+i 2256, 2812

e.+im 2525

e.+imnen 1372

2. memleket, yurt

e. 0094, 0905, 2551

e.+jurt 0084, 1304, 2098, 2392,

2435, 2513, 2766

e.+de 2060, 2535

e.+derine 1686

e.+di 0071, 0112, 2064

e.+diñ 0275, 2003

e.+ge 0271, 0364, 2003, 2480, 2481

e.+i 0024, 0092

e.+imde 0676, 0678

e.+ime 2660

e.+imizden 0305

e.+imnen 2657

e.+imniñ 1236, 2160

e.+in 0675, 2557
e.+inde 0030, 0346, 0681, 0938, 0959
e.+indegi 2800
e.+iñdi 1886
e.+ine 0044, 0074, 1138, 1253, 2497, 2556, 2557, 2761, 2798, 2800, 2815, 2822, 2823
e.+inen 1267, 1579
e.+iniñ 0276
e.+iñizge 1241
e.+iñde 0179
e.+iñnen 0090
el II el, insanın eli
e.+den 0273
e.+in(elin şappaq bol-) 2497
elşi elçi
e.+den 0362
e.+ge 0284
elt-(eltüw)
e.-er(kün elt-) 0218
eluw (sayı) elli
e.+(eki jüz eluw) 0271, 0860
em (anlamı kuvvetlendiren bir ektir, daha çok öğrenilen geçmiş zaman 1. teklik kişi çekimidir)
e. 0317, 0318, 0713, 0883, 1105, 1234, 1556, 1928, 2009, 2092, 2301, 2321, 2388
emes değil
e. 0103, 0135, 0378, 0406, 0423, 0450, 0491, 0520, 0551, 0692, 0995, 1167, 2024, 2626
e.+pin 0270
e.+pisiñ 1553
emis-(emisüw) birlikte emmek
e.-ken 1625
emşek meme
e. 1625

eñ I (başına geldiği sıfatların en üstün derecede olduğunu gösterir)
e. 0276, 0965
en II erkeklerin yumurtalığı
e. 2316
en-(enüw) 1. girmek
e.-besin(qoynına en-) 0840
2. yerleşmek
e.-edi 0967
enbek iş, hizmet, emek
e.+im(enbegim)(enbegi eş bol-) emekleri boşa gitmek 0749
endeşe öyle ise
e. 2351
endi şimdi
e. 0011, 0091, 0388, 0408, 0427, 0522, 0614, 0622, 0628, 0692, 0799, 0859, 0896, 0899, 0902, 0906, 0976, 1023, 1235, 1249, 1253, 1299, 1451, 1517, 1563, 1586, 1686, 1777, 1885, 1887, 2003, 2078, 2291, 2294, 2350, 2478, 2497, 2768
endigi gelecek, öteki, sıradaki
e. 0229, 0273, 1126, 1258, 1662, 1782, 2494
e.+sin 0126
epti her şeye yatkın, hünherli
e. 0989
eptilik ustalık, maharet
e.+tiñ 0990
er I er, yiğit, kahraman
e. 0136, 0334, 0374, 0664, 0989, 1873, 2029, 2043, 2105, 2206, 2211, 2472, 2517, 2810
e.+jeter waqıtı bol- gelmesi gereken vakit olmak 2155
e.+sabaz cesaretli kişi 2208
e.+di 2806
e.+diñ 1127, 2146, 2311

- e.+ge** 0782
e.+iñiz 0632
e.+ler 0196, 2289
e.+lerge 0122
er II at eğeri
e.+toqum 2296
e.+(er-toqum) 1262
e.+(er-toqumsız) 1157, 1195
e.+ge 0118
e.+in 2296
er III < A. (Arapça tamlamalardaki harf-i tarif)
e.+(Xaziret er Sultan) 0263
er-(erüw) birinin yanında gitmek, birinin yanına gitmek
e.- 0350, 0949
e.-di 2820
e.-dim 2772
e.-esiñ(tiline er-) 2268
e.-ip(süyegi sözine er-) 2105
e.-medi 1373
e.-mey 1267
e.-mey(tiline er-) 0063
e.-meytuğın 1262
e.-señ 1261
eril-(erilüw) erimek
e.-ip(sarı mayday eril-) 1048
erin-(erinüw) erinmek, üşenmek
e.-bey 0095
e.-ip 1050
erk güç, kuvvet
e.+imen 1480
erkek erkek
e. 0008, 0676
erkele-(erkelew) sevildiği için nazlanmak
e.-p 1591
erkeklik nazlılık, şımarıklık
e.+qıl- nazlanmak 1616
e.+pen 2265
erlik erlik, yiğitlik
e.+imdi(erligimdi) 1689
e.+iniñ(erliginiñ) 2518
erte erken
e. 0129, 0326, 0606, 0747, 1181
e.+si 0586
erteli-keş gece gündüz, devamlı
e. 0922
bk. ertendi-keş
erten yarın, gelecek gün
e. 2250, 2251, 2361
ertendi-keş bk. erteli-keş
e. 2130, 2402
ertengi yarınki
e. 0587, 0635
ert-(ertüw) beraber, yanına alarak gitmek
e.-ip 0270, 0704, 0975, 0980, 0985, 2291
erte-(ertew) 1. atın eğerini üzerine koyarak hazırlamak
e.-p 2335
2. (-p zarf fiil eki alarak ber-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik; jat-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığında, devamlılık, bol-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığında ise bir işin tamamlandığını bildirir)
e.-p(erttep ber-) 2296
e.-p(erttep jat-) 2296
e.-p(erttep bol-) 2296
ertewli (at için) eğerlenmiş, hazırlanmış
e.+(ertewli tur) 1699
erwaq < A. ruh, ölen kimselerin ruhu
e.+tı 0922
bk. arwaq
es akıl
e.+i(esi şığ-) akli başından gitmek 2292

e.+in(esin jiyip al-) aklını başına toplamak 1552
es-(esüw) I rüzgarın esmesi
e.-kendey 1074
es-(esüw) II ipi elle örmek
e.-ken 0439
esen esen, sağ selamet
e. 1243
esep < A. hesap
e. 0034, 0040
e.+et- 1884
e.+i 0595
esepsiz < A.+T. sayısız
e. 0043
esepelik < A.+T. hesaplamak, hesaplanmak
e. 0596
esik eşik, kapı
e.+inde(esiginde) 0323
esil-(esilüw) (saç) örülmek
e.-ip 0578
esit-(esitüw) 1. dinlemek, bilmek, işitmek
e.-elik 2107
e.-iñiz 1782, 2494
e.-ip 0086, 0272, 0276, 0910, 1022, 1270, 1886, 1889, 1943, 2066, 2092, 2207
e.-ip(söz esit-) 0323, 2027
e.-ken 2432
e.-sin 0921
e.-ti 0660
e.-tik 2003
2. (-p zarf fiil eki alarak qal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
e.-ip(esitip qal-) 1693
est-(estüw) bilmek, işitmek
e.-imese 1687
estirt-(estirtüw) duyurmak, bildirmek
e.-eyin 1686

e.-peyin 1691
estüwşi bilen, işiten
e. 0315
eş < F. hiç
e. 0884, 1179, 1230, 1406, 1686
e.+(enbegi eş bol-) 0749
eşbir < F.+T. hiç bir
e. 0917
e.+in 0272, 2791
eşkim < F.+T. hiç kimse
e. 0692, 1262, 2078
e.+di 1308
e.+ge 1805
e.+nen 2080
e.+niñ 0614, 1259
eşnerse < F.+T. hiç kimse
e.+menen 0669
eşqayda < F.+T. hiç bir tarafa, hiç bir yere
e. 1259
eşteme < F.+T. hiç bir şey
e. 2127
et 1. et
e.+i(eti qız-) (vücut) ısınmak
2335, 2349
e.+iñ 1581
e.+in(eti qızdır-) 2335
2.vücut
e.+inde 0395
et-(etüw) etmek, yapmak
e.-emin(jad et-) anmak 0923
e.-emin(qay et-)(qaytemin) 0943
e.-erin(qay et-)(qayterin) 0669
e.-eyin(qay et-)(qayteyin) 0935, 1587, 1588, 2139, 2162
e.-ip(esep et-) 1884
e.-ip(jalt-jult et-) 1069
e.-ip(jarq et-) 0750
e.-ip(qapa et-) 0689
e.-ip(qay et-)(qaytip) 1751, 2425
e.-ip(qılan et-) 1058

e.-ip(qılt et-) 1058
e.-ip(qurmet et-) 2241
e.-ip(sılan et-) 1059
e.-ip(sılt et-) 1059
e.-ip(tamaşa et-) 2052
e.-ken(asılıq et-) 1355
e.-pes 2127
e.-señ(raqım et-) 2717
e.-ti(talap et-) 0101
e.-tim(tàwbe et-) 2318
etbetinen ön tarafından, önünden
e.1740
etek etek
e.+in(etegin) 1709
e.+inen(eteginen) 0976
ey < A.ve F. (kendisine söz söylenilen
kimsenin dikkati çekilmek
istendiğinde adın veya kelimenin
başına getirilen ünlem) ey!
e. 0304, 0802

F

forım görünüş, şekil
f.+ın(formın) 0751
f.+ıña 2100
Firànk ince dokunmuş ipeğin bir türü
f.+imenen 1867

G

gàwher < F. kıymetli taş
g. 0509, 0759, 0767, 1266, 2370
g.+i 0592
gül < F. gül
g.+in 0537
güldirle-(güldirlew) ses çıkarmak
g.-gen 0659

güwle-(güwlew) (rüzgar) ses
çıkararak esmek
g.-di 2483

Ğ

ğafıl < A. dikkatsizlik, dalgınlık
ğ.+ın 2338
ğafildik < A.+T. gaflette bulunma,
dikkatsiz ve dalgın
olma, önemsememe
ğ.+pen 1969
ğalamat < A. hayret verici iş
ğ. 2429
Ğalam < A. fani dünyanın dışında
olan alem
Ğ.+nıñ 1821
ğalam < A. alem
ğ.+nıñ(on segiz mıñ ğalam)
1819
ğamkün < A.+F. kederli, tasalı, üzgün
ğ.+bol- 0201
ğana (söz arasında kullanılan ek) hiç
de, dahi anlamında olan da, de
ğ. 0378
ğanimat < A. kazanç, faydalı durum
ğ. 2083
ğarıp < A. garip, gurbette bulunan
ğ. 0232, 2098
ğ.+tardıñ 2240
ğ.+tı 2492
Ğarış < A. dokuzuncu gök
Ğ. 1820
ğarip < A. bk. ğarıp
ğ. 2152, 2156
ğasılıq < A.+T. isyan etme
ğ. 2722
ğasıq < A. aşık
ğ. 0936, 1066, 1108, 1737

ğ.+qıl- aşık etmek 1506
ğ.+tardıñ 0251, 0253
ğ.+tıñ 0261, 1269, 1449
ğaşıqtıq < A.+T. aşık olma hali
ğ. 1428
ğ.+otı jabıs- aşık olmak 1914
ğ.+tıñ 1330, 1360
Ğawas < A. (özel isim) bir evliya
Ğ. 1832
Ğ.+(Ğawas-Ğayas) 2701
Ğayas < A. (özel isim) bir evliya
Ğ. 1832
Ğ.+(Ğawas-Ğayas) 2701
ğayıp < A. kayıp
ğ.+bol- kaybolmak 1162, 1200
ğ.+ıyran qırıq şilten
müslümanları koruyan, göze
görünmeyen kutsal şekiller 0890,
1851
bk. şilten
ğınayat < A. inayet, yardım
ğ. 1366
ğizat < A. izzet, saygı, hürmet
ğ.+qa 2781
ğoy (söz arasında ve sonunda
kullanılan ek) bile, ise, ya
ğ. 0271, 0909, 1167, 2350

X

xabar < A. haber
x.+ber- duyurmak, söylemek,
iletmek 2215, 2583
x.+qıl- haber vermek, duyurmak
1262
x.+sal- haber götürmek 2260
x.+tiy- (haber) ulaşmak 2783
x.+ı 1707
xabarsız < A.+T. habersiz

x. 2800
xal < A. güç, kuvvet
x. 1835
x.+i(xali kelmestey bol-) gücü
yetmemek 1886
xalayıq < A. insanlar
x. 0001
xalel < A. öz, kendisinin olmasında
dini açıdan bir mahsur
bulunmayan
x. 0146
xalq < A. halk
x.+ım 0817
x.+ıman 1211, 1264
xan < F. hükümdar
x. 0211, 0678, 0862, 0888, 0900,
0902, 1886, 2297, 2307, 2346,
2348, 2348, 2498, 2514, 2541,
2638, 2811
x.+ğa 0863
x.+ı 0276, 2800
x.+ımız 0861, 1886, 2796
x.+ımızdıñ 1886
x.+mın 2347
x.+nıñ 0276, 0347, 0860, 1884,
2256, 2497
x.+sız 2346
xandıq < F.+T. hanlık, han olma hali
x.+ıñ(xandığıñ) 2298
x.+ıñda(xandığıñda) 2538
xasiret < A. hasret, özleyiş
x.+ke(xasiretke tasta-) (birinin)
hasret çekmesine sebep olmak
1909
bk. qasiret
Xaziret er Sultan < A. (özel isim)
Hazreti Muhammed
X. 0263
xiyyal < A. hayal
x. 0224
bk. qiyal

xor < A. huriler, cennet kızları
x.+qızı 0416, 2081, 2104
Xoren (özel isim) Kalmak halkının
hükümdarı
X. 1886, 2263, 2279, 2291, 2292,
2293, 2297, 2307, 2335, 2346,
2348, 2389, 2494, 2498, 2556,
2576, 2633, 2638, 2653, 2739
X.+ge 2260, 2292, 2345
X.+niñ 2296, 2793
xoş < F. hoş
x.+alla Allahaismarladık, hoşça
kalın 1424

I

ıaj < A. çare, deva
ı.+ın(ıajın tap-) çare bulmak
1743
ıay ılık
ı.+(ıay-ay) 2005
ıntıq dilek, arzu
ı.+bol- dilemek, istemek 1082
ırğıs-(ırğısuw) sıçramak, atlamak
ı.-ıp 1057
ırğıt-(ırğıtuw) atlatmak
ı.-ıp 0281, 2460
ırım inanç
ı.+qıl- inanmak, düşünmek 2291
ısarap < A. israf, gereksiz yere
harcama
ı.+qıl- israf etmek 0273
ıza sinir, asabiyet
ı.+bol- sinirlenmek 2291

İ

il-(ilüw) tutmak

ı.-gen 1132
ı.-geysiñ 1392
ı.-mesin(közge ilme-) 1173
iles-(ilesüw) birisinin peşine takılmak,
peşinde gitmek, beraber gitmek
ı.-ıp 0365, 0425, 0633, 0956
ilgeri 1. üstün
ı. 0571, 0576, 2137
2. ileri
ı. 2348, 2351, 2587, 2591, 2644
ilin-(ilinüw) yakalanmak, rastgelmek
ı.-dim 2022
ini aynı anne ve babadan olan kardeş
ı. 1803
ı.+im 1217, 1231, 1634
ı.+iñdi 1908
ı.+si 1262
ı.+simenen 1429
ı.+sin 1422, 1988
inir akşam vakti
ı.+de 1079
irge (çadır için) kapı görünümündeki
perde
ı.+sin 0323
irkil-(irkilüw) çekinmek, durmak
ı.-mesten 0972
ı.-mey 2212, 2520
is iş
ı. 1033, 1155, 1193
ı.+ (aqılmen oylap is qıl-) 1368
ı.+ (basına qıyın is tüs-) 1760
ı.+ı 0109, 0669, 1305, 1980, 1995,
2345
ı.+imdi 2014
ı.+in(Tañiriniñ jazğan isi) 0111
ı.+iñdi(isini bitir-) öldürmek
1750
ı.+inen 0195
ı.+ke 0696, 0702, 0904, 1338,
1393
ı.+terin 2232

i.+ti 2388
iş iç
i.+i(işi kir tol-) kötü düşünmek 0939
i.+i(işi tol-) içi yanmak 0675
i.+ime(işine toqtata alma-) başa çıkamamak 1359
i.+in 2050
i.+inde 0023, 0183, 0289, 0340, 1003, 1085, 1212, 1440, 2147, 2201, 2234
i.+inde(nur işinde pis-) 1072
i.+indegi 0059
i.+ine 1913
i.+inen 2296
i.+inen(işinen suwday tın-) yüreği su gibi durulmak 1744
i.+ten(qayğısın işten joy-) 2233
iş-(işüw) 1. içmek, yemek yemek
i.-etuğın 0854
i.-ip 1576, 2243
i.-pey 1463
i.-tiñ 0212
2. (-e zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlam bildirir)
i.-e(işe al-) 1797
iy 1. sahip
i. 0081
i.+bol- 1365
2. Tanrı
i.+m 2023, 2228
iyxsan < A. iyilik etme
i.+qıl- iyilik etmek 2787
iyil-(iyilüw) eğilmek
i.-gen 0510
i.-mey 0961
iyılan-(iyılanuw) inanmak, güvenmek
i.-ip 2350
iyman < A. iman

i.+ın(iymanın joldas qıl-) imanlı olmak 1948
iyngam < A. iyilik etme
i. 2787
iyran görünüş, şekil
i.+(ğayıp iyrın qırıq şilten) 0890
i.+lar(ğayıp iyrınlar) 1851
bk. waran
iyt it, köpek
i. 1548, 1570, 1726, 2324
i.+penen qusqa jem bol- hayvanlara yem olmak, kıymeti bilinmemek 1675, 1683, 1922, 1934
i.+terdiñ 1544
iyt-(iytüw) iş yapmak
i.-tiñ 2543
iz iz
i.+qara- iz aramak 2556
i.+i 0614, 2532, 2556
i.+ime 0727
i.+imen 0636
i.+imşe 2190
i.+in 1714, 2144, 2533, 2556
i.+ine 0715, 1719, 1998
i.+inen 0614
i.+iñmen 2244
izde-(izdew) aramak, izlemek
i.-gen 0386, 0530, 0782
i.-genimiz 0273
i.-p 0071, 0276, 0838, 1857, 1878, 1886, 2061, 2064, 2157, 2175, 2410, 2657
i.-señ 0095
i.-yin 1798, 1800, 1811
izdemek aramak
i.+ke 0101
izdemekşi arayıcı
i. 1782
izdew aramak

i.+ge 0098

J

jabdıq lüzumlu malzeme, hazırlık, süs

j. 1653

j.+ı 0564

jabdıqta-(jabdıqtaw) bir şeyi eksiksiz hazırlamak

j.-p 1265, 2819

jabıs-(jabısuw)

j.-qan(ğasıqtıq otı jabıs-) 1914

j.-tı(acal bolıp jabıs-) eceli

gelmek 1533

jabuwlı kapalı, bir şeyle örtülü

j. 0669

jad < F. hatırlama

j.+et- 0923

jağ-(jağuw) 1. beğenilmek, hoşla gitmek

j.-adı(mayday jağ-) 0821

jağa I elbisenin yakası

j.+dan(jaw jağadan al-) 2036

j.+sı 2696

jağa II derenin, gölün, denizin kıyısı, sahil

j.+sı 0028

jağala-(jağalaw) 1. yaklaşmak

j.-p 0108, 1525

2. (-y zarf-fiil eki alarak sal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)

j.-y(jağalay sal-) 0431

jağalay sırayla, birbirinin ardından

j. 1159, 1197

Jağalbaylı (yer adı) Tölegen'in memleketi

J. 0024, 0030, 1264, 2054, 2058, 2062, 2135

J.+nıñ 0025

jağdan deve örtüsü

j. 1159, 1197

jahan < F. cihan, dünya

j.+nan(jahannan asqan) çok

güzel 0273

bk. jiyhan

jaq 1. taraf, yön

j.+ına(jağına) 0902

j.+ınan(jağınan)(til jağınan bal tam-) 2119

j.+ında(jağında) 2628

j.+qa 0155, 1258, 2596, 2643

j.+ta 1099

j.+tan 2102

jaq-(jaquw) I beğenmek, hoşla gitmek

j.-pay 0090

j.-sa 0276

jaq-(jaquw) II yakmak

j.-qan 2110

jaqın < A. 1. yakın, uzak olmayan

j. 0862, 0880

j.+(ajalı jaqın tayan-) 2607

j.+nıñ(jaqınnıñ jırağı bolmas)

yakın olan şey uzak olamaz 0657

2. akraba

j. 1140

jaqında-(jaqındaw) 1. yaklaşmak

j.-p 1523, 1467, 1497

j.-may 0823

2. (-p zarf-fiil eki alarak qal-, kel-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)

j.-p(jaqındap kel-) 1527

j.-p(jaqındap qal-) 1332

jaqsı güzel, iyi

j. 0093, 0197, 0272, 0323, 0843, 1561, 1566

j.+ğa 2124
j.+lar 1090
j.+lardı 2125
j.+menen 1397
j.+nuñ 2119
jaqsılıq iyilik
j. 1971
jaqtır-(jaqtıruw) hoşuna gitmek,
beğenmek
j.-ar 0276
j.-map 0706
jal 1. beygirin yelesinin altındaki yağı
ve eti
j. 0213
j.+(jal-quyırığı say bol-)
akrabaları, kardeşleri, yakınları
olmak 1147
j.+(jaya dese jal ber-) 1611
2. yeke
j.+ına 1889
jalğan I dünya
j.+da 0416
jalğan II yalan
j.+ıñ 0736
jalğız yalnız, tek
j. 0276, 0822, 0830, 0862, 0942,
1221, 1262, 1268, 1311, 1373,
1395, 1540, 1634, 1658, 1668,
1676, 2213, 2556
j.+(jalğız-aq) 2033, 2039
j.+dın 1305
j.+ı 0354
jalğızdıq yalnızlık
j. 1546
jalt-jult ışığın uzaktan ışıdayarak
görünmesi
j.+et- 1069
jaltılda-(jaltıldaw) parlamak
j.-p 0471, 0581, 0641, 0760, 1041
j.-yd 0541
jaman kötü, işe yaramaz

j. 0197, 1155, 1193, 1219, 1706,
2026, 2124, 2427
j.+dar 2125
j.+ğa 1230, 1406
j.+nuñdı 1715
jamanda-(jamandaw) kötülemek, kötü
olarak göstermek
j.-ğan 0891
jamandat-(jamandatuw) atın bulaşıcı
hastalığa yakalanması
j.-qır 1483
jamandaw kötülemek
j.+ğa 0799
jambı eskiden çeşitli ağırlıkta
biçimlenen gümüş parçası
j. 0113
j.+dan 0904
j.+sı 0037
jan I < F. 1. insan, adam
j. 0057
j.+ğa 0081, 0112
j.+nan 1963
j.+nuñ 1115, 2611, 2620
2. çok yakın, çok sevilen dost
j. 0679, 1323, 1788, 1793, 1804,
1806, 2015, 2099, 2332
j.+ım 0869, 0929
j.+ımız 1242
3. can
j.+ayt- canını adamak 0139
j.+bat- hoşlanmak, sevmek 2521
j.+ber- ölmek 1920
j.+ğa(jan ayt-) 0139
j.+ım 1258
j.+ıñ(januñ qıy-) canını feda
etmek 2781
j.+ıñ(şıbın jan) 1939
j.+ın(janın ber-) 1549
j.+nan(şıbın jan) 1076
j.+sız 2088

jan II < F. (sevgi ifadesi olarak isimlerin sonuna getirilir)
j. 0602, 0606, 0707, 0733, 0737, 0748, 0896, 2080, 2170, 2189, 2197

jan-(januw) 1. yanmak, parlamak
j.-adı 0556
j.-asın 2637
j.-dı(ötken şırağı jan-) 2224
j.-ğan 0508, 0656, 0794, 1160, 1198, 1500
2. (-p zarf-fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
j.-ıp(janıp tur-) 0795

jana yeni, yeniden
j. 0974, 1004, 2821

jana-(janaw) 1. önüne doğru yaklaşmak
j.-y 0311

janas-(janasuw) yaklaşmak
j.-ıp 1397

janasala-(janasalaw) yaklaşmak
j.-y 0465

janbas
j.-ı(adamzattın janbası) (insanı kötüleyen bir kullanıştır, insanın acizliğini vurgular) 1340

janğırt-(janğırtuw) yenilemek, değiştirmek
j.-ıp 0017

janı yanı, etrafı, çevresi
j.-nda 2296

janıl-(janıluw) yanılmak, hataya düşmek
j.-ıp 1829

jan-jaq her taraf
j.-ın(jan-jağın) 1046

janjal kavga, münakaşa
j. 0739

janqalta yan cep
j.-ğa 2372

janwar < F. canlı, hayvan
j. 0115, 0456, 1583, 1598, 1606, 1618

japa < F. cefa, sıkıntı
j.-sın 1363

japan sahipsiz boş arazi
j.-da 1657, 1920, 1935

Jappar < A. Allah'ın doksan dokuz isminden biri
J.+(J.-ay) 2023

japsır-(japsıruw) ismarlamak
j.-dım 0242

japtır-(japtıruw) örttürmek
j.-ğan 0476

jar I derenin dik kenarı, şelale
j. 0208

jar II ilan, bildiri
j. 0271

jar III < F. dost, yar, sevgili
j. 1822, 2223, 2228, 2384
j.-ğa 1506
j.-ıñ 1706
j.-ın 1066

jar-(jaruw) yarmak, bölmek
j.-ıp 2071, 2096

jara-(jaraw) uygun gelmek, beğenilmek, işe yaramak

j.-dı 0558
j.-mas 0273, 0750, 0799, 0863

j.-may 0498
j.-ydı 0696

jaraq silah, güç
j.-ım(jarağım) 1320

j.-ıñ(jarağın) 1377

jaran < F. eskiden halk, memleket, cemiyet anlamında kullanılan deyim

j.-dar 0001, 0012, 1261

jaras-(jarasuw) yakışmak

j.-ar 2363
jarat-(jaratuw) I kullanmak
j.-ip 0870
jarat-(jaratuw) II bir şeyi beğenmek
j.-padı 0272
j.-pasa 0067
j.-pay 0072, 0084, 1259
jarat-(jaratuw) III yaratmak
j.-ğan 0055, 0205, 1208, 1346, 1817, 1822, 1838, 2023, 2223, 2228, 2382
j.-sa 1758
j.-sañ 2016
jarat-(jaratuw) IV atı hazırlamak
j.-tı 0114
jarıl-(jarıluw)
j.-sanşı(jüregi jarıl-) 2227
jarıq aydınlık, ışık
j. 1172, 2095, 2216
jarım yarım, (saat için) buçuk
j.+(eki ay jarım) iki buçuk ay 2294
jarıs-(jarısuw) yarışmak
j.-ip 2455
jarq
j.+et- aniden parlamak 0750
jarqıl-da-(jarqıldaw) ışığın yanıp sönmesi, parlaması
j.-p 0472, 0580, 0639, 0761, 1040
jarqın güler yüzlü, iyi huylu
j. 2082
j.+ım 2093, 2106, 2182
jarqırat-(jarqıratuw) parlatmak
j.-ip 0400
jarlaw uçurum gibi yer
j. 0281
jas I genç, yetişmekte olan kimse
j. 0162, 0216, 1286, 1311, 1710, 1880, 2592, 2677, 2679, 2807
jas II insanın yaşı
j.+ımdı 1504, 1799

j.+ıñ 2636, 2677
j.+ına 1783
j.+ınan 2697
j.+ında 0399, 0470, 0757
j.+qa 0048, 0070, 0072, 1782
j.+ta 0050, 1503
jas III 1. yaş, gözün yaşı
j. 1286
j.+ı 1285, 1889
j.+ıñ 0168, 1300, 1891, 1944, 2623
j.+ın(közinniñ jasın tiy-) 1953
j.+ına 1277
j.+qa(jasqa qan-) yaşa doymak 0053
jasar yaşında
j. 1215, 1224, 1617, 1866, 2150
jasaw çeyiz
j.+art- çehiz hazırlamak 2817
jasawıl asker
j. 0860
j.+dar 0860
jasıl yeşil
j. 1926
j.+(jasıl-aw) 0801
j.+dı 0293, 0998
jasır-(jasıruw) 1. gizlemek, göstermemek
j.-atuğın 2534
j.-dı 0295
j.-dıñ 0320
j.-ğan 2527
j.-ip 0273
2. (-p zarf-fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
j.-ip(jasırp tur-) 0323
3. (-a zarf-fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-a(jasıra ket-) 1560, 1565

jasırın-(jasırınuw) gizlenmek
j.-ıp 0321, 0863
jasıy-(jasıyuw) gayretsizleşmek,
cesaretsizleşmek
j.-dı 1499
jastıq yastık
j. 1699
j.+ımdı(jastıgımdı) 1495
jat-(jatuw) 1. durmak, kalmak
j.+(jat-sana) 0179
j.-ıp 1903
j.-ırsın(nağıp jat-) 1595
j.-qan 0277, 0942
2. istirahat etmek
j.-ıñız 2348
j.-ıp 2815
j.-ır 0323
3. yatmak
j.-adı 1810
j.-ar(jatar mezigil bol-) yatma
vakti gelmek 1123
j.-ıp 1920, 2769
j.-ır 1552
j.-qanda 2800
j.-tı 2556
4. (-a ve -p zarf-fiil eki alarak ber-
, qal-, al- yardımcı fiilleriyle
birlikte kullanıldığı zaman tezlik
bildirir)
j.-a(jata ber-) 0902, 0904, 1686
j.-ıp(jatıp al-) 1728
j.-ıp(jatıp qal-) 0750
5. (-a, -e, -may zarf-fiil eki almış
al-, kel- fiilleriyle birlikte ve
yardımcı fiil olarak kullanıldığı
zaman tezlik bildirir ve anlamı
kuvvetlendirir)
j.-ayın(ala jat-) 1495
j.-ıp(almay jat-) 2556
j.-ıp(kele jat-) 0874, 1884, 2004,
2291, 2335

j.-ır(bara jat-) 0669, 0976
j.-ır(kele jat-) 0860, 2335
j.-ırmız(kele jat-) 0862
j.-qan(kele jat-) 0637, 2345, 2661
j.-qanda(bara jat-) 1273
j.-qanın(bara jat-) 2352
6. (-p zarf-fiil eki almış fiillerle
birlikte yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir ve devamlılık
bildirir)
j.-ayın(tosıp jat-) 2557
j.-ıñızdar(tosıp jat-) 2556
j.-ır(jılap jat-) 1889
j.-ır(qamap jat-) 2390
j.-ır(qılıp jat-) 0861, 2004
j.-pas(ap jat-) 0852
j.-qan(kep jat-) 2245
j.-qan(qamap jat-) 2800
j.-qanda(erttep jat-) 2296
j.-qıñ(uyıqtap jat-) 2503
jatis-(jatisuw) birlikte yatmak
j.-qan 1627
jaw düşman
j. 1411, 1473, 1481, 1486, 2112,
2188, 2245, 2254, 2592, 2666
j.+jağadan al- düşmanın çok
yaklaşması 2036
j.+ğa 1320, 1925
j.+ğa(jawğa aldır-) düşmana
kaptırmak 0307, 1415
j.+dan 1923, 2759
j.+dı 2428, 2557, 2703, 2712
j.+lar 1496
j.+men 1477
jaw-(jawuw) I yağmak
j.-dı 1226
jaw-(jawuw) II kapamak
j.-ıp 0750
jawap < A. cevap
j.+al- cevap almak 1032, 2027

- j.+ayt-** bir şeyler söylemek 2172, 2357, 2523
- j.+ápkel-** cevap getirmek 2035
- j.+ber-** cevap vermek 0680, 0689, 0691, 2522
- j.+qat-** cevap vermek, bir şeyler söylemek 1497
- j.+qaytar-** cevap vermek 0269
- j.+sura-** cevap vermesini istemek 1253
- j.+tap-** cevap bulmak 0314
- j.+qa** 0314
- j.+qa(jawapqa şeşen er bol-)** hatip olmak 2517
- j.+ı(jawabı)** 0613, 0799, 0863, 0868, 2263
- jawhar** < A. cevher, değerli taş
j. 0591
- jawırın** kürek kemiği
j. 1413
- jay I** yavaş
j.+kel- 0389
- jay II** durum, hal, vaziyet
j.+(kõñili jay) 1209, 2808
j.+da 2004
j.+ı 0034
j.+ım 1307, 2088
j.+ımdı 0345, 0815, 2640
j.+ın 0075, 0082, 1034
- jay III** kalabalık
j. 1692
- jay-(jayuw) I** (hayvan) yaymak
(-a, -p zarf-fiil eki alarak sal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-a(jaya sal-) hayvanı gütmek 0863
j.-ıp(jayıp sal-) hayvanı gütmek 0271, 1137
- jay- (jayuw) II** (bir şeyi) kaldırmak
j.-(qolıñdı jay-) 1811
- j.-dı(qol jay-)** 1814
- j.-ıp(qol jay-)** 1812
- jaya** büyük baş hayvanın kalça kemiğinin üstündeki et
j. 0213
- j.+dese jal ber-** istenilenden daha iyisini vermek 1614
- jayaw** yaya
j.+bas- 2046
j.+qal- 0273
- jayawla-(jayawlaw)** yaya yürümek
j.-p 2473
- jayıl-(jayıluw)** yayılmak, hayvanların otlaması
j.-ar 0041
- Jayıq** bk. Akjayıq
j. 1435
j.+qa 1262, 1433, 1883, 1884
j.+ta 0094
j.+tan 0202, 2019
j.+tuñ 2005
- jayla-(jaylaw) I** bir yeri mesken edinmek, yerleşmek
j.-ğan 1158, 1196
- jayla-(jaylaw) II** yerleştirmek
(-p zarf-fiil eki alarak sal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-p(jaylap sal-) 0976, 1122
- jaylaw** yayla
j.+ğa 0388
j.+ın 0027
- jayna-(jaynaw)** parlamak
j.-p 0795
- jaynat-(jaynatuw)** parlatmak
j.-ıp 1411
- jaz** yaz, yılın dört mevsiminden biri
j. 0027
j.+bol- 1262, 1586
- jaz-(jazuw) I** yazı yazmak, yazılmak

- j.-ğan**(Allanıñ jazğan permeni)1670, 1678
j.-ğan(tağdırda jazğan buyırq) 1347
j.-ğan(Táñiriniñ jazğan isi) 0111
j.-ıp 1504
j.-sın(turağın ujmaxtan jaz-) 1957
jaz-(jazuw) II (yardımcı fiil olarak kullanılır ve her hangi bir şeyin olmasına çok az zaman kaldığını ifade eder)
j.-dı(ırtıla jaz-) 2695
jaz-(jazuw) III mahcup olmak
j.-ıp 1014
jaza < A. ceza
j.+sın(jaza ber-) 0862
jazatayım beklenilmeyen yerde, aniden
j. 1831
jazğı yazın
j. 0076
jazğıturım ilkbahar
j. 1255
jazıq suç, kabahat
j.+ı(jazıǵı) 0570, 0575
jazım aniden ölmek, başına bir şey gelmek
j.+bol- 0069, 0943
Jámbil (dağ adı)
j. 0029
jána yine
j. 0276, 0409, 0523, 0669, 0750, 0799, 0863, 1858, 2291, 2800
jàrdem yardım
j.+bol- yardım etmek 0122
je-(jeyüw) yemek
j.-diñ 0213
j.-gen(aq je-) 0322
j.-mesin 1559, 1564
jebe silah, kalkan, zırh
j.+den 2732
j.+ni 1413
jeg-(jegüw) koşmak (atı, öküzü arabaya koşmak)
j.-ıp 0669
jehennem < A. cehennem
j.+degi 2668
Jeke (amca anlamında sevgi ifadesi olarak kullanılır, Kazak Türklerinde genellikle erkek isimlerinin baş harfine eklenir: Serik-Seke)
J. 2004, 2099, 2192
J.+(Jekejan) 2197
jel yel, rüzgar
j. 0288, 0947, 0978, 1871, 2169, 2354, 2672
j.+dey(soqan jeldey güwle-) 2483
j.+i(jeli oñınañ tur-) 0616
jel-(jelüw) atla orta hızla gitmek
j.-edi 0283, 0460
jeldikte-(jeldiktew) eğerin altına çok yumuşak bir nesne koyarak binmek
j.-p 1868
jelke boynun dış tarafı, ense
j.+den 1669, 1677
j.+sin 1165
jem yem
j.+(it penen qusqa jem bol-) 1675, 1683, 1922, 1934
jen-(jenüw) yenmek
j.-gen(jengen jer-) zafer kazanılan yer 0860
jeneşe (yengeye "yengeciğim" demektir)
j. 2436
j.+(jeneşe-aw) 1143, 1152, 1169, 1177, 1205, 2280, 2355, 2363, 2378, 2393, 2415, 2420

j.+ñ 1004
j.+ñdi 1295
j.+sin 2259
jenge yenge
j.+mdi 2656
j.+si 1182, 1184, 1250, 2366, 2394, 2446
j.+sin 2262
jengelik yengelik yapmak
j.+ sura- yengelik yapmayı istemek (eskiden Kazak Türklerinde bir kaç kadın bir araya gelip nişanlı kızı evlenmeden önce güveyle yalnız bırakırlardı) 0904
j.+mdi 2656
j.+me 2030
j.+mnen 2034
j.+ñdi 1325
j.+si 2263, 2291, 2352
j.+sin 1138, 1140
j.+sine 2352
jenil-(jenilüw) yenilmek, mağlup olmak
j.-gen 1700
jer 1. yer, toprak
j. 0368, 0456, 1002, 2200, 2235
j.+bawır-la- yüzüstü düşmek 1889
j.+besikke kir- ölmek 1339
j.+bol- kurumak 1931
j.+şarşısı yeryüzü, dünya 1801
j.+(bir şaqırım yer) 2205
j.+(kõnili jer bol-) 1810
j.+(qara jer) 0644
j.+de 0604, 0612, 0677, 1498, 1764, 1889, 2250, 2348, 2600
j.+de(beker jer) 1691
j.+de(jay jer) 1692
j.+de(jengen jer) 0860

j.+den 0280, 0281, 0282, 0496, 0844, 0871, 0876, 1131, 1637, 2459, 2460, 2578
j.+di 2736, 2804
j.+di(at jeter jer) 0073
j.+ge 0271, 0388, 0607, 1262, 1422, 1593, 2491
j.+ge(basın jerge sal-) 1485
j.+ge(basın jerge tasta-) 2301
j.+ge(jerge kir-) ölmek, yok olmak 0701, 2348
j.+i 1993
j.+im(bet alıp şıqqan jer) 0306
j.+imde 0942
j.+inde(sırlasatın jer) 1141
j.+ine 1643
j.+lerdiñ 1437
j.+lerge 1898, 1929, 2004
j.+lerin 0016
 2. memleket, yurt
j. 1443
j.+diñ 2101
j.+inen 1579
jeroşaq yerden kazılarak yapılan, ateş yakıp yemek pişirmeye yarayan ocak
j.+tay(izi jeroşaqta bolup qal-) 2556
jesir < A. dul
j.+in 2061
jet-(jetüw) 1. ulaşmak, varmak
j.-e(muratına jete al-) 1684
j.-edi 0392, 0409, 0523, 1514, 2692, 2730, 2735
j.-emin 0384
j.-er(at jeter jer) 0073
j.-er(er jeter waqıtı bol-) 2155
j.-ip(ajal jet-) 0046
j.-ipsin(şıñ dünüyege jet-) 1907
j.-ipti(ajal jet-) 1671, 1679

- j.-ken** 0379, 0588, 0607, 1486, 1525
j.-kende 1602, 1610, 1622
j.-kendey(muratına jet-) 0787
j.-pes 2124
j.-peydi(başqan izine jetme-) 0715
j.-ti 2580
j.-ti(ajal jet-) 1633
j.-ti(newbeti jet-) 2608
 2. yetmek, kafi gelmek
j.-er 0066
j.-pes(esep jet-) 0034
 3. bitmek
j.-ken 1480
 4. (-e, -y zarf-fiil eki almış olarak al-, ket- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanılırsa iktidari anlam verir)
j.-e(jete al-) 1684, 2486, 2556
j.-pey(jetpey ket-) 1644
 5. (-p zarf-fiil eki almış olarak kel-, bar- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-ip(jetip bar-) 1472, 2744
j.-ip(jetip kel-) 0285, 0403, 0420, 0466, 0488, 0517, 0548, 0668, 0684, 0686, 0962, 0991, 1697, 1770, 2077, 2212, 2292, 2520, 2633, 2757
- jetek** yedek
j.+imde 1323
j.+ine 2749
- jetele(jetelew)** yanında yürütmek
j.-p 0436, 2210, 2473
- jetew** (sayı) yedi tane
j.+inen 1516
- jeti** (sayı) yedi
j. 0658, 1349, 2347
j.+jüz 0036
j.+(eki miñ jeti jüz) 2556
- j.+(on jeti)** 1463, 1782
j.+ge(on jeti) 0102
- jetim** < A. yetim, babası olmayan
j. 2818
- jetkinşek** genç nesil, yetişmekte olan
j.+im(jetkinşegim) 1225, 1396, 1710
- jetkiz-(jetkizüw)** 1. bir yerden başka bir yere götürmek, ulaştırmak
j.-bese 2557
j.-se 2492
j.-se(muradına jetkiz-) 2417
j.-sin(muradına jetkiz-) 1381
 2. (Allah) büyütme, yetiştirme
j.-di 1799
j.-se 1375, 1408
- jetpis** (sayı) yetmiş
j. 0105
- jez** kurşun
j. 0438
- jezde** enişte
j.+mniñ 1707
j.+ñizdiñ 1118, 1124
j.+ñmenen 2292
- jeziyra** < F. geniş saha, büyük ova
j. 1440
- jıǵıl-(jıǵıluw)** yıkılmak
j.-ǵan 2743
- jıq-(jıquw)** çıkmak
 (-p zarf-fiil eki alarak ket- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
j.-ıp(jıǵıp) (jıǵıp ket-) 2335
- jıl** yıl, sene
j. 1258, 1686, 1706
j.+da 0060
j.+dan(jıldan-jılǵa) yılda bir 2115
j.+day 1714
j.+ı 0966, 1258
- jıla-(jılaw)** 1. ağlamak

j.-adı 1547, 1736, 1890, 2376, 2446, 2513, 2622
j.-ayın 2710
j.-ayıq 1203
j.-ğamı 1732
j.-ğaniñ 0166
j.-ma 0165, 0201, 1295, 1324
j.-may 1299
j.-maymın 1298
j.-p 1274, 1290, 1769, 1889, 2291
j.-p(zar-zar jıla-) 1811
j.-saq 1895
j.-y(jılay-ay) 2006
j.-y(jılay-jılay) ağlaya ağlaya 1658
j.-ydi 0232, 0233, 1903, 1904, 2704
j.-ysiñ 1295
2. (-p zarf-fiil eki alarak otır-, tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
j.-p(jılap otır-) 1301
j.-p(jılap tur-) 2377
jıljımas portatif olmayan
j. 1637
jıldam tez, çabuk
j. 2296
jılıs-(jılısuw) hareket etmek
j.-ıp 1056
jılqı at sürüsü
j. 0902
j.+dan 0215, 0271
j.+nı 0276, 0860, 0863
j.+ñniñ 0901
j.+sı 0276
j.+sın 2055, 2059, 2063
jılqısı at sürüsüne bakan, onları güden kimse
j.+lardıñ 0276

jıldılda-(jıldıdaw) ışıldamak, ışığın bir yanıp bir sönmesi
j.-p 0651, 1062
jın < A. cin
j.+soq- cin çarpmak 0486
jır hikaye
j.+bol- hikaye olmak 0370
jır-(juruw) yırtmak, çizmek
j.-adı 1742
jıraq uzak, yakın olmayan
j.+ı(jırağı)(jaqınnıñ jırağı bolmas) yakın olan şey uzak olmaz 0657
jırşı hikayeci
j. 0276, 0348
jırtıl-(jırtıluw) yırtılmak
(-a zarf-fiil eki alarak jaz-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman bir şeyin olmasına az kalmak anlamını verir)
j.-a(jırtıla jaz-) 2695
jibek ipek
j.+ten 0439
Jibek (özel isim) Kız Jibek
J. 0276,0355, 0406, 0423, 0491, 0520, 0551, 0597, 0620, 0685, 0691, 0703, 0719, 0750, 0802, 0805, 0810, 0812, 0842, 0877, 0880, 0907, 1006, 1023, 1077, 1097, 1101, 1138, 1228, 1247, 1325, 1686, 1704, 1705, 1707, 1886, 1887, 2030, 2084, 2094, 2108, 2118, 2128, 2191, 2285, 2287, 2291, 2292, 2294, 2296, 2235, 2345, 2347, 2349, 2352, 2369, 2376, 2406, 2430, 2447, 2451, 2484, 2490, 2497, 2579, 2583, 2586, 2642, 2656, 2750, 2755, 2769, 2819
J.+ (jibek-aw) 0837, 0846, 2343

J.+(Jibekjan) 0602, 0606, 0707,
0733, 0737, 0748, 0896, 2080,
2170, 2189

J.+(Qız Jibek) 0276, 0402, 0419,
0447, 0450, 0487, 0516, 0547,
0673, 0807, 0835, 0885, 1051,
1064, 1068, 1086, 1092, 1139,
1712, 1721, 1743, 2177, 2216,
2340, 2437, 2468, 2594, 2601,
2621

J.+im(Jibegim) 0893, 0895, 0993,
1218

J.+imdi(Jibegimdi) 0862

J.+ke 0692, 0936, 0991, 1248,
1331, 1686, 2070, 2078, 2215,
2291, 2335, 2368, 2753

J.+ke(Qız Jibek) 1703

J.+ten 0478, 0537, 1032, 1698,
2027

J.+ten(Qız Jibek) 0014

J.+tey(Qız Jibek) 2034

J.+ti 0388, 0428, 0584, 0669,
0904, 0906, 0980, 0985, 1230,
1405, 1686, 1696, 1886, 1888,
2003, 2004, 2067, 2292, 2335,
2497, 2504, 2527, 2534, 2556,
2644, 2764, 2821

J.+ti(Qız Jibek) 0007, 0791,
1075, 1916, 2057

J.+tiñ 0614, 0669, 0750, 0751,
0788, 0909, 1034, 1734, 1769,
2004, 2053, 2078, 2231, 2352,
2457, 2489, 2544, 2624, 2765

J.+tiñ(Qız Jibek) 0010, 0589,
0636, 0752, 0763, 0771, 0883,
1071, 1073, 1361, 1448, 1702,
1732, 1741, 1762, 1771, 2076,
2338, 2365

jiber-(jiberüw) 1. göndermek,
yollamak

j.-di 0862, 0863, 2495

j.-dim 1562

j.-dim(söylep jiber-) 2327

j.-diñ 1554

j.-edi 2262

j.-eyin 0231, 2345, 2669

j.-gen 2497, 2556

j.-ip 0906, 1839

j.-ip(ilgeri jiber-) 2644

j.-medi 2700, 2791

j.-medi(namıstı jiber-) 1535

j.-sin 2495

jigit yiğit, genç delikanlı

j. 0119, 0121, 0130, 0131, 0272,
0284, 0289, 0294, 0340, 0362,
0704, 0709, 0845, 0905, 0907,
0938, 0987, 1450, 1700, 2060

j.+imenen 0862

j.+ke 0585, 1021, 1028

j.+ter 0268, 0270, 0286, 0301,
0302, 0304, 0906

j.+terdey 2078

j.+terdi 0902

j.+terge 0267, 0323

j.+terimenen 0902

j.+tey(nur jigit) 0711

j.+ti 0363, 0388

j.+tiñ 0209, 0664

jinişke ince

j. 0797

j.+áyel güçsüz kadın 2065

jiy-(jiyuw) 1. toplamak, bir yere
yığmak

j.- 1304

j.-dı 2780

j.-ğan 0006

j.-ğanşa(awız jiy-) 2631

j.-ip 0272, 0061, 0078

j.-ip(esin jiyıp al-) 1552

j.-san 0714

2. (-p zarf-fiil eki alarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman tezlik bildirir
ve anlamı kuvvetlendirir)
j.-ıp(jiyıp al-) 0902, 2782, 2507
jiydeşe iğde, iğde ağacı gibi
j. 0503
jiyhan < F. cihan, dünya
j. 0184, 1915
j.+da 0799
j.+nan(jiyhannan arttır-) çok
değerli olmak 0480
j.+nan(jiyhannan asqan) çok
güzel, çok kıymetli 1886, 1889
bk. jahan
jiyıl(jiyıluw) bir yere toplanmak
j.-ğan 1885, 1990
j.-ıp 0903, 1253, 2129
jiyırma (sayı) yirmi
j.+(jüz jiyırma tört) 1962
j.+ğa 0169
jiyren-(jiyrenüw) iğrenmek, nefret
etmek
j.-ip 1053
Jiyrenbay (özel isim) Kız Jibek'in
kardeşi
J. 0965, 0973
joğal-(joğaluw) kayıp olmak, yok
olmak
j.-mas 2532
joq yok
j. 0005, 0035, 0040, 0051, 0085,
0531, 0539, 0597, 0614, 0669,
0799, 0917, 1259, 1427, 1674,
1682, 1724, 1919, 1933, 1963,
1970, 1971, 1976, 1977, 1979,
1981, 1984, 1995, 2121, 2145,
2306, 2348, 2497, 2538, 2800
j.+(esebi joq düniye) 0595
j.+(joq dür) 1337, 1835
j.+(joq pa) 2060, 2751
j.+(joq-ti) 0316
joqtaw ağıt söyleyip ağlamak

j.+sız 1802
jol 1. yol
j. 1436, 2095, 2387
j.+as- 2247
j.+bolsın sura- nereye gittiğini
sormak 0300
j.+jür- 0271, 0377, 0746, 1253,
1414, 1884, 2760
j.+jürüwge qiy- kıyamamak, çok
sevmek 1845
j.+kör- sefere çıkmak, yabancı
memleketlere gitmek 1880
j.+suras- 0860
j.+tart- yola çıkmak 1433, 2422
j.+tos- yol kesmek 1728
j.+(töte jol) 0105
j.+da 0107, 2000, 2248
j.+dan(joldan janıl-) yolunu
şaşırmak 1829
j.+dı 2091
j.+dün 1363
j.+ğa 2384
j.+ğa(basındı jolğa sal-) 2423
j.+ğa(jolğa sal-) yol göstermek
0257, 1830
j.+ı 0099, 2065
j.+ın 0100
j.+ın(jol bol-) yolunu bulmak
1855
j.+ın(jol tos-) 1453, 2589
j.+ına(jolına amandıq ber-)
yolunu açık etmek 1352
**j.+ına(jolına basındı báygige
tik-)** kendisini adamak 0744
j.+ına(jolına qurbandıq qıl-)
birisi için canını feda etmek 1780
j.+ınan 1461
j.+ında 2609
**j.+ında(jolında janını qurban
qıl-)** birisi için canını feda etmek,
çok sevmek 1258

j.+men 2453
2. hürmet, izzet
j.+ı 2467
3. defa, kere
j.+ğa 2127
jola-(jolaw) yaklaşmak
j.-ma 0727
jolawşı yolcu
j. 0305, 0822, 0830
j.+dan 0319
j.+ğa 0862
jolbarıs < T.+F. arslan
j.+qaşar qal korkunç bir hal
(arslanı bile korkutacak bir görünüş) 1910
joldas yoldaş, arkadaşı
j. 1267, 1373, 2665
j.+(ımanın joldas qıl-) 1948
j.+ı 1579
j.+ım 1599
j.+ın 1415
j.+pen 1303
j.+tarıñmenen 0863
joliq-(joliqıw) rast gelmek, karşılaşmak
j.-tı 0387, 1087, 1470
j.-tım(pálege joliq-) 1557
jomartıq < F.+T. cömertlik
j.+pen 2465
jon yüksek, dağlı bölge
j.+ında 1649, 1656
zor-(jorıw) yormak, yorumlamak
j.-ıdı 2775
jorğa rahvan yürüyüşlü at
j. 0115, 0215, 0271, 0272, 0273, 0361, 0526, 0669, 0734, 0740, 0981, 0982, 1010, 1011, 1012, 2819
j.+dan 0272, 0360
j.+ların 0271

jortuwılşı sefere çıkan, düşman arayan
j.+bol- 0270
jos-(josıw) akmak
(-a zarf-fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-a(josa ket-) 1652
jota-jota tepe tepe
j.+qıl- 2785
joy-(joyıw) yok etmek, kovmak
j.-adı(qayğısın isten joy-) 2233
j.-dı(qayğımın bárin joy-) 0059
jön 1. durum, vaziyet
j.+ı 1428
j.+in 2515
j.+indi 2650
2. hakikat, doğru
j.+in 0738
jön-(jönew) 1. yönelmek, gitmek
j.-edi 0366, 0451, 1065, 1252, 1424, 1578, 2047, 2441, 2447, 2480, 2558, 2572
j.-edim 2660
j.-egen 0132, 0407, 0424, 0492, 0521, 0552, 0849
j.-eyin 2190
2. (-a zarf-fiil eki almış şığ- fiiline yardımcı fiil olarak eklendiği zaman anlamı kuvvetlendirir)
j.-edi(axiret sapar jön-) 1667
j.-edi(şığa jön-) 0958
jönde-(jöndew) eksiklerini gidermek
j.-p 0725
jöndel-(jöndelüw) yön verilmek, hareket tarzı verilmek
j.-ip(jöndelip qal-) uygun hareket etmek 0863
jönekey boyunca
j. 0388, 2348
jönel-(jönelüw) 1. yönelmek, gitmek

j.- 0731
j.-di 0125, 0619, 1077, 1262, 1268
2. (-a zarf-fiil eki almış quw-
fiiliyle birlikte yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir)
j.-di(quwa jönel-) 2556
jönelt-(jöneltiw) yöneltmek,
göndermek
j.-edi 2255
j.-ip 2556, 2587
j.-sin 2350
jubat-(jubatuw) teselli vermek
j.-atuğın 1896
jubta-(jubtaw) çift çift etmek
j.-p 1870
juda < F. ayrı, ayrılmış
j.+qıl- ayırmak 2746
juldız yıldız
j. 1666
j.+darı(juldız oñga aynal-) bahtı
açılmak 2768
j.+ı 0413
julıs-(julısuw) çekişmek, münakaşa
etmek
j.-ıp 2074
jum-(jumuw) yummak, gözlerini
kapatmak
j.-ğanşa(aşıp közdi jumğanşa)
2462
jumarla-(jumarlaw) yuvarlamak,
eğmek
j.-p 1133
jumır yuvarlak, insan başının şekli
j.+(bası jumır bende) 1335
jumıs iş
j.+ıñız 0881
j.+qa 0911
jumlá < A. bütün, hepsi, tamamı
j. 1851

jumsa-(jumsaw) iş vermek,
göndermek
j.-dı 2259
j.-dım 2031
jurt memleket, halk
j. 0061, 0272, 1253, 1262
j.+ı 1877
j.+ı(el jurt) 2513, 2766
j.+ım 0818
j.+ın 2780, 2782
j.+ma 1260
j.+ıña 0806
j.+ınan 2098
j.+ındı 1304
j.+ıñ(qayın jurtı) 2816
j.+qa 0271, 0351, 0811, 2432,
2435, 2556
j.+qa(el jurt) 2392
j.+qadirin bil- vatanın, halkın
kıymetini bilmek 1398
j.+tan 0318
j.+tan(el jurt) 0084
j.+tuñ 2143
jut-(jutuw)
j.-ıp(qayğımenen qan jut-) 1314,
1796
jügen ağızlık ve dizgisi olan, kayıştan
yapılan ve atın başına getirilen
eğer takımlarının bir kısmı, atın
yuları
j. 0118, 0273, 0639
jügir-(jügirüw) koşmak
j.-di 1274
j.-ip 1282, 2004, 2027, 2291
jügirmek koşmak
j.(ölim qılmaqqa jügirmek)
1502
jügirt-(jügirtüw) koşturmak
j.-er 2339
jük yük
j. 0038, 0474, 0476

j.+i(jügi) 0036
jüнди yünlü
j. 1623, 1624
jünis < A. soy
j. 0568
jür-(jürüw) 1. yürümek, gitmek
j. 0108, 1262, 2485
j.-**di** 0427, 2815
j.-**diñ** 2350
j.-**edi** 2070
j.-**emiz** 1138
j.-**erinde** 1937
j.-**eyin** 2258
j.-**gen** 1709, 1884
j.-**gende** 0608, 2754
j.-**gil** 2244
j.-**iñder** 0862
j.-**ip(jol jür-)** 0271, 0377, 0746,
0860, 1253, 1884, 2760
j.-**ip** 0378, 2822
j.-**ip(aldında jür-)** 2121
j.-**ip(sonunda jürip öl-)** 2193
j.-**ipsiz** 0870
j.-**megin** 1187, 1201
j.-**mesin** 1145, 2342
j.-**meymin** 2349
j.-**sen(jol jür-)** 1414
2. var olmak, yaşamak, hareket
etmek
j.-**gen** 1997, 2516
j.-**gende** 0053, 2000
j.-**gensip** 0681
j.-**ipsiñiz** 0879
j.-**ipti** 0062
j.-**se** 0064
j.-**sem** 1717
3. (-pay zarf-fiil eki almış fiillerle
birlikte yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)
j.-**(jaratpay jür-)** 0084

j.-gen(kemitpey jür-) 0898
j.-me(umıtpay jür-) 1106
j.-se(jaqpay jür-) 0090
j.-señ(tappay jür-) 0088
j.-sin(bilmey jür-) 1713
4. (-p zarf-fiil eki almış fiillerle
birlikte yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir ve anlamı kuvvetlendirir)
j.-**(alıp jür-)** 0258
j.-**(bağıp jür-)** 0260
j.-**(körsetip jür-)** 0862
j.-**(qağıp jür-)** 0259
j.-**(nağıp jür-)** 0262
j.-**(salıp jür-)** 1262
j.-**(tosıp jür-)** 1453
j.-**di(bağıp jür-)** 1262
j.-**emiz(aldanıp jür-)** 0163
j.-**gen(aldap jür-)** 2178
j.-**gen(ayap jür-)** 0085
j.-**gen(aydap jür-)** 0360, 0901
j.-**gen(nağılıp jür-)** 2792
j.-**gen(ozıp jür-)** 2792
j.-**gen(saqtap jür-)** 1262
j.-**gen(tartıp jür-)** 0068
j.-**gende(kezip jür-)** 0184, 1915
j.-**gende(uşıp jür-)** 1579
j.-**geni(qılıp jür-)** 1579
j.-**min(könip jür-)** 2109
j.-**min(qılıp jür-)** 2350
j.-**sin(nağıp jür-)** 1183
5. (-e zarf-fiil eki alarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman iktidari anlam
belirtir)
j.-**e(jüre al-)** 0106
6. (-e ve -p zarf-fiil eki alarak ber-
ve ket- yardımcı fiilleriyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
j.-**e(jüre ber-)** 2350, 2490
j.-**ip(jürip ber-)** 2800

j.-ip(jürüp ket-) 1889, 2335, 2351
 7. (-gen isim-fiil eki alarak şığ-
 yardımcı fiiliyle birlikte
 kullanıldığı zaman bir şeyi
 tahmin etme anlamı verir)
j.-gen(jürgeŋ şığ-) 1711, 2004

jürek
j.+im(jüregim)(jüregi jarıl-) çok
 sevinmek 2227

jürgiz-(jürgizüw) yürütmek
j.-di 0972

jürmek yürümek
 (bol- yardımcı fiiliyle birlikte
 kullanıldığı zaman bir şeye
 niyetlenmek anlamı verir)
j.+bol- gitmeğe niyetlenmek
 0110, 0886

jürüw yürüyüş, hareket
j. 1984
j.+ge(jol jürüwge qiyma-) 1845
j.+i 2140

jürüş yaşayan
j. 0309

jüyrık hızlı koşan, hızlı giden
j. 1043
j.+im(jüyriğim) 1344

jüz I (sayı) yüz
j. 0100, 0113, 0119, 1461, 2556
j.+eluw 0271, 0860
j.+jiyırma tört mın 1962
j.+mın 1262
j.+on 0272
j.+(eki jüz) 0565
j.+(jeti jüz) 0036

jüz II yüz, insanın yüzü
j.+di 0561
j.+i 0711
j.+imdi 1560, 1565
j.+immen(jüzinniñ nuratı ket-)
 çirkinleşmek 2604
j.+in 2004

j.+iñ 2090, 2095
j.+iñdi(jüziñdi aman kör-) sağ
 salim bulmak 0203
j.+iñe 0718
j.+ine(jüzine lağnet) lanet olsun
 (beddua olarak kullanılır) 2330

Jüz III (Kazak Türkleri soy
 bakımından üç ana kola
 ayrılırlar. Bu kolların her birine
 jüz adı verilir. Ulu Jüz, Orta Jüz,
 Kişi Jüz)
J.+diñ(Kişi Jüz) 0023

jüzik yüzük
j. 2282

K

Kâlâm < A. Kur'an-ı Kerim
K.+niñ 1826

Kâmil < A. (özel isim) bir evliya
K.+pir 0245

kâpir < A. kafir, müslüman olmayan
k. 2003, 2572, 2577, 2580, 2588,
 2666, 2759
k.+(kâpir-musılman) 2004
k.+di 2727
k.+diñ 2330, 2400, 2416
k.+ge 1887, 2431, 2521, 2705
k.+siñ 1014

kebin < A. kefen, ölüyü sardıkları bez
k.+i 1674, 1682
k.+iñ 1919, 1933

kebis ayakkabı
k. 0582, 1042
k.+iniñ 0758

kekil < A. kahkül
k.+di 0401

kel-(kelüw) 1. gelmek

k.- 0350, 0850, 0949, 2171, 2203, 2356
k.-di 0070, 0074, 0127, 0156, 0490, 0803, 1253, 1282, 1782, 1791, 2004, 2213, 2497, 2783, 2810
k.-dim 0745
k.-diñ 1097
k.-ed 2525
k.-edi 0336, 1241, 1786, 1884, 2049, 2475, 2559, 2573, 2633, 2757, 2761, 2776
k.-edi(sözge kel-) 1568, 1661
k.-em 1245
k.-emin 0887, 1349
k.-emiz 0305, 0308
k.-er 1451
k.-esiz 2348
k.-etin 2451, 2577, 2588
k.-geli 2294
k.-gen 0044, 0048, 0102, 0272, 0273, 0333, 0862, 0988, 1579, 1599, 1783, 1978, 2053, 2779
k.-gende 0999, 1467, 1898, 1929
k.-geniñ 2326
k.-genine 0629
k.-geninşe 0004
k.-gennen 2823
k.-gensin 0665
k.-genşe 0169, 0202, 2556, 2557
k.-giñ 0855
k.-iñizder(jay kel-) 0389
k.-ip 0142, 0271, 0286, 0337, 0405, 0422, 0519, 0550, 0663, 0669, 0692, 0790, 0828, 0863, 0910, 0967, 0992, 1234, 1541, 1597, 1686, 1782, 1787, 1885, 1886, 1949, 2004, 2027, 2078, 2102, 2263, 2345, 2352, 2510, 2634
k.-ipsiz 0313, 0871

k.-medi(sözge kel-) 1569, 1662
k.-megen 0845
k.-megen (qali kel-) 2003
k.-mes(qali kel-) 2003
k.-mese 1454
k.-meseñ 0857, 1313
k.-mesin 1171
k.-mestey(qali kel-) 1886
k.-mewşi 0679
k.-mey 0832, 0848
k.-meysiñ 1600
k.-se 0259, 0597, 1182, 1350, 1889, 2004
k.-señ 0850, 0855
2.(yardımcı fiil olarak kel- işin aralıksız, kesilmeden meydana geldiğini ya da gelmekte olduğunu gösterir)
k.-(alıp kel-) 0862, 2259
k.-(barıp kel-) 1144, 2032, 2262
k.-(ertip kel-) 0980
k.-(salıp kel-) 2260
k.-di(andıp kel-) 1702
k.-di(ızdep kel-) 1886
k.-di(jetip kel-) 0403, 0420, 0488, 0517, 0548, 0668, 0684, 0686, 2292
k.-di(jılap kel-) 2291
k.-di(jügirip kel-) 2291
k.-di(jürip kel-) 2822
k.-di(qayrılıp kel-) 1279
k.-di(şığa kel-) 0860
k.-dim(dep kel-) 2349
k.-dim(ertip kel-) 0704
k.-dim(jaratpay kel-) 1259
k.-dim(tötelep kel-) 0310
k.-diñ(jarıp kel-) 2096
k.-edi(bop kel-) 1235
k.-edi(etip kel-) 1069
k.-edi(ızdep kel-) 0276

k.-edi(jetip kel-) 0285, 0466, 0962, 0991, 1770, 2077, 2212, 2520, 2633, 2757
k.-edi(qaharlanıp kel-) 2573
k.-edi(sawlap kel-) 2464
k.-edi(sözge kel-) 1568, 1661
k.-edi(tüsip kel-) 0461
k.-edi(urıp kel-) 2559
k.-emiz(at sabılıp kel-) 0876
k.-er (qamdanıp kel-) 0159
k.-eyin(körüp kel-) 2004
k.-gen(adamsınıp kel-) 0750
k.-gen(ızdep kel-) 0838, 2175
k.-gen(jazıp kel-) 1014
k.-gen(jılap kel-) 1290
k.-gen(şalıǵıp kel-) 1445
k.-gil(ızdep kel-) 1857
k.-giñ(alıp kel-) 2027
k.-giñ(ertip kel-) 0985
k.-giñ(surap kel-) 1152
k.-ip(antalap kel-) 1551
k.-ip(dep kel-) 2316
k.-ip(ertip kel-) 0975
k.-ip(esitip kel-) 0910
k.-ip(ızdep kel-) 2061
k.-ip(jaıındap kel-) 1527
k.-ip(jetip kel-) 1697
k.-ip(jıyıp kel-) 0272
k.-ip(qaytıp kel-) 0271, 0860
k.-ip(orǵıtıp kel-) 0459
k.-ip(tirilip kel-) 2226
k.-ip(tura kel-) 0976, 1814
k.-ip(zawlap kel-) 1164
k.-ipti(ızdep kel-) 2410
k.-ipti(quwıp kel-) 0140
k.-me(aytıp kel-) 2041
k.-medi(sözge kel-) 1569, 1662
k.-megeni(turıp kel-) 0328
k.-mese(şıǵıp kel-) 0415
k.-meşi-aw(dep kel-) 1207
k.-meydi-ay(ızdep kel-) 2157

k.-meyin(qaytıp kel-) 2184
3. (-e zarf fiil eki alarak jat-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman yapılan işin devam etmekte olduğunu gösterir)
k.-e(kele jat-) 0637, 0860, 0862, 0874, 1884, 2004, 2291, 2335, 2345, 2661
4. (-p zarf fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
k.-ip(kelip tur-) 1527, 2102, 2226, 2510

kelbet yüz, gösteriş, şekil
k. 2081

k.+i 0755

keltir-(keltirüw) getirmek

k.-ipti 1994

k.-meydi 1142

k.-sin(aldına keltir-) 1754

kem < F. 1. eksik, az

k. 0135

2. kötü

k.+ine 2416

kemdik < F.+T. eksiklik, azlık, kusur

k. 0799

kemer < F. nehrin, gölün kenarı

k.+menen 0310

kemit-(kemitüw) aynı ayarda

görmemek

k.-pey 0898

kempir koca karı, ihtiyar hanım

k. 0161, 0219

kempir-şal kocakarı ve ihtiyar

k.+dıñ 1310

k.+ğa 1365

kemzal pamuk astarlı Kırgız paltosu

k. 0503

keñ 1. bol

k. 1238, 2159
k.+sal- rahat yaşamak 0482
2. zengin
k. 2655
kence bir kimsenin çocuklarının en küçüğü
k.+si 0276, 0965
kenes sohbet
k.+qıl- toplanmak, birbirine danışmak 0905
kenes-(kenesüw) fikir alışverişinde bulunmak, bir şey hakkında konuşmak
k.-ti 0272
kep 1. (kel-(kelüw) fiilinin -p zarf fiil almış şekli olan kelip'in kısaltılmış şeklidir)
k. 0867, 1698, 2657
2. (jat- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
k.+(kep jat-) 2245
kerege çadırın yan tarafı, ağaçtan yapılan portatif yan duvar
k. 1742
k.+ni 1739
kerek gerek, lüzum
k. 0019
k.+i(keregi) 0078
keremet < A. 1. çok güzel
k. 0127
k.+im 0356, 0951
2. keramet
k.+in 0969
keril-(kerilüw) uzanmak, gerilmek
k.-ip 1047
kerlen-(kerlentüw) gerinmek
k.-di 0640
kermaral yabancı dişi geyik
k.+day 1047
kes-(kesüw) kesmek

k.-ip 2747
k.-iñiz(izin kes-) 2533
k.-ken(bas kes-) 2465
kese < F. çay içilebilen fincan
k.+dey 0506
kesel hastalık
k.+den 0044
kesil-(kesilüw) kesilmek
k.-se 1221
kesir < A. zarar, bela
k.+bol- zararlı olmak 0820
k.+i(kesiri-aw) 0806
k.+im(kesir qıl-) zararı dokunmak 0819
k.+im(kesiri ur-) zararı dokunmak 0831
k.+iñ 0811
k.+ler 0824
kesirli aksi, huysuz, inatçı
k. 0799
keş I geç
k. 0747
k.+i 0586
keş II akşam
k.+bat- akşam olmak 1119, 1120
k.+bol- 2498
k.+ine 0903
k.+ke 2362
keş-(keşüw) I geçmek
k.-kendey(şibin jannan keş) 1076
keş-(keşüw) II helal etmek
k.-sin(aq sütin keş-) 2433
keşe I gece, akşam
k.+si 0134, 0574
keşe II dün
k. 0981, 1010
keşegi önceden olmuş, geçmiş
k. 0891, 0894, 1099, 1997, 2158, 2164

k.+ötken zaman eski zaman,
geçmiş zaman 0021
keşig-(keşigüw) gecikmek, geç kalmak
k.-pey(keşikpey) 2391
keşiktir-(keşiktirüw) geciktirmek
k.-mey 2350
keşir-(keşirüw) affetmek, kusuruna
bakmamak
k.-gen 1616
k.-gey 1354
k.-gil 2329, 2720
keştir-(keştirüw) vazgeçirtmek
k.-meyin 1692
ket-(ketüw) 1. gitmek, uzaklaşmak
k.-e(kete me) 2794
k.-edi 1513, 2349, 2691, 2729,
2734, 2737
k.-er 0067
k.-er(keter bol-) gitmeye
niyetlenmek 0214, 0243
k.-erin 2442
k.-eyin 2391
k.-ip 1273
k.-keli 1706
k.-ken 0160, 0217, 0602, 0606,
0620, 1171, 1309, 1364, 1589
k.-ken(qayrat ket-) 1487
k.-kende 1601
k.-kenim 0799
k.-pes 0663
k.-peyin 2038
k.-se 1174
k.-ti 0187, 0685, 0689, 1646, 1655
k.-ti(könili ket-) 0098
k.-ti(basınnan sàwleti ket-) 2603
k.-ti(jüzinden nuratı ket-) 2604
2. ölmek
k.-ken 1802
3. (yardımcı fiil olarak ket-; işin
aniden, birdenbire olduğunu
anlatır)

k.-(ayta ket-) 2404
k.-elik(alıp ket-) 2004
k.-elik(körıp ket-) 2004
k.-er(ızdep ket-) 2064
k.-er(jıgıp ket-) 2335
k.-er(qaytıp ket-) 1456
k.-er(soğıp ket-) 1446
k.-eyin(ala ket-) 2352
k.-eyin(alıp ket-) 1782
k.-eyin(söylesip ket-) 0799
k.-ip(tasıp ket-) 2296
k.-ip(tastap ket-) 2342
k.-ipsiñ(tastap ket-) 1909
k.-ipti(bolıp ket-) 1685
k.-keli(alıp ket-) 1785
k.-ken(aytıp ket-) 1331
k.-ken(basıp ket-) 1719, 1998
k.-ken(turıp ket-) 0611
k.-kendi(alıp-qaşıp ket-) 2531
k.-kiñ(aytıp ket-) 1190
k.-kiñ(şasına ket-) 1560, 1565
k.-kir(tuwıspay ket-) 1765
k.-pesin(urıp ket-) 0831
k.-pey(üzilip ket-) 0798
k.-sem(bop ket-) 0943, 1223,
1239, 1378, 1404
k.-sem(ölip ket-) 1216, 1229
k.-señşi(kömip ket-) 1552
k.-ti(balqıp ket-) 2292
k.-ti(bermey ket-) 1261
k.-ti(bolıp ket-) 0495
k.-ti(jetpey ket-) 1644
k.-ti(josa ket-) 1652
k.-ti(jürıp ket-) 1889, 2335, 2351
k.-ti(qaňıp ket-) 1700
k.-ti(qaytıp ket-) 0267
k.-ti(qosa ket-) 1650
k.-ti(qoyıp ket-) 2556
k.-ti(sınbay ket-) 1642
k.-ti(şıgıp ket-) 1259
k.-ti(tastap ket-) 0388

- k.-tim(buwdırıp ket-)** 1402
k.-tiñ(almay ket-) 0200, 1356, 1370
k.-tiñ(otıra ket-) 1098
4. (-e zarf fiil eki alarak ber-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
k.-e(kete ber-) 0857
5. (-e zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu ifade eder) **k.-e(kete alma-)** 1284
5. (-p zarf fiil eki alarak bar-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman yapılan işin devam ettiğini ifade eder)
k.-ip(ketip bar-) 0155, 0394, 0397, 0411, 0435, 0442, 0464, 0485, 0501, 0525, 1479, 1883, 2796
- ketpen kazma**
k.+dey 0784
- kewde vücut, beden**
k.+sin(kewdesin bastır-)
yenmek, öldürmek 2291
k.+sine 2276
- keyin 1. arka**
k. 0683, 2244
2. sonra
k. 2002, 2004, 2327, 2351, 2437
- kez vakit, zaman**
k.+bol- rastlamak 0828
k.+qıl- karşılaştırmak 2428
k.+i 1446
k.+inde 2738
k.+ine 1994
- kez-(kezüw) 1. gezmek**
k.-eyin 1801
2. (-p zarf fiil eki alarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman yapılan işin devam etmekte olduğunu gösterir)
k.-ip(kezip jür-) 0184, 1915
- kezek sıra**
k. 2673, 2674
k.+imdi(kezegimdi) 2678
k.+in(kezeğin) 2683
- kezendi uygun, elverişli**
k. 0429
- kezen tepe**
k.+inen 2247
- kezep < A. dolandırıcı**
k. 1442
- kidir-(kidirüw) gecikmek**
k.-señ 2627
- kilem halı**
k. 0536
k.+di 0475, 0627
k.+ge 1402
- kim kim**
k. 0250, 0291, 0670, 0950, 1150, 1151, 1188, 1189, 1896, 1964, 2117, 2120, 2195
k.+de 1427
k.+di 1730
k.+ge 0019, 0163, 0218, 1312, 1369, 1591, 1686
k.+im 1379
k.+niñ 0322, 1259
- kir kir, temiz olmayan, kötülük**
k.+(işi kir tol-) 0939
k.+iñdi 0927
- kir-(kirüw) girmek**
k.-(jerge kir-) 0721, 2348
k.-esiñ 2272
k.-geniñ 0915
k.-genşe 1339
- kirekeş arabacı, nakliyatçı**
k. 0270
- kires yay**

k.+ten 1513, 2691
kirewet (boy ölçüsü için, uzun anlamında kullanılmaktadır)
k. 1037
kirewke zırh
k.+(badana közdi kirewke) 1399
kirgiz-(kirgizüw) girdirmek
k.-di 0975
k.-ip 0976
kiriptâr < F. tutulmuş, yakalanmış
k.+(bälege kiriptâr qıl-) 2037
kirşik kir, leke
k. 0539
kisi kişi, adam, insan
k. 0669, 1036, 1037, 2348, 2495, 2556
k.+dey 2646
k.+ge 2536
k.+menen 2556
Kişi Jüz Kazak Türklerinin soy bakımından ayrıldıkları üç ana koldan biri
K.+diñ 0023
kişi küçük
k. 0049, 1138, 2352, 2636, 2677
kitap < A.
k.+oqı- açıklığa kavuşmak 1089
kiş-kiş (atı hareket ettirmek için söylenen söz)
k.+de- 0375
kiy-(kiyüw) 1. giymek
k.-emin 2361
k.-eyin 2362
k.-geni 0414, 0527
k.-geysiñ 1403
k.-ip 2352
k.-ip(qaruw-jarağın kiy-) 1782
2. (-p zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlilik bildirir)
k.-ip(kiyip al-) 1409

kiyim giyim
k. 0623, 1024
k.+derin 1552
kiyin-(kiyinüw) giyinmek
k.-di 0623, 1024
köbe eski zamanda kahramanların giydiği zırh
k.+den 2731
k.+ñi 1410
köbegen sağlam, dayanıklı
k. 0129, 1181
k.+i 0326
köben dayanıklı
k.+di 0297
köbik köpük
k. 2563
k.+(awzınan köbik şaş-) 0455
kök I çadırın ağaçlarını birbirine bağlayan kayış
k.+i(kögl) 1742
kök II gök rengi, mavi
k. 0610, 1400, 2560
k.+(qara kök) 0114
kök III yeşillik, yeşeren yer
k.+tüsken jer yeşillik olan yer
1002, 2200
k.+ke 0297
kök IV gök
k.+ten 2568
Kökboyawşı (yer adı)
K. 0306
Kökbuwrıl (özel isim) Sansızbay'ın atıdır
K. 1865
Kökbuyralı (özel isim) at ismi
K. 1383
Kökjorğa (özel isim) Tölegen'in atıdır
K. 0376, 0454, 0555, 0630, 0640, 0645, 0667, 1156, 1194, 1262, 1460, 1483, 1575, 1653, 1697, 1699, 1723, 1727, 1773

köke (çocuğun, gencin ağabeyine,
büyüğüne hitabı)

k. 0721

k.+jan 1298, 1309

k.+ñ 0999

k.+ñdi 0716

k.+sine 2222

kökeş bk. köke

k.+im 1590, 1639, 1905, 1921,
1936, 1940

k.+imniñ 1913

k.+in 1932

kökirek göğüs, göğüs kemiği

k. 2731

Köksandal (özel isim) Kız Jibek'in

bindiği at

K.+dı 2339

K.+dıñ 2597

köktem ilkbahar

k. 1244

k.+de 1234

köl göl

k. 1441

k.+egesi Qambar Kazak

Türklerinde göllerin ve çöllerin
sahibi olduğuna inanılan evliya
0246

k.+den 0382, 1081, 1458

k.+diñ 0372, 0540, 0764

k.+ge 0913, 1951

k.+i 0026, 1889

k.+imiz 1930

k.+inde 1452

köldenen beklenmedik, umulmadık

k. 2590, 2647

köm-(kömüw) gömmek

k.-ip 1552

kömey boğaz, gırtlak

k.+den 0865

kön-(könüw) kabul etmek, razı olmak

k.-besi 1337

k.-emin 2415

k.-gen 2321

k.-ip 2109

könil gönül

k.+deri(könili tñ-) rahatlamak,
muradına ermek 1135

k.+i(könili jay bol-) rahatlamak
2808

k.+i(könili jer bol-) yüreği
taşlaşmak 1810

k.+i(könili ket-) heveslenmek
0098

k.+i(könili suwday tas-) çok
sevinmek 2240

k.+i(könili tasıp ket-)

öfkelenmek 2296

k.+i(könili tol-) içi rahat etmek,
sevinmek 0237

k.+i(könili torıq-) ümitsizliğe
kapılmak 1466

k.+i(könili toy-) sevinmek,
rahatlamak 0058, 2231, 2238

k.+i(könili tüzel-) rahatlamak,
sakinleşmek 0426

k.+im(könili jay bol-) 1209

k.+im(könlim)(könili tñ-) içi
rahat etmek 0194

**k.+im(könili suw sepkendey
basıl-)** çok üzölmek 1501

k.+im(könili tol-) 2090

k.+imdi(könil köter-)

oyalanmak 2261

k.+ime(köniline tñs-) aklına
girmek, düşünmek 0224

k.+iñ 2751

k.+iñ(könili qoş bol-) sevmek,
hoşlanmak 0743

k.+in(könilin bas-) kendi
kendini teselli etmek 2400

k.+in(könilin seskendir-)
korkutup sindirmek 2350

k.+iñdegi(köñil kirini tap-)
sıkıntısının sebebini anlamak
0927
k.+ine(köñiline tüs-) içi rahat
etmemek 2327

köp çok, fazla
k. 0158, 0183, 0270, 0301, 0323,
0892, 0900, 0936, 1260, 1303,
1449, 1628, 1700, 1706, 2003,
2019, 2165, 2201, 2234, 2274,
2391, 2605, 2773, 2776, 2783,
2800
k.+in(köbin) 2800
k.+isi(köbisı) 0848

köptik çokluk, bolluk
k.+ine(köptigine) 1884
k.+inen(köptiginen) 2055, 2059,
2063

kör I kör
k.+bol- 1810, 2006

kör II < F. mezar, kabir
k.+i 1674, 1682
k.+iñ 1919, 1933

kör-(körüw) 1. görmek
k.- 0356, 0951, 2364
k.-di 0272, 1193, 1195, 1552
k.-di(qızmet kör-) 2816
k.-di(tüs kör-) 1186, 1192, 2769
k.-dim 0311, 1155, 1157, 2090,
2771
k.-dim(tüs kör-) 1154
k.-dim(payda kör-) 1763
k.-diñ 1608, 1620, 1640, 1918
k.-edi 0467, 1772, 2052, 2091,
2217, 2452, 2576, 2755
k.-edi(maqlul kör-) 0359, 0954,
2366
k.-edi(tüs kör-) 1138
k.-elik 0273
k.-esiñ(qızıqtı kör-) 2274
k.-eyin 0276, 0979, 2004

k.-gen 0057, 0863, 0895, 0925,
1075, 1115, 2230, 2476, 2793
k.-gen(ölgende körgen) 0141,
0153
k.-geni 0531
k.-genim 0799, 1259, 2712
k.-gennen(körgennen-aq) 2009
k.-genşe(aman kör-) 0203
k.-gil 2250
k.-iñiz 2004
k.-ip 0313, 0444, 0599, 0614,
0713, 0862, 0883, 1579, 1885,
2004, 2218, 2292, 2335, 2345,
2352, 2765
k.-ip(ar kör-) 2488
k.-ip(qas kör-) 2187
k.-medim 0076
k.-megen 0171, 2099, 2703
k.-megen(jol kör-) 1880
k.-mesem 1846
k.-mesin 1176
k.-mey 0065
k.-meymin 1717
k.-se 1262
k.-señ(dos kör-) 2188
2. yaşamak, çekmek
k.-em 1247
k.-eyin 1362
k.-gen 0917
k.-gendey 2095
k.-geniñ 0918
k.-ip(kün kör-) 0309
k.-mey 1345
3. bilmek
k.-esiñ 2549
4. (-a zarf fiil eki almış bir fiile
yardımcı fiil olarak eklendiği
zaman tezlik bildirir)
k.-(qıla kör-) 1834
5. (-e zarf fiil eki alarak al-
yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle

birlikte kullanıldığı zaman
iktidari anlamın olumsuzunu
ifade eder)
k.-e(köre alma-) 0158, 0669,
0892, 1630
körgiz-(körgizüw) göstermek
k.-di 0969
körük insanın gösterişi, yüzünün
güzelliği
k. 2104
k.+i(körki) 0207, 0208, 0209,
0569
körin-(körinüw) görünmek
k.-begeniñe 2294
k.-begir 2010
k.-besem 0750
k.-bey 0731
k.-di 0750
k.-gen 1052
k.-ip 0750
körisüw görüşmek
k.+ge 2235
körmek 1. görmek
k.+ke 0428, 1066, 1082
2. (bol- yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman bir işi
yapmaya niyetlenmek anlamını
verir)
k.+bol- 0111
körset-(körsetüw) 1. göstermek
k.-elik 0273
k.-eyin 0388
k.-ken 0272
k.-pe 1749
k.-pedi 1989
k.-pelik 0273
k.-pey 2795
k.-sin 0272
k.-şi 2196
k.-ti 0272

2. (-p zarf fiil eki alarak jür-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)
k.-ip(körsetip jür-) 0862
körüw görmek
k. 1971
k.+ge 1168, 1850
köseme önder, lider
k.+i 1236, 2160
kösemsi önde olan
k. 0669
köş göç, göç edenler
k. 0388, 0393, 0410, 0433, 0434,
0463, 0468, 0500, 0524, 0560,
0563, 0567, 0590, 0614, 2348
k.+inde 0598
k.+ine 0589
k.+iniñ 0614
k.+ke 0392, 0409, 0462, 0499,
0523, 0559, 2257, 2263, 2269
k.+penen 0608, 2348
k.+ten 0391
k.+ti 0389, 0562, 0583
köş-(köşüw) 1. göç etmek
k.-edi 2256
k.-er 2251
k.-ip 0747
k.-ken 0339, 0387, 1055, 2019
k.-kendey 1079
2. (-a zarf fiil eki almış bir fiile
yardımcı fiil olarak eklendiği
zaman anlamı kuvvetlendirir)
k.-ken(buzıla köş-) 0388
köşir arabacı, arabanın atını süren
kimse
k.+ine 0669
köter-(köterüw) 1. kaldırmak
k.- 0707, 0748, 0802
k.-eyin(köñil köter-) 2261
k.-giñ 0703, 1000, 1794

k.-ip 0323, 1292, 1810
k.-se(tuzındı Quday köter-)
2305, 2386
2. (-e zarf fiil eki alarak al-
yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle
birlikte kullanıldığı zaman
iktidari anlamın olumsuzunu
belirtir)
k.-e(kötere alma-) 0768
köylek gömlek
k. 0395
k.+in(köylegin) 2277
köz 1. göz
k. 1889
k.+(qumar köz) 0781
k.+meyiri qan- memnun olmak,
hoşnut olmak 0793
k.+sal- göz kulak olmak 0248
k.+sipatı göz şekli 0765
k.+den 1277
k.+di(aşıp közdi jumğansa) 2462
k.+ge 1052
k.+ge(közge ilme-) bir şey
beklememek, ummamak 1173
k.+i 0053, 0472, 0528, 0541, 0581,
0641, 0761, 1041, 1810, 2352
k.+i(közi ağar-) şaşırmak 2418
k.+i(közi jaynap jan-) gözü
parlamak 0795
k.+i(közi ottay jan-) gözü
parlamak 0556
k.+im 2006
k.+im(köz süz-) bakmak 1805
k.+ime(köze körin-) ortaya
çıkma 0731
k.+immen(közinden ğayıp bol-)
görünmemek, yok olmak 1162
k.+imniñ(közinniñ jasın tiyma-)
sürekli ağlamak 1944
k.+iñ(közi qiy-) kıymak, kötülük
etmek 1751

k.+iñ(közi ağar-) 2324
k.+in(köz aş-) 1552
k.+iñdi 2313
k.+iñdi(köz sal-) bakmak 1723
k.+iñdi(köz sat-) gözünü dikip
bakmak 1369
k.+iñe(köziñe qum quyl-) kör
olmak 0172
k.+ine 1989
k.+inen 1285, 1286
k.+inen(közinen ğayıp bol-)
1200
k.+iniñ 0507, 0509
**k.+iniñ(köziniñ ağı menen
qarasınday)** çok yakın 0080
k.+iniñ(köziniñ baharı toy-)
sevinmek 0594
k.+iniñ(köziniñ jasın bula-) çok
ağlamak 1891, 2623
k.+iniñ(köziniñ uşında qal-)
uzaklaşmak 0669
k.+iñmen 2364
k.+iñniñ 1953
k.+iñniñ(közinniñ jasın bula-)
0168
k.+iñniñ(közinniñ jasın tiy-)
ağlamamak 1300
2. delik
k.+(şöje köz) 1645
k.+di(badana közdi kirewke)
1399
k.+i 1641
küder ümit
k.+üz- ümit kesmek 1688
k.+imdi(küder üz-) 1808
kül-(külüw) gülmek, sevinmek
k.-di 0077
k.-edi 0449
k.-geysiñ 1394
k.-ip 2258
k.-mey 0188

külem eğlence

k. 0864

külki gülmek, sevinç, memnuniyet belirtisi

k. 0879, 2273

kümis gümüş

k. 0120

k.+i 1262

k.+penen 0117

k.+ten 2220

k.+tey 0512

k.+ti 0557

kün I 1. gün

k. 0271, 0377, 0587, 0635, 0746,

0904, 1020, 1027, 1153, 1191,

1555, 1686, 1884, 1887, 2556,

2574, 2760, 2763, 2800, 2824

k.+de 0272, 0918, 1887, 2310

k.+derde(künderde bir kün)

günlerden bir gün 1262

k.+deri(bir künderi) bir gün

1782

k.+i 1138, 1454, 1456, 1983

k.+i(bir küni) bir gün 1138

k.+inde 1983

2. zaman, vakit

k. 2140

k.+elt- zaman geçirmek,

oyalanmak 0218

k.+kör- yaşamak 0309

k.+de 1810

kün II güneş

k.+dey(ayday âlem, kündey külem) 0864

k.+dey(kündey balqıp tol-)

güneş gibi sıcak olmak 1113

k.+men 1663

k.+men(batar künnen bat-)

1491, 2715

k.+niñ 2271

künâkersilik < F.+T. günahkarlık

k. 2319

kündik günlük

k. 0099, 0100, 1438, 1461, 1462, 2578

kündiz-tün gündüz gece

k.+i 0908

bk. kün-tün

künşilik günlük

k. 0104, 0105

kün-tün gündüz gece

k. 1463

bk. kündiz-tün

Kürsi < A. arş-ı azamın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfuzun bulunduğu yer

K.+niñ 1820

küşti kuvvetli, güçlü

k.+(qudireti küşti) 1490, 1505, 2015, 2602, 2709, 2714

küy 1. kaygı, elem, keder

k.+tart- sıkıntı çekmek, üzülme
1316

2. vaziyet, durum, hal

k.+de 2004

küy-(küyüw) içi yanmak, üzülme

k.-ermin 0069

k.-genimnen 0242

k.-mes 1690

k.-mesin 2288

k.-mey 0182

küyew damat, hanımın kocası, beyi

k.+jan 1202, 2264, 2264, 2553

k.+ge 1121

k.+ge(küyewge ber-)

evlendirmek 1888

k.+i 1889

k.+iñniñ 2117

küyük üzüntü, hasret

k.+in(küyigin) 0065

k.+ti(küyikti qattı tart-) çok
üzülme 0068

küyme üzeri kapalı, süslü araba

k.+de 0670

k.+ge 0808, 0836

k.+men 0610

k.+sin 0807, 0835

küzen derisi kıymetli fare

k.+dey 1283

Q

qabaq göz ile kaşın arası

q.+ım(qabağım)(qabağı aşıl-)

kaşları çatılmamak, kızgın, öfkeli olmamak 2225

q.+ım(qabağım)(qabağı tart-)

gözü seyirmek 2153

qaban erkek domuz

q.+day 2560

qabat katman, kat

q. 1400, 2693

qabil < A. kabul

q. 1328, 2698

q.+(qarmawlı qabil) 2732

q.+qıl- kabul etmek 2625, 2626

qabırğa kaburga kemiği

q.+mda(qabırğamda qanatım)

vücudumun bir parçası kadar yakın olan, sevdiğim 1321

q.+sı(qabırğası sögil-) bir şey hakkında çok üzülme 1293

qadam < A. adım

q. 1523

qadır < A. kudret sahibi olan

q. 1825

qadir I < A. kudret sahibi olan Allah

q. 0205, 1346

q.+Alla 2013

qadir II < A. değer, kıymet

q.+in 1398

qağ-(qağuw) 1. uzaklaştırmak

q.-adı 0818

2. (-p zarf fiil eki alarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)

q.-ıp(qağıp jür-) 0259

qahar < A. kızgınlık

q.+qıl- öfkelenmek 2526

qaharlan-(qaharlanuw) < A.+T.

kızmak, öfkelenmek

q.-ğan 2519

q.-ıp 2508, 2573

qaq tam isabet, noktası noktasına

q.+jar- tam ortasından bölmek 2071

qaqpaq kapak, kapı

q.+ı(qaqpağı) 0669

q.+ım(qaqpağım) 0750

qaqsa-(qaqsaw) bağırarak

q.-ma 1563

qal < A. hal, durum

q.+de 1294, 1552, 1579, 1782, 1949, 2292

q.+ıñmen(jolbarıs qaşar qal) 1910

q.+i(qali kel-) gücü yetmek 2003

q.+imdi 1596

q.+imiz(qali kel-) 0004, 2003

qal-(qaluw) 1. kalmak

q. 0148, 0150

q.-a(buyırıqtan qal-) 1854

q.-adı(qayran qal-) 1116, 2766

q.-amız(raxmetten qurı qal-) 1973

q.-ar 1964

q.-ar(raxmetten qur qal-) 1967

q.-asıñ 0148

q.-dı(oyğa qal-) 0086

q.-ğan 0219, 0273, 2409, 2800

q.-ğan(adıra qal-) 2087

- q-ğan(köziniñ uşında qal-) 0669**
q-ğandarı 0908
q-ğanımız 0906
q-ıp(jayaw qal-) 0273
q-ıp(qayran qal-) 2100
q-madı 2027
q-masañ 0150
q-may 0045
q-may(qasınan qalma-) 1262
q-mayın 1045
q-sız(qapsız) 1935
 2. (yardımcı fiil olarak qal-; işin aniden, birdenbire olduğunu anlatır)
q-adı(qazılıp qal-) 2556
q-adı(qoştasıp qal-) 1877
q-adı(tartıp qal-) 1512, 1872, 2690, 2728
q-am(alıp qal-) 1938
q-amız(tappay qal-) 0314
q-ar(föndelip qal-) 0863
q-ar(quwarıp qal-) 1222
q-dı(jaqındap qal-) 1332
q-dı(jaramay qal-) 0498
q-dı(jatıp qal-) 0750
q-dı(tura qal-) 2053
q-dı(turıp qal-) 0682
q-dım(qorqıp qal-) 0924
q-dıq(bolıp qal-) 1996
q-ğan(bolıp qal-) 1262, 1931
q-ğan(ölip qal-) 1722
q-ğan(turıp qal-) 2593
q-ğanıñdı(ayırılıp qal-) 1713
q-sa(ölip qal-) 0065
q-sam(barmay qal-) 1030
q-sañ(atay qal-) 2127
q-sın(esitip qal-) 1693
q-sız(qapsız)(şığa qal-) 0303
q-tı(qaptı)(bolıp qal-) 1586
- qala** < A. şehir
q.+ğa 1554
- qala-(qalaw) seçmek, istemek**
q-ğan 1131
qalam < A. ucuna kalem takılan, kalem sap
q. 2383
qalay nasıl, ne
q. 0691, 0862, 1885, 2397
qalayşa nasıl
q. 2106
qaldır-(qaldıruw) bırakmak, kalmasını sağlamak
q-may 2351
qalın I sayıca fazla, büyük
q. 0389, 1990, 2051, 2071, 2096, 2390
qalın II sert
q.+ğa(qalıñğa soq-) sert bir yere çarpmak 1841
qalıñ III başlık parası
q. 0062, 0079, 0170
qalıñdıq delikanlının nişanlısı
q. 1138
qalmaq (müslüman olmayan bir kabile ve bu kabileye mensup olanların adı)
q. 2017, 2263, 2291, 2296, 2314, 2324, 2335, 2350, 2389, 2496, 2497, 2508, 2555, 2556, 2558, 2570, 2572, 2576, 2580, 2653, 2670, 2685, 2742, 2779, 2800
q.+(qalmaq-qazaq) 2004
q.+qa 2003, 2112, 2263, 2291, 2296, 2427, 2515, 2519, 2730
q.+qa(qalmaqqa-ay) 2026
q.+tan 1886, 2494
q.+tar 2556
q.+tardı 2795
q.+tı 2188, 2263, 2345, 2716, 2718, 2797, 2800, 2802, 2809
q.+tıñ 2051, 2245, 2254, 2291, 2296, 2335, 2345, 2418, 2511,

2577, 2588, 2683, 2743, 2776,
2784, 2803
qam-(qamaw) 1. bir çember içine
almak, etrafını sarmak
q.-adı 1474
2. (-p zarf fiil eki alarak jat-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman yapılan işin
devam etmekte olduğunu
gösterir)
q.-ap(qamap jat-) 2390, 2800
qamala-(qamalaw) etrafını sarmak
q.-p 1486
Qambar < A. Kazaklarda çöllerin ve
göllerin sahibi olduğuna inanılan
bir evliya, Hazreti Ali'nin en
sadık kölesi.
Q.+(Qambar-aw) 0246, 0247
qamdan-(qamdanuw) hazırlanmak
q.-ıp 0159
qamıĝ-(qamıĝuw) üzölmek
q.-ıp(qamıĝıp) 1547
Qamqaday (özöl isim) Tölegen'in
annesi
Q. 1215
bk. Qamqadı
Qamqadı bk. Qamqaday
Q.+(Qamqadı-ay) 2150
qamşı kamçı
q.+(altındı qamşı qolĝa al-) 0483
q.+bas- kamçılmak 0375, 0389,
0453, 0614, 0687
q.+sal- kamçılmak 0554
qamşıla-(qamşılaw) kamçılmak
q.-p 2566
qan kan
q. 1651
q.+jut- üzüntüye kapılmak 1314,
1796
q.+ĝa(qızıl qanĝa boya-) 2804

q.+ım(qanın suwday şaş-)
öldürmek 1531
q.+ınday 0774
qan-(qanuw) bir isteĝini, bir ihtiyacını
yeteri kadar karşılamış olmak
q.-dı 0053
q.-ĝan 1576
q.-ıñız 0011
q.-ıp(köz meyiri qan-) 0793
qanat uçmayı gerçekleştiren uzuv,
kanat
q.+ı 1976
q.+ım(qanatım) sevdiğim, canım
1342
q.+ım(qabırĝamda kanatım)
1321
q.+ımda(qanatımda qiyaĝım)
sevdiğim, kıymetlim 1635
q.+ımnan 1842
q.+tarın(qanattarın tara-) kendi
başına yaşayabilmek, ayakları
üstünde durabilmek 0694
q.+tı(qus qanattı) 0115
qanday nasıl, ne gibi
q. 0881, 1153, 1191, 1287, 2004,
2088, 2352
qandı kanlı
q. 1286
qanĝ-(qanĝuw) maksatsız, gayesiz
dolaşmak
q.-ıp 1700
qanĝır-(qanĝıruw) 1. bk. qanĝuw
q.-ĝan 0862
q.-ıp 0191
2. (-p zarf fiil eki alarak ös-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir)
q.-ıp(qanĝırıp ös-) 0829, 1149
qaniki hani
q. 1725

qanqılda-(qanqıldaw) bağırmaq
q.-p 1262
qanşa kaç tane, ne kadar
q. 0902, 0938, 1981
qant şeker
q. 0039, 0123
qapa 1. üzüntü, pişmanlık
q.+bol- üzölmek, pişman olmak
0674
q.+sın 1360
2. öfke
q.+bol- öfkelenmek 0682, 0919
q.+et- öfkelenmek 0689
q.+qıl- öfkelenmek 0680, 0717
qapalıq üzüntü
q.+pen 2186
qapsız (qalıpsız söylenişinin kısaltılmış şekli)
q. 0303, 1935
qaptı (qalıptı söylenişinin kısaltılmış şekli)
q. 1586
qar kar
q. 1226
q.+ınday 0772
qara I kara
q. 0211, 0526, 0527, 0669, 2335, 2565, 2748
q.+jer toprak 0644, 2804
q.+kök kır renkli 0114
q.+sı 0509
q.+sınday(köziniñ ağı menen qarasınday) 0080
qara II büyük baş hayvan (deve, at vb.)
q.+larıñ 0311
q.+mızğa 0313
qara III bir şeyin gölgesi
q.+sın 2451, 2575, 2578
qara-(qaraw) 1. bakmak
q.-dı 0911, 1476, 1552, 2596

q.-dı(iz qara-) 2556
q.-ğın 1380
q.-maydı 0331
q.-p 0683, 1046, 1065, 1262, 1433, 1552, 1579, 2296, 2481
q.-sa 0323, 0393, 0410, 0434, 0463, 0500, 0524, 0538, 0560, 0590, 0669, 0862, 1262, 2352, 2497
q.-sam 0343, 2635, 2676
q.-sañ 0504, 0765, 0769, 1070
q.-şı 0718
q.-y 0388, 1900, 2587
q.-ydı(parasatın qara-) 0700
q.-yıp 1663, 1810
2. (-p zarf fiil eki alarak bol-yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu belirtir)
q.-p(qarap bolma-) 0373
3. (-p zarf fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman yapılan işin sürmekte olduğunu bildirir)
q.-p(qarap tur-) 2004, 2684
Qaraağaş (yer adı) Karaağaç
Q. 2440
Qarağaş (yer adı) köknar tepesi, Karağaş
Q. 2247
qarağay çam ağacı
q. 0493
qarager kahve rengi
q. 1016
qarağım (sevgi ve naz ifadesi) canım
q. 0153, 0160, 0210, 0214, 0217, 0243, 0262, 0697, 0717, 0742, 0996, 1005, 1258, 1295, 1319, 1348, 1364, 1374, 1382, 1607
q.+a 0248

- qarañğı** karanlık
q. 0134, 0574
- qaraqşı** haydut, yağmacı
q. 1442, 1577, 1654, 1726, 1756, 1889
q.+lar 1579
- Qaraşa** Ekim ayı
Q. 1226
- Qarateñiz** (yer adı) Karadeniz
Q. 0028
- qarawıl-da-(qarawıldaw)** gözetlemek, beklemek
(-p zarf fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman yapılan işin devam ettiğini bildirir)
q.-p(qarawıldap tur-) 2450
- qarğ-(qarğuw)** atlamak, zıplamak
(-p zarf fiil eki alarak tüs-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
q.-ıp(qarğıp tüs-) 1039
- qarğa** karga
q. 1559, 2312, 2771, 2778
q.+jüñdi qattas birlikte bir çok şey paylaşan kişilerin biri 1623
q.+nı 2773
- qarğa-(qarğaw)** beddua etmek, lanet etmek
q.-sa 1327
q.-siñ 1757
- qarğa-quzğın** karga ve kuzgun
q. 1564
- qarğıs** beddua
q.+ı(qarğısı tiy-) bedduası zarar vermek 1974
- qariya** tecrübeli, ihtiyar kimse
q.+niñ 1262
- qarmaq** olta
q.+ınan(qarmağınan) 2120
- q.+qa** 2022
- qarmawlı** tutmaya çalışan, korumalı
q.+qabil koruyan 2732
- qarsı** karşı
q. 2345, 2635, 2676
- Qarşeke** (özel isim) Karşığa amca
Q.+(Qarşeke-aw) 0932, 0986, 1007, 1015
Q.+m 1019, 1026, 1029
bk. Qaršieke
- Qaršieke** bk. Qarşeke
Q. 0988
Q.+(Qaršieke-aw) 0298, 0932
Q.+m 0327, 0331, 0886
- Qarşığa** (özel isim) Jibek'in babası olan Sırlıbay hanın veziri
Q. 0276, 0277, 0300, 0333, 0335, 0348, 0388, 0405, 0422, 0430, 0490, 0519, 0550, 0599, 0603, 0614, 0669, 0684, 0686, 0691, 0716, 0732, 0750, 0862, 0910, 0912, 0944, 0968, 0999, 1022, 1132, 2516, 2788, 2792, 2797
Q.+(Qarşığa-eki) 0324
Q.+dan 0448, 1031
Q.+day 0358, 0953
Q.+ğa 0323, 0688, 0897, 0960, 2514
Q.+men 0365, 0425, 0956
Q.+menen 0633
Q.+nı 0276, 0860, 0862, 0910, 2556, 2800
Q.+niñ 0323, 0692, 0861, 0976
- qartay-(qartayuw)** ihtiyarlamak, yaşlı ilerlemek
q.-ğan 0181, 1605
q.-sa 0571, 0576
- qaruv-jaraq** silah
q.+ın(qaruw-jarağın)(qaruw-jarağın kiy-) silah kuşanmak 1782

qas I düşman

q. 1385, 2187

q.+ım 0892

q.+ıñız 2535

qas II kaş

q.+tñ 0511

bk. qaş

qas III < A. has, esas, hakiki

q. 0344

qası yan

q.+ma 0328, 0832, 0850, 0852,
1097, 1600, 2348

q.+mda 0709

q.+na 0087, 0403, 0420, 0466,
0488, 0517, 0548, 0668, 0669,
0909, 1279, 1472, 1949, 2211,
2291, 2475, 2632, 2744, 2820

q.+ña 2184

q.+ña(qasına dosı barma-)
dostu kalmamak 1761

q.+ña(qasıña-aw) 0803

q.+nan 0908

q.+nan(qasınan qal-) yanından
uzaklaşmak 1262

q.+nda 0469, 0750, 1118, 1310,
1450, 2315, 2349

q.+nda(qasında-ay) 0756

q.+ndağı 0267, 0272, 0388, 0862

**qasıqta-(qasıqtaw) toplamak,
doldurmak**

q.-p 0006

**qasiret < A. hasret, özleyiş, göreceği
gelme**

q. 1596

q.+inen 1810

bk. xasiret

qasqa alında beyaz tüy olan at
q. 1425

**qasqay-(qasqayuw) çekinmemek,
korkmamak**

q.-ıp 2684

qaş bk. qas

q.+(awlaq qaş) 0832

qaş-(qaşuw) 1. kaçmak

q.-ar(olbarıs qaşar qal) 1910

q.-atuğın 2682

q.-ıp 2800

2. (-p zarf fiil eki alarak qutıl-,
cığ-, ket- yardımcı fiilleriyle
birlikte kullanıldığı zaman tezlik
bildirir)

q.-ıp(qaşıp qutıl-) 1334

q.-ıp(qaşıp cığ-) 2335

q.-ıp(qaşıp ket-) 2349

qaşan ne zaman

q. 0724, 1254, 2087

qaşığırak uzakça, pek yakın değil

q. 2374

qat-(qatuw) iştirak etmek

q.-ayın(jawap qat-) konuşmaya
katılmak 1497

qata < A. hata, kabahat, günah

q.+sın 1355

qatarlan-(qatarlanuw) sıralanmak

q.-ğan 2696

qater akran, denk

q.+iñ 0097

qatın kadın, hanım, eş

q. 0042, 0047, 0049, 0570, 0575,
0903, 0904, 1759, 2425, 2431,
2512, 2682

q.+dardıñ 0904

q.+ı 0050, 0567

q.+ım 2340, 2642

q.+ıñız 2348

**qattas birlikte bir şeyler paylaşan
kimseler**

q.+ım 1623

qattı fazla, çok

q. 0068, 1690, 1968, 2622

q.+aytuwğa bat- çok konuşmak
2550

q.+(bası qattu) hızlı 2341
qawla-(qawlaw) çoğalmak, artmak
q.-p 2637
qay hangi
q. 0155, 1099, 1338, 2102, 2116,
2643
q.+et-(qay etemin)(qaytemin)
ne yapayım 0943
q.+et-(qay eterin)(qayterin)
0669
q.+et-(qay eteyin)(qayteyin)
0935, 1587, 1588, 2139, 2162
q.+et-(qay etip)(qaytip) 1751,
2425
qayda nerede, nereye
q. 0602, 0877, 2196, 2298, 2381,
2405, 2496, 2499, 2556
q.+sın 1766
qaydan nereden
q. 0828, 0837, 1727, 2221
qayğı üzüntü, hasret
q. 1596
q.+menen 1314, 1796, 1810
q.+nın(qayğısın işten joy-)
üzüntüsünü, sıkıntısını yok
etmek, rahatlamak 0059
q.+sın(qayğısın işten joy-) 2233
qayğılı kaygılı
q. 2078
qayın I kayın ağacı
q. 2086
qayın II hanımın veya kocasının
akrabaları
q. 2816
q.+ata kaynata 2116, 2134
q.+ene kaynana 2149, 2820
q.+ım(qaynım) 1259
q.+ın(qaynın) 2213
q.+ına(qaynına) 1254
q.+ına(qaynına) 1261, 2810
qayırıl-(qayırılıw) dönmek

q.-ip 0789
qayna-(qaynaw) kaynamak, taşmak
q.-ydi 0865
qayran < A. 1. hayran, şaşırmiş
q.+bas şaşkın 0677
q.+qal- 1116, 2100, 2766
2. sevgili, kıymetli
q. 1921, 1932, 2139
qayrat < A. gayret, çabalama
q.+ket- gayreti tükenmek 1487
q.+ım(qayratı jasiy-) gayreti
tükenmek 1499
q.+ıma 2506
q.+ımdı 2713
qayrıl-(qayrılıw) 1. ayrılmak
q.-dım 1842
2. dönmek
q.-ip 1279
qaysı hangi
q. 2163
q.+sın 2294
qayt-(qaytuw) 1. dönmek
q.-alıq 2003
q.-ip 0267, 0271, 0860, 0908,
1176, 1306, 1456, 1894, 2415,
2556, 2557, 2810
q.-ip 2184, 2190
q.-pasın 0749
q.-payın 0231
q.-saña(qayt-saña) 0176
2. (-a zarf fiil eki alarak ber-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-a(qayta ber-) 0272
qayta tekrar
q. 0017, 2244
qaytadan yeniden
q. 0750, 2027, 2616, 2824
qaytar-(qaytaruw) çevirmek, geri
yollamak
q.-dı 0273

q.-dı(jawap qaytar-) 0269
q.-ıp 0364
q.-mız 2557
qaytara defa, kere
q. 0672, 1421
qaytpaq dönme
(bol- yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman bir işi
yapmaya niyetlenmek anlamını
verir)
q.+bol- 1138
qaywan < A. hayvan
q. 1579
qaz kaz
q. 1262, 1579, 1580, 1592
q.+benen 1245, 1579
q.+dar 1579
q.+darğa 1579
q.+day 2474
q.+diñ 1270
qaza < A. ölüm, ecel
q.+ğa 1965
qazaq kazak halkı
q.+tan 2556
q.+tuñ 1716
qazıl-(qazıluw) kazılmak
q.-ıp 2556
qazine < A. hazine
q. 0565
qazinelı < A.+T. hazineli, hazine
bulunan
q. 0477
qazir < A. şimdi
q. 2505
Qazmoyın (özel isim) Horen'in atının
adı
Q. 2565, 2748
Qazmoyındı bk. Qazmoyın
Q. 2335
Qıdır < A. Hızır
Q.+dar- Hızır'ın tesir etmesi 2790

qıl-(qıluw) 1. kılmak, etmek, bir işi
yapmak
q.-(toy qıl-) 0902
q.-(wàde qıl-) 1258
q.-(raxım qıl-) 1824
q.-(raqım qıl-) 1864
q.-(tamaşa qıl-) 2806
q.-a(qıla ma) 2284
q.-adı 2265
q.-adı(adıra-talqan qıl-) 1746
q.-adı(xabar qıl-) 1262
q.-adı(qabil qıl-) 2625
q.-adı(oy qıl-) 1696
q.-adı(sabır qıl-) 1897
q.-adı(sàlem qıl-) 2469
q.-adı(toy qıl-) 1695
q.-alıq(bayan qıl-) 0751
q.-amız 2497
q.-ar(naz qıl-) 1591
q.-asiñ(ümit qıl-) 2639
q.-atuğın(amal qıl-) 2800
q.-ayın 2345
q.-ayın(qızmet qıl-) 0976
q.-dı(arız qıl-) 1887
q.-dı(atqa ökim qıl-) 0634
q.-dı(bayan qıl-) 0910, 1253
q.-dı(ırım qıl-) 2291
q.-dı(ısarap qıl-) 0273
q.-dı(ixsan qıl-) 2787
q.-dı(qapa qıl-) 0680
q.-dı(nala qıl-) 1489, 2601
q.-dı(sap qıl-) 2773
q.-dı(tamam qıl-) 0073
q.-dı(toy qıl-) 1253, 2824
q.-dım(niyet qıl-) 2387
q.-dım(talap qıl-) 2420
q.-dım(tàwbe qıl-) 2328, 2332
q.-dım(tàwekel qıl-) 2333, 2424
q.-diñ(nàsip qıl-) 2025
q.-diñ(zar qıl-) 1850
q.-ğan 1544, 1755, 2142, 2540

q.-ğan(kesir qıl-) 0819
q.-ğan(meken qıl-) 1443
q.-ğan(talap qıl-) 0195, 0231
q.-ğan(tamaşa qıl-) 0593
q.-ğan(wàde qıl-) 2440
q.-ğandı(qızmet qıl-) 0701
q.-ğanı 2626
q.-ğanı(minàjat qıl-) 0231
q.-ğanım(qızmet qıl-) 2121
q.-ğıl(aqılmen oylap is qıl-)
 1368
q.-ğıl(bassı qıl-) 1416
q.-ğıl(raqım qıl-) 2711
q.-ğın(joldas qıl-) 1948
q.-ıp 0276, 0983
q.-ıp(ar qıl-) 2514
q.-ıp(arız qıl-) 1260, 1782
q.-ıp(aşuw qıl-) 0861
q.-ıp(âzil qıl-) 1105
q.-ıp(bassı qıl-) 0860, 2556
q.-ıp(jota jota qıl-) 2785
q.-ıp(kenes qıl-) 0905
q.-ıp(kez qıl-) 2428
q.-ıp(kiriptâr qıl-) 2037
q.-ıp(qızmet qıl-) 1067
q.-ıp(qoşemet qıl-) 1261
q.-ıp(qurbandıq qıl-) 1781
q.-ıp(quwanış qıl-) 2756
q.-ıp(masqara qıl-) 0862
q.-ıp(mazaq qıl-) 0077
q.-ıp(minàjat qıl-) 2600
q.-ıp(ne qıl-)(nağılıp) 2651, 2662
q.-ıp(nasixat qıl-) 1949
q.-ıp(oyın qıl-) 1887
q.-ıp(ölşew qıl-) 0033
q.-ıp(raqım qıl-) 0264
q.-ıp(sabır qıl-) 1271
q.-ıp(siyapat qıl-) 0056
q.-ıp(şükir qıl-) 2477, 2758
q.-ıp(taqat qıl-) 0669
q.-ıp(talap qıl-) 1393

q.-ıp(tamaşa qıl-) 2004
q.-ıp(tàwbe qıl-) 2327
q.-ıp(tentektik qıl-) 2553
q.-ıp(toy qıl-) 1887, 2763
q.-ıp(wağada qıl-) 2255
q.-ıp(zar qıl-) 2403
q.-ma(qor qıl-) 2705
q.-ma(ökiniş qıl-) 1949, 1959,
 1999
q.-mañız(qahar qıl-) 2526
q.-mas 2388
q.-mas(qor qıl-) 1230
q.-masa(qas qıl-) 1385
q.-masa(nàsıp qıl-) 0228
q.-may(asılıq qıl-) 1945
q.-may(qapa qıl-) 0717
q.-may(qor qıl-) 1406
q.-maydı(talap qıl-) 1338
q.-sa 0897
q.-sa(nàsıp qıl-) 2004
q.-sa(raqım qıl-) 2707
q.-sam(erkelik qıl-) 1616
q.-sañ 2334
q.-sañ(raxım qıl-) 0249
q.-sañ(talap qıl-) 2397
 2. (-a zarf fiil eki alarak kör-
 yardımcı fiiliyle birlikte
 kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-a(qıla kör-) 1834
 3. (-p zarf fiil eki alarak jür-
 yardımcı fiiliyle birlikte
 kullanıldığı zaman anlamı
 kuvvetlendirir)
q.-ıp(qılıp jür-) 0861, 2350
qılan belirti, görüntü
q.+et- uzaktan görünmek 1058
qılıqsı-(qılıqsuw) karakter ve tutumla
 ilgili hareket etmek
q.-p 0443
qılıs-(qılısuw) birlikte bir şey için
 karar vermek

q.-tı(wàde qılıs-) 0909
qılış kılıç
q. 0638, 0648
q.+pen 2745
qılmaq 1. yapmak, etmek
q.+qa(qiyal qıl-) 2421
q.+qa(ölüm qıl-) 1502
2. (bol-yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman bir şeye niyet
etmek anlamını verir)
q.+bol- 0902
qılt bir görünüp bir kaybolma
q.+et- 1058
qıltılda-(qıltıldaw) bir görünmek, bir
kaybolmak
q.-p 0649
qımqa-(qımqaw) kıvrırmak
q.-p 0475
qına-(qınaw) beli çekerek kemeri sıkı
bağlamak
q.-dım 1102
qınama beli ince olarak dikilen elbise
q. 1102
qınap kılıç, bıçak gibi aletlerin kılıfı
olarak deriden dikilen şey
q.+ı(qınabı) 2303
q.+qa 1391
qıp (qıl- fiilinin -p zarf fiil eki almış
şekli olan qılıp'ın kısaltılmış
şekli)
q.+(başşı qıl-) 1873
q.+(bende qıl-) 2016
q.+(ğasıq qıl-) 1506
q.+(juda qıl-) 2746
q.+(qızmet qıl-) 2814
q.+(maslixat qıl-) 0866
q.+(ne qıl-)(nağıp) 0262, 0798,
1183,1595
q.+(osılay qıl-) 2799
q.+(tamaşa qıl-) 2774
qır tepe

q. 0368
q.+dan 0658
qıran kartal
q.+day 1841
qır-(qıruw) öldürmek
q.-ğan 2778, 2799
q.-ıp 2773, 2784, 2800, 2803, 2809
qırıq (sayı) kırk
q. 0050, 0104, 0123, 0215, 0273,
0474, 0477, 0903, 1438, 1462,
1887, 2763, 2824
q.+şilten 1827, 2701
q.+(ğayıp iyrın qırıq şilten)
0890
qırmızı < A. açık kızıl renk
q. 0414
qırqar kılıç
q.+ıñ 2303
qıs kış
q. 1235
qıs-(qısuw) 1. sıkıştırmak
q.-qan 2731
2. (-p zarf fiil eki alarak tur-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)
q.-ıp(bawırına qısıp tur-) 1294
qısil-(qısıluw) zor durumda kalmak,
eziyet çekmek
q.-ğannıñ 2789
qısıraq kısraq
q.+tıñ 0307
qısqa kısa
q.+sı 0229, 1126
qıstaw zor, mecburi olan
q. 1033
qıy-(qıyuw) öldürmek
(-p zarf fiil eki alarak ber-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

q.-ip(qıyıp ber-) öldürüvermek
2802

qız kız

q. 0064, 0071, 0072, 0084, 0088,
0090, 0095, 0098, 0187, 0236,
0272, 0273, 0386, 0394, 0411,
0435, 0464, 0469, 0497, 0501,
0525, 0530, 0538, 0676, 0680,
0750, 0804, 0809, 1259

q.+benen 0909

q.+dan 0505, 0572, 0577

q.+dar 0272

q.+dardı 0273

q.+darğa 2291

q.+darı 0275

q.+darın 0272

q.+darmen 2258

q.+dı 0093, 0669, 2291

q.+dın 2078, 2352

q.+ı 0094, 0272, 0276, 0398, 0418,
0756, 1886

q.+ı(xor qızı) 0416

q.+ın 0066, 0178, 0272, 1259,
1886

q.+ınday(xor qızı) 2081, 2104

q.+ınıñ(nur qızı) 0766

qız-(qızuw) (vücudu) ısınmak, (kanı)
kızışmak

q.-ğan(eti qız-) 2335

q.-sa(eti qız-) 2349

qız-bozbala kızlar ve delikanlılar
q. 2129

qızdır-(qızdıruw) (vücudunu)
ısıtmak, (kanını) kızıştırmak

q.-ıp(eti qızdır-) 2335

qızıq 1. rahat, sevinç, mutluluk

q.+dàwren sür- rahat yaşamak
0916

q.+ı(qızıǵı) 2627

q.+ın(qızıǵın) 2774

q.+ına(qızıǵına bat-) sevinmek,
mutlu olmak 2719

2. eğlence

q.+ına(qızıǵına toy-) güzelliğine
doymak, hayran kalmak 0015

q.+qa(qızıqqa bats-)
güzellikleri, eğlenceyi paylaşmak
1628

q.+penen 0902

q.+tı 2274

qızıl kızıl, kırmızı

q.+altın kırmızı ile sarı arası bir
renkte olan altın 0566

q.+qanğa boya- bir çok kişiyi
öldürmek 2804

q.+til kötü konuşan, zararlı
kimse 1563

q.+da 2352

q.+ı 0773

Qız Jibek (özel isim) Kız Jibek
Q. 0276, 0402, 0419, 0447, 0450,
0487, 0516, 0547, 0673, 0807,
0835, 0885, 1051, 1064, 1068,
1086, 1092, 1139, 1712, 1721,
1743, 2177, 2216, 2340, 2437,
2468, 2594, 2601, 2621

Q.+ke 1703

Q.+ten 0014

Q.+tey 2034

Q.+ti 0007, 0791, 1075, 1916,
2057

Q.+tiñ 0010, 0589, 0636, 0752,
0763, 0771, 0883, 1071, 1073,
1361, 1448, 1702, 1732, 1741,
1762, 1771, 2076, 2338, 2365

qızmet < A. hizmet

q.+qıl- hizmet etmek 0701, 0976,
1067, 2121, 2814

q.+in 2816

qızmetker < A.+F. hizmetkar, hizmet
eden

q.+ge 0121
qis-(qisuw) acele ettirmek
q.-ıñız 2526
qiy-(qiyuw) 1. feda etmek
q.-(sapar qiy-) 1302
q.-dı(jan qiy-) 2781
q.-dı(közi qiy-) 1751
q.-madım 1937
q.-mağan(jol jürüwge giyma-)
 1845
 2. kesmek
q.-dı 1165
q.-ğan 2114
 3. (-a zarf fiil eki alarak al- fiilinin
 olumsuz şekliyle birlikte
 kullanıldığı zaman iktidari
 anlamın olumsuzunu belirtir)
q.-a(qiya alma-) 1278
qiya dağın, tepenin yamacı
q. 2086
qiyaq kıymetli, sevgili
q.+ım(qiyağım) 2219
q.+ım(qiyağım)(qanatımda
qiyağım) 1635
qiyal < A. hayal
q.+qıl- hayal etmek 2421
 bk. xiyyal
qiyın zor, kolay olmayan
q. 1033, 1287, 1760, 1917, 2235
q.+dı 1030
q.+dı(qiyın-dı) 1305
qiyna-(qiynaw) eziyet etmek,
 zorlamak
q.-dım(şıbın janın qiyna-) 1939
qobız kopuz
q. 1315
qodıq katır veya eşek gibi hayvanların
 yavrusu
q.+tı 0381, 1080, 1457
qoğalı sulu, sazlı yerde bulunan
 kamış gibi bitkileri olan

q. 0764
qol I insanın bileğinden parmaklarına
 kadar olan kısmı, el
q. 1342
q.+jay- ellerini dua eder gibi
 yukarı kaldırmak 1812, 1814
q.+sal-el atmak 1509, 2686, 2724
q.+ustas- el sıkışmak 1251, 1423
q.+da(äweli qolda) 2612
q.+dan 2740
q.+darına(qolğa tüsir-) ele
 geçirmek, bulmak 0904
q.+ğa 1511, 2688, 2726
q.+ğa(altındı qamşı qolğa al-)
 0483
q.+ğa(qolğa tiy-) eline geçirmek,
 yakalamak 2802
q.+ğa(qolğa tus bol-)
 yakalanmak, ele geçmek 2616
q.+ıma 1315
q.+ıma 2300
q.+ımdağı 1163
q.+ın(qol sal-) 1518
q.+ına 1262, 1412, 1926, 2296,
 2369
q.+ına(qolğa al-) sahip çıkmak
 1833
q.+ınan 0615
q.+ınan(qolınan suw ber-)
 ölmek üzere olan kişiye son defa
 su vermek 1631
q.+ında 0649, 1654, 2383
q.+ındağı 2044
q.+ıñdı(qol jay-) 1811
qol II asker, ordu
q. 2390
q.+dı 2071
q.+ın 2803
qolan gür, kalın
q.+şaş uzun siyah ve gür saç
 0827

qolda-(qoldaw) kollamak
q.-p 0258
qoltuq kolla gövdenin arası
q.+ınan 0654
q.+ınan(qoltuğınan süy-) destek olmak 1538
qomda-(qomdaw) devenin arkasına
keçe veya örtü sararak yük
yüklemeye hazırlamak
q.-ğan 0532
qon hayvanın semizliği
q.+ınan 0618
qon-(qonuw) konmak, konaklamak
q.-adı 2020
q.-ar(qonar bol-) 1583
q.-ayın 1579
q.-bas(qus qonbas) 1657
q.-baysıñ 1593
q.-dı(baq qon-) 2790
q.-ıp 0747
q.-ıptı 0383, 1459
qondır-(qondıruw) (kuş için)
kondurmak, konaklatmak
q.-madı 1579
qonıraw çan
q.0665
q.+dı 0659
qor < F.değersiz, kıymetsiz
q.+qıl- değerini düşürmek 1230,
1406, 2705
qora ahır
q.+ğa 0192, 2510
qoram büyüklük, genişlik
q.+ğa 1518
qoramsaq ok konulan torba
q.+qa 1509, 2724
Qorasan < F. (yer adı) Horasan,
manevi değeri olduğuna inanılan
memleket
Q.+ğa 0138
qorğasın tüfek ve tabanca kurşunu

q. 1532
qorjın heybe
q.+ğa 1262
qorıq-(qorıquw) korkmak
q.-qan 0676
q.-pasın 1228
bk. qorquw
qorq-(qorquw) bk. qorıquw
q.-adı(qorqadı-ay) 1218
q.-amın 2122
q.-ıp 1259, 1262, 1372, 2009, 2511
(-p zarf fiil eki alarak qal-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-ıp(qorqıp qal-) 0924
qorlıq < F.+T. güçsüz kimseye güçlü
kimsenin adaletsizce yaptığı
hareket, eziyet
q. 1177
q.+ı(qorlığı) 1543
q.+penen 1550
qormsaq bk. qoramsaq
q.+qa 2686
qos I çift, iki tane, iki kat
q. 0779, 0902, 0981, 1010, 1875
qos II birbirine bağlama,
yakınlaştırma
q.+ı(qos tik-) yakınlaştırmak
0889
qos III geçici olarak içinde oturmak
için; kamaştan, keçeden, branda
bezinden yapılan çardak,
yatılacak yer
q.+ına 2530, 2556
qos-(qosuw) 1. birleştirmek,
birbirlerine uygun görmek
q.-qan 2413
q.-qanım(bas qos-) 2054, 2058,
2062
q.-qay 2401

2. (-a zarf fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anilik, tezlik bildirir)
q.-a(qosa ket-) karışmak 1650
qosaq evli iki kişinin biri
q.+ımnan(qosağımnan) 2111
qosaqta-(qosaqtaw) bağlamak
q.-p 0260
qosıl-(qosıluw) birleşmek
q.-ayın 2412
q.-ıp 1108, 1112
q.-sa(bas qosul-) 1088
Qosoba (yer adı) Kosoba
Q. 1441
Q.+da 1728
Q.+niñ 1452, 1649, 1656, 1889
qoşı yolculuğa çıkan bir gruba dahil olan, hizmet eden kimse
q. 0119, 0130
q.+m 2203
qoş < F. hoş, iyi, güzel
q.+alla Allahısmarladık, hoşçakalın 1252
q.+aman bol- iyi ve sağlıklı olmak 2445
q.+bol- hoşlanmak, sevmek 0743
qoşemet < F. saygı, hürmet
q.+qıl- hürmet etmek, saygı göstermek 1261
qoşqar koç
q.+dıñ 0617
qoştas-(qoştasuw) vedalaşmak
q.-ıp 1251, 1423, 1429, 1579, 1877
q.-pay 1632
qoy koyun
q. 0191, 1212, 1532, 2147
q.+ayt- kurbanlık koyun adamak, adak adamak 0138
q.+day 0260, 0818, 1044, 2072
qoy-(qoyuw) 1. koymak, bırakmak

q.- 0165, 0234
q.-a(bet qoy-) 2441
q.-alıq 0013
q.-dı 2242
q.-dı(at qoy-) 0061
q.-ıp(bas qoy-) 1900
q.-ıptı(at qoy-) 0054
q.-maydı 1345
2. (yardımcı fiil olarak qoy-, anlama kuvvet ve anilik verir)
q.-adı(amandasıp qoy-) 2236
q.-dım(alıp qoy-) 1376
q.-dım(saldırıp qoy-) 1391
q.-ğan(ayırıp qoy-) 0401
q.-ğan(qılıp qoy-) 0276
q.-ıp(alıp qoy-) 1422
q.-ıp(baylap qoy-) 1138
q.-ıptı(alıp qoy-) 1552
3. (-may zarf fiil eki almış ve anlamı kuvvetlendirmek amacıyla -aq eki eklenmiş bar-fiiline yardımcı fiil olarak eklendiği zaman tezlik bildirir)
q.-ayın(barmay-aq qoy-) 1259
4. (-p zarf fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-ıp(qoyıp ket-) 2556
qoyan tavşan
q.-day 0631, 1039, 1057
qoyın koyun, göğüsle giysi arası
q.+ına(qoynına)(qoynına en-) birisiyle yatmak 0840
qoysı çoban
q. 1885, 1888
q.+ğa 1885
qozğa- (qozğaw) ele alınmasını sağlamak
q.-p(söz qozğa-) 0014
q.-yın(ãñgime qozğa-) 0003
qozı kuzu

q.1413
q.+mñ 0326
qubıla < A. kible
q. 2596
q.+ğa 1900
quda dünür
q.+bol- 0860
Quday < F. Tanrı, Allah
Q. 0052, 0055, 0244, 0934, 1175,
 1358, 1664, 1738, 1754, 1817,
 1864, 1881, 1912, 1980, 1995,
 2142, 2221, 2249, 2253, 2284,
 2291, 2322, 2399, 2417, 2605,
 2777, 2781
Q.+jetkiz- Allah'ın ömür vermesi
 1375, 1408, 1799
Q.+qarğa- Allah tarafından
 kahredilmek 1327
Q.+tağala 2004
Q.+ur- Allah'ın tokadını yemiş
 gibi olmak 0685
Q.+(Quday-ay) 1148, 2008, 2021
Q.+(bir Quday) 1208, 1382, 1817,
 1864, 2707, 2767
Q.+(patşa Quday) 2789, 2807
Q.+(tuzındı Quday köter-) 2305,
 2386
Q.+a(Qudaya!) 0239, 0249, 1166,
 1493, 1555, 1585, 1752, 1818,
 1849, 1946, 2013, 2318, 2328,
 2610, 2612, 2614, 2619, 2711
Q.+a(qudireti küşti Quday)
 1490, 1505, 2602, 2714
Q.+dan 0995, 1353, 1366, 2402
Q.+ğa 0205, 1013, 1203, 2040
Q.+ğa(bir Quday) 2599
Q.+ı(bir Quday) 0122
Q.+ım 0083, 1178, 1246, 1385,
 1757, 1825, 1992, 2057, 2111,
 2151, 2411, 2491, 2722

Q.+ım(qudireti küşti Quday)
 2709
Q.+ımnıñ 2426
Q.+ıña(Qudayğa bar-) ölmek
 2649
qudiret < A. güç, kuvvet
q.+ı(qudireti küşti Quday)
 kudretli Allah 1490, 1505, 2602,
 2709, 2714
q.+ı(qudireti küşti jan Alla)
 2015
q.+ine 1336
qul kul
q.+ğa 1585
q.+ı 0330
q.+ıñmıñ 2720
qula terkedilmiş yerler
q. 1657
qula-(qulaw) dik duran bir şeyin
 yıkılması, düşmek
q.-dı 1125, 1545, 1740, 1899, 2739
q.-ma 2281
qulaq kulak
q.+sal- kulak vermek, dikkatle
 dinlemek 0002, 0652, 0722, 1986
q.+ı(qulağı) 0660, 0768
q.+ım(qulağım) 0921
q.+ıñ(qulaq sal-) 0708
q.+ıñdı(qulaq sal-) 1790
qulan katır gibi yabani yıldı
q.+nan 0381, 1080, 1457
qulaş kulaç
q. 2296
qulın kısırağın yavrusu, altı aylık
 kadar olanına tay denir
q.+ım 1619
qul-qoyşı çoban olan kimse
q.+ğa 2348
qulp bir şeyin tutulacak kısmı, çiçeğin
 yaprağı

- q.+ı(aqqa qulpı jasıl) 0293, 0801, 0998**
- qultılda-(qultıldaw) hareketlenmek**
q.-p 1061
- qum kum**
q.+(közine qum quyl-) 0172
q.+bol- ufalanmak 2114
- qumar < A. heves, merak**
q.+köz hevesle, arzuyla bakan göz 0781
- qunan iki yaşı bitiren tay**
q. 0191, 1044, 1384
q.+day 1626
- qur boş**
q.+qal- boş kalmak, mahrum olmak 1967
bk. qurı
- qur-(quruw) kurmak, yapmak**
q.-adı(ângime düken qur-) 0446, 0601, 1109
q.-ğan(söz dükeni qur-) 0018
- quraq henüz olmamış, daha yeni çıkmakta olan kamış**
q.+ı(qurağı) 0764
q.+ım(qurağım) 0913, 1951
- qurban < A. kurban, bir gaye uğrunda feda olma**
q.+(jolına qurban ol-) 1258
- qurbandıq < A.+T. kurbanlık**
q.+qıl- kurban etmek 1781
q.+şal- kurban kesmek 1781
- qurbı < A. yaşları bir olan, yaşıt olan kimseler**
q. 1725
q.+dan 0898
q.+mday 0171
- qurı bk. qur**
q.+qal- boş kalmak, mahrum olmak 1973
- qurı-(quruw) yok edilmek, zarar verilmek**
- q.-dı 2142**
bk. quriyuw
- qurıt-(qurıtuw) yok etmek**
q.-amısıñ 2619
- quriy-(quriyuw) bk. quruw**
q.-dı 2708
- qurmet < A. hürmet, asalet**
q.+et- 2241
q.+i 0752, 1826
q.+im 0856
- qurt-(qurtuw) bk. qurıtuw**
q.-a 2018
q.-amısıñ 2610
q.-tuñ 0152
- quruw kurma, yapma**
q.+ı(ângime düken qur-) 2131
- qus kuş**
q.+qanattı çok hızlı koşan 0115
q.+qonbas ıssız 1657
q.+pen(uşqan quspen jarıs-) 2455
q.+qa 1262
q.+qa(it penen qusqa jem bol-) 1675, 1683, 1922, 1934
q.+tay 2571
- quşaqta-(quşaqtaw) kucaklamak**
q.-p 1739
- qutıl-(qutıluw) kurtulmak**
q.-ar 1334, 2120
q.-dım 2613
q.-ıp 2759
- quw I açığöz, çakal**
q. 1520, 2314, 2416, 2508, 2685, 2718
- quw II yalancı, vefasız**
q. 0829, 1149
- quw III halsiz, bitkin**
q. 1278
q.+ğa 1175
- quw IV kuğu kuşu**
q.+ınday 0540

quw-(quwuw) 1. takip etmek
q.-dı 2556
q.-ıp 2556, 2796
 2. (-a zarf fiil eki alarak jönel-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman bir işi yapmaya hazırlanmak anlamını verir)
q.-a(quwa jönel-) takip etmeye hazırlanmak 2556
 3. (-p zarf fiil eki alarak ber-, ket-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-ıp(quwıp ber-) 2801
q.-ıp(quwıp kel-) 0140
quwala-(quwalaw) takip etmek, peşini bırakmamak
q.-p 0860
quwan-(quwanuw) sevinmek, memnun olmak
q.-ıp 1253, 1928
quwanış sevinç, mutluluk
q. 1745
q.+qıl- sevinmek 2756
quwant-(quwantuw) sevindirmek
q.-ar 2151
q.-ıp 2762
quwar-(quwaruw) 1. kanı azalarak boz hale gelmek, kurumak
q.-ıp 1935
 2. (-p zarf fiil eki alarak qal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
q.-ıp(quwarıp qal-) 1222
quwat < A. kuvvet, güç
q. 2001
quwray boğum boğum bir ot çeşidi
q.+dı 1524
quy-(quyuw) dökülmek, yukarıdan aşağıya düşmek
q.-ğan 2568

quyıl-(quyılıw) bir yere yığılmak, toplanmak
q.-sın(közine qum quyıl-) 0172
quyın toz, kar, toprağı yuvarlayarak dik yükselten rüzgar
q.+day 0647
quyısqa eğerin ileri gitmemesi için, kuyruk dibinden döndürülerek iki tarafı eğere bağlanan bağ
q.+ı 2562
quyırıq kuyruk, arkada olan
q.+ım(quyırğım) vücudumdan bir parçam, sevdiğim 1322, 1342
quzğın kuzgun
q. 1559, 2312
Quzır-İlyas < A.+A. kardeş olduklarına ve senede bir defa buluştuklarına inanılan Hızır ve İlyas peygamberler
Q. 1827

L

lağıl < A. kıymetli taş
l. 1266
lağnat < A. lanet, beddua
l. 1447, 1519, 1534, 1548, 1570, 2685
lağnet < A. bk. lağnat
l. 1726, 1748, 1756, 2297, 2307, 2314, 2330
la-lay-lama-loq (Kalmakça) Allahım!
l. 2741
Lawıx < A. Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı olduğu manevi levha, levh-i mahfuz
l. 1821
layıq < A. layık, yaraşır, uygun
l. 0705, 0710, 1168, 1802

Lâ-iy-laha-iy-l-alla < A. La ilahe illallah,
Allah'tan başka Tanrı yoktur
L. 1665

Lâyli-Mâjnün < A.+A. Leyla ve
Mecnun
L. 0252, 0754

L.+dey 1111

lebiz < A. nefes
L.+i 0545

M

ma (sözün, cümlelerin sonuna
getirilen soru eki)
m. 0146, 0166, 0194, 0196, 0199,
0447, 0737, 0889, 0890, 0894,
1146, 1147, 1149, 1707, 1854,
2018, 2151, 2224, 2284, 2290,
2363, 2535

mağan bana
m. 0091, 0170, 0268, 0276, 0327,
0352, 0691, 0723, 0743, 0928,
1168, 1261, 1686, 1687, 1749,
1755, 1886, 2082, 2263, 2294,
2345, 2360, 2556, 2606, 2645

maxal < A. zaman, vakit
m.+(**besin maxal**) 0385
m.+(**sàske maxal**) 1468

maqbal < A. sıkı dokunan yumuşak
kumaş çeşidi
m.+(**menen**) 1869

maqta-(maqtaw) < A.+T. 1.
methetmek
m.-p 1722
2. (-y zarf fiil eki olarak ber-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlilik bildirir)
m.-y(**maqta ber-**) 1715

maqul < A. iyi, doğru, makul

m. 0737

m.+(**kör-** doğru bulmak 0359,
0954, 2366

maqulıq < A. mahluk, yaratık
m. 1598

mal < A. 1. koyun, keçi, deve, sığır, at
gibi hayvanlar

m. 0209, 0839, 1574

m.+(**da(ayaqtı mal)** hayvanlar
0040

m.+(**day**) 0817

m.+(**dı**) 0273

m.+(**dın(tört tülük mal)**) 1991

m.+(**ğa**) 1622

m.+(**ın**) 0210

m.+(**ındı**) 0725

2. zenginlik

m.+(**dı**) 0078, 0273

m.+(**ğa**) 0081

m.+(**ım**) 0066

m.+(**ın**) 0085

m.+(**ınız**) 0006

mamıq içine kuş tüyü veya çok
yumuşak pamuk koyularak
yapılan yastık

m.+(**ım(mamıgım)**) 0851

manday alın

m.+(**dan**) 1541, 1668, 1676

m.+(**ı**) 0471, 0580, 0760, 1040

m.+(**ın**) 0400

m.+(**ına(mandayına siyma-)**)

nasip olmamak 1942

m.+(**ınan**) 1651

marqa biraz büyümüş, bir kaç aylık
olmuş kuzu

m.+(**day**) 1212

m.+(**dı(marqadı-ay)**) 2147

mas < F. mest

m.+(**bol-**) 2292

maslixat < A. önemli bir iş hakkında
konuşma, istişare

m.+qıl- 0866
m.+ın 0910
masqara < A. maskara, utanmaz
m.+qıl- 0862
may yağ
m.+day(mayday jaq-)
hoşlanmak 0821
m.+day(sarı mayday erıl-) 1048
m.+ğa(mayğa salıp nan ber-) iyi
beslemek 1613
maya tüyü kısa, tek hörgüçlü, kısa
boylu deve cinsi
m. 0437
m.+day 2456
maydan < A. meydan, geniş, açık, düz
alan
m. 1584
maypanda-(maypandaw) birisinin
önünde, kabahatini giderebilmek
için alttan alarak, hürmetkar
hareket etmek
m.-p 2474
mayrıl-(mayrılıw) işe yaramayacak
şekilde kıvrılmak, eğilmek
m.-dım 1844
mazalı rahatlatıcı
m. 0543
mazaq < A. alay
m.+qıl- alay etmek 0077
màdet < A. yardım
m.+qıl- 1834
m.+tile- 1367
màdetker < A.+F. yardımcı
m. 1852
màjet < A. büyüklük, güç
m.+tile- 2659
màlim < A. malum, belli
m. 2432
màni < A. mana, anlam
m.+sin 1885, 2107
màn-jay asıl, esas

m.+ıñdı 2404
màsele < A. mesele
m. 1089
me (sözün, cümlelerin sonuna
getirilen soru eki)
m. 0180, 0182, 0185, 0188, 0268,
0661, 0920, 2335, 2608, 2794
Meke < A. (yer adı) Mekke
M.+ge 0230
meken < A. yer, oturulan yer
m.+qıl- 1443
m.+i 0025
men I ben
m. 0202, 0244, 0270, 0276, 0325,
0329, 0345, 0353, 0348, 0388,
0692, 0740, 0745, 0815, 0860,
0900, 0933, 0976, 1154, 1170,
1175, 1256, 1261, 1364, 1556,
1589, 1594, 1691, 1763, 1835,
1908, 2004, 2024, 2031, 2098,
2099, 2132, 2172, 2176, 2293,
2294, 2347, 2348, 2349, 2350,
2351, 2357, 2403, 2412, 2414,
2523, 2557, 2640, 2654, 2655,
2664, 2716, 2720, 2778
m.+de 2751
m.+en 0145, 0320, 2087
m.+i 0323, 0729, 0911, 1208,
1758, 1887, 2004, 2016, 2245,
2248
m.+iki 2304, 2673
m.+ikiñ 0067
m.+iñ 0231, 0262, 0727, 0733,
0819, 0862, 1261, 1307, 1329,
1499, 1607, 1619, 1639, 1689,
1824, 1828, 1921, 1932, 2018,
2088, 2229, 2340, 2348, 2556,
2638, 2642
m.+inmenen 2648
men II ila, ile, le

m. 0120, 0430, 0586, 2086, 2463, 2582, 2755
menen ile
m. 0037, 0080, 0147,0614, 1250, 1253, 1941, 1988, 2448, 2504, 2512
mergen nişancı, attığını vuran kimse
m.+der 1136
mergendik nişancılık
m.+pen 1729
meyir < F. sevgi, iyi niyet
m.+i(köz meyiri qan-) 0793
mezgil vakit, zaman
m.+i(jatar mezgil) 1123
m.+i(tan mezgili) 0412
mıqın yan
m.+darı 1060
mıqtı sağlam, güçlü
m. 1893
mıltıq tüfek
m. 1579
m.+qa 1528
mıñ (sayı) bin
m. 0038, 0276, 1262, 1819, 1962, 2536, 2800, 2803
m.+jeti jüz 2556
m.+ın 0714
mına bu, yakın yerdeki bir şeyi işaret etmek
m. 2349, 2350
mınaw bu, işte bu
m. 0680, 1261, 1837
mırza < F. bey
m. 0291, 0299, 0342, 0429, 0467, 0973, 1083, 1107, 1715, 1718
m.+dan 2007
m.+nı 0940
m.+nıñ 0666, 1444, 1530
mixnattı < A.+T. zahmetli, eziyetli
m. 1363
millet < A. memleket

m. 1253
min I kusur
m.+tap- 0799
m.+i 0332
m.+iñ 2538
m.+iñdi 2552
min II ben
m.+in 2617
min-(minüw) 1. binmek
m.- 0983, 2487
m.-bedi 2489
m.-besin(aq töesine min-) 0841
m.-edi 0278, 0955, 1249, 1265, 1784, 2209, 2269, 2478
m.-emin 2263, 2295
m.-er 1425, 2289, 2290
m.-ermin 2291, 2493
m.-esin(kewdesine min-) 2276
m.-etin 2491
m.-etuğın 1386
m.-eyin 2257
m.-gen 0770, 0807, 0835, 1016, 1156, 1575, 2497
m.-gende 0296, 2281, 2396
m.-geni 0526, 2482
m.-genim 2323
m.-geysiñ 1388
m.-gil 2243
m.-ip 0276, 1928, 2335, 2407, 2422, 2556
m.-ipsiñiz 0878
m.-sem 2249
2. (-p zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
m.-ip(minip al-) 1262, 2296
minâjat < A. Allah'a dua etmek
m.+qıl- 0231, 2600
minâjet < A. bk. minâjat
m.+ayt- 1901
mine işte, burada

m. 1584, 2350
m.+(âne-mine) 2630
minekey işte, burada
m. 1307, 1996
mineki bk. minekey
m. 0856
minez huy, karakter, mizaç
m.+i 0494
m.+iñ 2379
mingiz-(mingizüw) bindirmek
m.-bey 2800
m.-gen 2542
m.-ip 2002
mis < F.
m.+imdi(misi qurı-) ne yapacağını bilememek, şaşırmaq
 2018
 miskin < A. aciz, zavallı
m.+di 2156
miyras < A. miras
m. 0081
mol bol
m. 0378, 1510, 2687, 2725
molda < A. molla, hoca, büyük alim
m.+lardıñ 2383
molla < A. bk. molda
m.+lar 1088
moyın I boyun
m.+bur- boyun eğmek 1272
m.+ın(moynın)(moyın bur-)
 başını yere eğmek 1133
m.+ın(moynın)(moyın soz-)
 boynunu uzatmak 2456
m.+ın(moynın)(moyın bur-)
 boyun bükme 2584, 2680
m.+ına(moynına) 1093, 1124,
 1778, 2598
m.+ıñdı(moynıñdı) (moyın
 bur-) itaat etmek 2645
m.+ındı(moynındı)(moyın soz-)
 2170

Moyın II (yer adı) Moyın asuw,
 Boyun geçidi
M. 2556
mun üzüntü, evham
m.+ım 0271
munan bundan
m. 0051, 1174, 1601, 2437, 2734
m.+da 2699
munay-(munayuw) üzölmek, kaygı
 duymak
m.-dıñ 0928
m.-ip 0911
munda burada, bunda, buraya
m. 0097, 1234, 1782, 2294, 2306
munday bunun gibi, tam buna benzer
m. 0856, 1177, 2022, 2388, 2806
mundı üzüntülü, dertli
m.+bol- üzölmek 1734, 2093
munı bunu
m. 0086, 0276, 0444, 0599, 0799,
 0910, 1695, 1885, 1889, 2004,
 2066, 2327, 2780
munıñ bunun
m. 0692
munlı bk. mundı
m.+bol- üzölmek 2594, 2624
murad < A. arzu, istek
m.+ıñ(muradı aşıł-) muradına
 ermek 2398
m.+ıña 1381
 bk. murat
murat < A. bk. murad
m.+ına 0787, 1684
m.+qa 2417
murındıq hayvanların burnuna
 takılan burunluk
m.+ı(murındıqı) 0438
musılman < A. müslüman
m. 0022, 1496, 2664
m.+dı 2187, 2805
m.+ğa 2401

m.+nan 2786
m.+nıñ 2788, 2808
müsâpir < A. muhtaç kimse
m. 0910, 1908, 2000
müsin dış görünüş, kılık kıyafet
m. 0127
müsindi yakışıklı, gösterişli
m. 1753
müşe 1. bir kişiye veya yere bağlı olanlar
m.+si 0136
2. uzuvlar
m.+si 0577
müşele-(müşelew) kesilen hayvanı etini kemiklerini kırmadan boğumlarına göre parçalamak
m.-p 1137
müyzdi boynuzlu
m. 0617

N

nağlıp (ne qılıp, ne yapıp)
(jür- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
n.+jür- 2651, 2662
nağıp 1.(ne qılıp, ne yapıp)
n. 1595
2. (tur- ve jür- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
n.+jür- 0262, 1183
n.+tur- 0798
nala < F. üzüntü, dert, düşünce
n.+nı(nala qıl-) üzüntüsünü, dertini anlatmak 1489, 2601
naliy-(naliyuw) üzüntü, dert çekerek yanmak

n.-dı 1968
namazdiger < F. ikinci namazı
n. 1478
n.+den 2351
namazşam < F. akşam namazı
n. 2494
namıs < A. namus, şeref, ar, edep
n.+tı(namıs jiberme-) şerefsizce davranmak 1535
namıstan-(namıstanuw) < A.+T.
utanmak
n.-dı 0673
nan < F. ekmek
n.+(mayğa salıp nan ber-) 1613
n.+pisip turğan dem sıcak nefes
2419
nan-(nanuw) inanmak
n.- 0742
n.-basañ 2181
nar tek hörgüçlü deve
n. 0780
n.+dı 2817
n.+ğa 0120, 0474, 0477
nas pis olan, kötü, yanlış
n.+ıñız 2543
nasıp < A. nasip
n.+ayda- nasip etmek 0226
n.+qıl- nasip etmek 0228
nasixat < A. nasihat, öğüt
n.+qıl- nasihat etmek 1949
n.+tı(nasixattı aqılmenen toqı-)
nasihatı akıl ile birleştirmek 1090
Nawrız < F. Nevruz
N. 0125
N.+dıñ 0772
nayza < F. süngü, mızrak
n. 0649
n.+sı 0615
naz < F. naz, şımarıklık
n.+qıl- nazlanmak 1591
nâsil < A. nesil, soy

n.+i 2026, 2427
n.+iñ 2101, 2666
n.+iñe 0343
nàsip < A. bk. nasip
n.+qıl- nasip etmek 2004, 2025
nàwbet < A. sıra
n.+im(newbeti jet-) öleceği
zaman gelmek 2608
nàwbetker < A.+F. koruyan, bekleyen
n. 1021
nàwmet < A. Allah'ın lutfu
n. 1967
nàzik < F. ince
n. 0796
nàzir < A. bakma
n.+sal- göz kulak olmak, bakmak
1828
ndi (endi kelimesinin e düşürülmüş
şekli) şimdi
n. 2608
ne ne
n. 0063, 0078, 0081, 0268, 0586,
0663, 0730, 0897, 0900, 1246,
1571, 1608, 1620, 1640, 1716,
1717, 1918, 1975, 2004, 2021,
2093, 2182, 2334, 2497, 2615,
2617
n.+den 0332, 1334, 2639
n.+ler 0663
n.+miz 2003
n.+si 2708
n.+sin 0320, 1716
n.+sine 0596, 2497
nege niye
n. 0323, 0735, 0919, 0928, 1218,
1295, 1593, 1597, 1600, 2057,
2061, 2153, 2157, 2268, 2293,
2348, 2547, 2549, 2556
neme şey
n. 0937
n.+ñdi 1722

nemene ne, ne oldu?
n. 0861, 1672, 1680
neşe kaç, kaç defa
n. 0099, 0367, 0383, 0443, 0845,
1078, 1253, 1459, 1893, 2346
n.+si 0133, 0573
niyet < A. niyet
n.+qıl- niyet etmek 2387
noqталı < A.+T. yularlı, birisi
tarafından idare edilen hayvan
veya insan
n.+bas herkes, canlılar 1958
nöker hizmetçi
n. 0469
nur < A. nur, aydınlık, parlaklık
n. 0396, 0785
n.+işinde pis- çok güzel olmak
1072
n.+jigit güzel yüzlü kişi 0711
n.+jüzdi 0561
n.+qızı 0766
n.+siypattı 2275
n.+day 0579
n.+ına 1114
nurat < A. nur, güzellik
n.+ım(jüzinden nuratı ket-) 2604
nusqa < A. yazılan şey, suret
n.+sı 1129
n.+sın 0769

O

o I o, bu
o. 2083
o.+nı 0614, 0702, 1262, 1403
o.+mñ 0099
bk. ol
o II tekil üçüncü şahıs
o. 2043

o.+mı 0050, 0862, 2345
o.+mñ 0032, 0055, 0082, 1529, 2136
bk. ol
o III sevinince, üzülünce, hayret edince çıkarılan ses
o. 1664, 1738
oba < A. çok bulaşıcı bir hastalık olan veba hastalığı
o. 0044
odan o zaman
o. 1975
oğan ona
o. 0235
o.+şeyin o zamana kadar 0799, 1694
oq ok
o. 1540, 1668, 1676, 2738
o.+ı(oğ) 1513, 2691, 2729
o.+ım(oğım) 1582
o.+m(oğm) 1517
o.+tay(atqan oqtay jils-) 1056
o.+tı 2700
oqı- (oquw)
o.-rdı(kıtap oqı-) açıklığa kavuşmak 1089
ol I uzakta olan, göz önünde bulunmayan şeyi belirtir
o. 0271, 0276, 0862, 0905, 1258, 2004
ol II bu
o. 2004
bk. o
ol III üçüncü teklik şahıs
o. 0322, 1888
bk. o
olar onlar
o.+dın 0868, 0910
o.+ğa 2787
olay böyle
o. 0814, 0860, 0862, 0907

olay-bulay öyle böyle
o. 1223, 1239, 1378, 1404, 2335
olja ganimet
o.+ñnan 0351
o.+sın 1572
omıraw göğüs
o.+da 0643, 1213, 2148, 2564
on I (sayı) on
o. 0272, 0272, 0469, 0513, 0860, 1783, 1866
o.+altı 0072
o.+bes 0131, 0470, 2291, 2296
o.+bir 0497, 2574
o.+eki 0070
o.+jeti 0102, 1463, 1782
o.+segiz 1503, 1819
o.+tört 0399, 0757
oñ II doğru, iyi
o.+ğa(juldızı oñğa aynal-) 2768
o.+ınan(jeli oñman tur-) 0616
onan ondan
o. 0069, 0273, 0407, 0408, 0424, 0451, 0452, 0492, 0521, 0522, 0552, 0553, 1609, 1621, 1686, 2004
onaşa kalabalıktan uzak, ayrı
o. 2813
o.+bol- 0909
onda o zaman, orada
o. 0231, 0267, 0274, 0388, 0690, 0691, 0860, 0863, 0900, 0907, 0910, 0911, 1257, 1258, 1260, 1262, 1887, 2003, 2263, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2556
oñda-(oñdaw) düzeltmek, bir şeyin hayırlı olmasını sağlamak
o.- 2767
o.-dap 2249
o.-dasa(tizginindi oñda-) 2667
o.-mağan 2012
onday onun gibi

o. 0692, 0884
onimen o zaman
o. 0106
opa < A. vefa
o.+sın 1172
opasız < A.+T. vefasız
o. 1574
or kahverengiye kaçan koyu kızıl renk
o. 0631, 1057
ora-(oraw) 1. sarmak
(-p zarf fiil eki alarak sal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
o.-p(orap sal-) 2598
2. (-y zarf fiil eki alarak tart-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
o.-y(oray tart-) 1872
orda büyük rahat ev, mesken
o.+sına 2497
orğit-(orğıtuw) 1. zıplatmak
o.-ıp 0280, 2335
2. (-p zarf fiil eki alarak kel-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
o.-ıp(orğıtup kel-) 0459
orın yer
o.+ıña(ornıña) 2668
o.+ınday(ornınday) 2736
orna-(ornaw) dikilmek
o.-ğan 0535
ornat-(ornatuw) yerleştirmek
o.-tı 0118
orta orta, iki şeyin arasında olan
o.+boyılı 0502
o.+ğa(ortaga al-) 1481, 1777
o.+sı 1438
osı bu
o. 0173, 0321, 0333, 0402, 0419, 0447, 0487, 0516, 0547, 0894,

0901, 0984, 0988, 0995, 1258, 1568, 1661, 1764, 2017, 2092, 2310, 2467, 2516, 2712
o.+ıñdı 1755
o.+mñ 0714, 0860
o.+ñız 2540
osılay böyle
o. 2421, 2556, 2799
osında burada
o. 2556
osınday bunun gibi, bunun kadar
o. 0496, 0902
osınşa böylece, öylece
o. 0321, 1917
ot ateş
o. 0650
o.+bol- 1500
o.+ı(ğasıqtıq otı jabıs-) 1914
o.+ım(otı sön-) başına kötü bir şey gelmek, ölmek 2110
o.+ım(otı öşir-) başına kötü bir şey getirmek, öldürmek 2331
o.+tay 0556, 2637
otar uzaklardaki hayvan güdülen yer
o.+da 0277
o.+ğa 0276
otaw yeni evlenen gençlerin kendi başlarına ailelerinden ayrı olarak oturdukları ev
o. 1003, 2818
o.+dı 2813
o.+dñ 1085
o.+ğa 0974, 0976, 1065, 2272
o.+ı 0966
otır-(oturuw) 1. oturmak, durmak
o.- 0862, 2004
o.-dı 1094, 1119
o.-ğan 0669, 0863, 0866, 1138
o.-mın 2100, 2112
o.-sam 0750

2. (yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman yapılan işin
devam ettiğini bildirir)
o.-(julap otur-) 1301
o.-(sandalıp otur-) 0157
o.-ğan(aytıp otur-) 2004, 2053
o.-ğan(bolıp otur-) 2078
o.-ğan(julap otur-) 1769
o.-ğanda(aşuwanıp otur-) 0863
o.-ğanda(jiyılıp otur-) 1253
3. (-a zarf fiil eki alarak ket-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
o.-a(otıra ket-) 1098
otuz (sayı) otuz
o. 0436, 1887
ottas birlikte bir şeyler paylaşan
kimseler
o.+ım 1624
oy fikir, düşünce
o.+qıl- düşünmek 1696
o.+ğa(oyğa qal-) düşünmeye
başlamak 0086
o.+ğa(oyğa tūs-) düşünceye
dalmak 0461, 1604
oyan-(oyanuw) uyanmak
o.-ıp 1138
oyın oyun, eğlence
o. 1887, 2004
o.+külki 0879, 2273
o.+ğa 0371
oyın-külki eğlence
o. 0902, 1117
oyqasta-(oyqastaw) bir yerde
durmadan devamlı hareket
halinde olmak
o.-p 1043
oynaqta-(oynaqtaw) oynamak,
koşmak, zıplamak
(-y zarf fiil eki alarak bas-
yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir)
o.-y(oynaqtay bas-) 1578
oyla-(oylaw) düşünmek
o.-dı 0231, 0276, 0750, 0799,
1686, 2004, 2291, 2345, 2497
o.-ğan 0875
o.-may 2552
o.-p 0272, 0276, 0675, 1695
o.-p(aqılmen oylap is qıl-) 1368
o.-sañ 1961
o.-şı 2539
o.-ydı 1782, 2191
o.-ymın 0874, 2145
oylan-(oylanuw) düşünmek
o.-ıp 0628
oymaq yüksük
o.+awız yüksük büyüklüğünde
ağız 0781
oyna-(oynaw) eğlenmek, oyalanmak
o.-p 1138, 1394, 2258
o.-p(asıq oyna-) 1629
o.-sañdarşı 2292
oypan çukur, vadi
o. 0280, 2460
oypandı çukur olan
o. 0368
oz-(ozuw) 1. öne geçmek
o.-adı 2484
o.-ıp 2792
2. yetişmek, büyümek
o.-ğan 0914, 1344, 1952

Ö

ökim < A. hükmetme
ö.+di(atqa ökim qıl-) 0634
bk. ükim

ökin-(ökinüw) pişman olmak,
üzülmek
ö.-di 0629
ökiniş üzüntü, pişmanlık
ö.+qıl- pişmanlık duymak 1949,
1959, 1999
ökpe akciğer
ö.+sinen 1735
ökpele-(ökpelew) kırılmak, kızmak
ö.-p 2294
öksü-(öksüw) içini çekerek ağlamak
ö.-p(öksip-öksip jıla-) 1736
ökşe ökçe, ayakkabı topuğu
ö.+si 0758
öl-(ölüw) 1. ölmek
ö.-di 0045, 0046, 1892
ö.-edi 0161, 2779
ö.-emin 1351
ö.-esin 0107
ö.-en 2087
ö.-eyin 2186, 2193
ö.-gen 1705, 1961
ö.-gende 0141, 0153, 1923
ö.-geni 1955, 2056
ö.-genim 2226
ö.-genin 1630, 1687, 2003, 2793
ö.-genindi 1943
ö.-mediñ 1923
ö.-megen 1585
ö.-mesek 1972
ö.-mesin 0896
ö.-mey 1964
ö.-sin 1550
2. (-p zarf fiil eki alarak qal-, ket-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman işin aniden,
birdenbire olduğunu bildirir)
ö.-ip(ölip ket-) 1216, 1229
ö.-ip(ölip qal-) 0065, 1722
öldim-taldım zorla, çok eziyet
çekerek

ö.+ (öldim-taldım degende) 2075
ölen şarkı, şiir
ö. 0865
ö.+ayt- 2048, 2078, 2082
ö.+i(ölen ayt-) 1703
ö.+iñiñ 2085
öli ölü
ö. 1594, 1647
ö.+sin 1807
ölik ceset
ö.+in(öligin) 2785
ö.+ine(öligine) 0789
ölüm ölüm
ö. 1209, 1958, 1970
ö.+qıl- ölmek 1502
ö.+ge 1959, 1968
ö.+niñ 2120
ölke ülke
ö.+niñ 0207
ölşew ölçü, ölçme
ö. 0035
ö.+qıl- ölçmek 0033
öltir-(öltirüw) öldürmek
ö.-elik 0907, 0909
ö.-emin 0941
ö.-emiz 0908
ö.-etin 0950
ö.-gen 2557
ö.-genimdi 1686
ö.-ip 1494, 1686, 1731, 2718, 2794
ö.-ipti 1889
öltirüw öldürme
ö.+ge 1752
ömildirik atın göğsüne takılarak
eğere bağlanan, eğerin
düşmesini önleyen süslü bağ,
kemer
ö. 0642
ömir < A. ömür, hayat
ö.+öt- 1979
öner < F. hüner

ö.+menen 0309
önerli < F.+T. hünerli
ö. 0902
önge başka
ö.+sin 1142
önkey hep, her zaman
ö. 2482
öp-(öpüw) öpmek
ö.-kendey 0790
ös-(ösüw) (yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman asıl fiilin
anlamını kuvvetlendirir)
ö.-ken(qaŋırıp ös-) 0829, 1149
ösir-(ösirüw) büyütme, yetiştirmek
ö.-gen 1615
öş-(öşüw) sönmek, yok olmak
ö.-er(şırağı öş-) 2254
öşir-(öşirüw) söndürmek, yok etmek
ö.-gil(otu öşir-) 2331
ö.-ip 1161, 1199
öt-(ötüw) 1. geçmek, bir taraftan diğer
tarafa geçmek
ö.-edi 0391, 0408, 0522, 1516,
2694, 2733
ö.-er 0661, 2699
ö.-eşek(ömir öt-) 1979
ö.-ip 0407, 0424, 0451, 0452,
0492, 0521, 0552, 0553, 2734
ö.-ipti 1669, 1677
ö.-kende 1609, 1621
ö.-pes(basıp öt-) 2125
ö.-ti 0497
ö.-ti(basınnan dâwren öt-) 2581
2. sönmek
ö.-ken 2224
3. ölmek
ö.-ipsiñ 1906
ö.-ken 1859, 2158, 2164
ö.-ti 1659
4. vaktin, zamanın geçmesi
ö.-ken 0021, 0133, 0573, 2722

ö.-kenge 1949, 1999
5. (-e zarf fiil eki alarak ber-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
ö.-e(öte ber-) 1262
ötirik yalan
ö. 0739
ö.+ayt- 2041
ötkirlik cesaret
ö.+in(ötkirigin) 0783
ötkiz-(ötkizüw) geçirtmek
ö.-ip 1258
öz kendi, öz
ö. 0090, 0179, 0199, 0676, 0678,
0681, 0893, 1960, 2296, 2346,
2350, 2364, 2486, 2552
ö.+deri 0064
ö.+i 0115, 0272, 0322, 0399, 0470,
0757, 0863, 1262, 1268, 1549,
1552, 1690, 1886, 1987, 2004,
2078, 2291, 2514, 2556, 2591,
2811
ö.+im 1017, 1311, 1686, 1730,
2004, 2064, 2291, 2556
ö.+imdi 2794
ö.+ime 0821, 2349, 2351
ö.+imiz 0273
ö.+imizde 0862
ö.+iñ 0863, 1008, 1299, 1407,
2008, 2334, 2393, 2548, 2767
ö.+in 0323
ö.+iñdey 2655
ö.+iñdi 1375, 2175, 2310
ö.+iñe 0705, 0710, 0724, 1836,
2001, 2333, 2710
ö.+inen 1492
ö.+iniñ 0675, 1140
ö.+iñiz 2539, 2543
ö.+iñniñ 2537
özen dere, çay
ö.+di 0431

ö.+niñ 0208
özge başka, kişinin kendinden
başkası
ö. 0013, 0250, 1379, 2296
ö.+ge 1031
ö.+den 0755
ö.+ni 1688
ö.+sin 0364, 2556
ö.+sinde 0051
özgeşe başkaca, ayrı
ö. 0505
ö.+(özgeşe-aw) 2379

P

pa (sözün veya cümleinin sonuna
getirilen soru eki)
p. 0852, 1504, 1556, 1802, 2060,
2145, 2540, 2751
padiyşa < F. padişah
p.1905
p.+dan 0135
bk. patşa
pana < F. sığınak, bir şeyden kaçan,
korkan kimsenin sığındığı yer
p. 1882
p.+ñ 2471
p.+sı 2702, 2789
panala-(panalaw) sığınmak, sığınak
edinmek
p.-p 1524
par denk, eş
p.+iñ 2306
parasat < A. akıl, fikir, düşünce
p.+ın(parasatın qara-) fikirlere
değer vermek, bilmek,
araştırmak 0700
patşa < F. bk. padiyşa
p. 0066, 0178

p.+Quday 2789, 2807
p.+dan 2137
p.+men 0344
p.+mızdıñ 0354
p.+niñ 0542
p.+sısıñ 1818
payda < A. fayda
p. 0005, 0875
p.+ñ 1725
p.+sın 1764
payğambar < F. peygamber
p.0254, 1962
pazıl < A. lutuf
p.+iñmenen 2721
päle < A. bela, dert
p.+ge 1558
päleket < A. bela, felaket
p. 0259
pärmen < F. 1. emir, buyruk
p.+i 1670, 1678
p.+menen 0109
2. güç, kuvvet
p.+sura- güç dilemek 2681, 2706
p.+tile- güç dilemek 0279, 1434,
2068
pärwana < F. pervane
p.+bol- 1281
Pâtima < A. Hazreti Muhammed'in
kızı Hazreti Fatıma
P.+(Biybiy Pâtima) 0255
pàweske fayton tipi araba
p. 0610
p.+niñ 0669, 0750
pe (sözün veya cümleinin sonuna
getirilen soru eki)
p. 0995, 1811, 2024, 2626
pen ile
p. 0123
penen ile le
p. 0039, 1435, 1675, 1683, 1820,
1821, 1922, 1934, 2586

peri < F. peri
p.+dey 0568
p.+niñ 0398
perište < F. melek
p.+siypattu 0052
perizat < F. peri çocuğu
p. 0529
perzent < F. çocuk, yavru
p. 2080
peyil < A. niyet
p.+i(peyili tar) kiskanç 1227
pıraq hızlı giden at
p.+ı(pırağı) 0770
p.+ım(pırağım) 0914, 1952
p.+ın(pırağın) 2396
pir < F. pir, evliya
p.+ge(Kâmil pir) 0245
p.+i 0251, 0255
p.+imdi 0923
p.+lerden 1367
p.+lerine 0625
Pirwardiger < F. besleyen, büyüten
 Tanrı
P. 2384
pis-(pisüw) pişmek
p.-ip(nan pisip turğan dem)
 2419
p.-kendey(nur işinde pis-) 1072
pişin görünüş, kılık kıyafet
p. 0884
piyğül < A. niyet, asıl maksat
p.+ımen 2021
p.+ıñ 1721
p.+menen 2615
pul < F. para
p. 1554, 1562
p.+dı 0043
put gümüş için kullanılan bir ölçü
p. 1262

R

raxım < A. koruyan, esirgeyen,
 yardım eden
r.+qıl- korumak, yardım etmek
 0249, 1824
 bk. raqım
raxmet < A. rahmet, merhamet
r.+iñnen 2613
r.+ten(raxmetten qur qal-)
 rahmetten mahrum olmak 1967
r.+ten(raxmetten qurı qal-)
 rahmetten mahrum olmak 1973
raqım < A. bk. raxım
r.+et- yardım etmek 2717
r.+qıl- 0264, 1864, 2707, 2711
r.+ı(basına raqımı tüs-) 1276
Raqıman < A. koruyan, esirgeyen
 Allah
R. 1946
ras < F. hakikat, doğru
r. 0733, 2556
r.+bol- 1955, 2056
r.+ın(ras ayt-) 0736
r.+ındı(ras ayt-) 2189
rawşan < F. güzel, açık renkli kızıl gül
r. 0569
razi < A. razı, kabul eden
r.+bol- 0902, 1965, 2434
 bk. riyza
razılıq < A.+T. rıza göstermek, tasvip
 etmek
r.+ber- razı ol- 1804, 1839
 bk. riyzalıq
riyza < A. bk. razı
r.+mın 0897
riyzalıq < A.+T. bk. razılıq
r.+batası tasvip edilen bir iş için
 edilen dua 0231
r.+ber- 1371

ruqsat < A. izin
r.+bata ber- yapılmasına izin
verilen bir iş için dua etmek 1792
r.+ber- izin vermek 1862
r.+sura- izin istemek 1809
ruw boy, kabile
r.+dan 2116
r.+ı 2135

S

sabaz birisinin kahramanlığına,
cesaretine, akıllılığına memnun
olunduğu zaman kullanılan ifade
s.+(er sabaz) 2208
sabıt-(sabıtuw) şaşırtmak, ne
yapacağını bilemeyecek hale
getirmek
s.-ıp(at sabıt-) 0871, 0876
sabır < A. sabır, tahammül, gayret
s.+qıl- sabretmek 1271, 1897
sadaq sadak, yay
s.+tı 1511, 2688, 2726
sağan sana
s. 0090, 0820, 0825, 0860, 1387,
1390, 1401, 2081, 2104, 2182,
2664
sağat < A. saat
s.+tay 1846
sağım ışık
s.+day 0776
sağın-(sağınuw) özlemek, arzu etmek
s.-ıp 1782, 1795
saqta-(saqtaw) muhafaza etmek
s.-ğan 2605
s.-p 1262
sal-(saluw) 1. yapmak, yapılmak, inşa
edilmek
s.-adı 1121

s.-ğanıñ(janjäl sal-) 0739
s.-ıp(keñ sal-) 0482
s.-ıp(tuzına sal-) 1261
2. yönelmek, yöneltmek
s.-(jolğa sal-) 1830
s.-(köz sal-) 1723
s.-(nàzir sal-) 1828
s.-adı 1471
s.-adı(basın jerge sal-) 1485
s.-adı(saparğa bas sal-) 1879
s.-adı(sàjdege bas sal-) 1902
s.-aw(köz sal-) 0248
s.-dı 1510, 2687, 2725
s.-dı(jar sal-) 0271
s.-dı(qol sal-) 1509, 2686, 2724
s.-dıñ(âwrege sal-) 1507
s.-ğanda 1510, 2687, 2725
s.-ğanşa(qol sal-) 1518
s.-ıp 0860, 2800
s.-ıp(ayqay sal-) 2509, 2752
s.-ıp(jaya sal-) 0863
s.-ıp(qusqa sal-) 1262
s.-ıp(suraw sal-) 0308
3. vurmak
s.-adı(qamşı sal-) 0554
4. yerleştirmek, koymak
s.-adı(arqan sal-) 1778
s.-adı(janqaltağa sal-) 2372
s.-dı 0626
s.-ıp 1613
s.-madı(at izi sal-) 2144
s.-mağan(at izi sal-) 1714
5. vermek
s.-(qulaq sal-) 1790
s.-dı(aqıl sal-) 0089
s.-dı(basına sal-) 2429
s.-ğan(basqa sal-) 0934, 1358,
1912
s.-ğan(qorlıq sal-) 1543
s.-ğın(qulaq sal-) 1986
s.-ıñız(qulaq sal-) 0002

s.-ip(basın bazarğa sal-) 0862
s.-ip(qulaq sal-) 0708
s.-maymın(qulaq sal-) 0722
s.-sa 1246
s.-sañ(basına sal-) 1100
s.-sañ(qulaq sal-) 0652
 6. (yardımcı fiil olarak sal-, hareketin bittiğini ya da birdenbire olduğunu anlatır)
s.-adı(jayıp sal-) 1137
s.-adı(jubtap sal-) 1870
s.-adı(kesip sal-) 2747
s.-adı(orap sal-) 2598
s.-dı(jağalay sal-) 0431
s.-ğan(jaylap sal-) 1122
s.-ip(jayıp sal-) 0271
 7. (-p zarf fiil eki alarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık, ber-, al-, kel- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman ise tezlik bildirir)
s.-ip(salıp al-) 1262
s.-ip(salıp ber-) 0976, 2813
s.-ip(salıp jür-) 0257
s.-ip(salıp jetip kel-) 0285
s.-ip(salıp kel-) 2260
sala birbirine yakınlık
s.+sı 0513
saldıq süslülük, süse meraklılık
s.+ı(saldığı) 0572
saldır-(saldıruw) yerleştirmek, içine koymak
 (-p zarf fiil eki alarak qoy-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
s.-ip(saldırıp qoy-) 1391
salmaq koymak
s.+qa(basındı jolğa sal-) 2423
samal hafif esen rüzgar

s. 1074
san dizden bele kadar olan kısım
s.+ı 0646
s.+ınday 0780
sana düşünce, duygu
s.+menen 1810
s.+sı 2146
sana-(sanaw) saymak
s.-ydı 0702
Sandal < A. (özel isim) Kız Jibek'in atının adı
S. 2302
S.+dı 2288
 bk. Sandalkök
sandal-(sandaluw) işsiz boş dolaşmak
s.-ip 0157
s.-may 0726
Sandalkök (özel isim) bk. Sandal
S. 2341
S.+imniñ(Sandalkögimniñ) 2556
S.+ti 2270, 2286, 2295, 2323, 2487
sandıq < A. sandık
s.+ı(sandığı) 0566
 bk. sândik
Sansızbay (özel isim) Tölegen'in kardeşi
S. 0061, 0162, 0216, 1217, 1231, 1274, 1296, 1341, 1396, 1590, 1638, 1782, 1784, 1815, 1863, 1878, 1889, 1890, 1899, 1950, 1985, 2003, 2146, 2154, 2196, 2410, 2448, 2452, 2463, 2582, 2589, 2652, 2654, 2679, 2704, 2723, 2752, 2757, 2764, 2775, 2780, 2782, 2784, 2800, 2801, 2810
S.+dan 1782
S.+dı 1294, 2002, 2217, 2230, 2241

- S.+dın** 1280, 1420, 1949, 2027, 2204, 2575, 2632, 2697
S.+ğa 1240, 1810, 2045, 2174, 2444, 2485, 2692, 2770, 2790
- sap I** sap, herhangi bir şeyin tutulacak uç kısmı
s.+ınday(sabınday) 0778
- sap II** < A. saf, sıra
s.+qıl- (herhangi bir şeyi) sıradan bitirmek, yok etmek 2773
- sapar** < A. sefer
s. 1667
s.+şeg- sefere çıkmak 0225, 1414
s.+tart- sefere çıkmak 2380
s.+ğa(saparğa basın sal-) 1879
s.+dan 0231
s.+ındı(sapar qiy-) 1302
- saray** < F. saray, büyük, çok güzel
s. 2091
s.+dı 0698
- sarğay(sarğayuw)** sararmak
s.-a 2556
s.-ip 1810
- sarı** sarı
s. 0437, 0438, 0546, 0564, 2114
s.+may tereyağı 1048
- sartılda(sartıldaw)** ses çıkarmak
s.-p 0582, 0638, 2562
- sarwar** < F. baş
s.+(sarwar-aw) 0252
s.+ı 0253
- sat(satuw)** 1. satmak, aldatmak
s.-asın(közindi sat-) 1369
s.-ip(sırtınnan sat-) 0729
 2. (-p zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
s.-ip(satıp al-) 0860
- sawda** < A. sevda, aşk
s.+sı 1330
- sawır** hayvanın beli ile kuyruğunun arası
s.+ğa 2566
s.+ınan 2567
- sawıt** zırh
s. 1377, 1400, 1410, 1645
s.+ının 1641
s.+tın 2693, 2695
- sawla(sawlaw)** düşen damla kadar hızlı olmak
 (-p zarf fiil eki alarak kel-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
s.-p(savlap kel-) 2464
- sawsaq** parmak
s.+tın 0513
- say** tam
s.+(jal-quyrıği say bol-) 1147
- sayın** her anlamını taşıyan bir ek
s. 2114
- sayqal** değişen, renkten renge giren kimse, karakersiz kimse
s.+dın 2609, 2618
- saylan(saylanuw)** seçilmek
s.-ğan 0302
s.-ip 0303
- sayma-say** çok uygun
s. 1387
- saz** sazlık yer
s. 1584
- sazan** sazan balığı
s.+day(aq sazan) 0441
- sàjde** < A. secde
s.+ge(sàjdege basın sal-) namaz kılmak 1902
- sàlde** şapka, sarık
s.+n 1453
- sàlem** < A. selam
s.+(duğay sàlem) çok çok selam söyleme 1248, 2385, 2392, 2435

s.+ber- selam vermek 0331, 0863, 0867
s.+beris- karşılıklı selam vermek 0860
s.+de- selam söylemek 1228, 2263, 2444
s.+qıl- selam vermek 2469
sàlemet < A. korku ve endişeden uzak olma
s.+bol-2436
sàn yakışıklı
s.+im 0067
sàndik < A. bk. sandıç
s.+ke 0626
sàske sabah güneşinin biraz yükseldiği zaman
s.+maxal sabah 0385
sàwdeger tüccar
s. 0074, 0077, 0086, 0100, 0104, 0275
s.+diñ 0889
sàwkele Kazak hanımlarının giydiği çok güzel ve kıymetli taşlarla süslü hanım şapkası
s. 2359, 2367
s.+sin 2352
sàwlet < A. güzellik, gösteriş
s.+i 0396, 0753
s.+im(basınnan sàwleti ket-) 2603
s.+imen 0681
s.+in 0590
s.+pen 0497, 0879, 1078, 1117
sebep < A. sebep
s.+ten 2093
segiz (sayı) sekiz
s. 0377, 0746, 1262, 1503, 1714
s.+(on segiz mün) 1819
s.+inen 2694
segizinşi (sayı) sekizinci
s. 1686

sekildi < A.+T. gibi, benzer
s. 0379, 0398, 0588, 0598, 0637, 1673, 1681
sekir-(sekirüw) atlamak
s.-di 0631
seksen (sayı) seksen
s. 0048, 0130, 0272, 0284, 0289, 0294, 0340, 0362, 0532, 0534, 2817
s.+i 0533
seldirle-(seldirlew) seyrekleştirmek, azaltmak
s.-gen 1515
semser kılıç
s. 1389
s.+i 2296
s.+imdi 2335, 2349
sen ikinci tekil şahıs
s. 0095, 0160, 0217, 0342, 0349, 0948, 1353, 2309, 2653
s.+dey 0940
s.+en 0223, 0250, 1379, 2294
s.+iki 2304, 2674
s.+i 0244, 0839, 0847, 1005, 1757, 1856, 2038, 2301, 2663
s.+iñ 0182, 0697, 0744, 0918, 0925, 0996, 2298, 2306, 2315, 2349, 2350, 2398
sen-(senüw) inanmak
s.-beydi 2179
s.-edi 0960
s.-eyin 2198
senimdi inanılır, güvenilir
s.+bol- 0276
sep-(sepüw) serpmek
s.-kendey(köñili suw sepkendey basıl-) 1501
seri eğlenerek, oynayarak serbest büyüyen kimse
s. 2060

seskendir-(seskendirüw) korkutmak,
iğrendirmek
s.-eyin(köñil seskendir-) 2350
setil-(setilüw) sökülme
s.-ip 1641
sezdir-(sezdirüw) sezdirme
s.-mey 1686
s.-meyin 1694
sıbağa pay
s. 0173
sıdırt-(sıdırtuw) sıyırtmak, hafifçe bir
yana çekmek
s.-ıp(at sıdırt-) 1697
sığala-(sığalaw) gizlenerek bakmak
s.-p 0323, 1130
sıqıldı <A.+T. benzer
s. 0750, 1558, 1753
sıqın erkek geyik
s.+ım 2617
sılan süse meraklı, süslü
s.+et- süslenerek, edalı edalı
yürümek 1059
sıldır-la-(sıldır-law) şingirdamak
s.-p 1077
sılqılda-(sılqıldaw) sallanmak
s.-p 0655
sılt yürürken ayağın burkulması
s.+et- 1059
sıltawrat-(sıltawratuw) bahane etmek
s.-ıp 0605
sım < F. sim, parlak sarı renkte ip
s.+ğa(sımğa tart-) ipe veya tele
geçirmek 0512, 0557
s.+nan 0797
sın-(sınuw) işe yaramaz hale gelmek
(-y zarf fiil eki alarak ket-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
s.-bay(sınbay ket-) 1642
sına-(sınaw) denemek, sınamak
s.-dım 1103

s.-yın 2713
sınamaq deneme, sınama
s.+qa 1104
sındı gibi
s. 0632, 0716, 1325, 1444, 1530,
1848, 1947, 1956, 2007, 2030,
2302, 2656
sındır-(sındıruw) yırtmak
s.-ıp(tebeteyin sındır-) 1134
sınqıl-da-(sınqıldaw) ses çıkarmak
s.-p 0653
sır I < A. sır, gizli tutulup
söylenmemesi gereken durum
s.+ımdı(sır ayt-) 0933
s.+ıñ(sır ayt-) 0177
s.+ın(sırın bil-) 2266, 2545
s.+ıñdı(sır ayt-) 0929
sır II boya
s.+ı(sırı tüs-) boyası çıkmak,
eskimek 0016
sırlas-(sırlasuw) birbirine açılmak,
birbirine sırrını anlatmak
s.-atın(sırlasatın jer) gizli
şeylerin konuşulduğu yer 1141
Sırlıbay (özel isim) Kız Jibek'in
babası
S. 0276, 0347, 0860, 2514, 2811
S.+dıñ 0963, 1767, 1886
sırğa küpe
s.+sın 0767
sırğıt-(sırğıtuw) sürüklemek
s.-ıp 0282, 2459
sırt sırt, arka
s.+ımnan(sırtınnan sat-)
arkasından iş çevirmek 0729
s.+ımnan(sırtınnan bile-)
arkasından iş çevirmek 0862
s.+ınan 0315, 1448
s.+ıñnan 0159
sıy hürmet, saygı
s.+bol- hürmet etmek 1312

s.+dı 2787
siyla-(siylaw) 1. hürmet etmek, saygı göstermek
s.-p 2082, 2800
2. (-p zarf fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
s.-p(sıylap tur-) 2814
sirà (anlamı kuvvetlendiren bir ek)
da, de, herhalde
s. 0235, 0531, 1571, 1688, 1970, 2124
bk. siràda
siràda bk. sirà
s. 0194
siy-(siyuw)
s.-madiñ(mandayına siyma-)
1942
siyaq görünüş
s.+ın(siyağın) 2222
bk. siypat
siyaqtı benzeyen, gibi
s. 0529
bk. siypattu
siyğız-(siyğızuw) sığdırmak
(-a zarf fiil eki alarak al-yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu ifade eder)
s.-a(siyğıza alma-) 1013
siyın-(siymuw) sığınmak, dua etmek
s.-dı 0625
s.-ıp 2335
siypa-(siypaw) okşamak
s.-y 2566
siypat < A. bk. siyaq
s.+qıl- tarif etmek 0056
s.+ı 0750
s.+ın 0538, 0765, 2765
siypattu < A.+T. bk. siyaqtı

s. 0052, 0799, 2275
siz I ikinci çoğul şahıs
s. 1309, 2346, 2515
s.+den 1259
s.+der 0319, 0389, 1594, 2292, 2557
s.+derge 0867, 0976
s.+dersiz 1835
s.+dey 2080, 2348
s.+dey(sizdey-sizdey) 0844
s.+di 1103, 1382, 2031
s.+diki 2092
s.+diñ 2348
s.+ge 0173, 0256, 0266, 0310, 0935
Siz II (Haziret er Sultan kasedilmişdir)
S. 0264
soğan ona
s. 0093, 0095, 1886, 2441
soğıs-(soğısuw) savaşmak
s.-ar(soğısar bol-) savaşmak
2650
s.-atın 2646
s.-sañ 2648
soq-(soquw) 1. sertçe dokunmak, çarpmak, vurmak
s.-an 2483
s.-qan 0288, 0784, 0947, 0978, 1841, 2169, 2354, 2672
s.-qanday(jın soq-) 0486
2. altın, gümüş veya madeni bir şeyi yapmak
s.-qan 2219, 2220
3. durmak
s.-ıp(soğıp) 1446
soqtır-(soqtıruw) altın, gümüş veya madeni bir şeyi yaptırmak
s.-ıp 1390, 1401
sol I o, bu

s. 0042, 0112, 0276, 0388, 0432,
0598, 0604, 0612, 0684, 0750,
0909, 0966, 1021, 1028, 1070,
1294, 1454, 1482, 1552, 1574,
1579, 1673, 1681, 1707, 1753,
1782, 1810, 1949, 2004, 2039,
2060, 2064, 2248, 2250, 2292,
2600, 2629, 2784

sol II üçüncü tekil şahıs

s. 1162, 1200

solay öyle

s. 2500

solqılda-(solqıldaw) sallanmak

s.-yadı 0644

som ağır

s. 0642

soñ sonra

s. 0018, 0125, 0160, 0217, 0273,
0276, 0406, 0423, 0491, 0520,
0551, 0862, 0863, 0925, 0934,
1120, 1122, 1123, 1171, 1290,
1309, 1358, 1364, 1465, 1480,
1486, 1487, 1576, 1589, 1686,
1689, 1700, 1730, 1783, 1803,
1862, 1886, 1892, 1912, 1978,
1980, 2078, 2111, 2142, 2230,
2243, 2291, 2335, 2442, 2443,
2476, 2494, 2498, 2500, 2528,
2556, 2557, 2591, 2593, 2658,
2661, 2743, 2800, 2809, 2823

s.+ğı 2674

s.+largā 0370

sonan ondan

s. 2294, 2528

sonda o zaman, o yerde, orada

s. 0070, 0082, 0164, 0174, 0189,
0206, 0220, 0238, 0272, 0294,
0300, 0323, 0379, 0392, 0619,
0660, 0669, 0674, 0719, 0732,
0750, 0812, 0833, 0842, 0862,
0868, 0908, 0909, 0912, 0930,

0944, 0967, 1006, 1095, 1101,
1184, 1204, 1296, 1316, 1317,
1547, 1552, 1775, 1810, 1889,
1903, 2066, 2078, 2166, 2191,
2198, 2218, 2239, 2279, 2291,
2292, 2335, 2345, 2376, 2394,
2406, 2493, 2514, 2555, 2652,
2670, 2704, 2770, 2775, 2793

s.+ğı 0751

sonday onun gibi, o kadar

s. 1737, 1890

s.+(sonday-aq) 0417, 0514

sonı I onu

s. 1128, 2349

sonı II sonu, arkası

s.+mnan 0350, 0949

s.+nan 0620, 2772

s.+ñda 2193

sonıñ onun

s. 0887, 1886

sonşa onca, onun kadar

s. 0043, 1722

sorlı çaresiz, talihsiz

s. 1617

sorpa çorba, et suyu

s.+ñ 1581

**soy-(soyuw) kesilen hayvanın derisini
yüzmek**

s.-alıq 0020

soz-(sozuw) uzatmak

s.-adı 2456

s.-ıp 2170

söğil-(söğilüw) sökülme

s.-ıp(qabırğası söğil-) 1293

sön-(sönüw) sönmek

s.-ıp(otu sön-) 2110

söyle-(söylew) 1.söylemek, demek

s.-gen 0543

s.-gende 0143, 0175, 0221, 0720,
0813, 0834, 0931, 0945, 1096,
1297, 1318, 2167

s.-sem 2640
s.-ydi 0142, 0164, 0174, 0189, 0206, 0220, 0238, 0719, 0732, 0812, 0833, 0842, 0912, 0930, 0944, 1006, 1095, 1101, 1184, 1204, 1296, 1317, 1747, 2166, 2180, 2218, 2279, 2377, 2394, 2406, 2652, 2670
s.-di(söz söylemek) 0688
s.-yin 0692, 1945
s.-ysin 0730
2. (-p zarf fiil eki olarak jiber-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
s.-p(söylep jiber-) 2327
3. (-y zarf fiil eki olarak ber-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik, tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman ise, devamlılık bildirir)
s.-y(söyley ber-) 0286, 0337, 0992, 1787, 2634
s.-y(söyley tur-) 0304, 0872
söyles-(söylesüw) söyleşmek
s.-eyin 0860
s.-ip 0799
s.-ken 0692, 0786
s.-pey 0685
söylesüw söyleşme
s.+ge 0673
söz söz, laf
s.+(bir söz de-) 0323, 1138, 1553, 1579, 2327
s.+dükeni qur- anlatmaya, konuşmaya niyetlenmek 0018
s.+qozğa- söz etmek, bahsetmek 0014
s.+söyle- konuşmak 0688
s.+söyles- söyleşmek 0786, 0799
s.+sura- konuşmak istemek 1698

s.+der(söz de-) konuşmak 2438
s.+di 0013, 0900, 2183
s.+di(söz ayt-) 0267, 1104, 1419, 1508, 2335
s.+di(sözdi-sözge âpkel-) sözü söze eklemek 0241
s.+di(söz esit-) söylenileni dinlemek 1782, 2027, 2494
s.+diñ 0229, 1126
s.+diñ(sözdiñ jönin bayqa-) ne söylenildiğini anlamak 0738
s.+ge 2181, 2497
s.+ge(sözge kel-) konuşabilecek durumda olmak 1568, 1569, 1661, 1662
s.+i 0543, 1733
s.+i(bal şekerdey söz) 0712
s.+i(söz ayt-) 2027, 2053, 2165
s.+im(arız sözi) 2033
s.+im(asılıq sözi) 2329
s.+im(awız sözi) 2039
s.+imdi 1374, 1395, 2173, 2308, 2358, 2524, 2675
s.+ime 0708, 0742, 1986
s.+imniñ 0735, 2133
s.+in 0304, 0359, 0872, 0954, 2365
s.+in(söz esitmek) 0323, 1022
s.+iñe 2198
s.+iñe(süyegi sözine er-) 2105
s.+ine 0010, 0722, 2179
s.+ine(söz ayt-) 1789
s.+inen 1262
s.+leri 0369
Stambuwl (özel isim) İstanbul şehri
S.+diñ 0592
sula-(sulaw) uzanmak
s.-dı 2740, 2742
sultan I < A. sultan
s. 0567
Sultan II < A. Hazreti Muhammed
S.+(Xaziret er Sultan) 0263

suluw güzel

s. 0088, 0094, 0193, 0236, 0273,
0275, 0353, 1886

s.+(Jibek suluw) 0276, 0877,
0880

s.+dı 0096, 0227

s.+dıñ 0465, 0468

sum uğursuz, merhametsiz

s. 1521, 1711, 2115

sumdıq uğursuzluk

s.+tıñ 1774

sunqar avcılıkta faydalanılan, çok

yüksekten uçan bir kuş çeşidi

s. 1976

sur kurşuni renk

s. 1425

sura-(suraw) 1. sormak

s.-dı 0448, 0605, 1885, 2499

s.-dım 2126

s.-p 1152, 1884

s.-p(jol bolsın sura-) 0300

s.-sam 0319

s.-sañ 0027, 0032, 0355, 1034

s.-yadı 2497, 2556

2. istemek

s.-dı 2352

s.-dı(dârmên sura-) 2585

s.-dı(jawap sura-) 1253

s.-dı(jengelik sura-) 0904

s.-dı(pârmên sura-) 2681

s.-dı(ruqsat sura-) 1809

s.-dı(söz sura-) 1698

s.-dım 2403

s.-ğanda 2293

s.-ma 2286

s.-p 2288

s.-yadı(pârmên sura-) 2706

3. düşünmek, tahkik etmek

s.-ğıñ 1960

suras-(surasuw) soruşturmak

s.-tı 0860

surat-(suratuw) sordurmak

s.-ıp 2263

suraw sorma, soru

s. 1979

s.+sal- soru sormak 0308

surawşı soru soran

s. 0308

suw su

s. 0108

s.+iş- 1463, 1576

s.+(köñili suw sepkendeý basıl-
) 1501

s.+dan 1343

s.+day 0816

s.+day(işinen suwday tın-) 1744

s.+day(köñili suwday tas-) 2240

s.+day(qanın suwday şaş-) 1531

s.+ğa 1467, 1579

s.+ı 2005

s.+ınday 0544, 0653, 1061

s.+sın(qolınan suwsın ber-) 1631

suwal-(suwaluw) kurumak

s.-ıp 1931

suwır-(suwıruw)

(-p zarf fiil eki alarak oz-

yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman yapılan işin

birdenbire, aniden olduğunu

belirtir)

s.-p(suwırıp oz-) aniden

büyüme 1344

suwırıl- (suwırılıw) ilerleyerek

atılmak

s.-ıp 0914, 1952

suwret < A. görünüş

s.+ı 1110

sümbi eski tip tüfeklerin içini

temizlemek için kullanılan demir

çubuk

s.+dey 0558

sümbile < A. bitkilerin üzerine düşen

şapka şeklinde ışık

s.+dey 1062

sür-(sürüw) sürmek

s.-geniñ(qızıq dâwren sür-) 0916

sürin-(sürinüw) bir engel ve zor

durumla karşılaşmak

s.-bey 2522

s.-se 0258, 1831

sürmeli sürmeli

s. 0528

süt süt

s.+in(aq sütin keş-) 2433

süy-(süyüw) sevmek, okşamak

s.-edi 1421

s.-ep 1949

s.-eytin(qoıtıǵınan süy-) 1538

s.-gen 0330

s.-geysiñ 1407

s.-mes 1688

süyek kemik

s.+(altındı süyek) kıymetli 1542,
1940

s.+i(süyegi borday bolıp ügil-)
1288

**s.+ım(süyegim)(süyegi sözine
er-)** sözün tesirinde kalmak 2105

s.+iñ(süyegin) 0994

süyen-(süyenüw) dayanmak

s.-ip 0218

süyindi sevindirecek, memnun

edecek şey, sevgili

s. 1028

süyinşi müjde

s. 0091

s.+ge 0113

süyret-(süyretüw) sürüklemek

s.-ip 1779

süyrik kamyşın veya sulak yerde

yetişen bitkilerin tatlı, beyaz

damarı

s.+(süyrigim) 1343

süz-(süzüw) süzmek

s.-beyin(köz süz-) 1805

Ş

şab-(şabuw) 1. vurmak, saldırmak

ş.-adı 1925

2. gaspetmek

ş.-amın 1886

2. (-a zarf fiil eki alarak al-

yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle

birlikte kullanıldığı zaman

iktidari anlamın olumsuzunu

belirtir)

ş.-a(şaba alma-) atı

koşturamamak 1426

şabıs-(şabısuw) atın hızlı koşmasını

sağlamak

ş.-qan 1924

şağır küçük, ince kamyş

ş.+tas kamyş gibi ince taş 0826

şağırlaw ince kamyşlı taşlık bölge

ş.+dıñ 0662

şahizada < F. padişah çocuğu

ş. 1036, 1068

şaq zaman, vakit

ş.+ı(şağı) 0102, 1244

ş.+ına(şağına) 1408

ş.+ında(şağında) 1084

ş.+ta 0048, 2782

şaqr-(şaqrıuw) 1. çağırmaq

ş.-dı 1005, 2203

ş.-dıñız 0911

ş.-ğanda 1018, 1025

ş.-iñiz 2004

ş.-ip 0087, 0669, 2497

ş.-sa 0672

ş.-sam 0691

2. (-p zarf fiil eki alarak al-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
ş.-ip(şaqırıp al-) 1138, 1139
şaqırım bir kilometrelik mesafe
ş.+(bir şaqırım jer) 2205
şaqırt-(şaqırtuw) çağirtmak
ş.-tı 0910
şaqpaq çakmak
ş.+tas çakmak taşı 0651
şaqtı belli, sayılı
ş. 0860
şal ihtiyar adam
ş. 0219, 0275
ş.+nız 0009, 0161
şal-(şaluw) kesmek
ş.-adı(qurbandıq şal-) 1781
şalıǵ-(şalıǵuw) halsizleşerek
yorulmak
ş.-ip 1445
şalqasınan sırt üstü
ş.+jat- 1552
şalqar büyük, geniş
ş. 1930
şam lamba, ışık
ş.+nıñ 0656
şamşıraq < T.+F. aydınlık, ışık
ş. 0508, 0794
bk. şam-şıraq
şam-şıraq < T.+F. bk. şamşıraq
ş. 0118
şan toz
ş.+ğa 1470, 1471
ş.+ı 0647
şanqay bulutsuz
ş. 0957, 0971, 0984
şanqılǵa-(şanqıldaw) kulaǵa hoş
gelmeyen ses çıkarmak
ş.-p 2571
şap-(şapuw) 1. atla hızlı gitmek
ş.-qanda 2484

ş.-şı 2344
ş.-tı 2335
ş.-tım 0311
2. vurmak
ş.-sa 0661
şappaq gaspetmek
ş.+bol- gaspetmeye niyetlenmek
2497
şapşan çabuk, hemen
ş. 2501
şara I gözün çevresi
ş.+sı 0507
şara II < F. çare, çözüm
ş.+sı 2143
ş.+sın 0152
şarafattı < A.+T. şerefli, soylu
ş. 1859
şarşa-(şarşaw) yorulmak
ş.-p 1498
şarşat-(şarşatuw) yormak
ş.-ip(at şarşat-) 0887
şarşı < F. kare, dört tarafı olan yer
ş.+sın(jer şarşısı) 1801
şaş saç
ş.+(qolan şaş) 0827
ş.+ında 0473
ş.+ında(şaşında-ay) 0762
ş.+tı(Baba tükti şaştı àziyz) 0265
şaş-(şaşuw) saçmak, etrafa dağılmak
ş.-adı(awzınan köbik şaş-) 0455
ş.-adı(qanın suwday şaş-) 1531
şaşbaw saçın ucunu bağlayan süslü
bağ
ş. 0473, 0762
şatur bez ve kumaştan yapılan çadır
ş.+da 0323
ş.+dan 0958
ş.+dı 0271
ş.+dın 0323
ş.+ın 0902
ş.+ındı 2348

şaw-(şawuw) kaba kuvvetle
gaspemek
ş.-ip 2557

şay çay
ş. 0851
ş.+ı 0039, 0123

şayna-(şaynaw) çiğnemek
ş.-p 0213

şaytan < A. şeytan
ş. 1079, 1972
ş.+ğa 1970

şeg-(şegüw)
ş.-ip(**sapar şeg**) 0225, 1414
Şege (özel isim) Jağalbaylı halkının
meşhur ve akıllı şairi
Ş. 1237, 1889, 1897, 1949, 2002,
2004, 2028, 2042, 2046, 2053,
2067, 2069, 2077, 2078, 2079,
2089, 2103, 2113, 2123, 2161,
2166, 2180, 2214, 2448, 2452,
2472, 2755
Ş.+ge 2004, 2027, 2463, 2469,
2582
Ş.+men 2241
Ş.+ñ 2176
Ş.+ni 1416, 1873, 2586
Ş.+niñ 2053, 2078, 2206, 2211

şeker < F. şeker, tatlı
ş. 0853, 1581
ş.+dese **bal ber-** 1612
ş.+dey(**bal şekerdey söz**) 0712

Şekti (özel isim) bk. Altı Şekti, Altı
arıs Şekti
Ş. 0271, 2019
Ş.+(**Altı arıs Şekti**) 0905
Ş.+(**Altı Şekti**) 0092, 0276, 0346,
0959, 1718
Ş.+den(**Altı arıs Şekti**) 0905

şen makam
ş.+ime 0848

şenber < F. çember, bir şeyin etrafı

ş.+ur- etrafını dolanmak 2559
şermende < F. utanma, mahcup olma
ş.+bol- utanmak 2040

şeş-(şeşüw) çözmek
ş.-er 2252

şeşe anne
ş. 0167
ş.+(**şeşe-ek**) 0165
ş.+m 1214, 1617
ş.+mdi 1588
ş.+si 0141, 0142, 0174, 0238, 0584
ş.+sinen 0604
ş.+siniñ 0612

şeşeke anneciğim
ş.+(**şeşeke-aw**) 0190, 0193

şeşen iyi konuşan
ş. 1008, 2517

şeşendik hatiplik
ş.+penen 1009

şeşil-(şeşilüw) çözülmek
ş.-ip 0579

şet bir şeyin kenarı, hududu
ş.+ine 0372, 0380
ş.+inen 1515
ş.+inen(**şetinen-aq**) 0096
ş.+te 0335
ş.+tegi 0976, 1003

şeyin (bir şeyin hududunu belirlemek
için kullanılan ek)
ş. 0072, 0799, 1258, 1694

şıbn sinek
ş.+jan ömür, hayat 0139, 1076,
1939
ş.+ğa 2312

şıda-(şıdaw) 1.dayanmak, tahammül
etmek

ş.-p 1894
2. (-y zarf fiil eki alarak al-
yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle
birlikte kullanıldığı zaman

iktidari anlamın olumsuzunu belirtir
ş.-y(şiday alma-) 2556
şığ-(şığuw) 1. çıkmak
ş.-a 1666
ş.-adı 0371, 2004
ş.-arıp 0276
ş.-arın 2557
ş.-ıp 0323, 0862, 0976, 1473, 1556, 1557, 1606, 1618, 1638, 1886, 2345, 2449
ş.-ıp(aqıldarı şığ-) 0904
ş.-ıp(esi şığ-) 2292
2. herhangi bir şey için tahmin yürütmek
ş.-ar 1708, 1709, 1711, 2004
3. (yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
ş.-a(şığa jöne-) 0958
ş.-a(şığa kel-) 0860
ş.-a(şığa qal-) 0303
ş.-ıp(şığıp kel-) 0415
ş.-ıp(şığıp ket-) 1259
bk. şıquw
şıq-(şıquw) bk. şıquw
ş.-qan 0306, 0545, 0650, 1343, 1520, 1579
ş.-sa 1603, 1884
ş.-tı 0433, 0614, 0669, 1051, 2812
şılbr atın başındaki yulara takılan yedek ip
ş.-ın 2296, 2597
şın doğru, gerçek
ş. 0987, 2181, 2183, 2192, 2348, 2493
ş.-düniye ahiret 1907
ş.-tile- gerçekten istemek 1232
ş.-ımenen 0330, 0906, 1887
ş.-ın 2497
ş.-ınmen 2025

şında-(şındaw) gerçekten tevekkül etmek
ş.-nız 2528
ş.-p 0850
şını < F. cam
ş. 0506
ş.-dan 0994
şıraç < F. 1. kandil, ışık
ş. 2110, 2331
ş.-ı(şırağı) 0656, 0766
ş.-ı(şırağı)(şırağı ös-) ölmek 2254
ş.-ım 1160, 2224
ş.-ın(şırağın) 1198
2. (şımartılan kimseler için kullanılır)
ş. 1000
ş.-ım(şırağım) 1107, 1190, 1254, 1256, 1387, 1954, 2003, 2405
şıraçqanam < F.+T. açıkça
ş. 0872
şıray yüz hatları, görünüş
ş. 2090
ş.-ı 0777
şırtılda-(şırtıldaw) ses çıkarmak
ş.-p 1042
şıtıra dört köşeli
ş.-sı 2277
şıtırma karışık desenli
ş. 0395
şılten bk. ğayıp iyran qırıq şılten
ş. 0890
ş.-+(qırıq şılten) 1827, 2701
şolpan sabah görünen parlak yıldız
ş.-nıñ 0413
şonđıqtı zengin, mevki sahibi kimse
ş. 1083
şoş-(şoşuw) korkmak
ş.-ıp 1138
şoşıt-(şoşıtuw) korkutmak
ş.-ıp 1692

şöje civciv
 ş. 1645
şöl çöl
 ş. 1439, 1440
 ş.+egesi **Qambar** çöl sahibi
 Kambar evliya 0247
 ş.+i 0104
 ş.+inen 1462
şölde-(şöldew) susamak
 ş.-gen 1465
 ş.-p 0107
şöldew susama
 ş.+menen 1464, 1484
şuba-(subaw) peşpeşe, dizi olarak
 gitmek
 ş.-y 2812
şubal-(şubaluw) büyük ve yoğun
 olmak
 ş.-ğan 1470
şuğa çeşitli renklere boyanan, yünden
 dokunmuş yumuşak kumaş
 ş.+menen 1868
şuqıt-(şuqıtuw) elle karıştırtmak
 ş.-armin 2313
şuw atı harekete geçirmek için
 çıkarılan ses
 ş. 0389, 0614, 2570
şuwla-(şuwlaw) ağlamak, bağlamak
 ş.-p 2513
şükir < A. şükür
 ş.+qıl- şükretmek 2477, 2758

T

ta dahi, da, de anlamında olan bağlaç
 d. 1981
tab-(tabuw) 1. bulmak
 t.-am 1927
 t.-amin 0926

t.-ar 1975
t.-ayın 0353
 2. (-a zarf fiil eki alarak al-
 yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle
 birlikte kullanıldığı zaman
 iktidari anlamın olumsuzunu
 belirtir)
t.-a(taba alma-) 0799, 0799, 1539,
 2065
 bk. tapuw, tawuw
tabaq < A. tabak
 t.+pen 2242
taban taban, ayağın alt yüzü
 t. 2453
 t.+ımda 1636
 t.+ımnan 1844
tabıl-(tabıluw) bulunmak
 t.-dı(tabıldı-ay) 0782
tağ-(tağuw) takmak
 t.-ıp 0808, 0836
tağala < A. ("yüksek olsun!"
 anlamında bir söz olup Allah
 adıyla birlikte söylenir)
 t.+(Alla tağala) 1811
 t.+(Quday tağala) 2004, 2291
 t.+ğa(Alla tağala) 2335
 t.+m(Alla tağala) 2382
tağalat-(tağalatuw) nallatmak
 t.-tı 0117
tağdır < A. takdir, kader, alın yazısı
 t.+da 1347
tağı daha
 t. 0038, 0047, 0065, 0121, 0462,
 0499, 0559, 0750, 1971, 2058,
 2062, 2180
taq < F. hükümdarların oturduğu
 büyük koltuk, hükümdar
 makamı
 t.+tıñ 1038
taqat < A. güç, kuvvet
 t.+qıl- gücünü toplamak 0669

taqır-(taqıruw) hiç bir şey kalmamak,
dümdüz olmak
t.-dı 1002, 2200

taqsır hürmet edilen kimselere
kullanılan ifade
t. 2346, 2524, 2528, 2539, 2541

tal 1. söğüt ağacı
t. 0207, 2086

2. dal

t.+boy uzun boy 0799

tal-(taluw) güçsüz, zayıf olmak
(-p zarf fiil eki olarak tur-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)

t.-ip(talıp tur-) 0796

talap < A. istek, arzu

t.+et- niyetlenmek 0101

t.+qıl- istemek 0195, 0231, 1338,
1393, 2397, 2420

talas-(talasuw) kapışmak

t.-ip 1625

talay I şüpheli, belirsiz

t.+dı 0706

talay II çok defa, defalarca

t. 0391, 0713

talma tam

t.+tüs tam öğlen 1084

taltüs güpegündüz, öğle vakti

t.+te 0984

tam-(tamuw) damlamak

t.-adı(til yağınan bal tam-) 2119

tamaq yemek

t. 0019

tamam < A. bütün, tamam

t. 0071, 0870

t.+qıl- tamamlamak 0073

taman doğru

t. 0230, 0825, 1471, 1602, 1610,
1622, 2047, 2049, 2070, 2171,
2278, 2356, 2730

tamaşa < F. eğlence

t. 1116, 2004, 2130, 2273

t.+et- seyretmek 2052

t.+qıl- seyretmek 0593, 2774,
2806

tamır bitkilerin kökü

t.+ı 1222

tamşı damla

t.+day 2568

tamşıla-(tamşılaw) damlamak

t.-p 2569

tañ sabahın gün doğmadan önceki

saati, alaca karanlık

t.+at- sabah olmak 2800, 2556

t.+mezgili tañ vakti 0412

t.+sarğa- tañ yeri ağarmak 2556

t.+nan 1138

tan-(tanuw) I inkar etmek

t.-asın(aqılını tan-) 2641

t.-atın(aqılınan tan-) 0057

tan-(tanuw) II 1. bilmek, tanımak

t.-ğan(aqıldın tağan waqıtı)
2194

t.-ip 2207

t.-iydı 1773

t.-iymin 2556

2. (-p zarf fiil eki olarak tur-
yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)

t.-ip(tanıp tur-) 0328, 0792

tana gömlek veya benzeri kıyafetlere

takılan parlak düğme

t.+day 0472, 0581, 0761, 1041

tañda-(tañdaw) seçmek, iyilerini

ayırarak

t.-p 0215

tanı-(tanuw) tanımak

t.-maymın 1308

tanıs tanıdık

t.+tı 1539

tanıt-(tanıtuw) tanıtmak

t.-ıp 0323

tap I tam

t. 0705, 0710, 1454

tap II (baş harfi t olan kelimelerin anlamını kuvvetlendirmek için kelimelerin başına getirilen ek)

t.+(tap-taqat) 2027

tap-(tapuw) 1. bk. tabuw, tawuw

t.-qan 0050, 0112, 0584

t.-qanıñmen 1918

t.-qıñ 2501

t.-pay 1743

2. (-pay zarf fiil eki alarak jür-, qal- yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu belirtir)

t.-pay(tappay jür-)0088

t.-pay(tappay qal-) 0314

tapsır-(tapsıruw) emanet etmek, kendi eliyle teslim etmek

t.-dim 0204, 0245, 0256, 0266, 1837, 1856, 1858

t.-ıp 0231, 1811

tapta-(taptaw) ezmek, yok etmek

t.-r(erge bir tapta-) 2301

tar zor

t. 0097, 1721

t.+(peyili tar) 1227

tara-(taraw)

t.-ydı(qanattarın tara-) 0694

Tarbaq (yer adı) Tarbak

T.+qa 2020

tarı darı

t.+day 0799

tarılt-(tarıltuw) daraltmak

t.-arın 1712

tarqa-(tarqaw) dağılmak

t.-maydı 0908

tarpın-(tarpınuw) at veya deve gibi hayvanların yürürken yüksekçe ses çıkarmaları

t.-ıp(fer tarpın-) 0456

tarsılda-(tarsıldaw) ses çıkmak

t.-p 2561

tart-(tartuw) 1. çekmek, yakalamak

t.-a(tarta-tarta) 2457

t.-adı(tartadı-ay)(qabağı tart-) 2153

t.-amın(küy tart-) 1316

t.-ar 0618

t.-ıp 0068

t.-qan 0797

t.-qan(sımğa tart-) 0512, 0557

t.-tı 0382, 1081, 1458

2. herhangi bir şeye iştirak ettirmek

t.-ıp 0562, 0583

t.-ıp(jol tart-) 1433

t.-tım 2380

t.-tım(jol tart-) 2422

3. (-p zarf fiil eki alarak qal- yardımcı fiiliyle birlikte

kullanıldığı zaman yapılan işin bitmiş olduğunu, tur- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman

ise, yapılan işin sürmekte olduğunu belirtir)

t.-ıp(tartıp qal-) 1512, 1872, 2690, 2728

t.-ıp(tartıp tur-) 2590, 2647

tartıs-(tartısuw) çekişmek, mücadele etmek

t.-ıp 2453

tarttır-(tarttırıuw) çektirmek

t.-ğan 0478

tas taş

t. 0118

t.+(sağır tas) 0826

t.+tülek gayretli 2571

t.+ma 0662
t.+ında(tasında-ay) 0759
t.+qa 1843
t.+tarın 2370
t.+tay(şaqpaq tas) 0651
tas-(tasuw) taşmak
t.-ıp(köñili tasıp ket-) 2296
t.-tı(köñili suwday tas-) 2240
tasa gizlenecek, saklanacak yer
t.+da 0863
tasta-(tastaw) 1. bırakmak
t.-p 1262
t.-p(boy tasta-) benzemek 1044
t.-p(xasiretke tasta-) 1909
t.-y(tastay ma) 0146
 2. (-p zarf fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
t.-p(tastap ket-) 0388, 2038, 2342, 2737
taw dağ
t. 0493, 0653, 1061
t.+ğa 2086
taw-(tawuw) 1. bk. tabuw, tapuw
t.-ıp 0723, 2004, 2505, 2658
t.-ipsız 1916
t.-ıptı 0049
 2. (-p zarf fiil eki alarak al-, ber-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
t.-ıp(tawıp al-) 2556
t.-ıp(tawıp ber-) 2502
tawıq tavuk
t.+tıñ 0774
tawıs-(tawısuw) bitirmek, kaybetmek
t.-padı(aqılın aşuwanıp tawıs-) 0671
tawsıl-(tawsıluw) bitirilmek
t.-ıp 1455
t.-sa(dem tawsıl-) 1984
tay tay

t. 0191, 1384, 1626
t.+ğa 0728
tayan-(tayanuw) dayanmak
t.-ıp(ajah jaqın tayan-) 2607
tàlim < A. bilgi, görgü
t. 0317
Tàñiri Allah
T. 0043, 0585, 1049, 1504, 1758, 1882, 1966, 1987, 2300, 2311, 2471
T.+(Tàñiri-ay) 2060
T.+m 1233, 1838, 2139
T.+ne 1489
T.+niñ 0103, 0111
tàwbe < A. tövbe, bir şeyi bir daha yapmamak için söz verme
t.+et- 2318
t.+qıl- tövbe etmek 2327, 2328, 2332
t.+sin 2625
bk. toba
tàwekel < A. tevekkül, işi Allah'a bırakıp kadere razı olma
t. 1881
t.+qıl- tevekkül etmek 2333, 2424
tàwir iyi, daha iyisi
t. 2082
te dahi, da, de anlamında olan bağlaç
t. 0276
tebetey kalpak, şapka
t.+in(tebeteyin sındır-) kalpağını, şapkasını yırtmak 1134
tebingi üzeninin üst tarafına, insan bacağıyla atın vücudu arasına konulan, insan bacağına atın terinden koruyan nesne
t.+si 2561
tebis-(tebisüw) tepişmek
t.-ken 1626
tegis düz
t.+jer 0282

- teñ eşit**
 t. 0171, 0344, 0678, 0898, 2306
 t.+i 0893
 t.+ime 2413
 t.+iñmen 1394
- ten II vücut**
 t.+imiz 1243
 t.+ine 0376
- tenger-(tengeriüw) eşit hale getirmek,**
 aynı ayarda görmek
 t.-meymin 1719
- teñiz I deniz**
 t.+(Aq teñiz) 0026
 t.+(Qara teñiz) 0028
 t.+ge 1602
- Teñiz II Akdeniz**
 T. 1435
- tensel-(tenseliüw) sallanmak**
 t.-ip 0486
- tentek bozguncu, işe yaramaz**
 t. 0183
- tentektik işe yaramazlık, terbiyesizlik**
 t.+qıl- terbiyesizlik etmek 2553
- tentir-(tentirew) rastgele gezmek**
 t.-egen 0185
- ter < F. ter**
 t. 0654, 2567
- teris < F.**
 t.+bata beddua 1261
- terlikte-(terliktew) ter sinmemesi için**
 atın üzerini örtü ile örtmek
 t.-p 1869
- tez çabuk**
 t. 0427
- tıǵıwlı gizli, saklı**
 t. 2296
- tın çok**
 t. 1493, 1552, 1887
- tın-(tınuw)**
 t.-a(köñili tın-) 0194
 t.-adı(işinen suwday tın-) 1744
- t.-adı(köñili tın-) 1135**
- tında-(tındaw) dinlemek**
 t.- 1374
 t.-ǵıñ 1395
 t.-ñız 0007, 0012, 2524
 t.-ñızdar 0126
 t.-p 0002, 2053
 t.-sa 2004
- tınış sessiz, gürültüsüz**
 t. 2503
- tırıs-(tırısuw) mücadele etmek**
 t.-ip 2072
- tig-(tigüw) 1. çadır ve benzeri**
 nesnelere kurmak
 t.-emin 0698
 t.-ip 0271, 0902, 2348
 2. dikmek
 t.-ip(bàygige tik-) 0745
 bk.tiküw
- tik-(tiküw) bk. tigüw**
 t.-keni(qos tik-) 0889
- til 1. dil**
 t.+jaǵınan bal tam- tatlı dilli
 olmak 2119
 t.+(qızıl til) 1563
 2. söz
 t.+deri 1567, 1660
 t.+di(til ayt-) söz söylemek 0149,
 0151
 t.+i(tili tiy-) rahatsız etmek
 0180, 0920
 t.+imdi(til al-) söz dinlemek
 0200, 1145, 1187, 1201, 1356,
 1370
 t.+in(til al-) 1019, 1026
 t.+ine(tile er-) sözün tesirinde
 kalmak 0063, 2268
- tile-(tilew) dilemek, istemek**
 t.-(ǵınayat tile-) 1366
 t.-(mâdet tile-) 1367
 t.-di(pârmen tile-) 0279, 2068

- t-gen(pàrmen tile-)** 1434
t-giñ 1353
t-p(màjet tile-) 2659
t-se 1232
t-yin(tilek tile-) 1256
- tilek** dilek, istek
t.+ber- isteğini yerine getirmek 1233
t.+tile- 1256
t.+im(tilegim) 1258
t.+im(tilegim)(tilegin ber-) isteğini yerine getirmek 2229
t.+imdi(tilegimdi)(tilegindi ber-) 1261, 2291
t.+iñ(tilegiñ) 0996, 1960
t.+ti(tilek ber-) 2253, 2411, 2777
- tilew** dileme, isteme
t.+di(tilew ber-) 2322
- tilsiz** dilsiz, konuşamayan
t. 1598
- tipti** pek çok
t. 0961
- tirew** destek olmak, dayanmak
t. 0081
- tiri** canlı, ömür süren
t. 0926, 1348, 1594, 1648, 1717, 1964, 2154
t.+jür- yaşamak 0064
t.+(tiri-öli) 1807
t.+tur- yaşamak 0907, 1242
t.+si 0788
- tiril-(tirilüw)** dirilmek, canlanmak
t.-ip 2226
- tirlik** ömür, hayat
t.+inde(tirliğinde) 1178
- tiy-(tiyüw)** değmek, dokunmak
t.-(közinniñ jasın tiy-) 1300
t.-di(xabar tiy-) 2783
t.-di(tili tiy-) 0920
t.-er 0609, 0806
t.-gen 1725
- t.-gen(qarğısı tiy-)** 1974
t.-gen(qolğa tiy-) 2802
t.-ğiñ(közinniñ jasın tiy-) 1953
t.-madım(közinniñ jasın tiy-) 1944
t.-mese 2285, 2287
t.-mesin 0811
t.-mey(tiy mey me)(tili tiy-) 0180
t.-meytin(jel tiy-) 1871
2. çarpmak
t.-gen 1668, 1676
t.-ip 1843, 2800
3. evlenmek
t.-edi 1686
t.-mes 1687
t.-mesin 2285, 2287
t.-mey 1686
t.-meydi 0907
t.-meymin 2263
t.-se 0893
t.-sin 0893
- tiymek** evlenmek
t.+bol- evlenmeye niyet etmek 0885
- tize** diz
t.+m 1604
- tizgin** dizgin
t. 2296
t.+iñdi(tizginindi oñda-) birisi için bir şeyin hayırlısını vermek 2667
- tizil-(tizilüw)** dizi haline gelmek, sıralanmak
t.-ip 1889
- toba** < A. bk. tâwbe
t.+sı(tobası qabıl bol-) 1328, 2698
- toğız** (sayı) dokuz
t. 0046, 0060, 0120, 1224, 1400, 2693, 2819
t.+mıñ 0042, 0045, 0276, 1886

toqı-(toquw)
t.-rdı(nasixattı aqılmenen toqı-)
1091

toqım atın üzerine, eğerin altına
konulan, keçe veya başka
şeyden yapılmış örtü
t.+(er-toqım) eğer takımı 2296
t.+ı(er-toqım) 2296

toqta-(toqtaw) durmak, beklemek,
yavaşlamak
t.- 2750
t.-ğan 2738
t.-ğın 2750
t.-p 0271

toqtat-(toqtatuw) 1. durdurmak
t.-ıp 1938
2. (-a zarf fiil eki alarak al-
yardımcı fiilin olumsuz şekliyle
birlikte kullanıldığı zaman
iktidari anlamın olumsuzunu
belirtir)
t.-a(toqtata alma-) 1359

toqtı toklu, altı aydan bir yaşına kadar
olan kuzu
t.+nı 0020

tol-(toluw) dolmak
t.-adı(kündey balqıp tol-) 1113
t.-dı(ışı tol-) 0675
t.-dı(köñili tol-) 2090
t.-ğan(tolğan ay) dolunay 0440
t.-ğan(ışı tol-) 0939
t.-ıp(közi tol-) 0053
t.-maydı(köñili tol-) 0237

tolğa-(tolğaw) I döndürerek sallamak
t.-p 1512, 2690, 2723, 2728

tolğa-(tolğaw) II durum hakkında
şarkı veya şiir söylemek
t.-ydı 1904, 0233

tolğamala-(tolğamalaw) döndürmek,
sallamak
t.-p 1412

tolğan-(tolğanuw) I dolanmak
t.-ıp 0484

tolğan-(tolğanuw) II düşünmek
t.-a 2584, 2680

tolıqsı-(tolıqsuw) yetişkin halde
olmak, hiç bir şeyi eksik
olmamak
t.-p 0440, 1537, 1545, 2689, 2727

toltır-(toltırıw) doldurmak
t.-ıp 2817

tomaşa < F. bk. tamaşa
t. 2459

ton palto gibi ceket
t.+ınday 0542

tona-(tonaw) soymak
t.-p 1552

top grup, kalabalık
t. 1514, 2771
t.+ınan(tobınan) 0334
t.+ınızben(tobınızben) 0303
t.+tı 2096

topıraq toprak
t. 1993

tor ağ
t.+ğa 2097, 2106

torıq-(torıquw) ümitsizlenmek
t.-tı(köñili torıq-) 1466

torqa iyi cins kıymetli ipek
t. 0527

torla-(torlaw) örmek
t.-ğan 0537

tos-(tosuw) 1. beklemek
t.-ıp 1453, 1728, 2248, 2589
2. (-p zarf fiil eki alarak jat-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
belirtir)

t.-ıp(tosıp jat-) 2556, 2557

toy düğün, eğlence
t. 1100, 1887

- t.+qıl-** düğün yapmak, çok sevinmek 0902, 1253, 1695, 1887, 2763, 2824
- t.+da** 1693, 1766
- t.+dı** 2092
- t.+dın** 1253, 2050
- t.-ğa** 2004
- t.+ı** 1745, 2004
- t.+ındı** 0902
- toy-(toyuw) doymak**
- t.-adı(köñili toy-)** 2231, 2238
- t.-adı(köziniñ baharı toy-)** 0594
- t.-alıq(qızıǵına toy-)** 0015
- t.-dı(köñili toy-)** 0058
- t.-ğan** 0297
- t.-mağan** 1847
- toz-(tozuw) eskimek**
- t.-adı** 2458
- tozan** hareket, yürüyüş vesairenin tesiriyle peyda olan toz duman
- t.** 0609
- töbe** tepe
- t.+ge** 1603, 2595, 2735
- t.+niñ** 0862, 0863, 0902
- tögil-(tögilüw) dökülmek**
- t.-edi** 0655
- t.-ip** 1285
- tögildir-(tögildirüw) yayılmasını sağlamak**
- t.-ip** 0627
- Tölegen (özel isim) Tölegen**
- T.** 0054, 0070, 0084, 0091, 0098, 0101, 0102, 0110, 0128, 0136, 0164, 0189, 0220, 0236, 0267, 0269, 0273, 0274, 0276, 0291, 0299, 0316, 0318, 0321, 0323, 0342, 0349, 0357, 0374, 0386, 0390, 0404, 0421, 0426, 0429, 0430, 0444, 0452, 0467, 0489, 0518, 0530, 0549, 0553, 0614, 0619, 0621, 0628, 0632, 0669, 0672, 0674, 0682, 0688, 0690, 0791, 0799, 0803, 0814, 0833, 0838, 0843, 0855, 0859, 0863, 0867, 0873, 0882, 0894, 0899, 0901, 0902, 0904, 0907, 0910, 0911, 0924, 0930, 0940, 0948, 0952, 0976, 1083, 1095, 1107, 1138, 1156, 1174, 1180, 1185, 1204, 1250, 1253, 1254, 1256, 1258, 1262, 1263, 1280, 1284, 1291, 1294, 1317, 1419, 1430, 1432, 1444, 1451, 1454, 1465, 1469, 1475, 1488, 1508, 1530, 1536, 1542, 1552, 1575, 1579, 1607, 1619, 1639, 1666, 1848, 1865, 1889, 1947, 1956, 1997, 2007, 2136, 2158, 2164
- T.+dey** 0666
- T.+dı** 0087, 0273, 0276, 0295, 0891, 0895, 0907, 0970, 1474, 1526, 1686, 1731, 1782, 1795, 1798, 1800, 1878, 1927
- T.+ge** 0089, 0273, 0336, 0388, 0686, 0741, 0750, 0868, 0885, 0904, 0910, 1087, 1144, 1262, 1690
- T.+i** 0325
- T.+menen** 1579
- T.+nen** 1840, 2011, 2141
- T.+niñ** 0320, 0332, 0369, 0494, 0799, 0863, 1093, 1170, 1275, 1288, 1522, 1567, 1660, 1780, 1810, 2003, 2056
- tömen** aşağı
- t.** 0911
- tönker-(tönkerüw) bir şeyin altını üstüne getirmek**
- t.-e** 2737
- töre** idarecilik eden, hüküm veren kimse
- t.+siñ** 2551

tört (sayı) dört

t. 0117, 0650

t.+(jüz jiyırma tört mın) 1962

t.+(qırıq tört) 0050

t.+(on tört) 0399, 0757

t.+tülük mal evcil hayvanın dört türü 1991

törtew (sayı) dört

t. 2556

tös göğüs

t.+inde 0779

t.+ine(aq töesine min-) 0841

töse yatak

t. 1121

t.+iniñ(töseginin) 2296

t.+te 1627

t.+ti 0976, 1122

töte direk, kestirme

t.+jol 0105

tötele-(tötelew) kestirmeden gelmek

(-p zarf fiil eki olarak kel-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik belirtir)

t.-p(tötelep kel-) 0310

tulpar en hızlı koşan at

t. 0114, 0640, 1383, 1874, 1977, 2210, 2246, 2407, 2422, 2482, 2532, 2542

t.+dan 0454, 0555, 0630, 1460

t.+dı 2044, 2289, 2291, 2296, 2335, 2547, 2565, 2748

t.+dıñ 2249, 2349, 2409, 2545, 2556

t.+ğa 2296

t.+ın 2257, 2302

t.+mın 2263, 2296, 2335

t.+menen 2261

tuqım < F. tohum, nesil

t.+ın 0785, 2620

tur-(turuw) 1. durmak

t.- 0323, 0709, 0823, 1699

t.-adı 2374

t.-alıq 0863

t.-dı 1284

t.-ğan 0323, 0335

t.-ğanda 1537

t.-ğanda(tiri tur-) 0907

t.-ğanı 2204

t.-ıp 0097, 0674, 2002, 2446, 2770

t.-ıp(jeli oñınan tur-) 0616

t.-mañız 2348

t.-maydı 2296

t.-mayın 2315

t.-mın 2412, 2414

t.-sa(tiri tur-)1242

t.-sañ 0264

t.-sın 1782

2. kalkmak

t.-ıp 0611, 0908, 2256

3. (-a zarf fiil eki olarak al-yardımcı fiilinin olumsuz şekliyle birlikte kullanıldığı zaman iktidari anlamın olumsuzunu ifade eder)

t.-a(tura alma-) 0669

4. (-a zarf fiil eki olarak kel-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)

t.-a(tura kel-) 0976, 1814

5. (-a ve -p zarf fiil eki olarak qal-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

t.-a(tura qal-) 2053

t.-ıp(turıp qal-) 0682, 2593

6. (yardımcı fiil olarak tur-, işin sürekliliğini ve devamlılığını gösterir)

t.-(almaq tur-) 0768

t.-(bolıp tur-) 2808

t.-(janıp tur-) 0795

t.-(jasırıp tur-) 0323

t.-(kelip tur-) 1527, 2226
t.-(qanıp tur-) 0793
t.-(qarawıldap tur-) 2450
t.-(nağıp tur-) 0798
t.-(söyley tur-) 0304, 0872
t.-(talıp tur-) 0796
t.-(tanıp tur-) 0792
t.-(tüsip tur-) 1329, 1527
t.-adı(kelip tur-) 1551, 2510
t.-adı(qarap tur-) 2684
t.-adı(şıdap tur-) 1894
t.-adı(tartıp tur-) 2590
t.-alıq(andıp tur-) 0909
t.-asıñ(tartıp tur-) 2647
t.-dı(sıylap tur-) 2814
t.-dım(tamaşa qıp tur-) 2774
t.-ğan(asığıp tur-) 2208
t.-ğan(pisip tur-) 2419
t.-ğan(toliqsıp tur-) 2689, 2727
t.-ğanda(quwanış qılıp tur-) 2756
t.-ğıl(tosıp tur-) 2248
t.-ğıl(uğıp tur-) 2308
t.-ıp(bile tur-) 2267, 2546
t.-ıp(jılap tur-) 2377
t.-ıp(qısıp tur-) 1294
t.-ıp(tanıp tur-) 0328
t.-madı(qılıp tur-) 1271
t.-sa(qarap tur-) 2004
t.-sın(bara tur-) 2494
t.-sın(bilip tur-) 2309
t.-sız(kelip tur-) 2102
turaq durak, yer
t.+ıñ(turağın)(turağın ujmaxtan jaz-) mekanını cennet eylemek1957
turğız-(turğızuw) ayağa kalkmasını sağlamak
(-p zarf fiil eki olarak al- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)

t.-ıp(turğızıp al-) 1949
turman at eğerinin süs aksamları
t.+ıñ 0116
turmas vaziyet, hal, durum
t.+qa 1431
tus karşı
t.+bol- karşılaşmak 2616
t.+ıma 2096
t.+ına 1698, 1702, 1770, 2049, 2076, 2078
t.+ında 1771
tutıl-(tutıluw) yakalanmak
t.-dım 2615
tuw tuğ, bayrak
t. 1926
t.+baylas- sorguç takmak 1924
t.+ı 2740
tuw-(tuwuw) 1. doğurmak, doğmak
t.-ar 0417, 0514
t.-ğan 0129, 0145, 0223, 0326, 0454, 0510, 0555, 0630, 0695, 0989, 1064, 1086, 1092, 1181, 1405, 1460, 1803, 1905, 2029, 2042, 2214
t.-ğannan 0125
t.-ğın 0413
t.-ıp 0060
2. (-a zarf fiil eki olarak ber- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
t.-a(tuwa ber-) 2080
3. (yardımcı fiil olarak kullanıldığı zaman ortaya çıkmak anlamını verir)
t.-ğan(asıp tuw-) 0317, 1035, 1263
tuwıs-(tuwısuw) akraba, kardeş olmak
(-pay zarf fiil eki olarak ket- yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
t.-pay(tuwıspay ket-) 1765

tuwra doğru

t. 1830, 2251

tuyaq 1. hayvanın tırnağı

t.+ı(tuyağı) 1977

t.+ım(tuyağım) 1843

2. vücudun bir parçası kadar yakın olan

t.+ı(tuyağı) 2409

t.+ım(tuyağım) 1636, 2220

t.+tan 0650

tuyğın atmaca

t. 1262, 2773

t.+day 2097

t.+ıñ 2778

t.+nuñ 1163, 2772

tuz

t.+ıma(tuzına sal-) elinden

geleni yapmak, yapılı

unutmamak 1261

t.+ımdı(tuzındı Qutay köter-)

Allah'ın güç, kuvvet vermesi

2305, 2386

tübek yarımada

t.+ten 0433

tügil bir tarafa

t. 0676, 0788

t.+i 2497

tükti tüylü

t.+(Baba tükti şaştı Äziyz) 0265

tülek kuşun tüylenmesiyle ilgili olarak

yaşını bulmak

t.+(tas tülek) 2571

tülik evcil hayvanın dört türü

t.+(tört tülik mal) 1991

tülki tilki

t.+niñ(tüs tülkiniñ boğı) 1206

tün gece

t. 1701

t.+de 1709, 2769, 2800

t.+nen 2256

t.+nen(tünnen-aq) 2252

tünewgi geçenlerde, daha önce

t.+den 2350

tür görünüş

t.+i 0323

t.+ıñdi 0925

tür-(türüw) dürmek, katlamak

t.-esiñ 2278

t.-gen 1709

türli türlü, çeşitli

t. 1078

tüs I düş

t. 1167

t.+kör- 1138, 1154, 1186, 1192, 2769

t.+tülkiniñ boğı rüya lüzumsuz

bir şeydir anlamında bir halk

sözü 1206

t.+imde 1155, 2771

t.+in(tüs jorı-) 2775

t.+inde 1193

t.+inen 1138

tüs II görünüş

t.+ımdı 2010

t.+in 0883

t.+ıñdi 1749

tüs III öğle, öğle üzeri

t.+te 0957, 0971, 2250

t.+tiñ(talma tüs) 1084

tüs-(tüsüw) 1. inmek, düşmek

t.-edi 1039

t.-ip 0460, 1949, 2468

t.-ip(basına tüs-) 1546

t.-ip(köñiline tüs-) 0224, 2327

t.-ip(oyğa tüs-) 0461

t.-ken 0776, 2097

t.-ken(kök tüs-) 1002, 2200

t.-ken(sırı tüs-) 0016

t.-se(basına qıyın is tüs-) 1760

t.-se(oyğa tüs-) 1604

t.-ti(raqımı tüs-) 1276

t.-tiñ 2106

2. yerleşmek, girmek
t.-ken 0966, 0974, 1004
3. (yardımcı fiil olarak
kullanıldığı zaman anlamı
kuvvetlendirir)
t.-iñiz(barıp tüs-) 2530
t.-ip(barıp tüs-) 0902
4. (-p zarf fiil eki alarak tur-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)
t.-ip(tüsip tur-) 1329
tüsir-(tüsirüw)
(-e zarf fiil eki alarak alma-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman iktidari
anlamın olumsuzunu belirtir)
t.-e(tüsire alma-) ele
geçirememek 0904
tüsten-(tüstenüw) öğle yemeği yemek
t.-ip 0389
tüye deve
t. 0036, 0123, 0436, 0532, 0534,
0565
t.+dey 1705
t.+ge 0038
tüyin-(tüyinüw) hazırlanmak
t.-di 0622, 1023
tüyme düğme
t.+den 1646
t.+sin 0808, 0836
tüymele-(tüymelew) düğmelemek
t.-p 0750
tüz meydan, düzlük
t.+de 1333, 1853
tüzel-(tüzelüw) düzelmek
t.-di(köñili tüzel-) 0426

U

ujmax cennet
u.+tan(turağın ujmaxtan jaz-)
1957
uday devamlı, hep
u. 0746, 2763
uğ-(uğuw) anlamak, düşünmek
(-p zarf fiil eki alarak tur-
yardımcı fiiliyle birlikte
kullanıldığı zaman devamlılık
bildirir)
u.-ip(uğıp tur-) 2308
uğıl oğul
u.+dı 0049
bk. ul
uqsa-(uqsaw) benzemek
u.-p 0691, 2348
uqsat-(uqsatuw) benzetmek
u.-qan 2221
ul bk. uğıl
u. 0045, 0046, 0052, 0060
u.+dı 0042
u.+dñ 0054
u.+ı 0276, 0329, 0963, 1767
u.+ına 1860
u.+ınıñ 0079
u.+sıñ 2677
Ulan (yer adı) Ulan dağı
U. 0029
ulıq idareci, han
u. 2309
umıt-(umıtuw) unutmak
u.-ip 2232
u.-pay 1106
umıttır-(umıttıruw) unutturmak
u.-ip 2345
umtıl-(umtıluw) hamle yapmak,
teşebbüs etmek

- (-a zarf fiil eki alarak bas-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman anlamı kuvvetlendirir)
u.-a(umtıla bas-) 2069
- ur-(uruw)** 1. vurmak
u.- 1426
u.-adı 1131, 1541, 1735
u.-dım(bas ur-) 0240
u.-ğan 2797
u.-ıp(Quday ur-) 0685
 2. (-p zarf fiil eki alarak ket-, kel-yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
u.-ıp(şenber urıp kel-) 2559
u.-ıp(urıp ket-) 0831
- urğaşı hanım**
u. 0008, 2544
- urı hırsız**
u. 1442
- urıs savaşı, dövüş**
u.-ınıñ 2800
- urıs-(urısuw) dövüşmek**
u.-ıp 2073
- urla-(urlaw) çalmak**
u.-p 0322
- urşiq ip eğirmeye yarayan alet**
u.-tay 0646
- usın-(usınuw) bir şeyi birisine sunmak**
u.-ğanıñ 2791
- usta < F. usta**
u.-lar 0784
u.-sı 1127
- usta-(ustaw) yakalamak**
 1. (-p zarf fiil eki alarak ber-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik, bermekşi bol- ifadesiyle birlikte kullanıldığı zaman ise, bir işi yapmaya niyetlenmeyi bildirir)
- u.-p(ustap ber-)** 1261
u.-p(ustap bermekşi bol-) 1262
 2. (-y zarf fiil eki alarak tur-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
u.-y(ustay tur-) 0976
- ustas-(ustasuw) tutuşmak**
u.-ıp(qol ustas-) 1251, 1423
- uş uç, bir şeyin ucu**
u.-ında(köziniñ uşında qal-) 0669
- uş-(uşuw) 1. uçmak**
u.-qan 0693, 1580, 1592, 2455
 2. (-p zarf fiil eki alarak jür-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman devamlılık bildirir)
u.-ıp(uşıp jür-) 1579
- uşbuw işte bu**
u. 1887
u.-+(uşbuw dür) 2004
- uya yuva**
u.-dan 0693
- uyal-(uyaluw) utanmak**
u.-ıp 1045
u.-may 0728, 0862
- uyat ayıp**
u.-bol- ayıp olmak 0750
- uyıqta-(uyıqtaw) uyuklamak**
u.-p 2503, 2769
- uytqı-(uytquw) toz-dumanın rüzgarın tesiriyle uçarak hortum şeklini alması**
u.-p 2464
- uzat-(uzatuw) I uzatmak**
u.-ıñız 1887
- uzat-(uzatuw) II kızı evlendirmek, damat evine yollamak**
u.-ıp 2821

Ü

- ügil-(ügilüw) öğütölmek**
ü.-ip 1289
- ükim** < A. hüküm
ü. 1978
ü.+ine 2109, 2321
bk. ökim
- ülek** tek hörgücü olan devenin genç buğrası
ü.+ten 0437
- ülken** büyük
ü. 0329, 2004
- ümit** < F. umut
ü.+qıl- umut etmek 2639
- ürle-(ürlew) üfleme**
ü.-p 1161, 1199
- üst** üst, üzeri
ü.+imdegi 0824
ü.+inde 0534, 1253, 1884
ü.+iñe 1409
ü.+ine 0476, 0863, 1403
ü.+inen 1038, 1291, 2745
- üş** (sayı) üç
ü. 0042, 0669, 0672, 0750, 0756, 0904, 0982, 1011, 1138, 1421, 1436, 1437, 1874, 1887, 2822
- üşew** (sayı) üç tane
ü. 2479
- üşin** için
ü. 0182, 0187, 0697, 0887, 1247, 1826, 2126, 2781, 2819
- üy** ev
ü. 2736
ü.+de 1333, 1351, 1853
ü.+den 1051, 1259, 2004
ü.+diñ 2048, 2252
ü.+ge 1610
ü.+iñe 0902

- ü.+ine 0902, 0973
- üy-(üyüw) yığmak, toplamak**
ü.-di 2785
- üyir** yıldı topluluğı
ü.+in 0307
- üyrek** ördek
ü.+jüñdi yumuşak 1624
ü.+tey 1132
- üz-(üzüw) koparmak**
ü.-beyin(küder üz-) 1808
ü.-ip 2371
ü.-se(küder üz-) 1688
- üzil-(üzilüw) kopmak**
(-p zarf fiil eki alarak ket-yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığı zaman tezlik bildirir)
ü.-ip(üzilip ket-) 0798

W

- waqıt** < A. vakit, zaman
w.+a(waqta) 0684
w.+ı(er jeter waqıtı bol-) 2155
v.+ımda(aqıldıñ tañan waqıtı) 2194
w.+ında 1445, 2053
w.+qa 1258
w.+ta 0276, 0432, 0750, 0909, 1070, 2004
w.+tar 1482, 2629
- wàde** < A. bir iş için önceden belirlenen zaman
w.+qıl- zaman belirlemek 1258, 2440
w.+qılıs- birlikte zaman belirlemek 0909, 1258
w.+si 1332
- wàğada** < A. bk.wàde
w.+qıl- 2255

wàğaleyküm < A. selam karşılığı
w.+assalam Allah'ın selamı
senin de üzerine olsun! 0869
waran göze görünmeyen kutsal
varlıklar
w.+lar 1834
bk. **ıyran**
wàzir < A. vezir, yükek rütbede
bulunan kimse
w.+i 0347
w.+i(aqın-wàzir) 0276
wuğul anlayışlı, akıllı
w.+ı 0567

Y

ya (kelime başında veya ortasında
kullanılan ek)
y. 1148, 2304, 2717, 2721
ya < A. ey!, hey!
y. 2717, 2721
yapırım < A.+F. ya pirim diye
yalvarmak
y. 2336
y.+(yapırım-aw) 2336

Z

zaman < F. zaman, vakit, devir
z. 1153, 1191
z.+a 2115
z.+da 0021
z.+ıñdı 1712
zamandas < F.+T. akran
z. 0008, 1553, 1561, 1566
zar < F. 1. üzüntü, keder
z.+ayt- sıkıntısını dile getirmek,
yalvarmak 2004, 2599

z.+bol- muhtaç olmak 1996,
2110
z.+qıl- muhtaç etmek, ağlamak,
yalvarmak 1850, 2403
2. ağlama
z.+(zar-zar jula-) çok ağlamak
1811
zarla-(zarlaw) < F.+T. ağlamak
z.- 1705
z.-ğan 2004
z.-sın 1759
zarlan-(zarlanuw) < F.+T. ağlamak,
üzülmek
z.-ıp 0156, 2622
zarlat-(zarlatuw) < F.+T. ağlatmak,
üzmek
z.-ıp 0154, 0186
zarp < A. hamle
z.+ıman 1269
zat < A. kendisi
z.+ımen 0678
z.+ın 0055
zawla-(zawlaw) hızlı, çabuk gitmek
z.-p 0862, 1164
zàher < F. soğuk yüz
z.+inen 2511
zàre ruh
z.+sin(zàresin al-) ruhunu
çıkarmak, çok korkutmak 2554
zàruwrat < A. muhtaçlık
z.+pen 2126
zeketsiz < A.+T. zekatsız, malın
zekatını vermeme
z. 0005
zerli < F.+T. ipekle işli, nakışlı
z. 0475
Zıliyxa < F. (özel isim) (Zeliha, Yusuf
ile Zeliha hikayesinin kadın
kahramanı)
Z.+(Zıliyxa-Jüsip) 0254
zırqıra-(zırqıraw) çabuk gitmek

z.-p 2729
zırlaw çabuk işlemek
z.+menen 2733
zorğa zorla
z. 0588
zoriğ-(zoriğuw) bk. zoriquw
z.-ıp 1484
zoriq-(zoriquw) fazla yorulmak,
halsiz düşmek
z.+tı 0384, 1464
bk. zoriğuw
zorlıq eziyet etmek, zor kullanmak
z.+ı(zorlığı-ay) 1544
Zuljâlel < A. ululuk sahibi olan Allah
Z. 1838

İNCELEME

ARAPÇA VE FARŞÇA KELİMELER TABLOSU

abiyır	абийыр	اب روى	āb-ı rūy	A.+F.'da "yüz suyu" K.'da "şeref, fayda"
adam	адам	ادم	ādem	A. ve K.'da "adam, kişi"
adamzat	адамзат	ادم ذات	ādemzāt	A. ve K.'da "insanoğlu"
ah	ah	اه	āh	A., F. ve K.'da "ah"
axiret	ахирет	اخرت	āhīrat	A. ve K.'da "ahiret"
ajal	ажал	اجل	acal	A. ve K.'da "ölüm"
aq	ак	حق	ḥak	A. ve K.'da "hak"
aqıl	акыл	عقل	'aql	A. ve K.'da "akıl"
aqıl-ayla	акыл—айла	عقل حيله	'aql-ḥīla	A. ve K.'da "akıl-çare"
aqımaq	акымак	احمق	aḥmaḥ	A. ve K.'da "akılsız"
aqır	акыр	اخر	āḥīr	A. ve K.'da "son"
aqmaq	акмак	احمق	aḥmaḥ	A. ve K.'da "akılsız"
alban	албан	الوان	alvān	A. ve K.'da "çeşitli"
alqiyssa	алкисса	ال قصه	al-kişşa	A. ve K.'da "hikaye edilir"
Alla	Алла	الله	Allah	A. ve K.'da "Allah"
alqa	алка	حلقه	ḥalka	A.'da "halka", K.'da "gerdanlık"
alwa	алуа	حلوا	ḥalvā	A. ve K.'da "helva, tatlı"
alwan	алуан	الوان	alvān	A. ve K.'da "çeşitli"
amal	амал	اعمال	a'māl	A.'da "işler", K.'da "çözüm"
amanat	аманат	امانت	amānat	A. ve K.'da "emanet"
anar	анар	نار	nār	F. ve K.'da "nar"
ar	ар	عر	'ar	A. ve K.'da "utanma"
araz	араз	عرز	'araz	A. ve K.'da "herhangi bir sebeple ortaya çıkan durum"

arız	арыз	عرض	'arż	A.'da "bildirme", K.'da "bildirme ve şikayet"
arman	арман	ارمن	arman	F. ve K.'da "özleyiş, istek"
arwaq	аруак	ارواح	arvāḥ	A. ve K.'da "ruhlar"
Asfahan	Асфaһан	اصفهان	İşfahān	F. ve K.'da "İsfahan şehri"
Asfahani	Асфaһани	اصفهانى	İşfahānī	F. + A. ve K.'da "İsfahan şehrine ait olan"
ası	асы	عاصى	'āşī	A. ve K.'da "isyankar"
asil	асыл	اصيل	aşıl	A. ve K.'da "asil, soylu"
aspan	аспан	اسمان	āsmān	F. ve K.'da "gök"
assalam	ассалам	السلام	as-salām	A. ve K.'da "selamlar"
assalawmağ a leyküm	ассалаумаг алејкүм	السلام عليكم	assalāmun 'alaykum	A. ve K.'da "Allah'ın selamı üzerinize olsun!"
atırab	атыраб	اطراف	aṭrāf	A. ve K.'da "çevre"
ay	ай	ای	ay	A., F. ve K.'da "ey"
ayla	айла	خيله	ḥīla	A. ve K.'da "çare"
azan	азан	اذان	azān	A.'da "ezan", K.'da "ezan vakti"
à	э	ای	ay	A., F. ve K.'da "ey"
àlem	эле́м	عالم	'ālam	A. ve K.'da "dünya, eğlence"
àli	элі	حالا	ḥālā	A. ve K.'da "şimdiye kadar"
àlqiyssa	элкисса	ال قصة	al-kişşa	A. ve K.'da "hikaye edilir"
àm	эм	هم	ham	F. ve K.'da "hem, aynı"
àmir	эмір	امر	amr	A. ve K.'da "emir"
ànbiyya	энбийя	انبيا	anbiyā	A. ve K.'da "nebiler"
àpzemzem	эпземзем	اب زمزم	āb-ı zamzam	A. ve K.'da "zemzem kuyusu"
àr	эр	هر	har	F. ve K.'da "her"
àsker	эскер	عسكر	'askar	A. ve K.'da "asker"
àwe	эуе	حوا	ḥavā	A. ve K.'da "hava"

âwel	эуел	اول	avval	A. ve K.'da "önce, ilk"
âwlet	эулет	اولاد	avlād	A.'da "çocuklar", K.'da "çocuk"
âwliye	эулийе	اوليا	avliyā	A. ve K.'da "evliya"
âwmin	эумин	امن	āmin	A. ve K.'da "öyle olsun!"
âyel	эйел	عيال	'iyāl	A. ve K.'da "hanım"
âzil	эзил	عضيل	'azīl	A.'da "inatçılık, paylamak", K.'da "şaka, azar"
âziyz	эзиз	عزيز	'azīz	A. ve K.'da "yüce"
bağana	багана	بحانه	baḥāna	F. ve K.'da "yalandan özür"
bahar	баһар	بهار	bahār	F.'da "bahar" K.'da "sevinç"
Bahawiddin	Баһауиддин	بهاالدين	Bahāaddīn	A. ve K.'da "Bahailik mezhebi kurucusu"
baq	бак	بخت	baḥt	F. ve K.'da "talih"
baq	бак	باغ	bāḡ	F. ve K.'da "büyük bahçe"
baqıt	бакыт	بخت	baḥt	F. ve K.'da "talih"
baqşa	бакша	باغچه	bāḡçe	F. ve K.'da "bahçe"
barabar	барабар	برابر	barābar	F. ve K.'da "beraber"
batır	батыр	بهادر	bahādir	F. ve K.'da "yiğit"
bayan	байан	بيان	bayān	A. ve K.'da "açıklama, anlatma"
bazar	базар	بازار	bāzār	F. ve K.'da "pazar"
bâle	бэле	بلا	balā	A. ve K.'da "bela"
beker	бекер	بيكار	bī-kār	F. ve K.'da "işsiz, boş"
bekzat	бекзат	بهزاد	bahzād	F. ve K.'da "aşlı temiz, asil"
bende	бенде	بنده	banda	F. ve K.'da "kul"
beşpent	бешпент	بشپند	başpand	F.'da "kısa kollu yelek", K.'da "gayret"
beşpet	бешпет	بشپند	başpand	F. ve K.'da "kısa kollu yelek"
beter	бетер	بدتر	badtar	F. ve K.'da "daha kötü"

beyiş	бейиш	بهشت	bahişt	F. ve K.'da "cennet"
bisağat	бісағат	بیساعت	bī-sā'at	F.+A. ve K.'da "zamansız"
bişara	бішара	بیچاره	bī-çāra	F. ve K.'da "çaresiz"
biybiy	биби	بی بی	bībī	F. ve K.'da "hanım, hala"
biydarxaq	бидархак	بیدرخک	bī-darħak	F. ve K.'da "eşikten giremeyen"
Buxar	Бухар	بخارا	Buħārā	A. ve K.'da "Buhara şehri"
dana	дана	دانا	dānā	F. ve K.'da "bilen, bilgili"
darğah	даргаһ	درگاه	dergāh	F. ve K.'da "dergah, huzur"
dariyğā	дарига	دریغه	dirīga	F. ve K.'da "eyvah, yazıklar olsun!"
dariya	даріа	دریا	deryā	F. ve K.'da "deniz"
dārmen	дэрмен	درمان	dermān	F. ve K.'da "güç, kuvvet"
dāwit	дэуіт	دویت	divīt	F. ve K.'da "mürekkep kutusu"
dāwlet	дэулет	دولت	davlat	A. ve K.'da "saadet"
dāwren	дэурен	دوران	davrān	A. ve K.'da "dünya"
dem	дем	دم	dam	F. ve K.'da "nefes, zaman"
dert	дерт	درد	dard	F. ve K.'da "üzüntü, sıkıntı"
dildā	ділдэ	دلدا	dildā	F. ve K.'da "altın"
dilde	ділде	دلدا	dildā	F. ve K.'da "altın"
din	дін	دین	dīn	A. ve K.'da "din"
diydar	дидар	دیدار	dīdār	F. ve K.'da "yüz"
dos	дос	دوست	dūst	F. ve K.'da "dost, arkadaş"
durıs	дұрыс	درست	durust	F. ve K.'da "doğru"
duspan	дүспан	دشمن	duşman	F. ve K.'da "düşman"
duşpan	дүшпан	دشمن	duşman	F. ve K.'da "düşman"
düken	дүкен	دكان	dukkān	A. ve K.'da "dükkan"

düniye	дүније	دنیا	dunyā	A. ve K.'da "dünya"
düniyeqor	дүнијеқор	دنیاکار	dunyā-kār	A.+F. ve K.'da "dünya ve mala önem veren"
dür	дүр	در	durr	A. ve K.'da "inci"
eger	егер	اگر	agar	F. ve K.'da "eğer"
er	ер	ال	al	A. ve K.'da "harf-i tarif"
erwaq	еруак	ارواح	arvāḥ	A. ve K.'da "ruhlar"
esep	есеп	حساب	ḥasāb	A. ve K.'da "hesap"
eş	еш	هیچ	hīç	F. ve K.'da "hiç"
ey	ей	ای	ay	A.+F. ve K.'da "ey"
gāwhar	гәуһар	کوهر	gavhar	F. ve K.'da "kıymetli taş"
gül	гүл	گل	gul	F. ve K.'da "gül, çiçek"
ğafil	гафыл	غافل	ğāfil	A. ve K.'da "dikkatsiz, iyi düşünemeyen kişi"
ğalamat	галамат	علامت	'alāmat	A. ve K.'da "işaret, iz"
Ġalam	Галам	عالم	'Ālam	A. ve K.'da "fani dünyanın dışındaki alem"
ğalam	галам	عالم	'ālam	A. ve K.'da "dünya"
ğamkūn	гамкүн	غمکین	ğamgīn	A.+F. ve K.'da "gamlı"
ğanimat	ганімат	غنیمت	ğanīmat	A. ve K.'da "ganimet"
ğarip	гарып	غریب	ğarīb	A. ve K.'da "zavallı"
Ġarış	Гарыш	عرش	'Arş	A. ve K.'da "dokuzuncu gök"
ğarip	гаріп	غریب	ğarīb	A. ve K.'da "zavallı"
ğası	гасы	عاصی	'āşī	A. ve K.'da "isyankar"
ğaşıq	гашық	عاشق	'āşīq	A. ve K.'da "aşık"
Ġawas	Гауас	غوٹ	Gavs	A. ve K.'da "bir evliya"
Ġayas	Гайас	غیث	Gays	A. ve K.'da "bir evliya"
ğayıp	гайып	غائب , غایب	ğāib, ğayb	A. ve K.'da "kayıp"

ğınayat	Ғинайат	عناية	'ināyat	A. ve K.'da "yardım, lütuf"
ğizat	Ғизат	عزت	'izzat	A. ve K.'da "hürmet, saygı"
xabar	хабар	خبر	ḥabar	A. ve K.'da "haber"
xal	хал	حال	ḥal	A. ve K.'da "durum"
xalayıq	халайык	خلائق	ḥalāik	A. ve K.'da "insanlar"
xalel	халел	حلال	ḥalāl	A. ve K.'da "haram olmayan, öz"
xalq	халк	خلق	ḥalq	A. ve K.'da "halk"
xan	хан	خان	ḥān	F. ve K.'da "han"
xasiret	хасірет	حسرت	ḥasrat	A. ve K.'da "hasret"
Xaziret er Sultan	Хазірет ер Султан	حضرت السلطان	Ḥazrat us Sulṭān	A. ve K.'da "Hazreti Muhammed"
xiyyal	хийал	خیال	ḥayāl	A. ve K.'da "hayal"
xor	хор	حوری	ḥūrī	A. ve K.'da "cennet kızı"
xoş	хош	خوش	ḥūş	F. ve K.'da "iyi, hoş"
ilaj	ылаж	علاج	'ilāc	A. ve K.'da "çare"
ısarap	ысарап	اسراف	ısrāf	A. ve K.'da "boşa harcama"
İliyas'	Ілійас	اليسع	Alyas'	A. ve K.'da "peygamber adı"
ıyxsan	ихсан	احسان	iḥsān	A. ve K.'da "lütuf, iyilik"
ıyman	иман	ایمان	īmān	A. ve K.'da "iman"
ıynğam	ингам	انعام	in'ām	A. ve K.'da "iyilik etme"
jad	жад	ياد	yād	F. ve K.'da "hatırlama"
jahan	жаһан	جهان	cihān	F. ve K.'da "dünya"
jaqın	жакын	يقين	yaqīn	A. ve K.'da "yakın"
jan	жан	جان	cān	F. ve K.'da "can, sevgili"
janwar	жануар	جان اور	cān-āvar	F. ve K.'da "canlı"
japa	жапа	جفا	cafā	A. ve K.'da "eziyet"

Jappar	Жаппар	جبر	Cabbar	A. ve K.'da "kudret sahibi Allah"
jar	жар	يار	yār	F. ve K.'da "sevgili"
jaran	жаран	ياران	yārān	F. ve K.'da "dostlar"
jawap	жауап	جواب	cavāb	A. ve K.'da "cevap"
jawhar	жауһар	جوهر	cavhar	A. ve K.'da "mücevher"
jaza	жаза	جزاء	cazā'	A. ve K.'da "ceza"
jehennem	жеһеннем	جهنم	cahannam	A. ve K.'da "cehennem"
jesir	жесір	اسير	asīr	A.'da "esir", K.'da "dul"
jetim	жетім	يتيم	yatīm	A. ve K.'da "yetim"
jeziyra	жезира	جزيره	cazīra	F. ve K.'da "ada"
jın	жын	جن	cin	F. ve K.'da "cin"
jiyhan	жиһан	جهان	cihān	F. ve K.'da "dünya"
(jol)baris	(жол)барыс	پارس	pārs	F. ve K.'da "pars"
jomart	жомарт	جومرد	cūmard	F. ve K.'da "cömert"
juda	жүда	جدا	cudā	F. ve K.'da "ayrı, ayrılmış"
jumlâ	жүмлэ	جملة	cumla	A. ve K.'da "bütün"
jünis	жүніс	جنس	cins	A. ve K.'da "tür"
Jüsip	Жүсіп	يوسف	Yūsuf	A. ve K.'da "Yusuf ile Zeliha hikayesinin erkek kahramanı"
kāmīl	каміл	كامل	kāmīl	A. ve K.'da "olgun, büyük"
kāpīr	капір	كافر	kāfir	A. ve K.'da "müslüman olmayan"
kebin	кебін	كفن	kafan	A. ve K.'da "kefen"
kekil	кекіл	كاكل	kākul	F. ve K.'da "perçem"
kem	кем	كام	kām	F. ve K.'da "az, noksan"
kemer	кемер	كمر	kamar	F.'da "hat, çizgi", K.'da "nehirin kenarı"
keremet	керемет	كرامت	karāmat	A. ve K.'da "mucize"

kese	кесе	كاسه	kāsa	F.'da "çanak", K.'da "çay fincanı"
kesir	кесір	كاسر	kāsir	A.'da "kırılmış", K.'da "bela"
kezep	кезеп	كزاب	kazzāb	A. ve K.'da "yalancı"
kiriptār	кiрiптap	كرفتار	giriftār	F. ve K.'da "tutulmuş"
kitap	кiтap	كتاب	kitāb	A. ve K.'da "kitap"
kör	көр	کور	gūr	F. ve K.'da "mezar"
künàker	кyнàкep	كناھكار	gunāhkār	F. ve K.'da "günahkar"
Kürsi	кyрci	كرسى	Kursī	A. ve K.'da "levh-i mahfuzun bulunduğu yer"
qabil	кабыл	قبول	qabūl	A. ve K.'da "alma, razı olma"
qadam	кадам	قدم	qadam	A. ve K.'da "adım"
qadir	кадыр	قادر	qādir	A. ve K.'da "kudret sahibi olan"
qadir	кадiр	قادر	qādir	A. ve K.'da "kudret sahibi olan"
qadir	кадiр	قدر	qadr	A. ve K.'da "kıymet, değer"
qahar	каһар	قهر	qahr	A. ve K.'da "kırgınlık, mahvetme"
qal	кал	حال	hāl	A. ve K.'da "hal, durum"
qala	кала	قلعه	qal'a	A. ve K.'da "şehir"
qalam	калам	قلم	qalam	A.'da "kalem", K.'da "ucuna kalem takılan sap"
Qambar	Камбар	قمبر	Kambar	A. ve K.'da "Hazreti Ali'nin en sadık kölesi"
qas	кас	خاص	haşş	A. ve K.'da "esas, özel"
qasiret	касiрет	حسرت	hasrat	A. ve K.'da "hasret"
qata	ката	خطاء	haṭā'	A. ve K.'da "hata"
qayran	кайран	حيران	ḥayrān	A. ve K.'da "sevgili, şaşmış"
qayrat	кайрат	غيرت	ḡayrat	A. ve K.'da "gayret"
qaywan	кайуан	حيوان	ḥayvān	A. ve K.'da "hayvan"
qaza	каза	قضاء	qaza'	A. ve K.'da "kader, takdir"

qazine	казіне	خزینہ	ḥazīna	A. ve K.'da "hazine"
qazir	казір	حاضر	ḥāzır	A.'da "meydanda olan", K.'da "şimdi, hemen"
Qıdır	Қыдыр	خضر	Hızır, Hizr	A. ve K.'da "darda kalanlara yardım eden peygamber"
qırmızı	қырмызы	قرمزی	ķırmızı	A. ve K.'da "kırmızı böceğinden çıkarılan parlak ve al boya"
qızmet	қызмет	خدمت	ḥız(d)mat	A. ve K.'da "hizmet"
qızmetker	қызметкер	خدمتکار	ḥız(d)matkār	A.+F. ve K.'da "hizmetli"
qiyal	қиал	خیال	ḥayāl	A. ve K.'da "hayal"
qor	қор	خور	ḥōr	F. ve K.'da "değersiz"
Qorasan	Қорасан	خراسان	Horāsān	F. ve K.'da "Horasan şehri"
qoş	қош	خوش	ḥōş	F. ve K.'da "hoş, iyi"
qoşemet	қошемет	خوش آمد	ḥōş-āmad	F. ve K.'da "hoş geldi"
qubıla	құбыла	قبلہ	ķıbla	A. ve K.'da "kıble"
Quday	Құдай	خدا	Hudā	F. ve K.'da "Allah"
qudiret	қүдірет	قدرت	ķudrat	A. ve K.'da "güç"
qumar	құмар	خمار	ḥumār	A. ve K.'da "sarhoş bakan"
qurb	құрб	قرب	ķurb	A. ve K.'da "yakınlık"
qurban	құрбан	قربان	ķurbān	A. ve K.'da "kurban"
qurmet	құрмет	حرمت	ḥurmat	A. ve K.'da "saygı"
quwat	қууат	قوت	ķuvvat	A. ve K.'da "güç"
Quzır	Құзыр	خضر	Hızır, Hizr	A. ve K.'da "darda kalanlara yardım eden peygamber"
lağl	лағыл	لعل	la'l	A. ve K.'da "kırmızı ve değerli bir süs taşı"
lağnat	лагнат	لعنت	la'nat	A. ve K.'da "beddua edilmiş"
lağnet	лагнет	لعنت	la'nat	A. ve K.'da "beddua edilmiş"
Lawıx	Лауых	لوح	Lavḥ	A. ve K.'da "Allah'ın takdir ettiği şeylerin yazıldığı levha"

layıq	лайык	لايق	lāyīq	A. ve K.'da "uygun, yakışan"
lâ-ıylaha-ıyl-alla	лэ-илаһа-илалла	لا الهه الله	lā ilaha illallah	A. ve K.'da "Allah'tan başka Tanrı yoktur."
Lâyli	Лэйлі	ليلا	Laylā	A. ve K.'da "Leyla ve Mecnun hikayesinin kadın kahramanı"
lebiz	лебиз	لفظ	lafz	A. ve K.'da "söz"
maxal	махал	محل	maḥall	A.'da "yer" K.'da, "zaman"
maq	мақ	مدح	madḥ	A. ve K.'da "övme"
maqbal	мақбал	مقبول	maḳbūl	A.'da "beğenilen", K.'da "beğenilen yumuşak kumaş"
maqul	мақул	معقول	ma'ḳūl	A. ve K.'da "kabul edilebilir"
maqulıq	мақулық	مخلوق	maḥlūq	A. ve K.'da "yaratılmış"
mal	мал	مال	māl	A.'da "varlık", K.'da "varlık, hayvan"
mas	мас	مست	mast	F. ve K.'da "mest"
maslixat	масліхат	مصلحت	maşlaḥat	A. ve K.'da "iş"
masqara	маскара	مسخره	maşhara	A. ve K.'da "maskara"
maydan	майдан	ميدان	maydān	A. ve K.'da "meydan, alan"
mazak	мазак	مذاق	mazāq	A. ve K.'da "zevk alma"
màdet	мәдет	مدد	madad	A. ve K.'da "yardım"
màdetker	мәдеткер	مددكار	madadkār	A.+F. ve K.'da "yardım eden"
màjet	мажет	مجد	macd	A. ve K.'da "büyüklük, ululuk"
Màjnün	Мәжнүн	مجنون	Macnūn	A. ve K.'da "Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı"
màlim	мәлім	معلوم	ma'lūm	A. ve K.'da "bilinen, belli"
màni	мәні	معنى	ma'nā	A. ve K.'da "anlam"
màsele	мәселе	مسألة	mas'ala	A. ve K.'da "mesele"
Meke	Меке	مكة	Makka	A. ve K.'da "Mekke şehri"

meken	мекен	مكان	makān	A. ve K.'da "yer"
meyir	мейір	مهر	mihr	F. ve K.'da "sevgi"
mirza	мырза	مرزا	mirzā	F. ve K.'da "bey"
mixnat	міхнат	مهنت	mihnat	A. ve K.'da "eziyet"
millet	міллет	ملت	millat	A. ve K.'da "halk, memleket"
minàjat	мінэжат	مناجات	munācāt	A. ve K.'da "dileme, isteme"
minàjet	мінэжет	مناجات	munācāt	A. ve K.'da "dileme, isteme"
mis	міс	مس	mis	F. ve K.'da "bakır"
miskin	міскін	مسكن	miskin	A. ve K.'da "zavallı"
miyras	мирас	ميراث	mīrās	A. ve K.'da "miras"
molda	молда	ملا , منلا	mullā, monlā	A. ve K.'da "büyük alim"
molla	молла	ملا , منلا	mullā, monlā	A. ve K.'da "büyük alim"
murad	мүрад	مراد	murād	A. ve K.'da "istek"
murat	мүрат	مراد	murād	A. ve K.'da "istek"
musılman	мүсылман	مسلمان	muslumān	A. ve K.'da "müslüman"
mūsàpir	мүсəпір	مسافر	musāfir	A.'da "misafir", K.'da "fakir, muhtaç kimse"
nala	нала	نالہ	nāla	F. ve K.'da "inleme, ağlama"
namazdiger	намаздігер	نمازديگر	namāz-ı dīgar	F.'da "diğer namaz", K.'da "ikinci namazı"
namazşam	намазшам	نمازشام	namāz-ı şām	F. ve K.'da "akşam namazı"
namıs	намыс	ناموس	nāmūs	A. ve K.'da "namus, şeref"
nan	нан	نان	nān	F. ve K.'da "ekmek"
nasıp	насып	نصيب	naşīb	A. ve K.'da "nasip"
nasixat	насіхат	نصيحت	naşihāt	A. ve K.'da "öğüt"
Nawrız	Наурыз	نوروز	Navrüz	F. ve K.'da "bahar başlangıcı"
nayza	найза	نيزه	nīza	F. ve K.'da "mızrak"

naz	наз	ناز	nāz	F. ve K.'da "naz"
nàsil	насіл	نسل	nasl	A. ve K.'da "soy"
nàsip	нэсіп	نصيب	naşīb	A. ve K.'da "nasip"
nàwbet	неубет	نوبت	navbat	A. ve K.'da "sıra, nöbet"
nàwbetker	неубеткер	نوبتکار	navbatkār	A.+F.'da "nöbetçi" K.'da "birisinin yanında olan"
nàwmet	нэумет	نعمت	ni'mat	A. ve K.'da "Allah'ın lütfu"
nàzik	нэзік	نازک	nāzik	F. ve K.'da "ince"
nàzir	нэзір	ناظر	nāzır	A. ve K.'da "bakan"
niyet	ніџет	نیّت	niyyat	A. ve K.'da "niyet"
nur	нур	نور	nūr	A. ve K.'da "nur, parlak ışık"
nurat	нурат	نورات	nūrāt	A. ve K.'da "nurlar"
nusqa	нусқа	نسخه	nuşa	A. ve K.'da "suret"
oba	оба	وبا	vabā	A. ve K.'da "veba hastalığı"
opa	опа	وفا	vafā	A. ve K.'da "vefa"
ökim	өкім	حکم	hukm	A. ve K.'da "hüküm"
ömir	өмір	عمر	'ömr	A. ve K.'da "ömür, hayat"
öner	өнер	هنر	hunar	F. ve K.'da "marifet"
padiyşa	падиша	پادشاه	pād-şāh	F. ve K.'da "padişah, soylu"
pana	пана	پناه	panāh	F. ve K.'da "sığınak"
parasat	парасат	فراست	farāsāt	A. ve K.'da "anlayışlılık"
patşa	патша	پادشاه	pād-şāh	F. ve K.'da "padişah, soylu"
payda	пайда	فائده	fāida	A. ve K.'da "yarar"
payğambar	пайгамбар	پیغامبر	paygāmbar	F. ve K.'da "peygamber"
pazıl	пазыл	فضل	fażl	A. ve K.'da "lütuf"
pàle	пэде	بلا	balā	A. ve K.'da "bela"
pàleket	пэлекет	فلاکت	falākat	A. ve K.'da "felaket, bela"

pårmen	пәрмен	فرمان	farmān	F. ve K.'da "emir"
pårwana	пэруана	پروانه	parvāna	F. ve K.'da "pervane"
Pàtima	Пэтіма	فاطمه	Fāṭima	A. ve K.'da "Hazreti Muhammed (A.S.)'in kızı"
peri	пері	پری	parī	F. ve K.'da "peri, melek"
perişte	періште	فرشته	firişta	F. ve K.'da "melek"
perizat	перізат	پریزاد	parizād	F. ve K.'da "periden doğan"
perzent	перзент	فرزند	farzand	F. ve K.'da "çocuk"
peyil	пейіл	میل	mayl	A. ve K.'da "gönül akışı"
pir	пір	پیر	pīr	F. ve K.'da "pir, ermiş"
Pirwardiger	Піруардігер	پروردگار	Parvardigār	F. ve K.'da "Allah"
piyğil	пигыл	فعل	fi'l	A. ve K.'da "iş, davranış"
pul	пұл	پول	pūl	F. ve K.'da "para"
raım	рахым	رحم	raħm	A. ve K.'da "acıma"
raımnet	рахмет	رحمت	raħmat	A. ve K.'da "bağışlama"
raım	рахым	رحم	raħm	A. ve K.'da "acıma"
Raıman	Рахыман	رحمان	Raħmān	A. ve K.'da "Allah"
ras	рас	راست	rāst	F. ve K.'da "doğru"
rawşan	раушан	روشن	ravşan	F. ve K.'da "parlak"
razi	разы	راضی	rāzī	A. ve K.'da "razı"
riyza	риза	رضاء	rizā'	A. ve K.'da "razı olma"
ruqsat	рұхсат	رخصت	ruḥşat	A. ve K.'da "izin"
sabır	сабыр	صبر	şabr	A. ve K.'da "sabır"
sağat	сағат	ساعت	sā'at	A. ve K.'da "saat"
sandal	сандал	صندل	şandal	A.'da "güzel kokulu sert bir ağaç", K.'da "örs"
sandık	сандык	صندوق	şandūk	A. ve K.'da "sandık"

sap	сап	صف	şaff	A. ve K.'da "sıra, dizi"
sapar	сапар	سفر	safar	A. ve K.'da "sefer, yol"
saray	сарай	سرای	sarāy	F. ve K.'da "saray, çok büyük"
sarwar	саруар	سرور	sarvar	F. ve K.'da "baş"
sawda	сауда	سودا	savdā	A. ve K.'da "aşk, sevda"
sàjde	сэжде	سجده	sacda	A. ve K.'da "secde"
sàlem	сэлем	سلام	salām	A. ve K.'da "selam"
sàlemet	сэлемет	سلامت	salāmat	A. ve K.'da "korku ve endişeden uzak olma"
sàndik	сэндик	صندوق	şandūḳ	A. ve K.'da "sandık"
sàwlet	сэулет	صولت	şavlat	A.'da "hücum etmek", K.'da "güzellik"
sebep	себеп	سبب	sabab	A. ve K.'da "sebepl"
sekil	секіл	شكل	şakl	A. ve K.'da "biçim"
sıqıl	сыкыл	شكل	şakl	A. ve K.'da "biçim"
sım	сым	سیم	sīm	F. ve K.'da "gümüş taklidi tel"
sır	сыр	سر	sirr	A. ve K.'da "sır, gizli şey"
siypat	сипат	صفت	şifat	A. ve K.'da "hal, şekil, yüz"
sultan	сұлтан	سلطان	sultān	A. ve K.'da "sultan"
suwret	сүүрет	صورت	şūrat	A. ve K.'da "şekil"
sümbile	сүмбіле	سنبله	sunbula	A.'da "ışıklı gezegen", K.'da "ışık"
şahizada	шаһизаде	شہزادہ	şahzāda	F.'da "padişah oğlu", K.'da "asil kişi"
şam	шам	شام	şām	F. ve K.'da "akşam"
şara	шара	چاره	çāra	F. ve K.'da "çare"
şarafat	шарафат	شرافت	şarāfat	A. ve K.'da "şerefli olma, Hazreti Muhammed soyundan gelme"
şarşı	шаршы	چارسو	çār-sū	F. ve K.'da "dört taraf, çarşı"

şaytan	шайтан	شیطان	şaytān	A. ve K.'da "şeytan"
şeker	шекер	شکر	şakar	F. ve K.'da "şeker, tatlı"
şenber	шенбер	چنبر	çanbar	F. ve K.'da "çember"
şermende	шерменде	شرمنده	şarmanda	F. ve K.'da "utangaç"
şını	шыны	چینی	çini	F. ve K.'da "sırlı kap"
şıraç	шыраç	چراغ	çarāğ	F. ve K.'da "ışık, kandil"
şükir	шүкір	شکر	şukr	A. ve K.'da "şükür"
tabaq	табақ	طبق	tabağ	A. ve K.'da "tabak"
tağala	тағала	طعالی	ta'ālā	A. ve K.'da "yüksek olsun!"
tağdır	тағдыр	تقدير	taqđir	A. ve K.'da "Allah'ın ezelde olmasını istediği şeyler"
taç	таç	تخت	taht	F. ve K.'da "taht"
taçat	таçат	طاقات	taçat	A. ve K.'da "güç, kuvvet"
talap	талап	طلب	talab	A. ve K.'da "istek, dilek"
tamam	тамам	تمام	tamām	A. ve K.'da "tam, eksiksiz"
tamaşa	тамаша	تماشا	tamaşā	F.'da "seyretme, gezme", K.'da "seyretme, güzel"
tâlim	тәлім	تعليم	ta'līm	A. ve K.'da "bilme, öğrenme"
tâwbe	тәубе	توبه	tavba	A. ve K.'da "tövbe"
tâwekel	тәуекел	توكل	tavakkul	A. ve K.'da "kadere razı olma"
ter	тер	تر	tar	F.'da "ıslak", K.'da "ter"
teris	теріс	ترس	tars	F. ve K.'da "ters, kötü"
toba	тоба	توبه	tavba	A. ve K.'da "tövbe"
tomaşa	томаша	تماشا	tamaşā	F.'da "seyretme, gezme", K.'da "seyretme, güzel"
tuqım	туқым	تخم	toħm	F. ve K.'da "tohum"
usta	уста	استاد	ustād	F. ve K.'da "usta"
ükim	үкім	حکم	hukm	A. ve K.'da "hüküm"

ümit	ҮМІТ	امید	umîd	F. ve K.'da "ümit"
waqt	уақыт	وقت	vakt	A. ve K.'da "zaman"
wàde	уэде	وعده	va'da	A. ve K.'da "önceden belirtilen zaman"
wàğada	үэгада	وعده	va'da	A. ve K.'da "önceden belirtilen zaman"
wàğaleyküm	уэгалейкүм	وعليکم	va'alaykum	A. ve K.'da "selam karşılama"
wàzir	уэзір	وزير	vazîr	A. ve K.'da "vezir, danışman"
ya	йа	يا	yā	A. ve K.'da "ey"
yır	йыр	روی	rū(y)	F. ve K.'da "yüz"
zaman	заман	زمان	zamān	F. ve K.'da "zaman"
zar	зар	زار	zār	F. ve K.'da "ağlama"
zarp	зарп	ضرب	żarb, ğarb	A. ve K.'da "hamle"
zat	зат	ذات	zāt	A. ve K.'da "kendi, saygı değer kimse"
zàher	зэһер	زهر	zahr	F.'da "zehir", K.'da "zehir, soğuk yüz"
zàruwrat	зэрүүрат	ضرورت	żarūrat	A. ve K.'da "mecburiyet"
zeket	зекет	زکات	zakāt	A. ve K.'da "zekat"
zer	зер	زر	zar	F. ve K.'da "altın"
Ziliyxa	Зылиха	زليخا	Zalîḫā	F. ve K.'da "Yusuf ile Zeliha hikayesinin kadın kahramanı"
Zuljâlel	Зүлжэлел	ذولجلال	Zulcalāl	A. ve K.'da "Allah"

ARAPÇADAKİ SESLERİN KAZAKÇADAKİ DURUMU

VOKALLER

I. Uzun Vokaller ve Ayın (ع) harfi

Arapçada kullanılan yazı sistemi yalnız uzun seslileri ihtiva eder. Bunlar; uzun a, uzun i ve uzun u (uzun o)'dur. Ayrıca, bu vokallerin dışında, bu üç vokali de seslendirebilen ayın(ع) da bu bahiste incelenecektir.

1. Arapçadaki uzun a vokalinin Kazakçadaki durumu:

1.1. Kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun a vokali:

Kısalarak normal uzunluktaki a'ya dönüşmekte veya diftonglaşarak àw şekline girmektedir.

1.1.1. Kısalarak normal uzunluktaki a'ya dönüşür:

A. āb	K. ab
A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. āh	K. ah
A. āhir	K. aqır
A. āhīrat	K. axiret
A. āmāl	K. amal

1.1.2. Diftonglaşarak àw şekline dönüşür. Bu diftonglaşma sonucunda a, kapalı e olur.

A. āmīn	K. àwmin
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun a vokali, Kazakçada telaffuzun etkisiyle –Kazakça, Arapçadan alınmış kelimeleri genellikle kısaltma temayülündedir– ya kısalarak a vokaline dönüşmektedir, ya da telaffuzda daha belirgin bir uzunluğu vurgulamak için diftonglaşma oluşmuştur.

1.2. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun a vokali:

Kısalarak a vokaline veya kapalı e sesine dönüşür.

1.2.1. Kısalarak a vokaline dönüşür:

A. fā'ida	K. payda
A. ġāfil	K. ġafil
A. ġā'ib	K. ġayıp
A. ħāzir	K. qazir
A. qādir	K. qadir, qadır
A. lāyiq	K. layıq
A. nāmūs	K. namıs
A. nāzir	K. nāzir
A. rāzi	K. razı
A. sā'at	K. saġat
A. taqat	K. taqat
A. yā	K. ya

1.2.2. Kapalı e sesine dönüşür:

A. Fātimā	K. Pātima
A. kāmil	K. kāmil
A. kāfir	K. kāpir
A. lā ilaha illallah	K. lā iylaha-iy-l-alla
A. nāzik	K. nāzik

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun a vokali, ya telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline dönüşmüş ya da kelimedeki ince vokalin (i) etkisiyle incelerek kapalı e olmuştur.

1.3. Birinci heceden sonraki açık hecelerde bulunan uzun a vokali:

1.3.1. İkinci hecede kısalarak a vokaline dönüşmekte, incelerek e vokali, kapalı e vokali, ya da i vokali olmaktadır. Ayrıca ikinci açık hecedeki kısa elifle yazılmış, ancak uzun a olarak telaffuz edilen vokal, yazıldığı şekle dönüşmektedir.

1.3.1.1. Kısalarak a vokaline dönüşür:

A. amānat	K. amanat
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin

A. cazā	K. jaza
A. farāsat	K. parasat
A. ḥalā'ik	K. xalayıq
A. ḥaṭā	K. qata
A. ilāha	K. iylaha
A. qaḏa	K. qaza
A. rizā	K. riyza
A. savdā	K. sawda
A. ŧarāfat	K. ŧarafat
A. ta'ālā	K. taḡala
A. vabā	K. oba
A. vafā	K. opa

1.3.1.2. İncelerek e vokaline dönüşür:

A. havā	K. àwe
A. balā	K. bāle
A. dunyā	K. dūniye
A. karāmat	K. keremet
A. salāmat	K. sàlemet

1.3.1.3. İncelerek kapalı e vokaline dönüşür:

A. munācāt	K. minàjat
	K. minàjet (çift şekilli)
A. musāfir	K. müsàpir

1.3.1.4. İncelerek i vokaline dönüşür:

A. ḥālā	K. àli
---------	--------

1.3.1.5. Kısa elifle yazılan vokal, yazıldığı gibi kalır:

A. ma'nā	K. māni
----------	---------

1.3.2. Üçüncü hecede kısalarak a vokaline dönüşmekte ya da incelerek e vokali olmaktadır.

1.3.2.1. İster elif (ا) ister kısa elif (أ) ile yazılmış olsun, kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

A. anbiyā	K. ànbiyya
A. Fāṭimā	K. Pātima
A. ta'ālā (kısa elif)	K. tağala

1.3.2.2. İncelerek e vokaline dönüşür:

A. avliyā	K. àwliye
-----------	-----------

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecelerden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan uzun a vokali, Kazakçada ikinci hecede telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline dönüşmüş, vokal uyumu sağlanarak e, kapalı e ve i vokalleri şekline girmiştir. Bu arada kısa elifle yazılan vokal, muhafaza edilmiştir. Üçüncü hecede ise, yine telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline dönüşmekte, vokal uyumu için incelerek e vokali şeklini almıştır.

1.4. Birinci hecede bulunan ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun a vokali:

Kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

A. māl	K. mal
A. zāt	K. zat

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecede bulunan ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun a vokali, Kazakçada telaffuz etkisiyle kısalmaktadır.

1.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun a vokali:

1.5.1. İkinci hecede kısalarak a vokaline dönüşmekte, incelerek e veya kapalı e olmaktadır.

1.5.1.1. Kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

A. alvān	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. āmāl	K. amal
A. arvāḥ	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. aṭrāf	K. atırab
A. azān	K. azan

A. bayān	K. bayan
A. Cabbār	K. Jappar
A. cavāb	K. cawap
A. ḥayāl	K. xiyyal
	K. qiyal (çift şekilli)
A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. ḥumār	K. qumar
A. iḥsān	K. iyxsan
A. ĩmān	K. iyman
A. isrāf	K. ısarap
A. kitāb	K. kitap
A. qurbān	K. qurban
A. maydān	K. maydan
A. mazāk	K. mazaq
A. mĩrās	K. miyras
A. murād	K. murad
	K. murat (çift şekilli)
A. nūrāt	K. nurat
A. Raḥmān	K. Raqıman
A. sultān	K. sultan
A. ŧayṭān	K. ŧaytan
A. tamām	K. tamam

1.5.1.2. İncelerek e vokaline dönüşmektedir:

A. avlād	K. àwlet
A. ‘iyāl	K. àyel
A. davrān	K. dāwren
A. ḥasāb	K. esep
A. salām	K. sàlem
A. Zulcalāl	K. Zuljâlel

1.5.1.3. İncelerek kapalı e vokaline dönüşmektedir:

A. Kalām	K. Kâlâm
----------	----------

1.5.2. Üçüncü hecede kısalarak a vokaline veya incelerek e vokaline dönüşmektedir:

1.5.2.1. Kısalarak a vokaline dönüşür:

A. assalām	K. assalam
A. munācāt	K. minàjat
A. muslimān	K. musulman

1.5.2.2. İncelerek e vokaline dönüşür:

A. munācāt	K. minàjet
------------	------------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun a vokali, Kazakçada ikinci hecede telaffuzdan dolayı kısalarak a vokaline, vokal uyumunu sağlamak amacıyla incelerek e ve kapalı e vokaline dönüşür. Üçüncü hecede ise, yine kısalarak a vokaline, incelerek e vokaline dönüşmektedir.

2. Arapçadaki uzun i vokalinin Kazakçadaki durumu:

2.1. Kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun i vokali:

Uzunluğu korumak amacıyla iy sesine dönüşmektedir:

A. ĩmān	K. iyman
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun i vokali, Kazakçada uzunluğu vurgulamak amacıyla iy şekline dönüşmüştür.

2.2. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali:

Uzunluğu korumak amacıyla iy (y) şekline dönüşmüştür:

A. ĥıla	K. ayla
A. mīrāş	K. miyras

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali, Kazakçada uzunluğu korumak amacıyla iy şekline dönüşür.

2.3. Birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali:

Kısalarak i vokaline dönüşmekte, veya daha da kısalarak ı vokali olmaktadır.

2.3.1. Kısalarak i vokaline dönüşür:

A. ğanīmat	K. ğanimat
A. ħazīna	K. qazine
A. Kursī	K. Kürsi

2.3.2. Daha da kısalarak ı vokaline dönüşür:

A. ‘āṣī	K. ası
	K. ğası (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali, Kazakçada ya telaffuz sebebiyle kısalarak i vokaline dönüşmekte ya da vokal uyumu sebebiyle daha da kısalarak ı vokali olmaktadır.

2.4. Birinci hecede ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun i vokali:

Kısalarak i vokaline dönüşmektedir:

A. dīn	K. din
--------	--------

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecede ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun i vokali, Kazakça telaffuz sebebiyle kısalarak i vokaline döner.

2.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecede bulunan uzun i vokali:

Kısalarak i vokaline dönüşmekte, daha da kısalarak ı vokali olmakta, ya da iy şekline girmektedir.

2.5.1. Kısalarak i vokaline dönüşür:

A. āmīn	K. awmin
A. asīr	K. jesir
A. ğarīb	K. ğarip
A. miskīn	K. miskin
A. naṣīb	K. nāsip
A. ta‘līm	K. təlīm

A. vazīr
A. yatīm

K. wàzir
K. jetim

2.5.2. Daha da kısalarak ı vokaline dönüşür:

A. aşı̄l
A. ğarīb
A. naşīb
A. taḳdīr
A. yaḳīn

K. asıl
K. ğarıp
K. nasıp
K. taḡdır
K. jaqın

2.5.3. iy şekline dönüşür:

A. ‘azīz

K. àziyz

Genel Gözlem: Arapçadaki birinci heceden sonraki kapalı hecede bulunan uzun i vokali, Kazakçada telaffuzdaki kısaltma temayülü ile kısalarak i vokaline dönüşmekte, vokal uyumu sebebiyle daha da kısalarak ı vokali olmakta ya da bazı kelimelerdeki uzunluğu vurgulamak endişesiyle iy şeklini almaktadır.

3. Arapçadaki uzun u (uzun o) vokalinin Kazakçadaki durumu:

3.1. Kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun u (uzun o) vokali:

Bulunmamaktadır.

3.2. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (uzun o) vokali:

Kısalarak u vokaline dönüşmekte, incelererek ü vokali olmakta ya da uzunluğu belirginleştirip uw şeklinde diftonglaşmaktadır.

3.2.1. Kısalarak u vokaline dönüşür:

A. nūrāt

K. nurat

3.2.2. İncelerek ü vokaline dönüşür:

A. Yūsuf

K. Jūsip

3.2.3. Diftonglaşarak uw olur.

A. şūrat K. suwret

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada, telaffuz sebebiyle kısalarak u vokaline dönüşmekte, vokal uyumuna tabi olarak incelmekte ya da uzunluğu vurgulamak amacıyla diftonglaşarak uw şeklini almaktadır.

3.3. Birinci hecedeki ve tek başına hece oluşturan kapalı hecede bulunan uzun u (uzun o) vokali:

Kısalarak u vokaline dönüşür:

A. ħūr K. xur
A. nūr K. nur

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki ve tek başına hece oluşturan kapalı hecede bulunan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada telaffuz sebebiyle kısalarak u (o) vokaline dönüşmüştür.

3.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun u (uzun o) vokali:

Kısalarak u vokaline, incelererek ü vokaline dönüşmüş ya da aykırılışma sonucunda ı vokali olmuştur.

3.4.1. Kısalarak u vokaline dönüşür:

A. ma'ķūl K. maqul

3.4.2. İncelerek ü vokaline dönüşür:

A. Macnūn K. Mājnūn

3.4.3. Aykırılışma sonucu ı vokaline dönüşür:

A. ķabūl K. qabil
A. maħlūķ K. maqulıq

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulu-

nan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada telaffuz sebebiyle kısalarak u vokaline dönüşmekte, vokal uyumuna tabi olarak incelik ü vokali olmakta ya da çift dudak ünsüzleri olan b ve m seslerinin yuvarlaklaştırıcı etkisine rağmen aykırılışma sonucu ı vokaline dönüşmektedir.

4. Arapçadaki ayın (ع) sesinin Kazakçadaki durumu:

4.1. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra uzun a vokali gelen ayın (ع):

Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte, uzun a vokali kısalarak a vokali ile karşılanmakta ya da uzun a vokali incelererek kapalı e vokaline dönüşmektedir.

4.1.1. Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür:

A. 'ālam	K. ğalam
A. 'āšī	K. ğası
A. 'āşik	K. ğaşıq

4.1.2. Uzun a vokali kısalarak a vokaline dönüşür:

A. 'ār	K. ar
A. 'āšī	K. ası

4.1.3. Uzun a vokali incelererek kapalı e vokaline dönüşür:

A. 'ālam	K. Alem
----------	---------

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve kendisinden sonra uzun a vokali gelen ayın (ع), Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte, ayın'dan sonra gelen uzun a vokali yine telaffuz ve dile uygunluk açısından kısalarak a vokali olmakta veya uzun a vokali vokal uyumuna tabi olarak incelmekte ve kapalı e vokaline dönüşmektedir.

4.2. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra uzun i vokali gelen ayın (ع):

Bulunmamaktadır.

4.3. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra uzun u (uzun o) vokali gelen ayın (ع):

Bulunmamaktadır.

4.4. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra a vokali gelen ayın (ع):

Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte, a vokali olduğu gibi değişmeden kalmakta ya da a vokali incelerek kapalı e vokaline dönüşmektedir.

4.4.1. Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür:

A. 'alāmat	K. ğalamat
A. 'alaykum	K. ğaleyküm
A. 'arş	K. ğariş

4.4.2. a vokali olduğu gibi değişmeden kalır:

A. 'aql	K. aql
A. 'araz	K. araz
A. 'arż	K. arız

4.4.3. a vokali incelerek kapalı e vokaline dönüşür:

A. 'askar	K. āsker
A. 'azil	K. āzil
A. 'azīz	K. āziyz

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve kendisinden sonra a vokali gelen ayın (ع), Kazakçada hem ses kadrosunda bulunmadığı için hem de telaffuz güçlüğü sebebiyle yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte, ayın'dan sonra gelen a vokali değişmeden olduğu gibi kalmakta veya a vokali vokal uyumuna tabi olarak incelmekte ve kapalı e vokaline dönüşmektedir.

4.5. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra i gelen ayın (ع):

Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte, ayın'dan sonra gelen i vokali, kısalarak ı vokali olmakta ya da i vokali kapalı e vokaline dönüşmektedir.

4.5.1. Ayn yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür:

A. 'ināyat K. ğinayat
A. 'izzat K. ğizat

4.5.2. i vokali kısalarak ı vokaline dönüşür:

A. 'ilāc K. ilac

4.5.3. i vokali kapalı e vokaline dönüşür:

A. 'iyāl K. âyel

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve kendisinden sonra i vokali gelen ayn (ع), Kazakçada hem ses kadrosunda bulunmadığı için hem de telaffuz güçlüğü sebebiyle ğ konsonantına dönüşmekte, i vokali vokal uyumuna tabi olarak bulunduğu kelimeye göre ı vokali ve kapalı e vokali olmaktadır.

4.6. Kelime başında bulunan ve kendisinden sonra u (o) vokali gelen ayn (ع):

Ayn'dan sonra gelen u (o) vokali incelererek ö vokaline dönüşmüştür:

A. 'ımr K. ömir

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ve kendisinden sonra u (o) vokali gelen ayn (ع), Kazakçada vokal uyumuna tabi olarak incelmış ve ö vokaline dönüşmüştür.

4.7. Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra uzun a vokali gelen ayn (ع):

Ayn yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmektedir:

A. in'ām K. inġam
A. ta'ālā K. taġala

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra uzun a vokali gelen ayn (ع), Kazakçada ses kadrosunda bulunmadığı için ve telaffuz güçlüğü sebebiyle ğ konsonantına dönüşür.

4.8. Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra uzun i ve uzun u (uzun o) vokali gelen ayın(ع):

Bulunmamaktadır.

4.9. Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra a vokali gelen ayın (ع):

a vokali değişmeden olduğu gibi kalmıştır ya da ayın ğ konsonantına dönüşmüştür

4.9.1. a vokali değişmeden kalmıştır:

A. qal'a K. qala

4.9.2. Ayın ğ konsonantına dönüşmüştür:

A. sā'at K. sağat

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra a vokali gelen ayın (ع), Kazakçada ses kadrosunda bulunmadığı için yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmüş veya kendisinden sonra gelen a vokali değişmeden muhafaza edilmiştir.

4.10. Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ve kendisinden sonra i ve u (o) vokali gelen ayın (ع):

Bulunmamaktadır.

4.11. Birinci hecede ve açık hece sonunda bulunan ve kendisinden önce a vokali gelen ayın (ع):

Ayın düşer, a vokali değişmeden olduğu gibi kalır, incelerek kapalı e vokaline dönüşür ya da ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

4.11.1. Ayın düşer, a vokali değişmeden kalır:

A. ma'qūl K. maqul

4.11.2. Ayın düşer, a vokali incelerek kapalı e vokaline dönüşür:

A. ma'lūm	K. mālīm
A. ma'nā	K. māni
A. ta'līm	K. tālim
A. va'da	K. wāde

4.11.3. Ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür:

A. la'nat	K. lağnat
	K. lağnet
A. va'da	K. wāğada

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecede ve açık hece sonunda bulunan, kendisinden önce a vokali gelen ayın (ع), Kazakçada ses kadrosunda bulunmadığı için düşer, a vokali değişmeden kalır, vokal uyumuna tabi olarak incelikli kapalı e vokali olur ya da ayın yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

4.12. Birinci hecede ve açık hece sonunda bulunan, kendisinden önce i vokali gelen ayın (ع):

Ayın düşer, i vokali kapalı e vokaline dönüşür:

A. ni'mat	K.nàwmet
-----------	----------

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecede ve açık hece sonunda bulunan, kendisinden önce i vokali gelen ayın (ع), Kazakçada ses kadrosunda bulunmadığı için düşer, i vokali vokal uyumuna tabi olarak kapalı e vokaline dönüşür.

4.13. Birinci hecede ve açık hece sonunda bulunan, kendisinden önce u (o) vokali gelen ayın (ع):

Bulunmamaktadır.

4.14. Birinci hecede ve kapalı hecede bulunan, tek başına hece oluşturan ayın (ع):

Yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür ve kendisinden sonra gelen konsonant ile arasına bir vokal alır:

A. fi'l	K.piyğıl
---------	----------

A. la'l

K. lağıl

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecede ve kapalı hecede bulunan, tek başına hece oluşturan ayın (ع), Kazakçada yumuşayarak ğ vokaline dönüşür, kendisinden sonra gelen konsonantla arasına bir vokal alır.

4.15. Birinci heceden sonra kapalı hece sonunda bulunan ayın (ع):

Kazakçada düşmüştür.

A. Alyas'

K. İliyas

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonra kapalı hece sonunda bulunan ayın (ع), Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle düşmüştür.

II. Kısa Vokaller

İncelediğimiz bu uzun vokaller ve ayın (ع) dışında, Arapçada telaffuzu sağlamak amacıyla olduğu kadar, kelime başında ve sonunda kullanılan kısa vokaller bulunmaktadır. Bunlar; a, i, u (o) vokalleridir. Bu vokaller, Kazakçada vokal-konsonant uyumu ve vokal uyumuna genellikle tabi edilmiştir. Arapçada iki konsonantın yanyana geldiği durumlarda telaffuz kolaylığı için iki konsonant arasında yer alırlar.

1. Arapçada kelime başında elif ile yazılan kısa a vokali:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta, incelererek kapalı e vokaline dönüşmekte, yine incelererek e vokali olmaktadır.

1.1. Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. aḥmaḥ

K. aqımaq

A. alvān

K. alban

K. alwan (çift şekilli)

A. alkişşa

K. alqiyssa

A. Allah

K. Alla

A. amānat

K. amanat

A. arvāḥ

K. arwaq

K. erwaq

A. aṣīl

K. asıl

A. assalām

K. assalam

A. ay K. ay
A. azān K. azan

1.2. İncelerek kapalı e vokaline dönüşür:

A. ay K. à
A. alqışsa K. àlqiyssa
A. amr K. àmr
A. anbiyā K. ànbiyya
A. avval K. àwel
A. avlād K. àwlet
A. avliyā K. àwliye

1.3. İncelerek e vokaline dönüşür:

A. ar K. er
A. arvāḥ K. erwaq
A. ay K. ey

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında elif ile yazılan kısa a vokali, değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da telaffuz ve vokal uyumu sebebiyle kapalı e vokaline, yine bir takım aykırılışmalar olmasına rağmen telaffuz sebebiyle e vokaline dönüşmüştür. Kısa a vokalinin e vokaline dönüşmesinde çift şekilli kelimelerin (arwaq-erwaq, ay-ey) çokluğu dikkat çekicidir.

2. Arapçada kelime başında elif ile yazılan kısa i vokali:

Vokal uyumuna tabi olarak kısalıp ı vokaline dönüşmekte ya da iy şeklini almaktadır.

2.1. Kısalarak ı vokaline dönüşür:

A. isrāf K. ısarap

2.2. iy şekline dönüşür:

A. iḥsān K. iyxsan
A. in'ām K. iynğam

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında elif ile yazılan kısa i vokali Kazakçada ya vokal uyumuna tabi olarak kısalıp ı vokaline dönüşmekte ya da

belli belirsiz bir uzunluğu vurgulamak amacıyla iy şeklini alır.

3. Arapçada kelime başında kısa u (o) vokali:

Bulunmamaktadır.

4. Arapçada kelime sonunda güzel h () ile yazılan kısa a vokali:

Değişmeden olduğu gibi kalmış, ya da incelererek kapalı e vokaline ve e vokaline dönüşmüştür.

4.1. Değişmeden olduğu gibi kalır:

A. alkişşa	K. alqiyssa
A. fā'ida	K. àlqiyssa (çift şekilli)
A. halka	K. payda
A. hila	K. alqa
A. kal'a	K. ayla
A. kibra	K. qala
A. tavba	K. qubila
A. va'da	K. toba
	K. wağada

4.2. İncelerek kapalı e vokaline döner:

A. cumla	K. jumla
----------	----------

4.3. İncelerek e vokaline dönüşür:

A. sacda	K. sąjde
A. tavba	K. tawbe
A. va'da	K. wade

Genel Gözlem: Arapçada kelime sonunda bulunan ve güzel h () ile yazılan kısa a vokali, Kazakçada ya değişmeden kalmakta, l konsonantının tesiriyle incelererek kapalı e olmakta ya da vokal uyumuna tabi olarak e vokaline dönüşmektedir.

5. Arapçada kelime sonunda kısa elif () ile yazılan kısa a vokali:

Yazıldığı gibi kalmış ya da okunduğu gibi muhafaza edilmiştir.

5.1. Yazıldığı gibi kalmıştır:

A. ḥālā	K. àli
A. ma'nā	K. m àni

5.2. Okunduğu gibi kalmıştır.

A. ta'ālā	K. tağala
-----------	-----------

Genel Gözlem: Arapçada kelime sonunda kısa elif (ﺀ) ile yazılan kısa a vokali Kazakçada ya yazıldığı gibi ya da okunduğu gibi muhafaza edilmiştir.

Bunların dışında, Arapça kelimelerde telaffuzu kolaylaştırabilmek için söylenen a, i ve u (o) vokalleri de Kazakçada bazen aynı kalmakla beraber, vokal-konsonant ve vokal uyumuna tabi edilmiştir. (Bk. Arapça ve Farsça kelimeler tablosu)

KONSONANTLAR

Arapçada yirmi altı tane konsonant vardır. Bunlar; ز, ر, ذ, د, خ, ح, ج, ث, ت, ب, س, ش, ص, ض, ط, ظ, ف, غ, ط, ص, ش, س, م, ن, ه, و, ی'dir. Konsonantlar bahsinde, Arapçada bulunan yirmi altı konsonantın Kazakçadaki durumlarını inceleyeceğiz:

1. Arapçadaki be (ب) konsonantının Kazakçadaki durumu:

1.1. Kelime başında bulunan be konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmakta ya da p konsonantına dönüşmektedir. Bu iki konsonant (b-p) da dudak ünsüzü olduğu için, birbirlerinin yerini alabilmektedirler.

1.1.1. Değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. balā	K. b àle
	K. p àle (çift şekillidir)
A. bayān	K. bayan
A. Buḥār	K. Buhar

1.1.2. p konsonantına dönüşmektedir:

A. balā K. pàle

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan be konsonantı, Kazakçada ya olduğu gibi kalmakta ya da kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan p ile yer değiştirmektedir.

1.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. anbiyā K. ânbiyya
A. tavba K. tàwbe
 K. toba (çift şekilli)
A. vabā K. oba

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan be konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca be konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

1.3. Birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan be konsonantı:

Kendisi gibi dudak ünsüzü olan p konsonantına dönüşmektedir:

A. ğā'ib K. ğayıp

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan be konsonantı, Kazakçada kelime sonunda; çift konsonant bulunan ve orijinal şekilleri muhafaza edilen kelimeler dışında, b sesi bulunmadığı için, kendisi gibi dudak ünsüzü olan p konsonantına dönüşmektedir.

1.4. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan be konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. āb K. ab

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan be konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

1.5. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da p konsonantına dönüşmektedir.

1.5.1. Değişmeden kalmaktadır:

A. kıbla K. qubıla

1.5.2 p konsonantına dönüşmektedir:

A. āb-ı zamzam K. āpzemzem

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan be konsonantı, Kazakçada ya değişmeden kalmakta ya da yine kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan p konsonantına dönüşmektedir.

1.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ḥabār	K. xabar
A. ḳabūl	K. qabil
A. Kambar	K. Qambar
A. ḳurbān	K. qurban
A. navbat	K. nàwbet
A. sabab	K. sebep
A. ṭabaḳ	K. tabaq

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan be konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, be konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da be konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

1.7. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan be konsonantı:

Kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan p konsonantına dönüşmüştür:

A. cavāb	K. jawap
A. ğarīb	K. ğarıp
	K. ğarip (çift şekilli)
A. ḥasāb	K. esep
A. kazzāb	K. kezep
A. kitāb	K. kitap
A. naṣīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)
A. sabab	K. sebep
A. ṭalab	K. talap

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan be konsonantı, Kazakçada yine kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan p konsonantına dönüşür. Ayrıca b konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

1.8. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ṣabr	K. sabır
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan be konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

1.9. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da p konsonantına dönüşmektedir.

1.9.1. Değişmeden kalmaktadır:

A. qurb	K. qurb
---------	---------

1.9.2. p konsonantına dönüşmektedir:

A. ğayb	K. ğayıp
A. żarb	K. zarp

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan be konsonantı, Kazakçada orijinalliği muhafaza edilen, fazla kullanılmayan kelimelerde değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almakta ve p konsonantına dönüşmektedir.

1.10. be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. cavāb	K. jawap
A. ğarīb	K. ğarıp
	K. ğarip (Çift şekilli)
A. ḥasāb	K. esep
A. ḳabūl	K. qabil
A. kazzāb	K. kezep
A. kitāb	K. kitap
A. ḳurbān	K. qurban
A. naṣīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)
A. vabā	K. oba

Genel Gözlem: Arapçada be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.11. be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. anbiyā	K. ànbiyya
A. bayān	K. bayan
A. Buḥār	K. Buhar
A. balā	K. bāle
	K. pāle (çift şekilli)
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. ğā'ib	K. ğayıp
A. ḥabār	K. xabar
A. Kambar	K. Qambar
A. ḳibla	K. qubıla
A. navbat	K. nāwbet
A. sabab	K. sebep
A. ṭabaḳ	K. tabaq
A. ṭalab	K. talap
A. tavba	K. tawbe
	K. toba (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.12. be konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. anbiyā	K. ànbiyya
A. bayān	K. bayan
A. Buḥār	K. Buhar
A. balā	K. bāle
	K. pāle (çift şekilli)
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. ġā'ib	K. ġayıp

Genel Gözlem: Arapçada be konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.13. be konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

1.13.1. be konsonantının çevresinde bulunan v konsonantı:

Kazakçada yuvarlaklaşma temayülü gösteren kelimelerde düşmektedir, b konsonantı dudak ünsüzü olduğu için, yanında bulunan vokali yuvarlaklaştırma özelliğine sahiptir.

A. vabā	K. oba
A. tavba	K. toba

1.13.2. be konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için -farklı hecelerde olsa bile- aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu be konsonantında da görmekteyiz.

A. ġayb	K. ġayıp
A. kıbla	K. qubıla
A. şabr	K. sabır

1.13.3. be konsonantının çevresindeki sedasız konsonantların niteliği:

Bu sedasız konsonantlar, be konsonantının p konsonantına dönüşmesinde etkili olmuşlardır.

A. ḥasāb	K. esep
A. kazzāb	K. kezep
A. kitāb	K. kitap
A. naṣīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)
A. ṭalab	K. talap

Genel Gözlem: Arapçada be konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Çevresindeki v konsonantının etkisiyle, yuvarlaklaştırıcı özelliğini kullanmış, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiş, yine çevresindeki sedasız konsonantların etkisi ile sedasız dudak ünsüzü p konsonantına dönüşmüştür.

2. Arapçadaki te (ت) konsonantının Kazakçadaki durumu:

2.1. Kelime başında bulunan te konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

A. ta‘ālā	K. tağala
A. taḫdīr	K. tağdır
A. ta‘līm	K. təlīm
A. tamām	K. tamam
A. tavba	K. tawbe
	K. toba
A. tavakkul	K. tawekel

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan te konsonantı, Kazakçada değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

2.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. s̄at

K. sağat

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan te konsonantı değişmeden kalmaktadır.

2.3. Tek başına hece oluşturan kapalı hecenin sonunda bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. vağt

K. wağıt

A. z̄at

K. zat

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan kapalı hecenin sonunda bulunan te konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

2.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. kit̄b

K. kitap

A. yat̄m

K. jetim

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan te konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, te konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da te konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

2.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

2.5.1. İkinci kapalı hece sonu:

A. davlat

K. d̄awlet

A. ğayrat

K. qayrat

A. şasrat

K. xasiret

A. şazrat

K. qasiret (ift şekilli)

K. xaziret

A. Һизмат	K. qızmet
A. Һурмат	K. qurmet
A. 'izzat	K. ğizat
A. Һудрат	K. qudiret
A. Һувват	K. quwat
A. la'nat	K. laĝnat
	K. laĝnet
A. ruҺшат	K. ruqsat
A. Һавлат	K. sàwlet
A. Һифат	K. siypat
A. Һūrāt	K. suwret
A. Һākāt	K. taqat
A. zakāt	K. zeket

2.5.2. Üçüncü kapalı hece sonu:

A. ādamzāt	K. adamzat
A. āħirat	K. axiret
A. 'alāmat	K. ğalamat
A. amānat	K. amanat
A. ğanīmat	K. ğanimet
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. karāmat	K. keremet
A. salāmat	K. sàlemet
A. Һarāfat	K. Һarafat
A. Һarūrāt	K. Һàruwrat

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan te konsonantı, Kazakçada olduğu gibi değişmeden kalmaktadır. Ayrıca te konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

2.6. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. vaqt	K. waqıt
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan te konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden önce bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

2.7. te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. kitāb	K. kitap
A. yatīm	K. jetim
A. zāt	K. zat
A. zakāt	K. zeket

Genel Gözlem: Arapçada te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.8. te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. āhirat	K. axiret
A. 'alāmat	K. ğalamat
A. amānat	K. amanat
A. davlat	K. dāwlet
A. ğanīmat	K. ğanimet
A. ğayrat	K. qayrat
A. ğasrat	K. xasiret
	K. qasiret (ift şekilli)
A. ğazrat	K. xaziret
A. ğizmat	K. qızmet
A. ğurmat	K. qurmet
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. 'izzat	K. ğizat
A. karāmat	K. keremet
A. kudrat	K. qudiret
A. kuvvat	K. quwat
A. la'nat	K. lağnat
	K. lağnet
A. ruşsat	K. ruqsat
A. sā'at	K. sağat
A. salāmat	K. sālemet
A. şavlat	K. sāwlet
A. şifat	K. siypat
A. řūrat	K. suwret
A. řarāfat	K. şarafat
A. ta'ālā	K. tağala

A. taqđır	K. tağır
A. şakat (ikinci t)	K. taqat
A. tamām	K. tamam
A. ta'lım	K. talıim
A. tavba	K. tawbe
	K. toba (çift şekilli)
A. tavakkul	K. tawekel
A. vaqt	K. waqıt
A. zaruwat	K. zaruwat

Genel Gözlem: Arapçada te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.9. te konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ādamzāt	K. adamzat
A. āhirat	K. axiret
A. 'alāmat	K. ğalamat
A. amānat	K. amanat
A. ğanımat	K. ğanimet
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. karāmat	K. keremet
A. sā'at	K. sağat
A. salāmat	K. sālemet
A. şurat	K. suwret
A. řarāfat	K. şarafat
A. ta'ālā	K. tağala
A. şakat	K. taqat
A. taqđır	K. tağır
A. ta'lım	K. talıim
A. tamām	K. tamam
A. zaruwat	K. zaruwat

Genel Gözlem: Arapçada te konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.10. te konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

2.10.1. te konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu t konsonantında da görmekteyiz.

A. vaqt K. waqıt

Genel Gözlem: Arapçada te konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Ancak, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

3. Arapçadaki se (س) konsonantının Kazakçadaki durumu:

3.1. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hece sonundaki se konsonantı:

Değişmeden kalmıştır.

A. Gavs K. Ğawas
A. Gays K. Ğayas

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hece sonundaki se konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmıştır.

3.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan se konsonantı:

Değişmeden kalmıştır.

A. mīrās K. miyras

Genel Gözlem: Arapçadaki birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan se konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmıştır.

3.3. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan se konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. Gavs K. Ğawas
A. Gays K. Ğayas

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan se

konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ancak, iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, aralarına bir vokal girer.

3.4. se konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. mīrāş K. miyras

Genel Gözlem: Arapçada se konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır.

3.5. se konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. mīrāş K. miyras

Genel Gözlem: Arapçada se konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır.

4. Arapçadaki cim (ج) konsonantının Kazakçadaki durumu:

4.1. Kelime başında bulunan cim konsonantı:

Arapçadaki cim konsonantı Kazakçada j harfi ile yazılmakta ve telaffuz edilmektedir.

j harfi ile gösterilmektedir:

A. Cabbār	K. Jappar
A. cahannam	K. jehennem
A. cavāb	K. jawap
A. cavhar	K. jawhar
A. cazā	K. jaza
A. cin	K. jin
A. cins	K. jünis
A. cumla	K. jumlà

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilmekte ve telaffuz edilmektedir.

4.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan cim konsonantı:

j harfi ile gösterilmektedir:

A. Zulcalāl K. Zuljâlel

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilmekte ve telaffuz edilmektedir.

4.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan cim konsonantı:

j harfiyle gösterilir:

A. Macnūn K. Mâjnūn
A. sacda K. sâjde

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilmekte ve telaffuz edilmektedir.

4.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan cim konsonantı:

j harfi ile gösterilir.

4.4.1. İkinci hece başı:

A. acal K. ajal

4.4.2. Üçüncü hece başı:

A. munācāt K. minâjat
K. minâjet (çift şekilli)

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfiyle gösterilmekte ve telaffuz edilmektedir. Ayrıca, cim konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da cim konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

4.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan cim konsonantı:

j harfiyle gösterilmektedir:

A. 'ilāc K. ılaj

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilir. Ayrıca cim konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

4.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan cim konsonantı:

j harfi ile gösterilir:

A. macd K. màjet

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilmekte ancak kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

4.7. cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. cin K. jin
A. 'ilāc K. ılaj
A. munācāt K. minājat
K. minājet (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada c konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

4.8. cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. acal K. ajal
A. Cabbār K. Jappar
A. cahannam K. jehennem
A. cavāb K. jawap
A. cavhar K. jawhar
A. cazā K. jaza
A. cins K. jünis
A. cumla K. jumlà
A. macd K. màjet
A. Macnūn K. Mājnūn

A. sacda K. sàjde
A. Zulcalāl K. Zuljàlel

Genel Gözlem: Arapçada cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada c konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

4.9. cim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. Cabbār K. Jappār
A. cavāb K. jawap
A. cazā K. jaza
A. Macnūn K. Mājnūn
A. munācāt K. minàjat
A. Zulcalāl K. minàjet (çift şekilli)
A. Zulcalāl K. Zuljàlel

Genel Gözlem: Arapçada cim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada c konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

4.10. cim konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

4.10.1. cim konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu c konsonantında da görmekteyiz.

A. macd K. màjet

Genel Gözlem: Arapçada cim konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada c konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Ancak, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

5. Arapçadaki ha (ح) konsonantının Kazakçadaki durumu:

5.1. Kelime başında bulunan ha konsonantı:

Arapçadaki ha konsonantı, Kazakçada bazen ses karşılığı olan x bazen de

yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q harfi ile gösterilmektedir. Ayrıca, kelime başındaki ha konsonantının zaman zaman düşürüldüğünü görürüz.

5.1.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmektedir:

A. ḥāl	K. xal
A. ḥalāl	K. xalel
A. ḥasrat	K. xasiret
A. ḥazrat	K. xaziret

5.1.2. Sedasız q harfi ile gösterilmektedir:

A. ḥasrat	K. qasiret
A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. ḥāzır	K. qazir
A. ḥurmat	K. qurmet

5.1.3. Kelime başındaki ha konsonantı düşürülmektedir:

A. ḥaḫḫ	K. aq
A. ḥālā	K. āli
A. ḥalḫa	K. alqa
A. ḥalvā	K. alwa
A. ḥasāb	K. esep
A. ḥīla	K. ayla
A. ḥukm	K. ökim
	K. ükim (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ha konsonantı, Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle, çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş, yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmış ya da tamamıyla dilin bünyesine uygun şekli tercih edilmiş ve konsonant düşürülmüştür.

5.2. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ha konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmekte ya da yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q harfiyle karşılanmaktadır.

5.2.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmektedir:

A. lavh K. lawıx

5.2.2. Sedasız olan q harfiyle gösterilmiştir.

A. madh K. maq

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ha konsonantı, Kazakçada çok kullanılan kelimelerde orijinaliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş, yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır.

5.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ha konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmekte ya da yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q harfiyle karşılanmaktadır.

5.3.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmektedir:

A. ihsān K. iyxsan
A. miḥnat K. mixnat
A. rahmat K. raxmet

5.3.2. Sedasız q harfiyle karşılanmaktadır.

A. aḥmaq K. aqımaq
K. aqmaq (çift şekilli)
A. Raḥmān K. Raqıman

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ha konsonantı, Kazakçada çok kullanılan kelimelerde orijinaliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş, yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır.

5.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ha konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfiyle karşılanmaktadır:

A. maħall K. maxal
A. raħim K. raħım

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ha konsonantı, Kazakçada ses karşılığı olan x harfiyle karşılanmaktadır. Ayrıca, ha konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da ha konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

5.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ha konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmekte ya da yine sedasız olan q harfiyle karşılanmaktadır.

5.5.1. İkinci hece sonu:

A. arvāħ K. arwaq
 K. erwaq (çift şekilli)

5.5.2. Üçüncü hece sonu:

A. maşlaħat K. maslixat

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ha konsonantı, Kazakçada çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş, yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır. Ayrıca ha konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

5.6. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan ha konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmekte ya da sedasız olan q harfiyle karşılanmaktadır.

5.6.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmektedir:

A. lavħ K. lawıx

5.6.2. Sedasız olan q harfiyle karşılanır:

A. madħ K. maq

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan ha konsonantı, Kazakçada çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş, yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır. Ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı ve iki konsonantın yanyana gelmemesi için, kendisinden önce bir vokal almaktadır. Ayrıca, Arapça madh kelimesinde telaffuz kolaylığı için d harfi düşürülmüş ve ha konsonantı yine sedasız olan q harfi ile gösterilmiştir.

5.7. ha konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. arvāḥ	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. ḥāl	K. xal
A. ḥālā	K. āli
A. ḥāzīr	K. qazir
A. ḥīla	K. ayla
A. raḥīm	K. raxım
	K. raqım (çift şekilli)
A. Raḥmān	K. Raqıman

Genel Gözlem: Arapçada ha konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada (x, q) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.8. ha konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. aḥmaḳ	K. aqımaq
	K. aqmaq (çift şekilli)
A. ḥaḳḳ	K. aq
A. ḥalāl	K. xalel
A. ḥalka	K. alqa
A. ḥalvā	K. alwa
A. ḥasāb	K. esep
A. ḥasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. ḥazrat	K. xaziret
A. ḥukm	K. ökim
	K. ükim (çift şekilli)

A. Һurmat	K. qurmet
A. ihsān	K. iyxsan
A. lavh	K. lawıx
A. madh	K. maq
A. maħall	K. maxal
A. maşlaħat	K. maslixat
A. miħnat	K. mixnat
A. naşıħat	K. nasixat
A. raħmat	K. raxmet

Genel Gözlem: Arapçada ha konsonantının bağılı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada (x, q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.9. ha konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. aħmaq	K. aqımaq
	K. aqmaq (çift şekilli)
A. ħālā	K. àli
A. ħalāl	K. xalel
A. ħasāb	K. esep
A. ħayrān	K. qayran
A. ħayvān	K. qaywan
A. ihsān	K. iyxsan
A. naşıħat	K. nasixat
A. Raħmān	K. Raqıman

Genel Gözlem: Arapçada ha konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada (x, q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.10. ha konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

5.10.1. ha konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu ha konsonantında da görmekteyiz.

A. aħmaq	K. aqımaq
----------	-----------

A. lavḥ K. lawıx
A. Raḥmān K. Raqıman

5.10.2. ha konsonantının çevresindeki sedalı konsonantların niteliği:

Arapça madh kelimesinde telaffuz kolaylığı için d harfi düşürülmüş ve ha konsonantı sedasız olan q harfi ile gösterilmiştir.

A. madḥ K. maq

Genel Gözlem: Arapçada ha konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada ha konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Ancak, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığında, konsonantlar arasına vokal girmiş, yine çevresindeki sedalı konsonant (d) telaffuzun etkisi ile düşürülmüştür.

6. Arapçadaki hı (ح) konsonantının Kazakçadaki durumu:

6.1. Kelime başında bulunan hı konsonantı:

Arapçadaki hı konsonantı, Kazakçada bazen ha konsonantının da ses karşılığı olan x bazen de yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q harfi ile gösterilmektedir.

6.1.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilir:

A. ḥabār K. xabar
A. ḥalā'ıḳ K. xalayıq
A. ḥalq K. xalq
A. ḥayāl K. xiyyal

6.1.2. Sedasız olan q harfi ile gösterilir:

A. ḥaṭā K. qata
A. ḥayāl K. qiyal
A. ḥazīna K. qazine
A. Hizr, Hizir K. Quzir
 K. Qıdır (çift şekilli)
A. ḥizmat K. qızmet
A. ḥumār K. qumar

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan hı konsonantı,

Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle, çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır.

6.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan hı konsonantı:

6.2.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilir:

A. āhirat K. axiret

6.2.2. Sedasız olan q harfiyle gösterilir:

A. maşhara K. masqara
A. nuşha K. nusqa

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan hı konsonantı, Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle, çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş ya da yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır. Ayrıca hı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

6.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan hı konsonantı:

Sedasız olan q harfiyle gösterilir:

A. maḥlūq K. maqulıq
A. ruḥşat K. ruqsat

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan hı konsonantı, Kazakçada yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır.

6.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan hı konsonantı:

Sedasız olan q harfiyle gösterilir:

A. āḥir K. aqır

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan hı konsonantı, Kazakçada yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır. Ayrıca, hı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da hı konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

6.5. hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. āḥir	K. aqır
A. āḥirat	K. axiret
A. ḥabār	K. xabar
A. ḥalā'iq	K. xalayıq
A. ḥalq	K. xalq
A. ḥaṭā	K. qata
A. ḥayāl	K. xiyyal
	K. qiyal (çift şekilli)
A. ḥazīna	K. qazine
A. ḥizmat	K. qızmet
A. Hiżr, Hiżir	K. Quzır
	K. Qıdır (çift şekilli)
A. ḥumār	K. qumar
A. maḥlūq	K. maqulıq
A. maşhara	K. masqara
A. nusḥa	K. nusqa
A. ruḥşat	K. ruqsat

Genel Gözlem: Arapçada hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada (x, q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

6.6. hı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. āḥir	K. aqır
A. āḥirat	K. axiret
A. ḥabār	K. xabar
A. ḥalā'iq	K. xalayıq
A. ḥaṭā	K. qata
A. ḥayāl	K. xiyyal
	K. qiyal (çift şekilli)
A. ḥazīna	K. qazine
A. ḥumār	K. qumar

A. maḥlūḳ

K. maqulıq

Genel Gözlem: Arapçada hı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada (x, q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

6.7. hı konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

6.7.1. hı konsonantının çevresinde bulunan za konsonantı:

Arapçadaki za konsonantı aynı zamanda (da) konsonantı da olabilmektedir. Bu yüzden ortaya çift şekil çıkmıştır.

A. Hizr, Hizir

K. Quzır

K. Qıdır (çift şekilli)

6.7.2. hı konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu hı konsonantında da görmekteyiz.

A. maḥlūḳ

K. maqulıq

6.7.3. hı konsonantının çevresindeki y konsonantının niteliği:

Bu konsonant, Kazakçada iki vokal yanyana gelemeyeceği için, aralarına girmekte ayrıca, hece uzunluğuna bağlı olarak ikizleşmektedir.

A. ḥalā'ik

K. xalayıq

A. ḥayāl

K. xiyyal

Genel Gözlem: Arapçada hı konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada hı konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki za konsonantı Arapçada (da) konsonantı da olabildiği için içinde bulunduğu kelimeyi çift şekilli yapmış, hı konsonantı çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığı anda ise, konsonantlar arasına vokal girmiş, yine çevresindeki y konsonantı iki vokal yanyana gelemeyeceği için araya girmiş ve hece uzunluğuna bağlı olarak ikizleşmiştir.

7. Arapçadaki dal (ḍ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

7.1. Kelime başında bulunan dal konsonantı:

Değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

A. davlat	K. dāwlet
A. davrān	K. dāwren
A. dīn	K. din
A. dukkān	K. dūken
A. dunyā	K. dūniye
A. durr	K. dūr

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

7.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. savdā	K. sawda
A. sacda	K. sājde
A. va'da	K. wāğada
	K. wāde (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dal konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca dal konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

7.3. Birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
--------------	---------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

7.4. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan b konsonantı:

Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir:

A. macd K. màjet

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada kelime sonunda sedasız konsonant tercih edildiği için, sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir.

7.5. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ħidmat, ħizmat K. qızmet
A. ħudrat K. qudiret

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

7.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

7.6.1. İkinci hece başı:

A. ādam K. adam
A. ādamzāt K. adamzat
A. ħadam K. qadam
A. ħādir K. qadir
 K. qadir (çift şekilli)
A. madad K. màdet
A. şandal K. sandal
A. şandūħ K. sandıq
 K. sândik

7.6.2. Üçüncü hece başı:

A. fā'ida K. payda

7.6.3. Dördüncü hece başı:

A. Bahāaddīn

K. Bahawiddin

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, dal konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da dal konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

7.7. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı:

Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir:

A. avlād

K. āwlet

A. madad

K. mādēt

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada kelime sonunda sedasız konsonant tercih edildiği için sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir. Ayrıca dal konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

7.8. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. qadr

K. qadir

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan dal konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

7.9. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan dal konsonantı:

Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmüştür:

A. macd

K. mājēt

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan dal konsonantı, Kazakçada çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almakta ve sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmekte ve vokal uyumuna tabi olmaktadır.

7.10. dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. avlād	K. àwlet
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. dīn	K. din
A. şandūḳ	K. sandıq
	K. sàndik
A. savdā	K. sawda

Genel Gözlem: Arapçada dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada d konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7.11. dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. davlat	K. dāwlet
A. davrān	K. dāwren
A. dukkān	K. düken
A. dunyā	K. dūniye
A. durr	K. dūr
A. fā'ida	K. payda
A. ḥidmat, ḥizmat	K. qızmet
A. ḳadam	K. qadam
A. ḳādir	K. qadır
	K. qadir (çift şekilli)
A. ḳadr	K. qadir
A. ḳudrat	K. qudiret
A. macd	K. mājjet
A. madad	K. mādjet
A. sacda	K. sājde
A. şandal	K. sandal
A. va'da	K. wāğada
	K. wāde (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada d konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7.12. dal konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. davrān	K. dāwren
A. dukkān	K. dūken
A. dunyā	K. dūniye
A. fā'ida	K. payda
A. qādir	K. qadir
	K. qadir (çift şekilli)
A. va'da	K. wāğada
	K. wāde (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada dal konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada d konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7.13. dal konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

7.13.1. b konsonantının çevresinde bulunan v, y, ğ konsonantı:

Kazakçada iki vokal yanyana gelemeyeceği için aralarına v, y, ğ konsonantları girmiştir:

A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. fā'ida	K. payda
A. va'da	K. wāğada

7.13.2. dal konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için -farklı hecelerde olsa bile- aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu dal konsonantında da görmekteyiz.

A. qadr	K. qadir
A. kudrat	K. qudiret
A. macd	K. mājjet

Genel Gözlem: Arapçada dal konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada dal konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki v, y, ğ konsonantları, Arapça kelimelerde yanyana gelen iki vokal arasına girmekte, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal almaktadır.

8. Arapçadaki zel (ﺯ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

8.1. Kelime başında bulunan zel konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. zāt	K. zat
A. Zulcalāl	K. Zuljālel

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan zel konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

8.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan zel konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. azān	K. azan
A. mazāk	K. mazaq

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan zel konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, zel konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da zel konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

8.3. zel konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. azān	K. azan
A. mazāk	K. mazak
A. zāt	K. zat

Genel Gözlem: Arapçada zel konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmıştır.

8.4. zel konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. Zulcalāl K. Zuljâlel

Genel Gözlem: Arapçada zel konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

8.5. zel konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. Zulcalāl K. Zuljâlel

Genel Gözlem: Arapçada zel konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada zel konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

9. Arapçadaki re (ر) konsonantının Kazakçadaki durumu:

9.1. Kelime başında bulunan re konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. raḥīm	K. raxım
A. Raḥmān	K. Raqım (çift şekilli)
A. raḥmat	K. Raqıman
A. rāzi	K. raxmet
A. rizā	K. razi
A. ruḥṣat	K. riyza
	K. ruqsat

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan re konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

9.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

9.2.1. İkinci hece başı:

A. farāsat	K. parasat
A. şarāfat	K. şarafat
A. żarūrat	K. zāruwrat

9.2.2. Üçüncü hece başı:

A. maşhara	K. maşqara
------------	------------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan re konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca re konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

9.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. 'ār	K. ar
A. ar	K. ar
A. nūr	K. nur

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

9.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. arvāḥ	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. ḥurmat	K. qurmet
A. ḳurbān	K. qurban
A. Kursī	K. Kürsi

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

9.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

9.5.1. İkinci hece başı:

A. āḫir	K. aqır
A. 'arāz	K. araz
A. davrān	K. dāwren
A. ġarīb	K. ġarıp
	K. ġarip (çift şekilli)
A. ġayrat	K. qayrat
A. ḥasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. ḥayrān	K. qayran
A. isrāf	K. ısarap
A. ḫudrat	K. qudiret
A. murād	K. murad
	K. murat (çift şekilli)
A. nūrāt	K. nurat
A. şūrāt	K. suwret

9.5.2. Üçüncü hece başı:

A. zarūrat	K. zāruwrat
------------	-------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, re konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da re konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

9.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. asīr	K. jesir
A. 'askar	K. āsker
A. Cabbār	K. Jappar
A. cavhar	K. jawhar
A. ḥāzır	K. qazir
A. ḥumār	K. qumar
A. kāfir	K. kàpir
A. Kambar	K. Qambar

A. mīrās	K. miyras
A. nāzir	K. nāzir
A. safar	K. sapar
A. taḳdīr	K. taḡdır

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca re konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

9.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. 'arş	K. ğarış
A. 'arż	K. arız
A. ḳurb	K. qurb
A. sirr	K. sır
A. żarb	K. zarp

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan re konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında genellikle kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir. Ayrıca, sirr kelimesinin sonundaki ikiz konsonanttan biri düşmüştür.

9.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. ḳahr	K. qahar
A. şabr	K. sabır
A. sirr	K. sır
A. şukr	K. şükir

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan re konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır. Ayrıca, sirr kelimesinin sonundaki ikiz konsonanttan biri düşmüştür.

9.9. re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. 'ār	K. ar
A. asīr	K. jesir
A. Cabbār	K. Jappar
A. davrān	K. dāwren
A. farāsat	K. parasat
A. ğarīb	K. ğarip
	K. ğarıp (çift şekilli)
A. ğayrān	K. qayran
A. ğumār	K. qumar
A. isrāf	K. ısarap
A. murād	K. murad
	K. murat (çift şekilli)
A. nāzır	K. nāzir
A. nūr	K. nur
A. rāzi	K. razı
A. şarāfat	K. şarafat
A. tağdīr	K. tağdır
A. zārūrat	K. zāruwrat

Genel Gözlem: Arapçada re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

9.10. re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. āĥir	K. aqır
A. ar	K. er
A. 'araz	K. araz
A. 'arş	K. ğarış
A. arvāĥ	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. 'arż	K. arız
A. 'askar	K. āsker
A. cavhar	K. jawhar
A. davrān	K. dāwren
A. ğayrat	K. qayrat
A. ğasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. ğurmat	K. qurmet
A. kāfir	K. kàpir
A. Kambar	K. Qambar

A. udrat	K. qudiret
A. urb	K. qurb
A. urbān	K. qurban
A. Kursī	K. Kūrsi
A. maṣḥara	K. masqara
A. mīrās	K. miyras
A. nūrāt	K. nurat
A. raḥīm	K. raxım
	K. raqım (ift Şekilli)
A. Raḥmān	K. Raqıman
A. raḥmat	K. raxmet
A. rizā	K. riyza
A. ruḥṣat	K. ruqsat
A. Şabr	K. sabır
A. safar	K. sapar
A. sirr	K. sır
A. Őūrat	K. suwret
A. Şukr	K. Őūkir
A. arb	K. zarp
A. arūrat	K. zāruwrat

Genel Gzlem: Arapçada re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada r konsonantı zerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

9.11. re konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. āḥir	K. aqır
A. arvāḥ	K. arwaq
	K. erwaq (ift Şekilli)
A. ḥāzir	K. qazir
A. kāfir	K. kāpir
A. Kursī	K. Kūrsi
A. mīrās	K. miyras
A. nūrāt	K. nurat
A. rizā	K. riyza
A. Őūrat	K. suwret
A. arūrat	K. zāruwrat

Genel Gözlem: Arapçada re konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği

muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

9.12. re konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

9.12.1. re konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu r konsonantında da görmekteyiz.

A. arş	K. ğarış
A. 'arż	K. arız
A. Һasrat	K. qasiret
	K. xasiret (çift şekilli)
A. isrāf	K. ısarap
A. Һahr	K. qahar
A. Һudrat	K. qudiret
A. Raħmān	K. Raqıman
A. şabr	K. sabır

9.12.2. re konsonantından sonra gelen konsonantın muhafaza edilmesi:

A. Һurb	K. qurb
A. żarb	K. zarp

9.12.3. re konsonantından sonra gelen ikinci bir r konsonantının düşmesi:

A. sirr	K. sır
---------	--------

Genel Gözlem: Arapçada re konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Ayrıca, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiştir ya da kelimenin orijinalliği muhafaza edilmiştir. Kelime sonundaki çift r konsonantından ikincisi düşmüştür.

10. Arapçadaki ze (ﺯ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

10.1. Kelime başında bulunan ze konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. zakāt

K. zeket

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ze konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

10.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ze konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

10.2.1. İkinci hece başı:

A. cazā

K. jaza

A. ħazāna

K. qazine

10.2.2. Üçüncü hece başı:

A. kırmizī

K. qırmızı

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ze konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca ze konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

10.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ze konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. 'izzat

K. ğizat

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

10.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ze konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. 'azīz

K. àziyz

A. 'izzat

K. ğizat

A. vazīr

K. wàzir

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, ze konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da ze konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

10.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ze konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır:

A. 'azīz K. àziyz

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca ze konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

10.6. ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. 'azīz K. àziyz
A. cazā K. jaza
A. ħazīna K. qazine
A. vazīr K. wàzir

Genel Gözlem: Arapçada ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.7. ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. 'izzat K. ğizat
A. kırmızı K. qırmızı
A. zakāt K. zeket

Genel Gözlem: Arapçada ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.8. ze konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. zakāt K. zeket

Genel Gözlem: Arapçada ze konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, uzunluk kaldırılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.9. ze konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

10.9.1. ze konsonantının çevresinde bulunan y konsonantı:

Kazakçada bazen uzunluğu belirtmek için, uzun vokalin kısalması neticesinde vokalden sonra yer alır.

A. 'azīz

K. àziyz

Genel Gözlem: Arapçada ze konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki y konsonantı, Kazakçada bazen uzunluğu belirtmek için, uzun vokalin kısalması neticesinde vokalden sonra yer alır.

11. Arapçadaki sin (س) konsonantının Kazakçadaki durumu:

11.1. Kelime başında bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile karşılanmaktadır. Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmıştır.

A. sā'at

K. saġat

A. sabab

K. sebep

A. sacda

K. sàjde

A. safar

K. sapar

A. salām

K. sàlem

A. salāmat

K. sàlemet

A. savdā

K. sawda

A. sirr

K. sır

A. sulṭān

K. sultan

A. sunbula

K. sūmbile

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle karşılanmaktadır, değişmemiştir.

11.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sin konso-

nanti:

Kazakçada s harfi ile karşılanmaktadır. Değişmeden olduğu gibi kalmıştır:

A. assalām	K. assalam
A. assalāmu‘alaykum	K. assalawmağalaykum
A. Kursī	K. Kürsi
A. musāfir	K. müsàpir

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sin konsonantı Kazakçada s harfi ile karşılanmakta ve değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca sin konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

11.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

A. cins	K. jünis
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

11.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. ‘askar	K. àsker
A. ḥasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. isrāf	K. ısarap
A. maşhara	K. masqara
A. mas’ala	K. masele
A. miskīn	K. miskin
A. muslimān	K. musılman
A. nusḥa	K. nusqa

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

11.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

11.5.1. İkinci hece başı:

A. asīr	K. jesir
A. ḥasāb	K. esep
A. iḥsān	K. iyxsan
A. Yūsuf	K. Jüsip

11.5.2. Üçüncü hece başı:

A. farāsāt	K. parasat
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, sin konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da sin konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

11.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

A. Alyas'	K. İliyas
A. nāmūs	K. namıs

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle gösterilir ve değişmeden kalır. Ayrıca sin konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

11.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. nasl K. nàsil

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sin konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak kendisinden sonra bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

11.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. cins K. jünis

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sin konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

11.9. sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. asīr	K. jesir
A. sā'at	K. saġat
A. ḥasāb	K. esep
A. iḥsān	K. iyxsan
A. Kursī	K. Kürsi
A. musāfir	K. müsàpir

Genel Gözlem: Arapçada sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.10. sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. Alyas'	K. İliyas
A. assalām	K. assalam
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmaġaleyküm
A. 'askar	K. àsker
A. cins	K. jünis
A. farāsāt	K. parasat

A. Һasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. isrāf	K. ısarap
A. mas'ala	K. masele
A. mashara	K. masqara
A. miskīn	K. miskin
A. muslimān	K. musulman
A. nāmūs	K. namıs
A. nasl	K. nasil
A. nusħa	K. nusqa
A. sabab	K. sebep
A. sacda	K. sajde
A. safar	K. sapar
A. salām	K. salem
A. salāmat	K. salemet
A. savdā	K. sawda
A. sirr	K. sır
A. sulṭān	K. sultan
A. sunbula	K. sumbile
A. Yūsuf	K. Jüsip

Genel Gözlem: Arapçada sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.11. sin konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. assalām	K. assalam
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmağaleyküm
A. farāsat	K. parasat
A. isrāf	K. ısarap
A. miskīn	K. miskin
A. muslimān	K. musulman
A. nāmūs	K. namıs
A. salām	K. salem
A. salāmat	K. salemet
A. sulṭān	K. sultan
A. savdā	K. sawda
A. Yūsuf	K. Jüsip

Genel Gözlem: Arapçada sin konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.12. sin konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

11.12.1. sin konsonantının çevresinde bulunan l konsonantı:

Arapçada al (harf-i tarif), şemsi harfle başlayan bir kelimenin başına geldiği zaman, l konsonantı kelimenin baş harfi gibi olur. Kazakçada da bu durum muhafaza edilmiştir.

A. assalām K. assalam
A. assalāmu'alaykum K. assalawmağaleyküm

11.12.2. sin konsonantının çevresindeki l ve y konsonantı:

Bu iki konsonant Alyas' kelimesinde yanyana gelmişler, iki farklı hecede olmalarına rağmen aralarına bir vokal girmiştir.

A. Alyas' K. İliyas

11.12.3. sin konsonantının çevresindeki b konsonantı:

Bu konsonant yanındaki n konsonantını kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüştürmüştür.

A. sunbula K. sümbile

11.12.4. sin konsonantının çevresindeki r konsonantı:

Bu konsonant sirr kelimesinin sonunda asli şekline uygun olarak çift halde bulunmaktadır. Kazakçada ise bu r'lerden ikincisi dile uygunluk açısından düşürülmüştür.

11.12.5. sin konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu sin konsonantında da görmekteyiz.

A. cins	K. jünis
A. Һasrat	K. xasiret
	K. qasiret (çift şekilli)
A. isrāf	K. ısarap
A. nasl	K. nàsil

Genel Gözlem: Arapçada sin konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki konsonantların nitelikleri şunlardır: Arapçada al (harf-i tarif), şemsi harfle başlayan bir kelimenin başına geldiği zaman, l konsonantı kelimenin baş harfi ile aynı olmakta, sin konsonantı çevresindeki l ve y konsonantlarının arasına iki konsonant yanyana gelemeyeceği için bir vokal girmekte, b konsonantı, yanındaki n konsonantını kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan m ile değiştirmekte, sirr kelimesindeki ikinci r konsonantı düşmekte ve sin konsonantı çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığı anda ise, konsonantlar arasına vokal girmektedir.

12. Arapçadaki şın (ش) konsonantının Kazakçadaki durumu:

12.1. Kelime başında bulunan şın konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmakta ya da kendisi gibi sedasız bir konsonant olan s konsonantına dönüşmektedir.

12.1.1. Değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

A. şarāfat	K. şarafat
A. şayṭān	K. şaytan
A. şukr	K. şükir

12.1.2. sedasız s konsonantına dönüşmektedir:

A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan şın konsonantı, Kazakçada ya olduğu gibi kalmakta ya da yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan s konsonantına dönüşmektedir.

12.2. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan şın konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. 'arş K. ğarış

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan şın konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

12.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan şın konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. 'āşık K. ğaşıq

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan şın konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, şın konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da şın konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

12.4. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan şın konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. 'arş K. ğarış

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan şın konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

12.5. şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. 'arş	K. ğarış
A. 'āşık	K. ğaşıq
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)
A. şarāfat	K. şarafat
A. şayṭān	K. şaytan
A. şukr	K. şükir

Genel Gözlem: Arapçada şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin-

in kısa olması, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

12.6. şın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. 'āşık	K. ğaşıq
A. şarāfat	K. şarafat
A. şaytān	K. şaytan

Genel Gözlem: Arapçada şın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

12.7. şın konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

12.7.1. şın konsonantının çevresinde bulunan k-l, k-r konsonantı:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için aralarına bir vokal girmiştir.

A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)

12.7.2. şın konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu ş konsonantında da görmekteyiz.

A. 'arş	K. ğarış
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada şın konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki k-l, k-r konsonantları iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, aralarına bir vokal almış, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığı anda ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

13. Arapçadaki sad (ص) konsonantının Kazakçadaki durumu:

13.1. Kelime başında bulunan sad konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır. Kazakçada yine s harfi ile karşılanmaktadır.

A. şabr	K. sabır
A. şaff	K. sap
A. şandal	K. sandal
A. şandūk	K. sandıq
	K. sândik (çift şekilli)
A. şavlat	K. sâwlet
A. şifat	K. siypat
A. şūrat	K. suwret

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan sad konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

13.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sad konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

13.2.1. İkinci hece başı:

A. 'āšī	K. ası
	K. ğası (çift şekilli)
A. naşīhat	K. nasixat

13.2.2. Üçüncü hece başı:

A. alkişşa	K. alqiyssa
	K. âlqiyssa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sad konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca sad konsonantından sonra gelen vokalın uzun veya kısa olması etkili değildir.

13.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. ḥaşş	K. qas
---------	--------

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ancak, telaffuz kolaylığı için ikinci s konsonantı düşürülmüştür.

13.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. maşlaḫat K. maslixat

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

13.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sad konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. aşı̄l K. asıl
A. ruḫṣat K. ruqsat

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, sad konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da sad konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

13.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan sad konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. alḳışṣa K. alqiyssa
 K. àlqiyssa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan sad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca sad konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

13.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sad konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ħaşş K. qas

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sad konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kelime sonundaki ikinci konsonantı düşerek, çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

13.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sad konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. ħaşş K. qas

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sad konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kelime sonundaki ikinci konsonantı düşerek, çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

13.9. sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. ašīl K. asıl
A. ħaşş K. qas
A. našīḥat K. nasixat
A. šūrat K. suwret

Genel Gözlem: Arapçada sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

13.10. sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. alqışša K. alqiyssa
 K. àlqiyssa (çift şekilli)
A. ‘āšī K. ası
 K. ğası (çift şekilli)
A. ħaşş K. qas
A. mašlahat K. maslixat
A. ruḥṣat K. ruqsat
A. šabr K. sabır
A. šaff K. sap
A. şandal K. sandal

A. şandūk	K. sandıq
	K. sàndik (çift şekilli)
A. şavlat	K. sàwlet
A. şifat	K. siypat

Genel Gözlem: Arapçada sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

13.11. sad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ‘āšī	K. ası
	K. ğası (çift şekilli)
A. şandūk	K. sandıq
	K. sàndik

Genel Gözlem: Arapçada sad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

13.12. sad konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

13.12.1. sad konsonantının çevresinde bulunan b-r konsonantı:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, aralarına bir vokal girer.

A. şabr	K. sabır
---------	----------

13.12.2. sad konsonantının çevresindeki l konsonantı:

Arapça maslahat kelimesindeki l konsonantı ince l olarak düşünülmüş ve Kazakçada yanındaki vokali inceltmiştir

A. maşlaḥat	K. maslixat
-------------	-------------

Genel Gözlem: Arapçada sad konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki b-r konsonantları aralarına bir vokal almış ve ince l olarak düşünülen konsonant yanındaki vokali inceltmiştir.

14. Arapçadaki dad (ض) konsonantının Kazakçadaki durumu:

14.1. Kelime başında bulunan dad konsonantı:

Kazakçada z harfi ile karşılanmakta, herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. žarb, đarb	K. zarp
A. žarūrat	K. zāruwrat

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan dad konsonantı, Kazakçada z harfiyle karşılanmakta ve değişmemektedir.

14.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dad konsonantı:

Kazakçada z harfiyle karşılanmakta ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. қаза	K. qaza
A. рāзи	K. razi
A. ризā	K. riyza

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dad konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca dad konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

14.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan dad konsonantı:

Kazakçada z harfiyle karşılanmakta ve değişmeden kalmaktadır.

A. ‘arž	K. arız
---------	---------

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan dad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

14.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dad konsonantı:

Kazakçada z harfiyle karşılanmakta ve değişmeden olduğu gibi kalmak-

tadır.

A. Һазрат

K. хазирет

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

14.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dad konsonantı:

Kazakçada da Arapçada olduğu gibi z ve d harfleri ile karşılanmakta, değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. Һәзир

K. қазир

A. Хи́зир

K. Қузир

K. Қидир (çift şekilli)

A. ‘әзил

K. әзил

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, dad konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da dad konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

14.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan dad konsonantı:

Kazakçada da Arapçada olduğu gibi z ve d harfleriyle karşılanmakta, değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. Хи́зир

K. Қузир

K. Қидир (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan dad konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak kendisinden sonra bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

14.7. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan dad konsonantı:

Kazakçada z harfi ile karşılanmakta ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. ‘арз

K. арız

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan dad konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

14.8. dad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. қаза	K. qaza
A. rižā	K. riyza

Genel Gözlem: Arapçada dad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

14.9. dad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. 'arž	K. arız
A. 'āzil	K. āzil
A. ḥāžir	K. qazir
A. ḥāžrat	K. xaziret
A. Hižr, Hižir	K. Quzır
	K. Qıdır (çift şekilli)
A. rāži	K. razı
A. žarb	K. zarp
A. žarūrat	K. zāruwrat

Genel Gözlem: Arapçada dad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada z (d) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

14.10. dad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ḥāžir	K. qazir
A. rāži	K. razı
A. žarūrat	K. zāruwrat

Genel Gözlem: Arapçada dad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

14.11. dad konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

14.11.1. dad konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu dad konsonantında da görmekteyiz.

A. 'arż	K. arız
A. Һazrat	K. xaziret
A. Hiżr	K. Quzır
	K. Qıdır (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada dad konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada z (d) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

15. Arapçadaki tı (ط) konsonantının Kazakçadaki durumu:

15.1. Kelime başında bulunan tı konsonantı:

Kazakçada t harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. Һabaқ	K. tabaq
A. Һaқat	K. taqat
A. Һalab	K. talap

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan tı konsonantı, Kazakçada değişmemiştir.

15.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan tı konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. Fāṭimā	K. Pātima
A. Һaṭā	K. qata

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında

bulunan tı konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca tı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

15.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan tı konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. aṭrāf K. atırab

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan tı konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

15.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan tı konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. sulṭān K. sultan
A. ŧayṭān K. ŧaytan

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan tı konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, tı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da tı konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

15.5. tı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. ḥaṭā K. qata
A. sulṭān K. sultan
A. ŧayṭān K. ŧaytan
A. ṭāḳat K. taqat

Genel Gözlem: Arapçada tı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

15.6. tı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. aṭrāf K. atırab
A. Fāṭimā K. Pātima
A. ṭabaḳ K. tabaq

A. alab

K. talap

Genel Gözlem: Arapçada tı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

15.7. tı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. araf

K. atırab

A. Faima

K. Patima

Genel Gözlem: Arapçada tı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

15.8. tı konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

15.8.1. tı konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu tı konsonantında da görmekteyiz.

A. araf

K. atırab

Genel Gözlem: Arapçada tı konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığında ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

16. Arapçadaki zı () konsonantının Kazakçadaki durumu:

16.1. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan zı konsonantı:

Kazakçada z harfiyle karşılanmakta ve değişmeden kalmaktadır.

A. laf

K. lebiz

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin

sonunda bulunan zı konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

16.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan zı konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. nāzir K. nāzir

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan zı konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, zı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da zı konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

16.3. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan zı konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. lafz K. lebiz

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan zı konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

16.4. zı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. lafz K. lebiz
A. nāzir K. nāzir

Genel Gözlem: Arapçada zı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

16.5. zı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. nāzir K. nāzir

Genel Gözlem: Arapçada zı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzunluk kısalmış, kelime vokal uyumuna tabi edilmiştir.

16.6. zı konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

16.6.1. zı konsonantının çevresinde bulunan f konsonantı:

Arapça lafz kelimesindeki f konsonantı diş-dudak konsonantı olduğu için Kazakçada, dudak konsonantı olan b ile yer değiştirmiştir.

A. lafz K. lebiz

16.6.2. zı konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu zı konsonantında da görmekteyiz.

A. lafz K. lebiz

Genel Gözlem: Arapçada zı konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki diş-dudak konsonantı olan f, dudak konsonantı b ile yer değiştirmiş, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

17. Arapçadaki gayın (غ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

17.1. Kelime başında bulunan gayın konsonantı:

Kazakçada yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte ya da sedasız karşılığı olan q konsonantı haline gelmektedir.

17.1.1. Yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür:

A. ğāfil	K. ğafıl
A. ğam	K. ğam
A. ğanīmat	K. ğanimat
A. ğarīb	K. ğarıp
	K. ğarıp (çift şekilli)
A. Gavs	K. Ğawas
A. ğayb	K. ğayıp
A. Gays	K. Ğayas

17.1.2. sedasız karşılığı olan q konsonantına dönüşür:

A. ğayrat

K. qayrat

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan gayın konsonantı, Kazakçada yumuşayarak ğ konsonantına dönüşmekte ya da sedasız karşılığı olan q konsonantı haline gelmektedir.

17.2.gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. ğāfil

K. ğafil

A. ğā'ib

K. ğayıp

Genel Gözlem: Arapçada gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada ğ konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17.3. gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. ğam

K. ğam

A. ğanīmat

K. ğanimat

A. ğarīb

K. ğarıp

K. ğarip (çift şekilli)

A. Gavs

K. Ğawas

A. ğayb

K. ğayıp

A. ğayrat

K. qayrat

A. Gays

K. Ğayas

Genel Gözlem: Arapçada gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada ğ (q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17.4. gayın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ğanīmat

K. ğanimat

A. ğarīb

K. ğarıp

K. ğarip (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada gayın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ğ konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17.5. gayın konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

17.5.1. gayın konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu gayın konsonantında da görmekteyiz.

A. ğayb	K. ğayıp
A. Gavs	K. Ğawas
A. Gays	K. Ğayas

Genel Gözlem: Arapçada gayın konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada ğ konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

18. Arapçadaki fe (ف) konsonantının Kazakçadaki durumu:

18.1. Kelime başında bulunan fe konsonantı:

Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

A. fā'ida	K. payda
A. falākat	K. pāleket
A. farāsat	K. parasat
A. Fāṭimā	K. Pātima
A. faẓl	K. pazıl
A. fi'l	K. piyğıl

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

18.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan fe konsonantı:

Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

A. vafā	K. opa
---------	--------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır. Ayrıca fe konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

18.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan fe konsonantı:

Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

A. şaff K. sap

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

18.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan fe konsonantı:

Kazakçada olduğu gibi kalmakta veya dudak ünsüzü olan p konsonantı ile karşılanmaktadır.

18.4.1. İkinci hece başı

A. ğāfil	K. ğafil
A. kāfir	K. kâpir
A. kafan	K. kebin
A. safar	K. sapar
A. şifat	K. siypat

18.4.2. Üçüncü hece başı:

A. musāfir	K. müsâpir
A. şarāfat	K. şarafat

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan fe konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmakta veya p konsonantı ile karşılanmaktadır. Ayrıca, fe konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da fe konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

18.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan fe konsonantı:

Kazakçadaki karşılığı olan p konsonantına dönüşmekte ya da diş-dudak konsonantı olan f, dudak konsonantı olan b konsonantı olmaktadır.

18.5.1. p konsonantı ile karşılanmaktadır:

A. isrāf K. ısarap
A. Yūsuf K. Jūsip

18.5.2. Diş-dudak konsonantı olan f, dudak konsonantı olan b konsonantına dönüşmektedir:

A. aṭrāf K. atırab

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmakta ya da bir dudak ünsüzü olan b konsonantına dönüşmektedir. Ayrıca fe konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

18.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan fe konsonantı:

p konsonantı ile karşılanmaktadır.

A. şaff K. sap

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

18.7. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan fe konsonantı:

18.7.1. Bir dudak ünsüzü olan b konsonantına dönüşmektedir:

A. lafz K. lebiz

18.7.2. p konsonantı ile karşılanmaktadır:

A. şaff K. sap

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmakta ya da bir dudak ünsüzü olan b konsonantına dönüşmektedir. Ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

18.8. fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. aṭrāf	K. atırab
A. fā'ida	K. payda
A. Fāṭimā	K. Pàtima
A. isrāf	K. ısarap
A. vafā	K. opa

Genel Gözlem: Arapçada fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada p (b) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.9. fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. falākat	K. pàleket
A. farāsat	K. parasat
A. faẓl	K. pazıl
A. fi'l	K. piyğıl
A. ġāfil	K. ġafil
A. kafan	K. kebin
A. kāfir	K. kàpir
A. lafẓ	K. lebiz
A. musāfir	K. müsàpir
A. safar	K. sapor
A. şaff	K. sap
A. şifat	K. siypat
A. şarāfat	K. şarafat
A. Yūsuf	K. Jüsip

Genel Gözlem: Arapçada fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada f, p (b) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.10. fe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. falākat	K. pàleket
A. farāsat	K. parasat
A. Fāṭimā	K. Pàtima
A. ġāfil	K. ġafil
A. kāfir	K. kàpir
A. musāfir	K. müsàpir
A. şarāfat	K. şarafat
A. Yūsuf	K. Jüsip

Genel Gözlem: Arapçada fe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada f (p) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.11. fe konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

18.11.1. fe konsonantının çevresinde bulunan v konsonantı:

Kazakçada yuvarlaklaşma temayülü gösteren kelimelerde düşmektedir, p konsonantı dudak ünsüzü olduğu için, yanında bulunan vokali yuvarlaklaştırma özelliğine sahiptir.

A. vafā

K. opa

18.11.2. fe konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu fe konsonantında da görmekteyiz.

A. lafz

K. lebiz

18.11.3. fe konsonantının çevresindeki t-r, s-r konsonantları:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, aralarına bir vokal girmektedir.

A. aṭrāf

K. atırab

A. isrāf

K. ısarap

Genel Gözlem: Arapçada fe konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada p (b) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki v konsonantının düşmesiyle v'nin yanındaki vokal yuvarlaklaşmış, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiş, yine çevresinde yanyana gelen konsonantların arasına da bir vokal girmiştir.

19. Arapçadaki kaf (ك) konsonantının Kazakçadaki durumu:

19.1. Kelime başında bulunan kaf konsonantı:

Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. kabul	K. qabil
A. qadam	K. qadam
A. qadir	K. qadır
	K. qadir (çift şekilli)
A. qadr	K. qadir
A. qahr	K. qahar
A. qal'a	K. qala
A. qalam	K. qalam
A. Kambar	K. Qambar
A. qaza	K. qaza
A. qibla	K. qubila
A. kırmızı	K. kırmızı
A. kudrat	K. qudiret
A. qurb	K. qurb
A. qurbān	K. qurban
A. kuvvat	K. quwat

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan kaf konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

19.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan kaf konsonantı:

Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. halka	K. alqa
----------	---------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan kaf konsonantı kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır. Ayrıca kaf konsonantından sonra gelen vokalın uzun veya kısa olması etkili değildir.

19.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan kaf konsonantı:

Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. hakq	K. aq
---------	-------

A. halk

K. xalq

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

19.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan kaf konsonantı:

19.4.1. Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. maqbūl

K. maqbal

19.4.2. Yanındaki sedalı d konsonantının etkisiyle sedalı olan ğ konsonantına dönüşmüştür.

A. taqdīr

K. tağdır

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmakta ya da yanındaki sedalı d konsonantının etkisiyle sedalı olan ğ konsonantına dönüşmektedir.

19.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kaf konsonantı:

Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. 'āqıl

K. aqıl

A. alqışsa

K. alqiyssa

K. ālqiyssa (çift şekilli)

A. ma'qūl

K. maqul

A. tāqat

K. taqat

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır. Ayrıca, kaf konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da kaf konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

19.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan dad konsonantı:

Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

19.6.1. İkinci hece sonu:

A. aḥmaq	K. aqımaq
A. 'āşık	K. aqmaq (çift şekilli)
A. lāyık	K. ğaşıq
A. maḥlūk	K. layıq
A. mazāk	K. maqulıq
A. şandūk	K. mazaq
	K. sandıq
	K. sândik (çift şekilli)

19.6.2. Üçüncü hece sonu:

A. ḥalā'ik	K. xalayıq
------------	------------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla, ince vokalli kelimelerde ise değişmeden k konsonantı ile karşılanmaktadır. Ayrıca q, k konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

19.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan kaf konsonantı:

Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. ḥaqq	K. aq
A. vaqt	K. waqıt

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmakta, kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

19.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan kaf konsonantı:

Kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

A. ḥaqq	K. aq
A. ḥalk	K. xalq

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan kaf konsonantı, Kazakçada kalın vokalli kelimelerde q konsonantıyla karşılanmaktadır.

19.9. kaf konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. kâdir	K. qadır
	K. qadir (çift şekilli)
A. maḥlūḳ	K. maqulıq
A. ma'kūl	K. maqul
A. mazāḳ	K. mazaq
A. şandūk	K. sandıq
	K. sândik (çift şekilli)
A. taḳdīr	K. tağdır

Genel Gözlem: Arapçada kaf konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada q, k konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

19.10. kaf konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. aḥmaḳ	K. aqımaq
	K. aqmaq (çift şekilli)
A. 'āḳil	K. aqıl
A. alḳışşa	K. alqiyssa
	K. àlqiyssa (çift şekilli)
A. 'āşik	K. ğaşıq
A. ḥaḳḳ	K. aq
A. ḥalā'ik	K. xalayıq
A. ḥalḳ	K. xalq
A. ḥalḳa	K. alqa
A. ḳabūl	K. qabıl
A. ḳadam	K. qadam
A. ḳadr	K. qadir
A. ḳahr	K. qahar
A. ḳal'a	K. qala
A. ḳalam	K. qalam
A. Kambar	K. Qambar
A. ḳaḳa	K. qaza
A. ḳirmizī	K. qırmızı
A. ḳibla	K. qubıla

A. kudrat	K. qudiret
A. kurb	K. qurb
A. kurbān	K. qurban
A. kuvvat	K. quwat
A. lāyiq	K. layıq
A. maqbūl	K. maqbal
A. tākāt	K. taqat
A. vakt	K. waqıt

Genel Gözlem: Arapçada kaf konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada q konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

19.11. kaf konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. 'āşiq	K. ğaşıq
A. ḥalā'iq	K. xalayıq
A. kabūl	K. qabil
A. kādir	K. qadır
	K. qadir (çift şekilli)
A. қаза	K. qaza
A. kurbān	K. qurban
A. lāyiq	K. layıq
A. maqbūl	K. maqbal
A. taqdīr	K. tağdır

Genel Gözlem: Arapçada kaf konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada q, ğ konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

19.12. kaf konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

19.12.1. kaf konsonantının çevresinde bulunan h-m, d-r, h-r, b-l, h-l konsonantları:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için aralarına bir vokal alırlar.

A. aḥmaq	K. aqımaq
A. qadr	K. qadir
A. qahr	K. qahar

A. kıbla	K. qubıla
A. kudrat	K. qudiret
A. maħlūk	K. maqulıq

19.12.2. kaf konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu kaf konsonantında da görmekteyiz.

A. vaqt	K. waqıt
---------	----------

19.12.3. kaf konsonantının çevresindeki d konsonantı:

Yanındaki sedalı d konsonantının etkisiyle kaf konsonantını sedalı ğ konsonantına dönüştürür.

A. taqdir	K. tağdır
-----------	-----------

Genel Gözlem: Arapçada kaf konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada q (k, ğ) konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Çevresindeki sedalı d konsonantının etkisiyle kaf konsonantını sedalı ğ konsonantına dönüştürmekte, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmekte, yine çevresindeki konsonantlar yanyana gelemeyecekleri için aralarına bir vokal girmektedir.

20. Arapçadaki kef (ك) konsonantının Kazakçadaki durumu:

20.1. Kelime başında bulunan kef konsonantı:

Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. kafan	K. kebin
A. kâfir	K. kâpir
A. Kalâm	K. Kâlâm
A. kâmil	K. kâmil
A. karâmat	K. keremet
A. kazzâb	K. kezep
A. kitâb	K. kitap
A. Kursî	K. Kürsi

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

20.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

A. Makka K. Meke

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan kef konsonantı ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır. Ayrıca kef konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

20.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

A. dukkân K. düken
A. Makka K. Meke

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

20.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

20.4.1. İkinci hece başı:

A. dukkân K. düken
A. makân K. meken
A. miskîn K. miskin
A. zakât K. zeket

20.4.2. Üçüncü hece başı:

A. falâkat K. pâleket
A. tavakkul K. tâwekel

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır. Ayrıca, kef konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da kef konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

20.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

A. tavakkul K. tawekele

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır. Ayrıca kef konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

20.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kef konsonantı kullanılmakta, kalın vokalli kelimelerde kaf konsonantı kullanılmaktadır.

A. hukm K. ukim
A. şakl K. okim (çift şekilli)
A. şukr K. sekil
 K. sıqıl (çift şekilli)
 K. şukir

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde, kaf konsonantı ise kalın vokalli kelimelerde kullanılmakta ancak kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

20.7. kef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. dukkân(2. hece) K. düken
A. kâfir K. kâpir
A. kâmil K. kâmil
A. makân K. meken
A. miskîn K. miskin
A. zakât K. zeket

Genel Gözlem: Arapçada kef konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.8. kef konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. dukkân(1. hece)	K. düken
A. falākat	K. pāleket
A. hukm	K. ükim
	K. ökim (çift şekilli)
A. kafan	K. kebin
A. Kalām	K. Kâlām
A. karāmat	K. keremet
A. kazzāb	K. kezep
A. kitāb	K. kitap
A. Kursī	K. Kürsi
A. Makka	K. Meke
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)
A. şukr	K. şükir
A. tavakkul	K. tâwekel

Genel Gözlem: Arapçada kef konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.9. kef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. falākat	K. pāleket
A. Kalām	K. Kâlām
A. karāmat	K. keremet
A. kazzāb	K. kezep
A. kitāb	K. kitap
A. Kursī	K. Kürsi

Genel Gözlem: Arapçada kef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.10. kef konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

20.10.1. kef konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantlar:

Kazakçada çift konsonanttan biri -ayrı hecelerde olsa bile- düşmektedir.

A. dukkân	K. düken
A. kazzāb	K. kezep
A. Makka	K. Meke
A. tavakkul	K. tawekele

20.10.2. kef konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu kef konsonantında da görmekteyiz.

A. hukm	K. ükim
	K. ökim (çift şekilli)
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)
A. şukr	K. şükir

Genel Gözlem: Arapçada kef konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Kazakçada çift konsonanttan biri –ayrı hecelerde olsa bile– düşmekte, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmektedir.

21. Arapçadaki lam (ل) konsonantının Kazakçadaki durumu:

21.1. Kelime başında bulunan lam konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. lafz	K. lebiz
A. lā ilaha illallah	K. là iyलाha-iy-la
A. la'l	K. lağıl
A. la'nat	K. lağnat
	K. lağnet (çift şekilli)
A. lavh	K. lawıx
A. lāyık	K. layıq
A. Laylā	K. Lâyli

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan lam konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

21.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

21.2.1. İkinci hece başı:

A. 'alāmat	K. ğalamat
A. avliyā	K. àwliye
A. balā	K. bàle
A. falākat	K. pàleket
A. hālā	K. àli
A. hālā'ik	K. xalayıq
A. hīla	K. ayla
A. kıbla	K. qubıla
A. ilāha	K. iylaha
A. Laylā	K. Lâyli
A. salāmat	K. sàlemet

21.2.2. Üçüncü hece başı:

A. sunbula	K. sūmbile
A. ta'ālā	K. tağala

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan lam konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca lam konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

21.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. fazl	K. pazıl
A. fi'l	K. piyğıl
A. hāl	K. xal
	K. qal (çift şekilli)
A. mayl	K. peyil

A. nasl	K. nàsil
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

21.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. alkişşa	K. alqiyssa
	K. àlqiyssa (çift şekilli)
A. Allah	K. Alla
A. alvān	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. halka	K. alqa
A. halvā	K. alwa
A. illallah	K. iyl-alla
A. kal'a	K. qala
A. Zulcalāl	K. Zuljalel

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

21.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

21.5.1. İkinci hece başı:

A. 'ālam	K. Alem
A. 'Ālam	K. Ğalam
A. Allah	K. Alla
A. avlād	K. àwlet
A. davlat	K. dāwlet
A. halāl	K. xalel
A. 'ilāc	K. ilaj
A. illallah	K. iyl-alla
A. Kalām	K. Kâlām

A. alam	K. alam
A. salām	K. sālēm
A. avlat	K. sāvlet
A. sultān	K. sultan
A. alab	K. talap
A. ta'lim	K. tālīm

21.5.2. Üçüncü hece başı:

A. assalām	K. assalam
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmağaleyküm
A. illallah	K. iyl-alla
A. va'alaykum	K. wāğaleyküm
A. Zulcalāl	K. Zuljālel

21.5.3. Altıncı hece başı:

A. assalāmu'alaykum K. assalawmağaleyküm

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, lam konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da lam konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

21.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan lam konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

21.6.1. İkinci hece sonu:

A. acal	K. ajal
A. 'āqil	K. aqıl
A. āmāl	K. amal
A. ail	K. asıl
A. avval	K. āwel
A. 'iyāl	K. āyel
A. 'āzil	K. āzil
A. ğāfil	K. ğafıl
A. alāl	K. xalel
A. ayāl	K. xiyyal

A. illallah	K. qiyal (çift şekilli)
A. kabūl	K. iyī-alla
A. kāmīl	K. qabīl
A. şandal	K. kāmīl
	K. sandal

21.6.2. Üçüncü hece sonu:

A. tavakkul	K. tawekele
A. Zulcalāl	K. Zuljālele

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalır. Ayrıca lam konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

21.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. halk	K. xalq
---------	---------

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan lam konsonantı, Kazakçada değişmemektedir.

21.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. faẓl	K. pazıl
A. mayl	K. peyil
A. nasl	K. nāsıl
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift konsonant)

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan lam konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

21.9. lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. 'alāmat	K. ğalamat
------------	------------

A. a'māl	K. amal
A. aṣīl	K. asıl
A. assalām	K. assalam
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmağaleyküm
A. avlād	K. àwlet
A. 'azil	K. àzil
A. balā	K. bāle
A. falākat	K. pāleket
A. ḥāl	K. xal
	K. qal (çift şekilli)
A. ḥālā	K. àli
A. ḥalā'ik	K. xalayıq
A. ḥalāl	K. xalel
A. ḥayāl	K. xiyyal
	K. qiyal (çift şekilli)
A. 'ilāc	K. ilaj
A. 'iyāl	K. àyel
A. kabūl	K. qabil
A. Kalām	K. Kâlâm
A. lâ ilaha illallah	K. lâ iylaha-iyl-alla
A. lâyiḳ	K. layıq
A. Laylā	K. Lâyli
A. ta'ālā	K. tağala
A. Zulcalāl(3. hece)	K. Zuljâlel

Genel Gözlem: Arapçada lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.10. lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. acal	K. ajal
A. 'ākīl	K. aqıl
A. 'ālam	K. Alem
A. 'Ālam	K. Ğalam
A. alkişşa	K. alqiyssa
	K. àlqiyssa (çift şekilli)
A. Allah	K. Alla
A. alvān	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. avliyā	K. àwliye

A. avval	K. àwel
A. davlat	K. dâwlet
A. fażl	K. pazıl
A. fi'l	K. piyğıl
A. ğāfil	K. ğafıl
A. ħalk	K. xalq
A. ħalka	K. alqa
A. ħalvā	K. alwa
A. ħıla	K. ayla
A. kal'a	K. qala
A. kalam	K. qalam
A. kāmıl	K. kāmıl
A. kıbla	K. qubıla
A. lafz	K. lebiz
A. la'l	K. lağıl
A. la'nat	K. lağnat
	K. lağnet (çift şekilli)
A. lavh	K. lawıx
A. Laylā	K. Lâyli
A. mayl	K. peyil
A. nasl	K. nâsil
A. şandal	K. sandal
A. şavlat	K. sâwlet
A. sulţān	K. sultan
A. sunbula	K. sūmbile
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)
A. talab	K. talap
A. tavakkul	K. tâwekel
A. Zulcalāl	K. Zuljàlel

Genel Gözlem: Arapçada lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.11. lam konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. 'ālam	K. Alem
A. 'Ālam	K. Ğalam
A. avliyā	K. àwliye

A. ğāfil	K. ğafil
A. ḥālā	K. āli
A. ḥīla	K. ayla
A. kāmīl	K. kāmīl
A. Laylā	K. Lāyli
A. sulṭān	K. sultan
A. ta'ālā	K. taġala

Genel Gözlem: Arapçada lam konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.12. lam konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

21.12.1. lam konsonantının çevresinde bulunan b konsonantı:

Kazakçada dudak ünsüzü olan b, yanındaki n konsonantını kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan m'ye dönüştürmüştür.

A. sunbula	K. sümbile
------------	------------

21.12.2. lam konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu lam konsonantında da görmekteyiz.

A. fażl	K. pazıl
A. mayl	K. peyil
A. nasl	K. nāsıl
A. şakl	K. sekil
	K. sıqıl (çift şekilli)

21.12.3. lam konsonantının çevresindeki çift konsonantların niteliği:

Bu konsonantlardan biri, Kazakçada düşmüştür.

A. tavakkul	K. tāwekel
-------------	------------

Genel Gözlem: Arapçada lam konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Dudak ünsüzü olan b, yanındaki n konsonantını kendisi gibi bir dudak ünsüzü olan m'ye

dönüştürmekte, l konsonantı çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmekte yine çevresindeki çift konsonantlardan biri düşmektedir.

22. Arapçadaki mim (م) konsonantının Kazakçadaki durumu:

22.1. Kelime başında bulunan mim konsonantı:

Kazakçada m konsonantı ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. macd	K. mäjät
A. Macnün	K. Mäjün
A. madad	K. mädät
A. madh	K. maq
A. maħall	K. maxal
A. maħlūq	K. maqulıq
A. makān	K. meken
A. maq̄būl	K. maqbal
A. Makka	K. Meke
A. ma'qūl	K. maqul
A. māl	K. mal
A. ma'lūm	K. mälim
A. ma'nā	K. māni
A. mas'ala	K. māsele
A. maşhara	K. maşqara
A. maşlahat	K. maşlixat
A. maydān	K. maydan
A. mayl	K. peyil
A. mazāq	K. mazaq
A. miħnat	K. mixnat
A. millat	K. millet
A. mīrās	K. miyras
A. miskīn	K. miskin
A. mollā	K. molla
	K. molda (çift şekilli)
A. munācāt	K. minäjät
	K. minäjät (çift şekilli)
A. murād	K. murad
	K. murat (çift şekilli)
A. musāfir	K. müsäpir

A. muslimān K. musulman

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan mim konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

22.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

22.2.1 İkinci hece başı:

A. amānat K. amanat
A. kırmizī K. kırmızı

22.2.2. Üçüncü hece başı:

A. Fātimā K. Pàtima

22.2.3. Dördüncü hece başı:

A. assalāmu'alaykum K. assalawmağaleyküm

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan mim konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca mim konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

22.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. ğam K. ğam
A. ħukm K. ökim
 K. ükim (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

22.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin başında bulunan mim konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. cumla K. jumla

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin başında bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

22.5. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. Kambar K. Qambar

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

22.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

22.6.1. İkinci hece başı:

A. aḥmaq	K. aqımaq
A. a'māl	K. aqmaq (çift şekilli)
A. āmīn	K. amal
A. ḥizmat	K. àwmin
A. ḥumār	K. qızmet
A. ḥurmat	K. qumar
A. ĩmān	K. qurmet
A. kāmīl	K. iyman
A. nāmūs	K. kāmīl
A. ni'mat	K. nāmīs
A. raḥmat	K. nàwmet
A. Raḥmān	K. raxmet
A. tamām	K. Raqıman
	K. tamam

22.6.2. Üçüncü hece başı:

A. 'alāmat K. ğalamat

A. ğanīmat	K. ğanimat
A. karāmat	K. keremet
A. salāmat	K. sàlemet

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan mim konsonantı, Kazakçada deĝişmeden kalmaktadır. Ayrıca, mim konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da mim konsonantından sonra gelen konsonant etkili deĝildir.

22.7. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan mim konsonantı:

Deĝişmeden kalmaktadır.

22.7.1. İkinci hece sonu:

A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. 'ālam	K. ālem
A. 'Ālam	K. Ğalam
A. in'ām	K. iyñgam
A. qadam	K. qadam
A. Kalām	K. Kàlām
A. raḥīm	K. raxım
	K. raqım (çift şekilli)
A. salām	K. sàlem
A. ta'līm	K. tàlim
A. tamām	K. tamam
A. yatīm	K. jetim

22.7.2. Üçüncü hece sonu:

A. āb-ı zamzam	K. āpzemzem
A. assalām	K. assalam
A. cahannam	K. jehennem

22.7.3. Dördüncü hece sonu:

A. āb-ı zamzam	K. āpzemzem
A. va'alaykum	K. wağaleyküm

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmez. Ayrıca mim konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

22.8. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. 'omr K. ömir

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan mim konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak kendisinden sonra bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

22.9. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. hukm K. ökim
 K. ükim (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan mim konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

22.10. mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. a'māl	K. amal
A. amānat	K. amanat
A. āmīn	K. àwmin
A. assalām	K. assalam
A. Fāṭimā	K. Pâtima
A. ḥumār	K. qumar
A. ĩmān	K. iyman
A. in'ām	K. iynğam
A. Kalām	K. Kàlām
A. māl	K. mal
A. mīrās	K. miyras
A. muslimān(3. hece)	K. musılman
A. raḥīm	K. raxım
	K. raqım (çift şekilli)

A. Raḥmān	K. Raqıman
A. salām	K. sàlem
A. ta'līm	K. tàlim
A. tamām	K. tamam
A. yatīm	K. jetim

Genel Gözlem: Arapçada mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.11. be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. āb-ı zamzam	K. àpzemzem
A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. aḥmaḳ	K. aqımaq
	K. aqmaq (çift şekilli)
A. 'ālam	K. àlem
A. 'Ālam	K. Ğalam
A. 'alāmat	K. ğalamat
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmağaleyküm
A. cahannam	K. jehennem
A. cumla	K. jumlà
A. ğam	K. ğam
A. ğanīmat	K. ğanimat
A. ḥizmat	K. qızmet
A. ḥukm	K. ökim
	K. ükim (çift şekilli)
A. ḥurmat	K. qurmet
A. ḳadam	K. qadam
A. Kambar	K. Qambar
A. kāmīl	K. kàmīl
A. karāmat	K. keremet
A. ḳirmizī	K. qırmızı
A. macd	K. mâjet
A. Macnūn	K. Mâjnün
A. madad	K. mâdet
A. madḥ	K. maq
A. maḥall	K. maxal
A. maḥlūk	K. maqulıq
A. makān	K. meken

A. maḳbūl	K. maqbal
A. Makka	K. Meke
A. ma'ḳūl	K. maqul
A. ma'lūm	K. mālīm
A. ma'nā	K. māni
A. mas'ala	K. māsele
A. maḣara	K. masqara
A. maḣlaḣat	K. maslixat
A. maydān	K. maydan
A. mayl	K. peyil
A. mazāk	K. mazaq
A. miḣnat	K. mixnat
A. millat	K. millet
A. miskīn	K. miskin
A. mollā	K. molla
	K. molda (çift şekilli)
A. munācāt	K. minājat
	K. minājet (çift şekilli)
A. murād	K. murad
	K. murat (çift şekilli)
A. musāfir	K. müsāpir
A. nāmūs	K. namıs
A. ni'mat	K. nāwmet
A. 'omr	K. ömir
A. raḣmat	K. raxmet
A. salāmat	K. sàlemet
A. va'alaykum	K. wağaleyküm

Genel Gözlem: Arapçada mim konsonantının bağı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.12. mim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. āb-ı zamzam	K. àpzemzem
A. ādam	K. adam
A. ādamzāt	K. adamzat
A. assalāmu'alaykum	K. assalawmağaleyküm
A. 'ālam	K. àlem
A. 'ālam	K. Ğalam

A. 'alāmat	K. ğalamat
A. āmīn	K. āwmin
A. Fāṭimā	K. Pàtima
A. ğanīmat	K. ğanimat
A. ĩmān	K. iyman
A. kāmīl	K. kāmīl
A. karāmat	K. keremet
A. Macnūn	K. Mājnūn
A. mahlūk	K. maqulıq
A. makān	K. meken
A. maqbūl	K. maqbal
A. ma'qūl	K. maqul
A. ma'nā	K. māni
A. maydān	K. maydan
A. mazāk	K. mazaq
A. mīrās	K. miyras
A. miskīn	K. miskin
A. munācāt	K. minājat
	K. minājet (çift şekilli)
A. murād	K. murat
	K. murad (çift şekilli)
A. musāfir	K. müsàpir
A. nāmūs	K. namıs

Genel Gözlem: Arapçada mim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.13. mim konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

22.13.1. mim konsonantının çevresinde bulunan d konsonantı:

Arapça madh kelimesindeki d konsonantı telaffuz güçlüğü sebebiyle düşmüştür.

A. madḥ	K. maq
---------	--------

22.13.2. mim konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için -farklı hecelerde olsa bile- aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu be konsonantında da görmek-

teyiz.

A. aḥmaq	K. aqımaq
A. ḥukm	K. ökim
	K. ükim (çift şekilli)
A. 'omr	K. ömir

22.13.3. mim konsonantının çevresindeki çift konsonantların niteliği:

Bu konsonantlardan biri Kazakçada düşmüştür.

A. maḥall	K. maxal
A. Makka	K. Meke

Genel Gözlem: Arapçada mim konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Çevresindeki d konsonantı ve çift konsonantlardan biri telaffuz güçlüğü sebebiyle düşmüş, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığı anda ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

23. Arapçadaki nun (ن) konsonantının Kazakçadaki durumu:

23.1. Kelime başında bulunan nun konsonantı:

Kazakçada n harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. nāmūs	K. namıs
A. naṣīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)
A. naṣīḥat	K. nasixat
A. nasl	K. nāsıl
A. navbat	K. nāwmet
A. nāzır	K. nāzir
A. niyat	K. niyet
A. nūr	K. nur
A. nūrāt	K. nurat
A. nusḥa	K. nusqa

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan nun konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

23.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

23.2.1. İkinci hece başı:

A. duniyā	K. dūniye
A. ğanīmat	K. ğanimat
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. munācāt	K. minājat
	K. minājet (çift şekilli)

23.2.2. Üçüncü hece başı:

A. ħazīna	K. qazine
-----------	-----------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan nun konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca nun konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

23.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. cin	K. jin
A. dīn	K. din

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

23.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da yanındaki b dudak ünsüzünün etkisiyle başka bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüşmüştür.

23.4.1. Değişmeden kalmaktadır:

A. anbiyā	K. ànbiyya
-----------	------------

A. şandal K. sandal
A. şandūk K. sandıq
 K. sândik (çift şekilli)

23.4.2. Yanındaki b dudak ünsüzünün etkisiyle başka bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüşmüştür.

A. sunbula K. sümbile

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta ya da yanındaki b dudak ünsüzünün etkisiyle başka bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüşmektedir.

23.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

23.5.1. İkinci hece başı:

A. la'nat K. lağnat
 K. lağnet (çift şekilli)
A. Macnūn K. Mājnūn

23.5.2. Üçüncü hece başı:

A. amānat K. amanat
A. cahannam K. jehennem

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, nun konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da nun konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

23.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

23.6.1. İkinci hece sonu:

A. alvān	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. āmīn	K. àwmin
A. azān	K. azan
A. bayān	K. bayan
A. cahannam	K. jehennem
A. davrān	K. dāwren
A. dukkān	K. dūken
A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. iḥsān	K. iyxsan
A. īmān	K. iyman
A. in'ām	K. iyŋam
A. kafan	K. kebin
A. ḳurbān	K. qurban
A. maydān	K. maydan
A. Macnūn	K. Mājnūn
A. makān	K. meken
A. miskīn	K. miskin
A. Raḥmān	K. Raqıman
A. sulṭān	K. sultan
A. ūṣayṭān	K. ūṣaytan

23.6.2. Üçüncü hece sonu:

A. muslimān	K. musulman
-------------	-------------

23.6.3. Dördüncü hece sonu:

A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
--------------	---------------

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalır. Ayrıca nun konsonantından önce gelen vokalın uzun veya kısa olması etkili değildir.

23.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. cins	K. jūnis
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan nun konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

23.8. nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. alvān	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. āmīn	K. àwmin
A. azān	K. azan
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. bayān	K. bayan
A. cin	K. jin
A. davrān	K. dāwren
A. dīn	K. din
A. dukkān	K. düken
A. ġanīmat	K. ġanimat
A. ħayrān	K. qayran
A. ħayvān	K. qaywan
A. iĥsān	K. iyxsan
A. īmān	K. iyman
A. 'ināyat	K. ġinayat
A. ħurbān	K. qurban
A. maydān	K. maydan
A. Macnūn	K. Mājnūn
A. makān	K. meken
A. munācāt	K. minàjat
	K. minàjet (çift şekilli)
A. miskīn	K. miskin
A. muslimān	K. musulman
A. nāmūs	K. namıs
A. nāzir	K. nàzir
A. nūr	K. nur
A. nūrāt	K. nurat
A. Raĥmān	K. Raqıman
A. sulţān	K. sultan
A. şayţān	K. şaytan

Genel Gözlem: Arapçada nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun

sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.9. nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. amānat	K. amanat
A. anbiyā	K. ānbiyya
A. cahannam	K. jehennem
A. cins	K. jūnis
A. duniyā	K. dūniye
A. ḥazīna	K. qazine
A. in'ām	K. iynğam
A. kafan	K. kebin
A. la'nat	K. lağnat
	K. lağnet (çift şekilli)
A. naşīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)
A. naşīḥat	K. nasixat
A. nasl	K. nāsıl
A. navbat	K. nāwmet
A. niyat	K. niyet
A. nusḥa	K. nusqa
A. şandal	K. sandal
A. şandūk	K. sandıq
	K. sàndik (çift şekilli)
A. sunbula	K. sūmbile

Genel Gözlem: Arapçada nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada n (m) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.10. nun konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. amānat	K. amanat
A. āmīn	K. āwmin
A. anbiyā	K. ānbiyya
A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. duniyā	K. dūniye
A. ḥazīna	K. qazine
A. Īmān	K. iyman
A. naşīb	K. nasıp
	K. nāsip (çift şekilli)

A. naşīhat	K. nasixat
A. şandūk	K. sandıq
	K. sàndik (çift şekilli)

Genel Gözlem: Arapçada nun konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.11. nun konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

23.11.1. nun konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantların niteliği:

Kazakçada yanyana gelen iki konsonanttan biri düşer.

A. dukkān	K. düken
-----------	----------

23.11.2. nun konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için -farklı hecelerde olsa bile- aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu be konsonantında da görmekteyiz.

A. cins	K. jünis
A. muslimān	K. musılman
A. nasl	K. nàsil
A. Raḥmān	K. Raqıman

23.11.3. nun konsonantının çevresindeki b konsonantının niteliği:

n konsonantı yanındaki b dudak ünsüzünün etkisiyle başka bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüşmüştür.

A. sunbula	K. sūmbile
------------	------------

Genel Gözlem: Arapçada nun konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Yanındaki b dudak ünsüzünün etkisiyle başka bir dudak ünsüzü olan m konsonantına dönüşmekte, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmekte, yine çevresindeki çift konsonantlardan biri düşmektedir.

24. Arapçadaki vav (و) konsonantının Kazakçadaki durumu:

24.1. Kelime başında bulunan vav konsonantı:

Kazakçada w harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. va'alaykum	K. wağaleyküm
A. va'da	K. wàde
	K. wàğada
A. vaqt	K. waqıt
A. vazır	K. wàzir

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan vav konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

24.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ħalvā	K. alwa
A. havā	K. àwe

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan vav konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca vav konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

24.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. avval	K. àwel
A. avlād	K. àwlet
A. avliyā	K. àwliye
A. cavhar	K. jawhar
A. davlat	K. dāwlet
A. davrān	K. dāwren
A. kuvvat	K. quwat
A. navbat	K. nāwbet

A. savda	K. sawda
A. şavlat	K. sâwlet
A. tavba	K. tâwbe

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan vav konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

24.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. alvân	K. alban
	K. alwan (çift şekilli)
A. arvâh	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. avval	K. âwel
A. cavâb	K. jawap
A. hayvân	K. qaywan
A. kuvvat	K. quwat
A. tavakkul	K. tâwekel

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan vav konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, vav konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da vav konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

24.5. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. Gavs	K. Ğawas
A. lavh	K. lawıx

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan nun konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

24.6. vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. alvân	K. alban
----------	----------

A. arvāḥ	K. alwan (çift şekilli)
	K. arwaq
	K. erwaq (çift şekilli)
A. cavāb	K. jawap
A. ḥalvā	K. alwa
A. havā	K. àwe
A. ḥayvān	K. qayvan

Genel Gözlem: Arapçada vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.7. vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. avlād	K. àwlet
A. avliyā	K. àwliye
A. avval	K. àwel
A. cavhar	K. jawhar
A. davlat	K. dāwlet
A. davrān	K. dāwren
A. Gavs	K. Ğawas
A. kuvvat	K. quwat
A. lavḥ	K. lavıx
A. navbat	K. nāwbet
A. savdā	K. sawda
A. şavlat	K. sAwlet
A. tavakkul	K. tāwekel
A. tavba	K. tāwbe
A. va‘alaykum	K. wağaleyküm
A. va‘da	K. wàğada
	K. wàde (çift şekilli)
A. vaqt	K. waqıt
A. vazīr	K. wàzir

Genel Gözlem: Arapçada vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.8. vav konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. avlād	K. àwlet
----------	----------

A. avliyā	K. àwliye
A. davrān	K. dāwren
A. savdā	K. sawda
A. vazīr	K. wàzir

Genel Gözlem: Arapçada vav konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.9. vav konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

24.9.1. vav konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantların niteliği:

Kazakçada çift konsonanttan biri düşmektedir.

A. avval	K. àwel
A. kuvvat	K. quwat
A. tavakkul	K. tàwekel

24.9.2. vav konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu vav konsonantında da görmekteyiz.

A. Gavs	K. Ğawas
A. lavh	K. lavix
A. vaqt	K. waqıt

Genel Gözlem: Arapçada vav konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada v konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki çift konsonantlardan biri düşmüş, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığı anda ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

25. Arapçadaki he (ه) konsonantının Kazakçadaki durumu:

25.1. Kelime başında bulunan he konsonantı:

Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

A. havā	K. àwe
---------	--------

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan he konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

25.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerinde bulunan he konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

25.2.1. İkinci hece başı:

A. Bahāaddīn K. Bahawiddin

25.2.2. Üçüncü hece başı:

A. ilāha K. iylaha

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerinde bulunan he konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca he konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

25.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. āh K. ah

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

25.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerinde bulunan he konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. cahannam K. jehennem
A. cavhar K. jawhar

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerinde bulunan he konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, he konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da he konso-

nantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

25.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan he konsonantı:

Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

A. Allah K. Alla

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan he konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür. Ayrıca h konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

25.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan he konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. qahr K. qahar

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan he konsonantı, Kazakçada değişmemiş, kendisinden sonra da bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmiştir.

25.7. he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. āh K. ah
A. Bahāaddīn K. Bahawiddin

Genel Gözlem: Arapçada he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

25.8. he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. Allah K. Alla
A. cavhar K. jawhar
A. cahannam K. jehennem
A. havā K. āwe
A. ilāha K. iylaha
A. qahr K. qahar

Genel Gözlem: Arapçada he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

25.9. he konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. Bahāaddīn	K. Bahawiddin
A. havā	K. āwe
A. ilāha	K. iylaha

Genel Gözlem: Arapçada he konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

25.10. he konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

25.10.1. he konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu he konsonantında da görmekteyiz.

A. qahr	K. qahar
---------	----------

Genel Gözlem: Arapçada he konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

26. Arapçadaki ye (ي) konsonantının Kazakçadaki durumu:

26.1. Kelime başında bulunan ye konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

A. yā	K. ya
-------	-------

Genel Gözlem: Arapçada kelime başında bulunan ye konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

26.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ye konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

26.2.1. İkinci hece başı:

A. dunyā K. düniye

26.2.2. Üçüncü hece başı:

A. anbiyā K. ânbiyya
A. avliyā K. âwliye

Genel Gözlem: Arapçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ye konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca ye konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

26.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. ay K. ey

Genel Gözlem: Arapçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

26.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

A. ğayrat K. qayrat
A. ħayrān K. qayran
A. ħayvān K. qaywan
A. Laylā K. Lâyli
A. maydān K. maydan
A. şayṭān K. şaytan

Genel Gözlem: Arapçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

26.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ye konso-

nantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

26.5.1. İkinci hece başı:

A. Alyas'	K. İliyas
A. bayān	K. bayan
A. ḥayāl	K. xiyyal
	K. qiyal (çift şekilli)
A. 'iyāl	K. âyel
A. lâyiḳ	K. layıq
A. niyat	K. niyet

26.5.2. Üçüncü hece başı:

A. 'ināyat	K. ğinayat
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, ye konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da ye konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

26.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan ye konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

A. ğayb	K. ğayıp
A. Gays	K. Ğayas
A. mayl	K. peyil

Genel Gözlem: Arapçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan ye konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

26.7. ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

A. anbiyā	K. ànbiyya
A. avliyā	K. àwliye
A. bayān	K. bayan
A. dünyā	K. dūniye

A. ḥayāl	K. xiyyal
A. 'iyāl	K. qiyal (çift şekilli)
A. yā	K. āyel
	K. ya

Genel Gözlem: Arapçada ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

26.8. ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

A. Alyas'	K. İliyas
A. ay	K. ay
A. ğayb	K. ğayıp
A. ğayrat	K. qayrat
A. Gays	K. Ğayas
A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. lāyiq	K. layıq
A. Laylā	K. Lâyli
A. maydān	K. maydan
A. mayl	K. peyil
A. niyat	K. niyet
A. şaytān	K. şaytan

Genel Gözlem: Arapçada ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

26.9. ye konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

A. ḥayrān	K. qayran
A. ḥayvān	K. qaywan
A. 'ināyat	K. ğinayat
A. lāyiq	K. layıq
A. Laylā	K. Lâyli
A. maydān	K. maydan
A. şaytān	K. şaytan

Genel Gözlem: Arapçada ye konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

26.10. ye konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

26.10.1. ye konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu ye konsonantında da görmekteyiz.

A. Alyas‘	K. İlyas
A. dünyā	K. dūniye
A. ğayb	K. ğayıp
A. Gays	K. Ğayas
A. mayl	K. peyil

Genel Gözlem: Arapçada ye konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

FARŞÇADAKİ SESLERİN KAZAKÇADAKİ DURUMU

VOKALLER

I. Uzun Vokaller

Farşçada kullanılan yazı sistemi de yalnız uzun seslileri ihtiva eder. Bunlar; uzun a, uzun i ve uzun u (uzun o)'dur.

1. Farşçadaki uzun a vokalinin Kazakçadaki durumu:

1.1. Kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun a vokali:

Kısalarak normal uzunluktaki a'ya dönüşmektedir.

F. āh	K. ah
F. āsmān	K. asman

Genel Gözlem: Farşçada kelime başında bulunan ve tek başına hece oluşturan uzun a vokali, Kazakçada telaffuzun etkisiyle –Kazakça, Farşçadan alınmış kelimeleri genellikle kısaltma temayülündedir– kısalarak a vokaline dönüşmektedir.

1.2. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun a vokali:

Kısalarak a vokaline veya kapalı e sesine dönüşür.

1.2.1. Kısalarak a vokaline dönüşür:

F. bāzār	K. bazar
F. çāra	K. şara
F. dānā	K. dana
F. kāsa	K. kese
F. nāla	K. nala
F. yārān	K. jaran

1.2.2. Kapalı e sesine dönüşür:

F. nāzik	K. nāzik
----------	----------

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun a vokali, ya telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline dönüşmüş ya da kelimedeki ince vokalın (i) etkisiyle incelerek kapalı e olmuştur.

1.3. Birinci heceden sonraki açık hecelerde bulunan uzun a vokali:

1.3.1. İkinci hecede kısalarak a vokaline dönüşmektedir.

1.3.1.1. Kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

F. bahāna	K. baġana
F. barābar	K. barabar
F. bīçāra	K. bişara
F. Buhār(a)	K. Buxara
F. cafā	K. japa
F. cudā	K. juda
F. dānā	K. dana
F. daryā	K. dariya
F. Horāsān	K. Qorasan
F. Hudā	K. Quday
F. parvāna	K. pārwana
F. şahzāda	K. şahizada
F. tamāşā	K. tamaşa

1.3.1.2. İncelerek e vokaline dönüşmektedir:

F. ħōş-āmad	K. qoşemet
-------------	------------

1.3.1.3. Bir özellik olarak düşmektedir:

F. bahādir	K. batır
------------	----------

1.3.2. Üçüncü hecede kısalarak a vokaline dönüşmektedir.

F. Buġār(a)	K. Buxara
F. dirīġa	K. dariyġa
F. Zulayġā	K. Zıliyxa

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecelerden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan uzun a vokali, Kazakçada ikinci hecede telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline, ince l konsonantının etkisiyle incelerek e vokaline dönüşmüş ya da

bir özellik olarak düşmüştür. Üçüncü hecede ise, yine telaffuz sebebiyle kısalarak a vokaline dönüşmektedir.

1.4. Birinci hecede bulunan ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun a vokali:

Kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

F. bāğ	K. baq
F. cān	K. jan
F. ḥān	K. xan
F. nār	K. anar
F. nāz	K. naz
F. rāst	K. ras
F. yād	K. jad
F. yār	K. jar
F. zār	K. zar

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecede bulunan ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun a vokali, Kazakçada telaffuz etkisiyle kısalmaktadır.

1.5. Birinci hecedeki kapalı hecede bulunan uzun a vokali:

Kısa a vokaline dönüşür.

F. bāğ(h)ça	K. bakşa
F. cānvar	K. janwar
F. çār-sū	K. şarşı
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. şahzāda	K. şahizada

Genel Gözlem: Birinci hecedeki kapalı hecede bulunan uzun a vokali, kısa a vokaline dönüşür.

1.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun a vokali:

1.6.1. İkinci hecede kısalarak a vokaline dönüşmekte, incelerek e olmaktadır.

1.6.1.1. Kısalarak a vokaline dönüşmektedir:

F. armān	K. arman
F. āsmān	K. aspan
F. bahār	K. bahar
F. bāzār	K. bazar
F. bihzād	K. bekzat
F. Buḥār(a)	K. Buxar
F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. çarāğ	K. şıraç
F. dargāh	K. darğah
F. dīdār	K. diydar
F. duşmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. namāz	K. namaz
F. pād-şāh	K. padişşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. panāh	K. pana
F. payām-bar	K. payğambar
F. sarāy	K. saray
F. ustād	K. usta
F. yārān	K. jaran
F. zamān	K. zaman

1.6.1.2. İncelerek e vokaline dönüşmektedir:

F. bīkār	K. beker
F. darmān	K. dārmen
F. davrān	K. dāwren
F. farmān	K. pårmen

1.6.2. Üçüncü hecede kısalarak a vokaline, incelerek e veya kapalı e vokaline dönüşmektedir:

1.6.2.1. Kısalarak a vokaline dönüşür:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. Horāsān	K. Qorasan
F. İşfahān	K. Asfahan
F. namāzşām	K. namazşam

F. parīzād K. perizat

1.6.2.2. İncelerek e vokaline dönüşür:

F. gunāhkār K. künàker
F. Parvard-gār K. Pirwardiger

1.6.2.3. İncelerek kapalı e vokaline dönüşür:

F. giriftār K. kiriptār

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun a vokali, Kazakçada ikinci hecede telaffuzdan dolayı kısalarak a vokaline, vokal uyumunu sağlamak amacıyla incelerek e vokaline dönüşür. Üçüncü hecede ise, yine kısalarak a vokaline, incelerek e ve kapalı e vokaline dönüşmektedir.

2. Farsçadaki uzun i vokalinin Kazakçadaki durumu:

2.1. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali:

2.1.1. Uzunluğu korumak amacıyla iy (y) şekline dönüşmüştür:

F. bībī K. biybiy
F. bīdarḥāk K. biydarxak
F. dīdār K. diydar
F. nīza K. nayza

2.1.2. Değişmemiştir:

F. bīçāra K. bişara

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali, Kazakçada uzunluğu korumak amacıyla iy şekline dönüşür veya değişmeden kalır.

2.2. Birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali:

Uzunluğu vurgulamak için iy sesine dönüşmekte veya kısalarak i vokaline dönüşmektedir.

2.2.1. Uzunluğu vurgulamak için iy sesine dönüşür:

İkinci hece sonu:

F. bībī	K. biybiy
F. cazīra	K. jaziyra
F. dirīga	K. dariyęa

2.2.2. Kısalarak i vokaline dönüşür:

İkinci hece sonu:

F. parī	K. peri
F. parīzāt	K. perizat

Üçüncü hece sonu:

F. namāzdīgar	K. namazdiger
---------------	---------------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun i vokali, Kazakçada ya uzunluğu vurgulamak için iy sesine dönüşmekte ya da telaffuz sebebiyle kısalarak i vokaline dönüşmektedir.

2.3. Birinci hecede ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun i vokali:

Kısalarak i vokaline, daha da kısalarak ı vokaline, dış konsonantı n'nin etkisiyle yuvarlaklaşarak ü vokaline ya da kelime başındaki h konsonantının düşmesiyle e vokaline dönüşmektedir.

2.3.1. Kısalarak i vokaline dönüşür:

F. pīr	K. pir
--------	--------

2.3.2. Daha da kısalarak ı vokaline dönüşür:

F. sīm	K. sım
--------	--------

2.3.3. Dış konsonantı n'nin etkisiyle yuvarlaklaşarak ü vokaline dönüşür:

F. gīn	K. kün
--------	--------

2.3.4. Kelime başındaki h konsonantının düşmesiyle e vokaline dönüşür

F. hîç K. eş

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecede ve tek başına hece oluşturan kapalı hecedeki uzun i vokali, Kazakça telaffuz sebebiyle kısalarak i vokaline, daha da kısalarak ı vokaline, dış konsonantı n'nin etkisiyle yuvarlaklaşarak ü vokaline ya da kelime başındaki h konsonantının düşmesiyle e vokaline döner.

2.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecede bulunan uzun i vokali:

Kısalarak i vokaline dönüşmektedir.

F. divît K. dâwit
F. umîd K. ümit

Genel Gözlem: Farsçadaki birinci heceden sonraki kapalı hecede bulunan uzun i vokali, Kazakçada telaffuzdaki kısaltma temayülü ile kısalarak i vokaline dönüşmektedir.

3. Farsçadaki uzun u (uzun o) vokalinin Kazakçadaki durumu:

3.1. Birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (uzun o) vokali:

Kısalarak u (o) vokaline dönüşmekte ya da uzunluğu belirginleştirip aw şeklinde diftonglaşmaktadır.

3.1.1. Kısalarak u (o) vokaline dönüşür:

F. cūmart K. jomart

3.1.2. Diftonglaşarak aw olur.

F. rūşan K. rawşan

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada, telaffuz sebebiyle kısalarak u (o) vokaline dönüşmekte, ya da uzunluğu vurgulamak amacıyla diftonglaşarak aw şeklini almaktadır.

3.2. Birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (o) vokali:

Kısalarak yine kendisi gibi dar bir vokal olan ı vokaline dönüşür.

F. çār-sū K. şarşı

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecenin sonunda bulunan uzun u (o) vokali, kısalarak yine kendisi gibi dar bir vokal olan ı vokaline dönüşür.

3.3. Birinci hecedeki ve tek başına hece oluşturan kapalı hecede bulunan uzun u (uzun o) vokali:

3.3.1. Kısalarak u (o) vokaline dönüşür:

F. dūst	K. dos
F. hūr	K. qor
F. hūş	K. xoş
	K. qoş (çift şekilli)
F. pūl	K. pul

3.3.2. İncelerek ü (ö) vokaline dönüşür:

F. gūl	K. gül
F. gūr	K. kör

3.3.3. Yer değiştirme ile birlikte vokal ı şeklini alır:

F. rūy K. yır

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki ve tek başına hece oluşturan kapalı hecede bulunan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada telaffuz sebebiyle kısalarak u (o) vokaline, incelerek ü (ö) vokaline ya da yer değiştirme ile birlikte ı vokaline dönüşür.

3.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun u (uzun o) vokali:

Dar bir vokal olan ı vokaline dönüşür.

F. Navrüz

K. Nawrız

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerde bulunan uzun u (uzun o) vokali, Kazakçada yine kendisi gibi dar bir vokal olan ı vokaline dönüşür.

II. Kısa Vokaller

İncelediğimiz bu uzun vokaller dışında, Farsçada telaffuzu sağlamak amacıyla bulunanlar olduğu kadar, kelime başında ve sonunda kullanılan kısa vokaller bulunmaktadır. Bunlar; a, i, u (o) vokalleridir. Bu vokaller, Kazakçada vokal-konsonant uyumu ve vokal uyumuna genellikle tabi edilmiştir. Farsçada iki konsonantın yanyana geldiği durumlarda telaffuz kolaylığı için iki konsonant arasında da yer alırlar.

1. Farsçada kelime başında elif ile yazılan kısa a vokali:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta, incelererek kapalı e vokaline dönüşmekte, yine incelererek e vokali olmaktadır.

1.1. Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. armān	K. arman
F. ay	K. ay

1.2. İncelerek kapalı e vokaline dönüşür:

F. ay	K. à
-------	------

1.3. İncelerek e vokaline dönüşür:

F. agar	K. eger
F. ay	K. ey

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında elif ile yazılan kısa a vokali, değişmeden olduğu gibi kalmakta, telaffuz sebebiyle incelererek e ve kapalı e vokaline dönüşmektedir.

2. Farsçada kelime başında elif ile yazılan kısa i vokali:

Vokal uyumuna tabi olarak a vokaline dönüşmektedir.

F. İşfahān K. Asfahan

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında elif ile yazılan kısa i vokali Kazakçada vokal uyumuna tabi olarak a vokaline dönüşmektedir.

3. Farsçada kelime başında kısa u (o) vokali:

3.1. Vokal uyumuna tabi olup incelerek ü vokaline dönüşür.

F. umīd K. ümit

3.2. Değişmeden kalmaktadır.

F. ustād K. usta

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında kısa u (o) vokali ya vokal uyumuna tabi olup ü vokaline dönüşmekte ya da olduğu gibi kalmaktadır.

4. Farsçada kelime sonunda güzel h (ه) ile yazılan kısa a vokali:

Değişmeden olduğu gibi kalmış, incelerek kapalı e vokaline ve e vokaline dönüşmüş ya da düşmüştür.

4.1. Değişmeden olduğu gibi kalır:

F. bahāna	K. baġana
F. baġça	K. bahça
F. bīçāra	K. bişara
F. cazīra	K. jaziyra
F. dilda	K. dilda
F. nāla	K. nala
F. nīza	K. nayza
F. parvāna	K. pàrwana
F. şahzāda	K. şahizada
F. çāra	K. şara

4.2. İncelerek kapalı e vokaline döner:

F. dilda K. dildâ

4.3. İncelerek e vokaline dönüşür:

F. farišta K. perişte
F. kâsa K. kese

4.4. Kelime sonundaki kısa a vokali düşer:

F. Buḥāra K. Buxar

Genel Gözlem: Farsçada kelime sonunda bulunan ve güzel h (ه) ile yazılan kısa a vokali, Kazakçada ya değişmeden kalmakta, l konsonantının tesiriyle incelerek kapalı e olmakta, vokal uyumuna tabi olarak e vokaline dönüşmekte ya da bir özellik olarak düşmektedir.

Bunların dışında, Farsça kelimelerde telaffuzu kolaylaştırabilmek için söylenen a, i ve u (o) vokalleri de Kazakçada bazen aynı kalmakla beraber, vokal-konsonant ve vokal uyumuna tabi edilmiştir. (Bk. Arapça ve Farsça kelimeler tablosu)

KONSONANTLAR

Farsçada yirmi dört tane konsonant vardır. Bunlar; ب, پ, ت, ج, چ, د, ذ, ر, ز, س, ش, ص, غ, ف, ك, گ, ل, م, ن, و, ه, ی' dir. Konsonantlar bahsinde, Farsçada bulunan yirmi dokuz konsonantın Kazakçadaki durumlarını inceleyeceğiz:

1. Farsçadaki be (ب) konsonantının Kazakçadaki durumu:

1.1. Kelime başında bulunan be konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. bad-tar K. beter
F. bāğ K. baq
F. bāğ(h)ça K. baqşa
F. bahādir K. batır
F. bahāna K. bağana
F. bahār K. bahar
F. bahişt K. beyiş

F. bahişt	K. beyiş
F. başt	K. baq
	K. baqıt (çift şekilli)
F. banda	K. bende
F. barābar	K. barabar
F. başpand	K. beşpend
F. başpat	K. beşpet
F. bāzār	K. bazar
F. bībī	K. biybiy
F. bīçāra	K. bişara
F. bīdarřāk	K. biydarhak
F. bihzāt	K. bekzat
F. bīkār	K. beker
F. Buřāra	K. Buxar

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan be konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

1.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan be konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

1.2.1. İkinci hece başı:

F. çanbar K. şenber

1.2.2. Üçüncü hece başı:

F. payām-bar K. payğambar

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan be konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, be konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da be konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

1.3. be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bāğ	K. baq
F. bāğ(h)ça	K. baqşa
F. bāzār	K. bazar

F. bībī	K. biybiy
F. bīçāra	K. bişara
F. bīdarḥāk	K. biydarhak
F. bīkār	K. beker

Genel Gözlem: Farsçada be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.4. be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bad-tar	K. beter
F. bahādir	K. batır
F. bahāna	K. bağana
F. bahār	K. bahar
F. bahişt	K. beyiş
F. baḥt	K. baq
	K. baqıt (çift şekilli)
F. banda	K. bende
F. barābar	K. barabar
F. başpand	K. beşpend
F. başpat	K. beşpet
F. bihzāt	K. bekzat
F. Buḥāra	K. Buxar
F. çanbar	K. şenber
F. payām-bar	K. payğambar

Genel Gözlem: Farsçada be konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.4. be konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. payām-bar	K. payğambar
--------------	--------------

Genel Gözlem: Farsçada be konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

1.5. be konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

1.5.1. be konsonantının çevresindeki çift konsonantlar:

Kazakçada çift konsonantlardan biri düşmektedir.

F. bad-tar	K. beter
F. bahişt	K. beyiş
F. baht	K. baqıt

1.5.2. be konsonantının çevresindeki h konsonantı:

İkinci açık hecenin başındaki bu konsonant yanındaki uzun a vokali ile birlikte düşmüştür. Bunun sebebi telaffuzda bu hecenin yutulmasıdır.

F. bahādir	K. batır
------------	----------

Genel Gözlem: Farsçada be konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada b konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki çift konsonantlardan birisi ve ikinci açık hecenin başındaki h konsonantı telaffuzda yutulduğu için, yanındaki uzun a vokali ile birlikte düşmüştür.

2. Farsçadaki pe (پ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

2.1. Kelime başında bulunan pe konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmakta ya da yine bir dudak konsonantı olan b konsonantına dönüşür:

2.1.1. Değişmeden kalır:

F. farişte	K. perişte
F. farmān	K. pårmen
F. farzand	K. perzent
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. panāh	K. pana
F. parī	K. peri
F. parīzāt	K. perizat
F. parvāna	K. pårwana
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. payām-bār	K. payğambar
F. pīr	K. pir

F. pūl K. pul

2.1.2. b konsonantına dönüşür:

F. pars K. barıs

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan pe konsonantı, Kazakçada ya olduğu gibi kalmakta ya da kendisi gibi bir dudak konsonantı olan b ile yer değiştirmektedir.

2.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan pe konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. başpand K. beşpent
F. başpat K. beşpet

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan pe konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, pe konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da pe konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

2.3. pe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. pād-şāh K. padiyşa
 K. patşa (çift şekilli)
F. pīr K. pir
F. pūl K. pul

Genel Gözlem: Farsçada pe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada p konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.4. pe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. farišta K. perişte
F. farmān K. pàrmen
F. farzand K. perzent
F. panāh K. pana
F. parī K. peri

F. parīzāt	K. perizat
F. pars	K. barıs
F. parvāna	K. pârwana
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. payām-bar	K. payğambar

Genel Gözlem: Farsçada pe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada p konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.5. pe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. farmān	K. pârmen
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. panāh	K. pana
F. parī	K. peri
F. parvāna	K. pârwana
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. payām-bar	K. payğambar

Genel Gözlem: Farsçada pe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada p konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

2.6. pe konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

2.6.1. pe konsonantının çevresinde bulunan h konsonantı:

Farsçada kelime sonundaki h konsonantı telaffuz güçlüğü sebebiyle düşer.

A. panāh	K. pana
----------	---------

2.6.2. pe konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu pe konsonantında da görmekteyiz.

F. pād-šāh K. padiyşa
F. Parvard-gār K. Pirwardiger

Genel Gözlem: Farsçada pe konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada p konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki h konsonantı kelime sonunda düşmüş, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

3. Farsçadaki te (ت) konsonantının Kazakçadaki durumu:

3.1. Kelime başında bulunan te konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

F. taht	K. taq
F. tamāşa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)
F. tar	K. ter
F. tars	K. teris
F. tuhm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan te konsonantı, Kazakçada değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

3.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. farišta K. perişte

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin sonunda bulunan te konsonantı değişmeden kalmaktadır.

3.3. Tek başına hece oluşturan kapalı hecenin sonunda bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da iki konsonant yanyana geldiği için telaffuz güçlüğü sebebiyle düşmektedir.

3.3.1. Değişmeden kalır:

F. baht	K. baqıt
F. dart	K. dert

3.3.2. Düşmektedir:

F. baht	K. baq
F. dōst	K. dos
F. mast	K. mas
F. rāst	K. ras

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan kapalı hecenin sonunda bulunan te konsonantı, Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında, araya bir vokal alarak değişmeden kalmakta ya da bu iki konsonanttan sonuncusu düşmektedir.

3.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

3.4.1. İkinci hece başı:

F. bad-tar	K. beter
F. ustād	K. usta

3.4.2. Üçüncü hece başı:

F. giriftār	K. kiriptār
-------------	-------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan te konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, te konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da te konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

3.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da düşmektedir.

3.5.1. Değişmeden kalır:

İkinci hece sonu:

F. başpat	K. beşpet
F. divīt	K. dāwit
F. cōmart	K. jomart

3.5.2. Düşmektedir:

F. bahişt	K. beyiş
F. durust	K. durıs

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan te konsonantı, Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında, araya bir vokal olarak değişmeden kalmakta ya da bu iki konsonanttan sonuncusu düşmektedir. Ayrıca te konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

3.6. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan te konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da düşmektedir:

3.6.1. Değişmeden kalır:

F. baht	K. baqıt
F. dart	K. dert

3.6.2. Düşmektedir:

F. baht	K. baq
F. dōst	K. dos
F. mast	K. mas
F. rāst	K. ras

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan te konsonantı, Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında, araya bir vokal olarak değişmeden kalmakta ya da bu iki konsonanttan sonuncusu düşmektedir.

3.7. te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. divît	K. dâwit
F. giriftâr	K. kriptâr
F. râst	K. ras
F. ustâd	K. usta

Genel Gözlem: Farsçada te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

3.8. te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bad-tar	K. beter
F. bahişt	K. beyiş
F. baht	K. baq
	K. baqıt (çift şekilli)
F. başpat	K. beşpet
F. cōmart	K. jomart
F. dart	K. dert
F. dōst	K. dos
F. durust	K. durıs
F. farišta	K. perişte
F. mast	K. mas
F. taht	K. taq
F. tamāşa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)
F. tar	K. ter
F. tars	K. teris
F. tuhm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada te konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

3.9. te konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. cōmart	K. jomart
F. tamāşa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada te konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

3.10. te konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

3.10.1. te konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar ya da sonda bulunan t konsonantı düşer.

3.10.1.1. Araya vokal girer:

F. baht K. baqıt

3.10.1.2. Sonda bulunan t konsonantı düşer:

F. bad-tar	K. beter
F. baht	K. baq
F. dōst	K. dos
F. durust	K. durıs
F. mast	K. mas
F. rāst	K. ras

3.10.2. te konsonantının çevresindeki d konsonantı:

Kelime sonunda telaffuz kolaylığı için düşer:

F. ustād K. usta

Genel Gözlem: Farsçada te konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada t konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiş, sonda bulunan t konsonantı ve kelime sonundaki d konsonantı telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

4. Farsçadaki cim (ج) konsonantının Kazakçadaki durumu:

4.1. Kelime başında bulunan cim konsonantı:

Farsçadaki cim konsonantı Kazakçada j harfi ile yazılmakta ve telaffuz edilmektedir.

j harfi ile gösterilmektedir:

F. cafā	K. japa
F. cān	K. jan
F. cānvar	K. janwar
F. cazīra	K. jaziyra
F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. cōmart	K. jomart
F. cudā	K. juda

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan cim konsonantı, Kazakçada j harfi ile gösterilmekte ve telaffuz edilmektedir.

4.2. cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. cān	K. jan
F. cānvar	K. janwar
F. cōmart	K. jomart

Genel Gözlem: Farsçada cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada j konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

4.3. cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. cafā	K. japa
F. cazīra	K. jaziyra
F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. cudā	K. juda

Genel Gözlem: Farsçada cim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada j konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

4.4. cim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. cafā	K. japa
F. cazīra	K. jaziyra

F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. cudā	K. juda

Genel Gözlem: Farsçada cim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada j konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5. Farsçadaki çim (چ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

5.1. Kelime başında bulunan çim konsonantı:

Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır.

F. çanbar	K. şenber
F. çāra	K. şara
F. çarāğ	K. şırağ
F. çār-sū	K. şarşı
F. çini	K. şını

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan çim konsonantı, Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır.

5.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan çim konsonantı:

Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır.

F. bāğ(h)ça	K. baqşa
F. bīçāra	K. bişara

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan çim konsonantı değişmeden, Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır. Ayrıca ç konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

5.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan çim konsonantı:

Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır.

F. hīç

K. eş

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan çim konsonantı, Kazakçada ş konsonantı ile karşılanmaktadır.

5.4. çim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bīçāra

K. bişara

F. çāra

K. şara

F. çār-sū

K. şarşı

F. hīç

K. eş

Genel Gözlem: Farsçada çim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.5. çim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bāğ(h)ça

K. baqşa

F. çanbar

K. şenber

F. çarāğ

K. şıraq

F. çini

K. şını

Genel Gözlem: Farsçada çim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.6. çim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. bāğ(h)ça

K. baqşa

F. bīçāra

K. bişara

F. çarā

K. şıraq

F. çār-sū

K. şarşı

Genel Gözlem: Farsçada çim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

5.7. çim konsonantının çevresinde bulunan konsonantların niteliği:

5.7.1. çim konsonantının çevresindeki h konsonantı:

Kelime başındaki h konsonantı telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

F. hīç K. eş

Genel Gözlem: Farsçada çim konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki h konsonantı telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

6. Farsçadaki ha (ح) konsonantının Kazakçadaki durumu:

6.1 Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ha konsonantı:

Kazakçada x harfiyle karşılanmaktadır.

F. Zulayhā K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan ha konsonantı, Kazakçada x harfiyle karşılanmaktadır.

6.2. ha konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. Zulayhā K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada ha konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada x konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7. Farsçadaki hı (ح) konsonantının Kazakçadaki durumu:

7.1. Kelime başında bulunan hı konsonantı:

Kazakçada x konsonantı ile karşılanmakta ya da yine kendisi gibi sedasız olan q konsonantı ile karşılanmaktadır.

7.1.1. Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilir:

F. hān K. xan
F. hūş K. xoş

7.1.2. Sedasız olan q harfi ile gösterilir:

F. h̄or	K. qor
F. Horāsān	K. Qorasan
F. h̄oş	K. qoş
F. h̄oş-āmad	K. qoşemet
F. Hudā	K. Quday

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan hı konsonantı, Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle, çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiş ya da yine kendisi gibi sedasız bir konsonant olan q ile karşılanmıştır.

7.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan hı konsonantı:

Ses karşılığı olan x harfi ile gösterilir:

F. Buḥāra	K. Buxar
-----------	----------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan hı konsonantı, Kazakçada telaffuz güçlüğü sebebiyle, çok kullanılan kelimelerde orijinalliği muhafaza için konsonantın ses karşılığı olan x harfi ile gösterilmiştir. Ayrıca hı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

7.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan hı konsonantı:

Ses karşılığı olan x konsonantı ile gösterilir:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
-------------	--------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan hı konsonantı, Kazakçada ses karşılığı olan x konsonantı ile gösterilir. Ayrıca, hı konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da hı konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

7.4. hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
-------------	--------------

F. Buḥāra	K. Buxar
F. ḥān	K. xan
F. ḥōr	K. qor
F. ḥōş	K. xoş
F. ḥōş-āmad	K. qoş (çift şekilli)
	K. qoşemet

Genel Gözlem: Farsçada hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada x (q) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır.

7.5. hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. baḥt	K. baq
	K. baqıt (çift şekilli)
F. Hūrāsān	K. Qorasan
F. Hudā	K. Quday
F. taḥt	K. taq
F. tuḥm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada hı konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada q konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7.6. hı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. Hūrāsān	K. Qorasan
F. ḥōş-āmad	K. qoşemet
F. Hudā	K. Quday

Genel Gözlem: Farsçada hı konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada x, (q) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

7.7. hı konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

7.7.1. hı konsonantının çevresinde bulunan t konsonantı:

Kazakçada kelime sonundaki çift konsonanttan birisi düşmektedir.

F. taḥt	K. taq
---------	--------

7.7.2. hı konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu hı konsonantında da görmekteyiz.

F. baht	K. baqıt
F. tuhm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada hı konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada q konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiş ya da yanındaki konsonant düşmüştür.

8. Farsçadaki dal (د) konsonantının Kazakçadaki durumu:

8.1. Kelime başında bulunan dal konsonantı:

Değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır:

F. dam	K. dem
F. dānā	K. dana
F. dargāh	K. darġah
F. darmān	K. dārmen
F. dart	K. dert
F. daryā	K. dariya
F. dīdar	K. diydar
F. dilda	K. dildā
	K. dilde (çift şekilli)
F. dirīġa	K. dariyġa
F. divīt	K. dāwit
F. dōst	K. dos
F. durust	K. durıs
F. duşmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

8.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

8.2.1. İkinci hece:

F. cudā	K. juda
F. Hudā	K. Quday

8.2.2. Üçüncü hece:

F. namāzđigar	K. namazdiger
F. şahzāda	K. şahizada
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan dal konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca dal konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

8.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. yād	K. jad
--------	--------

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmemektedir.

8.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmüştür.

8.4.1. Değişmeden kalmaktadır:

F. pād-şāh	K. padişā
------------	-----------

8.4.2. Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmüştür.

F. bad-tar	K. beter
F. pād-şāh	K. patşa

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta veya sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir.

8.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dal konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir.

8.5.1. İkinci hece başı:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. dīdar	K. diydar

8.5.2. Üçüncü hece başı:

F. bahādir	K. batır
------------	----------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta ya da sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir. Ayrıca, dal konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da dal konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

8.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı:

Değişmeden kalmakta, sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmekte ya da kelime sonunda telaffuz kolaylığı için düşmektedir.

İkinci hece sonu:

8.6.1. Değişmeden kalır:

F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. ustād	K. usta

8.6.2. Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir.

F. bihzād	K. bekzat
F. farzand	K. perzent
F. ümīd	K. ümit

8.6.3. Kelime sonunda telaffuz kolaylığı için düşmektedir.

F. ustād	K. usta
----------	---------

Üçüncü hece sonu:

8.6.4. Sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmektedir.

F. ḥūṣ-āmad	K. qoşemet
-------------	------------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan dal konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta, kelime sonunda sedasız konsonant tercih edildiği için sedasız karşılığı olan t konsonantına dönüşmekte ve yine telaffuz kolaylığı için düşmektedir. Ayrıca dal konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

8.7. dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bihzād	K. bekzat
F. cudā	K. juda
F. dānā	K. dana
F. dīdār	K. diydar
F. dūst	K. dos
F. ḥūṣ-āmad	K. qoşemet
F. Hudā	K. Quday
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. umīd	K. ümit
F. ustād	K. usta
F. yād	K. jad

Genel Gözlem: Farsçada dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada d (t) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

8.8. dal konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bad-tar	K. beter
F. bahādir	K. batır
F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. dam	K. dem
F. dargāh	K. darġah
F. darmān	K. dārmen
F. dart	K. dert
F. daryā	K. dariya
F. dilda	K. dildā
	K. dilde (çift şekilli)
F. dirīġa	K. dariyġa
F. divīt	K. dāwit
F. durust	K. durıs
F. duşmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. farzand	K. perzent
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. şahzāda	K. şahizada
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gözlem: Farsçada dal konsonantının baġlı olduġu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada d (t) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

8.9. dal konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluġu:

F. bahādir	K. batır
F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. dānā	K. dana
F. dargāh	K. darġah
F. darmān	K. dārmen
F. daryā	K. dariya
F. dirīġa	K. dariyġa
F. divīt	K. dāwit
F. duşmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. ḥūş-āmad	K. qoşemet
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger

F. şahzāda

K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada dal konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada d (t) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

8.10. dal konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

8.10.1. dal konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantlar:

Kazakçada kelime sonundaki çift konsonanttan biri düşmektedir.

F. dūst

K. dos

F. durust

K. durıs

8.10.2. dal konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu dal konsonantında da görmekteyiz.

F. pād-şāh

K. padiyşa

F. Parvard-gār

K. Pirwardiger

8.10.3. dal konsonantının çevresindeki h konsonantı:

Telaffuz kolaylığı için düşmektedir.

F. bahādir

K. batır

F. pād-şāh

K. patşa

8.10.4. dal konsonantının yanındaki t konsonantı:

dal konsonantı önce sedasız t konsonantına dönüşmüş sonra düşmüştür.

F. bad-tar

K. beter

Genel Gözlem: Farsçada dal konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada d (t) konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Dal konsonantı önce sedasız t konsonantına dönüşmekte ve sonra düşmektedir. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal almaktadır.

Ayrıca, dal konsonantının çevresindeki h konsonantı, telaffuz kolaylığı için düşmektedir.

9. Farsçadaki zel (ﺯ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

9.1. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan zel konsonantı:

Telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

F. ustāz K. usta

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan zel konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşmüştür. Ayrıca, zel konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da zel konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

9.2. zel konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. ustāz K. usta

Genel Gözlem: Farsçada zel konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmuştur. Hece kısılınca kelime sonundaki konsonant düşmüştür.

10. Farsçadaki re (ﺭ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

10.1. Kelime başında bulunan re konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır. Ancak ruy kelimesinde yer değiştirme olmuştur.

F. rāst K. ras
F. rūšan K. rawşan
F. rüy K. yır

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan re konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır. Ancak ruy kelimesinde yer değiştirme olmuştur.

10.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan re konso-

nantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

10.2.1. İkinci hece başı:

F. barābar	K. barabar
F. çāra	K. şara
F. dirīğa	K. dariyğa
F. Hurāsān	K. Qorasan
F. parī	K. peri
F. parizāt	K. perizat

10.2.2. Üçüncü hece başı:

F. bīçāra	K. bişara
F. Buḥāra	K. Buxar
F. cazīra	K. jaziyra

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan re konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca re konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

10.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. gūr	K. kör
F. har	K. àr
F. ḥūr	K. qor
F. mihr	K. meyir
F. nār	K. anar
F. pīr	K. pir
F. şukr	K. şükir
F. tar	K. ter
F. yār	K. jar
F. zār	K. zar
F. zar	K. zer

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin

sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

10.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. armān	K. arman
F. çār-sū	K. şarşı
F. dargāh	K. daręah
F. darmān	K. dārmēn
F. daryā	K. dariya
F. farmān	K. pārmēn
F. farzand	K. perzent
F. parvāna	K. pārwana
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. sarvar	K. sarwar
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gōzlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

10.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. çarāę	K. şırağ
F. durust	K. durıs
F. farişta	K. perişte
F. Navrūz	K. Nawrız
F. sarāy	K. saray
F. yārān	K. jaran

Genel Gōzlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, re konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da re konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

10.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

10.6.1. İkinci hece sonu

F. bad-tar	K. beter
F. bahār	K. bahar
F. bāzār	K. bazar
F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. bīkār	K. beker
F. cānvar	K. janwar
F. cōmart	K. jomart
F. çanbar	K. şenber
F. dīdār	K. diydar
F. agar	K. eger
F. gavhar	K. gāwhar
F. hunar	K. öner
F. kamar	K. kemer
F. sarvar	K. sarwar
F. şakar	K. şeker

10.6.2. Üçüncü hece sonu:

F. bahādir	K. batır
F. barābar	K. barabar
F. giriftār	K. kriptār
F. gunāhkār	K. künàker
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. payām-bar	K. payğambar

10.6.3. Dördüncü hece sonu:

F. namāzdīgar	K. namazdiger
---------------	---------------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan re konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca re konsonantından önce gelen vokalın uzun veya kısa olması etkili değildir.

10.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. dart	K. dert
F. pars	K. barıs
F. tars	K. teris

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan re konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında genellikle kendisinden sonra bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

10.8. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan re konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. mihr	K. meyir
F. zahr	K. zàher

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan re konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

10.9. re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bahār	K. bahar
F. barabār	K. barabar
F. bāzār	K. bazar
F. bīkār	K. beker
F. Buḡāra	K. Buxar
F. çarāğ	K. şıraç
F. çār-sū	K. şarşı
F. dīdār	K. diydar
F. dirīğa	K. dariyğa
F. giriftār	K. kriptar
F. gunāhkār	K. künaker
F. gūr	K. kör
F. ḡūr	K. qor
F. Hōrāsān	K. Qorasan
F. nār	K. anar
F. Navrūz	K. Nawrız
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. parī	K. peri
F. parīzāt	K. perizat

F. pīr	K. pir
F. rāst	K. ras
F. rūşan	K. rawşan
F. rūy	K. yır
F. sarāy	K. saray
F. yār	K. jar
F. yārān	K. jaran
F. zār	K. zar

Genel Gözlem: Farsçada re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.10. re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. agar	K. eger
F. armān	K. arman
F. bad-tar	K. beter
F. bahādir	K. batır
F. barābar	K. barabar
F. biçāra	K. bişara
F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. cānvar	K. janwar
F. cazīra	K. jazıyra
F. cōmart	K. jomart
F. çanbar	K. şenber
F. çāra	K. şara
F. dargāh	K. darğah
F. daryā	K. dariya
F. durust	K. durıs
F. farişta	K. perişte
F. farmān	K. pàrmen
F. farzand	K. perzent
F. gavhar	K. gāwhar
F. har	K. àr
F. hunar	K. öner
F. kamar	K. kemer
F. mihr	K. meyir
F. pars	K. barıs
F. parvāna	K. pàrwana
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger

F. payām-bar	K. payğambar
F. sarvar	K. sarwar
F. şakar	K. şeker
F. şarmanda	K. şermende
F. tar	K. ter
F. tars	K. teris
F. zahr	K. zàher
F. zar	K. zer

Genel Gözlem: Farsçada re konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.11. re konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. armān	K. arman
F. bahādir	K. batır
F. bāzār	K. bazar
F. biçāra	K. bişara
F. bīdarhāk	K. biydarxak
F. bīkār	K. beker
F. Buḥāra	K. Buxar
F. cānvar	K. janwar
F. cazīra	K. jaziyra
F. cōmart	K. jomart
F. çāra	K. şara
F. çār-sū	K. şarşı
F. dargāh	K. darğah
F. darmān	K. dârmen
F. daryā	K. dariya
F. dīdār	K. diydar
F. dirīga	K. dariyğa
F. farmān	K. pârmen
F. Hūrāsān	K. Qorasan
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. parīzāt	K. perizat
F. parvāna	K. pârwana
F. payām-bar	K. payğambar
F. yārān	K. jaran

Genel Gözlem: Farsçada re konsonantının muhitinde bulunan hecenin

uzunluğu, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

10.12. re konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

10.12.1. re konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için –farklı hecelerde olsa bile– aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu r konsonantında da görmekteyiz.

F. daryā	K. dariya
F. mihr	K. meyr
F. pars	K. barıs
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. tars	K. teris
F. zahr	K. zàher

10.12.2. re konsonantının çevresindeki çift konsonantlar:

Telaffuz kolaylığı için biri düşmüştür.

F. bad-tar	K. beter
F. rāst	K. ras
F. durust	K. durıs

10.12.3. re konsonantından çevresindeki h konsonantının düşmesi:

Telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

F. bahādir	K. batır
------------	----------

Genel Gözlem: Farsçada re konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada r konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmiş, çevresindeki çift konsonantlardan biri ve h konsonantı düşmüştür.

11. Farsçadaki ze (ز) konsonantının Kazakçadaki durumu:

11.1. Kelime başında bulunan ze konsonantı:

Kazakçada z harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. zahr	K. zàher
F. zamān	K. zaman
F. zār	K. zar
F. zar	K. zer
F. Zulayhā	K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan ze konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

11.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ze konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. cazīra	K. jaziyra
F. nīza	K. nayza
F. şahzāda	K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ze konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca ze konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

11.3. Tek başına kapalı hece oluşturan ve kapalı hece sonunda bulunan ze konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. nāz	K. naz
--------	--------

Genel Gözlem: Farsçada tek başına kapalı hece oluşturan ve kapalı hece sonunda bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

11.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ze konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

11.4.1. İkinci hece başı:

F. bāzār	K. bazar
F. bihzād	K. bekzat
F. farzand	K. perzent
F. nāzik	K. nāzik

11.4.2. Üçüncü hece başı:

F. parīzād	K. perizat
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, ze konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da ze konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

11.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ze konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır:

F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzşām	K. namazşam
F. Navrūz	K. Nawrız

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ze konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca ze konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

11.6. ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bāzār	K. bazar
F. bihzād	K. bekzat
F. cazīra	K. jaziyra
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzşām	K. namazşam
F. Navrūz	K. Nawrız
F. nāz	K. naz
F. parīzād	K. perizat
F. şahzāda	K. şahizada
F. zār	K. zar

Genel Gözlem: Farsçada ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.7. ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. farzand	K. perzent
F. nāzik	K. nāzik
F. nīza	K. nayza
F. zahr	K. zāher
F. zamān	K. zaman
F. zar	K. zer
F. Zulayhā	K. Zilyxa

Genel Gözlem: Farsçada ze konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.8. ze konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. bāzār	K. bazar
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzşām	K. namazşam
F. nāzik	K. nāzik
F. nizā	K. nayza
F. parīzād	K. perizat
F. zamān	K. zaman
F. Zulayhā	K. Zilyxa

Genel Gözlem: Farsçada ze konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamış, uzunluk kaldırılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

11.9. ze konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

11.9.1. ze konsonantından önce gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için araya bir vokal girmiştir.

F. şahzāda	K. şahizada
------------	-------------

Genel Gözlem: Farsçada ze konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada z konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için araya bir vokal girmiştir.

12. Farsçadaki sin (س) konsonantının Kazakçadaki durumu:

12.1. Kelime başında bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile karşılanmaktadır. Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmıştır.

F. sarāy	K. saray
F. sarvar	K. sarwar
F. sīm	K. sim

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle karşılanmaktadır, değişmemiştir.

12.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile karşılanmaktadır. Değişmeden olduğu gibi kalmıştır:

F. kāsa	K. kese
---------	---------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan sin konsonantı Kazakçada s harfi ile karşılanmakta ve değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca sin konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

12.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

F. mis	K. mis
F. tars	K. teris

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve

değişmeden kalmaktadır.

12.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. āsmān	K. asman
F. ustād	K. usta

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır.

12.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sin konsonantı:

Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. Horāsān	K. Qorasan
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan sin konsonantı, Kazakçada s harfi ile gösterilmekte ve değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, sin konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da sin konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

12.6. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. dūst	K. dos
F. durust	K. durıs
F. mast	K. mas
F. rāst	K. ras

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan sin konsonantı, Kazakçada değişmemekte ancak, kendisinden sonra genellikle bir vokal alarak çift konsonant özelliğini kaybetmektedir.

12.7. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sin konsonantı:

Kazakçada s harfiyle gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. tars K. teris

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan sin konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telafuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

12.8. sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. āsmān K. asman
F. dūst K. dos
F. Hurāsān K. Qorasan
F. rāst K. ras
F. sīm K. sım

Genel Gözlem: Farsçada sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

12.9. sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. durust K. durıs
F. kāsa K. kese
F. mast K. mas
F. mis K. mis
F. tars K. teris
F. sarāy K. saray
F. sarvar K. sarwar
F. ustād K. usta

Genel Gözlem: Farsçada sin konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

12.10. sin konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. āsmān	K. asman
F. Horāsān	K. Qorasan
F. kāsa	K. kese
F. sarāy	K. saray
F. ustād	K. usta

Genel Gözlem: Farsçada sin konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

12.11. sin konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

12.11.1. sin konsonantının çevresinde bulunan d konsonantı:

Telaffuz kolaylığı için düşer.

F. ustād	K. usta
----------	---------

12.11.2. sin konsonantından sonra gelen konsonantın niteliği:

Bazen araya bir vokal girmekte bazen de sonra gelen konsonant düşmektedir.

F. tars	K. teris
F. dūst	K. dos
F. durust	K. durıs
F. mast	K. mas
F. rāst	K. ras

Genel Gözlem: Farsçada sin konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki d konsonantı telaffuz kolaylığı için düşmekte, kendisinden sonra gelen vokalle arasına bazen bir vokal girmekte bazen de kendisinden sonra gelen konsonant düşmektedir.

13. Farsçadaki şın (ش) konsonantının Kazakçadaki durumu:

13.1. Kelime başında bulunan şın konsonantı:

Kazakçada ş harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. şahzāda	K. şahizada
F. şakar	K. şeker
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan şın konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

13.2. Birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan şın konsonantı:

Değişmeden kalır.

F. tamāşa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecenin başında bulunan şın konsonantı, değişmeden kalır.

13.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan şın konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. hūş	K. qoş
	K. xoş (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan şın konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

13.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan şın konsonantı:

Değişmeden kalır.

F. başpand	K. beşpent
F. başpat	K. beşpet
F. duşmān	K. duspan
	K. duşpan (çift şekilli)
F. hūş-āmad	K. qoşemet

Genel Gözlem: Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan şın kon-

sonantı, Kazakçada değişmeden kalır.

13.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan şın konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

13.5.1. İkinci hece başı:

F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. rūşan	K. rawşan

13.5.2. Üçüncü hece başı:

F. namāzşām	K. namazşam
-------------	-------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan şın konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, şın konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da şın konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

13.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan şın konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. farišta	K. perişte
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan şın konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

13.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan şın konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. bahişt	K. beyiş
-----------	----------

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan şın konsonantı, Kazakçada değişmemektedir.

13.8. şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. ĥūř	K. xoş
	K. qoş (çift şekilli)
F. ĥūř-āmad	K. qoşemet
F. namāzřām	K. namazşam
F. pād-řāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada ř konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

13.8. şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. başpand	K. beşpent
F. başpat	K. beşpet
F. behişt	K. beyiş
F. duřmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. farişta	K. perişte
F. rūřan	K. rawşan
F. řahzāda	K. şahizada
F. şakar	K. şeker
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gözlem: Farsçada şın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada ř konsonantı üzerinde etkili olmamıştır.

13.9. şın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. duřmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. ĥūř-āmad	K. qoşemet
F. namāzřām	K. namazşam
F. pād-řāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. rūřan	K. rawşan
F. řahzāda	K. şahizada
F. tamāřa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada şın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

13.10. şın konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

13.10.1. şın konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf almakta ya da sonda bulunan konsonant düşmektedir.

F. bahişt	K. beyiş
F. pād-şāh	K. padiyşa
F. şahzāda	K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada şın konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada ş konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. İki konsonant yanyana gelemeyeceği için, aralarına bir vokal girmiş ya da sondaki konsonant düşmüştür.

14. Farsçadaki sad (ص) konsonantının Kazakçadaki durumu:

14.1. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı:

Kazakçada s harfiyle karşılanmakta ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. İşfahān	K. Asfahan
------------	------------

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan sad konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

14.2. sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. İşfahān	K. Asfahan
------------	------------

Genel Gözlem: Farsçada sad konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

14.3. sad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. İřfahān K. Asfahan

Genel Gözlem: Farsçada sad konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada s konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

15. Farsçadaki gayın (ǧ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

15.1. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan gayın konsonantı:

Yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

F. dirīǧa K. dariyǧa

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan gayın konsonantı, Kazakçada yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

15.2. Tek başına kapalı hece oluşturan hecenin sonunda bulunan gayın konsonantı:

Sedasız olan q konsonantına dönüşür.

F. bāǧ K. baq

Genel Gözlem: Farsçada tek başına kapalı hece oluşturan hecenin sonunda bulunan gayın konsonantı, sedasız olan q konsonantına dönüşür.

15.3. Birinci kapalı hece sonunda bulunan gayın konsonantı:

Sedasız olan q konsonantına dönüşür.

F. bāǧça K. baqça

Genel Gözlem: Farsçada birinci kapalı hecenin sonunda bulunan gayın konsonantı, Kazakçada sedasız olan q konsonantına dönüşür.

15.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecenin sonunda bulunan gayın konsonantı:

Sedasız olan q konsonantına dönüşür.

F. çarāğ K. şırağ

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecenin sonunda bulunan gayın konsonantı, Kazakçada sedasız olan q konsonantına dönüşür.

15.5. gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bāğ K. bağ
F. bāğça K. bağça
F. çarāğ K. şırağ
F. dirīğa K. dariyğa

Genel Gözlem: Farsçada gayın konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada ğ (q) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

15.6. gayın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. dirīğa K. dariyğa

Genel Gözlem: Farsçada gayın konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ğ konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

16. Farsçadaki fe (ف) konsonantının Kazakçadaki durumu:

16.1. Kelime başında bulunan fe konsonantı:

Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

F. farmān K. pårmen
F. farzand K. perzent

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

16.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan fe konsonantı:

Kazakçada p konsonantı ile karşılanmakta ya da orijinal hali muhafaza edilen kelimelerde değişmemektedir.

16.2.1. Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır.

F. cafā K. japa

16.2.2. Değişmemektedir.

F. İşfahān K. Asfahan

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmakta ya da orijinal hali muhafaza edilen kelimelerde değişmemektedir. Ayrıca fe konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

16.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan fe konsonantı:

Kazakçadaki karşılığı olan p konsonantına dönüşmektedir.

F. giriftār K. kiriptār

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan fe konsonantı, Kazakçada p konsonantı ile karşılanmaktadır. Ayrıca fe konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

16.4. fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. cafā K. japa

Genel Gözlem: Farsçada fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada p konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

16.5. fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. farmān K. pårmen
F. farzand K. perzent

F. giriftār	K. kiriptār
F. İřfahān	K. Asfahan

Genel Gözlem: Farsçada fe konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada f (p) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

16.6. fe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. farmān	K. pārmēn
F. giriftār	K. kiriptār
F. İřfahān	K. Asfahan

Genel Gözlem: Farsçada fe konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada f (p) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17. Farsçadaki kef (ك) konsonantının Kazakçadaki durumu:

17.1. Kelime başında bulunan kef konsonantı:

Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. kām	K. kem
F. kamar	K. kemer
F. kāsa	K. kese

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır.

17.2. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmakta ve değişmemektedir.

F. bīkār	K. beker
F. şakar	K. şeker

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmakta ve

değişmemektedir. Ayrıca, kef konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da kef konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

17.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan kef konsonantı:

İnce vokalli kelimelerde kullanılmakta ve değişmemektedir.

17.3.1. İkinci hece sonu:

F. nāzik K. nāzik

17.3.2. Üçüncü hece sonu:

F. bīdarḥāk K. biydarxak

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan kef konsonantı, Kazakçada ince vokalli kelimelerde kullanılmaktadır. Ayrıca kef konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

17.4. kef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. bīdarḥāk K. biydarxak
F. bīkār K. beker
F. kāsa K. kese

Genel Gözlem: Farsçada kef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17.5. kef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. kam K. kem
F. kamar K. kemer
F. nāzik K. nāzik
F. şakar K. şeker

Genel Gözlem: Farsçada kef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

17.6. kef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. bīdarḥāk	K. biydarxak
F. bīkār	K. beker
F. nāzik	K. nāzik

Genel Gözlem: Farsçada kef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada k konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18. Farsçadaki gef (گ) konsonantının Kazakçadaki durumu:

18.1. Kelime başında bulunan gef konsonantı:

Herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmakta veya sedasız olan k konsonantına dönüşür.

18.1.1. Değişmemektedir.

F. gavhar	K. gàwhar
F. gūl	K. gūl

18.1.2. Sedasız olan k konsonantına dönüşmektedir.

F. gīn	K. kün
F. giriftār	K. kriptār
F. gunāhkār	K. künàker
F. gūr	K. kōr

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan gef konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmakta ya da sedasız olan k konsonantına dönüşmektedir.

18.2. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan gef konsonantı:

Kazakçada yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

F. dargāh	K. darġah
-----------	-----------

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan

gef konsonantı, Kazakçada yumuşayarak ğ konsonantına dönüşür.

18.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan gef konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

18.3.1. İkinci hece başı:

F. agar K. eger

18.3.2. Üçüncü hece başı:

F. Parvard-gār K. Pirwardiger

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan gef konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, gef konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da gef konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

18.4. gef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. dargāh K. darġah
F. ġin K. kün
F. ġür K. kör
F. Parvard-gār K. Pirwardiger

Genel Gözlem: Farsçada gef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada ġ (k) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.5. gef konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. giriftār K. kiriptār
F. gunāhkār K. künàker

Genel Gözlem: Farsçada lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.6. gef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. dargāh	K. darġah
F. giriftār	K. kriptār
F. gunāhkār	K. künāker

Genel Gözlem: Farsçada gef konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada ġ (k) konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

18.7. gef konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

18.7.1. gef konsonantının çevresinde bulunan h konsonantı:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için, konsonantlardan biri düşer.

F. gunāhkār	K. künāker
-------------	------------

18.7.2. gef konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu gef konsonantında da görmekteyiz.

F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
----------------	----------------

Genel Gözlem: Farsçada gef konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada g (ġ, k) konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına, konsonantlar arasına vokal girmekte yine çevresindeki çift konsonantlardan biri düşmektedir.

19. Farsçadaki lam (j) konsonantının Kazakçadaki durumu:

19.1. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. nāla	K. nala
---------	---------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında

bulunan lam konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca lam konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

19.2. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. gl	K. gl
F. pl	K. pul

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

19.3. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. dilda	K. dildà
	K. dilde (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

19.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan lam konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. Zulayhā	K. Zıliyxa
------------	------------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan lam konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, lam konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da lam konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

19.5. lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. gl	K. gl
F. pl	K. pul

Genel Gözlem: Farsçada lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

19.6. lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. dilda	K. dildà
	K. dilde (çift şekilli)
F. nāla	K. nala
F. Zulayhā	K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada lam konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

19.7. lam konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. nāla	K. nala
F. Zulayhā	K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada lam konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada l konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20. Farsçadaki mim (م) konsonantının Kazakçadaki durumu:

20.1. Kelime başında bulunan mim konsonantı:

Kazakçada m konsonantı ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. mast	K. mas
F. mihr	K. meyr
F. mis	K. mis

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan mim konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

20.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. tamāşa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan mim konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca mim konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

20.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. dam	K. dem
F. ham	K. àm
F. kam	K. kem
F. sîm	K. sım
F. tuhm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

20.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan mim konsonantı:

Değişmemekte ya da yine kendisi gibi bir dudak konsonantı olan m konsonantına dönüşmektedir.

20.4.1. Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

İkinci hece başı:

F. armāin	K. arman
F. cōmart	K. jomart
F. darmān	K. dārmen
F. kamar	K. kemer
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzşām	K. namazşam
F. şarmanda	K. şermende

F. umīd K. ümit
F. zamān K. zaman

20.4.2. Yine kendisi gibi bir dudak konsonantı olan m konsonantına dönüşür.

F. āsmān K. aspan
F. duşmān K. duşpan
 K. duspan (çift şekilli)
F. farmān K. pârmen

Üçüncü hece başı:

F. hōş-āmad K. qoşemet

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, mim konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da mim konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

20.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan mim konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. payām-bar K. payğambar

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan mim konsonantı, Kazakçada değişmez. Ayrıca mim konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

20.6. Hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan mim konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. tuḥm K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın ikincisi olan mim konsonantı, Kazakçada değişmemekte, ancak çok kullanılan kelimelerde telaffuz kolaylığı için, kendisinden önce bir vokal almaktadır.

20.7. mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. armān	K. arman
F. āsmān	K. aspan
F. darmān	K. dārmen
F. duřmān	K. duşpan
	K. duspan (çift şekilli)
F. farmān	K. pårmen
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzřām	K. namazşam
F. payām-bar	K. payđambar
F. çim	K. çim
F. tamāřa	K. tamaşa
	K. tomaşa (çift şekilli)
F. umīd	K. ümit
F. zamān	K. zaman

Genel Gözlem: Farsçada mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.8. mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. cōmart	K. jomart
F. dam	K. dem
F. ham	K. àm
F. ĥōř-āmad	K. qoşemet
F. kam	K. kem
F. kamar	K. kemer
F. mast	K. mas
F. mihr	K. meyir
F. mis	K. mis
F. şarmanda	K. şermende
F. tuşm	K. tuşım

Genel Gözlem: Farsçada mim konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.9. mim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. āsmān	K. aspan
F. cōmart	K. jomart
F. ḥōṣ-āmad	K. qoṣemet
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzṣām	K. namazṣam

Genel Gözlem: Farsçada mim konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

20.10. mim konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

20.10.1. mim konsonantından önce ve sonra gelen konsonantların niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf almışlar ya da konsonantlardan biri düşmüştür.

F. mast	K. mas
F. mihr	K. meyir
F. tuḥm	K. tuqım

Genel Gözlem: Farsçada mim konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada m konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonantlardan biri telaffuz güçlüğü sebebiyle düşmüş, çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

21. Farsçadaki nun (ن) konsonantının Kazakçadaki durumu:

21.1. Kelime başında bulunan nun konsonantı:

Kazakçada n harfi ile karşılanmakta ve herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi kalmaktadır.

F. nāla	K. nala
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzṣām	K. namazṣam
F. nār	K. nar
F. Navrūz	K. Nawrız
F. nāz	K. naz
F. nāzik	K. nāzik
F. nīza	K. nayza

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan nun konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca Farsça nar kelimesinin başına a vokalinin getirilmesi r konsonantının etkisiyle olmuştur.

21.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

21.2.1. İkinci hece başı:

F. dānā	K. dana
F. çini	K. şını

21.2.2. Üçüncü hece başı:

F. bahāna	K. bağana
F. parvāna	K. pârwana

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan nun konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca nun konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

21.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. cān	K. jan
F. gīn	K. kün
F. hān	K. xan

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

21.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. banda	K. bende
----------	----------

F. cānvar K. janwar
F. çanbar K. şenber

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

21.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan nun konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. gunāhkār K. künàker
F. hunar K. öner
F. panāh K. pana

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan nun konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, nun konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da nun konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

21.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan nun konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

21.6.1. İkinci hece sonu:

F. armān K. arman
F. āsmān K. aspan
F. cihān K. jahan
 K. jiyhan (çift şekilli)
F. darmān K. dârmən
F. duşmān K. duşpan
 K. duspan (çift şekilli)
F. farmān K. pârmen
F. rûşan K. rawşan
F. şarmānda K. şermende
F. yārān K. jaran
F. zamān K. zaman

21.6.2. Üçüncü hece sonu:

F. panāh	K. pana
F. yārān	K. jaran
F. zamān	K. zaman

Genel Gözlem: Farsçada nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.9. nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bahāna	K. baġana
F. banda	K. bende
F. başpand	K. beşpent
F. çanbar	K. şenber
F. çini	K. şını
F. farzand	K. perzent
F. gunāhkār	K. künàker
F. hunar	K. öner
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzřām	K. namazşam
F. Navrüz	K. Nawrız
F. parvāna	K. pàrwana
F. rüşan	K. rawşan
F. şarmanda	K. şermende

Genel Gözlem: Farsçada nun konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.10. nun konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. āsmān	K. aspan
F. bahāna	K. baġana
F. dānā	K. dana
F. gunāhkār	K. künàker
F. Horāsān	K. Qorasan
F. namāzdīgar	K. namazdiger
F. namāzřām	K. namazşam
F. parvāna	K. pàrwana
F. rüşan	K. rawşan
F. yārān	K. jaran

Genel Gözlem: Farsçada nun konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

21.11. nun konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

21.11.1. nun konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantların niteliği:

Kazakçada yanyana gelen iki konsonanttan biri düşer.

F. gunāhkār	K. kūnāker
F. panāh	K. pana

Genel Gözlem: Farsçada nun konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada n konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki çift konsonantlardan biri düşmektedir.

22. Farsçadaki vav (و) konsonantının Kazakçadaki durumu:

22.1. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan vav konsonantı:

Kazakçada w harfi ile gösterilmekte ve değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. parvāna	K. pārwana
------------	------------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan vav konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca vav konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

22.2. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır.

F. gavhar	K. gāwhar
F. Navrūz	K. Nawrız

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan

vav konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

22.3. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan vav konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. cānvar	K. janwar
F. divīt	K. dāwit
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. sarvar	K. sarwar

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan vav konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, vav konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da vav konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

22.4. vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. divīt	K. dāwit
F. parvāna	K. pārwana

Genel Gözlem: Farsçada vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.5. vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. cānvar	K. janwar
F. gavhar	K. gāwhar
F. Navrūz	K. Navrız
F. Parvard-gār	K. Pirwardiger
F. sarvar	K. sarwar

Genel Gözlem: Farsçada vav konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.6. vav konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. cānvar	K. janwar
-----------	-----------

F. Navrūz K. Nawrız
F. Parvard-gār K. Pirwardiger

Genel Gözlem: Farsçada vav konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada w konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

22.7. vav konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

22.7.1. vav konsonantının çevresinde bulunan çift konsonantların niteliği:

Kazakçada iki konsonant yanyana gelemeyeceği için araya bir vokal girer.

F. Parvard-gār K. Pirwardiger

Genel Gözlem: Farsçada vav konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada v konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çevresindeki çift konsonantlar arasına vokal girmiştir.

23. Farsçadaki he (ه) konsonantının Kazakçadaki durumu:

23.1. Kelime başında bulunan he konsonantı:

Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

F. ham K. àm
F. har K. àr
F. hīç K. eş
F. hunar K. öner

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan he konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

23.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan he konsonantı:

Sedalı karşılığı olan ğ konsonantına dönüşmüş ya da telaffuz kolaylığı için düşmüştür.

23.2.1. Sedalı karşılığı olan ğ konsonantına dönüşür.

F. bahāna K. baġana

23.2.2. Telaffuz kolaylıđı için dūřmūřtır.

F. bahādir K. batır

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin bařında bulunan he konsonantı, Kazakçada sedalı karřılıđı olan ġ konsonantına dnūřmūř ya da telaffuz kolaylıđı için dūřmūřtır. Ayrıca he konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili deđildir.

23.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

A. āh K. ah

Genel Gözlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır.

23.4. Birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı:

Kazakçada yine kendisi gibi sedasız olan k konsonantına dnūřmekte ya da deđiřmeden kalmaktadır.

23.4.1. Sedasız k konsonantına dnūřr.

F. bihzād K. bekzat

23.4.2. Değişmemektedir.

F. řahzāda K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada birinci hecedeki kapalı hecenin sonunda bulunan he konsonantı, Kazakçada yine kendisi gibi sedasız olan k konsonantına dnūřmekte ya da değişmeden kalmaktadır.

23.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan he konso-
nantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıyorsa düşmektedir.

23.5.1. Değişmemektedir.

İkinci hece başı:

F. bahār	K. bahar
F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. gavhar	K. gāwhar

Üçüncü hece başı:

F. İşfahān	K. Asfahan
------------	------------

23.5.2. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıyorsa düşmektedir.

F. bahişt	K. beyişt
-----------	-----------

Genel Gözlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan he konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta ya da çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıyorsa düşmektedir. Ayrıca, he konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da he konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

23.6. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan he konsonantı:

Telaffuz kolaylığı için düşürülmekte ya da değişmemektedir.

23.6.1. Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüştür.

F. gunāhkār	K. künàker
F. pād-şāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)

23.6.2. Değişmemiştir.

F. dargāh	K. darğah
-----------	-----------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan he konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüş veya değişmeden kalmıştır. Ayrıca h konsonantından önce gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

23.7. Hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan he konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmakta ya da telaffuz kolaylığı için düşürülmektedir.

23.7.1. Telaffuz kolaylığı için düşürülmektedir.

F. mihr K. meyir

23.7.2. Değişmemektedir.

F. zahr K. zàher

Genel Gözlem: Farsçada hece sonundaki çift konsonantın birincisi olan he konsonantı, Kazakçada telaffuz kolaylığı için düşürülmüş ya da değişmeden kalmış, kendisinden sonra da bir vokal olarak çift konsonant özelliğini kaybetmiştir.

23.8. he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. āh	K. ah
F. bahādir	K. batır
F. bahāna	K. baġana
F. bahār	K. bahar
F. cihān	K. jahan
	K. jiyhan (çift şekilli)
F. dargāh	K. darġah
F. hīç	K. eş
F. İřfahān	K. Asfahan
F. pād-řāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. řahzāda	K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, genellikle vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.9. he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. bahişt	K. beyiş
F. bihzād	K. bekzat
F. gavhar	K. gāwhar
F. gunāhkār	K. künāker
F. ham	K. àm
F. har	K. àr
F. hunar	K. öner
F. mihr	K. meyir
F. zahr	K. zàher

Genel Gözlem: Farsçada he konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.10. he konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. gunāhkār	K. künāker
F. pād-řāh	K. padiyşa
	K. patşa (çift şekilli)
F. řahzāda	K. şahizada

Genel Gözlem: Farsçada he konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

23.11. he konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

23.11.1. he konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için, aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu he konsonantında da görmekteyiz.

F. mihr	K. meyir
F. pād-řāh	K. padiyşa
F. řahzāda	K. şahizada
F. zahr	K. zàher

Genel Gözlem: Farsçada he konsonantının çevresindeki konsonantlar,

Kazakçada h konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ve çevresindeki çift konsonantlar arasına vokal girmiştir.

24. Farsçadaki ye (ی) konsonantının Kazakçadaki durumu:

24.1. Kelime başında bulunan ye konsonantı:

Kazakçada j konsonantına dönüşmektedir.

F. yād	K. jar
F. yār	K. jar
F. yārān	K. jaran

Genel Gözlem: Farsçada kelime başında bulunan ye konsonantı, Kazakçada olduğu gibi kalmaktadır.

24.2. Birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ye konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. daryā	K. dariya
----------	-----------

Genel Gözlem: Farsçada birinci heceden sonraki açık hecelerin başında bulunan ye konsonantı değişmeden, olduğu gibi kalmaktadır. Ayrıca ye konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması etkili değildir.

24.3. Tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı:

Değişmeden kalmakta ya da düşmektedir.

24.3.1. Değişmeden kalmaktadır.

F. ay	K. ay
	K. ey

24.3.2. Düşmektedir.

F. ay	K. à
-------	------

24.3.3. Yer değiştirme (metatez) olmuştur.

F. rŭy K. yır

Genel Gŏzlem: Farsçada tek başına hece oluşturan ve kapalı hecenin sonunda bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmakta, dŏřmekte veya yer değiştirme hadisesine maruz kalmaktadır.

24.4. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ye konsonantı:

Değişmeden olduğu gibi kalmaktadır:

F. payām-bar K. payęambar

Genel Gŏzlem: Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin başında bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmeden kalmaktadır. Ayrıca, ye konsonantından sonra gelen vokalin uzun veya kısa olması ya da ye konsonantından sonra gelen konsonant etkili değildir.

24.5. Birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ye konsonantı:

Değişmeden kalmaktadır.

F. sarāy K. saray
F. Zulayhā K. Zıliyxa

Genel Gŏzlem: Farsçada birinci heceden sonraki kapalı hecelerin sonunda bulunan ye konsonantı, Kazakçada değişmemektedir.

24.6. ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması:

F. daryā K. dariya
F. yād K. jad
F. yār K. jar
F. yārān K. jaran
F. payām-bar K. payęambar
F. rŭy K. yır
F. sarāy K. saray

Genel Gözlem: Farsçada ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin uzun olması, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Uzun sesler kısaltılmış, vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.7. ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması:

F. ay	K. ay
	K. ey
	K. à (üç şekilli)
F. Zulayhā	K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada ye konsonantının bağlı olduğu hecenin vokalinin kısa olması, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinal hali muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.8. ye konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu:

F. yārān	K. jaran
F. Zulayhā	K. Ziliyxa

Genel Gözlem: Farsçada ye konsonantının muhitinde bulunan hecenin uzunluğu, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamış, orijinalliği muhafaza edilen isim ve kelimeler dışında kalanlar vokal uyumuna tabi edilmiştir.

24.9. ye konsonantının çevresindeki konsonantların niteliği:

24.9.1. ye konsonantından önce ve sonra gelen konsonantın niteliği:

Kazakçada yanyana iki konsonant gelemeyeceği için -farklı hecelerde olsa bile- aralarına bir sesli harf alırlar. Bu durumu ye konsonantında da görmekteyiz.

F. daryā	K. dariya
----------	-----------

Genel Gözlem: Farsçada ye konsonantının çevresindeki konsonantlar, Kazakçada y konsonantı üzerinde etkili olmamıştır. Çift konsonanttan biri olma özelliğini taşıdığına ise, konsonantlar arasına vokal girmiştir.

MOĞOLCA VE ÇİNCE KELİMELEK

Metnimizde Arapça ve Farsça kelimelerin yanısıra Moğolca kelimeler de bulunmaktadır. Bunlardan bulunabilenler; qulp, qarawıl, maral, noker, car (yar), mergen, saruk, olja ve noqta kelimeleridir. Metnimizde bulunabilen Çince kelimeler de jün (yün), ten, boq, çay, şın ve ipektir.

Bu kelimeler, Kazakların kültür alışverişinde bulunduğu ülkeleri de ortaya çıkarmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

1. Ahmedov, A.-Berdibayev, R.-Imansov, C., *Batırlar Jırı*, Almatı 1990.
2. Alpısbaeb, T.-Azibayeva, B.-Kabdolova, K.(haz.), *Erteğiler*, Almatı 1988.
3. Atalay, Besim, *Divanü Lugati't-Türk, Dizin*, Ankara 1986.
4. Ates, Ahmet, *Farsça Grameri*, İstanbul 1962.
5. *Batırlar Jırı*, Almatı, 1963.
6. Bilecik, Fahrünnisa, "Orta Asya Destanlarında Bir Evlilik Türü", *Bozkırdan Bağımsızlığa Manas*, Ankara 1995.
7. Boratov, Pertev Naili, "Halk Siiri", *Türk Dili*, 1968.
8. Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968.
9. Canuzakov, T.-Esbayeva, K., *Kazak Esimleri*, Almatı 1987.
10. Çınar, Ali Abbas, "Kazak Türklerinde Nevruz", *Yeni Türkiye Dergisi*, Temmuz-Agustos 1997, Yıl 3, Sayı 16.
11. *Dastandar*, Almatı 1990.
12. Dede, Güler, *Kız Jibek Destanı*, İstanbul Üniversitesi 1972(Y.L. Tezi).
13. Devellioglu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1990.
14. Devlet, Nadir, *Çağdas Türk Dünyası*, İstanbul 1989.
15. Devlet, Nadir, *Çağdas Türkiler*, İstanbul 1997.
16. Doerfer, Gerhard, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden 1963-1975.

17. Engin, Zeynep, "Kazak Türk Lehçesindeki Atasözleriyle İlgili Bir Arastırma", *Doğu Türkistan'ın Sesi*, 8(29), 1991.
18. Eraslan, Kemal-Sertkaya, O. F. - Yüce, Nuri, *Kutadgu Bilig, Indeks*, İstanbul 1979.
19. Ercilasun, Ahmet Bican, "Kazaklar Arasında", *Töre*, Kasım 1974.
20. Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1986.
21. Güngör, Özkan (haz.), "Kız Jibek", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 14, Ankara 1997.
22. Gürsoy-Naskali, Emine, *Manas Destanı*, İstanbul 1994.
23. Hasenov, E., *Til Bilimine Kirispe*, Almatı 1990.
24. *İslam Ansiklopedisi*.
25. İsmail, Zeynes, "Kazaklarda Aile Yapısı", *Bilig Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1996.
26. İsmail, Zeynes - Günes, Muhittin, *Türkçe Açıklamalı Kazak Atasözleri*, Ankara 1995.
27. *Karsılastırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, I-II, Ankara 1991.
28. Kasaboglu, Hülya, *Kırgızca Fonetik*, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara 1997(Doktora Tezi).
29. *Kazak Olklarının Tipologiyası*, Almatı 1981.
30. *Kazaksada Arapsa-Parıssa Kelimeler Sözdigi*, Almatı 1987.
31. *Kazaksa Tüsindirikti Sözdik*, 10 Cilt.
32. *Kazak Tilinin Orfografiyalık Sözdigi*, Almatı 1988.
33. Kenesbayev, I., *Kazak Tilinin Frazeyologiyalık Sözdigi*, Almatı 1977.
34. *Kız Jibek*, Almatı 1985.
35. *Koblandı Batır*, Kazaxskiy Geroişeskiy Zpos. M., 1975.

36. Kocahmetova, H., *Kazaxskogo Yazıka*, Almatı 1989.
37. *Kozi Körpes–Bayan Sulu*, Almatı 1959.
38. Köksal, Hasan, *Milli Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul 1985.
39. Menges, K., “Kazakischen Grammatika”, *Fundamenta*, 1957.
40. *Meydan Larousse Ansiklopedisi*.
41. Minjanulı, Niğmet, *Kazaktın Kıskasa Tariyki*, Sıncıyang Halık Baspası 1987.
42. Musayev, K.M., “Kazak Folklor Dili Üstüne”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988*, Ankara 1996.
43. Olcott, Martha Brill, *The Kazakhs*, 1995.
44. Olgun, İbrahim–Dırahsan, Cemsid, *Farsça–Türkçe Sözlük*, Tebriz 1927.
45. Oraltay, Hasan, *Kazak Türkleri*, 2. Baskı, İstanbul 1976.
46. Oraltay, Hasan–Yüce, Nuri–Pınar, Saadet, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1984.
47. Özkan, Nevzat, *Türk Dünyası, Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat*, Kayseri 1997.
48. Öztıpçu, Kurtulus, *Dictionary of the Turkic Languages*, 1996.
49. Radloff, W., *Sibiryadan*, 1975.
50. Sarıbayev, S.S.(haz.), *Kıskasa Orıssa–Kazaksa Sözdik*, Almatı 1993.
51. Severtyan, E.V., *Etimologıçezkiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov*, Moskova 1975.
52. *Sesendik Sözder, Makal–Mamelder*, Almatı 1991.
53. Tamir, Ferhat, *Kazak Türkçesi Barköl Ağzi*, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara 1985 (Y.L. Tezi).

54. Tamir, Ferhat, *Barköl'den Kazak Türkçesi Metinleri: Gramer-Metin-Sözlük*, Ankara 1989.
55. Togan, Zeki Velidi, *Hatıralar, Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri*, İstanbul 1969.
56. *Toy Kitabı*, 1990.
57. *Tört Batır*, Almatı 1990.
58. Turmanjanov, Ömabay (haz.), *Kazak Makal-Matelleri*, Almatı 1993.
59. Türkmen, Fikret, *Manas Destanı Üzerinde İncelemeler*, Ankara 1995.
60. *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı*, I-II, Ankara 1997.
61. Yıldız, Naciye, *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*, Ankara 1995.
62. Yudahin. K.K.-Taymas, Abdullah, *Kırgız Sözlüğü*, Ankara 1945.
63. Zülfikar, Hamza, "İmlamızın Geçirdiği Evrelerden Örnekler" *Türk Dili*, Ankara 1991.